

B
9 (M) 13/17

Latvijas vēstures chrestomatija

Skolām un pašmācībai

Sastādījis **A. Birkerts**

II. daļa

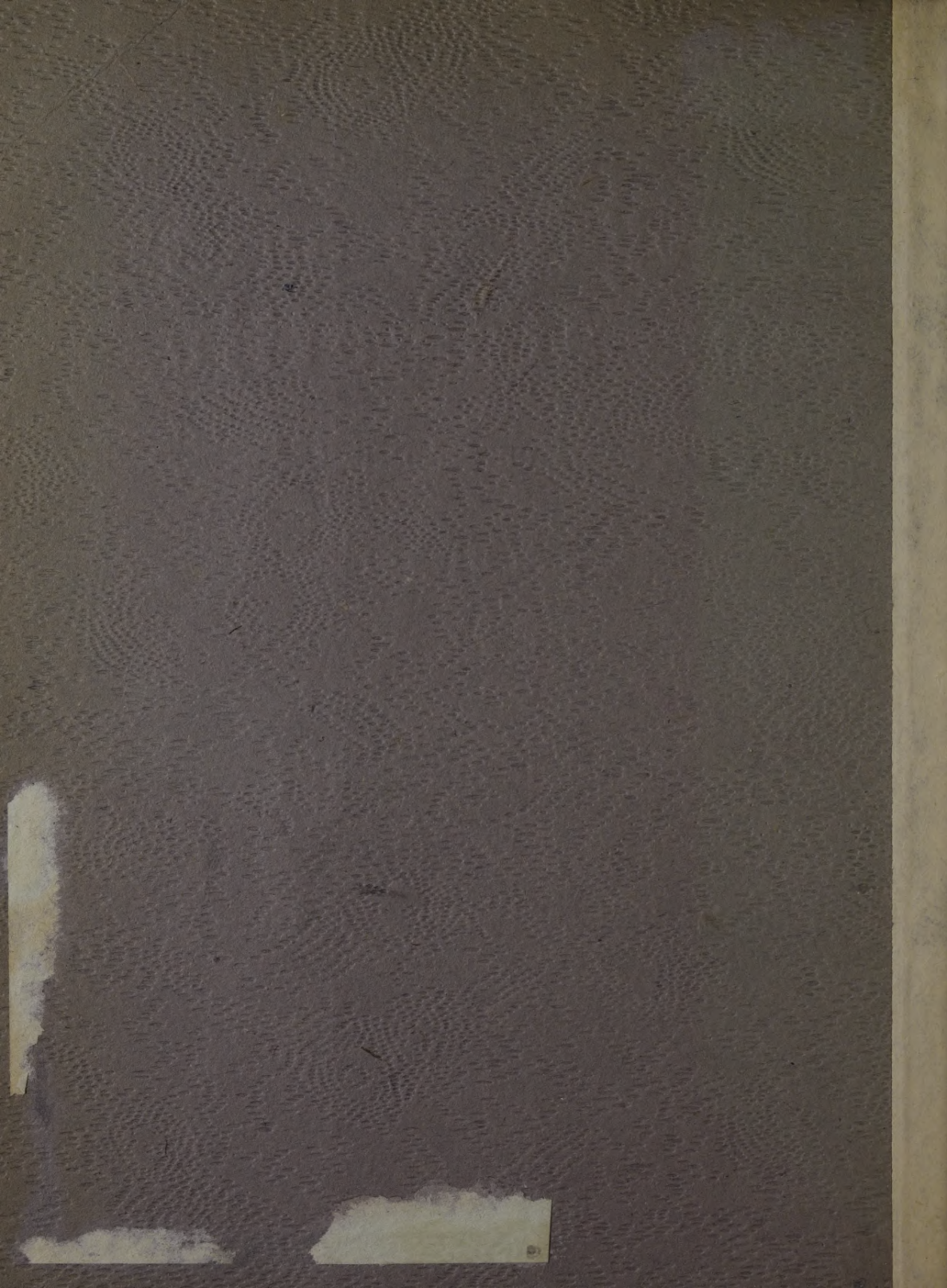
Feodalisma laiki

I. posms

Kolonizācijas un eekarošanas laikmets

Rigā, 1921

Izdevusi „Kulturas Balss”

B
9(L)

229397

B
28

Latvijas vēstures chrestomatija

Skolām un pašmācībai

Sastādījis **A. Birkerts**

V4201

II. daļa

J. Osits.

Feòdalisma laiki

I. posms

Kolonizācijas un eekaŗošanas laikmets

3 /

Rigā, 1920

Izdevusi „Kulturas Balss“

Latv. PSR Valsts bibliotēka
Inv. 57-33.118

60.

Latvijas vēstures
kristietība

Drukats „Dzintars” drukatavā, Rigā, Elizabetes eelā 22.

Vācība

Kolonizācijas un ekrānātais laikmets

1930. gads

Latvijas Kultūras Mantojums

Karaļmeita.

Tanī niknā deenā
Asins šļācot šķīda;
Grima zemē pils un karaļmeita...

Daiļā karaļmeita
Sēd tur dziļā pili,
Sēd un vērpj jau seši simti gadu.

Pili dzintarseenas,
Saļa vaļa grīda,
Gleemežgreesti, sijas tēraudzilas.

Daiļai karaļmeitai
Dunošs pārkonratiņš,
Dimantpole, zibens pavedeeni.

Sēd ta zelta krēslā,
Acis drūmi kvēlo,
Sēd un vērpj; tai melnais suns pee kājām.

Melnais suns pa laikam
Noņūc, paceļ galvu,
Tāļu augšā juzdams asins smaku...

Viņā niknā deenā,
Asins šaltēm šļācot,
Celsees augšā pils un karaļmeita;

Karaļmeita audīs
Jaunas gaismas audus:
Zibens mēti, audi varavīksnas.

Jaunas gaismas audi,
Līdzī saules segai,
Silti apņems visus sāpju bērnus.

J. Rainis.

Karjainella

Tuon ihmän deeni
Amin äläcöi stin
Jänun kättö pih- in seipimän

Ulla karjainella
Seu tu dälle pih
Seu in vettä jai seu suut paha

Pi dailakenen
Sei veta erda
Ommexgeest äläs teinälän

Ulla karjainella
Dunak serjomäki
Painatpola xib- a pövelän

Seu is veta kälä
Ain dänin kälän
Seu in vettä jai uhlain suut pö kälän

Uhlain suut pö jänun
Noi pööl kalvi
Län uoksi jänun suut pö kälän

Ullan kälän deeni
Ain kälän äläcöi
Läcöis äläcöi pih in karjainella

Karjainella kälä
Jänun kälän äläcöi
Läcöis möll möll läcöis

Jänun kälän äläcöi
Län äläcöi kälän
Seu äläcöi äläcöi äläcöi

A. Feodalisms un kolonizācijas kustība.

I. Vācu atnākšanas ekonomiskie un sociālie pamati.

1. Viduslaiku feodālā kārtība no viņas esākuma līdz 13. gadsimtam.

Par viduslaikiem dēvē laikmetu no romiešu valsts sadrušības līdz atradumu, izgudrojumu un reformācijas laikmetam. Nevaram teikt, ka nosaukums viduslaiki būtu visai izdevīgs un zīmīgs; zem viņa būtu saprotams it kā kaut kas nenoteikts, nepilnīgs, it kā kāds pārejas laikmets cilvēces dzīvē, kur senās būšanas vēl nebūtu beigušās un jaunas vēl neattīstījušās. Un tomēr viduslaikiem ir savs īpatnējs veids, savs patstāvīgs raksturs ar zinātnes dzīves un pasaules uzskatiem, kādi nebija senos, kādus neatrodam tagadējos laikos. Pa visu šo laikmetu velkas cauri divas īpatnējas parādības, kuŗas esākumā veena otrai it kā naidīgas, vēlāku abas sakūst veenā zistemā: baznīca un feodalisms. Baznīcas cenšanās bija visu cilvēci sakopot veenā valstī, kuŗas neredzamai galvai būt Kristum, bet viņa veetā virs zemes valdīt Romas pāvestam; turpretim feodalisma tendence bija irt un drupt, dalīties un šķirties.

Viduslaiku raksturīgākās parādības: baznīca un feodalisms

Baznīcas politika.

Viduslaikos varam izšķirt trīs periodus; pirmais būtu franku valsts, kuŗā romiešu civilizācijas atliekas, cik nu vēl bija viņu uzglabājees, turpināja savu mūžu līdzās ģermaņu barbariskajiem eeradumiem; otrā periodā no abiem šiem faktoriem, sakūstot kopā, izperinājās feodālā kārtība, un trešā periodā — jau manāmas parādības, kas šai kārtībai atņēma pamatus un gatavo ceļu viņas bojā eešanai.

Viduslaiku periodi.

11. gadsimta beigās reetumeiropiešu sadzīvē eeraugam kārtību, ko vēsturē sauc par feodalismu.

Ļaužu sadzīves formas, saimnieciskās un sabiedriskās, nekad nestāv uz veetas, bet, notāļ attīstīdamās un pārvēršdamās mēdz radīt jaunas būšanas. Tā tas arī bija tānīs laikos. Trīs simts gads pēc franku karaļa Karļa Leelā nāves feodalisms bija pilnīgi uzplaucis un stāveja, tā sakot, savā zeedu laikā. Bet kā šis process ļaužu dzīvē notecejis, to izskaidrot nākas grūti, jo trūkst ziņu: kronisti nemēdz runāt par ikdeenišķām leetām un būšanām, kas vīsem pazīstamas un zināmas. Tas pats arī notikās Baltijā pēc

Feodalisms.

latveešiem un igauņiem, par kuņiem arī nav nekādu ziņu, kā viņus eēnāceji vāci eveduši savā feodalā zistemā. Feodalisms radās un attīstījās tajā tumšajā laikmetā, kas eestājās pēc Karolingu valsts saskaldīšanās un, eedams lēnu gaitu, sadrupināja valstis mazās un leelakās kundzībās, valsts varai nemaz neeemaisotes, nedz likumeem noteicot zināmu kārtību visos šinīs dzīves būšanu pārgrozījumos. Paradumi pārvērtās par eeradumeem un eeradumi par likumeem, tā tas bija gandrīz ap veenu un to pašu laiku, veenā un tai pašā kārtā Francijā, Itālijā, kristīgajā Spanijā un Vācijā; vēlaku šo kārtību pārnesa uz citām zemēm: uz Angliju, uz Deenvid-Itāliju, uz Lātiņu valsti austrumos, uz Skandināviju tik 14. gadusimtenī. Pēc mums feodalisms nokļuva jau 13. gadusimtenī. Uz Baltiju feodalisms atnāca šurp jau gatavs, savā daudz simtgadejā attīstībā dabūjis zināmu veidu, tā kā tik atlikās viņu peelidzināt un peeglaust veetejeem apstākļeem. Feodalā kārtība visur nebija veenada, viņai katrā zemē, katrā apgabalā, pat katrā novadā bija sava īpaša nokrāsa, jo viņu pati dzīve bija izaudzejusi bez āreja eespaida.

**Feodalisms
Baltijā.**

Visā Karļa Leelā valsti sastopam tik divas ļaužu šķiras: leelīpašneekus jeb leelgruntneekus (kā tagad mēdz teikt) un zemneekus, kam zemes īpašuma nebija. Pirmējee atkal dalījās kareivjos un garidzneekos. Pilsētas tik vēlaku uzstājās par īpašu šķiru, vidū starp ābām augšam minētām. Viņas cēlās tik tad vēl, kad feodalā kārtība bija jau nodibinājusees, pēc kam viņu loma vēsturē eevērojama ar to, ka viņas bija veens no teem faktoreem, kas visvairak palīdzēja gāst feodalismu. Tadēļ par pilsētām nevar būt runa šai veetā, še var būt runa tik par leelgruntneekiem un zemneekiem.*)

**Pilsētas un
viņu loma.**

J. Krodzneeks.

2. Vācu kolonijas dibināšanas laikmets.

Ja ņemamees spreest par vīra darbību, tad nepeeteek, kad uzskaitam un atstāstam tikai viņa darbus; mums jāeevēro dzenuļi, kas viņa rikošanos vadījuši; mums jāeevēro vīra daba, pat viņa dzimums, kā audzis, kādi mācījeees, kādā ļaužu starpā mitis, zem kādeem apstākļeem darbu sācis un turpinājis. Ja nu visu būsim eevērojuši, tik tad drikstesim par viņa darbību spreest teesu, kādu būtu ļauts eeskatīt par taisnu un pateesu. Ka tas tā ir ar jeb kuru cilvēku, tik teešam arī ar veselu tautu. Latveešu tautas stāvokli tagadejā brīdī mēs tad veen apsvērsim un nosvērsim pareizi, ja atklāsim pagājušos laikus, ja izzinasim, zem kādeem apstākļeem latveešiem nācees dzīvot, kas stāvejis pēc mūsu tautas šūpuļa, kādi audzinataji vadījuši un uzraudzījuši viņu bērnu deenās. Te peenāk klāt vēl jo svarīga leeta. Tā kā nu liktenis peešķīris latveešu tautai ilgus, ilgus hērnības gadus, tad jo tuvāki un smalkāki mums jānodarbojas gar teem, kas šo ilgo laiku

*) J. Krodzneeks. Iz Baltijas vēstures III.

bijūši mūsu sainneeki un kungi. Viņu rikošanās mums rādis, cik un kā viņi gādājuši par saveem apakšneekēm, par teem, kas padoti viņu varai, uzraudzībai, gribai. Latveši līdz ar saveem kaimiņeem Baltijas jūras peekrastē, sastapās ar vakareiropeešu tautām visu neizdevīgākajā un pašā nelaimīgākajā brīdī, 12. gadu simtenī, krusta kaņu un ķeizaru-pāvestu strīdu laikmetā. Katram laikmetam kā cilveka, tā tautas dzīvē, tautu savstarpīgā kopdzīvē ir savs īpašs raksturs, īpašas idejas, īpašas cenšanās, kas valda un vada domas, prātu un visu darbību, ko mēdzam saukt par laika garu. Apcerot ļaužu sadzīvi pagājušos laikos, mēs viņu nekādi nesapratisim, ja neeevērosim šo laika garu, ja nemeklesim un neatradīsim mūsu preekšteču darbos to dzenuli, kas viņu prātus cildīja, viņu gaitu rīkoja. Mūsu tagadejam laikam tvaiks un elektriba devuši tādu virzeenu, tik pilnīgi pārvalda mūsu dzīvi, ka nevaretum viņam atrast un izdomat zīmīgaku nosaukumu, kā dēvēt to par tvaiku un elektribas jeb mašīnu gadusimteni. 18. gadusimteni godā par filozofisko, kur cilveka gars centās izzinat un izpētīt pasaules un visu leetu un būšanu eesākumu un celšanos, kā ari beigas, nopūlējās kļūt, tā sakot, pee īstenās pateesibas. 16. gadusimteņa zīme ir reformacija jeb ticības atjaunošana un skaidrošana un t. pr. Latvešus, tāpat kā ģermaņu un slāvu ciltis, kristīgā ticība un misione eevēda vēsturē; bet šī misione nebija vis Kristus gara vadīta, nevis dibinata uz vārdeem: „Eita un mācat visus ļaudis, tos kristidami Deeva Tēva, Dēla un Sv. Gara vārdā,“ — šī misione bija zobins un uguns, fanatiskā 12. gadusimteņa misione, kas bārgi un nežēlīgi izdzina latvešus no drūmo svētbiržu tumšā klusuma un eegrūda viņus svešu audžu tēvu ceetās, saltās dzelzscimdu rokās.

Ģermaņu tautām uzvarot romeēšus, eebrūkot viņu zemēs un nometotees tur uz dzīvi, padodotees pee tam romeēšu augstakai kulturai un peeņēmot kristīgo ticību, pēdeajā nekādi nevarēja palikt uz sava vecā stāvokļa. Viņai pee citadeem svešeem ļaudīm vajadzeja izmainitees un pārvērstees un peesleetees viņu eerašām, tas ir noslīdēt uz zemaka, barbariska stāvokļa. Kā šim laikmetam, vēsturē tā saukteem vidus laikeem sākotees, romeēšu zinības, mākslas, rūpneecība, tikumi, ar veenu vārdu, romeēšu kultura gandrīz pavisam izputeja, atstājot tik sikus, vājus sēklas graudiņus nākameem labakeem laikeem, tā ari bojajās Kristus skaidrā mīlestības mācība un peeņēma rupju materialīgu veidu: ne ar sirdi un prātu jaunkristītee peekērās preecas mācībai, bet ar meesu un asinim. Nevis gaidamee dēbess preeki, mūžīgā dzīvība un ligsmība, Deeva vaiga redzešana, viņa godības un yarenības lūkošana peeved paganus Kristus pulkam, bet gan izbailes no elles leesmām un mokām, no mūžīgā soda un breesmām dzen viņus kristīteees. Dažs pat vēlejās labaki būt ellē pee saveem preekšteceem, nekā debesis, kur tas būtu šķirts no viņeem. Viņas pasaules sods tādu nebaidīja. Turpretim šīs pasaules ligas un posts gan dažu labu peespeeda jo ātri un veegli peeņēmt kristību. Klodoviks, īranku kunings, dikti spaidīts no saveem eenaidneekēm, alemaņeem, re-

Latvju un
europeešu
pirmās sa-
stapšanās
laiks.

Laika gara
nozīme.

Kristīgas
ticības
loma latvju
vēstures
sākumā.

Romas
kulturas un
Kristus
mācības
pārvērša-
nās.

dzedams, ka paša spēkeem uzvaret nav cerības, solas kristītees, ja kristīto Deevs peešķiršot šim uzvaru. Un re! franki sakauj alemaņus. Klodoviks nu pārleecinats no kristīgās ticības īstenības un kristīto Deeva visvarenības un peņņem kristību; bet cik netikls un plēsīgs viņš bija paganus, tik viltīgs palika kristītos. Jaunkristītee paši bija nemācīti, rupji un tadēļ arī nevareja neko mācīt citus paganus, peemākuši viņus kristīgai ticībai: mācīt nemācīja, bet mākt māca. — Šī māksšanas māksla, šī varmācīgā spēšana kristītees nav tomēr vis meklejama pašos jaunkristītos; pirmos

Kristītajū māksšanas māksla.

laikos viņi aizveen vēl atstāja misioni misionareem. Sobina un uguns izleetošanu šai laikā viņi noskatījās no citeem, dabudami eespaidus no āreenes, no muhamedaņem. Muhameds, jauns ticības dibinatajs, bija vēlejis atgreest neticīgos, tas ir nemuhamedaņus, netikveen mācot ar vārdeem, bet, ja izrādītos kūtri un negribetu klausīt, arī ar varu un zobīnu. Kurp arabeeši kaņodami nonāca, tur bija bez žēlastības un bez kavešanās krustam jazūd, un ta veetā pacēlās puseņēsis, muhamedaņu ticības zīme. Visai Deenvid-Eiropai draudeja breesmas; satreekta beidzās gotu valsts Spanijā; arabeešu bari pārpludināja Deenvid-Galliju, bet te frankeem laimejās viņus atsist un padzīt aiz Pireneju kalnu augstumeem. Kristīgā baznīca bija daudz zaudejusi: Aziju, Seemeļ-Afriku, Spaniju. Kur kristītee atkal dabuja virsroku, tur viņi atjaunoja savu ticību un tādā pat kārtā kā muhamedaņi, ar varu, kas veegli bija izdarīts, un panākumi tūliņ, tā sakot, acīm redzami un rokām tautstami. Franku kunings Karlis Leelais sāka leeliskam izleotot šādu varas misioni un nu šī dotā preekšzīme, eeveesās par eeradumu. Tā kristīja ļaudis vāczemē, reetrumslāvus, tā arī Baltijas peekrastes eemītneekus, mūsu senčus. Kristīteem toreiz atlikās nevisai daudz laika nopūletees ar misioni. Viņeem bija japašteidzas, lai peegreestu, cik ātri spējams, paganus Kristus draudzei, neraugotees uz līdzekļeem; jo toreizejee katoļu ļaudis bija tai pilnā pārleecībā kā pasaule ilgi nepastāvešot, ka, pirmam gadu tūkstotim beidzotees, Kristus nākšot otrreiz pasaulē un bārgi sodišot tos kas kūtri bijuši un nav pildījuši viņa pavēli, sludināt un mācīt paganus, lai būtu veens gāns un veens ganamais pulks.

Kristīšanas reliģīskees pamati.

Pastara un soda deenas izbailes dzina kristītos uz mīsones darbu. Visi šee faktori: garīgā neizglītība, karstais eenaids pret muhamedaņeem un viseem neticīgeem, tuvās pastara deenas gaidīšana, ģemti kopā, radīja ļaudis leelisku fanatismu, tādu spēku, ko katoļu baznīca, vareja veegli izleotot pēc patikas sev par labu. Un baznīca, pāvesti arī nekavejās un nepalaida garam izdevīgo brīdi, izleotojot fanatismu, uzmeestees par vakar-eiropeešu virskunģu un galvu.

Fanatism.

Krusta kari un viņu mērķi.

Sākās krusta kari. Pirmais un eesākumā veenīgais nolūks bija — atpestit no muhamedaņu varas Jeruzalemi un Palestīnu, veetas kur Kristus dzimis un audzis, mācījis un ceetis. Bet ceļš uz tureeni bija garš, grūts un breesmu pilns; zeemeļos dzīvojošeem bija turpat kaīmīģos vēl daudz nekristītu tautu, un pāvesti atzina krusta karu pret tuvejeem paganeem par tik pat svētīģu kā tālo ceļu uz svēto zemi.

Neveen garigi cēloņi vadīja ļaudis uz krusta kareem, ne veenigi apsolītā grēku peedošana, izbaites no elles mokām un mūžīgā soda cēla kājās tūkstošus, arī laicīgi labumi ķircināja un kūdīja doteles svešumā, cerībā eegūt sev ne tik veen pārtiku, bet pee tam vēl mantu, bagatību, zemes īpašumu. Ja, pēdejā leeta, mantas kāriba, pārsvēra pat ticības jūtas, tā ka vēlaku reti kāds gāja pret Baltijas paganeem Kristus vārda slavas dēļ, bet gan aiz laicigeem eemesleem.

**Krusta
karu
garigee un
laicigee
cēloņi.**

Paši vācu kronisti atzīst šo pateesību. Tā raksta Bremenē Adams XI. gadusimtenī par Elbas slāveem: „Dzirdeju no pateesīgā daņu kuninga, ka slāvu ciltis, bez šaubīšanās, jau sen būtu peeņēmušas kristigo ticību, ja zakšu mantas kāriba neaizturetu; viņu prāti vairak dzenotees uz meslu savākšanu, nekā uz paganu atgriešanu. Negudree negrib eeredzet, kādas breesmas paši sev saceļ ar savu negausigo mantas kāribu, ar ko tik skādē kristibai slāvu zemēs, speež ar savu bardzību apakšneekus uz dumpi, nerimstot peedzīdami no viņeem naudu.“ Tam līdzīgi izteicas Helmolds XII. g. s.: „Slāvi, uzvarejuši, apbruņotu roku nospēra verdzības jūgu un tik nikni uzstājās par savu brīvību, ka nospreeda ātrak mirt, nekā no jauna peeņemt kristito nosaukumu jeb maksat meslus zakšu augstmaņeem. Deeva baušļi, kristīgā ticība un hercoga, vācu, valdība bija sinonimi, tiri veenadi nojēgumi: kur Baltijas peekrastē eeevesās kristīgā katoļu baznica, tur vāci uzmetās par kungeem, un otradi; veens no otra nebija šķirams. It zīmīgi šai ziņā izsakas Arnolds, Helmolda kronikas turpinatajs, nosaukdams pēdejā vēsturi par historia de subactione seu vocatione Slavorum, t. i. stāsti par slāvu kalpinašanu jeb atgriešanu.

**Misionaru
mantkā-
riba.**

Paklausisimees vēl, kā slāvi paši spreeda par saveem misionareem, dzirdesim, kā Helmolda stāstā vakarslāvu kunings izteicās par stāvokli, kādā vācu un katoļu reetums bija nostādījis savus garigos bērņus, slāvus, kas no viņa bija peeņēmuši kristību. 1155. g. Vagruzemes biskaps Ģerolds apceļoja ar daudz pavadoņeem, kuņu starpā bija pats Helmolds, savu slāvu draudzi un nonāca Lubicā. „Nākošu svēdeen sapulcejās visi tās puses ļaudis Lubicas tirgū. Atnāca biskapa kungs un sāka mācit ļaudis, lai atmetot elkus un peelūdztot veenigo Deevu, kas debesīs, lai, peeņēmuši kristības svētību, atsakotees no ļauneem darbeem, no laupīšanas un kristito apkaušanas. Kad biskaps bija beidzis runu, tad, ļaužu uzmodinats, sāka runat Pribislavs, vagru un obotritu kunings, pats jau kristijees: Tavi vārdi, godajamais baznickungs, ir Deeva vārdi un teikti mūsu labā. Bet kā staigat šo ceļu mums, kas esam visadeem ļaunumeem aplenkti un apspesti? Un lai tu varetu saprast mūsu ligu, uzklausees paceetīgi manos vārdos: ļaudis, ko tu redzi savā preekšā, tavi ļaudis, un pateesi, mums, jaatklāj tevīm mūsu bēdas; tava leeta tad mums līdzjust. Mūsu valdneeki tik nežēligi mūs māc, ka pee tādeem nodokļeem un tādās grūtas verdzības, kāda mums uzkrauta, nāve mums miļaka par dzīvību. Tā šogad mēs, šī mazā stūriša eedzīvotaji, samaksajām hercogam 1000 marku un bez tam grafam vēl tikpat simtu, un tomēr viņus neapmeerinajām, un katru

**Kristiteem
nāve
veeglaka
par nodok-
ļeem.**

deenu mūs spaida un izsūc līdz nejaudai. Kad nu mums vaļas eedomatees jaunā ticībā, kā mums celt baznīcas un peņņemt kristību, ja mums notal jadamā kurp bēgt! Dotees pār Travnu — tur tāds pats posts; aizeet uz Peenu — tas pats. Kas tad mums atleekas, kā atstāt sausu zemi un dotees jūrā, tur mist pa bezdibeņeem. Vaj mūsu vaina, ka, padzīti no dzimtenes, padaram jūru nedrošu un ņemam naudu no daņeem un tirgotajeem, kas brauc pa jūru? Vaj nav valdneeka vaina, kas mūs padzen?“ — Uz šo biskaps atbildeja: „Ka mūsu valdneeki līdz šim slikti apgājušees ar jūsu tautu, nav ko brīnītees: viņi to neeeskata par leelu grēku pee paganeem, pee ļaudim, kam nav Deeva. To teesu ceešaki jums nākas meklet patvērumu kristībā un padotees mūsu Radītajam, ko peelūdž tee, kas par jums valda. Vaj zakši un citi ļaudis, kas valkā kristīgo vārdu, nedzīvo meerigi, meerā ar savu likumīgo kārtību? Jūs veenīgi, kas atšķiratees no viseem ar ticību, tad ar ceešať, kad jūs izlaupa.“ Bet Pribislavs atteica: „Ja hercogam un tev patīk, lai mums būtu veenada ar grafu kārtība un likumība, tad lai dod mums zakšu teesības zemturešanas un eennākumu ziņā, un mēs labprāt būsim kristīti, celsim baznīcas un maksasim peenācīgo desmito!“ Pēc tam aizceļoja mūsu biskaps Ģerolds. — Skaidreem, gaišeem vārdeem peevestā veeta leecina, eekš ka pastāveja tolaiku misione: paganeem kristotees, japadodas zem vācu jūga. Katoļu kristība tādā ziņā nenesa vis pestīšanu, bet gan verdzību. Pašās to laiku katoļu baznīcas eestādēs meklejams šīs laika straumes cēlonis: katoļu baznīca bija peenēmusi laicīgu dabu un pārvērtusees pasaulīgā eestādē. Baznīca bija tā sabeedrojusees un satīnusees ar laicīgu varu, ka bij pavisam zaudējusi savu pirmbūtīgo kristīgo raksturu, savu meera dabu un pārvērtusees kaņotāju spēkā. Romas biskaps, kas eesākumā, pirmos laikos, vairak cits nekas nebija, kā tik biskaps, savas draudzes uzraugs un preekšneeks, līdzīgs citu kristīgo draudžu biskapeem, tīkoja eeņemt savu līdzbeedru, citu bīskapu starpā augstaku stāvokli, pirmo veetu, lepns uz tam, ka viņš pasaules galvas pilsētas draudzes gans. Bīskapi, izleetodami laimīgus apstākļus, soli pa solim tuvojās savam mērķim: no Romas bīskapa izaug pāvests. Šīnī dziņā pēc goda un varas viņi sastopas ar kādu augstu, slavenu un arī godkāriģu franku cilti, karolīngeem. Veens otram izlīdzas. Franki atpestī pāvestus no bicanteešeem un langobardeem, un pāvests svaida franku majordomu Pipinu Iso par franku kuniģu. Ar šo vēl nepeetika. Pipina dēls, Karlis Leelais, eekaņojis leelu daļu senās romeešu valsts, sadomaja viņu atjaunot. Romā, zeemas svētkos, 800 gadu pēc Kristus, pāvests viņu svaidīja par Romas ķeizaru. Nu bija kristīteem atkal valdneeks, laicīga galva, bet šai līdzās bija izaugusi vēl otra, garīgā galva, kas grībeja būt tikpat slavēna, godājama un bīstama kā ķeizar, ja, pat vēl vairak, pāraķa par ķeizaru. Tas bija pāvests, jebsū gan abas galvas, tīkodamas katra pēc pārsvara par otru, nereti savā starpā atradās nīknakā eenaīdā, tad tomēr veena ar otru bija tā saaugušanas, ka, cik tālu sneedzās ķeizara vara, tik tālu arī pāvesta, un otradi. Ja

**Kristito
bezteesi-
gais
stāvoklis.**

**Kristība
nesa
verdzību.**

**Kā cēlees
pāvests.**

kur kāda tauta vaj cilts peenēma kristigo ticību, kur eevēsās katoļu baznica un pāvesta vara, tur arī ķeizars uzmetās vaj tikoja **Ķeizars un pāvests.** uzmostees par kungu; un otrādi, kur ķeizars eekaņoja kādu zemes gabalu, tur ļaudim bija jāpadodas katoļu baznicai un jaklausā pāvesta pavēlēm, p. p. čekhos, poļos, ungaros, daņos, vakarslāvu zemēs un Baltijā. Bet vēl tuvaku sneedzās šī garīgās un laicīgās varas kopība, vēl ceēšakas bija saites, kas saistīja veenu ar otru. Katoļu biskapi un garīdzneeki nebija veenīgi dvēseļu gani, viņi vajadzīgā brīdī gāja kaņā un kāvās pret eenaidneekeem tāpat kā īstenee kaņeivji. Pēc kautiņa garīdzneeks tērpās atkal savās baznicas drānās, un ta pati roka, kas tikko bija mētājusi šķēpus, vicinājusi zobenu, sītusi vātis, nēmās svētīt. Pēe tam garīdzneeks vareja būt tāds pats laicīgs valdneeks, kādi bija hercogi un grafi, tāpat valdīja zemi un tureja ļaudis, kā citi ķeizara vasaļi, bij kā pāvesta, tā arī ķeizara apakšneeks.

Ķeizars bija, jeb labaki teiksim, tureja sevi par visu kristīto un visas pasaules kungu; bez tam viņš vēl bija vācu kunings. Kuņā zemē nu ļaudis peenēma kristību, kur ķeizars šķītās par virskungu, tur arī vāceem atvērās durvis eevestees un nomestees uz dzīvi, uzmostees par ķeizara veetneekeem, valdot viņa vārdā. Šo zemi viņi uzskatīja par savu domeni, īpašumu un tureenes ļaudis par saveem kalpeem un vergeem.

Raksturojot XII. g. s., mineju fanatismu, kā šo laiku svarigako un eevērojamako zīmi. Bet šī nav veenīgā: leela loma, kā redzejām, jāpeešķir baznicas laicībai un materialīgu labumu kāribai. Tādā brīdī, valdot kulturai tik naidīgeem elementeem, mūsu senči sastapās ar vakar-eiropeešeem. Zelta laiki vis nebija gaidami.*)

J. Krodzneeks.

3. Naudas saimniecība un politika.

XIII. g. simtenī Eiropā maiņas tirdzniecība gāja pilnā spēkā. Pilsētas peevilka eevērojamu eedzīvotāju daļu. Daudzas no viņām bija pilnīgi neatkarīgas un ļoti stipras. Zeedu laikus pārdzīvoja arī bruņniecība, kas kaņa ziņā bija eevērojams spēks. Vidus jūrā bija eiropeešu rokās. Seemeļu un deenvidus tirdzniecības vareja uzturēt ceēšus sakarus pa sauszemes ceļeem un pa Vācu un Baltijas jūrām. Dažadas Eiropas zemes un eedzīvotāju šķiras ņēma dalību tirdzniecībā, kuņā leelā mērā kā maiņas līdzekli sāka leetot naudu. Līdz ar to mainījās arī dažādu valstu raksturi un valdneeku politika.

Senak valsts balstījās uz tautas vaj arī feodalā kaņaspēka un uz eedzīvotāju naturalām klausībām; eedzīvotāji, uz ķeizara peeprasījumu, deva kaņeivjus un strādneekus. Vispāreju nodokļu nebija. Eedzīvotāju nōdevas graudā nonāca senjoru un karaļa galmos un tika tur patēretas. Tagad parādījās jauns dzīves līdzeklis: radās kapitāls, t. i. naudas atlikums, kas bija sakrājees

*) J. Krodzneeks. Iz Baltijas vēstures II.

no tirdzniecības un atkarīgu ļaužu nodevām; viņu vareja laist apgrozībā un ar viņa palīdzību panākt jaunus mērķus. Ar kapitāla palīdzību atsevišķs īpašnieks, saimnieks, vaj rūpnieks var paplašināt savu muižu, tirdzniecisko vaj rūpniecisko uzņēmumu, algot leelaku strādnieku skaitu, eepirkt vairak materiala un vispāri taisit leelu apgrozību. Leelas pilsētas, senjora vaj karaļa rokās kapitāls dod eespēju algot un apbruņot eevērojamu kara spēku, eerikot floti, sākt leelus tirdzniecības uzņēmumus, nodibinat sakarus ar tālām zemēm. Tādā kārtā ar kapitāla palīdzību vecās naturalās saimniecības veetā attīstijās naudas saimniecība. Viņa ļoti atšķiras no vecās, veenkāršās leelu īpašumu saimniecības. Naudas saimniecība ir daudz komplicetaka. Viņā skaidri teek atšķirti eenākumi no izdevumeem, ko nevareja vērot vecajā naturalajā saimniecībā, jo tad nevajadzeja taisit eepirkumus un krāt produktus pārdošanai. Leelos uzņēmumos, kuŗi dibinati uz naudas saimniecības pamata, jau eepreekš japaredz eenākumi un izdevumi, kā ari vēlamā peļņa. Šāda jau eepreekš aprēķinata apgrozības zumaiztāisa uzņēmumu finanses. Visagrak finanses radās pilsētu rokās, jo viņu tirdzniecība visātraki sāka dot naudas atlikumus. Pilsētās pirmo reizi parādijās jauns tirdzniecības nodoklis. Ta bija akcize, t. i. zinama maksa par katru pārdoto un pirкто preekšmetu. Viņn maksāja pārdevejs par to, ka tas no tirdzniecības guva peļņu, bet līdz ar to viņš akcizes vērtību gribeja peedzit no pirceja, paleelinajot preces cenu. Par tādu nodokli nevareja būt runa agrak, kad tirdzniecība bija vāja. Senak eevāca tikai desmito teesu no labības un lopeem, un to maksāja zinamos termiņos klausibai padotās ļaužu šķiras. Tirdzniecība deva eespēju vākt nodokļus veenmēr un no viseem ļaudin., kas ņēma dalību maiņā.*)

Naudas saimniecības nodibināšanās un raksturs.

Finanses.

Prof. R. Vippers

Camera apostolica.

Kur gan vidus laikos, preekškapitalistiskajā laikmetā, sateceja nauda leelā daudzumā, apveenodamās veenveidīgas varas rokās, kas vareja viņu izleetot?

Pagnini ir nosaucis veenu tādu veetu — no viseevērojamako skaita; ta ir

1. Camera apostolica.

Ja šo camera apostolica sauc par mater pecuniarum (naudas māti), tad ar to pateesam teek izteikta ta pareizā doma, ka tikai pāvesta finansu operaciju labad visagrak sākās leela naudas daudzuma sakrāšanās vidus laikos. Ar IX. g. s. sākot, eenākumi no visām kristīgām zemēm sāk plūst uz Romu kā sv. Petera balva; bet XIII. g. simtenī pāvesta finanses teek eekārtotas pēc jaunas sistēmas, kuŗai leela nozīme un kuŗu mēs pazīstam no vēlaka laika. Pāvesta (un līdz ar to ari vispār jaunakās) finansu

Pāvesta finansu operācijas.

*) Prof. R. Vippers. Vidus laiku vēsture.

saimniecības sākums stāv sakarā ar Innokentija III. (1198.—1216.) rīkojumeem. No ta laika baznīcas nodevas peņem naudas raksturu, tāļu pāršneegdamas eenākumus no muižām un lēņu census, kā daudz izdevīgakas preekš kases. Un vidus laikeem beidzotees, attīstas ta univerzalā baznīcas fiska zistema, kuņa noved, galu galā, pee revolucijas.

**Baznīcas
nodevas
peņem
naudas
raksturu.**

Pāvestu finansu zistema dabon leelu vēsturisku nozīmi, pateicotees tam apstāklim, ka pāvestu finansu saimniecībai bij stipra tendence, pārvērst leelus īpašumus naudā. Mēs varam redzet, kā neskaitamee pāvesta eenākumi no zeedojumeem, sakrājas leelā daudzumā un kā šī sakrašanās rada nepeceesāmību, pāhrvērst naudā zeedojumus, kuņi sākumā tika doti graudā: bet graudā nāca eeņēmumi no biskapeem, klostereem u. t. l. Pāreja uz centralizaciju bija par eemeslu pārejai uz tīru naudas saimniecību; kā gan citadi būtu bijis eespējams savākt pāvesta desmito? Honorijs III. dod 1217. g. ungaru biskapeem pavēli „ut vicesimam fideliter redigant in pecuniam“. Vēlak naturalās nodevas paleek arveen retakas vidus un deenvidus Eiropā, bet zeemeļos vēl turas deezgan ilgi. Bet tomēr ari te neatlaidīgi teek uzstādīts prasijums, pārvērst viņas naudā, par spīti visām sagaidāmām grūtībām. Nācās, peemēram, pat pārkauset zelta un sudraba traukus, lai dabutu vajadzīgo daudzumu naudas.

**Pāvesta
finansu
zistemas
vēsturiskā
nozīme.**

**Pavēle
pāvesta
desmito
savākt
naudā.**

Tādā kārtā mēs varam pārleecinātees, kā pāvesta nodokļu slogs tīri naturalās saimniecības laukā prata radīt eevērojamas naudas zumas, uzkrājot viņas pāvesta kolektoru (nodokļu vāceju) maisos un lādēs. Mums pat ir zinams, cik leelas bij šīs tādā kārtā uzkrātās zumas; vismaz, no pārskateem par atsevišķeem gadeem mēs varam spreest par viņu apmēru. Vispār var sacit, ka no sākuma gadskārtejās peezīmes par pāvesta milzu eenāku-meem bij stipri pāršpīletas.

Visleelako eenākumu deva „krusta kaņu desmitā“, nodoklis, kas periodiski tika eevāks no krusta kaņa gājeeneem, sākot ar XII. g. s. beigām, bet parasti netika leetots sākumā nodomatām vajadzībām. Šī preekšmeta labakais pazinejs*) vērtē pāvesta „desmito“ XIII. g. simteni no visām kristīgo tautām uz 800.000 Turnejas livru, tā tad ap 15—20 miljonu marku mūsu naudā, pēc viņas tagadejās vērtības (t. i. 1901. g. Sastād.). Japeezīmē, ka tādās nodevas netika eevāktas katru gadu, bet laiku pa laikam, ar starpbrīžeem, peem. 1199., 1209., 1225., 1228., 1238., 1240., 1243. gados, bez tam, vispārejā eenākuma zuma izdalijās pa ļoti daudzām veetām un nekad nesaplūda centralajā kasē; tikai maza daļa nonāca Romā, bet leelākā daļa tika sūtīta no savākšanas centreem teeši us peenācīgām veetām. Zumas, ko pāvests kārtīgi saņēma, bij, protams, eevērojami mazakas par šo desmito, bet vēl mazak faktiski nāca Sv. Petera kasē. Tomēr pāvestu faktiskee eenākumi bij peeteekoši leeli preekš tam, lai Sv. Petera pēcnāceji varetu eekrāt leelas zumas. Tā peem. Kliments V. atstāja pēc

**Pāvesta
eenākumu
leelums.**

*) Gottlobs. Kreuzzugsteuern.

nāves miljonu guldeņu skaidrā naudā, un Jānis XXII. (1316.—34. g.) 775.000 zelta guldeņu. Katrā ziņā pāvesta eenākumi bij nesalīdzināmi mazāki par bruņeneeku ordeņu eenākumeem*).

V. Zombarts

5. Bruņeneeku ordeņu eenākumi.

Bruņeneeku ordeņu eenākumi, kuŗi koncentrējās centralās kasēs, sastāvējā vispirmā kārtā no zemes rentes maksām, ko ordenis saņēma teesi no savām leelajām muižām; tādas muižas, kā zināms, viņam bij visā pasaulē. Tempeleešu muižas XIV. g. s. bij izkaisītas no Grieķijas līdz Portugalei, no Zicīlijas līdz Skotijai, un pārgāja pēc tam Johanitu īpašumā. XIII. g. simtņi tempeleešu klosteru skaits sneedzās līdz 9000, bet 1307. g. — līdz 10.500; hospitaleešem XIII. g. s. bij 19.000 klosteru. No katra klosterā bruņeneeks vareja dabūt apbruņojumu un pārtiku, kas līdzinājās apmēram rentei 200 bicantinu leelumā. Šī ordeņa gada eenākums sneedzās līdz 36.100.000 franku, bet tempeleešu ne mazāk kā 2 miljoni livru. Ja tikai daļa no šīm rentēm tika pārvērsta naudā, un no šīs naudas tikai daļa nonāca centralā kasē, tad tomēr šī ordeņa leelmestri vareja rikotees ar milzu naudas zumām. 1191. gadā tempeleeši vareja nopirkt no angļu karaļa Richarda Kipras salu par 100.000 zelta bicantiņiem (apmēram miljons franku) un no teem samaksāt tūlīt skaidrā naudā 40.000 bicantiņu. Un kad viņi leelmeštram Jakobam de Molem, pāvesta uzaicinājumā, bij jādodas ceļojumā uz reetumeem, viņš ņēma līdz 150.000 zelta naudas un apkrāva ar sudraba naudu desmit mūlēzeļus.

Mūki
nopērk
Kipras
salu.

Ar pāvestiem un bruņeneeku ordeņiem visos vidus laikos Eiropā vareja sacensties acim redzot tikai franču un angļu karaļi, un, varbūt, vēl tādas pilsētas, kā Venēcija un Mailande.**)

V. Zombarts.

6. Zemes īpašneeku eenākumi.

Pēc šīs kategorijas peeder visi tee elementi, (atskaitot jau minētos un pilsētas), kuŗus atrodam vidus laikos kā leelu īpašumu un eenēmumu īpašneekus. Protams, ir leela starpība starp flandreešu grafa, angļu hercoga vaj arķibiskapa un veenkārša skvaira, senjora vaj bruņeneeka eenēmumeem. Protams, leelako teesu leeta grozas ap naturalām klausām, bet var teikt, ka pa visiem vidus laikeem naudas eenākumi sāk spēlēt arveem eevēlomas peero-rojamaku lomu. Skaidru jēdzeenu par vidus laiku sabeedribas augšanu. strukturu varetu dot tikai minēto sabeedrisko slāņu mantas un eenākumu statistika. Preekš izglītoteem tautsaimniecības vēstur-

*) V. Зомбартъ. Современный капитализмъ. I daļa.

**) V. Зомбартъ. Современный капитализмъ.

neekeem būtu pateicīgs uzdevums — sarakstīt lauksaimniecības vēsturi vidus laikos, stādot viņu preti daudzēm pilsētas eēnākumu un īpašumu apraksteem. Viss, ko mēs tagad zinām, protams, ir fragmentarisks. Veenīgais, ko ar pilnu teesību var atzīt — ir tas, ka vidus laikos (zīmejas arī uz t. s. „kustamo“ īpašumu, it īpaši uz dārgajiem metāliem) visleelākās bagātības atradās pasaulisko leelkūgu, ordeņu un klostēru rokās. Pat tādās pilsētās, kā Libeka un Hamburga savā zeedu laikmetā, nedabuja tik leelus eēnākumus, kā kaut kāds angļu lords no savām muižām vaj bagats klosteris no zeedojumeem.

Ar pasaulīgajiem magnateem vareja sacensties garīgie magnāti un baznīcas kņazi. Kā klostēriem vidus laikos peedereja pateesi ķezāriskas bagātības, tā ir vispār pazīstama leeta. Un es vēlreiz uzsvēru, ka runa te nav tikai par muižu zemes īpašumu, naturalām klausām. Jādomā, ka pēc Romas valsts krišanas leelakā daļa dārgo metālu, kas bij apgrozībā, sakrājās valdniecisko kņazu, ordeņu un klostēru naudas krātuvēs. „Tānī laikā, kad nauda bij leels retums, klostēriem peedereja svarīga preekšrocība — rikotees leelām naudas zumām — un tikai pateicotees ticīgo zeedojumeem“. (H. Pirenne). Beeži, protams, sakrājušos dārgo metālu pārpilnība mainīja savu veīdu un no naudas krājumeem pārvērtās traukos un greznuma leetās. Aiz tam kļūst saprotami nostāsti par zelta un sudraba trauku bezgalīgo skaitu baznīcās, klostēros, kņazu un karaļu pilīs vidus laikos.

No visa tā redzams, ka tānī laikā, ar kuņu tikko sākas kapitalistiskās saimniecības laikmets, kad pilsētu bagātības tikko sāk attīstīties, mineto aprindu rokās jau koncentreti leeli uzkrātu mantu rezervi; tā jaunu bagātību rašanās, leelako teesu gadījums, nebij nekas cits, kā īpašneeka maiņa, īpašuma pāreja no veenām rokām otrās.*)

**Bagātību
uzkrāšanās
nozīme.**

V. Zombarts

7. Krusta kaļu mērķi.

Pateicotees Vidus-Eiropas eedsīvotāju skaita ātrai peeaugšanai, tika dibinātas jaunas pilsētas un eestrādāti mūža meži. Bet peeaugšana arveenu turpinājās, ģermaņu un romaņu tautas bija speestas paplašināt savas zemes robežas un beeži veen eet viņām tāļu pāri, meklejot jaunus tirgus savām saražotām precēm.

Leeli bruņineeku un zemneeku bari jau XI. g. simtenī devās svešumā meklet jaunus zemes gabalus. Ta laika bruņineeku ģimenēs bija 8, 10 un 12 dēlu. Kaut gan daļa no viņiem jau bērībā tika nolemta mūku kārtai, tomēr mantineeku skaits arveenu bija ļoti leels, un pee tēva zemes dališanas dēli dabuja ļoti maz vaj arī nemaz. Ļaudis, kas bija palikuši bešā vaj arī nebija meerā ar savu gabalu, organizējās kaļa nodaļās, eestājās deenestā pee veena vaj otra vadoņa un kopā ar viņu eekaļoja veselus jaunus apgabalus. Tā franču bruņineeki, kas pa daļai bija dzimti nōrmaņi,

**Eedzīvotāju
peeauguma
sekas.**

**Bruņineeku
izceļošana.**

*) В. Зомбартъ. Современный капитализмъ. I. сѣж. I. даļa.

Jaunu eekaŗoja Angliju. Daudzi no teem paŗeem normaŗeem devŗs uz appabalu deenvideem, atŗēma bicanteeŗeem Deenvidus-Italiju un saraceŗeem eekaŗo- Ziciliju. Tomēr normaŗi ar to neapmeerinajŗs. Roberts Huisķars. ņana. pŗvesta vasalis un Gregora VII. sabeedrotais, cinijŗs ar bicantee-ŗeem paŗa Balkanu pussalŗ. Drusku vŗlak vŗcu bruŗineeki un zemneeki virzijŗs pŗri Elbei, uz austrumeem.

Eekaŗo-ŗanas religisķee eemesli.

Ta laika cilveķi bija pŗrleecinati, ka ķerdamees pee kŗda leelaka uzŗēmuma, tee izpilda veenigi Deeva svēto gribu, ir viŗa eeroŗi. Normandijas Vilhelms, dodamees eekaŗot Angliju, izlŗdzŗs no pŗvesta swēto karogu. Kaŗa gŗģeeenos parasti ņēma lidzi reliķvijas. Ja kaŗŗ tika vests ar neticigeem, paganeem, musulmaneem, tad kaŗeivju acis tas bija svēts: to tureja par ciŗu, kuŗas mērķis ir izplatit kristigo ticibu pa visu zemes virsu. Tad kaŗŗ ķļuva par varoŗdarbu Kristus vŗdŗ un par viŗa mocekļa krusta neŗanu. Par zŗmi tam, kaŗa gŗģeeena dalibneeki uzŗuva krustu uz karoga, drēbēm un eededzinaja to meesŗs. Seviŗķi svariga ņeem ļaudim likŗs tŗs zemes atpakaļeekaŗoŗana, kuŗŗ bija dzivojis un ceetis Kristus. Lŗģŗana svētŗ veetŗ likŗs Deevam seviŗķi patikama, un tadēļ deevlŗdzeji leelos apmēros devŗs uz apustuļu un citu svēto kapu veetŗm Romŗ un citur. Savŗ ticibŗ toreizejee cilveķi meķleja taustamus peelŗģŗanas objektus. Ja runa gŗja par svētuma eegūŗanu, tad, lai to panŗktu, vareja peelaist varmŗcibu un viltu. Lai eegūtu, peemēram, kŗda svētŗ meesas, nekŗds lidzeklis nebija par sliķtu. Kŗds normandeeŗu bruŗineeks devŗs uz Bari pilsētu Deenvidus-Italijŗ, kur atradŗs sv. Nikolaja kaps, nolaupija daļu no meesŗm un atlauza kapa marmora tŗfeles gabalu, lai eeveetotu to savŗ dzimtenes baznicŗ. Viŗŗ bija pŗrleecinats, ka pats Deevs pabalsta viŗa nodomu.

Svētceļo-ŗana.

Par seviŗķi svarigu tika uzskatita svētceļoŗana uz Jeruzalemi, kur atradŗs Kristus kaps. ņis ceļŗ bija grūts un sava tŗļuma dēļ saistits ar daŗadŗm breesmŗm, seviŗķi vŗlak, kad arabu veetŗ Zirijŗ sŗka valdit daudz nekulturelakee turķi. Svētceļoŗana uz Jeruzalemi ķļuva par varoŗdarbu. Lidz ar to viŗa peeŗņēma draudoŗu kaŗeivisku izskatu, kad eiropēŗu svētceļneeki, seviŗķi deevbijjee un uzŗēmigee normaŗi, salasijŗs vairak tūkstoŗu kopŗ un eeradŗs pee Kristus kapa veseleem apbruŗoteem pulķeem. Tŗdi ceļoŗumi nestŗveja tŗlu no domŗm sarikoŗ veselu kristigo eiropēŗu kaŗa gŗģeeenu, lai sakautu musulmaŗus un atŗemtu teem svēto zemi. ņŗda ticigo vēleŗanŗs savos gala mērķos sakrita ar tirdzniecisko pilsētu teeksmem, eegūt jaunus tirģus un ar bruŗineeku un zemneeku vēleŗanos, atrast plaŗus, augļigus zemes gabalus. ņim daŗadŗm teeksmēm saveenojotees, radŗs krusta kaŗi, kuŗi aizŗņēma eiropēŗus seviŗķi XII. gadusimtenē. Daudz vŗjaka ņi kustiba ķļuva XIII. g. simtenē un viŗa vidū gluŗzi mitejŗs.)*

Ticigo un tirdzniecibas pilsētu centeeņu saskaŗa.

Prof. R. Vippers.

(* Prof. R. Vippers. Vidus laiku vēsture.

8. Kaņevju garigee ordeņi.

Pateicotees gaņajeem krusta kaņeem, stipri attīstijās bruņineeku šķīra. Senak, kalpojot atsevišķeem senjoreem, bruņineekeem nebija savstarpejas veenibas, turpretim tālee kaņa gājeeni un dzīve kolonijās viņus leelā mērā apveenoja. Bruņineeku saveenibu augstakais mērķis bija kalpot Deevam, kaņojot ar neticigeem, palīdzot nabageem un slimeem svētceļneekem, apsargajot neapbruņotus laudis ceļā uz svētām veetām. Saveenibu locekļi deva ari solījumus vest šķīstu dzīvi, kas atgādināja mūku solījumus: atteikdamees no ģimenes un īpašuma, viņi apveenojās „nabagu“ draudzēs, dzīvoja kopā, atteicās no savas personīgās gribas un bez pretim runāšanas paklausija savam izvēletam preekšneekam. Šādas kaņevju-mūku apveenibas tika nosauktas par bruņineeku ordeņeem.

Bruņineeku kārtas attīstīšanās.

Bruņineeku ordeņi.

20 gadus pēc Jeruzalemes eeņemšanas franču bruņineeki nodibināja tempļa bruņineeku ordeņi. Viņu peemēram sekoja italeešu bruņineeki. Viņi peeveenojās kādai vecakai klostera brālibai, kas bija dibinata no italeešu tirgotajeem vēl pirms krusta kaņeem un kuņa bija eerikojusi Jeruzalemē sv. Jāņa slimnicu, no kuņas viņi ari dabuja savu nosaukumu — Sv. Jāņa ordeņa bruņineeki. Teikdami, ka bruņineekeem vajaga kalpot nabadzigeem laudim, viņi pavadīja nabadzīgus svētceļneekus, apgādāja tos ar zirgeem un pārtikas veelām. Atgreetdamees no labprātīgu nodevu vākšanas, viņi atdeva visu savāktu slimneekeem. Bet drīz šīs parašas kļuva tikai par tukšu formalitāti. Bruņineeki sāka atrautes no darba, un ordeņi sadalījās tādās pašās šķīrās, kādas valdīja toreizejā sabeedribā: viņi pastāveja no labdzimuseem kaņevjeem, tādeem pat garīdzneekeem jeb kapelaneem un veenkāršeem laudim, kalpotāju brāļeem, kuņi kopa slimos un strādāja preekš bruņineekeem. Ordeņa preekšgalā stāveja leelmestrs līdz ar savu kapitulu, gluži kā biskaps. Bruņineeki tureja sevi par preekšzīmīgakajeem cīnitajeem pret neticigeem. Viņi uzceļa veselu rindu stipru kalnu ceetokšņu gar Zīrijas austrumu robežu. Kaņa un inženeeru mākslas ziņā bruņineeki toreiz eeņēma ļoti redzamu veetu. Ordeņu pilis bija krustnešu pēdejee atbalsta punkti, kuņi padevās tikai pēc gaņas un sīvas cīņas.

Ordeņu eekārta.

Ordeņu būvmāksla un pilis.

Bruņineeku ordeņi bija no pāvesta apstiprinati un gluži neatkarīgi no valstim, kuņu robežās atrodas viņu īpašumi. Pāvests uzskatīja viņus kā savu armiju. Viņš dāvāja ordeņeem, sevišķi tempļa ordenim, visadas preekšrocibas un brīvības. Ordeņu klostēri, pilis un īpašumi bija atsvabinati no viseem nodokļeem. Viņeem nebija japadodas ari biskapeem, jo par viņu veenigo biskapu skaitījās pāvests. Viņi eeguva teesibas atlaist grēkus, ko agrak vareja tikai pats pāvests, noturet deevkalpošanu zemēs, kuņas atradās zem interdikta, t. i. baznīcas lāsteem, un pat peeturet un apglabat ar baznīcas lāsteem apkrautus cilvekus. Bez tam ar sevišķu pāvesta bullu (grāmatu,) kuņa sākās vārdeem: „Katra dāvana ir svētīta“, tempļa ordeņa bruņineekeem tika dāvata pilnīga neatkarība no katras varas: neveens nevareja prasit

Pāvesta atteecibas pret ordeņeem.

no viņiem uzticības zvēresta. Tā tika pagodināti ordeņa bruņieki, kuŗus sauca gan par Kristus atletem, gan par jauneem Makabejiem, un, pateicotees šādaī godinašanai, ordeņa bruņieki kļuva bagāti. Daudzi nesa viņiem leelas dāvanas, domadami, ka caur to arī uz viņiem pārees bruņieku svētais spēks. Ordeņi peeņēma par saveem locekļiem arī karaļus un leelus senjorus kuŗi zvēreja ordenim uzticību, bet turpināja vest savu laicigo dzīvi. Drīzi ordeņu rokās saplūda leeli-īpašumi, nami un eestādes Zirijā un visā Eiropā. Tempļa ordeņa bruņieki bija tik bagāti, ka vareja atpirkt no angļu karaļa eekaŗoto Kipras salu. Viņu rīcībā atradās ap. 10.000 muižu. Sakarā ar to mainījās arī pašu bruņieku dzīve.

Jāņa ordeņa bruņieki vēl bija palikuši uzticīgi saveem vecajiem mērķiem: viņi turpināja cīņu ar musulmaņiem un, pēdejeem uzbrūkot, bija speesti atkāptees uz reetumeem, papreekšu uz Kipru, tad uz Rodu un beidzot uz Maltu. Tempļa ordeņa bruņieki, tūliņ pēc kristigo neveiksmēm Zirijā, pārgāja uz Eiropu. Še viņi sāka dzīvot kā leelkungi un nodarbotees tikai ar savu muižu pārvaldišanu. Viņu naudas krājumi arveenu peeauga, un tee sāka aizdot naudu pret procenteeem, gluži kā baņķeeri.

Ordeņu
dibinašana
Eiropā.

Ordenis
cīnas ar
latvee-
šeeem.

Teitoņu
ordeņu
kolonizaci-
jas politika.

Līdzīgi bruņieku ordeņi tika nodibināti arī Eiropā, kur tee bija vajadzīgi reliģiskeeem kaŗeeem: peemēram, Spanijā viņi radās ar nolūku kaŗot pret musulmaņeeem-maureem. Baltijas jūras krastos, cīņai ar tureenes leišu un latveešu paganu ciltim, noietās Teitoņu ordenis, kurš bija dibinats Palestīnā, isi pirms Jeruzalemes eeņeešanas. No Palestīnas tas XIII. g. simteņa sākumā pārgāja uz Prūsiju, starp Vislas un Nemanas eetekām. Teitoņu ordeņa mērķis bija izplatīt kristigo ticību ar eeročeeem rokā, bet pateesībā tas peelika visas pūles, lai kolonizetu ar vāceeešeeem apgabalus tāļu uz austrumeem no Vācijas. Bruņieki dabuja tur leelus zemesgabalus. Blakus viņeeem apmetās zemneeki no Deenvidus-Vācijas. Veetejee eedzīvotaji tika pārvērsti par dzimtļaudim. Bruņiekos vēl bija dzīvas atmiņas par svēto zemi un pirmām cīņām ar neticigeem. Ari šejeenes apgabaleem un ceemeem tee deva Palestīnas nosaukumus, peem. Jeruzaleme, Emava u. c., bet pilsētas un pilsis, kuŗas bija celtas, lai labaki varetu valdīt par veetejeeem eedzīvotajeeem, nosauca, Kulma, t. i. virsotne, kaut gan šīs pilsētas atradās gluži līdzenā veetā.*)

Prof. R. Vippers.

9. Laupišanas tirdzniecība.

Laupišanas tirdzniecība ir meesīga māsa laupišanai. Viņas būtība ir tā, ka teek pārdotas (leelako teesu profesijas kārtā) preces, kuŗas viņu pārdeveji nav ne raŗojuši, ne pirkuši, bet eeguvuši ar varas darbeem. Šinī gadījumā var arī runat par veenpusīgu tirdzniecību. Ir pazīstama leeta, ka īstais laupišanas tirdz-

*) Prof. R. Vippers. Vidus laiku vēsture.

neecibas darba lauks bij jūra, kur zem piratības nosaukuma viņa plauka un zeedeja kā profesija, kā arods veselu gadu tūkstoši.

Vācešiem ir uzglabājees kāds teicami izdeves jūras laupīšanas apraksts :

Nur mit zwei Schiffen ging es fort,
Mit zwanzig sind wir nun im Port;
Was grosse Dinge wir gethan,
Das sieht man unser Ladung an.
Das freie Meer befreit den Geist,
Wer weiss da, was besinnen heisst,
Da fördert nur ein rascher Griff,
Man fängt den Fisch, man fängt ein Schiff;
Und ist man erst der Herr zu drei,
Dann hackelt man das vierte bei;
Da geht es dann dem fünften schlecht;
Man hat Gewalt, so hat man Recht.
Man fragt ums Was? und nicht ums Wie?

Ar diweem kuģeem jūrā gājām,
Ar divdesmit mēs ostā stājām;
Kā darītas ir leelas leetas,
To lādiņš leecina uz veetas.
Nāk brīvā jūrā brīvas domas,
Kas zin, te apdomai nav lomas,
Kas eekrīt prātā — ātri tverts,
Te rokā zivs, te kuģis ķerts;
Un ja tu triju valdineeks,
Tad ceturto jau paķert neeks;
Ja peektam slikti eet — nekas:
Kam vara, tam ar' teesibas.
No svāra nav vis kā? bet kas? (Tulk. A. B.)

Visas tirdznieciskās tautas līdz arodnieciskai tirdzniecībai un līdzās ar viņu pazina laupīšanas tirdzniecību, tas ir tikpat peerahdīts fakts, kā tas, ka arī Eiropa vidus laikos nebija nekāds izņēmums šinī ziņā un ka pat vēl jaunākā laikā nācās rēķinatees ar jūras laupīšanu, kā ar vispār izplatītu eerašu.

V. Zombarts.

10. Vācu speešanās uz austrumeem.

Kā vispārīgi dabā, kā pee kustoņeem, tā stādeem, redzam dzišanos turpināt savu dzīvību, kāda dzišanās mēdz parādītees pat kaņos uz dzīvību un nāvi, tā arī tautu sadzīvē eeraugam šādus ciniņus pastāvešanas dēļ. Šee savstarpigee tautu ciniņi ir jo sivaki, breesmigaki un asinaini, jo mazak tautas attīstītas, uz jo zemakas kulturas kāpšļa viņas stāv. Kaņi savas pastāvešanas dēļ uzbruka latvju-leišu ciltim 13-tā gadusimtenī, un to teesu, cik viņas bij mazakas un vājakas, salīdzinot ar kaimiņu

Tautu cīņa
dē pastā-
vešanas.

slavu un ģermanu tautām, leišu tautiņu liktens bij grūtaks un nežēligaks. Viņām īpaši bija jaceš no vācu tautas, kas ap to laiku straumei līdzīgi plūda uz austrumeem. Četrsimts gadu reetuma slavi, kas mita pee Elbas upes un gar Baltijas jūras deenvidus peekrasti, bija atgainājuši vācu uzbrukumus; pēdīgi viņus pārmāca, pat pa leelai daļai izdeldeja. Vāceeši eeguva sev leelas plašas, augligas zemes, uzmetās tur par kungeem un isā laikā agrakās slavu zemes pildijās eenācejeem un bija vāceem izdalītas; kas vēl tikoja eedabut zemes gabalu, tikt pee mantas un veeglas kungu dzives, tam bij jadodas tāļaku uz austrumeem, uz leišu-latvju zemēm, uz Prūsiju un Vidzemi.

Vācu
spēks —
valsts
kārtība.

Vācu ciņas
ar Baltijas
tautām.

Teē paši eemesli, kas vāceešeem lidzeja pārspēt reetuma slavus, deva viņeem eespēju uzvaret latvjus, prūsus un zengaleešus. Vāceeši gadu simtneem satikdamees gan labā, gan ļaunā ar romeešeem, bija noskatījušeos un eemācijušeos valsts dzīvi, uz romeešu valsts drupām apmetušeos un eerikojuši savas pašu valstis. Kamēr ta tauta, kas nodibinajusi savu dzīvi uz valsts pamata, spēj visus savus eekšķīgos, garīgos un meesīgos spēkus un līdzekļus veenot un raidit uz veenu, zinamu, noliktu mērķi, atzīdama, ka šis sasneedzams, ja tautas labklājība zeļ un valsts labums to prasa, — tamēr tauta, kas nav apveenojusees valsti, nav izstrādajusi sev valsts eestādes, kas joprojam dzīvo dalīta ciltis un dzimtis, ne mūžam nespēj radit tādu enerģiju, kādas vajaga savstarpīgos tautu ciniņos, ja pat nespēj nosvērt savu labumu, savas vajadzības. Jo vairak padomos ļaudis šķeļas, jo leelaka dažprātība, nesaticība, jo vairak strīdiņi. Vācu valsts pārspēja savā starpā sadrupušās slavu ciltis, veenu pēc otras; vāceeši tāpat eekaroja prūsus, latvjus, zengaleešus. Tiklidz nonākuši Baliijā, viņi pārvareja Daugavas libeešus, ar šo palīgu pārejās libeešu dzimtis; libeeši palīdzēja pārmākt latveešus; latveešeem un libeešeem pabalstot, vāceeši pārmācija igauņus un sāmus un t. pr. Katrs solis, ko vāceeši spēra uz preekšu, neveen paplašināja viņu jauno valsti un valdību, bet arī vairoja spēkus un varu, jo katrai pārmāktai tautai bija jāpeepalīdz satreekt otru. No senām latvju-leišu tautām līdz šai deenai atlikušeos latveeši un leiši; prūši un zengaleeši turpretim izbeigušeos, jo viņi ātraki nepadevās vāceešeem, kamēr nebij gandriz pavisam apkauti. Atlikums atstāja tēviju un aizgāja pee tautas brāļeem uz Leetāvu. Ja peenemtū, ka vāceeši būtu tak isti jāeerauga par labdareem, kas atnesuši šurp Vakar-Eiropas kulturu līdz ar kristīgo ticību, ka viņu uzdevums īsti bijis tāļaku sēt to garīgo sēklu, ko paši bija dabu-juši no Gallijas un Itālijas romāneem, tad būtu jābrīnās par šādu prūšu un zengaleešu stūrgalvību un rezgalību, par tik aplam tumšu aklumu, kas neprata noskārst savu labumu, kas viseem spēkeem atkratijās no dāvanām, netaupidami mantu un dzīvību, lai jo projam varetu smakt savā neizglītībā un tumšā elku deevībā. Vācu kronists Vidukinds (*res gestae Saxonicae* II, 20) skaidreem gaišeem vārdeem raksturo savas tautas kulturas izplatīšanu: „tran-seunt sane dies plurimi, his pro gloria et pro magno latoque

imperio, illis pro libertate ac ultima servitute varie certantibus,* t. i. daudz deenu paeet, ka viņi cīkstas, laimei mainotees, vāci slavas un leelas, plašas varas dēļ, slavi, lai pasargātu savu vaļu un brīvību un nekristu gaužā pārleecīgā verdzībā. Kā vācu uzvara atnesa slaveem verdzību, tā arī Baltijā vācu valdība apzīmeja mūsu senčeeem to pašu ligu. Vāceeši izleetoja savu kulturu tik sev par labu: kur viņi apmetās, kurp kāju spēra, tur viņi tūlīņ eerīkoja savu valdību pār zemes eedzimteem, lika rokas, lai celtu viņu spidošo kulturas pili. Viss ko viņi darija preekš pārvareteem, bija tas, ka kristīja un peeskaitīja pee kristīto pulka. Labums teem necēlās no tā, bet gan grūtības, jo nu vēl bez tam bija jauztura baznīcas un baznīckungi. Pēdejee atkal vareja būt tik veenīgi vāceeši, jo zemēs eedzīmtos nepeelaida pee baznīcas amatu izpildišanas.*)

Vāci
izleeto
savu
kulturu ne
eedzīmtu,
bet sevis
labā.

J. Krodzneeks.

11. Teika par Lībijas „uzzēgelešanu“.

Ši teika pēc kāda veca rakstneeka tā skan: Ap 1158. gadu, vācu ķeizara Fridriha Barbarosas laikā ir Lībija no kādas Vest-Falijas pilsētas, vārdā Bremene, pirmo reizi atrasta; šee tika pret pašu gribu caur pretīgu vēju un negaisu peedzīti Daugavas (Dunas) eetekā pee Lībijas krasteem, kur lībi jeb līvi dzīvoja. Vairak deenas šee uz labu vēju gaididami viņi, gribdami gaŗo laiku aizdzīt, izkāpa malā, un redzedami visu apgabalu ar beezu mežu aplātū, apskatīja eedzīvotāju būdas un mājas. Mežoņi, eeraudzīdami šos ļaudis, tērptus mēlnā apģērbā, tik svešus un neredsetus, tee atstāj savas mājas un slēpjas mežos. Bet vācu jūrneeki nu visu aplūko drošāki. Te nu viņi atrod šāi apgabalā veselu pulku bišu. Un ļaudis mēdza izņemt medu iz šūnam, bet vasku, kuŗa vērtību tee nepazīna, tee mēdza kopā ar nonāvetām bitēm samest čupā nenotīrītu it kā mēslu gubā. To eeraudzījuši, vācu tirgotāji palīka ļoti preecīgi, ka viņi bij par savu jūŗas braukšanu tik leelu algu dabujuši; to tee eerādīja arī citeem, kas bij tamdēļ palīkuši uz kuģeem par uzraugeem, lai tee sava mazā skaita dēļ no mežoņeem netīktu nokauti, un eesāka savus kuģus ar tādeem netīrumeem pildīt. Bet eedzīvotājeem tee pret vasku atstāja mazas dāvanas, kā cirvjus, lemešus, naŗus, gredzenus un tām līdzīgas leetas. Braucamu vēju sagaidījuši, tee beidzot ne bez nopelnišanas brauc uz mājām.

Bet kad tee bij pastāstījuši citeem par saveem ceļojuma panākumeem un ka tee esot redzejuši nepazīstamu apgabalu no mežoņeem apdzīvotu, kuŗu valodu tee neprotot, un arī to, kur šī zeme atronas un cik viņas apdzīvotāji esot mežonīgi, tad tee sametās ar vairak braucejeem kopā un steidzās pa otram lāgam uz Lībiju. Tā kā arī šim brauceenam bij laimīgs panākums, tad viņi tur ilgi uzkavejās, un lai varetu kaut kādā veidā nākt ar šeeem

*) J. Krodzneeks. Iz Baltijas vēstures. I.

ļaudim tuvākā sarunā, tee eesāka tos no tāleenes ar zīmēm un mīlīgu seju peelabinat klāt, ar teem apgājās laipni un starp viņeem izdalīja dāvanīgas. Un tiklīdz ka mežoni sahk manit svešneeku labo prātu, tee to izstāsta citeem un tee veenmēr vairak ļaudis pee sevis peelabinaja; vāci tos laipni saņēma un ar teem apgājās, ka tee eesāka ar viņeem satiktees.

Kad nu tee nākamā pavasarā, vēl vairak kuģus savākuši, brauca uz lību ostu ar leelu pavadoņu pulku un daudz precēm, tad libeēši palika teem vairak peceetami nekā eepreekš. Brīvak nu vāci apeetas ar mežoneem, kuģus viņi pēc parastā veida visadi lūko peedabut pee sevis. Un ilgaku laiku pee viņeem mituši, tee atstāj dažus vācu zēnus starp libeēseem, lai tee eemācitos svešo valodu līdz tam laikam, kad tee nāk atpakaļ. Bet paši tee laižas uz Vest-Faliju, ar preeku preecīgas ziņas savejeem pārnesdami.

Viņeem nu ceturto reizi atpakaļ nākot, kuģu un cilveku skaits vēl bija audzis. Nu tee eesāka caur saveem tulkeem, zēneem, ar libeēseem viņu valodā sarunatees un tīrgotees, mīlīgi un laipni, tā kā teem no vāceem nebij nekādas bailes, un tee tīrgotajeem atļāva, ka teem ir brīv ar savām precēm tālak eet viņu apgabalā.

Pa tam tīrgotaji greežas pee lību karaļa un to līdz ar leelu baru lību eelūguši tos leeliski uzņem. Pee ša azaida starp citeem ēdeneem leek preekšā ari divi siļķes, zivis, kuņas šis tautas nepazina. Bēt karals papreekš aptaujājās, kas tās par zivim esot, un, dabuļijs dzirdet, ka tās esot jūras zivis, eesāka zivis no astes gala ēst. Šādu ēšanu vāci uzskatīja par papreekšsludinajumu, viņi pareģoja, ka šee ļaudis būšot reizi vācu apakšneeki (laikam tadē), ka lību karalis šo jūras zivi, zem kuņas var zimboliski saprast pār jūru uz Baltiju šurp nākušos vācus, neņēma „pee galvas“. Un šo eerasu līdz šij deenai daudz lību zemneeki peepaturejuši jo kad viņi siļķi ēd, tad to sāk no astes gala ēst.*)

*) Sēta, Daba, Pasaule VII. Iz Kārkluvalka raksta: „Libeēši“. 18. un 19. lp.

II. Vācu kolonijas dibinašana Vidzemē un pirmee kolonizatori.

12. Vāceeši pirmo reiz Vidzemē.

- Nu han ich uch gesaget
Von gotes sune vnn maget
15. Marien, der vrowen min,
Der himelischen kvnigin,
Vnd wie sin gotlicher rat
Hin vnd her geteilet hat
Den cristentvm in manich lant.
20. Nu wil ich machen uch bekant,
Wie der christentvm ist komen
Zu nieflant, als ich han vernomen
Von allen wisen luten.
Das wil ich uch beduten,
25. So ich allir beste kan.
In gotes namen hebe ich an
Kouflute waren geseßen,
Riche vnd vnvormeßen
An eren vnd an gute
30. Den quam in ir gemute,
Das sie gewinnen wolden gut,
Als noch uil mancher tut.
Got der wisete sie dar an,
Das sie gewunnen einen man,
35. Dem vremde lant waren kunt:
Der brachte sie zu einer stunt
Mit schiffen uf die oster see.
Was sal ich da von sagen me.
Die duna ein wasser ist genant,
40. Des vlus geet von rusen lant.
Daruffe waren gesessen
Heiden, gar vormessen,
Liwen waren sie genant.
Das stoset an der selen lant;
45. Das was ein heidenschaft vil sur,
Sie waren der russen nakebur.
Dar vmme lac vil manich laut,
Die ouch heiden waren genant.
Die dutschen hatten wol ver-
[nomen,

Nule jums saciju no Deeva dēla un jumpravas Mārijas, mūsu mīļas mātes, debesu ķēniņenes, un kā viņa deeviškīgais padoms kristigo ticību pašķiris gan šurp, gan turp, pa dažādām zemēm; bet tagad jums darišu zinamu, kā Kristus ticība nākusi uz Vidzemi (Nieflant), kā to dzirdeju no veceem gudreem ļaudim. To jums izrādišu, cik labi veen varedams. Deeva vārdā uzsākšu.

Dzīvoja tirgotaji, bez gala bagati, lai godā, lai mantās; teem eenāca prātā, eegūtees mantas, kā dažs cits to dara vēl šo baltu deenu. Deevs pats viņus uz to mācija, ka tee atrada tādu vīru, kam svešas zemes bija pazīstamas. Tas viņus kādā brīdī ar kuģeem atveda uz Baltijas jūru (Osterse). Ko lai vēl vairak saku? Par Daugavu (Dune) sauc kādu upi, kuņas gaita nāk no Kreevu zemes. Gar to peemita pagāni, gana nebēdīgi, par libeešeem dēveti; viņu robežas pee Sēļu zemes (Selenlant). Tee bija jo neganti pagāni kreeveem kaimiņos. Visapkārt tomēr tad vēl daža laba zeme, kur ari peemita pagāni. Vāceeši jau gana bija dzirdējuši, ka jabažijas nonākt šai

50. Das man mit sorgen muste
[komen
Zu der selben heiden lant;
Doch wurden sie dar hin gesant
Von der starken winde craft
Kegen der selben heidenschaft.
55. Da sie quamen so nahen,
Do mochtet anders nicht gesin.
Mit sorgen vuren sie dar in.
Do man irre kumfte wart gewar.
60. Do samete sich vil manche schar
Mit schiffen, vnn ouch ubir lant
Quam manch heiden zu gerant.
Also was in allir mut,
Das sie liep vnd gut
65. Den cristen wolden haben ge-
[nomen.
Do sie hatten das vernomen,
Menlich quamen sie zu der were
Snelle kegen der heiden here.
Mit schiesen vnd mit steinen
70. Begunden sie die meinen,
Wer in quam so nahen.
Do das die heiden sahen,
Snelle hatte sie entsaben,
Das sie ir mochten nicht ge-
[haben;
75. Wenn ir wart in kurzer stunt
Von schiesen sumelicher wunt.
Do sprachen sie vme einen
[vride
Vnd lobeten den bie der wide.
Die cristen wurden auch das vro;
80. Mit gelubde sie giengen do
Zu in vrielich uf das lant.
Got der hatte sie gesant —
Zu der selben heidenschaft.
Si hatten gutes grose craft:
85. Das verkouften sie aldar
Ein teil bas, denne anderswar.
Des wurden si von herzen vro.
Die heiden sprachen zu in do,
Das sie vride nemen
90. Vnd dicke wider quemen;
Wolde ouch ie mant mit in
[komen,

pagānu zemē; tomēr turp tos no-
veda stipree vēji, un kad tee nonāca
tik tuvu, ka Daugavu jau redzeja,
tad nevoreja būt citadi, tee bažīgi tanī
eebrauca. Kad pamanija viņu at-
nākšanu, dažs labs pulks sanāca
kopā ar kuģeem, bet ari pa sausu
zemi dažs pagāns steigšus aizstei-
dzās, un viseem prāts uz to nesās,
kristiteem paņemt mantu un dzīvību.
To sadzirduši, tee kā vīri sanāca
kopā, turetees pretim pagānu kara
pulkam, un sāka tos apmīlot, šau-
dami un ar akmiņeem sveezdami,
kas veen peenāca tik tuvu. To
redzedami, pagāni samanijās, ka
pretim neatturesees; jo daudz no
teem isā laikā bij sašauti veenās
brucēs. Tad tee runaja par meeru,
svēti nosolidamees to turet pee
nāves soda. Kristitee ari par to
preecājās; tee svēti nosolijās un
droši izkāpa malā. Deevs aba viņus
bij sūtījis pee šeem pagāneem. Bet
teem bij mantu leels daudzums; tās
viņi turpat pārdeva, pa daļai labaki
nekā citur kur, sev par sirsnigu
preeku. Pagāni uz teem tad sacija,
lai meera derību peenēmdami tee
labi beeži atkal atnākot; gribetu vēl
kāds teem nākt līdz, tad to ari uz-
ņemšot šai meera derībā, un kas
veen tur vēletos tirgotees, mīļaki
nekā citur kur, tos visus labprāt
viņi uzņemšot. Tad tirgotaji pagānus
paceenaja ar meestiņu un vīnu un
bij preeka pilni. Meeru gana ap-
stiprinajaja ar svētām solišanām, kā
klājas. Tad tee brauca uz mājām,
bet nāca beeži atpakaļ uz Vidzemi

- Der were in den vride genomen.
Der koufslagen wolden da
Lieber, denne anderswa,
95. Der solde in willekommen sin.
Beide, mete vnd win,
Die kouflute schenketen do
Den heiden, und waren vro.
Der vride wart bestetiget wol,
200. Als man mit gelubde sol
Do vuren sie zu lande wider
Vnd quamen dicke sider
Zu nieflande mit mancher schar.
So man in kumfte wart gewar,
5. So wurden sie entpfangen wol,
Als man liebe geste sol.
Das triben sie vil manchen tac,
Das man koufes mit in pilac.
Do is in gienc so wol in hant,
10. Sie vuren in das selbe lant
Sechs milen vurbas,
Da uil mannich heiden was,
Mit den sie iren kouf triben
Vnd also lange da bliben,
15. Bis sie buweten ein gemach —
Mit urloube das geschach —
Bie der dune uf einen berc:
Da buweten sie ein erlich werc,
Eine burc so ueste,
20. Das dieselben geste
Mit vride wol dar uffe bliben
Vnd iren kouf lange triben.
Ickesculle wart is genant
Vnd liet noch in ienflant.
25. Die wilu sie das buweten,
Die heiden nicht entruweten,
Das is solde also geschen,
Als is sider wart gesehen.

Reimchronik.*)

13. Vāceešu eecelošana.

Dziļi eespaidu uz Baltijas tāļako attīstības gaitu atstāja vāceešu kolonijas šīnī semē. Būtu nepareizi domāt, ka vācu tirgotāju kuģi „netišam un tikai no vētras trenkti“ eemaldijušees Daugavas grīvā. Baltijā bija jau sen atrasta un pazīstama, un

dažā labā pulkā. Kad viņu atnākšanu pamanīja, tos gana uzņēma, kā peederas mīļiem veeseem.

Tā tee tirgojās dažu baltu deenu, un teem gana veicās. Tad tee eebrauca tāi pašā zemē sešas jūdzes tāļaku, kur arī mīta dažs labs pagāns; ar teem tee tāpat tirgojās un ilgām tur tā palika, līdz kamēr uzcēla kādu māju. Tas notika ar atļauju. Pee Daugavas kādā kalnā tee cēla pili pa godam, tik stipru, ka šee veesi tanī gana palika meerā un ilgām tirgojās. Par Iksķili (Ickesculle) to sauca, un vēl ta atronas Vidzemē. To ceļot, pagāni neatjautās, ka notiks tā, kā pēcak nogadījās.

Rīmju Kronika.

*) Pilns nosaukums: Ditleb's von Alnpeke Livländische Reimchronik, enthaltend „Der Riterlichen Meister vnd Bruder zu Nieflant geschicht, wie sie von wegen des Christen glaubens, vom tusent hundirt vnd dri virzig iar an, bisz vf tusent zwey hundirt neunzig iar mitt den heiden gott zur ere, inen zur selen seligkeit gefochten haben“.

visdažadakee apstākļi bij sagatavojuši ceļu vācu kolonistiem. Kad Baltijas eekaņošanu saskaņo ar 11.—13. gadusimteņu politiskeem notikumeem Vakar-Eiropā, tad izrādas, ka Baltijas eekaņošana tikai atsevišķa epizode ta laika leelā kolonizatoriskā kustībā — krusta kaņos.

Eedzīvo-
taju skaita
pārmērs.

11. g. simtenī eedzīvotaju skaits Vakar-Eiropas leelakā daļā bija pāraudzis to skaitu, kuņu zeme pee pastāvošās saimneekošanas sistemas vareja ūzturet. Nabadziba peeņēma milzigus apmērus. Zemneeki gandriz nepārtraukti ceeta badu un no ta ari bruņneeku saimneecibas bija izputejušas. Zeme bij zaudejuse savu vērtību un parādi nepanesami nospeeda visas saimneecibas.¹⁾ Ari zemkopibas tehniku nevarēja ūzlabot, jo trūka 1) līdzekļu. 2) zinašanu un 3) zemneeku konzervatīvā daba pretojās kuņai katrai pārgrozībai parastā zemes apstrādašanas veidā.

Krusta kaņi
— izceļo-
šanas
kustība.

Daudz veeglak bija atstāt dzimteni un meklet jaunas augligakas zemes svešumā. Trūkums dzimtenē radija veenu no leelakām izceļošanas kustībām — krusta kaņus. Šinis kaņos nebūt nepeekrita galvenā loma sajūsmai par Jeruzalemes atsva-binašanu, bet gan satrīcinatam saimneeciskam stāvoklim. Krusta kaņi nav tik daudz kristīgo kaņi, kā zemneeku kaņi; tee ir kolosala pārveetošanās — to zemneeku emigracija, kuņi reetumos vairs nevarēja eksistet. Šee zemneeki atrada izeju no sava grūtā stāvokļa izceļošanā.²⁾ Tamdēļ ari saprotams, kamdēļ krusta kaņotaju pulki neizskatījās pēc kaņa spēka nodaļām, bet gan pēc milzigām pārceļotaju karavanēm. Kaņeivji — zemneeki gāja ar seevām un bērneem, ar visu savu kustamo mantu un lopeem; visa gājeena izskats bija tipiska tautu ceļošana — emigracija.

Šee savadee kaņeivju pulki nebūt nevirzījās veenigi pret muhamedaniskeem austrumeem. Mazak spilgtā formā, bet totees daudz intenzivaki ši kustība virzījās pret tuvejeem austrumeem, pret zemēm pee Baltijas jūņas peekrastes. Vāceeši sāka kolonizēt slavu un prūšu zemes, kuņas atradās zeemeļos un austrumos no Elbas upes, t. i. Pomeraniju, Holsteinu, Meklenburgu, Prūsiju un Brandenburgu. Savās jaunās dzīves veetās vācu zemneeki eeguva 3—4 reizes vairak zemes nekā teem bija pirms tam dzimtenē.³⁾

Zemneeku koloniju nodibinašanu veicināja tirgotaji. Krusta kaņu laikā galvenais tirdzneecibas ceļš no deenvideem un austrumeem ūz zeemeļeem bija pārveetojees ūz Vāciju. Zeemeļu un Baltijas jūņu peekrastes vēl nepeedereja vāceešeem — tās bija vēl apdzīvotas no vāceešeem naidīgām slavu un prūšu tautām, kuņas katru acumirkli vareja traucēt meerīgu tirdzneecību. Šo jūņu peekrastēs vācu tirgotajeem vajadzēja eerikot nostiprinatus punktus preču noliktavām un ostām. Meerīga tirdzneecība bija visveeglaki panākama ar peekrastes apgabalu eekaņošanu.

¹⁾ Д. Н. Егоров. Эпоха крестовых походов. По лекциям читан. 1907—8 г. 115. 1. p.

²⁾ Ibidem. 119. 1. p.

³⁾ E. Seraphim. Geschichte Liv-, Est und Kurlands. Riga, 1896. S. 6

Ar Baltijas jūras peekrastes eegūšanu un drošu ostu eerikošanu ari vareja patvērumu atrast no nemitigeem jūras laupitaju uzbrukumeem. Tikai 12. g. s. vācu tirgotaji sāka peedalitees Baltijas jūras tirdzneecībā, jo tikai tad izdevās jūras laupitaju (normaņu, igauņu, kūru) darbibu eerobežot.¹⁾ No sākuma vācu tirgotaju brauceeni nesneedzās tālak par Vizbiju uz Gotlandes salas. Vizbijas tirgotaji jau paši uztureja dzīvus sakarus ar Baltijas jūras austrumu peekrastēm un eestājās kā tirdzneeciski starpneeki starp šīm zemēm un Vāciju. Pusvāciskās Vizbijas tirdzneeciskee sakari ar Baltiju drīz kļuva zinami pašā Vācijā. Tomēr veenigi Baltijas jūras peekrastes ģermanizacija no Šlezvīgīgas līdz Vislas grīvai vareja ceļu sagatavot Vācijas teešai satiksmei ar Vidzemi un atļāva Vācijai izvairitees no Vizbijas starpneecibas.²⁾ Jau 12. g. s. beigās vācu tirgotaji nodibinaja Novgorodā savu faktoriiju³⁾ un ap to pašu laiku eeradās Daugavas grīvā pirmee Bremenē un Lūbekas tirgotaji.

Vācu
tirgoņi.

Vācu tirgotaji gribeja sagrābt savās rokās Vizbijas tirdzneecibu un zem varenās Hanzas aizsardzības, kuņas intereses bija ceesi saistitas ar Baltijas tirdzneecibu, tee gribeja pee labklājības tikt⁴⁾ Ari tirdzneeciba ar Polocku, Smoļensku un Leetavu prasija tirgotaju nometni pee Daugavas grīvas⁵⁾. Ka pirmee vācu eecelotaji Vidzemē bijuši tirgotaji, redzams no Rīmju kronikas, kuņas autors nemāksloti attēlo pirmo vācu eecelotaju nolūkus. Viņš saka: „Bija bagati tirgotaji ar nemērojamu godu un mantu, teem eenāca prātā, ka tee grib mantu eegūt, kā to vēl tagad dažs labs dara. Deevs pats tos vadija, tā kā teem izdevās atrast vīru, kuņš zvešas zemes pazina; tas vīrs tos ar kuģeem atveda pāri Baltijas jūrai.“⁶⁾ Kronists saka nepārprotami, ka pirmos vāceēšus dzinuse mantkāriba uz Baltiju. Ilgus gadus tirgotaji bija veenigee vāceesi, kuņi apceemoja mūsu peekrasti. No sākuma viņi eeradās tikai uz dažeem vasaras mēnešeem, bet vēlāk vairaki no teem palika ari par zeemu Vidzemē. Tirgotaji bija tee, kas lika pamatus vācu kolonijai latveešu un igauņu zemēs, jo gandrīz veselus 30 gadus viņi bija veenigee vāceesi, kas uz Baltiju brauca. Tikai 1186. gadā eeradās pirmais misionars (Meinhards). Tas ari nenāca kā garīdzneeks, bet gan kā tirgotajs.⁷⁾ Viņš gan nodarbojās ar paganu kristīšanu, bet tas nebūt netrauceja viņa tirdzneecisko darbibu. Vispārīgi 12. g. s. misionaru rīcībai nebija nekādi pa-

1) B. A. Hollander. Zeitströmungen und Vorgänge des Mittelalters in ihrem Einflusse auf die Begründung der Livländischen Kolonie. Baltische Monatschrift 1902, Heft 2, S. 80.

2) A. v. Richter. Geschichte der dem russischen Kaisertum einverleibten Ostseeprovinzen. Riga, 1857. Th. 1. Bd. 1. S. 83.

3) Hollander. Zeitströmungen. S. 84.

4) Richter. Geschichte. Bd. 1. Th. 1, S. 3.

5) Hollander. Zeitströmungen. S. 84.

6) Dittlieb von Alnpeke. Die Livländische Reimchronik. Von E. Meyer in das Hochdeutsche übertragen, Reval 1848, 127—137. Rīmju kronika sarakstīta ap 1200. gadu.

7) Roziņš. Latveešu zemneeks. 46. lp. p.

leekami panākumi. Tiklīdz jaunā ticība izrādījās eedzīvotajiem mazāk patikama, nekā tēvu tēvu ticība, tad tee no tās atteicās un kristību nomazgāja upēs. Gluži kā agrak kreevu un daņu laikos Baltijā pa laikam uzplauka kristīgas draudzes, lai atkal drīz iznīktu.

Tirgotāju kolonijas Baltijā.

Mazās vācu tirgotāju kolonijas stāvoklis palika ar katru deenu nedrošaks. Kūri, zemgaleeši un igauņi isturejās naidīgi pret vācu eēnācejiem, bez tam kreevi un leiši nemitīgi eēbruka Baltijā un trauceja tirgotāju darbību. Lai nodrošinātu savu stāvokli pee Daugavas grīvas, vācu kolonisti ķērās pee visracionālākā līdzekļa — pee zemes eēkaŗošanas. Pret Baltijas paganeem tika krusta kaŗi izsludināti un, tāpat kā uz muhan.edaniskeem austrumeem un Prūsiju, arī uz Baltiju sāka plūst krustnešu bari.

Baltijas kolonizēšanas veids.

Baltijas eēkaŗošana ļoti izšķīrās no ta laika vācu koloniju dibināšanas. Galvenais bija tas, ka uz Baltiju neemigreja zemneeki. Baltija bij tānī laikā veena no visattālakām un visnepazīstamākām zemēm un bija veenīgi pa jūras ceļu sasneedzama. Pa sauszemi vācu kaŗeivji un kolonisti nevarēja Baltiju sasneegt, jo ceļu aizkrustoja varenā Leetava. Zemneekeem trūka uzņēmības un līdzekļu tik tālam jūras ceļam un bez tam teem jau Pomeranijā, Prūsijā un daudzās citās veētās bija peeteekoša daudzumā brīvā zeme kolonizēšanai. Talab arī Baltijas eēkaŗotāju leelum leelā daļa bija bruņineeki — muižneeki un algoti kaŗeivji.

Eēkaŗošanas eemesli.

Tēe paši motivi, kuŗi virzīja krusta kaŗotājus — bruņineekus uz Maz-Aziju, lika teem arī Baltijā eēkaŗot. Pēc prof. Uspenska domām šee motivi bija sekoši: „Krusta kaŗu vadoņi nedomāja par Jeruzalemes un Kristus kapa atsvabinašanu no neticigeem, bet gan par neatkarīgu valstu dibināšanu austrumos, par Bicances eēkaŗošanu un, beidzot, par tirdznieciskām preekšrocībām Bicances un musulmaņu zemēs.¹⁾ Vakar-Eiropas muižneeku leelākā daļa bija nonākuse tik tālu, ka mājās nebija vairs ko zaudēt, bet izceļojot vareja daudz eēgūt. Krusta kaŗotājus nevadīja augstaki ideāli motivi — par teem neveens nedomāja. Ļaudis steidzās uz austrumeem, lai laupītu un laupījumu dalītu.²⁾

Dziņa pēc laupījuma.

Dziņa pēc laupījuma paleek saprotama, kad eevēro, ka arī muižneeku leelako daļu trūkums speeda izceļot. Un Baltija nebūt vairs nebija nabadzīga zeme. Tirdzniecība jau sen bij aizķērusē šo zemi un tamdēl tur bija sastopamas daudzas vērtīgas mantas, kuŗas uzņēmīgos bruņineekus taisnī izaicināja uz laupīšanu. Kurzemē esot pat leelā mērā zelts bijis.³⁾

Krusta kaŗotāji laupīja visur un visu. Ceļā tee nekautrejās uzbrukt kristigeem un tamdēl daudzās veētās pret teem izturejās kā pret laupītājiem un vazankēem un pat neļāva teem savu ceļojumu turpināt. Tā tas bija peemēram ar pirmo krusta kaŗotāju gājeenu Bohemijā un Ungarijā. Krusta kaŗotāji uzstājās veenmēr

¹⁾ Ф. И. Успенский. История крестовых походов СПб. 1901, 2. лр.

²⁾ Д. Н. Егоров. Эпоха крестовых походов. 126. лр. р.

³⁾ A. L. Schlözer. Allgemeine Nordische Geschichte, Halle 1771, 505. лр. р.

kā viņu potsoši barbari. Protams, ka tee pret Baltijas paganeem neizturejās vairak saudzoši. Vecās kronikas nepārpotami leecina par eekarotaju mežonu darbeem. Tā Rīmju kronika stāsta par neskaitamām laupišanām un dedzinašanām. Vāceešu nepārtrauktee uzbrukumi izpostija latveešu zemkopju saimniecības un kas vēl pāri palicis, to bruņieki ar saveem kalpeem nolaupijuši. Ordeņa brāļi dedzinaja un laupija („die Brüder stifteten Raub dort und Brand“ 1350). Pēc eedzimto pils eeņemšanas eekarotaji parasti apkāva eenaidneeku leelako daļu un atlikušos savarņoja (1360.).

Krustnešu mežonības vēl saprotamakas, kad eevēro, ka viņu starpā bij prāvs skaits dažādu klaidoņu, panikušu laimes mekletaju un nozeedzneeku, kuři bija peespeesti grēku peedošanas dēļ cīnītees ar paganeem. Kā kurā katrā leelakā kustības laikmetā, tā arī šinī, sabeedribas padibeņi prata eespeestees eekarotaju vidū un caur to vēl vairak veicinaja demoralizaciju, jau tā tikumiski zemu stāvošo vācu kolonistu starpā. Mantkārība un dzišanās pēc peļņas vadija visus eecelotajus. Ar grēku peedošanu un ar atalgojumu viņā pasaulē neveens no teem negribeja un ne-vareja apmeerinatees. Krusta kaŗotaji nedarija itin neka par velti.¹⁾

Pirmais leelais krustnešu pulks eeradās Baltijā 1200. gadā un tā kā biskaps Alberts bija, sev nodrošinajis palīdzību Daniijā un Vācijā, tad vareja ceret, ka eedzimto pretošanos varēs neilgā laikā laust. Tamdēļ arī 1201. gadā jau sāka Rīgas pamatus likt un nākošā gadā eeradās jau pirmee Rīgas pilsoņi. Atrazdāmās izdevīgā ģeografiskā veetā, Rīga peevilka jau pate par sevi tirgo-tājus un tā kā biskaps jaunajai pilsētai deva dažadas brīvības un preekšrocības (pat veenu trešdaļu no visas eekarotās zemes), tad Rīgas eedzīvotaju skaits ļoti ātri peeauga.

Lai šī pilsēta varetu netrauceti attīstītees, bija, bez visu Baltijas eedzimto tautu uzvarešanas, arī kreevi no Baltijas jaiz-speež. Latvijā kreevi bija eeņēmuši apgabalus tagadejās Valmeeras tuvumā un gar Daugavas straumi, kur teem bija nocetīnatas pīlis Koknesē un Gercikā. Daži pētneeki peeņem, ka latveeši un libeeši „varbūt“ jau 980. gadā atradušees kreevu atkarībā.²⁾ Minētās kreevu nomeetnes var ar pilnu teesību uzskatīt par kreevu kolonijām Latvijā, jo Gercikas un Kokneses kreevi vēl atradās Polockas kņazu atkarībā.³⁾ Gadu pēc vācu kolonistu nomešanās Rīgā, Polockas kņazs kopā ar Gercikas un Kokneses daļu kņazeem uzbruka libeešeem, kuři agrak bija maksajuši nodevas Polockai. Pee reizes šee kreevu kņazi gribeja arī no vāceešeem meslus ņemt, bet tas teem neizdevās, jo vāceeši atsita kreevu uzbrukumu. Pastāvīgās sadurmes ar kreevu kolonisteeem izaicinaja vāceešus uz

**Krustnešu
morali-
skaiss
līmenis.**

**Pirmais
krustnešu
pulks
Baltijā.**

**Kreevu
eeņemtee
apgabali.**

¹⁾ K. v. Freymann. Über den Geist der livländischen Kolonisation. Nach Heinrichs Cronicon Linonia. S. 35 „Baltische Monatschrift“. Bd. 57, Hft. 6, 1904.

²⁾ F. von Keussler. Das livwische und lettische Dünagebiet und die Fürsten von Polozk, Gerzike und Kokenhusen am Ausgang, des XII und zu Beginn des XIII. Jh. S. 6 („Mitteilungen aus der livländ. Geschichte“ Bd. XI, Heft 1, Riga 1892.)

³⁾ Ibidem S. 5.

enerģisku uzbrukumu. 1208. gadā vāceši izpostīja Koknesi un 1209. gadā pēc Gercikas eņņemšanas arī šī kreevu kolonija tika pārvērsta par vācu peederumu un Gercikas kņazs Vsevolods saņēma savu agrako valsti no Rīgas bīskapa uz ģērmaņu lēņu teesību pamateem.¹⁾ Tomēr vēl 1225. gadā pāvesta legāts Viļums no Modenas turejis Koknesē sprediķi un tur starp sapulcināteem latveešiem un vāceešiem esot arī kreevi bijuši. No tā var spriest, ka bez kreevu kaņņevjeem, kuņņi, Koknesi eņņemot, tika padzīti, tur bijuši arī dažādu citu profesiju kreevi.

Vācu kolonisti izspeež kreevus no Baltijas.

Vācu kolonisti izspeeda kreevus no Baltijas un neskaitamas reizes aizstāveja Baltijas peekrasti pret kreevu uzbrukumeem. Caur to tika paralizēti kreevu kolonizatoriskie centēni Latvijā un Igaunijā. Nevar noleegt, ka šai sadursmei starp vācu un kreevu kolonisteem bijusi leela nozīme latveešu tāļakai attīstībai. Vāceēšiem izdevās izskaust kreevu eespaudu un atturet kreevus no tāļakas Baltijas kolonizešanas. Ja tas nebūtu noticis, tad kreevu kolonistu plašās masas būtu ātri veen pārplūdinajušas Latviju un pēc tam denacionalizejušas veetejās tautas. Tā zem kreevu kolonistu speedeena nozuda igauņeem radneeciskās somu tautiņas Ingermanlandē (tagad Peterburgas gub.) un kareļi ar čuhoreem Oloņecas un Novgorodas guberņās. Ari Kreevijas austrumos un pat centrā pārkreevotas neskaitamas somu tautas un tautiņas. Tāds pats liktenis pārsteidza senos prūšus un austrumu Vācijas slavu tautiņas. Tur kolonizatoriskā kustībā peedalijās plašās tautas masas — zemneeki, kuņņi stājās sakaros ar kultureli zemaki stāvošiem eedzimtajeem un tos dažos gadu simteņos denacionalizeja. Baltijai draudeja no kreevu puses līdzīgs liktenis, jo latveešu un igauņu apgabali bija samērā reti apdzīvoti un veegli peeeetami no austrumu puses. Vācu kolonisti turpretim nevereja leelākās masās eerastees. Latveeši nāca sakarā tikai ar augstākās šķiras vāceēšiem, kuņņi, kā mēs jau redzejām, eeradās Baltijā, lai par eedzimteem valdītu, eeradās kā jau pastāvošas stiprakas valsts locekļi — eeredņi, lai nodibinātu līdzīgu kārtību Baltijā.

Livonijas kolonizācijas īpatnība.

Prūsijas un Livonijas kolonizācijas īpatnības jau vairakkārt pastrīpotas. „Leelās dabas bagātības“, saka Rožers „neviļņināja (uz Baltiju); katram kolonistam vajadzeja sagatavotees uz eenaidneeku uzbrukumeem un grūto lidumu lišanu. Ordens nevereja kolonistus peevilkt bez politisku un zociālu preekšrocību peesolišanas. Brīvajeem stipri apdzīvotās Frislandes zemneekeem bija peeeetami pilnīgi brīvi apstrādašanai noderīgi lidzēni Prūsijā. Vācu zemneeki — dzimtļaudis eeguva caur krusta peeņņemšanu personīgu brīvību un no nodevām svabādu vaj arī ļoti mēreni ar nodevām aplīktu zemi. — Citādā veidā norisinājās kolonizācija Livonijā, kur ordenis eebruca zemē no jūras puses un tika pavadīts no tirgotajeem un rikojās ceesā saskaņā ar Rīgu, Reveli un citām pilsētām. Šeit peelauda par kolonisteem gandrīz veenīgi

¹⁾ Ibidem. S. 26.

bruņniekus un pilsētneekus; pateesi vāciski bija tikai muižnecība un pilsonība.^{1a)}

Vācu kolonistu — zemneeku milzīgā nozīme redzama no tā, ka divi trešdaļas no tagad vāciskās Vācu valsts agrak apdzīvota prūši un slāvi un ka šīs tautas jau 12.—14. g. simteņos zaudēja savu nacionalitāti un ka tagad viņu semes apdzīvo vācu kolonistu pēcteči.²⁾

Baltijā turpretim vācu kolonisti bija skaita ziņā neleela grupa un pee sava sabeedriskā stāvokļa tee nevarēja sakust ar eedzimtajeem. Tee apmetās pilsētās kā tirgotaji un amatneeki un uz laukeem kā administratori un kaŗeivji, kuŗi no biskapeem un ordeņa dabuja zemi kā lēņus. Jaeevēro, ka ne visi muižneeki bija vāceeši: to starpā nāca daudzi eedzimto virsaiši. Ari pilsētās apmetās latveeši, lībeeši un igauņi.

Loti grūti noteikt, cik daudz vāceesu tani laikā eeceļoja Latvijā. Kad eevēro, ka vēl tagad uz laukeem vāceesu skaits ļoti mazs, tad ar pilnām teesībām var peeņemt, ka ari toreiz viņu skaits nav leels bijis. Pilsētām gan bija tīri vācisks raksturs, bet ari pilsētneeku skaits bija neleels, jo pašas pilsētas bija sikas un ari pilsētu skaits bija mazs. Vidus laikos Baltijas latveešu daļā bijušas 7 (Koknese, Cēsis, Rīga, Limbaži, Straupe, Valmeera un Ventspils) un igauņu daļā 9 pilsētas. Bez tam latveešu daļā bijuši vēl 14 prāvaki meestiņi.³⁾ Ja eevēro, ka ap vāceesu atnākšanas laiku visā Baltijā bijuši tikai 437,000 eedzīvotaji⁴⁾ un ka vāceesu procents toreiz nekādā ziņā nevarēja leelaks būt par tagadejo, tad varam peeņemt, ka līdz 13. g. s. beigām Baltijas vāceesu skaits nevarēja 20,000 pārsneegt. Tagadejās Latvijas robežās dzīvoja leelakais 12—15,000 vāceesu.⁵⁾

Plaisa
starp vācu
koloni-
steem un
eedzim-
tajeem.

M. Skujeneeks.

14. Gesta Meinardi primi Episcopi.

1) Introitus. — 2) Meinardus venit in Livoniam. — 3) Livones cui tum subieci? — 4) Qui primi e Livonibus baptizati? — 5) Occasio castrorum construendorum. — 6) Origines Ykeskolae, hodie Uxkul. — 7) Origines Holmenses. — 8) Meinardus Episcopus ordinatur. — 9) Defectio Livonum a baptisate. — 10) Theodorici, Meinardi socii, fata inter gentiles. — 11) Episcopus invitus in Livonia detinetur et despiciatui habetur. — 12) Theodoricus evadit. — 13) Meinardi expeditio in Wironiam. — 14) Eiusdem obitus anno 1196.

¹⁾ V. Roscher u. R. Jannasch. Kolonien, Kolonialpolitik und Auswanderung Leipzig 1885, S. 6. u. 7.

²⁾ B. A. Hollander. Zeitströmungen etc. S. 83.

³⁾ R. Lovis of Menar. Erläuterung zu der Karte von Livland im Mittelalter. Reval 1895, S. 25.

⁴⁾ Richter. Geschichte. Bd. 1, Th. 1. S. 45.

⁵⁾ Domas 1912) g. I. puse.

Pirmā
biskapa Meinarda
vēsture.

Divina providentia, memor Raab et Babylonis videlicet confusae gentilitatis, nostris et modernis temporibus Livones idololatrias ab idololatriae et peccati somno taliter igne sui amoris excitavit.

Fuit vir vitae venerabilis et venerandae canitei, sacerdos ex Ordine beati Augustini, in coenobio Sigeburgensi. Hic simpliciter pro Christo et praedicandi tantum causa cum comitatu mercatorum in Livoniam venit. Teutonici enim paulo ante mercatores, Livonibus familiaritate coniuncti, Livoniam frequenter navigabant per Dunae flumen adire solebant. Accepta itaque licentia praefatus sacerdos a rege Woldemaro de Plosceke cui Livones adhuc pagani tributa solvebant, simul et ab eo muneribus receptis, andacter divinum opus aggreditur, Livonibus praedicando, et ecclesiam Dei in villa Ykeskoia construendo.

Ex eadem villa primus Ylo, pater Kulewene, et Viezo, pater Alonis, primi baptizantur, aliis vicissim sequentibus.

Proxima hieme Lettones, vastata Livonia, plurimos in captivitatem abducunt. Quorum rabiem declinans idem praedicatar Meinardus cum Ykeskolensibus in silvis contra hostes Lettones praelium committit. Recedentibus Lettonibus accusat iam dictus Meinardus Livonum stultitiam, eo quod munitiones nullas hactenus habuerit vel habere vellent. Quibus tandem castra fieri pollicetur, si filii Dei censi et esse decreverint. Placet instinctu divino, et promittitur, et ut baptismum recipiant, iuramento confirmatur.

Igitur aestate proxima a Gotlandia artifices omnis generis et lapidariae adducuntur. Interim suscipiendae fidei sinceritas a Livonibus confirmatur secundo. Ante castrum Ykeskolensis inchoationem pars po-

Atgādajusees Raabas un Babeles, jeb nomaldijušos paganu, Deeva aizgādība uzmodinajusi mūsu laikos elkadeevigos libeešos no elkadeevibas un grēku meega ar šādu savas mīlestības uguni.

Reiz dzīvoja Segebergas klosterī kāds godajams vīrs Meinards, ceņņijameem sirmeeem mateem, sv. Augustina ordeņa preesteris. Šis nāca veenīgi Kristus un deevavārda sludināšanas dēļ uz Lībiju, pavadīts no tirgotajeem. Jo noslēguši drusciņ agrak ar libeešeem draudzību, vācu tirgotāji mēdza beeži pa Daugavu braukt uz Lībiju.

Dabujis nu atļauju un dāvanas vēl klāt no Polockas (Plocekas) kņaza Vladimira, kam libeeši pagani būdami maksāja meslus, minetais preesteris ķērās sirdīgi aiz Deevam patikamā darba, sludinādams deevavārdu un taisidams Ikšķīles (Ikeskolas) ceemā baznicu. Šai ceemā likās vispirms kristītees Kuleveņa tēvs Ilons un Alona tēvs Veasons (Viešons), citeem darot veenam pēc otra pakal.

Nākošā zeemā izlaupija Lībiju leiši un aizveda daudz sagūstītus. Vairidamees no viņu negantībām, tas pats mācītājs eebēdza ar ikšķīleešeem mežā. Leišeem atvelkotees atpakaļ, norāja minetais Meinards libeešu nesaprātību, ka teem neesot ceetokšņu, un solija, ka viņeem kļūšot pīlis, ja apsoltos palikt par pastāvigeem Deeva bērneem. Viņi bija ar meeru, apsoliņās un nodeevojās, ka peeņemšot kristību.

Nākošā vasarā pārveda tadēļ no Gotlandes mūrneekus. Lībeeši apgalvoja tikmēr pa otrām kārtām, ka pateesi peeņemšot ticību. Eekams eesāka Ikšķīles pīli taisīt, kristijās daļa ļaužu, un kļuva apsoltis, lai gan leekulīgi, ka pīlij gatavai esot kristīšotees visi. Mūri nu pacēlās no pamateem. Pīls

puī baptizatur, et factō iam castro universitas se baptizandam, licet mendaciter, pollicetur. Ergo muri a fundamentis exsurgunt. Quinta pars castrī sicut a praedicatoris Meinardi surgit expensis, sic eius cedit proprietati, ecclesiae fundo ad eo primitus comparato. Perfecto demum castro recidivant: nondum renati fidem suscipere detrectant. Idem tamen Meinardus ab incepto non desistit. Eo tempore Semigalli pagani vicini, audita lapidum constructione, ignorantes eos caemento mediante firmari, cum magnis funibus navium venientes, putabant se stulta sua opinione castrum in Dunam trahere. Sed a balistariis vulnerati damna reportantes abierunt.

Vicini Holmenses simili promissione praefatum Meinardum circumvenientes, factō sibi castro, de dolis lucra reportant. Sex primitus qualicumque intentione baptizati sunt, quorum nomina sunt Viliendi, Uldenago. Wade, Waldeko, Gerweder et Viezo.

Inter duorum praedictorum castrorum, scilicet Uxkul et Holm constructionem a Bremensi Metropolitano Hartwico Meinardus in episcopum ordinatur.

Consummato autem castro secundo, oblita iuramenti mentita est iniquitas sibi, nec est usque ad unum, qui fidem suscipiat. Turbatur nimium praedican- tis animus, praesertim cum pedetentim, rebus suis expilatis colaphizata familia, ipsum suis de finibus exterminare decernant, baptismum, quem in aqua susceperant, in Duna se lavando removerē putant, remittendo in Teutonium.

Habebat idem episcopus cooperatorem in evangelio, fratrem Theodoricum, Cisterciensis ordinis; postmodum in Estonia Episcopum: quem Livones de Thoreida diis suis immolare proponunt, eo quod fer-

peektā daļa nāca Meinarda īpašumā, tai paceļotees uz viņa maksas un tur, kur no sāktā gala viņš baznicai veetu bija sagatavojis.

Pilij esot beidzot gatavai, nokristītee atkrita, kas vēl nebija no jauna atdzimuši, leedzās peņņemt ticību. Tomēr Meinards neatstājās no eesāktā darba. Iudzirduši par akmiņu uztaisi un nezinadami viņus nostiprinam ar kaļķeem, nāca tai laikā kaimiņu pagani Zengaleeši ar resnām kuģu virvēm, domadami savā muļķa prātā, pili eevilkst Daugavā; bet eevainoti no strēlneekeem, viņi aizgāja ceetuši zaudejumu.

Kaimiņi Saleneeki (Holmeeši) eeguva arī krāpšus sev leelo pusi, jo peemāņejuši mineto Meinardu ar līdzīgu apsoliņumu, viņi tika pee pils. Bet daži likās pašā sākumā kristītees, kāds nodoms viņeem arī pee tam nebijis, viņu vārdi ir Viliends, Uldenagons, Vadis, Valdekons, Gerveders un Veesons.

Taisot abas minētās pils, Meinards kļuva no Bremes virsbiskapa eecelts par biskapu. Bet otrai pilij nākot gatavai, bezdeevība peemirsa savas nodeevošanās un meloja sev pašai, un nebija neveena, kas būtu peņņemis ticību. Mācītāja dvēsele kļuva gaužam noskumusi, visvairs ka viņi bija nodomājuši, nolaupt viņa mantu un nokaujot viņa saimi, pamazam viņu izdzīt no savas zemēs, un ka cereja ūdenī saņemto kristību atkal nodabut mazgājotees Daugavā, sūtot to tā atpakaļ uz Vāciju.

Šim biskapam bija evaņģelijā kāds līdzstrādneeks, Cistercijeešu ordeņa brālis Ditriķis (Teodoriks), vēlāk Igaunijas biskaps. Turaidas libeeši to gribeja upuret saveem deevēem, tadēl kā viņa sējumi bij rasmīgi, bet pašu druvās sējas aizgāja bojām aiz pārleecīga leetus. Sapulceja tautu, izmēģināja deevu prātu par

tilior seges ipsius sit in agris, eorumque segetes inundatione pluviae perirent. Colligitur populus, voluntas deorum de immolatione sorte inquiritur: ponitur lancea, calcatur equus, pedem vitae deputatum nutu Dei praeponit. Orat frater ore, manu benedicit. Ariolus, Deum Christianorum equi dorso insidere et pedem equi ad praeponendum movere, asserit, et ob hoc equi dorsum tergendum, quo Deus elaboratur. Quo facto dum equus vitae pedem praeponit, ut prius, frater Theodoricus vitae reservatur. Idem frater missus in Estoniam, propter eclipsin solis, quae in die Johannis Baptistae visa fuit, a paganis plurima passus est vitae pericula dicentibus, ipsum solem comedere. Eodem tempore Livo quidam de Thoreida vulneratus petivit a fratre Theodorico curari, promittens, si curatus fuerit, baptizari. Frater autem herbas contundens, nec tamen herbarum illarum vires et effectus sciens, sed invocato nomine Domini ipsum et in corpore et in anima baptizando servavit. Et hic primus ex primoribus in Thoreida fidem Christi suscepit. Infirmus etiam quidam fratrem Theodoricum vocat, baptismum petit, quem mulierum proterva prohibet pertinacia a sancto proposito. Sed invalescente aegritudine vincitur muliebris incredulitas; baptizatur, orationibus Deo committitur. Cuius morientis animam neophytus quidam ad septem distans miliaria ab angelis in coelum deferri vidit et agnovit.

Visa autem Livonum pertinacia et labore cassato, episcopus Meinardus, collectis clericis cum fratribus mercatorum naves iam in pascha Gotlandiam ituras recedendi proposito aggreditur. Unde Livonum astutia Christianorum timet et suspiratur super se venturum exercitum. Inde dolis et lachrimis et aliis modis multis ficte praefa-

upurešanu: nolika šķēpu, zirgs peekāpa, bet cēla ar Deeva palīgu dzīvības kāju pa preekšu. Brālis lūdza ar muti Deevu, ar roku viņš svētīja. Pareģis apgalvoja kristīto Deevu sēžam zirgam mugurā un leekam, kuju kāju tam celt pa preekšu; tadēļ janoslaukot zirgam mugura, no kam Deevs nokritīšot. Viņi to padarija; bet zirgam ceļot atkal dzīvības kāju pa preekšu kā pirmak, Dītriķ-brālis kļuva uztūrets pee dzīvības. Sūtīts reiz uz Igauniju, šis pats brālis izcēta saules aptumšošanās dēļ, kas nāca redzama Jāņa deenā, daudz breesmu pee paganeem, kas teica viņu apēdam sauli. Tai laikā lūdžās no Dītriķ-brāļa kāds eevainots Turaidas lībeetis dzeedinašanas, solidamees, liktees kristitees, ja paliktu vesels. Sagrūdzams zāles, brālis nezināja viņu spēka, bet peesaucis ta Kunga vārdu, viņš kristīdams izglāba viņa meesu un dvēseli. Un šis bija pirmais, kas Turaidā peenēma Kristus ticību. Atsauca Dītriķ-brāli vēl kāds vājneeks un lūdžās kristības, bet seēveesu stūrgalvība viņu kaveja izdarīt svēto nodomu. Slimībai peenemotees, seeveesu neticība tomēr kļuva pārspēta; viņu kristīja un novēleja lūgšanā Deevam. Tam mirstot, redzeja kāds jaunatgreestais septiņu jūdžu tālumā eņģelus viņa dvēseli nesam uz debesim, un viņš pazina to.

Redzedams lībeesu stūrgalvību un savus pūliņus esam veltīgus, biskaps Meinards sapulceja garīdzneekus un brāļus un gāja, nodomā greestees atpakaļ uz mājām, uz tirgotāju kuģeem, kas nupat kā taisījās pa leeldeenām braukt uz Gotlandu. No tam viltīgee lībeesi sabijās un tureja domas, ka nākšot pret viņeem kristīto karaspēks. Tadēļ viņi raudzīja mineto biskapu atturet atpakaļ ar viltu un asarām un visadu leekuļošanu, sacidami, ka citi reiz uz

tum revocare student episcopum, dicentes, utilli quondam beato Martino, licet intentione non simili: cur nos, pater, deseris? aut cui nos desolatos relinquis? Nam recedendo pastor oves suas periculose luporum faucibus exponit? Et ipsi Livones plene se fidem suscepturos re promittunt. Credit innocens omni verbo, et mercatorum consilio, simulque futuri exercitus fiducia accepta, cum Livonibus revertitur. Promiserant enim aliqui de Teutonicis et quidam de Danis et de Normannis, et de singulis populis, exercitum se, si opus foret, adducturos. Post discessum mercatorum redeuntem episcopum Holmenses salutatione et animo Judae salutant: ave Rabbi, dicentes, et, quo pretio sal aut watmal in Gotlandia comparetur, inquirunt. Non differt lachrimas amaritudo cordis: transit Ykeskolam et in domum suam recipitur. Statuit diem, ut colligat populum promissi monendum. Diem non servant, promissum non implent. Unde cum suis captato consilio in Estoniam ire proponit, quatenus cum illis, qui ibi hyemaverant, mercatoribus pergat in Gotlandiam. Interim Livones in via eius procreant interitum. Sed ab Annone Thoreidensi praemunitur et redire monetur. Itaque multipliciter perplexus Ykeskolam revertitur, terram declinare non valens.

Unde pro captando consilio, domino Papae Romano clam nuncium suum fratrem Theodoricum de Thoreida, direxit: Qui videns, se de terra exire non posse pro dolo Livonum vicit insidias, vectus equo, tabens stolam, librum et aquam benedictam, quasi infirmum visitaturus. Et hanc viae suae causam viatoribus interrogantibus praetendens terram exeundo evasit et ad

sv. Martiņu, lai gan ne lidzīgā nolūkā: „Kadēļ tu mūs, tēvs, atstāj? Vaj gan aizeet kāds gans, atstādams savas avis breesmās un vilka rīklē?“ Un libeeši solijās paši no laba prāta. peeņemt ticību. Nevainigais ticeja katram vārdam un greežās uz tirgotāju padomu pee libeešiem atpakaļ, saņēmis vēl peesolijumu, ka būšot nākt kaŗa spēks. Jo daži vāceeši, kādi daņi un normaņi un visadu tautu ļaudis apsolija atvest kaŗaspēku, ja būtu vajadzīgs. Tirgotajeem aizbraucot, saleneeki apsvaicināja atejošo bīskapu ar Judasa sveicinājumu un viņa garā, sacidami: „Sveiks, rabi!“ un prasīja, cik Gotlandā dārga vadmala un sāls. Aiz rūktuma pilnas sirds viņš nevareja aturet asaras, aizgāja uz Ikšķīli un apmetās savā dzīvoklī. Solījuma atgādīšanai viņš noteica deenu, kuŗā lai ļaudim sapulcēties. To deenu viņi neeevēroja, solījuma neizpildīja. Aprunajees ar savejeem, viņš nodomāja tadēļ eet uz Igauniju, lai aizbrauktu uz Gotlandu ar teem tirgotajeem, kas tur bija palikuši pa zeemu. Libeeši tikmēr sagatavojās, ceļā viņu nokaut, bet turaideētis Annonis to peebeedeja, neeet. Un tā daudzkārtīgi viņa nodomeem izjaukteem, tas atgreežas uz Ikšķīli, neespēdams šo zemi atstāt. Tadēļ viņš sūtīja Ditriķ-brāli no Turaidas slepeni kā vēstnesi uz Romu pee pāvest-kunga pēc padoma. Redzedams, ka nevar no šīs zemes izeet, viņš peemānīja libeešus ar nevainīgu viltību, sēzdamees zirga mugurā, apvilcees preesteŗa drēbes, ar grāmatu un svētītu ūdeni, it kā gribēdams apmeklet kādu vājneeku. Un noteikdams to par savas ceļošanas cēloni ikkatram, kas ceļā viņu izprasīja, viņš izbēdza no šīs zemes un nokļuva pee pāvesta. Dzirdejis par kristīto skaitu, pāvests bija tāis domās, ka viņi neesot at-

Summum usque Pontificem pervenit. Summus itaque Pontifex, audito numero baptizatorum, non eos deserendos censuit, sed ad observationem fidei, quam sponte promiserant, cogendos decrevit. Remissionem quippe omnium peccatorum indulisit omnibus, qui ad resuscitandam illam primitivam Ecclesiam ccepta cruce transeant.

Iam tunc idem episcopus cum duce Sueciae Teutonicis et Gothis Curones bello adierat. Sed tempestate depulsi Wironiam, Estoniae provinciam, applicant et triduo terram vastant. Sed dum Wirones de fide recipienda tractarent, dux, accepto potius tributo ab eis, vela sustollens in molestiam Teutonorum.

Interea piae memoriae Meinardus episcopus post multos labores et dolores decidit in lectum, et videns se moriturum, Livoniae et Thoreidae convocat quosque seniores, inquirens, si post mortem suam deinceps carere velint Episcopo. Illi autem magis se episcopo et patre gaudere velle communiter affirmant. Et post paululum episcopus diem clausit extremum.*)

stājami, bet peespeežami turet ticibu, kužu tee peenēmuši paši labis prātis. Jo viņš dāvāja viseem grēku peedošanu, kas paņēmuši krustu, eetu uzmodinat šo pirmdraudzi. Šis biskaps kopā ar Zveedrijas leelkungu, vāceešiem un gotlandeešiem, gāja jau toreiz apkaŗot kūrus, bet aizdzīti no vētras uz Vironiju, kādu Igaunijas novadu, viņi tur izkāpa malā un laupija pa to apgabalu trīs deenas. Bet vironeešiem sarunajoties par ticības peenēmšanu, leelskungs lika uzvilkt buŗas un aizbrauca, vāceešiem par nepatikšanu saņēmis labak meslus.

Godam peeminamais biskaps Meinards eegulās pa tam, pēc daudz grūtībām un sāpēm, gultā, sasauca, manidams nāvi tuvojamees, Lībijas un Turaidas vecakos un apklaušinajās, vaj pēc viņa nāves tee atkal vēletois biskapa. Viņi atteica, ka labprāt gribot biskap-tēvu. Un pēc necik ilga laika biskaps beidza savas deenas.**)

M. Siliņš.

15. Biskaps Bertolds.

Kad bēres bija peeklājīgi noturetas un biskaps paglabats libeešiem raudot un gaudot, lai tee domaja pee tam ko domadami, aprunajās par viņa veetneeku un sūtīja pee Bremes virsdraudzes pēc derīga vīra. Kļuva norādīts uz Lokas cistercijeešu ordeņa ceenijamo abatu Bertoldu. Eesākot gan viņš grūti bija peeejams, bet peelabinats no virsbiskapa lūgšanām, tas beidzot uzņēmās deevavārda sludinašanas nastu. Jauneevēletais biskaps nāca pirms bez kaŗaspēka uz Lībiju, gribedams paraudsit savu laimi, paļaudamees uz Deevu.

Nonācis Ikschķilē un uzņēmis draudzes mantojamo teesu, viņš sapulceja pee sevis ceenigakos kristitos un paganus. Šos

*) Origines Livoniae sacrae et civilis seu chronicon Livonicum vetus, continens res gestas trium primorum episcoporum.

**) Latveešu Indriķa kronika. No latīņu valodas tulkojis M. Siliņš. Rīgā, 1883. 1—4 lap. p. Visi te eeveetotee kronikas gabaliņi ņemti no šīs grāmatas.

viņš raudzija peelabinat ēdinadams un dzirdinadams un dodams dāvanas, teikdams vēl, ka atnācis uz viņu saukšanu un eestājees pilnīgi sava preekšgājeja pēdās. Sākumā gan tee viņu uzņēma laipni, bet viņam eesvētot Saleneeku kapus, tee strīdējās savā starpā, vaj viņu sadedzinat baznicā, vaj nokaut, jeb vaj noslīcinat, teikdami, ka nabadzība viņa atnākšanas vaina. Redzedams tādu sākumu, viņš kāpa klusam uz kuģi un atgriezās atpakaļ uz Gotlandu, un nogājis uz Zaksiju, viņš žēlojās tik pee pāvesta kā pee virsbiskapa un viseem kristusticigeem par Lībijas draudzes bojameešanu. Pāvests dāvāja tadēļ grēku peedošanu viseem, kas paņēmuši krustu, bruņotos pret atritejeem libeešem, un izdeva šim biskapam tādu grāmatu, tāpat kā jau viņa preekšgājejeem.

Salasijis vīrus, biskaps nu nonāca pee Salaspils. Tai atrodtees upes vidū, viņš sūtija pāri ūdenim sūtni likdams prasīt, vaj viņi gribot peenemt ticību un peenēmuši to turet. Bet biskaps, pametis kuģus atpakaļ, nevareja viņeem neka kaitēt; tadēļ viņš atgriezās uz to veetu, kuņu zauc Rīgu, un aprunajās ar savejeem, kas darams. Tikmēr pret viņu salasijās visi libeeši un nostājās aiz Rīgas kalna, gatavi kautees. Tomēr tee sūtija vēl pee biskapa sūtni, likdami prasīt, kādas vainas dēļ viņš atvedis kařaspēku. Biskaps teica to vainu, ka tee, kā suņi pee vēmekļeem, arveem atgriezotees no ticibas atkal pee paganu būšanām. Bet libeeši atbildeja: „to vainu mēs nepeenemam. Atlaidis karaspēku, atgriezees veen meerā ar savejeem us savu biskapu veetu. Kas peenēmuši ticību, vari speest viņu turet; citus raugi peedabut uz peenēmšanu ar vārdeem un ne ar rīkstēm.“ Par drošību biskaps prasija viņu dēlus ķilām. Bet viņi teica, ka nebūt nedošot. Pa tam, gribedami sapulcet kādu savejo daļu, viņi deva un saņēma isū pameeru, pārmainidami pēc eeraduma savā starpā šķēpus par meera apstiprinašanu. Pa šo meerlaiku viņi nokāva dažus vāceesūs, meklejošus zirgeem pārtiku. To redzedams, biskapkungszteica meeru, atsūtīdams viņu šķēpu atpakaļ. Libeeši brēc un trokšņo uz paganu vīzi. Otrā pusē pretim bruņojas zakšu kařa rindas uz kautiņa un gāžas paganeem virsū. Libeeši bēg. Biskaps top no sava biklā zirga, viņam to slikti turot aiz pavađas, eenests bēglu starpā. Diveem viņu sakampjot kāds trešais, Imants vārdā, to pārdur no muguras puses ar šķēpu; citi viņu saplosa locekli pakaļ loceklim, 24. juliņā 1198. gadā; te klāt pantiņa:

Bertolds bij otro gadu, kad libeešs ar šķēpū to kāva. Aiz bailēm, ka kařaspēks viņeem dzenotees pakaļ, libeeši bēdza pa kaklu pa galvu, tikko eeraudzija kāda nokauta vāceesā bruņu cepuri, kuņu libeešis, kas viņu nokāvis, bija uzlicees galvā. Un kařaspēks, pazaudejis savu galvu, bija pateesi gauži eedusmots un postija libeešu druvas ar uguni un zobinu, tik jāšus, kā braukšus uz kuģeem. To redzedami, libeeši sadereja meeru no jauna, lai izbēgtu no leelakas nelaimes; un atsaucot garidzneekus, pirmajā deenā likās Salaspili kādi 50 kristitees, un Ikšķilē ķļuva nākošā deenā atgreests kāds 100. Pilīs uzņēma preesterus, no-teicot viņu vajadzībām pa mēram labibas no katra arkla. To

Saleneeku
iztureša-
nās pret
Bertoldu.

Bertolds
brauc
atpakaļ.

Bertolds
nāk ar
kařa-
vīreem.

Libeeši
grib zināt
kařavīru
atnākšanas
eemeslu.

Sacelšanās
pret
biskapu.

Imants un
Bertolda
gals 1198.

Vāceesī
posta
libeešu-
druvas.

Kristišanās

**Libeeši
atkrīt no
kristīgas
ticības,
mērceda-
mees
Daugavas
ūdeni.**

**Libeešu
uzbrukums
garidznee-
keem.**

redzams, karaspēks apmeerinājās un sagatavojās uz aizeešanu. Zaudejuši savu ganu, libeeši sūtīja uz garidzneeku un brāļu padoma uz Vāciju sūtņus pēc cita pēcnāceja. Un tā atgriezās zakšu pulks uz mājām, uzticedams meeram par agru. Garidzneeki palika, palika veens tirgotāju kuģis. Jau vējš pacēla buņas, un lūk! Atkritieģee libeeši, iznākuši no eerastām pirtim, aplējās ar Daugavas ūdeni, sacidami: „Šeit upes ūdenī mēs pametam kristības ūdeni līdz ar visām kristīto būšanām, un nolikdami peņemto ticību, mēs sūtam to aizejošiem zakšiem pakal“. Bet šee aizbraucot bija eegreezuši kādā koka zarā it kā cilveka galvu; libeeši, turedami to par zakšu deevu un ticedami, ka caur to viņeem gribot uzsūtīt ūdensplūdus un mēri, sarunajās, dzerdami izbrūveto meestiņu, noņēma galvu no koka, sapina kādus koka gabalus kopā, uzlika tur galvu virsū un sūtīja to aizejošiem zakšiem, kā viņu domato deevu pāri jūrai pakal uz Gotlandu. Pēc mēneša laika viņi lauza meeru, saķerdami un spidzinadami brāļus, uzbrukdami viņu mantībai un ņemdami to zagšus un ar varu. Viņeem aizvedot arī zirgus, druvas palika neapstrādatas. Draudzēi no tam cēlās gandrīz 200 marku leela skāde. Garidzneeki bēdza tadēļ no Ikšķiles uz Salaspili, nesaprazdami kur un kā glābtees. Nākošā gavenī sapulcejās visi libeeši un nospreeda sodīt ar nāves sodu ikkatru garidzneeku, kas pēc leeldeenām vēl būtu palicees viņu zemē. Garidzneeki tadēļ aizgāja uz Zaksiju, tik baididamees no nāves, kā gribedami meklet sev gana. Libeeši nospreeda nokaut arī tirgotajus, kas bija palikuši atpakal; bet tirgotaji glāba savu dzīvību, dodami vecakajeem dāvanas.

Indriķa kronika.

B. Politika.

III. Livonijas valsts dibināšana un satversme.

16. Rigas biskapība.

Bremenē tūliņ jau pirmā laikā, tikko Meinards bija sācis misionēris darbu, noprata, no kāda svara varetu būt viņas tirdzniecībai jaunā kristīgā baznīca austrumos. Bremenē archibiskaps Hartvigs steidzās savai diecezei (biskapības eecirknim) peešķirt lībeešus un 1186. g. eesvētīja Meinardu par biskapu. Pee tam Hartvigs greezās pee pāvesta Klementa III. ar lūgumu, apstiprināt kā jauno biskapu, tā ari viņu padot Bremenē archibiskapībai. 1188. g. pāvests šai leetā izdeva divas bullas jeb grāmatas: pirmā viņš apstiprina Iksķīles biskapības peederību pee Bremenē un padevību archibiskapam kā laicīgās, tā garīgās būšanās (Ixcolanensem episcopatum cum universis tam spiritualibus, quam temporalibus*) tibi et tuae ecclesiae confirmamus); otrā bullā viņš apstiprina Meinardu par Iksķīles biskapu un no jauna aizrāda, ka šī biskapība ar visām peenācīgajām eeradumu teesībām padotā**) Bremenē archibiskapam un viņa pēcnācejeem (cum observantiis, quas futuris temporibus dura turas canonice posuistis et constituistis ibidem).

Kad biskaps Meinards bija miris, Bremenē archibiskaps nekavejās izleetot savas teesības, eecēla jaunu biskapu Bertoldu, un pēc šī nāves trešo biskapu, Bremenē baznīcas kanoniku Albertu. Jebšu jau tūliņ no pirmajeem Alberta soļeem, pirmajām gaitām noprotams, ka viņš censees pēc patstāvības, kā laicīgās, tā garīgās varas ziņā tikojis atkratītees no Bremenē virsrīcības, tomēr pagāja kādi gadi, kamēr nolūki sāka pildītees. Tikai

**Baznīcas
tirdzniecī-
ciskais
svars.**

**Alberta
cenšanās
pēc pat-
stāvības.**

*) Par „bona temporalia“ jeb „praebendae temporales“ (Pfründe) sauc visus garīdzneeka eenaikumus naudā, dabas ražojumos . . ., kas saistīti ar zināmu baznīcas amatu; par „bona spiritualia“ — garīdzneeka amata darišanas, vaj ari teesības, kas peekrīt jebkuŗa garīga amata izpildītajam.

**) Virsbiskapam jeb metropolitanam bija apakšbiskapībās jeb provincēs šādas teesības: 1) apstiprināt celtos biskapus, 2) viņus eesvētīt, 3) sasaukt provincēs sinodes, 4) būt pirmā instance sūdībās par biskapu, 5) otrā instance apelācijas leetās no biskapa teesām, 6) pārraudzīt un uzraudzīt provinci; launumus, ko pee tam atrastu, atcelt, 7) gādat par biskapības pārvaldību, kamēr jauns biskaps nav celts un eevests, 8) vispārīm ņemot, visās leetās un darišanās provincēs virspārraudzība un pārvaldība.

1213. g. pāvests Inocents III. izdod bullu, kuŗā pasludina Rīgas bīskapias neatkarību no jebkāda cita bīskapa: „Tā kā ļaužu atmiņā nav uzglabājis, ka Rīgas baznīca būtu padota kāda metropolīta teesai, mēs gribam un pavēlam, lai kamēr vispārīgā koncilā (baznīcas sapulcē) šo leetu izšķīrsim un ko zināmu noteiksim, pagaidām tevi (bīskapu Albertu) nespeestu kaut kam klausīt.“ Šī bulla, jebšu gan nemaz neeevēroja senejās bremenešu teesības uz Livoniju un caur to jau atcēla visu archibīskapa jurisdikciju, tomēr nenoteica neko zināmu, atstāja neizšķirtu metropolītanbīskapias jautājumu.

Tikko pāvests Inocents III. bija miris (1216. g.), Bremenē archibīskaps un bīskaps Alberts, leekas, tūlī greezušees pee jaunā pāvesta Honorija III. katrs ar savām pretenzijām. Te nu abeem šeem zemju un pasaulīgo mantu kāriģeem baznīcas tēveem radās vēl konkurents, kas arī tikoja sev dabūt kādu kumosu no šī veegļā ļaupijuma. Magdeburgas archibīskaps lūdžās no pāvesta atļauju izplatīt kristīgo ticību Livonijā, un pāvests, atzīdāms viņa karsto padevību apustulīskam sēdeklī un pūlīņus, kas viņam un viņa baznīcas peederīģeem bijuši, nodarbojotees kristīģās ticības laukā, noteic, ka zeme, ko, archibīskaps par savu maksu un ar saveem pūlīņeem peeveenošot Kristus draudzei, lai esot padota Magdeburgas archibīskapa metropolītanteesai. Īstenībā šī bulla neatteecās uz pašu Livoniju, bet uz zemēm, kas guļ deenvīdos, — uz Prūsiju, kuŗu tos laikos mēdza uzskatīt par pee Livonijas peederīģu gabalu.

**Pāvests
pabalsta
Alberta
centeenus**

Bīskaps Alberts atrada sev Honorijā III. tādu pat labvēlētāju un pabalstu, kāds bij bijis Inocents III. Honorijs 1217. g. deva Albertam atļauju celt tāis zemēs jaunas katedrales, t. i. bīskapa baznīcas un sēdeklus; tik jaunee bīskapi jāeesvēta, citeem diveem vaj trim bīskapeem klāt esot. Turpretīm Bremenē archibīskaps dabuja 1218. g. stingru rājeenu, ka naidīgi izturotees pret Livonijas bīskapu.

Pāvests neveen noleedza jebkādu naidīģu rīkošanos, bet pee tam vēl uzdeva Verdenē bīskapam, Līneburgas abatam un Lunas prāvestam stingri uz tam lūkotees, ka lai Bremenē archibīskaps nedarītu nekādas pārestības un atstātu meerā Livoniju, un ja tācu neklausītu, viņu sodīt ar baznīcas sodu (per censuram ecclesiasticam). Kādejādi bremeneši izrādījuši savu naidīģo prātu pret bīskapu Albertu, redzam no otras bullas, kas tāi pašā deenā izlaista archibīskapam. Bremeneši bija leeguši krustnešeem ceļu uz Livoniju, tā ka veenu laiku un īstēni vācu jaunai kolonijai visbreesmīģakajā brīdī (1217. g.), kur kreevi nākuši palīģā īģauņeem un sakāvuši vācus pee Odempejas, pēdejee nedabuja īt nekāda palīģa no dzimtenes un bīskapam bija jāģreežas pee daņu kunīģa Valdemara II. Bet bremeneši, nebēdājot ne par draudeem, nedz sodeem, negribeja un negribeja atsacītees no Livonijas, un jau nākošu ģadu (1219.) pāvestam no jauna bija jāģar Bremenē doma kapituls, kas atkal ar savām virsteesībām mācās vīrsū bīskapam Albertam.

Šis, jebšu gan faktiski bija atsvabinājees no Bremenes baznīcas, tomēr pats vēl nebija eeguvis Livonijas baznīcai metropoles teesības, un tadēj greezās pee pāvesta ar lūgumu dibinat Rigā metropoli un viņu eecelt par metropolitu. Bet pāvests atraida lūgumu, nosaukdams metropoles dibinašanu par agru, ar citeem vārdeem teikdams, ka viņš jaunās baznīcas stāvokli Livonijā atrod par ne visai apdrošinātu, kārtību — par ne pilnīgi nodibinātu. Turpretim gribedams galīgi nobeigt Bremenes-Rigas strīdu, peeņēma Livonijas baznīcu un visas zemes, kādas biskaps vēl eegūtu, Sv. Petera un paša īpašā apsardzībā.

Pēc neilga laika biskaps Alberts no jauna peeprasa, vaj pāvests vismazak Leales un Sēlijas biskapībās viņam neatļautu virsbiskapa teesības. Pāvests no jauna apleecina, ka visas virs-teesības paturešot savās rokās; bet ja nu augšam minētās divās biskapībās izceltos strīdus-leetas, kādas īsteni viņam pašam, pāvestam, nāktos izšķirt, tad atļaujot un atdodot Albertam tādas izmeklet un galīgi izspreest; tā viņš eecēla Albertu par savu legatu jeb veetneeku Leales un Sēlijas biskapībās (1223. g.).

Un pateesi, pāvests bija pareizi nopratis, ka nebija vēl nācis tas brīdis, kur dot Rigas biskapam tādas teesības, pēc kādām Alberts ilgojās. Šim nebūt vēl nebija bijusi eespēja, nostādīt tādā mērā savu autoritāti, ka izdotos ar panākumeem rīkotees un valdit jaunatgreetās tautas un eekaņotās zemes. Kaņš ar igauņeem un kreeveem, eenaidis ar Bremeni, eedzina biskapu tādā klizmā, ka bija jasauc palīgā daņi. Bet nu, kad pēdejee bija atnākuši un eeveesušees Seemeļ-Igaunijā, izcēlās neģēligakās jukas, kas nekādi nespēja eedzimto acis celt kristīgas ticības misionarus un viņu darbību: strīdi, lamašanās, ķengašanās tā sakarseja abas partijas, ka dēstija jaunu reebumu jaunatgreeto sirdis pret tādeem preecas mācības sludinatajeem un dwēseļu ganeem.

Pāvests, nevaredams noklausitees abejo sūdības, un nespēdams pats no tāda tāluma izzinat, kam taisnība, eeraudzija par vajadzīgu un visderīgako līdzekli, sūtīt turp legatu (sūtni), lai uz veetas redzetu leetu, izmeklētu un novērstu jaunās būšanas. Par tādu viņš izredzeja Modenas biskapu Viļumu (Vilhelmu, 1224. g.). Šim pāvests deva plašas pilnvaras teesības; starp citām, ja vajadzīgs celt baznīcas un biskapības; bet jaeesvētī biskaps, diveem vaj trim citeem biskapeem klāt esot. Drīz veen pāvests pilnvaru vēl paplašināja. Biskaps Alberts, redzedams, ka veenam pašam lūgt pāvestu, lai dibina Rigā metropoli, pūles veltas, jo pāvests nepaklausa, cereja, ka lūgumam, ko parakstījuši arī citi biskapi un baznīcas eestādes, būs labakā sekme. Pāvests dabuja kopīgu lūgumrakstu no Livonijas un Leales biskapeem. Rigas un Terbatas prāvesteem un kapituleem, kuņā šee baznīckungi izleek: cik daudz un leelu pūliņu viņeem bijis — to zemju ļaudis, kas līdz tam staigājuši pa tumsību, peegreest Pestitāja vārdam un ko viņi šai misionēs laukā panākuši; bet viņu darbu ļoti kavejot Bremenes un kādas citas baznīcas (proti daņi), kas tikojot jaunkristiteem uzteept savu varu; tadēj viņi,

**Pāvests
ņem
Livonijas
zemes
savā
apsardzībā**

**Legats
Viļums.**

lai novērstu visus tādus ļaunumus un uzmācību, pazemīgi lūdzot pāvestu parādīt viņiem to godu un eerikot Livonijā metropoli. Pāvests nu 1225. gadā raksta legatam: viņš pats to zemju būšanas nēpārziņot, un legats arī vēl neesot tur tik ilgu laiku, ka jau spētu dot pilnīgu izskaidrojumu par visām leetām — tadēļ šai brīdī vēl nevarot izpildīt livoneešu vēlešanos.

Pāvests, pilnīgi paļaudamees uz legatu, uzdod viņam rūpīgi apsvērt visus leetas apstākļus un atvēl derīgā veetā dibinat metropoli, ja viņam izrādītos, ka tas veicinatu kristīgo ticību un būtu izdarams bez „skandala“ un neaizkartu svešu teesības. Ko tomēr Viļums darijis šai leetā, nav zinams; fakts tas, ka viss palika pa vecam, kā bijis.

Pāvestu Inocenta III. un Honorija III. laikā, kā redzejām, Bremenes archibiskapam nekādi neveicās peespeest bīskapu Albertu atzīt viņa virsvaru; bet tiklīdz nāca jauns pāvests, Gregors IX., archibīskaps tūliņ sūdz un peeprasa, lai Livonijas baznīca palīktu padota viņa metropolitanteesai, kā tas bijis pašā eesākumā n pāvesta Klemensa III. apstiprinats. Gregors IX, pats neņēmās nest teesu šai leetā, bet uzdeva viņu galīgi izspreest šķīreju teesai, kas sastāveja no Osnabrikas doma kapitula locekļeem, dēkana, kantora un maģistra Jāņa: „Mūsu ceenījamais brālis, Bremenes archibīskaps mums sūdz, ka mūsu ceenījamais brālis, Rīgas bīskaps, viņa sufragans (apakšbīskaps) leedzotees viņam parādīt peenācīgo paklausību un godbijību, dažreiz viņam pāri darīdams un viņu aizkardams. Tadēļ caur šo apustulīsko rakstu uzdodam jūsu prātīgai apdomai sasaukt pretīneekus, izklaūšināt leetas eemeslus un noleedzot apelacīju, galīgi izšķīrt un noteikt, ka to, ko jūs nospreeđuši, mēs ar savu autorītāti stingri ap-sargasim. Ja leetu izmeklejojot ne visi varetu būt klāt, tad vis-maz lai divi no jums to izdara“. Ar kādām sekmēm šķīreju teesa uzdevumu raisījusi, nav zinams; bet tomēr leekas, ka bremeneešeem par labu, jebšu praktīskus labumus viņi īstenī nekādus nepanāca. 1229. gadā, pēc Alberta nāves, Bremenes doma kapituls, sargadams savas teesības, grībeja atkal kā jau agraki dot Rīgai bīskapu; bet Rīgas doma kapituls, atsaukdamees uz bīskapa Alberta 1223. gada nosacījumu, izvēleja savu kandidatu.

Pāvests uzdeva kardīnalam Otonam izmeklet šo leetu, un šīs atrada, ka Bremenes archibīskapam esot gan senās teesības dot Rīgai bīskapu, bet, ceļot un eesvētījot savu kandidatu, bremeneeši neesot eevērojuši baznīcas likumus un koncīla nosacījumus; turpretīm ridzeneeku kandidats esot kanonīski (pēc baznīcas likumeem un noteikumeem) vēlets. Te nu pāvests apstīprina par Livonijas bīskapu ridzeneeku izredzeto Magdeburgas Sv. Marijas baznīcas kanonīku Nikolaju, aizleedz pee tam Bremenes archibīskapam jebkad vēl eemaisitees Livonijas baznīcas darišanās un pavēl viņam uz mūžīgeem laikeem ceest klusu (1230. g.). Livonijas baznīca tā nu paleek taisni zem pašā pāvesta uzraudzības un vadības; bet jau sešpadsmit gadus vēlaki pāvests

Inocents IV. eeceļ viņu par metropoli visām Prūsijas, Livonijas un Igaunijas biskapībām un baznīcām un dot Rīgai savu archibiskapu.

17. Biskaps — laicīgs valdneeks.

Kā biskaps Alberts citās un nopūlejās, aizstāvot savu patstāvību un neatkarību garīgās būšanās, tāpat viņam nācās ne veegli nostādīt savu laicīgā valdneeka varu. Par konkurenteem, kas arī kāroja pēc šīm Baltijas jūras peekrastēm, viņam stājās ceļā daņu valdīneeki. vistim Waldemars II. Daņi bija jau kalpinājuši sev gandrīz visu deenvidus peekrasti, un to pašu laiku, kad Alberts gāja uz Livoniju, arī viņi greeza turp savu vēribu. 1206. g. Valdemars II. uzbruka sāmeem un uzcēla pili; bet tā kā daņu starpā neveena neatradās, kas paliktu pili par sargu, tad viņa bija japamet un pašem janodedzina. Alberts it labi noprata daņu nolūkus, un šī eemaišānās Livonijas zemju kaņos viņu mudināja, kaut kā nodrošinātees pret daņu uzbāzību. Protams, citur jau nekur Albertam nevarēja rastees palīgs un atspaidis, kā dzimtenē, Vācijā, un nu viņš pasteidzās padotees vācu ķeizaram un pee-sleetees ar savu jau eekaņoto lībeešu zemi un vēl eekaņojameem zemes gabaleem vācu valstij. Kronists teic, ka 1207. g. ķeizars un Vācijas valdošās kārtas dāvinājušas Albertam Livoniju (ab imperis ex communi imperatoris et statuum suffragio Livoniam receptit). — Pagāja desmit gadu, un biskaps Alberts, netraucets no āreenes, nerimstoši turpināja savu uzsākto darbu. Te 1217. gads atnesa vāceem tādas breesmas, kas draudeja izputināt visus līdzšinejos panākumus un aiztreekt viņus atpakaļ pār jūru. Kreevi sakāva vācus pee Odempejas, un igauņi visi sacēlās pret kristiteem. Alberts gan tūliņ devās uz Vāczeni, izstaigāja malu malas, lūg-damees palīga; bet to nekur neatradušam, viņam grūtu sirdi bija jagreēžas pee daņeem un japadodas Valdemara II. virsvarai*).

Ko Alberts solījees Valdemaram II., zem kādeem līgumeem viņi veenojušees, ko Alberts uzņēmees pildīt, ja daņi nāk palīgā, par to mūsu kronikas taisni neka nevēsta; no turpmākā stāsta tomēr noprotams, ka biskaps padevis Livoniju Valdemara virskundzībai un igauņus taisni daņu valdībai.

Vāceem draudošais kreevu negaiiss bija, viņus maz aizķerdams, laimīgi aizgājīs gaņam; igauņi sakauti un pārmākti; vāceem stāvoklis atkal stipri labojees: nu Albertam gan metās žēl, ka bija eelaidees ar nepatīkajameem palīgeem. Ari biskapa

Alberts
teecas
nostiprināt
savu
laicīgo
varu.

Alberta
politiskee
konkurenti.

*) Jau no seneem laikeem pastāveja tuvs sakars starp daņeem un igauņeem, bet tik veenīgi kaņos: igauņi uzbruka daņeem, laupīja, kāva, dedzināja. Un to pašu darija daņi igauņeem. Daņu kuniņi dēvejas pat par igauņu zemes leelkungeem, un 1171. g. eesvētīja mūku Fulkonu no Trojas (Treceae, Troves, Francijā) par igauņu zemes biskapu. Tomēr šī daņu un igauņu satiksme palika bez jebkāda eespaيدا uz Baltijas tautu dzīvi, un nebūt ne un it nekādā ziņā netuvināja viņus reetum-eiropeešu dzīves formām un civilizacijai. Tadēļ arī pirmais daņu periods tik nee-evērojams, ka velti būtu par viņu kaut ko minēt.

apakšneeki, ordenis un Rīgas pilsēta nebūt nebija meerā ar šo padevības nolīgumu. Tomēr tūliņ atsacīties no nolīguma Albertam, eevērojot daņu valsts leelo spēku, nebūt nebija iespējams; bija jāgaida izdevīgs brīdis un jālūko, līdz kamēr glābt, kas glābjams. Lai daņi neaizsteigtos viņam preekšā un arī neuzmestos par jau no vācēem eekaroto zemju garigeem valdneekēm, Alberts izdabū no pāvesta grāmatu, kuŗa apstiprina viņu par igauņu, sēļu un zemgaļu bīskapu (1219. g.). Valdemars II., redzēdams vācu pretestību un viņam ļaunos nodomus, lūko tos peespeest klausīt un pārrauj Livonijas sakaru ar Vāciju, leegdams vācu krustnešeem ceļu uz Baltiju. Alberts atkal tūliņ žēlojas pāvestam, aizrādīdams uz to, ka daņeem tā naidīgi izturotees pret vācēem un viņu, sek-mīga kristīgas ticības izplatīšana neesot iespējama. Pāvests arī nekavejās likt pee sirds Valdemaram II., lai neleekot nekādu šķēršļu ceļā krustnešeem un neatturot viņus no viņu svētceļojuma Kristus vārda slavas labad, bet gan lai viņeem peepalīdzot un veicinot viņu nodomu (1219. g.) Tomēr Valdemars maz eevēroja pāvesta vārdus un jo projam turpināja savu naidu pret vācēem. Tā redzam, ka jau tūliņ pirmo gadu, kur vāci ar daņeem sadūrās Baltijā, izcēlās naidis un skaudība viņu sarpā — raksturiskās zīmes viņu misionēs darbībai, kuŗas veenīgais dzenols bija mantas kāriiba.

Rīgas tirgotaji bija ar savām precēm nonākuši Rotalijā. Te daņi viņus sagrāba, teikdami, ka šī zeme esot viņu, ka te viņeem neesot brīv tirgotees, un aizveda viņus uz Reveli. Gan Rīgas bīskaps un ordeņa mestrs paģēreja, lai tos atlaižot, bet bez sek-mēm. Tad daņeem peedraudeja, ka eešot turp ar kuŗa spēku. Nu pēdejee izbijās un atlaida tirgotajus. Ne ilgu laiku tomēr Livonija palika zem daņeem. Jau nākošā (1223.) gadā sašļuka daņu leelā valsts, un visas viņeem padotās zemes gar Baltijas jūru atkratījās no viņu jūga. Valdemara II. vasalīs, Šverinas grafs Indriķis, uzklupa šim — kad šīs pašu laiku bija medībās uz kādas mazas saliņas, sagrāba un tureja viņu eeslodzitu Meklen-burgā Danenbergas pilī. Alberts nekavejās izleetot šo izdevīgo brīdi, aizsteidzās pee Valdemara un izbrīveja sev neatkarību un patstāvību. Tad Alberts greezās pee ķeizara un lūdžās, lai viņu atzīstot par pee Vācijas peederīgu valdneeku, un 1224. gadā ķeizars Fridrihs II. paklausīja viņa lūgumu, apstiprināja jauno robežu valsti (marchianu), pastāvošu no libeešu un latveešu zemēm, Leales un Vikas, eecēla Albertu par viņas valdneeku at-ļāva viņam kalt naudu, dibinat pilsētas, dāvat pēdejo pilsoņeem zinamas teesības, izleetot kalnraktuves un izstrādat metalu dzīslas... Alberts ko kārojīs, bija panācis: viņš bija Livonijas garīgais un laicīgais valdneeks, viņš bija sev eekarojis un dibinājis valsti.

J. Krōdzneeks.

18. Zobinnešu jeb garigo bruņeneeku ordenis.

1202. gadā, kad biskaps bija aizceļojis uz Vāciju, Turaidas Teodorichs, paredzēdams libešu neuzticību un bīdamees leelā paganu skaita, lai vairotu ticīgo pulku un uzturētu uzplaukstošo baznīcu, dibināja zināmo Kristus kaŗeivju brāļu (fratres militae Christi) ordeni, kuŗam pāvests Inocents III. deva tempeleēšu ordeņa statutu un īpašu nozīmi, ko nēsāt uz mēteļa, — zobinu un krustu, — un pavēleja viņam klausīt biskapam (Orig. Liv. VI. 6).

Garigo bruņeneeku sākums meklejams austrumos, Palestīnā. 1048. g. tirgotāji no italeēšu pilsētas Amalfi sadevās kopā un dibināja Jeruzalemē klosteri, kuŗā slimee un trūcīgiee svēteļotāji dabutu palīdzību un būtu apkopti. 12. g. simteņa sākumā šī mūku sabiedrība pārvērtās garīgā bruņeneeku ordenī, kuŗa locekļiem bez jau minētiem mūku peenākumeem peenāca klāt jauns uzdevums, ceļā apsargāt svēteļotājus un nerimstoši apkaŗot neticīgos muhamedaņus. Uz tam līdzīga pamata vēlāk nodibinājās Palestīnā vēl divi ordeņi, templeešu un vācu.

Templeešu statutus, kuŗus pāvests noteica jaundibinatam Kristus kaŗeivju jeb zobinnešu ordeņim, bija sastādījis pazīstamais slavenais cisterceēšu abats Bernards no Klervo (Clairvaux): tee pamatojās uz zināmeem trim mūku solījumeem: paklausības preekšneekeem, šķīstās dzīves un nabadzības. Kā ceturtais solījums nāca klāt templeešu kaŗš ar muhamedaņiem, zobinnešeem muhamedaņu veetā, kaŗš ar Livonijas pagaņiem.

Ja nu arī visi templeešu ordeņa nosacījumi zīmejas uz zobinnešeem, tad tomēr veenā un jo svarīgā leetā pēdejo stāvoklis bija stipri aprobežots, salīdzinot ar citu, senako ordeņu stāvokli: kamēr šee stāveja taisni zem paša pāvesta virsvaras, tamēr zobinneši bija padoti Rigas biskapam tā laicīgās kā garīgās leetās. Tādejādi biskaps bija nācis pee eroča, kāda citeem valdneekeem to laiku nebij un kas salīdzināms ar mūsu laiku tagadejo pastāvīgo kaŗa-spēku. Vidus laikos valdineekeem bija grūts stāvoklis, jo viņi bija atkarīgi no savu kļausnešu, vasaļu un ministriāļu laba prāta.

Ordeņa brāļi daljās trijās šķīrās: bruņeneekos, garīdzneekos un kalpos. Brāļi bruņeneeki bija pirmā, svarīgākā un valdošā klase, no kuŗas arī cēla augstākos amata vīrus. Viņi ģērbās baltos, gaŗos, augšā izgreestos svārkos un baltā mētelī, uz kuŗa krūts, kreisā pusē bija sarkana krusta zīme un zem šīs sarkans zobins. Bruņineeka eroči pastāveja no vairoga, zobina, šķēpa un rungas. Ordeņa galva bija mestrs (magister fratrum militae Christi), un kā pirmais šai amatā minēts Vinno. Viseem brāleem peenācās klausīt mestram kuŗa rokās vispārim bija neaprobežota vara. Tik zināmos, visai svarīgos atgadījumos viņam bija jāizklausā konventa jeb kapitula padoms. Kaŗā viņš bija vadonis, neveen sava ordeņa brāļu, bet arī, vismaz otra mestra Volkvina laikā, no 1208. g. visa kristīto kaŗa-spēka virsvadonis Livonijā. Zem viņa stāveja apakšmestri, kas bija leelāko pūļu

Garīgās
bruņnee-
cības
sākums.

Četri mūku
solījumi.

Ordenis
pastāvīgs
kaŗaspēks.

Ordeņa
brāļu
šķīras.

Ordeņa
mestrs.

preekšneeki. Tādi bija Cēsu Bertolds un Siguldas Rudolfs. Mazākās pils pārraudzīja gādneeki (Pfleger). Brāļi, kas dzīvoja veenā pili, sastādīja konventu un viņu sapulces, kuŗās pārspreeda un šķīra kopīgās darišanas, sauca par kapitulu. Pēdejo notureja, leekas, nevis zinamā, noteiktā laikā, bet pēc vajadzības.

Kapituls.

Mestrs nebija peespeests ikreizas sasaukt visus brāļus kapitulā; tik tos, ko grībeja un tureja par derigeem. Bet ja bija jāizspreež wisai svarīgas leetas, tad bija jāsasauc visi brāļi uz ģeneral-kapitulu. Pee šādām svarīgām leetām peedereja jaunu brāļu uzņemšana, augstako amata vīru celšana, kaŗa peeteikšana, meera noslēģšana. Tomēr mestrs nebūt nebija speests rīkotees pēc kapitula grības: izklausījis kapitula domas, viņš vareja darīt, ko grībeja, ko pats atzina par labako un derīgako, pilnīgi pēc sava pašā eeskateem.

General-kapituls.

Mestrs — biskapa vasals.

Mestram, kā biskapa vasalim, nācās zvēret uzticību (jura-mentum fidelitatis jeb homagium) un paklausību (obedientiam), tas ir, viņš apsoliģās laicīgu leetu ziņā nest zinamus klausus (zervitium temporale), ejot, tiklidz biskaps prasa, kaŗā un notāļ aizstāvot baznicu un zemi pret eenaidneekeem, īpaši pret nekristiteem, un garīgās leetās atzīt biskapu par savu tēvu un mācitaju. Abi šee zvērasti, kā uzticības, tā paklausības, padeva ordeni biskapa virsteesai. un neveen pašus ordeņa brāļus, bet arī ordeņa zemju ļaudis*).

Biskapa virskungi.

Līdz kamēr abu pušu stāvoklis skaidri noteikts un pilnīgi noprotams, ja leeta būtu bijusi tik veenkārša. Bet biskapam pašam bija divi virskungi: no veenas puses vācu valsts ar savu ķeizaru, no otras pāvests. No ķeizara biskaps bija babujis zemes valdneeka teesības, un pāvests bija viņa garīgais preekšneeks un galva. Nu vēl jāeevēro, ka pēdeģais bija arī vidus laiku augstakais laicīgās varas kungs, kam klausīja visa Reetum-Eiropa, visi valdneeki, un ķeizars pats sevi dēveja par „romešu ķeizaru no Deeva un pāvesta žēlastības.“ Kad dibinājās Livonijas baznicas valsts, pāvesta sēdekli eeņēma varenakais no viseem pāvesteem, Inocents III, zem kuŗa pāvesta vara sasneedza augstako pakāpeenu. Biskaps Alberts pats, noteikdams Livoniju par Deevmātes zemi, bija tādeģadi viņu atzinis par baznicas jeb pāvesta sēdeklja īpašumu. Wisas šīs būšanas tā bija sareģģijuģas virskundsības jautajumu, ka strīdu un ķildu gadījumos vareja pēc patikas greestees te pee ķeizara, te pee pāvesta, un pēc vajadzības sevim eegādāt zinamas teesības. Ordenis arī nekaveģās izleetat visus šos apstākļus, un biskapeem bija visu laiku, kamēr zobiņneseju ordenis pastāveja, notāļas ķildas un proceses.

Ordeņa darbi.

Pirmos gadus pēc ordeņa dibinaģanas kronists neko neprot stāstīt par viņu: bet jau sāģot no 1205. gada ordenis dūģīgi peedaldas pee viseem kaŗeem un kauģām, tā ka biskaps vareja būt tīrā meerā ar jauno eestādi. Ari pats ordenis noprata savu varu

*) Dr. F. C. Bunge „Der Orden der Schwertbrüder, dessen Stiftung, Verfassung und Auflösung“ dot sīkas ziņas par ordeni.

un velti negribeja strādāt cita labā, bet tikoja dabūt par saveem pūliņeem kādu atlīdzinajumu. Viņš nedeva biskapam meera, deenu no deenas stājās šim virsū un prasīja savai usturai zinamu daļu no eekarotās zemes: jo viņam esot visi kaņi jaizkaņo, janesot visa deenas nasta un karstums un jauturot visi savi ļaudis, kuņu skaits augot acim redzot. Ordenis peeprasīja no biskapa trešo daļu no visas libeešu zemes, kā ari citu zemju un ļaužu visapkārt, kas gan vēl neesot atgreesti, bet kuņus tas Kungs caur viņeem un citeem ridzineekeem padošot kristigai ticībai. Biskapam, protams, šāda uzņēmāšanās pāvisam nebija pa prātam, bet pilnīgi atraidīt ordeņa prasījumu viņš ari neuzdrošinājās, jo patesība bija, ka ordeņa brāļi bija spēks, kas katru acumirkli bija pa rokai, katru brīdi izleetojams, un bez ordeņa viņš nekādi vairs nevarēja iztikt, bija no viņa labās gribas un prāta pilnīgi atkarīgs. Tādēļ bija jaizpilda viņā prasījumi, un biskaps solīja trešo daļu libeešu zemes ar visām tām valdneeka teesībām, kādas pats gadu eepreekš bija dabūjis no ķeizara Filipa; bet otro prasījumu, jauneekaņojamo zemju leetā, viņš atraidīja kā neizpildamu: jo viņš tak nevarot dot to citam, kas pašam vēl nepeederot. Abas puses savā starpā nolīga, ka ordenis dalīs libeešu zemi trijās daļās, un biskaps pirmais sev ņems daļu. Biskaps paņēma sev Turaidu, sava mīluļa Kaupo valsti; tad ordenis paņēma sev gabalu Gaujas un Dau-gavas starpā, un kā trešā daļa atlikās biskapam Metsepole (Lim-bažu abgabals), 1207. g.

Ordeņa prasības.

Libeešu zemes dališana.

Jebšu nu gan ordenis nebija paņācis visu to, ko bija kārojīs, tad tomēr dabūjis tik, cik to brīdi bija dabūjams, un uzstājees līdzās biskapam par libeešu zemes kungu. Nu viņams bija eespējams pastāvīgi vairot savu kaņa draudzi un saimi un uzņemt savā brālībā, ko un cik gribeja. Šo līdzekli ari sāka plaši izleetat, un ordeņa brāļu skaits leeliski auga. Bet neba visi vareja būt meerīgi elementi, kas nu saplūda viņā. Daudz eestājās nekretnu ļaužu, pārgalvu un pat nozeedzneeku, kas Vacijā nevarēja tvertees, un drīz veen izcēlās brāļu starpā nemeeri un jukas. Tāds ķildu cēlejs bija Vigberts, kuņam sirds bija vairak peeķērusees šās pasaules kaislībām, nekā prata klausīt bargajeem ordeņa likumeem. Viņš bija ordeņa soģis Cēsis, bet kad izrādījās šai veetā par nederīgu, mestrs Vinno atstādināja viņu no amata. Aizkaitinats, viņš gribeja atreebtees, cēla nemeeru un aizbēdza uz Straupi pee preesterja Daniela, domadams še nogaidīt biskapu atnākam, lai pēdejam, kā ordeņa virskungam, sūdzetu par mestru un ordeni. Pēdejaiss, bīdamees, ka biskaps nekavesees izklausīt Vigberta sūdzības un eemaisitees ordeņa eekšējā dzīvē, izsūtīja bēglim pakaļ Cēsu pils mestru, pazīstamo Bertoldu. Vigberts velti sevi domaja drošu biskapa daļā. Bertolds viņu sagūstīja un saseetu aizveda atpakaļ uz Cēsim, kur viņu tik ilgi tureja ceetumā, kamēr bija japadodas un jazvēr paklausība ordenim. Tomēr atreebibas domas Vigbertam nerimās. Viņš lūdzās uz Rīgu, laikam pee tam dodams apsoliņumu, ka ngreezisees ar sūdzībām pee biskapa. Jebšu nu ordenis pūlejas viņu apmeerinat, ar godu viņu atlaida

Ordeņa vara aug.

Nemeeri ordeņa brāļu starpā.

uz Rīgu, tad tomēr nīknākais eenaids joprojam rūga viņa sirdi pret ordeņa mestru Vinno un kaplanu Jāni. Reiz kādu svētku deenu, kad ordeņa brāļi ar saveem ļaudīm gāja uz baznīcu, viņš atlūdza pee sevis mestru un preesteri Jāni, teikdams, ka viņam esot japaziņo svarīgi noslēpumi. Tikko abi bija atnākuši, viņš ar cirvi pāršķēla mestram galvu un nosita Jāni. Gan Vigberts ar lūkoja aizmukt uz ordeņa baznīcu, cerēdams te slēptes viņas patvērumā; bet ceļā viņu sagrāba, nodeva laicīgai teesai un uzpina uz rata.

Uzbrukums mestram.

Jauns mestrs.

Eecēla jaunu mestru Volkvinu. Nu ordenis, pabeidzis savas eekšējās kildas, no jauna uzsāka savu veco zemju kārigo politiku, pee tam cenzdamees atkratītees no bīskapa virsvaras.

Jumara un Koknese.

Pa tam vāceem bija peeslējušees Jumaras latveeši un eekārōta Koknese. Abas valstis bīskaps, laikam gribeja paturet veenīgi sev, jo jumareeši nebija kaļā uzvareti, bet labprātīgi uzņēmuši katoļu preesterus un abi zemes gabali atradās ārpus libeešu zemes, uz kuņas trešās daļas pēc līguma ordenim bija tik teesiba. Bet ari te ne visa zeme peedereja pēdejam, jo bīskaps jau agrāki bija izdevis uz klaušiem Ikkšili un Leelvardi. Ari Rīga nebija dalīta un peedereja veenīgi bīskapam. Eemeslu radās ordenim atkal deezgan māktees virsū bīskapam.

Ordenis dabon trešo daļu ari no latvju zemes.

Abas partijas, nevaredamas nekādi labā izlīgt, greezās pee pāvesta un tā redzam 1210. g. bīskapu un mestru Volkvinu pāvesta preekšā. Pēdejaiss nu dod savu spreedumu, pa daļai eevērodams ordeņa vēlejumus: ordenis dabon no bīskapa trešo daļu libeešu zemes, kā ari latveešu zemes (pēdejo pret bīskapa griibu), par ko viņam nav jāpilda it nekādi citi klauši, kā tik zeme un baznīca jāaizstāv pret paganeem; ordeņa mestrs solas klausīt bīskapam; ordeņa garīdzneeki nedod bīskapam nedz desmito, nedz pirmaugļus, nedz dāvanas (oblationes), nedz maksā par sēdekli (cathedricam)*, bet ordeņa daļas zemneekem jādod no saveem eenākumeem desmitais viņu baznīcām, no ka ceturtā daļa nākas bīskapam, ja šis to negrib atlaist; ordenim teesiba, ja viņa daļā kāda mācītāja veeta teek vaļā, stādīt bīskapam preekšā savu kandidatu, bet eesvētīšanas teesiba (investitura) paleek bīskapam; kas atteecas uz bīskapa vizitacijām, ordenim viņš ar divdesmit zirgeem veenreiz gadā jāuzņem savā pilī, kamēr mācītāju muižās bīskaps var apstātees divreiz gadā. Ko visvairak ordenis vēlejš, lai atļauj viņam visas tās zemes, ko viņš eegūšot ārpus libeešu un latveešu zemēm, šo strīdus punktu pāvests izšķīra ordenim par labu, tik peebīlzdams, ka ar tur eecējameem bīskapeem ordenim jāizlīgst labā, vaj jāklusot, ko apustuļa sēdeklis noteikšot.

Šo pāvesta spreedumu izsludināja Rīgas, Paderbornas, Verdenes un Raceburgas bīskapi un noteica, kādejādi dalīt zemi. Zemes vecakeem esot jāsadala latveešu zeme (protoms, cik no viņas bija zem vācu virsvaras; Tolova vēl nepeedereja vāceem) un Koknese trijās līdzīgās daļās, no kuņām veena peekrit ordenim;

*) Par mācītāju veetām bija jādod zināma maksa.

Aizkraukles pils nākas visa ordenim, un biskapam jaatlīdzina ordenim par teem diveem ceemeem, ko šis zaudejot Reminas pils daļā. Tāpat nākotees ordenim trešā daļa Salas pils ļaužu, lauku un no desmitā. Ordenis dod biskapam ceturto daļu no mēra, kas eevests desmitā veetā; bet šo mēru nedrīkstot grozīt ne biskaps, nedz ordenis. Tad ordenis dabū trešo daļu no zivjutača un Kungu salas (insula regis); bet ko no šīs salas biskaps jau agrak izdevis uz klaušēem, paleek spēkā, kamēr atkal viņam atkrit atpakaļ, kur tad ordenis dabū savu trešo daļu. Ja ordeņa ļaužu lauki biskapa daļā, tad viņēem jaklausā biskapam līdz ar viņa ļaudim un tāpat klauša biskapa ļaudis, ja viņu lauki ordeņa daļā, pēdejam. Ja biskaps atņēmis ordeņa ļaudim zemi, viņam jaatdod, un otradi.

Šos noteikumus ordenis tūliņ pasteidzās preekšā stādit apstiprinašanai romeēšu (vācu) ķeizaram Otonam IV. Pašu dališanu izdariaja tādi, ka uzrakstīja uz trim papirišēem dalitos zemes gabalus, un šīs lozes vilka raksta neprateja rōka, divas lozes biskapam un trešo ordenim. Biskapam krita Adcudene (Pēc Dr. Bielensteina: „Die Grenzen des lett. Volksstammes“ — Assoten, Kricburgas pusmuiža), Lepenes pils (Biel. Leepkaļns) un ceemi pee Bebernines (Biel. Vecā un Jaunā Bebramuiža?), kas senak bija peederejuši Ģercikas kņazam; tad Antines (Biel. — Valmeera) un Alenes pilis (Biel. — Adleene). Ordenis dabuja Cerdenes (Biel. Cērtene), Rheyestes (Biel. — Negeste jeb Egeste) un Sessoves pilis (Biel. — Cesvaine).

Ko ordenis no zemēm bija dabujis, tas viss viņam vēl bija maz; viņa prāts un domas greezās uz igauņu zemēm un kāroja tās sev eegūt, bez biskapa. Tadēļ nu ordeņa brāļi, kopā ar latveešēem, notāļ lauzās virsū igauņēem, pat pret biskapa gribu un 1212. g. bija viņus tiktāl pārmākuši, ka sakaleeši peespeesti dot ķīlas un solas klausit vācēem. Te tūliņ ordenis lūdž pāvestu, lai eecēļot šām zemēm savu īpašu biskapu. Bet pāvests atraidīja šo lūgumu. 1213. g. ordenis atkal žēlojās pāvestam, ka biskaps neļaujot šim celt savu baznicu Salas pilī un nedodot trešo daļu no Rīgas cenākumeem, kas tak pēc līguma viņam nākotees, kā arī apspeežot viņa jaunatgreestos ļaudis. Pāvests uzdod Daugavgrīvas abatam Bernhardam leetu izmeklet, aizsargat ordeņa teesibas un, ja vajadzīgs, uzlikt biskapam garīgu sodu. Tad vēl pāvests eecēla par ordeņa aizstāvēem pret biskapa pārestībām Gotlandes abatu un divus daņu prāvestus; tadēļ ka ordenim aiz leela tāluma esot par grūtu jebkatras sūdžibas dēļ greestees uz Romu. Kā redzams, pāvests ļoti aizstāveja ordeni un lūkoja aprobežot biskapa varu; viņa nolūks bija pee tam abas partijas turet atkarībā no sevis, pee kam viņam bija savi nolūki.

Pirmā zemes izdališana jo drīzi izrādījās par nepeeteekošu, jo bija gabali un veetas, kas abām pusēm kopīgi peedereja, kamdēļ vajadzēja notāļ rastees ķildām. Tadēļ jau 1213. g. ņēmās pārlabot pirmo dalījumu un biskaps pavisam atdeva ordenim Antines pili, Aizkraukles labības desmito un abus Sedģeres ceemus, kā arī Alenes pili; turpretim biskaps patura visu Koknesi,

**Zemju
izlozešana
starp
biskapu
un ordeni.**

**Ordeņa
cenšanās
eegūt
daudz
zemes.**

**Pāvests
ļoti aizstāv
ordeni.**

Ģerdini (Biel. — Cērtene), Egesti (Lubāne), Marksni (Biel. — Mārcene) un Kessovi (Biel. — Cesvaine) un visu to zemes gabalu, kas Daugavas un Aiveekstes starpā.

1216. g. kad draudeja grūts karš ar kreeveem, biskaps, lai sapulcētu visus spēkus veenā kopā un eemantotu ordeņa ceešaku un labvēligaku peepalīdzību, peekāpās dalit igauņu zemi, jebšu viņa vēl nemaz nebija pilnīgi eekarota. Kas un kā isteni dalīts, to kronists nesaka, bet tik min, ka Rigas biskaps paņēmis veenu trešdaļu, Igaunijas biskaps Teodorichs otru un trešā nākusi ordenim.

**Ordeņa
zemes
kārigā
politika
turpinās.**

Jukas, kas izcēlās caur kreevu karu, Bremenē archibiskapa eenaaidu un daņu eemaisīšanos Baltijas leetās, atkal deva ordenim izdevīgu brīdi veicināt savu zemes kārīgo politiku. Biskaps, no visām pusēm apdraudēts un spaidīts, no pāvesta un ķeizara atstāts bez palīga, bija gan padevis sevi un savas zemes daņu ķēniņa Valdemara II. virsvarai; bet kad draudošās breemas bija pārgājušas un izrādījās, ka arī bez daņu peepalīdzības varēs iztikt, viņš atkal gribēja no viņem atkratīties. Kad Valdemars 1220. g. biskapu aicināja savā preekšā, šis neklausīja, bet stēidzās uz Romu pee pāvesta, tur meklēdams pabalstu un patvērumu pret daņu uzbāzību. Ordenis turpretīm tūlīn klausīja saukumam, un Cēsu mestrs Rudolfs nogāja pee Valdemara. Pēdeja, labi noprazdams ordeņa sirds vēlēšanos un paklausības motivus un gribēdams sanīdet viņu ar biskapu, atdeva viņam Ungauņiju, Sakalu ar kaimiņu valstim, tādi pavisam izslēgdams no Igaunijas Albertu un viņa brāli, jauncelto biskapu Hermani. Ši vēsts sacēla leelisku īgnumu Rigā pret ordeni, tā ka pēdejam bija jāpeekāpjas un „draudzīgi“ japeelaiž Igaunzemes trejdaļa. Gadu vēlaki šo jautajumu izšķīra tā, ka ordenis eeguva Sakalā un Ungauņijā laicīgā valdneeka teesības, kamēr biskapam peekrita garīgās teesības. Rigas pilsoņi un tirgotaji, kas arī tikoja pēc kāda gabala no ordeņa bagatā laupījuma, nebija meerā ar šādu nolīgumu un kūdīja arī libeešus un latveešus, lai pretojas*). Nemeerneeki bija sanākuši Turaidā un norunājuši stātees pretim Valdemaram un viņa draugeem, protams, ordenim. Bet pēdejā kalpi sagrāba libeešu vecakos, eemeta viņus Siguldas ceetumos un tādejādi izputināja pretineeku nodomos. Pa tam ordenis rīkojās pa Igauniju, kā pa savu, veenīgi viņam peederošu īpašumu: cēla pilis, pildīja viņas ceročeem, sadzina viņās, aiz savu ļaužu trūkuma, igauņus, raka akas, lai pilis būtu drošas pret uzbrukumu un aplenkumu, eecēla savus soģus, kas lai savāk nodokļus, un biskapam nedeva neka.

Vācu spēki bija nu gan saskaldījušees, un ordenis gāja roku rokās ar daņeem, taču Valdemara sparība neko nelīdzēja. Daņi

*) Šee bija tūlīn gatavi celtees pret ordeni, jo viņeem bija jācees no pēdejā leelas pārestības un varmācības; tā pāvests 1222. g. raksta: „Esam dzirdejuši, ka daži ordeņa brāji nedomā izpildīt savu uzdevumu, cik eespējams aizstāvet un pasargāt jaunatgrestos Livonijā, bet viņus gan visādi spīdzina un baida, viņeem ar varu un nevēlīgako netaisnību laupidami īpašumu un mantu, peesavinādami sev laicīgo teesu kā privātās, tā kriminalleētās.“

nepaspēja pārmākt igauņus un viņiem bija jāsauc palīgā biskaps un ordenis; pēdejam pee tam peekodināja, lai turot līgumu un dodot biskapam peenācigo teesu. Bet viss neko nelīdzēja. Igaunī vēl reiz izdzina no savas zemes visus vācus, pee kam īpaši daudz ordeņa brāļu krita viņu rokās. Ordenis gan mēģināja ar saveem paša spēkiem savaldīt igauņus, bet velti. Te nu viņiem bija jāgriežas pee biskapa un ridzeneekiem. Pēdejee veenbalsīgi peeprasija: „Ja jūs Sv. Marijas baznicai un Rīgas biskapam atdosit viņa trešo daļu, eerādisit biskapam Hermanim otru trešdaļu un būsit meerā ar savu trešdaļu, tad mēs jums labprāt eesim palīgā.“ Ordenim bija jāpadodas, lai nezaudētu visu. Albertam krita Vika un brālim Hermanim Ungauņija un Sakala. Pēdejais atkal no savas puses atdeva ordenim Sakalu. Nurmigundu, Moku un pusi Vaigeles (Vilandes un Seemeļu-Terbatas apriņķus) ar baznicām, desmito un viseem laicigiem eenākumeem, izņemot garīgās teesas, kas palika biskapam. Par to ordenim bija jāpaleek vecā paklausībā; jāsgarā biskapa zemes pret ārejiem eenaidneekiem un garīgās leetās jaklausa biskapam. Ari par Tolovas latveešiem, kas jau 1214. g. bija pee vāceem peeslējušees, bet vēl palikuši neizdalīti, salīga, ka veena trešdaļa pēc pāvesta nosacījumeem nākootees ordenim. Pēdejais dabuja Tolovas zeemeļdaļu no Gaujas līdz igauņu robežām, sākootees no Vijceemeem, Rameko, Talivalda dēla valsts, līdz Burtneeku ezeram ar baznicām, desmito, viseem laicigiem eenākumeem un teesu. Biskaps patureja sev Gibbi jeb Gippi, Jovnari jeb Jovnati, Jeri jeb Je'i, Clavku jeb Slauku, Zaveki, Uneveli jeb Vuksveli, Turegali, Cirvgali jeb Curvgali, Osetseni jeb Metseni, Gulbanu, Jarvu jeb Jacou, Prebalgi. Tad ordenis vēl dabuja Agceles valsti (Adzel, Gnujeni?), izņemot Berecni, Pocznavi, Abeleni un Abreni*).

Tolovas
dališana.

*) Kur kronikā vaj kādā citā vēsturiskā dokumentā runa par veetu nosaukumeem libeešos, tur pa leelakai daļai viņi peevesti tik skaidri, ka vēl tagad saprotami; bet tiklīdz eekļūstam latveešos, te pēc tolaiku nosaukumeem tik retumis atradisim veetu. Vaj nu šee senee nosaukumi izzuduši no tautas atmiņas un aizmirsti, vaj atkal rakstos ar laiku viņi ļoti sabojāti, vaj arī paši tolaiku dokumentu rakstītāji, valodu neprotot, neūsus vārdus sakropļojuši. No Indriķa, kas pats bija Jumaras latveešu mācītājs, tas būtu grūti domājams un tomēr no kronikas noskārstams, ka kronists lībiski labaki pratis nekā latviski. Pee augšam mineteem nosaukumeem 1259. gada akts vēl peemetina „villa Callia“ un „villa Balaten“, kas sneedzotees līdz Burtneeku ezeram. Pēdejā būtu Baložu muiža un pirmajā varetu būt Koku muižas (pee Valmeeras) Kalla muiža (vāciski gan Karlshof — vārds, kas vareja celtees iz „Callia“), ja viņa tik nebūtu tik tālu, verstis 20 no Burtneekiem. — Berkholcs, kam arī peekrīt Bielensteins, saka, ka Gibbe, Jovnare . . . esot meklejamas Ēveles, Burtneeku un Valmeeras draudzēs. Bet tādeem izskaidrojumeem runā pretim tas fakts, ka te vēlāk viss peedereja vācu ordenim un nevis biskapam; pēdejā daļa atradās deenvid-ritos no Vijceemeem un Gulbana, Prebalga, Osetsene meklejamas nevis ap Burtneeku ezeru, bet būs tagadejā Gulbene, Peebalga, Odzene. Ja šis veetas, kā Gibbe, Jere . . . gribetam meklet pa Burtneeku, Ēveles un Valmeeras draudzēm, kur tad eeveetot Antini un Imeru, ko Bielensteins arī nostāda Valmeerā un Ēvelē? Jau no pirmā dalījuma ordenim peedereja Valmeeras draudze un nu viņam peenāca vēl klāt Ēveles un Burtneeku un laikam gan arī Deenvid-Rujenes apgabals,

Tomēr visa latveešu zeme vēl nebija padevusees vācem : viss, kas bija uz austrumeem no Gaujeenes (Agcel) un Gulbenes. Jo 1226. g. nolīgumā stāv: ja mestrs sev eekarjo no latveešu zemes kādu daļu, kas līdzīga tai, ko Kokneses vasalis Teodorichs dabujis no biskapa, tad šis eekarotais gabals viss peekrīt ordenim un viņam nav jādaldas ar biskapu.

Ordeņa zemes politība. Tagadejā Vidzemes guberņa bija nu dabujusi savus kungus un ordenis te vairs neka nevoreja ceret. Kad biskaps Alberts 1229. g. mira, ordenis bija sev eeguvis leelo pusi Livonijas zemju un ļaužu, ap 730 kvadrātjūdžu.

Pāvesta politika un Balduins. Pēc Alberta nāves ordenis manīgi, pee tam nebidamees nekādu līdzekļu, izleetoja sev par labu jukas, kas cēlās no tam, ka pēc Rīgas biskapa sēdekļa tikoja divi pretendenti. Bez tam vēl eemaisijās trešais, jo pāvests bija atsūtījis par savu veetneeku un Livonijas pārvalditāju Alnas Balduinu. Šim bija uzdots turpināt bijušā legata Viļuma politiku, lūkot sagrābt Livoniju savās rokās un nodibināt valsti, kas būtu taisni padota pāvesta sēdeklim. Balduina pirmee soli bija ļoti izdevīgi. 1230. g. viņam labprātīgi padevās kurši, kuņus viņš nedalija, bet patureja un pats pārvaldīja pāvesta vārdā. Pee tam viņš kuršēem izdāvāja dažas teesības un brīvestības. Tad viņš ordeni peespeeda atdot viņām Vironiju un Jervu; ari Reveli un Hariju pāvests pavēleja atņemt ordenim. Par šādu Balduina rīkošanos neganti sašuta jaunais biskaps Nikolajs, un visvairak ordenis. Ar kādu šķīreju teesnešu spreedumu, — pēc Balduina leecinājuma, nepateesu, — biskaps Nikolajs un ordenis, pa to laiku, kamēr Balduins bija Romā, dabuja Kurzemi savās rokās, sagūstīja kuršu dotās ķilas, eebruka Kurzemē, dedzināja, apkāva ļaudis, atņēma kuršēem Balduina dotās brīvestības grāmatas un kalpināja jaunatgreestos (neophitos in servitium redigentes). Ipaši varmācīgi ordenis isturejās Revelē.

Ordeņa varmācības Balduins gan visadi lūkoja pretotees ordeņa varmācībām, sasauca Livonijas baznīcas sapulci, nolādeja un izslēdza no baznīcas draudzes ordeņa preekšneekus, atcēla viņa preesterus, bet vara bija pee ordeņa, un pēdejais nebēdāja neka un neklausīja. Visi, kas turejās pee Balduina, tika sodīti: no Jāņa Bukshevdena, biskapa Alberta brāļa, kuņa dēli bija uz Balduina pusi, peedzina 200 markas; pāvesta vasalim Leuderam, kas pirmais bija pavēstījis Balduina nākšanu, izdūra acis un atņēma visu mantību. Ordenis neļāva kuršēem kristitees, lai viņi kā kristīti nebaudītu visas tās teesības, kuņas Balduins viņēem, ligumu 1230. g. slēdzot, bija solījis. Balduins nu sūtīja deputatus no viņēem uz Romu pee pāvesta, lai še sūdzetu par ordeņa pārestībām, bet viņus satvēra gotlandeeši un izdeva ordenim. Jukas bija izcēlušās tik leeliskas, ka pāvests cita neka nezināja darīt, kā atkal sūtīt uz Livoniju

kamēr biskaps pee savām Daugavas un Aiveekstes zemēm sev peešķīra kaimiņu valstis, kas atradās uz zemeņleem līdz Gauņas deenvideem un igauņu robežām. — Nosaukums „villa“ te gan nevar nozīmēt saimneeku māju jeb ceematu, bet ātraki gan dzimts kunga nometni jeb muīžu, — ir leelaku zemes gabalu, pat leelaku, nekā tagadeju valsti.

par legatu Modenes biskapu Viļumu un eecelt teesu zem Sabinas biskapa, kas lai izmekletu un šķirtu visas stridus un sūdžibas leetas. Teesas preekšā uz Romu sauca Rīgas biskapu Nikolaju, visus ordeņa brāļus un sevišķi vēl Reveles pils mestru Jāni, Wilandes pils mestru Rikolfu, Česu pils mestru Remboldu, Siguldas pils mestru Albertu, Aizkraukles pils mestru Bernhardu, Harijas soģi Heidenriku, Jervas soģi Jāni, Rudolfu no Kaseles, bijušo Vilandes mestru Rotkeru, Ģerlachu, bijušo Reveles mestru Markvardu, ordeņa preesterus: Otes Jāni, Wilandes Hartviku, Harijas Rotbertu un Filipu, Tarvastes Godefridu, Paistesles Vinandu un visus Rīgas pilsoņus.

Karalis Valdemars II., redzedams, ka nācis izdevīgs brīdis celt gaismā arī savus prasījumus uz pazaudētām igauņu zemēm, slēdza Libekas ostu, lai krustneši netiktu vairs uz Livoniju, un tā cereja peespeest vācus atdot viņam Reveli. Bet pāvests viņu bargi nosodīja un peespeeda atkāptees ar viseem kaŗa-spēkeem. Waldemars nu eesneedza sūdžibu pāvestam, kuŗā peeprasija atpakaļ Igauniju. Baznīcas teesa atrada viņa peeprasījumu par dibinātu, un legats Viļums dabuja pavēli pāvesta vārdā atdot Reveli ar visu novadu Valdemaram. Laikam pirms gan būtu vēl bijusi jāpārvar ordeņa pretestība, bet te gadījās notikums, kas visām ķildām un strideem uz reiz padarija galu. Tas bija zobinbrāļu ordeņa gals.

1236. g. bija saplūdis daudz krustnešu, kas negribeja nogaidīt zeemu, kad vāci mēdza izriķot savus kaŗa uzbrukumus, bet stājās virsū mestram Volkvinam, lai tūlīn vedot viņus uz Leetavu. Pēdejais paklausīja viņu karsto vēlešanos, atsauca palīgā kreevus, kam toreiz bija daudz jaceeš no leišeem, sasauca igauņus, latveešus un libeešus, un nu devās viss šis leelais spēks ceļā. Jau ejot uz Leetavu, viņeem bija jaceeš daudz ceļa grūtību. Eēbrucis leišos, krustnešu spēks izlaupīja un izpostīja leelu gabalu. Kad viņi greezās atpakaļ, leiši viņus panāca pee Saules (Bauskas tuvumā). Tā kā veeta bija staiga, Volkvins gribeja, lai bruņineeki kāpjot no zirgeem un kaujotees kājām. Bet pēdejee, bīdamees, ka nezaudē zirgus un raduši kautes tik zirga mugurā, neklausīja. Smagi apbruņotee vāci bija eestiguši lauzumā un vareja veenīgi tik atgaiņatees no leišeem, kas no visām pusēm bija viņus aplenkusi. Rīmetā kronika, 1933. p. saka: „Viņus kāva zemē kā bābas“ (man slui sie nieder sam die wip).“ Leiši gāza viņeem virsū kokus, un tā dabuja savu galu četrdesmit astoņi ordeņa brāļi ar savu mestru Volkvinu.

1226. g. vācu ordenis (dibinats 1190. g.) bija nonācis uz prūšeem un sācis eekaŗot šo zemi. Šim ordenim, ja salīdzinām viņu ar zobinnešeem, bija daudz vairak teesību: viņš bija pastāvīgaks, atkarīgs tik no pāvesta un ķeizara un nebija padots ne kaut kādam biskapam. Šis apstāklis tūlīn greeza uz sevi zobinnesēju vēribu, kuŗu karstākā vēlešanās bija atkratitees no biskapu virskundžibas. Sāka nu viņeem rastees domas, ka, ja saveenotos ar vācu ordeni, tādejādi tiktu vaļā no biskapeem; pee tam vēl

Vācu
ordenis.

peenāca klāt tas apstākļi, ka zobinnešos nu mazak eestājās bruņineeku, jo vācu ordenis bija apmetees tuvak Vācijai un tāpat ļāva grēcīgām dvēselēm kaujās ar paganeem izpelnitees grēku peedošanu. Pēc biskapa Alberta nāves, kad biskapibai bij uzstādīti divi kandidati un izcēlušās jukas, Volkvins greezās pee vācu ordeņa ar preekšlikumu, saveenot abus ordeņus veenā. Eesākumā vācu ordeņa virsmestrs Hermans Zalca atraidīja preekšlikumu; bet kaļ jukas legata Balduina laikā vēl auga un pāvests stājās uz pēdejā pusi, Volkvins atjaunoja savu preekšlikumu. Nu Zalca, lai izzinātu zobinnešu eekšējās būšanas un ārejos apstākļus, aizsūtīja 1235. g. uz Livoniju divus ordeņa komandorus, Ērenfridu Meinburgu un Arnoldu Dorfu. Veselu gadu šee te sabija un tad greezās atpakal, triju zobinnešu pavadīti. Kad viņi nonāca Marburgā, vācu mestra veetneeks — Zalca bija aizceļojis pee pāvesta — sasauca kapitulu, lai izklausītu sūtņu vēstījumu. Ērenfrids bija pretim šādai ordeņa saveenošanai, jo viņam nebija patikusi zobinnešu dzīve: „Viņam reebusees ordeņa brāļu dzīve, jo viņi dzīvojot savā vaļā un neeetuot ordeņa likumus; daži prasot drošības grāmatas, ka viņus nesūtīšot laukā no zemes, un citas leetas.“ Vācu ordeņa kronika te īsi un lēnā garā tik aizrāda, kāda bijusi zobinnešu dzīve. Vajadzēja būt svarigeem eemesleem, kas Ērenfridu baidīja no tādas saveenošanās, un šee eemesli veenīgi noprotami, ja atgādinamees, kādās krāsās pāvests tēlojis savā citācijas rakstā ordeņa breesmu darbus. Zobinneši paši ari itin labi noskārta, ka vācu ordenī viņeem tāda savvaļīga dzīve nav gaidama, un tadēļ ja veenotos, bija uzstādījuši prasījumu, ka viņi nav sūtami laukā no zemes uz citureeni, bet ka viņeem brīvība un teesība palikt turpat Livonijā, kur viņi sev bija salaupījuši mantu un bagatību un sagraībuši savās rokās tik daudz zemju un viņās visu varu pār jaunkristīteem.

Šis Ērenfrida zobinnešu dzīves tēlojums darija tik dziļu un sliktu eespaīdu uz vācu ordeņa locekļeem, ka visi bija gatavi atraidīt veenošanos. Otrs sūtnis, Arnolds Dorfs, gan mēģināja apmeerinat savu līdzbrāļu uzbudinajumu, teikdams: „Ir gan viss taisnība, ko Ērenfrids teic; bet tamdēļ jau viņi (zobinneši) grib peenemt mūsu kārtību, lai spētu labot savu dzīvi; un es ceru, ka viņi visas tādas leetas un būšanas atmetīs, kas pret Deevu un viņu dvēseļu labumu, kad viņi redzēs mūsu brāļu godīgo dzīvi un labo preekšzīmi, pēc ka varetu rikotees.“ Kapituls bija pretim. Te veens no jaunakajeem brāļeem, Arnolds Heldrungs, deva padomu, lai nespreežot vēl neko, bet atstājot leetu izšķirt virsmestram. Pee ta ari palika. Tūliņ izredzeja sūtņus, kas ceļoja uz Romu; štarp viņeem ari pašu padoma deveju. Turp nonākušeem, eeradās zobinnesis Gerlachs Sarkis ar vēsti, ka visi 60 zobinnešu brāļi (Rim. kronika saka, ka 48) krituši, leišu apkauti. Nu vairs Zalca nevarēja kavetees un leetu vilcinat.

Pāvests Gregors IX. sauca savā preekšā abus pēdejos zobinnešus, Jāni no Magdeburgas un Gerlachu Sarki, peedeva viņeem visus grēkus, atlaida no zobinneseju ordeņa, eesvēlīja viņus vācu

Zoben-
brāļu
ordeņa
dzīve.

ordenī un pārmija viņu baltos mēteļus ar sarkano krustu un zobīni — baltos mēteļos ar melno krustu (vācu ordeņa nozīmi) 1237. g.

Zobenbrāļu ordeņa gals 1237. g.

Tā beidza zobīneseju ordenis savu mūžu.

J. Krodzņeeks.

19. Teitoņu ordenis un ordeņu apveenošanās.

Teitoņu ordenis bija nodibinājis Palestīnā. Kaļos ar austruma tautām viņš bija eeguvis milzīgas bagatības, nodibinājis stipru, preekšzīmīgu kara organizāciju. Poļu Mazovecas kņazs Konrads aicināja vēlāk ordeni uz Prūsiju, lai viņam palīdzētu eekarot zemi. Ordeņa leļmestrs paklausīja šim uzaicinājumam un pārcēlās uz Poliju, kur viņš dabūja savam uzturam zināmus zemes gabalus (tagadejo Holmogariju). Ordenis arī Polijā drīz nodibināja savu varu un jo sekmīgi sāka nodarboties ar prūšu kristīšanu un atgriešanu.

Jau 1220. g. Livonijas zobenbrāļu ordenis greezās pee teitoņem ar preekšlikumu, apveenotees, bet tāda apveenošanās preekš teitoņu ordeņa tad nebija visai patīkama un vēlama aiz politiskeem eemesleem un tadēļ zobenbrāļu ordeņa preekšlikums tika atraidīts. Kad zobenbrāļu ordeņa sūtņi eeradās Marburgā uz teitoņu ordeņa kongresu, tad teitoņu ordeņa komandors, izsacīdamees pret Livonijas ordeņa preekšlikumu par apveenošanos, raksturoja zobenbrāļu ordeņa locekļus kā pēdejos blēžus un neleešus, kuņi visu laiku pavadot žūpībā un netiklā dzīvē. „Bet tee, tur“, sacīja komandors, norādīdams uz Livonijas ordeņa sūtņem, „īr sliktaki par viseem“. Apveenošanās, saprotams nenotika, jo zobenbrāļu ordeņa nosacījumi bija preekš teitoņem nepeeņemami un bez tam teitoņu ordeņa līdzekļi un spēki bija par vājeem, lai ņemtu zem savas apsardzības Baltijas provinces.

1236. g., kad Livonijas ordenim uzbruka leiši un bez tam sacēlās zengaji un dažas latveešu ciltis, balteeši atjaunoja savu preekšlikumu, būdami meerā apveenotees uz katrēem nosacījumeem, kādus ordenim patiktos likt preekšā. Šoreiz teitoņu preekšlikumu peeņēma un apveenošanās notika 1237. gadā uz sekošeem nosacījumeem: 1) visas zobenbrāļu ordeņa zemes pāreet teitoņu ordeņa īpašumā 2) teitoņu ordenis Livonijā (Baltijā) atzīst sevi par biskapa vasali, 3) daņu valdībai teek atdotas visas viņu bijušās zemes un provinces (Igaunijā).

Ar Baltijas peeveenošanu teitoņu ordeņa vara kļuva jo leela. Ordenim peedereja milzīgi zemes gabali un bagatības Sicīlijā, Vācijā, Prūsijā, Baltijā*).

K. Landers.

*) Latvijas vēsture I.

IV. Vācu politiskee darbīneeki.

20. Biskapa Alberta eerašanās un Rigas dibinašana.

Savā biskapa amata otrā gadā viņš gāja ar Dortmundas grafu Konradu, Herbertu no Iborgas un daudz svētoceļotājiem uz Libiju, pavadīts no 23 kuģeem. Eebraucis Daugavā un atvēlejees ar viseem savejeem Deevam, viņš nogāja uz Salaspili un no-
Alberts eerodas Libijā ar 23 kuģeem domāja no turenēs eet tālak uz Ikskili; bet braucot augšup, viņeem uzbruka libeeši, eevainoja dažus un nokāva preesteri Niklāvu līdz ar vēl citeem kādeem. Tomēr biskaps nokļuva ar savejeem Ikskilē, lai gan ar grūtībām. Brāļi un citi kādi, kas tur dzivoja vēl no pirmā biskapa laika, saņēma tos ar preeku. Turpat sapulcejušeēs libeeši dereja ar vāceeseem meeru uz trim deenām; bet tai viltīgā nodomā, salasit tikmēr savu kaņaspēku. Noderejušeem meeru, biskaps nobrauca uz Salaspili un aizsūtīja, paļaudamees uz meera, ļaudis pee kuģeem uz Dinamindi pēc biskapa apģērba un citām vajadzībām. Paņēmuši ko gribeja, viņi greezās pa to pašu ceļu atpakaļ, pa kuņu aizbraukuši, neuzmanīgi, it kā leelakajā meera laikā. Pabraukušeem rumbai gaņam, viņeem sparīgi uzbruka libeeši, lauzdami meeru; veenam kuģim greežotees atpakaļ un izbēgot, tee saķēra otru un nokāva gandriz visus tur virsū atrodošos. Ar to pašākumu viņi brauca tad uz Salaspili un apsēda biskapu līdz ar viņa ļaudim. Kad apsēstee jau deezgan bij izbaiļojušeēs, neturedami pārtikas ne preekš zirgeem, tee zemi uzrakdami atrada beidzot dažādās bedrēs daudz labības un citu ēdamu leetu. Frīzi, atnākuši ar veenu veenigu kuģi, sadedzināja tikmēr libeešu sējumus un darija viņeem visadā ziņā tikdaudz posta, cik veen paspēja. To redzedami un gribedami izbēgt no leelakām breesmām, kuņas viņi bijās, libeeši dereja un apstiprināja meeru no jauna un aizgāja ar biskapu un citeem vāceeseem uz to veetu Rigu līdz; tur Acons un daži citi saņēma kristības žēlastību.

Frīzi dedzina libeešu sējumus. Nepaļaudamees libeešu atkritības dēļ tomēr uz meera, kuņu tee jau daudzreiz bija lauzuši, biskaps peedzina no Aunona, Kaupja un ļaužu vecakajeem galveneekus. Aicināti no vāceeseem veesībās, viņi atnāca visi un kļuva eeslodziti kādā mājā. Bidamees un, ka viņus neaizvestu pāri jūrai uz Vāciju, Turaidas un Daugavas ceenigakee deva biskapam savus dēlus ķilām, skaitā kādus 30. Saņēmis tos ar preeku un atvēlejis savu zemi tam Kungam, viņš aizbrauca uz Vāciju.

Rigā kristās daži libeeši Eekams biskaps aizbrauca, libeeši viņam eerādīja veetu preekš pilsētas, kuņu tee sauca par Rigu, vaj nu pēc Rigas ezera,

Biskaps nem galvineekus.

Ceenigakee dod savus dēlus skaitā 30.

jeb vaj apūdeņošanas dēļ, avoteem esot tai augš- un apakšpusē, un esot viņai gluži mitraiz aiz ganibām, pļāvām un ūdeņeem, jeb vaj tadēļ, ka tur izdala pilnigu greķu peedošanu, kļūstot viņai apūdenotai no augšas, un ka tur dāvina debesu valstību; jeb Rīga nozīmē tikdaudz, ka ta mitrinata ar jaunu ticību, tadēļ ka caur viņu kļūst apkārteeje pagāni apslaciti ar svēto kristības avotu. Bet pazīdams libeešu ļaunprātību un redzedams, ka pee šīs tautas bez svēteļotajeem nekas nav izdarams, biskaps sūtija Dītrik-brāli no Turaidas, kuŗu mēs jau agrak minejām Meinarda stāstos, uz Romu pēc atļaujas grāmatas (sludināt krusta kaŗu). Izstāstījis savu uzdevumu vissvētajam pāvestam Ignocentijam, ša vārda III, viņš dabuja no ta mineto grāmatu žēligi pasņeegt. Uz ša Dītrik-brāļa izstāšanu un lūgšanu šis pats svētais Romas tēvs aizleedza zemgaleešu ostu pee lāstu soda viseem, kas brauktu uz tureeni tirgošanās dēļ. Vēlak paši tam peekrīzdami, tirgotaji uzlika pēc kopīga nospreeduma šai ostai leegumu, tā ka katram būtu laupama manta un dzīvība, kas turpmak eedrošinatos šo ostu apmeklet tirgošanās dēļ. Kad tadēļ divus gadus pēc pil-sētas uztaiššanas daži gribeja laust savu apsoliĵumu, visi tirgotaji gauži lūdza viņus sākot, neeet uz Zemgali; bet teem tomēr nee-eevōrojot pāvesta nosacijuma un nicinot tirgotaju kopigo spreedumu un braucot uz sava kuģa pa Daugavu lejup, speedās tee citi teem ar saveem kuģeem virsū, redzedami viņu pārgalvību. Saņēmuši un nomocijuši beidzot divus vīrus, stūretaju un kuģotaju, viņi peespeeda tos citus greestees atpakaļ.

**Alberts
lūdz
atļauju
krusta
kaŗeem.**

**Pāvests
aizleedz
apmeklet
zemgalee-
šu ostas.**

Indriķa kronika.

21. Alberts kā politiķis.

Divu biskapu darbībai nebija sekmes: kristība nebija atradusi peekritejus, un vācu valdībai nebija izdevees laist saknes Baltijas jūras austrumos. Atlikās nu divi ceļi: vaj pamest libeešus viņu paganībā, atkāptees no viņeem un meklet citur misionei pateici-gaku darba lauku, vaj turpretim enerģiskaki ķertees pee darba un ar sarīkoteem leelakeem spēkeem no jauna uzbrukt stūrgalvi-gajeem Kristus vārda neklausitajeem. Bija leeli un jo svarīgi ee-mesli un labumi, kas vāceem leegtin leedza atstāt reiz nu tik laimīgi un veikli eeņemto poziciju austrumos: 1) pāvests bija jau peešķīris visas šīs zemes katoļu ticībai un savai virsvarai, nosta-tījis tur biskapību un noteicis viņai dažadas teesības; 1199. gada bullā viņš uzaicina kristītos un peekodina viņeem, ja vēletos iz-pelnitees grēku peedošanu, dotees turp uz kaŗu un ar varu pee-speest paganus kristitees, ja pēdejee negribetu deret meeru un meerā dzīvot ar kristiteem. Viseem, kas viņa uzaicinajumam klausitu, viņš peesola grēku peedošanu un ņem viņus savā ap-sardzībā un Sv. Pētera patvērumā. Un cik veegli nācās zeemeļu-vāceem eegūt sev visus no pāvesta solītos garigos dvēseles labumus! Jo libeešu zeme bija viņeem gandrīz turpat līdzās un nevajadzēja viņeem ceļot tālo un breesmu pilno ceļu uz Jeruzalemi.

**Vāceešu
labumi un
intereses
Libijā.**

2) Tad pāvestam, kā arī Bremeņu arhibīskapam, bija padota Ikšķiles bīskapija, bija gaidāmi materiāli labumi, tiklīdz turenes eedzimtos peespeestu dot meslus un strādāt baznīcu un baznīckungu uzturam. Līdz tam laikam pee abeem pirmajiem bīskapeem, Meinarda un Bertolda, velti un bez veiksmes bija mēģināts uzkrāt libeeseem nastas un klausus: dažs labs no pēdejiem gan peeņēma kristību, bet maksat nodokļus baznīcai neviņoja. Tadēļ arhibīskapa labums visādi prasīja naigaki un sirdigaki pamati. Ķertees pee libeeseu kristības un nodokļu un nastu uzkrāšanas.

3) Bet vāceem visu svarīgākais un visvairāk peevilcīgais eemesls neizlaist vairs iz savām rokām libeeseus, t. i. Daugavas grīvu, bija tirdzniecības intereses. Ne tik veen ka viņi turenes eedzīvotājiem peevēda savas rūpniecības izstrādājumus, sūtīja viņus augšup pa Daugavu uz kreveem; neveen ka dabuja pretim preces, sastāvošas medū, vaskos, dārgās kažoku ādās: bet te arī vēl bija ceļš, kas veda uz slaveno un bagato grieķu pilsētu Konstantinopoli, kas apgādāja Reetum-Eiropu rotām, zelta leetām, grieķu vīneem, dārgiem audumiem no zīda un vilnas. Šis grieķu ceļš nāca no Konstantinopoles pa Melno jūru, tad pa Dņepras upi augšup; te viņš dalījās: pa daļai preces gāja uz Novgorodu, pa daļai pa Daugavu lejup. Pirms šī grieķu tirdzniecība bija Vizbi pilsētas (uz Gotlandes salas) eedzīvotāju rokās, kamēr bremeneši paši sāka taisni braukat uz Daugavu. Kā lai viņeem, reiz baudījušiem visus šīs tirdzniecības labumus, nu atstātees no šī tik svarīga un eenesīga zemes gabala?

So visu apsverot, nāca Bremenē pee spreeduma, ka Ikšķiles bīskapija uzturama, ka jāizrauga par bīskapu jo derīgs vīrs un tad šīs viseem spēkeem un līdzekļeem jāpapalsta, lai viņam labāki veiktos libeeseus pārmaikt, nekā abeem preekštečeem tas izdevees. Par bīskapu izredzeja kanoniku (bīskapbaznīcas locekli) Albertu. Šinī jauneesvētītā bīskapā arhibīskaps nebija alojees: tas bija gudrs vīrs, prātīgs un apdomīgs, patstāvīgas dabas, kas, reiz nostādījis sev mērķi, pēc ka dzīvē dzītees, arī ne pa matu nenoklīda no ceļa. Viņš bija cilvēks visai aukstām asinīm, kas no jūtām nelikās valdzinatees; viņš rādīja žēlsirdīgu gīmi, kur viņa nolūku labums to prasīja; bet kur izrādījās par derīgu, tur vareja kaut, laupīt, dedzināt, postīt un viņš nemetās starpā un neleedza. Veikls politiķā, labs cilvēka dabas pratejs, īpaši Baltijas senču veenteesīgās, bērnišķīgās dabas, viņš lunkani prata rikotees, māceja smalki izleētot romeešu valdības mākslu: divide et impera (t. i. skaldi un valdi), veenus sanīdet ar otrajiem, veenu uzrīdīt pret otru, tad ņemt vājako savā patvērumā, uzmostees viņam par labdari un glābeju, pārspēt ar viņa palīgu pirmajos, uzkrāt saveem beedreem savu vīrsvaru, pamazitiņam veenu nastu pēc otras, gandrīz teem pašeeem nemanot. Ja likās vajadzīgs, viņš neatrāvās no viltības, peekrāpdams lētticīgos pretineekus, kas vīra un bīskapa vārdam nešaubījās klausīt. Pee visa ta viņš tomēr bija prātīgākais vācu valdneeks Baltijā, smalkākais un apķērigākais politiķis, kas, neskatotees uz visām tām grūtībām, kas

**Kristišanās
materialees
pamati.**

**Vācu tirdz-
neecības
intereses
Libijā.**

**Preču
maiņa un
tirdznee-
cības ceļš.**

**Ikšķiles
bīskapijas
tirdznee-
ciskee
pamati.**

**Alberta
raksturs.**

**Divide et
impera!**

**Alberta
politika
spējas.**

stājās viņam pretim gan no pretineeku, gan no saveju pašu, no vācu puses, prata isā laikā nodibinat vācu varu tik sekmīgi, ka viņa pat vēl tagad, līdz mūsu laikeem, jo notaļ un uz katra soļa manama, ka viņas dzīvības spēja vēl tagad nav izzudusi.

Bet ne viss, ko Alberts dēstijis, pastāv vēl šodeen. Godkāribas dzīts, viņš steidzās dibinat sev valsti: pārcēla šurp vācu feodalismu, saistīja viņu ar vidus laiku baznicu eestādēm, bet tādā veidā, lai pirmais būtu pēdejām kalps, un nodibināja kārtu un šķiru valdību. Bet ne kārtas un šķiras ir valsts atbalsti: valstij vajaga tautas un tautības, lai būtu viņai patstāvīgs, ceets un drošs pamats. Un Livonijas biskapība cēlās bez tautiska pabalsta, tadēļ, kad ta zinamu laiku bija nodzivojusi un pārvecojusēs, viņai vajadzeja izputet. Livonijas biskapa un ordeņa valsts bija it kā pūpedis, ko vidus laiku fanatisms un egoisms sadzinis un uzpūtis vīzīgi resnu un leelu, bet kam trūkst atspaida saknē un celmā: kājas spēreens — un viņš izkvēpj izkaisidams tikai sīku puteklišu strāvēti. Tā reformācijas burzma nodrāza biskapu un ordeni un padeva Livoniju kaimiņu valstim.

Alberta politikas mērķi.

Alberts, tikko eesvētīts par biskapu, tūliņ sāka rūpīgi un apdomīgi pūletees savas jaunās biskapības labā. Jau viņa pirmee soļi rāda viņa nodomus. Viņš pulcē kaŗaspēku, lasa krustnešu barus, ved sarunas ar daņu valdneekem, kuningu Kanutu un hercogu Valdemaru (vēlako Valdemaru II.) un Lundas archibiskapu Absalonu un eegādajas viņu draudsību, laikam gan ari palīdzību. Tad Alberts devās uz Magdeburgu pee vācu kuninga Filipa. Ari te viņš pulceja krustnešus. Indriķis stāsta, ka Alberts esot apvaicajees pee kuninga, vaj to vīru īpašums, kas ceļotu uz libeešu zemi, ari būšot padots pāvesta apsardzībai, kā tas esot ar Jeruzalemes ceļotajem. Uz šo vaicajumu Filips atbildejis, ka viņus pāvesta tēvs tāpat sargašot un peešķiršot viņem grēku peedošanas ziņā svētzemes ceļotaju teesības. Tā nu visi tee, kas dotos Albertam līdz krusta kaŗā uz libeešiem, vareja būt droši, ka viņi maz ko zaudēs, pavadot veenu vasaru svešumā, jo mantu un īpašumu apņēmās sargat pāvesta spēcīgā roka un baznicas sods.

Alberta politikas paņēmeeni, taktika.

Bet neba šis, savākt vajadzīgo spēku, leekas bijis svarīgākais ceļošanas eemeslis. Albertam bija jau pašā sākumā nodoms dibinat Livonijā sev laicīgu valsti, proti nomestees tur par biskapu ar laicīga valdneeka teesībām. Filipa pilsgalmā viņš lūkoja izzinat, kā kunings uz šo planu skatītos, vaj būtu pee vācu virsvaldneeka viņam atspaidis un peepalīdzība; jo bija paredzams, ka Bremenē archibiskaps šeem nodomeem visadi pretosees un negribēs izlaist no savām rokām šo zemes gabalu. No Alberta rikošanās libeešos noprotams, ka Filips viņam devis plašus apsolījumus: atzīt biskapību Livonijā par neatkarīgu no Bremenē, dot biskapam valdneeka teesības, kādas baudīja ķeizara vasali Vācijā, biskapi un laicīgie apakšvaldneeki. Oficiali tik, pēc Indriķa leecības, 1207. gadā Filips viņu atzinis par vācu valsts vasali.

Tā saposees Alberts devās nākošu gadu ceļā uz savu biskapību. Viņu pavadīja daži leelmaņi un daudz piligrimu uz 23 kuģeem. Lībeeši gan tikoja atturet vācus un nelaist Albertu uz Ikšķili, bet leelajis krustnešu spēks viņus pārmāca un nopostīja un nodedzināja viņu labības laukus. Lībeeši padevās un Turaidas vecakais Aco ar citeem lībeešiem peeņēma kristīgo ticību. Bet biskaps, noskārzdams lībeešu viltību, neticeja viņu meeram, ko tee jau tik beeži bija lauzuši, un tikoja dabut no viņeem ķilas. Ši nolūka labā viņš izrikoja dzīres, pasauca veesos Turaidas un Daugavas lībeešu kuningus un virsaišus Aco, Kaupo un citus. Sanākušos veesus viņš eeslodzīja mājā. Lībeeši bīdamees, ka viņus neaizved pa jūru uz Vāciju, atdeva biskapam ķilas savus dēlus, tā ap 30. Biskaps precēigs, ka nodoms tik veegli un laimīgi izdevees, saņēma viņus un aizveda uz Vāciju. Kā redzam, viltība nebija vis pee lībeešiem, vāceesi šo mākslu jo smalki prata. Tāda bija pāvesta mācība, ka pret paganeem un sveštīcbneekeem vārds nav turams, ka pret viņeem viss ļauts, ja tik kristīgai ticībai, protams, kristīteem atliktu kāds labums. Alberts tomēr itin labi noģīda, ka veenīgi šādeem līdzekļeem vāci sev neegūs lībeešu paklausību un padevību, ka jāizleeto spēcīgāki eeroči. Vispīrms biskapa sēdeklis Ikšķilē atradās pavisam neveetā. Ikšķile guļ pa tālu no jūras, ūdens ceļš pa Daugavu nedrošs, jo lejup Ikšķiles upē ir sleegšņi jeb rumba (rumbula). Šai veetā, kur vācu kuģeem un laivām bija ne mazums pūliņu pārklūt pāri, cīnoteles ar ūdens strāvu, lībeeši mēdza uzglūnet un neretis apkāva viņus. Tadēļ vācoem bija jameklē izdevīgāka veeta savai kolonijai un tādu viņi atrada lejāk, kādas 10 verstis no jūras. Te upe bija deezgan dziļa kuģeem, kuģi paši aizsargāti no jūras vētrām un bangām un jaunā pilsēta vairak apdrošināta pret uzbrukumeem no jūras puses, nekā pašā jūrmaalā, īpaši, ja vēl apceetinātu Daugavas izteku. Lībeešu vecakee eerādīja 1200. g. jaunajai pilsētai veetu pee Rīgas upites, no ka arī viņa savu vārdu dabujusi. Lai Rīga ātrak uzzeltu, pāvests tūliņ arī pee nāves soda aizleedza kuģineekeem un tirgotajeem Leelupi un šo ūdensceļu, kas ved uz zemgaleešiem un leišeem. Divus gadus vēlāk veens kuģis negribeja klausīt šim lūgumam un eebrauca taisni Leelupes grīvā. Rīdzeneeki dzinās viņam pakāļ, paņēma kuģi un nokāva stūrmani un kuģineeku.

Visdziļāki biskaps sajuta vajadzīgā kara-spēka trūkumu. Lidz tam laikam biskapeem bija jāizlīdzas ar teem ļaudim, kas sala-sijās un sastādījās no tirgotajeem un kuģineekeem un tad no krustnešiem. Bet cik grūti nācās savākt pēdejos, to Alberts bija bagatīgi peedzīvojis pirmo gadu, tikko eecelts par biskapu, kad sāka rikoteles uz lībeešiem. Ja viņam ik gadus būtu tik jadzīvo pa Vāczemi, pulcejojot krustnešus, tad arī ik reizes kristība būtu, kā jau līdz šim, jāsak no jauna. Ko viņam šai ziņā darīt, to mācīja peedzīvojumi Palestīnā. Tur tikko Jeruzaleme bija eekarota, eeveda feodalismu, t. i., eecēla virsvaldneeku un izdalīja zemi pa gabaleem. Kad nu še spēki vēlāk tomēr vēl izrādījās par nepee-

Alberts
nem 30
jaunekļus
kā ķilnee-
kus no
lībeešiem
un aizved
uz Vāciju.

Rīgas
veetas
izraudzi-
šana.

teekošiem atstāvēt eņemto Palestīnu, tad cēlās garīgi, mūķiem līdzīgi ordeni: Sv. Jāņa, empleešu un Sv. Marijas jeb vācu ordenis. Preekšzīme bija dota un Albertam atlikās tik eevest šīs eestādes arī Livonijā. 1201. g. biskaps atdeva uz lēni, t. i. uz feodalām jeb kļaušu teesībām Ikšķīli Konradam Meindorpam un Leelvārdi Danielam Bannerovam. Tai pašā gadā arī sāka būvēt Rīgu, atbrauca biskapa brālis Engelberts ar pirmiem pilsētneekiem, un biskaps pārcēla savu sēdekli no Ikšķīles uz Rīgu. Pilsēta drošības dēļ no jūras puses uzcēla pēe Daugavas eetekas jūrā cisterceešu mūku klosteri, ko nosauca par Dunemundu (Daugavgrīvu) jeb Sv. Nikolaja kalnu (Sv. Nikolaju katoļi ceena kā kuģineeku un jūrneeku aizstāvi). Tai pašā laikā, bet laikam gan gadu pēc tam, 1202. g. turaideešu garīdzneeks, brālis Teodorichs, kas, Albertam aizbraucot uz Vāciju, bija atstāts viņa veetā, paredzēdams lībeešu neuzticību un bidamees, ka leelajam daudzumam pagānu nespētu pretotees, lai vairotu kristīgo skaitli un pasargātu baznīcu pagānu vidū, eecēla Kristus kaņēivju brāļus (fra tres militiae Christi), kam pāvests Inokentījs III. deva templeešu ordeņa statutus, lika nēsāt par nozīmi uz drēbēm zobīnu (kadēļ viņus mēdz saukat par zobīnneesejiem) un krustu un pevēleja klausīt bīskapam. Tā biskaps Alberts triju gadu laikā radija visu to, ko no civilizācijas toreizejā Vācija vareja sneegt, teiksim labak, uztept un uzmākt Baltijas jūras austruma peekrastes peemītneekiem: 1) Bīskapību, proti katoļu ticību, 2) tirdzniecības un amatniecības elementus, kas apmetās uz dzīvi Rīgas pilsētā, 3) bīskapa vasāļus, tagadejās muižneecības senčus un 4) ordeni, visu šo faktoru sargu un aizstāvi. Pilsēta un vasāļi bija laicīgi faktori un eesakņojās un uzplauka tā mūsu zemē, ka vēl šodeen pastāv, atbalstīdamees uz tanīs laikos liktā pamata; biskaps un ordenis, garīgi un katoļu baznīcas faktori pastāveja tik ilgi, kamēr valdīja katoļu ticība. Šai krītot, pazuda arī šīs divas eestādes un tik pilnīgi, ka no viņām nav uzglabajusees ne atleeka dzīvē.*)

Pirmais
solis
feodalisma
nodibina-
šanā.

Zoben-
brāļu
ordeņa
dibinašana.

J. Osits. J. Krodzneeks.

22. Vinne, pirmais zobīna brāļu mesters.

Par mestru palīka kāds deevbijīgs varons, Vinne (Winne) vārdā. Tas no visas sirds pūlejās kristīteem par eepreecinašanu. Viņa laikā cēla Siguldas (Zigewalde) pili, kas bij vīseem pa prātam, un tad šīs nešaubīgais varons cēla Cēsu (Venden) pili latveešu bērneem, un kādu palīdzību no teem pēe tam prasīja, tee tūdaļ darija; jo viņš bija brašu padomu. Aizkraukles (Aschraeten) pili tas cēla tūdaļ pēc tam, nabaga zemi tā gana eepreecedams ar savu rosumu. Bet kreeveem par to palīka žēl. Aba sēļu, lībeešu un latveešu zemes bij viņu rokās eepreekš brāļu atnākšanas. Bet viņš teem atņēma visu varu un aizdzina tos atpakaļ uz savu zemi, tā ka tee turpmāk viņam uzbruka

Brūne-
neeku piļu
celšanās.

*) Iz Baltijas vēstures. II. Sk. „Alberts“.

**Zoben-
brāju
ciņas ar
kreeveem.** visai reti. Viņš teem atņēma Koknesi un nogaleja tur dažu brašu vīru; arī viņu ķēniņš (Konig) tur dabuja galu. Kreevi paredzeja leelas breemas, un viņš tos aizdzina atpakaļ uz savu zemi. Bet kam nogadijās tas kauns, ka aizbēdza no kaujas, tas gaudot gaudaja par nelaimi. Tā brašee varoņi žirgti strādāja. Kāds brālis Hartmuts vardā, bij par pavēlneeku Aizkraukles pili; tas izlasija labakos ļaudis un nodomāja ar teem eet gaitās, kur atraitnes un bāriņi ar gaudām lai nobrēktu pakaļ. Tee, steidzās pa Daugavu augsup un atrada dažu negantu upi, kas bij teem par grūtībām. Tad tee kādu ritu agri nonāca Gercikā un eeņēma to pili un nokava dažu brašu vīru, ka tos sauca gaužas vaimanas. Dažu labu guletaju tee pamodināja, tam galvu pārcirzdami . . . Ta bija dīzena kaŗa gaita: Seši simts kreevu bij pagalam, un seevas un bērņus kristitee aizdzina projam. Brāļi par to preecajās, un ar daudz bagatībām, kaunu nemantojši, tee greezās atpakaļ uz savu zemi, gan pa ūdeni, gan pa sausu zemi. Tā nabaga kristiteem, šī gaita gana pašķīrās, un tee slaveni tur dzīvoja.

**Atraiņņu
un bāriņu
gaudas.**

Kreetnais mesters Vinnis ar labu ziņu eelika Cēsu pili kādu no Zozatas (Sosat), latveešu bērņem par palīgu un apmeerinašanu. Tas bija neģēlīgs suns. Kad Deevs peešķīra, ka tas vairs negribeja kalpot un zemei nedereja, tad viņš to atlaida no darba. Bet neģēlim par to bij žēl un tas eeņēmās pratā leelu kaunu un grēku, savā sirdī sākdams domāt uz slepkavību.

**Vāci savā
starpā.**

Kādu deenu notika, ka viņš mestru redzeja slepenā sarunā ar kādu šķīstu baznīcas uzraugu. Ļaunā pratā viņš peelīda teem klāt un nokava abus. Slepkavība bija deezgan neganta, tomēr arī viņu pašu ta nepameta sveikā; drīzumā to noķēra un nomocija uz rata. Maz kas par viņu lūdza; jo labeem ļaudim tas likās pareizi. Lai bruņeneeks, lai kalps, tee gana viņam nāvi vēleja, kā blēzeem peederas. Vācu ordeņa brāļem toreiz tai zemē nebij ne baznīcu, ne klosteru, tā tad tas nav teem par kaunu. Tos tomēr sauca par zobina brāļem (Svertbrudere), kas godam pārvāreja šo zemi; tee visi noskuma, zaūdedami mīļo mestru tik nožēlojamā nāvē. Viņi bij to izraudzījušees par savu draugu, un tas astoņpadsmit gadus teem godīgi sabija par galvu, nelaimi nepeeredzejis un taisnībā teem veenmēr būdams par labu paraugu; ta slava tam palīka līdz pat kapam. Viņu apglabāja itin kā peederas Deeva preekšā, un kā veen mirušee apkopjami, nekas nepalīka nedarīts. Katris no sirds tam uzticīgi nolūdza pakaļ savu lūgšanu. Tā viņu apbēvoja.)*

Rīmju kronika.

*) (Ditleba Alnpēkes) Rīmju krōnika, latviski M. Siliņa, 1893. g. Visi turpmak eeveetotee Rīmju krōnikas gabaliņi ņemti no šī paša avota.

23. Legats Viļums.

Grūts tapa stāvoklis biskapam Albertam ap 1220. gadu. No visām pusēm viņam mājās virsū, kā no savejo pusēs, tā arī no āreenes. Ordeni bija radusees kāre arī ko sev par labu eegūt, un jo vairak viņš dabuja zemju, jo vairak viņš peeprasija tai pārleecībā, ka viņam nākotees nest leelakos pūliņus un grūtības vispārejā labā. Pee tam viņš labi novēroja, ka biskaps bez ordeņa iztikt nevar. Krustnešu pulki, kas agrakos gadus notaj bija dabujami Vāczemē, nu sāka iztrūkt. Keizars Fridrichs II., kas bija solijees pāvestam no jauna eedabūt pazaudeto Jeruzalemi, pats vāca krustnešu baru krusta kaļam uz Palestinu.

Alberta
grūtais
stāvoklis.

No āreenes arī mājās virsū Baltijas peekrastes gribetaji. Kreevi vēl nebūt nebija apmeerinājušees ar apstākļeem, kas viņus ņēmās atbīdit no jūras, un daņi par vari tikoja nomestees igauņos un sev paņemt zemes gar Somijas jūras lici, un ja tik varetu, tad vēl peedevām viņu līdz, kamēr no vāceem eekaļotu Livoniju.

Pee tam biskapam bija izdevees veikt tik libeēsus, latveēsus un deenvīdīgauņus, t. i., tagadejo Vidzemes guberņu. Atlikās vēl visi apgabali deenvīdos no Daugavas.

Izvairitees no šeem naidīgajeem apstākļeem, pee visas savas izveicības un gudrības, Albertam tapa deenu no deenas grūtaki, un peenāca 1223. gads, kas rādījās tik draudošs, ka viņam cits nekas neatlikās, kā spert soli, visai nepatikamu un reebīgu — greestees pee pāvesta pēc palīga.

Alberts
greežas
pee
pāvesta
dēļ
palīdzības.

Pāvestam sen jau bija radees nodoms dabūt šīs zemes taisni zem paša varas, jo viņas, pārvaldot austrumu ceļu, solija leelas bagatības.

1224. g. biskaps Alberts sūta savu preesteri Mauriciju (Moricu) pee pāvesta ar uzdevumu izlūgtees Livonijai legatu, kas lai izšķirtu pārpratumus un strīdus un eevestu kārtību zemē. Šādi pāvesta kurijas jeb pilsgalma legati jeb sūtņi un pilnvarneeki tika raiditi no pāvesta, kur izrādījās vajadzība, un veetejee varturi to lūdžās ar plašakajām teesībām kā soģi un administratoru: izšķirt strīdus leetas, sodīt vainigos, vizitet (revidet) baznīcas eestādes un sasaukt veetejos koncilus jeb garīdzneeku sapulces. Protams, ka veetejās valsts eestādes, kā garīgās, tā laicīgās stipri tika ar to aprobežotas savas varas rīcībā. Pāvests Honorijs III. ar preeku saņēma šo lūdseju, jo redzeja, ka laiks nācis, kur eegūt pāvesta sēdeklim šo bagatīgo tirdzniecības ceļu austrumos, un tūliņ jo mudīgi izvēleja sev viru, derīgu šīnai gaitā, izveicīgu un gudru, Modenas biskapu Viļumu (Vilhelmu), sava galma kancleri. Pāvests pats viņu savā bullā jeb grāmatā tā raksturo: „Godīgas dzīves vīrs, ticības uzturetajs, apdāvinats mācībām un zinībām, gudrs „centīgs dvēseļu glābejs.“ Cits kronists viņu slavē (Alberic, ad anno 1228), ka viņš ar prātu un gudrību peegreezis kristīgai ticībai daudz pagānu un pa leelai daļai eemācījees viņu valodu,

Pāvesta
tirdznieciskās
intereses
Latvijā.

peē tam ar leelako uzcitibu pārlicis viņu valodā Donata*) latīņu gramatikas pasākumus.

Latīņu
valodas
mācības
grāmata
baltee-
šiem.

Ja šī kronikas ziņa pateesa, un nav īpaša eemesla viņai neticēt, tad ne par velti pāvests viņu dēvējis gudru vīru. Dodot Baltijas peekrastes eedzimtajeem latīņu valodas mācības grāmatu, Viļuma nodoms veegli noprotams: peedabut par kristīgās ticības izplatitajeem un sludinatajeem ari pašu ļaudis. Gan ari biskaps Alberts to darija, bet starpība tomēr leela Kamēr Alberta preesteri iz eedzimtajeem vareja eeņemt tik zemako preesteru veetas aiz latīņu, šis vidus laiku visu mācītu vīru un deevkalpošanas valodas mazprašanas, tamēr ar tādu Viļuma mācības grāmatu ari eedzimtajeē vareja pilnīgi eesavinātees šai valodā un tādā kārtā eekļūt augstakajos baznīcas amatos, eetapt vidus laiku augstakajā ļaužu šķīrā. Redzams, ka Viļuma nodoms nav izdevees. Kas te varejis būt vainīgs, vaj eedzimtājo kara kūtrība, vaj eeņāceju nelabvēlība, grūti teikt. Leekas tomēr, ka japeeņem pēdejaīs eemesls. Ļoti žēl, ka Viļumam nav socees. Baltijas tautu liktenis būtu dabujis pavisam citu virzeenu, visa viņu dzīve ņēmusi citu attīstības gaitu. P. p. nebūtu tās leelās un dziļās šķīru plaīsmas, kas tagad šķīrī veenu kārtu no otras, kur valoda un tautība stāda veenu kārtu naidīgi pretim otrai.

Viļuma
eespaids
un raksts
pāvestam.

Legats Viļums ar augšam mineto Alberta preesteri Maurīciju, ar savu saimi, svētceļotajeem un viseem saveem pavadoņeem nonāca 1224. g. Daugavā. Pretim steidzās viņam ridzīneeki, saņēma viņu ar leelu preeku un spoži eeveda pilsētā. „Un preecājās viņš līdz ar viseem citeem un slaveja to Kungu Jezu Kristu, atradzams ta Kunga vīna kalnu tik slaveni apdēstītu, baznīcu, kas aplapeta daudzējo ticīgo asinīm, izplatītu tāļu jo tāļu, ka ta ar saveem zareem izsteepjas tālumā, desmit deenas ceļa līdz Revelei, pa otru ceļu līdz Pleskavai, gar Daugavu līdz Gercikai, tik pat deenas ceļa tāļu; ka te nodibinājušās peecas šķirtas biskapības ar saveem biskapeem. Un tūliņ viņš nosūtīja ziņnešus Romas galmam, aprakstīdams pāvestam, kā īstenībā leetas te stāv.“ Te nu Viļums gan laikam ari aizrādījis, kā to jau biskaps Alberts agrākī bij darijis, uz Bremenē archibiskapa notaļo neatlaidīgo teekšanos no jauna padabut savā pārziņā un padevībā Rigas biskapību, kā tas bijis Meinarda un Bertolda laikā, jebšu pāvests viņu jau 1218. g. bija par to norājis, ka Livonijas krustnešeem leekot ceļā šķēršļus. Pāvests raksta nu 1224. g. Bremenē archibiskapam:

Bremenē
archi-
biskapa
teekšanās
pēc varas
Livonijā.

„Honorījs, biskaps, Deeva kalpu kalps, Ceenījamam Brālim Archibiskapam un mīleem dēleem, Bremenē kapitulam, labklājību un Āpustulisko svētību. Ar grūtu sirdi un nepatīkšanu panesam, ka Jūs, kā mūsu Ceenījamais Brālis, Livonijas Archibiskaps mums ziņojis, kņujatees pagūt Livonijas baznīcu Bremenē baznīcai un viņai uzteept savas metropolitanteības,

*) Donats (Aelius Donatus) pazīstams romeēšu gramatiķis, retors un komentators, ap. 4. g. s. vidu. Viņš sastādījis plašu latīņu valodas gramatiku, kas vidus laikos bija veenīgā šīs valodas mācības grāmata.

viņu daudzējādi spaidījuši, ar to pāri daridami Apustuliskam sēdeklim un viņu nicinādami, un kas tas ļaunākais, ka Jūs jau otru reizi šai leetā saņemat mūsu rakstu. Un tā, taisnību sakot, no pavēles atkārtojuma pilnigaki novērodami, uz ko pavēlneekam nesas prāts, sargajatees no nepaklausības kaites. Jums viseem, atkārtojot rakstu, ar stingru preekšrakstu uzdodam, līdz kamēr turam pee savas rokas (t. i. pārzinam) pirms mineto livonešu baznicu, kā arī citas baznicas, kuņas ar Deeva palīgu no viņas un caur viņu dibinatas, ka Jūs par visām leetām nekādi nemēģinat viņai turpmāk jeb kaut kā trauktees virsū.“ Šī grāmata runā skaidru valodu, pāvestam gribejās pašam pārvaldit Livoniju. — Viļums nonācis tūliņ stājās pee meerinašanas darba. Rūpedamees par jaunatgrestajiem, viņš sasauca libeesus un citus, kas atradās pilsētā, virus un seevas, uzcītīgi sludina viņiem Deeva vārdu un ar preeku izdala viņiem grēku peedošanu. Peeprasi-dams redzet latveesūs un igauņus, legats gāja uz Turaidu. „Un bija ar viņu ceenīgais Rigas biskaps un Domas baznicas prāvests Jānis un daudz citu to gudrako un uzticigako vīru. Un vispirms viņš nonāca Kubeselē (Krimuldā) un notureja tur Sv. Vakariņa mīšu, sprediķodams viņiem pestišanas vārdus, lai stiprinātu viņus katoļu ticībā. Vītiselā un Lēdurgā viņš darija to pašu. Tāpat notikās Metsepolē (Limbaižos), Idumejā (Straupē) un Latvijā, viņš sēja viseem evaņģelija sēklu un mācīja viņus nest labus augļus un rūpīgi viņiem izskaidroja kristīgo ticību. Un tad viņš virzas tālaku uz Ungauņiju. Un pēc tam viņš greezās atpakaļ uz latveešu zemi un sasauca pee sevis Trikatē latveesūs no visa apgabala, ko sauc par Tolovu. Šeem viņš ar preeku teica deevvārdus un uzticīgi un rūpīgi izskaidroja viņiem ticības zakramentus. Un no tureenenes nonācis Cēsis, viņš uz to padevigako tika tur saņemts no ordeņa brāļiem un citeem vāceem, kas tur dzīvoja un sastapa te leelu pulku ventu un latveešu. Tadēļ, ar rīta gaismu sapulcejis visus latveesūs, viņš ligsmi un ar preeku sprediķoja viņiem Mūsu Kunga Jezus Kristus preecas māzību un, daudzkārtīgi peeminedams ta Kunga Jezus ceešanas, preeka pilns pēc eespējas beeži preecināja viņus, uzteikdams viņu ticību un pastāvību, tadēļ ka viņi no laba prāta un bez jebkādeem kaļa traucekļiem pirms peeņēmuši kristīgo ticību un vēlāk nekad vairs, pēc libeesu un igauņu prēekšzīmes, neaptraipījuši kristības zakramentu, uzslaveja viņu pazemību un paaetību, kas mūsu Kunga Jezus Kristus vārdu preecīgi nesuši uz igauņiem un citām tautām un ka daudz no šīs cilts, kas kristīgās ticības labā nokauti, bez šaubām uzņemti ticības leecineeku (mocekļu) pulkā.“

Tā skan kronista nostāsts par legata Viļuma ceļojumu pa libeesu, latveešu un igauņu zemēm, par šo reviziju, kuņā viņš eepazinās ar tureenenes apstākļiem. Protams, kronista ziņas nekādā ziņā nevar nosaukt par pilnīgām: viņās visvairak runa par legata misionenes darbību, un par pasaulīgām būšanām tik reti aizrādījumi. Wisur legatam, kurp tik nonācis, bijis jāizklausa sūdžibas no eedzimto puses par apspeedumu un pārestību mēģinajumeem, kā

**Pāvestam
gribas
pārvaldit
Livoniju.**

**Viļums
apbraukā
Livoniju.**

**Viļums
latvju
zemē.**

**Eedzimto
sūdžibas.**

no ordeņa, tā visvairak no daļu puses un vēlēšanās tikt zem ridzeneeku, t. i. biskapa virsvaldības. Cik te kronists turejes pee pateesības, to grūti noskārst; bet domajams gan, ka pa leelai daļai taisnība, jo biskapam nevareja celtees labumi, atsvešinot un atbaidot no sevis eedzimtos, bet gan prātīga politiķa — un tāds Alberts nenoleedzami bijis, — skats viņam rādīja, ka biskapības stāvokļa nostiprinašana prasa dabut eedzimto zimpatijas uz savu pusi. To teesu jo leelaka interese bija legatam, kam pāvests tak bija uzdevis pārdabut uz viņa pusi zemes eemītneekus, apmērinat jaunatgreesto sūdzības. Un visur arī Viļums norāj ordeņa brāļu un citu vācu, laikam biskapa vasaļu, uzliktās nastas, kas eedzimtajeem likās pārmērigas, klaušu un nodevu peeprasījumus, — peespreēžot pēdejeem tik baznicas lēno, mīksto jūgu: ka jadodot viņai jau no paša Deeva noteiktais desmitais, pēc Vecās Derības parauga.

**Viļums
mazina
eedzimto
nastas.**

**Latveešu
uzslave-
šana.**

Latveešus legats uzslavē, ka viņi nekad neesot atkrituši no kristīgās ticības, bet gan sparīgi palīdzējuši viņu izplatīt igauņos. 1212. g. gan bija bijuse sadursme ar ordeni un biskapu; bet te vainīgi bijuši paši ordeņa brāļi, — kas Cēsu apkārtnē Antinas latveešiem bija ar varu atņēmuši laukus un dravas, tā ka šo strīdu nekādi nevar uzskatīt par dumpi pret kristīgo ticību. Un tas arī būtu ērnoti, jo latveeši tomēr vaj nu kā un gan ne sliktāki par katoļeem, bija jau kreevu kristīti. Bet ka viņi nu kristīgās ticības labad būtu teekušeos kristīt igauņus, tas nu gan nebūtu teesa: ar uguni un zobinu isteni nekrista, un latveeši, laupidami, kaudami un dedzinadami pa igauņu zemi, to tak darija aiz atreebibas par agrakajām igauņu pārestībām.

**Legats
Rigā un
sūdzib-
neeki.**

Tā legats bija atgreezees atpakaļ uz Rīgu. Te nu nonāca pee viņa vāci, lībeesi un latveeši, mekledami sev teesu dažādās leetās. Un viņš atbildeja teem, kāda nu katram bija ta leeta un sūdzība, un izšķīra daudzējo prāvas un sūdzības. Ari kreevi no Novgorodas un citām pilsētām, dzirdejuši par apustuliskā sēdekļa legatu Rigā, sūtīja turp savus sūtnus ar lūgumu, lai apstiprinot ar vāceem jau sen noslēgto meeru. Un legats izklausīja, ko viņi šai leetā lūdzās, stiprināja daudzām pamācībām viņu ticību un ar preeku atlaida viņus mājās. Kad Viļums bija ziņojis pāvestam par šo kreevu tuvinašanos ridzeneekeem, pēdejam radās cerības, ka varetu nu kreevus peedabut pee tam, ka viņi peestātos katoļu baznicai. Pašu laiku Konstantīnopolē valdīja franču tautības latīņu ķeizars, pēc tam, kad 1204. g. krustneši bija eekaņojuši šo pilsētu.

Pāvests sūtīja kreeveem grāmatu un uzaicināja atzīt pāvestu par savas ticības galvu. Bet, kā zināms, šis mēģinājums palika bez sekām.

**Vestards
pee
legata.**

Atnāca, legata aicināts, arī Vestards, zemgaleešu leelkungs, kuņu viņš, dažādi izstrīdejees un gaļi izrunajees, uzaicināja kristītees. Bet šis, savas neticības ceetsirdībā nesaprata pestīšanas vārdu, vēl vis nepeenēma kristību, bet gan atkal apsoliņās uz turpmakeem laikeem un lika nākt uz Zemgali legata kunga sprediķotajam.

Un tā nāca no visām zemēm, kas bija apkārtņē: starp teem bija Visvaldis, Ģercikas kņazs, grafs Burchards, daņu biskapi no Reveles, arī sāmsaleēši un jūrmalas igauņi, kuŗi sevi peedāvaja viņa pātvērumā, apsolidami uzņemt pee sevis preesterus ar viseem kristīgu ļaužu peenākumeem, lai tik viņus atpestījot no daņu uzbruceeneem. Viļums solijās viņus atsvabinat un raidīja sūtņus pee daņeem un sāmsaleēšem, lai rimstot no kaņeem un peeņemot viņa meeru un klausot viņa pavēles.

Vilums vēl nebija apmeklejis tos apgabalus, kas steepjas uz riteem gar Daugavu. Nokārtojis igauņu-daņu jautajumu, viņš devās atkal ceļā un nonāca pee Salas pils libeēšem, notureja tur svinīgu mišu, sēja svēto mācību sēklu un gāja tālak uz lkšķili, kur nosvineja pirmo svēto biskapu peemiņu un peekodināja libeēšem kalpot Deevam. Tad ne mēzak viņš lika pee sirds Leelvardes un Aizkraukles libeēšem atturetees no elkadeevibas un mācija viņus ceenit veenigo Deevu. Beigās viņš arī Koknesē pasneedza svēto mācību vārdus kā vāceem, tā kreeveem, latveēšem un sēļeem, kas visi tur kopā dzīvoja, pee kam viņš vāceem notal atgādināja nekaitīnat šos ar ceēšem spaideem un nepeenācigeem nodokļeem; bet lai mācot kristīgo ticību, lai evedot kristīgos peenākumus un atceļot paganu eerašas un pamācot kā ar labām preekšzīmēm, tā arī ar vārdeem.

Kad nu legats bija atgreezees atpakaļ uz Rīgu, Odempejas vāci, Vironijas vecaku aicināti, sacēlās ar saveem ļaudim un eeņēma Vironijas pili, padzīdami daņus, pee kam apgalvoja, ka zeme esot tak viņu eekaņota un peegreesta kristīgai ticībai. Viļums, par to dzirdejis, tūliņ aicināja viņus savā preekšā un, peedraudedams viņeem baznicas sodus, peespeeda atdot zemi augstakā preesterā, t. i., pāvesta apsardzībā. Un tūliņ viņš tāpat paziņoja Reveles daņeem un peespeeda viņus atdot zemi viņam, kā arī citas zemes, kuŗu dēļ strīdejās vāci un daņi.

Likās, ka igauņos visas būšanas kārtībā; vareja greestees atpakaļ uz Rīgu. Te pee Viļuma sanāca biskapi, preesteri, garīdzneeki, ordeņa brāļi, kā arī biskapu dzimtsvasaļi un Rīgas pilsoņi. Viseem viņeem klātesot, tika notureta Dombaznicā svinīga sapulce, kuŗā legats no jauna atgādināja pāvesta Inocenta III, un 1215. gadā Lateraņu Koncila nosacijumus ar dažeem jauneem, veetejeem apstākļeem peemēroteem peelikumeem. Pēc eespējas Viļums še nopūlejās sameerīnat partijas, kas nekādi neprata saligt eekaņoto zemju un viņu sadalīšanas ziņā. Kamēr te vēl spreedeleja un tirgojās, zeemeļu apgabalu bruņineeki un vasaļi, starp pēdejeem Doles Jānis, veens no kaisligakajeem, no jauna eebrauka daņeem peederošās zemēs. Nu Viļums viņus, vistim šo Doles Jāni, šo „zvērastu lauzejū un laupitaju“, ņēmās rāt un sodīt, atņēma viņam Doles pili un atdeva to Rīgas pilsētai. Bet visi šee draudi un sodi neko nelīdzeja, eenāceju mantas kāriba bija leelaka nekā viņu dvēseles un mūžīgās dzīvošanas pazudīnašana. Viļumam braucoņ projam, strīdi un ķildās uzleesmoja ar jaunu spēku un kaislibu.

**Viļums
atgādinā
vāceem
neuzlikt
eedzimta-
jeem
spaidus
un leelas
nastas:**

**Svarīga
sapulce
Dombaznicā.**

**Eenāceju
mantas
kāriba.**

**Vijuma
darbības
nesekmes.**

Visām Viļuma meerinašanām, visām viņa pamācībām un ticības sludinājumiem nebija un nevareja būt sekmes: tee laiki nebija tādi, kur moralisķeem uzskateem un savstarpejas paceetības principeem būtu bijusi nozīme un jebkāds svars; zobins un dūre valdīja un kam bija nags, tam peekrita teesa. Tomēr, ņemot peemēru no mūsu laiku stāvokļa un uzskateem, varam ar leelako zimpatiju nolūkotees uz šo Viļumu, šo katoļu baznīcas locekli un bīskapu, — tās katoļu baznīcas, kas nule ar leelako nežēlību un bargumu bija iznīcinājusi un izdeldejusi Deenvidus - Francijas ķecerus, albiģeešus, netaupidama zobinu un uguni, slepkavības un visu visadus breesmu darbus, ka šīs baznīcas loceklis mēģināja iztikt bez varmāku darbeem, tik miļeem un sirsniģeem vārdeem pūlejees eevest meeru zemē un sargat tikko kristītos eedzīmtos no eenāeju pārestībām.*)

J. Krodzņeeks.

24. Vācu ordenis stājas zobina brāļu veetā. Hermanis Balke ordeņa mesters.

Kristītee Vidzemē visi noskuma par leelo nelaimi; bet brāģi sūtīja vēstnešus, kas lai steigtos pee gudrā vīra no Salcachas, vācu ordeņa mestra. Grāmatas viņa preekšā nolasot, tas viņus drošināja, sacīdams: „Šī nelaieme mums jānes Deeva labad, kas debess augstībā. Tūdaļ nākamās deenās jums aizsūtīšu tik daudz Mestra iz-
raudzišana.brāļu, ka jūsu pulks būs atkal gana pilns.“ Tad viņš bez kavešānās sasauca sapulci un lūdza visus pīlskungus ta Kunga vārdā, lai tee palīdz pārlabot šo leelo nelaimi. „Mums jāsuīta palīģis, viņš sacīja; tee mums nu jo vairak peešķirti, kamēr veen dzi-vojam, tas pāreizi tā pēc ordeņa likumeem, un mums viseem jaraugas, ka turp aizsūtām pašus labakos brāģus,“ Tā aba notika, un par mestru tai zemē eecēla kādu, kas bij tikušu prātu.

Tas bij brāģis Hermanis Balke. Tad izraudzījās no labakeem Balke ar brāģeem peecdesmit četrus brašus varoņus, un tee ari bij pree-54 brāģeemciģi gāģeģi. Drānas, kaģa un citus zirģus teem papilnam deva dodas uz līdz, un koģi gliģi tee aizģāģa uz Vidzemē. Tur viņi nonāca kauna Vidzemi. nepeeredģeģuģi un godam, kā klāģas, toģ saģēma lai nabags, lai bagataģis. Zemi tā gana eedroģināja. Deeva bruģeneeki nolīka tūdaļ savas zīmes un saģēma tai veetā no vācu ordeņa melno krustu. Mesters par to preecaģās un visi, kas tam no Vāczemes bij sūtīģi līdz. Mesters Balke tad uz to domāja, kā lai viņam savu leetu tā izdarģt, lai ļaudģs uz to tureģu labu prātu un pats ari nezaudģtu alģu no Deeva, kaut kā noģeegģamees. To viņģ ceeģi noģēmģs un tureģa savu prātu un padomu uz viseem labeem tikumeem, gana izpīldģdams ordeņa likumus. Kģ pa zemi laba klāģas, to tam darģģa zinamu.

Rīmģu kronīka.

*) Iz Baltģjas vēstures II. Saģģģnģts.

V. Baznīcas politika.

25. Lībijas kristīšana, pirmās nodevas un pirmie teesneši.

Lundes virsbīskaps un bīskaps Niklāvs līdz ar viseem saveem pavadoņiem nogriezās uz Rīgu ar diviem kuģiem, pēckrautiem ar ēdamām lietām. Un eņākušus Daugavā viņus pēklājīgi saņēma Sv. Marijas baznīcas prāvests Engelberts ar visu savu garīdzniecību. Un dzirdējuši draudzi tik gauži pēmekletu un atkal no Deeva izglābtu, viņi vēleja laimes un pēecajās līdz, teikdami Deevu, tadēļ ka viņš pagānu vidū aiz tik maza skaita ļaužu aizveen uzturējis savu draudzi. Sasaucis uz tam visu garīdzniecību, virsbīskaps cēla pēekšā Deeva atzīšanas mācības, un tee pārlaida visu zeemu garigos apcerejumos, lasidami Davida dzeesmās. Un uz kaņeem nāca pēeklājīgi Deeva atzīšanas mācības, jo šai laikā, pēc viseem mineteem kaņeem, kļuva visa Lībija atgreesta un kristīta; tadēļ ka kreevu kņazam ar savu kaņaspēku aizejot, lībeešeem pa visu Lībiju uznāca deevabijašana. Un sūtījuši sūtņus uz Rīgu, turaideeši un daugaveeši izlūdžās, kas pēe meera pēeder. Turaideešeem lika nu pēekšā visu ļaunumu, ko tee meera laikā, lauzdami meeru, beeži pastrādājuši. Jo viņi bija nokavuši daudz un Kaupim, kas viņus atstādams arveen bija cīnījees kopā ar kristīteem, padarijuši daudz ļauna, iznīcinadami visas viņa mantas ar uguni, atņemdami viņam druvas un saplēzdami viņa bišukokus un bez tam tee pret ridzeneekeem bija sacēluši daudz kaņū. Tadēļ teem leedza meeru, un pēlnījušeem, kas viņi, neprazdami būt meera bērni, arveen bija traucejuši meeru. Bet jo uzstājīgaki lūgdamees, viņus kristīt, tee solijās uzņemt pēesterus un viņeem paklausīt visās leetās. Leelvārdeeši apsoliija arī sameerinašanās dēļ Daniel-kungam, kas jau sen šo pili bija saņēmis aizdevām, ikgada pa puspodam rudzu no arkla, ko viņi arī līdz šodeen maksājuši.

Rīgas prāvests, saņēmis uz virsbīskapa padomu visas Lībijas ceenīgako dēlus par galveenekeem, izsūtīja pēesterus, sludināt deevavārdu. Pirmais no viņeem bija Alobrands un aizgāja uz Turaidu, pasneedza mācības vārdu un kristības zakramentu un, nodalījis draudzes, uzcēla Kubezelē baznīcu. Pēesteris Aleksanders kļuva aizsūtīts uz Metzepoli; nokristījis visu šo novadu, viņš sāka turpat pēe viņeem dzīvot, kaisīja evaņģelījas sēklu un taisīja baznīcu. Pēesteris Daniels, kas zināmā vīzē bija kļuvis pārbaudīts Salaspils apsēšanas laikā, aizgāja uz Leelvārdi. Uzņēmuši viņu laipni, tee kļuva no viņa kristīti. Un aizgājīs tāļaki

Virsbīskapa eerašanās.

Pārmētumi turaideešeem.

Leelvārdeeši apsoliijas maksāt kungam nodevas.

Lībijas ceenīgako dēlus ņem kā galveeneekus.

Misionāri: Alobrands, Aleksanders, Daniels.

**Libeešu
deevs.**

uz Zigundas ceemu (Riktera muižu? Tlk.), viņš tūdaļ sasauca ļaudis, deevavārdu klausītes. Un kāds libeets, atnākdams nakts-laikā no paslēptnēm mežā, stāstīja viņam savu parādījumu un sacīja: „Es redzeju libeesu deevu mums sludinam nākotni. Un viņa ģimīs izauga no koka, sākot no krūtim līdz augšai, un tas teica man, ritā nākšot leišu kaļaspēks, mēs neeedrošināmees sa-nākt“. Bet nomanīdams tos esam ļauna gara māņus, tadēļ ka rudenā laikā leišiem nebija ceļa, pa kuŗu nākt, preesteris, palik-dams pastāvīgi lūgšanās, atvēleļās Deevam. Ritā, nei redzot, nei dzirdot neka no tam, ko spōks libeetim bija pasludinājis, viņi salasijās visi; apleecinājis elka deevu kalpošanas nekreetnību un norādījis šādus spokus esam ļauna gara māņus, preesteris sludināja beidzot, esam veenu Deevu, visa raditāju, veenu ticību, veenu kristību un uzaicināja viņus ar šādeem un līdzigeem vār-deem, ticet veenam Deevam. To dzirdejuši un atsacījušees no vella un viņa darbeem, tee apsolijās, ticet Deevam, un kļuva kristīti, cik Deevs viņu bija izredzejees. Nokristījis ari remīnee-šus, viņš aizgāja pee aizkraukleešeem.

Ventiņi.

Šeem uzņēmot deevavārdu ar preeku, viņš svētīja tur kristības Zakramentu un atgriezās uz Turaidu; un nogājis uz Dabrela pili, viņš kļuva laipni uzņemts. Un izsējis tur deeva vārda sēklu, viņš tos atgriezā un kristīja un aizgāja, atstājis šo novadu, pee ventiņeem (vendeem).*) Bet ventiņi tai laikā bija ne-eevēroti un nabadzīgi. Aizdzīti no Ventas, kādas Kurzemes upes, un dzīvojuši vecajos kalnos, kur tagad blakam uztaisīta Rīgas pilsēta, un atkal aizdzīti no kūreem un pa leelakai daļai no-kauti, atlikušeem no viņeem aizbēdza pee latgaleešeem un preecajās, dzīvodami tur pee viņeem, par preesteru atnākšanu. Tos at-griezis un nokristījis, preesteris atgriezās uz Rīgu, atvēledams tam Kungam apstādīto vīnakaļnu un apšēto druvu.

**Libeešu
raksturs.**

Sūtīts vēlāk pee idumejeešeem un nokristījis tur jo daudz latgaleešu un idumejeešu, viņš taisīja pee Raupas**) baznicu***) un mācīja, pee teem palīkdams, viņus uz mūžīgu dzīvošanu. Bet turaīdeēši, peeņēmuši svēto kristības Zakramentu līdz ar visām garīgām būšanām, lūdza savu preesteri Alobrandu, viņus atpestīt ari laicīgās būšanās, kā jau darijis garīgajās, pēc kristīto likumeem, kuŗus mēs saucam laicīgus likumus. Jo libeeši bija agrak gaužam neuzticama tauta, ikkatris noņēma savam tuvakam, kas tam veen bija; kristībā tadēļ aizleedza šādas leetas: varas-darbus, laupišanu, zagšanu un līdzīgas nebūšanas. Bet kas bija aplaupīti preekš kristības, noskuma par savas mantas zaudešanu; un neeedrošinādamees tās pēc kristības atkal atdabūt ar varu, viņi izlūdās laicīga teesneša, kas lai tādas leetas izšķirtu. Preesterim Alobrandam tadēļ uzdeva, sākumā izklaustīt tik garīgas, kā laicīgas sūdības. Un kopdams uzticeto amatu jo peeticīgi, leetās.

**Alobranda
uzdevums
garīgās un
laicīgās
leetās.**

*) Uz Allažeem; tur apmetās sākumā ari bruņneecības ordeņa brāļi, un vēlāk tik tagadejās Gēsis.

**) Tagadejā Braslas upe.

***) Leel-Straupes.

tik Deeva, kā savu grēku dēļ, savaldidams zagšanu un laupīšanu un atdodams atpakaļ netaisni noņemtās mantas, viņš rādīja lībeešiem ceļu, dzīvot taisni. Un lībeešiem patika pirmajā gadā šāds kristīto eeradums, tadēļ ka šādu soģa amatu kopa taisnīgi vīri, bet vēlāk to samaitāja pa visu Lībiju, Latgali un Igauniju dažu laicīgu teesnešu rokas, kas ša soģa amatu valdija vairak sava maka pildišanas, nekā Deeva taisnības aizsargašanas dēļ.

Soģa
amats.

Indriķa kronika.

26. Lībijas izdališana.

Preecīgs par lībeešu atgriešanu un nokristīšanu, biskaps sūtīja pee viseem preesterus, uz Turaidu, Metzepoli, Idumeju un gar Daugavu, un licis uztaisīt baznīcas, viņš eeveetoja preesterus savās draudzēs.

Bet notikās tai laikā, ka Deevs vairoja deenu pakaļ deenai bruņneecības brāļu un viņu kalpu skaitu; un teem rādījās esam labi, ka, augot viņu skaitam un pūliņem, jaaugot peenācīgi arī viņu mantai, lai tee, kas viņu kašos un citos pastāvīgos pūliņos nesa deenas nastu un karstumu, arī saņemtu pee tam deenišķo grasi, saveem pūliņem par apmeerinašanu. Un viņi lūdza bīskapu pastāvīgi ik deenas pēc Lībijas trešas daļas, kā arī visu apkārtejo vēl neatgrieesto zemju un tautu, kuņas tas Kungs turpmak caur viņem un citeem ridzeneekeem paslodzītu zem kristīgas ticības; lai teem būtu ko preecatees tāpat par leelakām eenākšanām, kā viņi apgrūtināti ar stiprakām izdošanām. Vēledamees nu tādas virus, kas deenām un naktīm stādījās Deeva namam par mūri, apkopt kā tēvs un vairot viņu skaitu, un grībedams atmaksat viņu pūlņus un izdošanas, biskaps teem atvēleja peesavinatees Lībiju no ķeizara ar visām valdeneeka teesībām, viņš pameta arī teem viņu trešo daļu ar visām valdeneeka teesībām. Bet vēl neuzvāreto un neatgrieesto zemju ziņā biskaps ar teesību runāja preti, nevarēdams to dot, kas viņam pašam nebija. Uzstājot viņem, tomēr ar lūgšanām, vaj nu laikā jeb vaj nelaikā, tas nokļuva vēlāk līdz pāvesta ausim. Atvēledams vēl neuzvaretās zemes Deevam, viņš teem peešķīra trešdaļu no uzvaretajām, atstājot bīskapam ceturto desmitas teesas daļu no viņu peederuma klausības atzišanai. Bruņneecības brāļi dalīja uz bīskapa lūgšanu Lībiju trijās daļās. Un atvēleja pašam kā tēvam izvēletees. Paņēmis nu pirmais preekš sevis Turaidas Kaupja daļu, šee izdalījās viņpus Gaujas otro daļu un atstāja bīskapam Metzepoli par trešo daļu. Bet par teem apgabaleem jeb par tām muižām, kuņas tee jau agrak bija turejuši aizdevām leetošanā, viņi dabuja vēlāk pilnīgu atmaksu ar citām.*)

Bruņ-
neeki lūdz
un dabon
trešo daļu
no Lībijas.

Indriķa kronika.

*) Lai gan tikai daudz strīdeem un nemeereem, ko Indriķis slēpj.

27. Sēļu pils un sēļu kristīšana.

Tam Kungam savu draudzi izpestot no paganu uzmākšanām*), biskaps bijās, ka viņam mājās neesot tee nedaritu tāpat un neizpostitu Lībiju visās malās; viņš nodomāja tadēļ iznīcinat sēļu pili, kas teem aizejot un pārejot katrā laikā bija par patvērumu, sūtīja vēstnešus pa visu Lībiju un Latgali un eesauca visus uz kaŗu, kas viņi jau bija peeveenojušees kristigai ticībai. Un sakrājis leelu kaŗaspēku, biskaps sūtīja abatu Dītriķi, prāvestu Engelbertu ar vīseem saveem ļaudim un svētceļotājus kopā ar Kristus bruņniecības brāļeem, apkaŗot sēļus. Un viņi gāja uz Aizkraukles pusi, un pārgājusi pāri Daugavai, viņi atrada agrak nokauto leišu meesas vēl neapraktas, un samīdīdami tos pa ceļu, viņi nonāca kārtīgā gājeenā pee sēļu pils. Un apsēduši pili no visām pusēm, viņi ceetoksni eevainoja daudz ar bultām, sagūstīja pa ceemeem daudz un nokāva daudz un eekūra leelu uguni, sanezdami daudz malkas; un nedodami tā meera ne deenā, ne naktī, viņi aizdeva sēļeem bailes. Atsaukuši tadēļ kaŗaspēka vecakos, tee lūdžās meera. Bet viņeem atbildeja: „Ja vēlatees īsta meera, atsakatees no elkadeeva kalpošanas un uzņemat savā pili pateeso meera deveju, kas iraid Kristus, leekatees kristītees un atstumjat turpmak no savas pils Kristus vārdam eenaidīgos leišus“. Šāds meers viņeem patika, un devuši galveneekus, viņi solījās peeņemt kristības zakramentu, atsacītees no leišeem, un kristīteem paklausit visās leetās. Saņemot viņu puisenus, kaŗaspēks kļuva apmeerinats. Abats uskāpa uz tam ar prāvestu un citeem preesteŗeem pee viņeem pili, sagatavoja tos uz ticības peeņemšanu, apslacija pili ar svētu ūdeni un uzsprauda ceetoksni sv. Marijas karogu; un preeka pilni par paganu atgreešanu un teikdami Deevu par draudzes izplātīšanu, viņi atgreezās līdz ar latgaleešeem un lībeešeem līgsmi uz savu zemi.

Sēļu pils
apsēšana.

Meera
līgums un
kristība.

Indriķa kronika.

28. Nodoklis.

Ari lībeeši, līgsmi pēc leelajām kaŗagrūtībām par biskapa atnākšanu un par savu eenaidneeku pārvarešanu, sanāca no Daugavas un Turaidas un visām Lībijas malām, lūgdamees biskapus, atveļgot viņeem kristītu ļaužu nastas**) un visvairs desmito teesu, apsolidami mūžīgu uzticību, tik kaŗos pret paganeem, kā visās kristītu ļaužu būšanās. Peekrīdami viņu vārdeem, biskapi izteica Rīgas biskapam, kā lai tam apmeerinat viņu prātu, grībedamam eemantot viņu pastāvīgu uzticību.

Libeeši
lūdz
biskapu
atveļgot
viņu nastas

*) T. i. leišu. A. B.

**) Par kristīto ļaužu nastām nosauca — kristīgo jūgu — apspeešanas vīzi, pastāvošu eekš tam, ka pārvaldneeks pats no sava prāta vareja nospreest, kā kāds ceems padarams par vispārīgu (īpašumu); pirms gan slēpa eedzīvotājeem verdsības nolūku, bet noteica jau, ar kādu sodu sodami nepaklausītee un kādas turpmak dodamas nodošanas.

Un pats vēledamees savus ļaudis apkopt tēvišķā mīlestībā, un pārdomadams grūtos kaŗus, draudošus no apkārtejo tautu puses, tas nospreeda uz viņa lūgšanu, ka desmitās teesas veetā ik gada no katra zirga dodams kāds astoņpadsmīt pirkstu (cellu) leels mērs; un viņš lika to tā apstiprinat ar četru biskapu grāmatu un zēģelēm, tomēr ar to nosacijumu, ka tee atkal būtu peespeesti, uzņemtees desmito teesu un citu kristito ļaužu nastas, ja turpmak, aizmirsuši savas dotās uzticības, tee eemaisitos paganu domomās un apgānitu ar šo būšanām savu kristības zakramentu.

**Desmitās
veetā
biskaps
nosaka
zinamu
mēru no
katra arka.**

Indriķa kŗronika.

29. Vāci un libeeši.

Kristigā ticiba nebija vis velti, bez jeb kādām sekmēm tik ilgus gadus sludinata libeešeem; vāci bija tomēr veenu virsaifi pārdabujuši uz savu pusi un neveen kristijuši, bet ari viņā eeman-tojuši karstu peekriteju, uzticigu draugu, padevigu kalpu. Tas bija turaideešu vecakais jeb kunings Kaupo. Kad viņš isti kristijees, nav taisni un skaidri teikts kronikā; bet leekas, ka jau Meinarda laikā no mūka Teodoricha, kas turaideešos strādāja misiones laukā. Šo Kaupo nu biskaps Alberts, lai galigi atgreestu un stiprinatu jaunā ticībā, sūtija ar Teodorichu uz Vāczemi, lai viņš tur, redzot civilizetu zemju kulturas dzīvi, mācitos ceenit un bītees vācu varu un kulturu; lai atzītu, ka veltīgi libeešeem cīnitees un pretotees tik leelām, lepnām un kaŗīgām tautām, kas visas peelūdž krustā sisto Pestitaju un klausa Viņa vārdam. Tad vēl lai pavisam un galīgi satreektu veentesigo neizglītoto barbara prātu un sirdi, Teodorichs paņēma Kaupo līdz uz Romu un stādīja viņu preekšā svētajam tēvam, pāvestam Inokentam III., rādīja viņam Romas lepnību un greznību. Pāvests apkampa Kaupo, nobučoja, apvaicājās par balteešu tautiņām un viņu dzīvi, apdāvināja viņu bagatīgi, deva 100 zelta gabalus un svētīja kristigā ticībā. Šis ceļojums atstāja pee Kaupo leelisku, neizdzēšamu eespaidu: viņš atmet cilti un tautu un ar meesu un dvēseli peesleenas vāceem; viņš apkaŗo un palīdz apspeest savus cilts ļaudis, uzupurē biskapa labā dēlu Bertoldu un znotu Vani, kas abi krīt kaujā pret igauņeem, atdod savu dzīvību, cīnotees pret sakaleešeem, un, ar šķēpu nāvigi eevainots, mirstot atteic visu savu mantību baznicām par labu.

Kaupo.

**Alberts
sūta
Kaupo uz
Vāczemi
un Romu.**

Pirmo laiku Alberts, jūtot savus spēkus vājus, spēra soļus, lai dotu savai jaunai kolonijai vajadzīgo drošumu, atturejās uzbrukt kaimiņeem, pūleļjās tik atraidit uz mācīgus eenaidneekus, aizstāvet savu poziciju. 1203. g. Polockas kunings nejaušus uzklupa Ikšķīleī, laikam ar nolūku peedzīt no libeešeem meslus. Ikšķīleeši neapbrunoti neuzdrošinājās pretotees kreevu leelajam spēkam un solijās dot naudu. Kreevi atkāpās un devās tālaku uz Salaspili. Bet te jau vāci bija eesteigušees pili un atraidīja viņu uzbruceenu.

**Alberta
politika
viņa
valdības
sākumā.**

Pa tai starpai Ģercikas kunings ar leišiem devās uz Rīgu, padzina pilsētneekiem lopus no ganībām, satvēra divus preesterus un nosita veenu pilsētneeku. Ar to arī beidzās šis kreevu kaŗš. Viņš kolonijai nebija skādejis, tik viņas meeru druscij patraucejis.

Gadu vēlaku leiši kopā ar Aizkraukles un Leelvārdes libešiem no jauna uzbrūk Rīgai, bet pavisam tikai 300 vīru, jō viņu nodoms bija tik palaupt. Kamēr vāci ar veenu daļu no viņiem lopu dēļ kaujas, lūko otra daļa no upes puses eelaustes pilsētā. Bet nodoms neizdodas un eenaidneeki atkāpjas, eeguviši tikai trīs zirgus. — 1205. g. leiši, ap 2000 jātneeku, zem virsaiša Svelgates vadības devās Rīgai gaŗam uz igauņiem. Viņiem, ar leulu laupijumu atpakaļ nākot, uzbruka vāci un zemgaleeši un sakāva viņus pee Ropaišiem*). — Tai pašā gadā, vasarā, Alberts atveda sev līdz no Vācijas leulu pulku krustnešu, kas viņam deva eespēju ķertees pee darba un veicināt savus nolūkus. Viņš uzcēla Daugavgrīvā (Dinamindē) klosteri un sūtija Konradu Meindorpu uz viņam jau agraki apsolito želoto Ikšķiles pili, lai tas paziņotu libešiem, ka biskaps rīkojas turp, ka viņu godam uzņemt un laipni sagaidītu, kā bērni tēvu, ar viņu līgtu, kā uzturēt meeru un strādāt ticības laukā. Bet ikšķileeši neticeja šiem meera vārdeem un bēdza ar seevām un bērneem, ar visu mantību uz Leelvārdi un ar leelvārdeešiem kopā slapsijās pa mežiem. Vāci dzinās pakaļ un nodedzināja atstātās ēkas un pili. Tālāk ejot augšup pa Daugavu, viņi nonāca uz Aizkraukli, kas arī bija pamesta tukša no eedzīvotajiem, un „caur Deeva žēlastību“ (per Dei gratiam) nodedzināja arī šo pili. Te nu aizkraukleeši neredzeja citu glābšanu, kā padotees, dot ķīlas, apsolitees nākt drīzumā uz Rīgu kristitees, kas arī vēlāk notika. Kokneses kreevu kunings Vecko, sadzirdis katoļu piligrimus (svētceļotajus-krustnešus) leelā skaitā tik tuvu esam, tik trīs jūdzes atstatu no pils, sabijās, mekleja vācu draudzības, un biskaps noslēdza ar viņu meeru. Vāciem atpakaļ dodotees uz leju, Ikšķiles un Leelvārdes libeēši gan uzbruka mežā pee Memekules (?), bet neko nepaspēja. Pirmejee, nonākuši Ikšķilē, atstāja tur Konradu Meindorpu un garnizonu, savāka labību no laukeem, ko paši turpat gan cirpjiem, gan zobīņiem nopļāva, un tad aizgāja atpakaļ uz Rīgu. Ikšķileeši, izdzīti no savas pils, gan lūkoja uzglūnet nelūgteem veeseem, 17 no viņiem satvēra, dažus uzupureja saveem deeveem, citus nežēligi mocija un apkāva; bet visa pretošanās neko nelīdzēja, bija viņiem galu galā japadodas un jakristas. Laukus savus viņi gan atdabuja, bet pili vāci neatdeva.

Libeēši tomēr vēl dūšu nezaudeja un meeru nemeta. Viņi greezās pee Polockas kunga Vladimira un lūkoja to uzskubināt pret biskapu. Pēdejaiss, izdzirdis par šim intrigām, atsūtija Teodorichu ar dāvanām pee Valdemara, ar jājamo zirgu un bruņām. Ceļā Teodoricham uzklupa leiši, aplaupīja to un atņēma vedamās dāvanas; pašam viņam tomēr laimejās nokļūt Polockā. Te jau

Libeēšu
vajašana.

Libeēši
lūdz palīgā
kreevus.

*) Sk. „Iz Baltijas vēstures I.“ „Par zemgaleešiem“.

bija preekšā libeešu vecakee, to starpā salaspileešu galva Ako, un rīdija kuningu pret vāceem. Teodorichs gan pūlejās atspēkot libeešu sūdzības, bet kunings vairak klausija pēdejeem un rikojās pret ridzeneekem, salasidams kaļa-spēku un sataisidams plostus un strūgas ar vajadzīgo pārtiku. Jebšu kunings lūkoja slēpt no vāceem savu nodomu, šee tomēr izzināja no kāda padomneeka (bajara) un paziņoja biskapam par nākošām draudošām breesmām. Kunings tūliņ vēl nedevās ceļā, bet aizsūtīja pirms sūtņus, kas lai izklausītu biskapa un libeešu strīdus leetu un izšķirtu, kam taisnība. Sūtņi, nonākuši Koknesē, sasauca uz Vugeni (Ogri) biskapu ar vāceem, kā ari libeešus un latveešus uz vispārīgu sapulci. Bet latveeši atrāvās un neatnāca; ari biskaps, redzedams, ka kreevi atnākuši bez jeb kāda spēka, atteicās un uzaicināja sūtņus uz Rīgu, jo pazīstams esot visās zemēs eeradums, ka sūtņem jāejot turp, kurp sūtīti; ja gribot ar viņu tiktees, lai nākot uz Rīgu, kur viņus ari godam saņemšot. Tā nu eeradās Vugeni tik libeeši, to starpā ari kristītee, un pee tam vācu peekriteji no Ikšķīles, kas gribeja noklausītees, par ko spriedīšot un tad to vāceem aizziņot. Bet libeeši sagrāba šos izlūkus un nokāva. Libeeši te veenojās un nospreeda sapulcetees Salaspilī un tad no tureenes apkaļot Rīgu. Salaspilī viņi nogalināja preesteri Jāni, pēc dzimuma igauni no Vironijas, un vēl divus vācus. Bet ne visi libeeši bija peestājušees šai sabeedribai, jaunatgreestee Lembevalds un daži citi, turejās pee vāceem, pamēta seevas un saimi Salaspilī, paši aizmuka uz Rīgu un mācīja biskapu, kā novērst draudošās breesmas. Libeeši gan uzklupa Rīgai, bet palaupija tik lopus un nosita kādus cilvekus. Citādu nekādu skādi nepadarijuši, iz sirdsēsteem izklīda pa savām mājām.

Bet nu vāci sarīkojās un ar kristīto libeešu palīgu devās augšup pa Daugavu uz Salaspilī. Salaspīleeši gan mēģināja atvairītees, bet sakauti eebēdza pilī. Viņu pametumi bija leeli; nokauts bija ari Ako, vācu niknakais eenaidneeks, par ko biskaps ļoti preecājās. Nu vāci aplenca un apkaļoja pilī. Viņi eeņem pilsētu, peeleeek uguni pils seenai, met uguni un akmeņus pilī un bultām eevaino daudz pilsļaužu! Pēdejeem zūd dūša, un turaideeši, kas ari atradās pilī, lūdžās meera. Turaideešus atlaida un mājām, bet salaspīleešu vecakos saistītos aizveda uz Rīgu un tad uz Vāciju, lai tur, redzot un dzirdot kristīgo eeradumus un varu, mācītos bītees un klausīt vāceem. Salaspilī vairs neatdeva libeešeem, bet atstāja tur vācu garnizonu, preesteri Danielu un soģi (dapifer, galduzraugs) Gevehardu, 1206. g.

Bet vāceesi neatstāja turaideešus bez soda. Viņi atsauca palīgā zengaleešus, 3000 vīru zem Vesterā vadības. Nonākuši pee Gaujas, izdalīja spēku divās daļās. Veena puse zem Kaupo uzbruka pēdejā pilij, kurā turejās viņa radīneeki un draugi, kas vēl nebija kristīti. Turaideeši, eeraudzīdami nejaušus nākam tik leelu kaļa spēku, izbījās, nedaudzi uzskrēja pils apceetinajumos, vairums eemuka mežā un kalnājā. Kristītee mācās virsū pilij, uzkāpa seenā, padziņa aizstāvjus un nokāva 50 vīru; pārejee aizmuka.

**Lībeešu
skaldi-
šanās
kristītos un
nekrīstītos.**

**Salas-
pīleešu
vecakos
saistītos
aizved uz
Vāciju.**

Vācu un zemgaļu uzbrukums libeēšiem. Vāci, izlaupijuši pili, aisdedzināja viņu. — Otrā puse biskapa Siguldas. Bet te viņus sagaidīja dūšīga pretestība; velti viņi visu cauru deenu nopūlējās. Mēģinājums uzkāpt pili neizdevās, un vācus atsita. Viņi izlaupija apkārtni un aizgāja atpakaļ uz Rīgu. Biskaps tūlī pēc tam aizbrauca uz Vāczeni.

Kreevu uzbrukums Salaspilij. Polockas kunings šķīta nu šo brīdī esam izdevīgu un nonāca ar savu spēku, atstāja lkskili eepakaļā un apmetās ap Salaspili. Jebšu te bija maz vācu, tik divdesmit viru, tad tomēr viņi atraidīja kreevu uzbrucēnus, un pēdejiem bija jāgriežas atpakaļ uz mājām bez kādeem panākumiem. Nu libeēši redzeja, ka nav palīga un glābšanas nekur, ka pretoties nespēs, un padevās: turaideēši, leelvārdeēši, aizkraukleeēši un visi citi. To pašu laiku

Misionē darbi pēteem. sākās misionē darbs pēte libeēšu kaimiņēem, ventēem (Wendi) un vidzemeēšēem (Idumaei) Straupes apgabālā. Par ventēem kronika stāsta, ka viņi bijuši apspeesti, vajati, pazemīgi un nabadzīga tautiņa. Viņus padzinuši no Kurzemes, no Ventas upes krasteem kurši, un mituši viņi tad kādu laiciņu uz veca kalna, kur vēlaku uzbūvēta Rīga; bet kurši arī no tejeenes viņus aiztrenkuši, un tad viņi aizgājuši uz latveēšēem, Cēsu apgabālā.

Leišu uzbrukums un libeēšu bezspēcība. Zik ļoti arī nekurnēja libeēši, pazaudejuši savu seno vaļu un brīvību un kļuvuši par vācu meslu nesejeem un klausitajeem, tad tomēr, breesmigo leišu laupitaju bareem uzbrūkot, viņi citādi neprata atturetees, citur nezināja meklet palīgu, kā pēteem pašēem eenīdēteem un eereebteem vācēem. 1207. g. leiši pārsteidza turaideēšus un parastā veidā iztukšoja šo apgabalu, paņēdami sev līdz visu, kas kustas un kustams. Kamēr nu leiši plosījās pa Turaidu, tamēr vāci sapulceja savejus, atsaucā libeēšus un latveēšus un glūneja us leišēem Leelvārdes pili. Izdzirduši, ka pēdejee dodas uz Aizkraukli, viņi steidzās pakaļ un panāca viņus jau taipus Daugavas. Leišus pārmāca un atņēma viņēem visu laupījumu.

Sēļu zemes eekarošana. Lai turpmak izsargatos no leišu laupitaju uzbruceēnem, biskaps domāja, kā viņēem aizlikt ceļu. Viņš atkal sapulceja libeēšus un latveēšus un eelauzās sēļos, kas mīta pēte Daugavas kreisā krasta, tagadejā Kurzemes augšgalā. Pa šo ceļu leiši bija raduši uzklupt libeēšēem. Vācu spēks aplēna Sēlpili un apkaņoja viņu. Sēļi, dikti spaiditi, sabijās, solijās padotēes, peņēmt kristību un nelaist cauri leišus caur savu zemi, vismazak tūlī ļaist Rīgai ziņu, ja gaidams leišu uzbruceēns (1208. g.).

Jumareēšu un tālaveēšu kristišana. Tā nu vāci, jebšu gan ne pēte ilgeem, tad to teesu jo grūtakeem pūliņēem bija eekarājuši itin plašu zemes gabalu, visu libeēšu zemi, sēļus un daļu latveēšu. Pēdejee peeslējās vācēem no laba prāta; 1208. g. peņēma kristību jumareēši (prape Imēram, no Valmeeres uz reetumeem) un 1214. g. tālaveēši (Tholova, ap Trikati). Tomēr uz eekaroto cilšu padevību un paklausību vāci ne visai vareja palaistees. Tiklīdz kur kāda leeta vācēem gāja sliktaki, tūlī rūga īpaši libeēšu starpā, un viņi bija gatavi atkratitees no nelūgteem veeseem un kungeem. Tā 1210. g.

libeeši kūdija apkārtejas tautas uz kaŗu pret vāceem. 1212. g. kronika atkal stāsta, ka libeešiem bijis slepens nodoms uzbrukt ordeņa brāļiem tikko uzceltajā Siguldas pili. Kas gan īstenaki šo nemeeru cēlonis bijis, uz to kronists neaizrāda: viņš apvaino tik libeešu ļauno prātu, neuzticību un asins kāribu — tukši vārdi, kas neko nenozīmē, neko nepeērāda. Tāda klusa īsteno cēloņu aizceesana dod eemeslu meklet vainu nevis libeešu, bet vācu starpā, — pēdejo mantas un naudas kāribā. Ordeņa brāļiem Āraizos (pee Cēsīm) izcēlās strīdus ar Antinas latveešiem lauku un bišu koku dēļ. Biskaps, gribedams meerā izlīdzēt, sasauca sapulci no libeešu, latveešu vecakeem un ordeņa brāļiem. Divas deenas ķildojās, un biskaps nespēja sameerināt pretineekus. Libeeši un latveeši atstāja vācus pilnā naidā, mīdija kājām zobinus (zvērestības zīmē) un sazvērejās izdzīt no zemes ordeņa brāļus un visus vācus. Kaupo gan viņus meerināja un solijās izgādāt meslu pamazinašanu, bet viņam neizdevās tos peerunāt. Sateseleeši (laikam siguldeeši, Dabreļa cilts) kūdija leelvārdeešus, salaspileešus, turaideešus; sacēlās visi libeeši un latveeši, sāka stiprināt savas pilis un norunāja, labību noņļāvuši un savākuši, uzsākt kaŗu. Bet šāda nodoma novilcinašana bija vāceem pa rokai. No saveem peekritejiem viņi izzināja visus planus, un Daniels, biskapa veetneeks un vasalis Leelvārdē, sagūstīja šī apgabala libeešu vecakos un nodedzināja viņu pili; ridzeneeki nopostīja Salaspils mūra virsmalu, ko vēl Meinards bija uzbūvejis, un nakti slepeni aizdedzināja Turaidas pili. Atlikās veenigee sateseleeši, kas sāka naidu ar Siguldas ordeņa brāļiem.

Biskapam nekādi nepatika, ka kristīto pašu starpā, jo libeeši visi bija jau kristījušees, izceltos nemeeri. Tikko bija sākušees kaŗi arī igauņiem, ķildas ar Daugavas kreeveem pašā cēleenā, katru brīdī gaidami jauni leišu uzbruceeni, un te nu neveen trūka libeešu un latveešu palīga spēka, arī pašiem vāceem bija saistītas rokas. Pee tam šee nemeeri gaiši leecina, ka paši mācītāji neprata savaldīt savus kārumus un kaislibas, ka, peerņemot kristību, ļaužu stāvoklis neko nelabojās, ka leišu laupitāju veetā, kas uzklupa tomēr paretī, stājušees citi, tuvineeki, un tamdēļ to teesu jo nepaceesamaki, ka šādas ķildas atbaidīja apkārtejos no kristības, tos no vācu varas atzīšanas. Šo visu eegaumejis, biskaps vēl reiz mēģināja izlīgt labā. Bet libeeši bij to pašu ceetuši no ordeņa, par ko sūdzejās antineeši: viņi žēlojās par ordeņa vecako Rudolfu Siguldā, kas viņus apspeežot, viņiem atņēmot laukus, laupot naudu. Biskaps sūtīja tur preesteri Alobrandu, turaideešu misionaru, ar citeem pavadoņiem, lai izklaušinātu leetu un lūkotu sameerināt. Kad nu sūtītee neka nepanāca, atnāca uz Turaidu biskaps pats ar Raceburgas biskapu Filipu un aicināja strīdneekus savā preekšā. Bet libeeši bija jau tik neuzticīgi palikuši (laikam paredzedami, ka no vāceem taisnības nav ko gaidīt), ka nenāca pāri par upi pee biskapa, bet palika viņpus Gaujas, turedami rokā eeročus, un apvainoja ordeni daudz leetās. Pēdejais, leekas, nav varejis atspēkot libeešu

Vācu
naudas un
mantas
kāriba.

Ordeņa
brāļu un
anteneešu
ķilda dēļ
bišu
kokeem.

Libeeši
sūdzas par
apspee-
šanu.

sūdzības, un biskaps solijās visu, kas netaisni atņemts, atdot, bet pirms peeprasija ķilām zēnus. Saprotams, šo peeprasījumu libeeši nevarēja peņemt; jo kas galvotu, ka biskaps tad vēl gribēs izpildīt solījumu un, nezin, vaj pat varēs? Biskaps, neka nepanācis, greezās atpakaļ uz Rīgu. Cik grūti viņam ap sirdi bijis, to peerāda vēl veens mēģinājums, sūtīt Kaupo, kas nereti bija izveicīgi vidojis un uz ka viņa tautas brāļi jo žiglaki vareja palaistes, ka nepeevils. Lai Kaupam būtu leelaks svars libeešu acis, peedeva viņam par pavadoņiem biskapu Filipu, Alberta paša brāli Teodorichu un prāvestu Jāni. Sākās sarunas no jauna. Te libeeši dabū vēsti (Indriķis viņu nosauc par melu vēsti), ka ordeņa brāļi laupot viņu valsti, — sagrābj visus vācū un grib viņus nonāvēt; bet apdomājušees atļaiž viņus atkal, — leeciba, ka kronists velti viņus dēvē par asinskāriģēm.

Libeešu un
latveešu
cīņa ar
biskapa
ordeni.

Nu biskapam cits nekas neatleekas, kā izleetot varu pret libeešiem. Viņš salasija visur savus spēkus, krustnešus, ordeņa brāļus, ridzeneekus, kā ari tos libeešus, kas vācēem bija palikuši uzticīgi, un gāja pret turaideešiem. Pa to laiku ari libeeši nebija snauduši. Sanākuši bija Turaidā visi, kas mita ap Gauju, un latveeši kas dzīvoja libeešu kaimiņos, un apceetinājušees Sateselē, Dabreļa pili. Vācū spēks aplenca viņu; eesākās kautiņi. Libeešiem izdevās uzklupt vācēem mugurā un paņemt zirgus un dažu mantību. Preeka pilni viņi eegāja atpakaļ pili un mudināja savejus: „Esat stipri un turatees, lai nebūtu jums jakalpo vācēem!“ Cīniņos pagāja ilgs laiks. Vāci sarikoja metamās mašinas un treeca pili leelus, smagus akmeņus un apsita daudz ļaužu un lopu. Tad vēl viņi uzcēla torni (propugnaculum), bet nakti šo sagāza vētra. Pilsļaudis gavilē un ligsmo pa pili, godā savus dēvus (kristību viņi bija atmetuši), kauj viņeem lopus, suņus un āžus un mētā šos vācū lēģeri. Bet vāci uztaisa leelaku un stipraku torni, peedzen viņu pee vaļņa un parok šo no apakšas. Latveešu vadonis Rusins no Soteklēs pils, eeraudzijis savu veco kaŗa beedri Bertoldu, Āraižu pils ordeņa brāļu vecako, noņem no galvas savu bruņu cepuri, pārleecas pār valni un uzrunā savu draugu (alloquitur draugum suum). Bet te viņu trāpija galvā bulta un nāvīgi eevainoja. Tā beidzās igauņu niknais eenaideeks.

Rusina
āve.

Vāci nerimstot rok deenu un nakti. Valnis dabū plaisu un pils draud sagāstees. Te libeešiem metas bailes un viņi lūdzas žēlastibas. Biskaps eesūta savu kaŗogu, Sv. Marijas bildi un paģēr, lai no jauna klausitu kristigai ticībai. Veena daļa gatava padotees, otra pretojas un nogāž uzsprausto kaŗogu. Kauja atjaunojas, bet bez sekmes. Beigās libeešiem, nekur glābšanu neredzot, japadodas. Biskaps peeprasa, lai kristas, atdod visu, ko laupijuši, maksā soda 100 aušuriņķus (oseringos, 50 markas jeb 25 mārciņas sudraba) un dod desmito baznicai. Libeeši gan kaulejas un grib atkratitees no šeem peeprasījumeem, bet pēdīgi tomēr visi jaizpilda. Tāpat ari latveešiem, kas bija peedalijušees, bija janēs naudas sods un desmitais. Antineešu

strīdu ar ordeni biskaps izšķīra tādi, ka peespreeda viņem biš-**Antineešu**
kokus un ordenim laukus, par ko pēdejais atlīdzināja antineešiem **strīdus**
naudā. Par savu veetneeku (procurans advocatiam, advocatus, **izšķiršana**
vāc. Vogt*) antineešos, vēlaku Vidzemē (Idumae) biskaps eecēla **un**
sava brāļa Teodoricha seevas tēvu, kreevu kuningu Valdemaru, **zaudejumu**
no ka pilsēta Valmeera dabujusi savu nosaukumu (kreeviski **atlīdzina-**
šana.
Володимереи).

J. Krodzneeks.

**30. Albert, Bischof von Riga,
verleiht der Rigischen Dom-
kirche ein Grundstück den
25. Juli 1211.**

Albertus, Dei gratia etc. Cum a
prima fundatione Rigensis civitatis
ius habuerimus conferendi areas ad
habitandum singulis competentes,
poscente tandem tempore, aream
quoque, quam decuit, ad constru-
endum monasterium et claustrum
cum domibus necessariis nobis ec-
clesiae nostrae cathedrali placuit
assignare. In die Jacobi apostoli,
pontificalibus inducti, cum reliquiis,
crucibus et processione solemniter
cleri et populi processimus ad lo-
cum, ubi extra murum civitatis
Livones habitationem habebant, cum
consensu omnium eligentes, confe-
rentes, lustrantes et consecrantes
eundem locum beatae virginis Mariae
et ecclesiae cathedrali, ita sane, ut
quicquid concinetur intra murum,
Dunam et fossatum, quod ultra la-
tericiam domum circulariter et di-
recte concurrit ad cornu muri ci-
tra portam magnam et viam, ad
aream pertineat supradictam, areas
autem, quas ibidem Livones seu
Teutonici habuerant, recompensa-
tione aliarum arearum seu certo
pretio comparavimus ab eisdem.
Eadem hora sollempniter et districte
sub anathematis vinculo percellen-
tes omnem hominem, qui in poste-

**Alberts, Rigas biskaps, pee-
šķīr Rigas Doma baznīcai
zemes gabalu 25. jūlijā 1211. g.**

Alberts, no Deeva žēlastības un t. t.

Tā ka no Rigas pilsētas pirmās
dibinašanas mums ir bijusi teesiba
atdot zemes gabalus preekš ap-
dzīvošanas atsevišķām personām
peeteekošus, tad arī tagad, kad
laiks to prasa, peenācīgu zemes
gabalu klosterā un sētas, ar nepee-
cešāmām būvēm mūsu katedralai
draudzei mums labpatika eerādit.
Apustuļa Jekaba deenā, virspreesteņa
tērpā ar relikvijām un krusteem
svīnīgā garīdzneeku klīra un tautas
gājeenā mēs devamees līdz tai
veetai, kur ārpus mūreem bij livu
mājokļi un saziņā ar vīseem to iz-
meklejam, šķīstījam un eesvētījam
svētajai jumpravai Marijai un kate-
drales baznīcai, un proti tā, ka viss,
kas ir starp mūreem, Daugavu un
grāvi, kuŗš aiz ķeeģeļu mājas ar
likumu un taisni iznāk uz seenas
stūri šaipus leeleem vārteem un
ceļam lai pee augšminētā zemes
gabala peederas; bet zemes gabalus,
kādi bij tur liveem vaj vāceem
peederejuši, atlīdzinot caur citeem
zemes gabaleem vaj noteiktu
samaksu nopirkām no viņeem. Pee
tam tajā pašā laikā svīnīgi un
noteikti nolādot un ar ķēdēm pee-
draudot ikkatram cilvēkam, kuŗš
vēlāki baznīcai atteecibā uz šo

*) Dr. Fr. G. von Bunge: „Liv-, Esth- und Curländischer Urkundenbuch“. I. seļ. 1853. g.

rum ecclesiam super eadem area indebite praesumeret molestare. Testes sunt: Johannes praepositus Rigensis (Mauricius, Helias, Arnoldus, Daniel) et totus conventus (peregrinorum, Joannes de Branstorp, Hermannus de Molve, Theodoricus Wrot, Walterus quondam dapifer, Philippus advocatus, Jordanus, Albertus et alii quam plures cives et peregrini) etc. Acta sunt haec anno dominicae incarnationis MCCXI. XIII. cal. Augusti. Pontificatus nostri anno XIV.

zemes gabalu eedomasees neceenigi grūtibas darit. Leecineeki ir: Johannes, Rigas preekšneeks (Mauricius, Helias, Arnoldus, Daniel) un viss konvents (no svešineekeem, Joannes de Branstorp, Hermannus de Molve, Theodoricus Wrot, Walterus, kādreiz ēdeena devejs, Fillipus advokats, Jordanus, Albertus un citi vairaki pilsoņi un svešineeki). Dots ir pēc Kunga eedzīmšanas 1211. gadā 25. jūlijā. Mūsu biskapa valdības 14. gadā.

Tulk. K. Straubergs.

31. Polockas kņaza un biskapa strīds dēl mesleem.

Pa tam sūtija Polockas kņazs un uzaicināja biskapu, noteikdams deenu un veetu, aizeet pee viņa uz Ģerciku, atbildēt par libešeem, kas viņam agrak maksājuši meslus, un aprunates, kā lai tirgotajeem apdrošināt ceļu pa Daugavu, un kā lai viņeem, atjaunojušeem meeru, veeglaki atturetees pret leišeem. Biskaps, paņēmis savus virus un kņazu Vladimiru līdz ar bruņeneecibas brāļeem un libeešu un latgaleešu vecakajeem, brauca kņazam pretim. Un viņam brauca tirgotaji ar saveem kuģeem līdz un aplikās savus eeročus, bīdamees visur pa Daugavu uzglūnošus leišus. Un nonākuši pee kņaza, tee sāka ar viņu vest sarunas par taisnību. Bet kņazs gāja biskapam virsū, gan draudedams gan glaimodams, lai nostājotees libeešus kristīt, teikdams, ka stāvot viņa varā, savus kalpus libeešus vaj nu kristīt jeb vaj pamest nekristitus. Jo kreevu kņazeem tāds eeradums, ka neveenas tautas, kuņu uzvarejuši, neved pee kristigas ticibas, bet to pee-speež maksat meslus un naudu. Bet biskaps domāja, ka Deevam jaklausa vairak, nekā cilvekeem, vairak debess, nekā pasauligeem valdineekeem, it kā viņš pats pavēlejis savā evaņģelijā, teikdams: „Eita un mācait visus ļaudis, tos kristidami Deeva Tēva, dēla un svēta gara vārdā.“ Viņš tadēļ teica, ka negribot nei atkāptes no eesāktā darba, nei nōkavēt savu no pāvesta uzlikto deevavārda sludināšanas amatu. Bet tomēr viņš nesīvejās pretim, ka kņazam maksā peenācigos meslus, it kā tas Kungs savā evaņģelijā jo projam saka: „Dodeet ķeizaram, kas ķeizaram peeder un Deevam, kas Deevam peeder.“ Jo arī biskaps agrak šos meslus kņazam bija maksajis libeešu veetā, bet libeeši, negribedami kalpot diveem kungeem, kreeveem un vāceešeem, runāja pastāvīgi uz biskapu, viņus pavisam atsvabinat no kreevu jūga. Kņazs, nepeekrizdams taisnajām eerunām, beidzot sadusmojās, draudeja atdot visas Lībijas pils līdz ar Rīgu pašu ugunij par laupījumu, pavēleja savam kaņaspēkam izeet no pils un uzstādīja visus savus ļaudis

Mesli no libešeem.

Kā kreevi izturejās pret eekarotām tautām.

līdz ar strēlneekeem klajumā, likdamees eesākam ar vāceeseem kaŗu, un sāka viņeem eet virsū. Visi biskapa viri līdz ar kņazu Vladimiru un bruņeneecibas brāļeem, un tirgotaji, aplikuši savus eeročus, gāja tadēļ kņazam sirdigi pretim. Un sateekot kopā, svētas Marijas baznīcas prāvests Jānis un kņazs Vladimirs izgāja līdz ar kādeem citeem vidū starp abeem kaŗapulkeem un uzrunaja kņazu, netraucet jauno draudzi ar saveem kaŗeem, ka lai ari viņš neklūtu līdz ar savu tautu traucets no vāceeseem, kas visi bija savos eeročos stipri un gauži vēlejš ar kreeveem kautes. Sabijees no viņu sirdibas, kņazs pavēleja savam kaŗaspēkam eet atpakaļ, pārgāja pāri pee biskapa un parādīja viņam savu ceenibu, saukdams to par savu garigo tēvu. Tāpat kļuva ari viņš no šī uzņemts kā dēls. Un palikdami kādu laiku kopā, tee aprunājās rūpigi par visu, kas peeder pee meera. Kņazs, varbūt uzmudinats no Deeva, atstāja tadēļ beidzot biskapam visu Lībiju brīvu un neaizkārtu, lai viņu starpā kļūtu nodibinats meers, tik pret leišeem, kā pret citeem paganeem, un lai tirgotajeem arveen būtu pa Daugavu brīvs ceļš. Un to notaisijuseem, kņazs brauca līdz ar viseem ļaudim pa Daugavu augšup un atgreezās preekā uz savu pilsētu Polocku. Bet ari biskaps brauca līdz ar viseem savejem jo leelā preekā lejup un atgreezās uz Lībiju.

Sadursme
starp
biskapu
un kņazu.

Kņazs
padodas
biskapam.

Kņazs
izdabon
tirgotajeem
brīvu
ceļu pa
Daugavu.

Indriķa kronika.

32. Embotē ceļ pili. Kuršus peespeež maksat meslus.

Īsi pēc tam grābšus sagrāba Emboti; no tam kuršeem viss preekš izgaisa, un teem nu bij jadod mesli. Tā ceeto klinti peespees, ka ta pāršķeļas. No kuršeem tomēr dažs labs dabuja galu, eekams pārvareja viņu zemi. Ir labu, ir ļaunu teem deva baudīt, kamēr tee palika tādā prātā, ka saņems kristību; gan ne labprāt tee to darija, bet taču tee pēdigi to peeņēma.

Rimju kronika.

33. Uzbrukums zemgaleešeem. Tos peespeež maksat meslus.

Mesters Andrejs no Stīrijas ar paganeem vairs nedomaja ilgaki svinet svētkus. Tas sacīja: „Deevs kungs, tu man gana esi stāvejis klāt ar savu spēku, bet nekad manas rūpes nebeigsees, ja nedosi man to svēto laimi, ka kristiteem eemantoju paganu mantojamu teesu. Savu dzīvību negribu saudzēt.“ Mesters Andrejs paziņoja saveem brāļeem, ka tam prāts eet gaitās uz zemgaleešu zemi. Tas bij teem par preeku. Tad sūtīja pee viseem zemju ļaudim, un kaŗaspēks steigšus sanāca pee mestra. Mesters un viņa brāļi, zemju ļaudis un krustneši tā izgāja pret zemgaleešeem. Nonākuši tai zemē, tee saņēmās laupījuma pilnas rokas un apkāva

Mestra
uzbrukums
Zemga-
lei un
viņa
postījumi.

Zemgaļi
vēlas
meeru un
solas
maksat
meslus.

daudz ļaužu. Ši grāmata jums visu pasacīs. Kur veen paganus savā preekšā atradzams, mestrs ar savu kaŗa pulku tos dzenaja šurp un turp un postija viņu zemi driz še, driz tur, tā kā tee nezinaja, bet gļabtees. Tad kopigi saspreduši, zemgaleeši steigšus sūtija pee mestra, isto meeru gribedami, aba solidamees dot meslus un dzīvot ar brājeem meerā. To dzirdot, mestram sirds tūdaļ palika preeka pilna, un tas atkal peeņēma zemgaleešus; bet meslus tee joprojam labprāt maksaja.

Rīmju kronika.

34. Nodokļi preesteru uzturam.

Eedzimtee
pret kristi-
tajeem
pirmajā
laikā
neizturas
naidigi.

Pirmā biskapa Meinarda laikā eedzimtee izturejās deezgan draudzīgi pret kristiteem: viņi atļāva Meinardam meerigi dzīvot savā vidū, viņi vēleja tam kopt un veicināt savu kristišanas darbu. Pee viņeem mana gluži maz reliģijas fanatisma; jadamā, ka viņu paganu ticiba palikusi nespēcīga, ka viņa novecojusi. Daži grib pat vēl peerādit, ka viņeem neesot bijis nekādas reliģijas. Kad ari par daudz teikts, kad apgalvo, ka nav bijis nekādas reliģijas, tad tomēr jaatzist, ka pēdeja tani laikā, kad vāci atnāca, vāja, ka viņai maz svara, maz ceenibas tautā. Caur to ari izskaidrojas, ka Meinardam bij eespējams tik ilgi dzīvot paganu starpā bez nekāda palīga.

Lai gan Meinardam bij brīv uzturetees Libijā, lai gan viņš kristija, bet eedzimtee vēl bij zemes kungi; viņš neka viņeem nevareja pavēlet, viņš tik vareja pee libeešeem ko eespēt caur viltu; caur lūgšanu.

Eedzimtee daudzreiz caur savu nepaklausību peerāda it gaiši, cik maz varas biskapam par viņeem, cik maz viņš pee tem var eespēt, ja grib viņeem pavēlet.

Meinardam
atvēr
bij savi
lauki.

Meinardam gan savi lauki, bet eedzimtee viņam tos labprāt atvēl, jo viņš apstrādā pats savu zemes stūrīti, un Libijā nav vēl zemes trūkuma. Daži vēsturneeki (Jannau) gan apgalvo, ka Meinardam jau peederejusi peektā daļa zemes, bet tas tik vareja būt, ja daudz, tad peektā daļa no to peederumeem, kas jau bij kristīti, un šādu gan nebij nekāds daudzums. Bet ka šis peederums nav vēl drošs, skaidri redzams. Eedzimtee gribeja atņemt Ditriķim, Meinarda beedrim, viņa paša apstrādato zemi, kad redzeja, ka tam aug kuplaka labība nekā viņeem.

Pirmee
vācu
karapulki
Libijā..

Dažu reiz bij apdraudeta pat preesteru dzīvība, bet šādi gadījumi bij reti; vispārīgi ņemot, jasaka, ka pēdejee vareja meerigi izsēt savu kristīgās mācibas sēklu, ja tik būtu gribejuši to meerā darīt, ja tik būtu mācejuši pārleecinat paganus no svētības, kādu atnes kristīga ticiba. Bet toreiz nebij tādi laiki. Meinarda pēcnācejs Bertolds, gribedams eegūt vairak svara pee eedzimtajeem, gribedams varbūt ari valdit par libeešeem laicīgās leetās, tāpat kā garīgās, atveda pirmos karapulkus uz Libijas krasteem.

Pat veenkāršākā cilveka prāts tagad vareja noģist, ko tee grib; tadēļ ari libeeši stājās apbruņoti zakšeem pretim, uzaicina-

dami Bertoldu ar draudeem, lai sūta kaŗaspēku atpakaļ mājās; lai atgriežas pats meerigi uz savu biskapa veetu, Ikšķili; lai tos, kas peenēmuši ticību, speež viņu turet, bet citus lai rauga peedabut ar vārdeem un nevis ar rikstēm. Bet biskaps neklausijās uz viņu taisnajeem vārdeem. Izcēlās kautiņš, kuŗā libeešu pārspēja. Šai kaujā krita arī Bertolds. Zakši atreeba viņa nāvi, sadedzinadami un nopostidami libeešu druvas. Vēl tai pašā deenā viņi kristija Salaspilī 50 un otrā deenā Ikšķilē 100 libeešu. Peespeeda viņus uzņemt savās pilīs preesterus un dot katru gadu viņu uzturam un izdevumeem pa mēram labibas no katra arkla.

Libeešu draudi.

Pirmo reiz šē parādas vara. Pirmo reiz balteeši teek šē peespeesti peenemt kristību. Šē parādas arī pirmee nodokļi, ko eedzimtee no šī laika arveenu maksaja saveem uzvaretajeem. Šē nodokļi nosaciti preekš preestejeem, kas nes paganeem ticību un līdz ar to arī pasaulīgu valdību, līdz ar to arī pasaulīgas nastas. Garidzneeķi dabū usturu no katra, kam zeme, no katra, kam peeder zemes gabals, un šo teesību viņi gan būs ilgi paturejuši, zakšu nosacijums gan būs uzglabajees ilgi. Tas apstākļis, ka pēc zakšu aizzeešanas libeeši nokratija jūgu, vēl neko nepeerāda, ka viņi tika vaļā no šim nodošanām. Viņi gan nebij vis ilgaki avabadi kā līdz Alberta atnākšanai. Alberts viņus peespeeda padotees, noligt meeru. Saprotams, ka viņš neatlaida vis nosacitā mēra maksu, jo toreiz nemāceja vis tos žēlot, kas bij atkrituši, bet uzlika viņeem vēl arveenu leelakas nastas.

Preesteru nodokļi.

Vara kristīgas ticības eevēšanā.

Kad libeeši 1211. gadā sāk sūdzetees par nastu grūtumu, tad pēdejo starpā būs arī gan domati nodokļi preestejeem, jo bez desmitās teesas eedzimtee grib, lai atveeglo viņeem arī vēl kristito likumus (jura Christianorum). Zem pēdejeem var saprast arī citas nastas, citus nodokļus, bet domajams, ka preesteru teesa arī būs bijusi.

Libeeši sūdzas dēļ grūtām nastām.

Visur gan nebij noteikts mērs, cik jamaksā preestejeem, cik jadod preekš viņu uztura, bet ka eedzimtee gādajuši par viņu vajadzībām, par to nevar šaubitees. Kad vēlāk biskaps dabuja zemi ar bruņineekeem, tad nolīgumu starpā stāveja arī, ka viņeem jauztur preesteri. Saprotams, ka bruņineekeem pašeem bij jadod kāda daļa no eeņēmumeem preestejeem, bet tāpat arī draudzes bērneem vajadzeja nest savam dvēseles ganam dzīves vajadzības. Tērbatas biskaps nolīgst ar ordeņa bruņineekeem, ka viņi savā daļā apgādatu Deeva kalpus, ka uzturētu arī tos, kas no biskapa sūtiiti, eet pārraudzīt draudzes. Ar bruņineekeem gan viņš līgst, bet tikai gan tamdēļ, ka viņam nav nekādas teesības, bruņineeķu daļā peespeest eedzimtos, lai apgādā preesterus. Tērbatas biskaps Hermanis gan tikai nolīgst ar bruņineekeem, lai pavēl igauneeem rūpetees par kristīga jūga izplatitajeem. Ka eedzimteeem vajadzejis uzturet garidzneeķus, ka vajadzejis dot viņeem, kas pee dzīves vajadzīgs, redzams iz nolīguma ar kuršeeem.

Eedzimtajeem vajadzeja uzturet garidzneeķus.

Vispirms viņeem teek noteikts, ka jauzņem preesteri, ka tee jauztur un jaapsargā, jaaizstāv pret eenaidneekeem kā pašeeem sevi. Kuršeeem gan nav noteikts zinams mērs, bet viņeem vajaga,

kā kristiteem cilvekeem, godīgi (honeste) dot preesterēem, kas vajadzīgs. Kad nu kuršēem jau leek rūpetees par saveem kristitajeem, kas taču no laba prāta padevās vāceeseem, tad gan ari domajams, ka libeeseem un igaunēem negāja vis labaki, tad gan ari peenjemams, ka igauņus, kas bij tik ilgi turejušees pretim, preesteri negribeja vis kristit, tā sakot, par velti jeb neēduši, jo vērsim, kas strādā, taču nevar muti aizseet. Viņi strādāja ta Kunga druvā, tadēļ jau ari driksteja gan ņemt uzturu iz viņas.

**Libijas
eedališana
draudzēs.**

Libija tika jau 1206. g. gadā caur Alobrandu eedalīta draudzēs. Visā Libijā kļuva celtas baznīcas. Alberts eevetoja viņās preesterus, peešķīra viņēem un baznīcām zemes gabalus, jo viņš taču vareja katru ceemu, katru īpašumu pārvērst par vispārīgu, un vispārīgs īpašums bij tas, kas peedereja baznīcai. Ka sākumā Alberts nav gribejis par beeži izleetot šādu atņemšanas veidu, leecina, ka viņš atpirka no eedzimtajeem veetu preekš Rīgas Doma baznīcas. (Richter: Geschichte der deutschen Ostseeprovinzen, I. Teil, Seite 121). Bet visur viņš nebij tik žēlīgs, viņš paņēma ari zemes gabalus preekš baznīcām bez nekādas leelas prasīšanas.

**Biskapeem
peešķir
zemi.**

Tādu izturešanas attaisnoja ari pāvests, jo viņa sūtnis Viļums no Modenas peešķīra (1226) katram biskapam divus apstrādatus un 18 neapstrādatus arklus, katrai katedrales baznīcai 100 apstrādatus un divus neapstrādatus. Indriķis teic, ka Tērbatas biskaps un ordeņa brāļi apdāvinājuši preesterus bagatīgi ar labību un zemi, bet ka šī maksa kritusi beigu beigās uz igauņēem, veegli saprotams, ja eevēro, cik bārgi apgājās bruņineeki pēc Tērbatas uzvaras ar nabaga igauņēem, kas viņēem bij darijuši tik daudz pūles un raizes. Cik zemes preesteri dabujuši, Indriķis neteic, bet pēc kāda vācu ordeņa nolīguma ar eedzimtajeem prūšos pēdejee apsolas dot preekš katras veenas baznīcas preesteru uzturesšanas 8 arklus zemes, 4 laukā un 4 mežā, desmito teesu no 20 arkleem, divus vērsus, veenu zirgu un veenu govī. Minetais nolīgums gan ir iz 1249. gada, bet prūšos viss attistijās vēlaku nekā Baltijā; tadēļ var gan ari peenemt, ka šīnī laikā draudzēs eevetotee preesteri Baltijā nedabuja vis mazak zemes.

**Preesteru
skaits
Alberta
laikā.**

Preesteru skaits, kā leekas, jau Alberta laikos labi leels, jo bez teem, kam sava draudze, kam zeme un sava māja, vēl leels pulks tādu, kas vēl arveen turpina misionara darbu, staigādami apkārt pa novadeem un apslapīnadami eedzimtos ar ūdeni. Šeem bij tas grūtākais uzdevums; viņēem dažu deenu pēc uzvaras bij janokrista vairak simtu, viņēem bij jaeet lidzi kaļā. Šeem preesterēem bij japavada kaļa pulki, lai var būt izdevīgā brīdī pee rokas. Viņēem ari bij japārcees vairak breesmu, nekā viņu amata brāļēem, kam bij sava draudze. Viņēem bij japārteek pa leelakai daļai no ta, ko atmeta tee novadi, kuļus tee atgreeza, kuļos tee uzturējās. Viņēem bij vairak japalaižas uz eedzimto labprātību, lai gan uzvaretaji neatstāja viņus eedzimto žēlastībai veen, bet pēdejeem, kā jau teikts, stingri peekodinaja, lat godīgi apgādā, apsargā savus dvēseles ganus.

Jo stingraki viņi aizleedza elkeem kalpot, jo siktaki turejās eedzimtee pee vecajeem deeveem, zinams gan, ne atklāti, jo par tādu grēka darbu viņus sadedzināja, bet slepeni, klusumā viņi pameeloja garus vēl labaki nekā to bij darijuši preekš tam. Viņi domāja, ka vāceši tik atņem viņeem visu, kas labs, un kad vāci aizleedza viņeem veco ticību un uzspeeda savu, tad domāja ari, ka tee to tik dara aiz ļaunprātības. Tadēļ ari gaužam reti gadījās, ka kāds peenēma kristību aiz pārleecinašanās; viņi tik to darija peespeesti.

**Eedzimto
teekšanās
kalpot
elkeem.**

Eepreekšeju mācību tureja toreiz par maz vajadzīgu; ja kāds apsolijās peenemt kristīgo ticību un ja pee viņa bij izpildīta kristības ceremonija, tad jau viņš bij pilnīgs un galīgi uzņemts kristīto sabeedribā, kur pēc preesteru vārdeem valdīja mīlestība un satīcība. Bet ko vareja eedzimtee mācītees no šādas satīcības, kad vāci paši ķīldojās savā starpā, kad vāci tāpat ļaupīja un dedzināja, kā pagānu leiši? Ko vareja viņi saprast no kristīgo veenprātības, kad vāci un daži strīdējās savā starpā, kad vāci neuzskatīja no daņeem kristītos par pilnīgeem, kamēr pēdejee taču saucās ari par kristīteem, kamēr pēdejee taču aplaistīja viņus tāpat ar ūdeni, kā vāceši?

**Kristitaju
iztureša-
nās vārdos
un darbos.**

No īstās kristīgas mācības eedzimtee dabūja maz ko dzirdet, jo tādu preesteru bij maz, kas grībeja tiktāļ nopūletees, ka eemācītos pagānu valodu; ja tādi ari atgādījās, tad tos izleetoja pa leelakai daļai par misionareem, bet leelakais preesteru daudzums sprediķoja latīņu valodā, no kuņas eedzimtee nesaprata ne vārda. Bīskaps gan grībeja cik necik palīdzēt eedzimtajeem šai ziņā un lika Rīgā izrādīt skatus iz svētajeem stāsteem. Šī bij ta veenīgā metode, caur ko darija eedzimtajeem saprotamu Kristus mācību.

**Kristīgas
ticības
neseji
nepūlejās
eemāci-
tees
pagānu
valodu.**

Preesteereem vajadzēja netikveen ticības leetās mācīt eedzimtos, bet ari paklausībā pret kungeem. Tadēļ jaunatgreestee uzskatīja viņus par kristīto jūga izplatitajeem, viņi nemaz neizšķīra preesterus no pasaulīgeem valdīneekeem. Un pēdejos viņi ari vareja ar pilnu teesību šādi uzskatīt, jo preesteri, dabudami zemes gabalus, sāka vairak rūpetees par zemes apstrādašanu nekā par Kristus mācības izskaidrošanu. Viņi palika stipri bagāti, un eedzimtee eenīdeja viņus vēl vairak. Pat visu kreetnakee iz preesteereem stipri turīgi vīri, pat tādi, kā Alubrands, no kuņeem nevar domāt, ka tee caur netaisnību nākuši pee mantas. Indriķis stāsta par kādu strīdu starp Alubrandu un Idumejas latgaleešu soģi Vladimiru. Alubrands apvaino pēdejo un pārmet viņam, ka netaisni sakrājot mantu, bet Vladimirs norāda, ka Alubrands nemaz nav labaks, ka viņam ari turīga mājas būšana.

**Preesteri
mācija
eedzimtos
klusit
kungeem.**

Lai gan jaunatgreestee, uztura preesterus, lai gan viņeem tee jaapgādā, tomēr tee nodokļi viņus neapspeež; nekur nedzird viņus sevišķi par teem sūdzamees; bet vairak viņus apgrūtina desmitā daļa, kas stāveja tuvā sakarā ar preesteru nodokļeem.*)

**Desmitās
daļas
smagums.**

Plutu Vilis.

*) „Austrums“. 1888.

VI. Senlatvju politiskā satversme.

35. Kapēc mūsu dzimtene palika par strīdus ābolu citu tautu starpā?

Vērojot mūsu dzimtenes senakos laikus, mums it neviļot krīt acīs tas apstāklis, ka Baltija pārceetusi ļoti daudz pārmaiņu, gan asiņainu karu pašu mājās, gan ar kaimiņu tautām, peederejusi te veenai valstij, te — otram, līdz beidzot atradusi meera paspārni Kreevijas varā. Vispirms pār latveešu un leišu novadeem pūlējās savu varu izplātīt mazakee kreevu ķnasi, kas mita latvju un leišu robežu tuvumā. 13. gadusimtenī Baltijas peekrastes lībji un latveeši atzina Polockas ķnāzus un maksāja viņeem zīnamas nodevas. Turpretim zengaleeši, leiši un igauņi atsita kreevus asiņaiņās kaujās. Un vēlāk it īpaši leiši uzbruka kreevu mazakām valstiņām, eeņemdami tās ar eeroču varu. 13. gadu simtenī katoļu bīskapi un ordenis sāk Baltijas peekrastē nodibināt savu varu, eeņemdami gan ar labu, gan varu papreekš lībju, pēc tam latvju, ķūru, igauņu un zengāļu novadus.

Tā vispārīgos vilceenos apceredami mūsu dzimtenes vēsturi, redzam, ka Baltijas liktenis visai raibs, visai šaubīgs un nenoteikts. Katrs stiprakais kaimiņš saņēma viņu savā varā, uzspēž tai savu kulturu, valsts kārtību, pa daļai ticību un valodu. Kapēc mūsu dzimtenei tautu starpā peekrituse tāda sērdeenītes loma, kas šaubās un lokās kā needra pirmā vēja pūsmā? Kapēc mūsu vēstures teka tik nelīdzēna, tik likumaiņa? Kapēc mūsu dzimtene, kas peedzīvojuse tik daudz laimes un postu, uzvaru un pazaudējumu, kas tik daudz strādajuse un cīnijusees, nav spējuse savu likteni paturet pašas rokās? Mūsu senči spēja gan uzcelt staltas pilsētas, vareņus ceetokšņus, izart zemi krustam un šķēršam nolīst mūža mežus, viņi prata strādat, cinītees, no kaimiņeem aizgūt un mācītees, viņi ātri sāka peegreestees kristīgai ticībai, bet visi šādi pūliņi nepalīdzeja viņeem it nebūt nodibināt pastāvīgu valsti. Pirms mēs izdibīnajam mūsu vēstures raibumu cēloņus, mums jāņem apceret Baltijas zemes un tautu apstākļi.

**Geogra-
fiskais
stāvoklis.**

Uzmetot veen acīs uz Baltijas karti, tūliņ nojaužam, ka mūsu dzimtenes stāvoklis ļoti nenodrošināts. Plānā, pāris simtu verstis platā sloksnītē viņa steepjas gar Baltijas jūras peekrasti no Somu jūras līča līdz Kaļalauceem. Labs deenas un nakts jājeens, un mēs jau atrodamees svešu tautu robežās. Neskaitamas upes eesākas Kreevos un Leišos. Vajag tik sēstees laivās, gan jau ūdens atvīzīnās it veegli svešus laupitājus un sirotājus pee mūsu pašu nama durvim. Baltijas tautiņu robežas nesargāja ne

augsti kalni, nedz nepārredzami purvi un meži, kādus sastopam uz poļu un leišu robežām. Purvi un meži ir gan senatnē leelaki bijuši, bet latvi tur, kā kronists stāsta, nespējuši lāgā ne no laupitajiem paslēpties.

Zeme Vidzemē un Kurzemes zeemeļdaļā neauglīga. Ta nespēja mūsu senčus saistīt veenkop. Tēvs gan labprāt redzeja bērņus sev tuvumā, lai būtu breesmu brīdī pilīgi pee rokas. Ar to nolūku viņš cēla sētu augstā kalnā, taisidams to vairak vaj mazak apceetinātā veetā.

Tautas dzeesmas beeži veen apdzeed tādas apceetintas sētas. Dzenotees māsai pakaļ, bāleliņi peejāj pee leela ceema.

Senču
sētas.

... Jājam vēl simtu jūdžu,
Jau vizuļi (māsas) pabiruši.
Uzjājam augstu kalnu,
Eeraugam leelu ceemu;
Visapkārt kuplas leepas,
Atslēgām vārti slēgti... 13.646.

Peevestā tautas dzeesmā gan bāliņi izlīgst ar tauteešeem, t. i. svešneekem, kas mūsu laupijuši. Citos gadījumos kaŗš tūliņ kājās.

Jājat mani bāleliņi,
Ne celiņa vaicadami:
Kalnā tautu leela sēta,
Lejā zaļa birstelite. 13.603.

Kaŗu māt, kaŗu māt
Cel kaŗu kājās,
Apmeti lēģeri
Tautiņu lejā. 13.604.

Valsts vara un likums mūsu senčus tai laikā vēl nesargāja. Viņeem nācās pašeem sevi aizsargatees. Zemkopis, lopkopis bij tai pašā laikā kaŗa vīrs, kas aizstāveja ar eeročeem rokā savu mantu un dzīvību. Ari tirgotajs nedrīksteja laistees tālā ceļā bez apbruņota spēka. Sajuka robežas, tūliņ uz ežām ciņa. Un latveetis dzeed, ka labaki lai viņam galvu ņem, nekā tēvu zemi. Iznāk kādreiz juceklis mežos ar bišu kokeem — auļeem, ar tačeem upēs, ar zivju bagateem ezeru un jūŗas ličeem, visus tādus strīdus izšķiŗ vairak eeroči. Ja kaimiņu tautu dēls nolaupa otrām tautām meitu, viņam dzenas pakaļ visa apvainotās tautas draudze (kr. дружина). Jo leekaka kādām tautām draudze, jo stipraks tās kaŗeivju pulciņš, jo labaki viņa spēj aizsargat savas robežas un teesības.

Aizstāve-
šanās.

Mūsu senču pirmatnejā satversmes veeniba bij tauta, leelaka vaj mazaka ģimenes un asins radineeku saveeniba. Vēlakos 17. gadusimteņa rakstos beeži sastopam vārdu „tauta“, leetotu ģimenes nozimē, peemēram: g a s p a s a n a n o a u g s t a s t a u t a s - d z i m u m a . Turpretim runajot par sveši-

Senču
pirmatnejā
satversme.

neeku un eenaidneeku, beeži veen leeto vārdu tautētis, apzīmedami ar to svešas un naidīgas ģimenes locekli. No ta varam spreest, ka visi eedzīvotāji bij sadalījušees mazās ģimenēs, radu un draugu saveenībās, kuņas atradās beeži ar citām naidā un kaļā. Tomēr nebūt nav jadamā, ka to tišam ar nodomu pācildina daži vēsturneeki, it kā mūsu senči būtu dzīvojuši nebeidzamos kaņos. Būdami pēc dabas un dzīves eekārtojuma meermilīgi zemes un lopu kopeji, latvji un libji izturejās ļoti laipni un veemilīgi pret pašu ļaudim un pat svešneekem. Kaņš, atreebiba un uzbrukumi notika pēc noteikteem pārkāpumeem un aizskārumeem.

Privatais īpašums. 13. gadusimtenī un ari agraki mūsu senči atzina privato īpašumu, veenlīdz kustamo, kā nekustamo. Kuņš nolīda vecokšņa mežu un eetaisija tīrumus, tam zinams zemes gabsals peedereja ar visām ēkām uz bērnu bērneem. Kad vāceesi atnāca uz Baltiju, viņi ar leelako uzmanību izturejās pret latvju un libju privato zemes īpašumu. Rīgas pilsētas robežās viseem libjeem atstāja viņu laukus un tīrumus. Ja bruņineeki kādreiz atņēma eedzimtājēem tīrumus un auļus, virsbīskaps pavēleja nolaupīto atdot atpakaļ un zaudejumus atlīdzinat. Kā viņa pavēles teešam izpildītas, leecina vēl līdz pēdejam laikam uzglabājušās kvītes par ordeņa eemaksato atlīdzinājuma zumu. Ari pats virsbīskaps pirka zemi no libjeem tai veetai, kurā nodomāja Rīgas pilsētu uzcelt.

Latvju un libju virsaiši. Vēl jo skaidraku leecību par latvju un libju privato īpašumu dod leecību visvecakā lēņu grāmata, kas izdota panīkušajēem libju un latvju virsaišēem Maneginteneem. Manegintenu pils Idove Mālpils apgabalā jau 1207. gada rudenī teek saukta par senlaiku pili (apud antiquum castrum). Jadamā, ka viņa leelos kaņos nopostīta un atstāta, Skaistais pilskalns vēl tagad redzams Mālpils muižas robežās. Manegintenu zemes īpašumi nav bijuši nekādi leelee: no vēlako laiku peeziēm lēņu grāmatas redzam ka viņēem peederejuši aņamas zemes tikai divi arkli. Pee aņamās zemes peeskaitamas kādas peecas, sešas salas (rozās, augstas veetas purvos) tuvejās upites (Slouke) robežās). Tais laikos labību sēja tikai pašu vajadzībām un pārdošanai nolēma saķerto zvēru ādas, medu un vasku. Tapēc pee mazeem tūrumeem peedereja plašas dravas, meži un zvejas.

Ģimenes tēvs. Vecos rakstos vēl peemineti latvju virsaišu Rameka, Tālivalda īpašumi, kuņi būs bijuši leelaki, kā peemineto Manegintenu divi arkli. Visus savus īpašumus apstrādāja ģimenes galva ar saveem peederigeem, kalpeem, vergeem, sērdeņēem un bāriņēem. Ģimenes tēvs bij visu pavēlneeks un kungs. Viņam peedereja saime, tūrumi, lopi un auļi. Beeži veen tļgojotees vaj ļaupot viņš eeguva daudz sudraba un zelta. Tēvam peedereja ari eeroči, kuņus atļāva nesat veenīgi brīveem ģimenes locekļēem, draudzes locekļēem. Ģimenes vecakais vareja sodit savus peederigos un vērgus ar meesas un nāves sodu, vareja speest pee viseem darbeem, vareja pārdot meitas vergos citām tautām. Bet viņam vajadzēja aizsargat ģimenes locekļus no pārestībām,

sagādat teem teesu un taisnību, gērbt viņus un iztīcinat, aizstāvēt teesas preekšā, atreebt viņu asinis, vaj arī samaksat un izlīdzinat viņu pārkāpumus un nōzeegumus.

Pēc tēva nāves zemi un varu manto dēli, nevis meitas. Meitas dabon tikai pūru un viņām jaeet tāļu tautiņās. Par visu darbu sētā un laukā viņas dabon vilnu, linus, no kuņeem ar mātes vaj vecakas radineeces palīdzību darina dažadas rotas, ada cimdus, zeķes, pušķo sagšas un auž vilaines. Tēvs vaj brālis nopērk vēl gredzenus, saktas un ziļu vaj sudraba vaiņagu. Brālim ir teesiba māsu eemīt pret līgavu. Tādu izmitu māsu sauc par atdošiņu un viņa paleek par kalponi (verdzeni) līgavas ģimenē. Brālis pērk, nolaupa vaj izkaņo sev līgavu, kuņū vecakee sauc par vedeklu, māsas par — māršu. Ja jaunai līgavai nav leela pūra, stipru baleliņu, kas viņu aizstāv un izlīdzina ar tautām, padara to tautām līdzigu, viņa arī teek vīra vecakeem, vecakeem brāļeem, deeveņeem par kalponi un verdzeni.

Mantošanas teesibas un kārtiba.

No ta varam spreest, ka svešneeku, bāreņu, sērdeeņu, gūstekņu stāvoklis tautu sētā nebij nekāds teicamais. Sērdeeņeem un bāreņeem, kam trūka radu un peederigo aizstāvības, vajadzēja eet svešā sētā vergot un kalpot. Pats vārds kalps cēlees no kreevu „холопъ“ un nozīmē vergu, kas kungam peeder līdzigi zemkopības rīkeem un lopeem. Kalpus eeguva par naudu vaj sagūstīja kaņā. Kreevu vecos dokumentos par sērdeeņeem sauc zemkopjus, kas peerakstīti pee muižām un klostereem. Leišu valodā par „bērnū“ dēvē kalpu (l. bērnas-kalps). Tāļak Kurzemē meitu leeto kalpones nozīmē, peemēram, saligt meitu, atlaist meitu, ganu meita. Turpretim Vidzemē visus mājas apkalpotajus, puišus un kalpus dēvē par dēleešeem, peemēram, dēleeši veen mājās, dēleeši jau pirtī. No ta varam nojaust, ka vecos laikos latvji saprata mineto radneecību citadi; dēls un meita vareja nozīmēt kalpu un kalponi. Tapēc pēc vecveceem paradumeem mūsu, kā arī citu tautu bērni sauc tēvu un māti līdzigi kalpeem un kalponēm par vecakeem, par augstakeem, pavēlneekeem, preekšneekeem un kungeem.

Bāreņi.

Šāds izskaidrojums saskan ļoti brangi ar pirmo kronistu ziņām par latvju un lībju vecakeem, kuņus tee dēvē par senioreem vaj aeltesten. Visās veetās, kad latvji un lībji rikojas kaņā eet vaj meeru deret, tos vada vecakee, pirmee, augstakee un ķēniņi. Tee zemes piļu vaj vismaz apceetinatu ceemu īpašneeki, bagatneeki, ar labeem eeroceem apbruņoti zemako šķiru valdneeki un kalpinataji. Ta bij zemes īpašneeku un kaņeivju šķira, kuņa ar zobinu rokā apsargaja savus īpašumus, ceetas pilis un sētas, turedami paklausībā zemakos ļautiņus, kalpus, vergus, sērdeeņus, bāreņus, visus grūtdeeņus un dubļu bridejus.

Bagatneeku zemuņu un nabadzīgo kalpu starpā pastāveja sīvs un nemitīgs naidis. Tautas dzeesmas uzglabājušas sērdeeņu, bāreņu un visu dubļu brideju žēlabas. Visvairak tee gaužas par siteeneem, bargeem vārdeem, plānu apģērbu un leesu kumosu. Teem nebij nekādas intereses aizstāvēt ar eeroceem savus ap-

Zocialā plaiša un naidis.

speedejus. Viņiem nebij eeroču brīv nēsāt. Ja eenaidneeks eebruka zemē, tad tam stājās vispirms pretim bagatneeki, zemturi, tā dēvētie vecakee. Bagatakee un varenakee izmekleja stāvas peekrastes, uzcēla tur pilis ar augsteem vaļņeem, grāvjeem, ozola stumbru augstām sētām. Aiz apceetinajumeem stāveja ēkas ar izlūku torņeem, klētis ar labibu, dzirnavas, kur labibu malt. Pils sētas vidū aka, kur apsēstee smēla ūdeni. izrokot senču pilskalnus, tagad atrod vēl uz vaļņeem apdegušo stabu atleekas, eeročus, vaļņus, grāvjus, dažā veetā (Tervetenē) vēl apdegušus graudus veseleem lāpstu dūreeneem. Par aizbirušām akām ļaudis stāsta vēl šo baltu deenu visadas teikas, peemēram: ja akā eelaižot pili, viņa izpeldot tuvejā ezerā vaj upē.

Ap 300
pilskalnu.

Sādu pilskalnu Latvijā varam ap trīssimti saskaitīt. Sevišķi daudz mazu pilskalnu Kurzemē un Vidzemes latvju daļā. Tikko parādījās eenaidneeku sirotaji, leelakā eemītneeku daļa ar mantu devās uz ceetām pilim. Sirotaji ilgi neuzdrošinājās pilis eelenkt, bet nāca uz zinamu apgabalu caur purveem un mežeem, lai nepamanīti uzbruktu nakts laikā dusošeem ceemeem. No meega trūkušeis nelaimīgee ļautiņi bēdza uz mežeem . . . Kuŗu vīreeti ar eeročeem noķēra, to nokāva. Daŗus virsaiŗus un bagatneekus mocīja, lai uzrāda apslēptos dārgumus. Tā īgauņi izcepa dzīvu pee lēnas uguns, Beverīnas Tāluvaldi, tapēc ka no sava sudraba esot tikai daļu uzrādījis.

Sirotaju
kaŗi.

Tikai tādu kaŗa gaitu sirotaji tureja par izdevušos, kad tos nepamanīja. Kad eedzīvotaji bij sabēguŗi pilis un meŗos paņēmuŗi mantas līdz, tad nācās apceetinajumus eeņemt ar joni. Pēc sīvas un negantas cīņas sirotaji vaj nu pili eeņēma, vaj ātri aizlaidās, pirms apziņotee apkārtejo novadu kaŗa pulki viņus neapņē m un neiznīcina. Leelako teesu sirotaji pilim nemaz neuzbruka, tapēc ka daŗi simti kaŗeivju spēja vairak deenas aizstāvet neleelās senās latvju, kuru un lībju pilis. Peemēram, no Kurzemes pilskalneem leelakais ir Ceecerē, kas 7200 kv. soļu plaŗs, mazaķais — Dzirās, kas apņēm tikai 1040 kv. soļus. Daudzi no pilskalneem bijuŗi ļoti vāji apceetināti: ceems ar ceetu sētu, — ta visa pils. Daŗeem pilskalneem uorakti kranti, nolīdzināti paugurī veenā, otrā veetā vaj visapkārt apmesti vaļņi. Ap leelakeem pilskalneem latvju un lībju novados bij apmesti vaļņi un izrakti grāvji; ap daŗām pilim, kā peemēram, ap Tervetenes, Matkules, Greezes vairakkārtīgi vaļņi un grāvji. Stipri apceetīnatas bij daŗas no leelakām Lībijas un Latgales pilim, peemēram, Beverīnas pils, Kaupo leelā pils Kubezelē (Krimunās).

Pilskalnu
leelums.

Vispāri ņemot, vecakee pilskalni bij mazi: daŗus desmit soļus krustam un šķērsam. Tee kā radīti preekš paslēpŗanās uz īsu brīdi, kad draud sirotaju uzbrukums. Tā mūsu senči, uz augsteem piļu vaļņeem stāvedami, skatījās, ka sirotaji no ceetzemes un jūras beeŗi veen izklīda pa zemi, dedzināja ceemus, gūstīja ļaudis, uokaudami vīrus un aizvezdami verdzībā sēevas, jauneklus un bērņus. Pēc šādām breesmu deenām zeedoŗi novadi pārvēŗtās par pelnu kopām. Mūsu senčeem eenaidneeki nāca no visām

pusēm: no ceetzemes igauņi, lībji, leiši, kreevi; pār jūru nāca zveedri, daņi, visadi jūras laupitaji, dūšīgi vikingi. Nelūgti un neaicināti tee nāca kā leiši uz ātreem zirgeem, izleetodami zeemu pārsalušos purvus, ezerus un upes, vaj brauca šurp ar spārnotām laivām, eebrauca pa upēm dziļi zemē gan tirgodamees, gan laupidami, gan abus darbus reizē daridami.

No ta varam spreest, ka senos laikos mūsu senčeeem nācās ar leelām pūlēm zemi aizstāvēt, tapēc ka eenaideeku bij pārak daudz un neveens nespēja pateikt, kad un no kureenes tee nāks. Piliis, kas bij jo beeži izkaisitas pa visu zemi, spēja virsaišus un bajarus uz dažām deenām pasargat ar viseem lopeem un ļaudim. Sirotajeem ceļā vareja celt kādus ceetokšņus grib: viņi pārģalvigi lauzās zemē eekšā, eedami viseem apceetinajumeem gaļam. Ja viņeeem aizstāja ceļā preekšā, tee kavās uz dzīvību un nāvi. Par šām ciņām daudz zin vēstit vecas kreevu kronikas, skandinaveešu teikas un senakee Baltijas kronisti.

Kapēc mūsu senči nespēja aizsargat savu zemi un nodibinat valsti, tur meklejami vairak eemesli. Neaugligā un purvainā zeme atļāva nodibinat tikai neleelas tautu organizācijas, kuņas veena otru beeži apkaņoja un netika nekādā galā. Dabas robežām, augsteem kalneem, leeleem purveem un mežeem trūkstot, zemi apmekleja laupitaji, un eelauzās jaunas tautas. Uz mazās Baltijas peekrastes sloksnites atrodam juku jukām dažadas tautiņas un ciltis, gan atleekas no ģermaneeem uz salām, zveedrus, gan mongoļu tautas, igauņus, kas dalās dažadās ciltīs, lībjus un kūņus, latveešus, vendus, leišus. Vaj nu no šām tautu tautām un cilšu ciltim bij veegli sakļaut veenību, kas spētu greest krūti un eeročus pret neskaitameem eenaideekeem? Kad igauņi un latveeši bij sadalijušees beeži veen naidigās ciltīs, kas veena otru pee reizes izlaupija, kā lai tos salidzina un saveeno ar sveštauteešem, kaņeivigeem lībjeem un kūņeeem? Viņus vareja gan sapulcinat kaņa gaitās pret zveedreem un daņeeem, jo tee cereja uz bagatu laupijumu, bet nevis uz meera darbeem. Ja mums jājautā, kapēc mūsu zemitē no veceem laikeem notikušas tikdaudz ciņas, tad jaatbild, ka tajos nemeerigos kaņeivigos laikos Baltija, kas atrodas tirdzneecības ceļu malā, peevilka no ceetzemes un jūras puses neskaitamas tautas, kuņām saskalditās dzimtenes maztautiņas nespēja stādīt pretim nekādu spēku*).

Kapēc
senči
nespēja
nodibinat
vaisti?

R. Klaustiņš.

36. Zemgaleešu dzimts satversme un valsts.

Kādas zemgaleešeem bijušas valsts eestādes, par to mums ir tikai sikas, jo gausas siņas. Ka libeeši dzivojuši dzimtis, to gan stāsta Rīmetā. kronika, p. p. par Kaupo dzimti Krimuldā, kuņas vecakais virsaitis jeb kungs (kunings) viņš bijis. Tā kā Baltijas tautiņas dzivoja visas tik tuvu kopā, sadūrās veena ar

Valsts
eestādes.

*) Peteris Leelais. 1910.

Dzimts satversme. Otru uz katra soļa, tad varam droši slēgt, ka arī latveeši un zemgaleeši dzīvojuši vēl dzimšu satversmē, jebšu par latveešiem kronists teic, ka dzīvojuši izkaisīti, tas būtu saimēs, kā viņi dzīvo vēl šodeen. Bet noteikt robežu, kur beidzās saime un sākās dzimts, nav nebūt tik veegli.

Katrai pilij apkārt atrodošos pilsētu gan nebūs apdzīvojuši veena dzimts veen, bet vairak dzimšu, kas sastādīja valsti. Tā Indriķis Latveetis dēvē Vesteru par Terveetes valsts vecako (major natu de Zemigallia, Zemigallorum dux princeps); līdzās Terveetenei bija Mežotnes valsts un pils. Par zemešiem stāsta Rīmetā kronika, ka kungi (kuninge) izrikojuši dzīres un slavenakais (der' edelste) uzrunājis šos. Indriķis Latveetis min zemgaleešu vecakos, no vācešiem ar viltu apkautus, — „un sagrābj šos vecakos, kas iznākuši no pils, un nokauj no viņiem simtu un pārak, kungeem (t. ir biskapam un ordeņa mestram) nezinot.“ Divus peesauc viņš pee vārda, Madi un Gaidi, kas laikam bija slavenakee. No Terveetešiem mēs jau pazīstam Vesteru, bez tam vēl mineti Šabe un Nameizis. Nu ir jautājums, ko saprast zem vārdeem „vecakais“, „kunings“, „slavenakais“? Tā ka Mežotnē vecako (seniores) bijis simts un vairak, tad laikam viņi būs bijuši saimju galvas — saimneeki; dzimšu vecakos varetu eeskatīt par kungeem un slavenakajam, augstakajam dot vārdu leelskungs.

Vecakee. Vesters un Nameizis būtu uzskatami par zemgaleešu-tervetešu valsts leelkungeem.

Šee leelkungi, slavenakee un augstakee kuningi, bija vadoņi kaļā; bet vaj meera laikos viņiem arī bijis svars un vara? — Leekas gan, jo zemešu virsaitis bija pavēlejis nokautos neatstāt eenaidneeku nagos, bet vest līdz uz mājām, kas leecina, ka viņš nav gājis kaļā, bet kaļam sākoties un virus izsūtot, bija viņem šo peekodinajis; zemešu virsaitis sapulceja savus draugus un teica: „Vaj mums ceest pārestību un varmācību, un neatmaksat to isakā laikā, kas mums pāri darīts“? Un sapulce nospredea kristīteem visu to atdarīt. Te arī vēl redzam, ka zemešiem bijušas sapulces, kur pārrunājuši un pārspreeduši valsts leetas, un ka šīs sapulces preekšneeks, sasaucejs un vaditajs bijis virsaitis, slavenakais kunings. Par leišiem „Rīmetā kronika“ stāsta, ka viņi eebrukušī kuršos, apmetušees lēgerī un: „dy besten von den andern dan czu dingē varen abe getan, verne von ün uf den plan“, t. i. labakee (laikam kuningi) noturejuši sapulci, atstatu no citeem ļaudim. Ari zemgaleeši sanāk sapulcēs, ja vajadzība, spreest par vispārigām leetām un darišanām; tā viņi nospreež izdzīt vācus no zemes un atmet kristigo ticību. Šabe, kreetnais vīrs (vromer helt), dod padomu neatņemt biskapa veetneekeem viņu mantību, bet atlaist viņus ar visu kas viņiem peeder, un visi zemgaleeši peekrīt šim Šabes padomam.

Saime, kā arī vēl tagad, nepastāveja veenigi no asins radīnekeem, bet pee viņas peedereja arī svešīneeki — kalpi, un pēdejee, pa leelai daļai, būs cēlušees no kaļa vaņģīnekeem un parādos kritušiem dzimts un valsts locekļiem. Laiku no laika

mēdza veena cilts uzbrukt otrai un tad steidzās savākt jo leelu kaļa laupījumu, kas sastāveja neveen lopos un zirgos, bet arī ļaudīs, leelos un mazos, vīros, seevās un bērnos. Kaļa savanģotos laikam tad peeškīra saimēm par kalpeem, meitām un puiseem (megete un knechte), par tādeem, kas zaudejuši savu brīvību un kam jastrādā preekš sava kunga un saimneeka. Zinamā ziņā verdzība būs bijusi pazīstama mūsu senceem, kā to zinam no kaimiņu, slavu un ģermanu tautām. Par šo vergu — kalpu likteni kaut ko teikt nav eespējams, jo trūkst ziņu; bet laikam tik grūts un nepaceešams viņš nebija, jo citadi būtu kronisti uz to aizrādījuši un stāstījuši, ka kalpi dumpojušees pret saveem kungeem. Veenigais gadījums šai ziņā ir lībeešu-krimuldeešu dumpis pret savu kungu Kaupo, bet Indriķis Latveetis to attēlo kā dumpi pret kristīgo ticību.

Kaļa
vanģineeki.

Verdzība.

Vergi-kalpi.

Vāceešu apmešanās Baltijā sakrīt kopā ar mūžigeem kaļeem, pareizaki sakot, ta viņus sacēla. Viņi atnāca šurp pa daļai, lai eekařotu sev jaunas zemes, jaunu dzimteni, pa daļai, lai ar šādu Deevam patīkamam darbu, izdeldot pagānību, glābtu savu dvēseli no mužīgā soda un pazušanas, pa daļai, lai parādītu pasaulei savu varonību. Baltijas tautiņas, eesākumā neveiklas, glēvas un ne visai dūšīgas kaļalaukā, drīz veen eemanijās un turejās pretim, tā ka vāci, kam pirmā laikā nācās veegli pat mazā skaitā izģaisinat un iznīcinat nekārtotos eedzīmtos barus, vēlaki ne reti atrāvas no kautiņa, ja redzeja, ka pretineekeem spēki leelaki nekā pašeeem. Tā ordeņa mestrs Kuno fon Hercogensteins izeet pret zemeeeem un zemgaleeeem, kas uzbrūk Vidzemei. Viņš bija gan sarīkojis 2500 vīru, bet eenaidneekeem bijis 7000: „also ginc das mere, siben tusent an der zal,“ bet tā tik stāstīts, ka bijuši 7000, vareja būt arī mazak: kautiņā eelaistees mestrs neuzdriksťejās un ļāva zemeeeem zemi laupīt pēc patikas. Paši vāceeši aizbildinas šādi: „es ist keine schande, das wir sie lasen riten, heren sunder striten. Wir engeben dar zu keinen rat, das wir siben tusent man mit unser macht un bestan. Weren die von eistlant komen, das mochte uns an den strite vromen“, — latv.: „nav kauns, ka ļaujām jādīt un laupīt bez kautiņa. Mēs nedodam neveenam padomu, ar mūsu spēkeem cīnītees pret 7000. Ja būtu atnākuši beedri no igauņu zemes, tad gan būtu derejis kautees.“ Par kaļeem un kaļa vešanas veidu atrodām daudz un plašas ziņas, jo Indriķa Latveeša un Alnpeķa kronikas gandrīz cits nekas nav, kā tik stāsti par kaļeem un par to, kas uz teem atteecas: kā veens otram uzbrūk, kā laupa un dedzina, kā atģaiņajas no uzbrucejeem, kā katrs apbruņojees u. t. pr.

Pretošanās
spēja.

Kaļi un
kaļu veša-
nas veidi.

Zemgaleešu kaļa spēks, kā arī rada tautu, leišu un zemeeešu, pastāveja no jātneekeem un kājneekeem. Jātneekus viņi izleetoja tur, kur vajadzeja eenaidneeeku tramdit, ātrumā uzklupt, ātrumā atkāpťees. 1208. gadā vāci, beedribā ar zemgaleeeem, eelauzās leišos, pēdejee dabujuši manīt, ka eenaidneeeks nāks, spēja laikā salasītees, nedeķa šeeem meera, tramdīja un trenkāja no visām pusēm, uzklupdami viņeeem jāšus ar saveem ātreem zirgeem, te

Kaļa spēks.

Eeroči: bēgdami, te sekodami, un pee tam notaļ mētāja šķēpeem un rungām un eevainoņa daudz eenaidneeku. Zemgaleeši bēga, un vāci ari vāles, **vairogs,** varam saukt par vālēm. Kad kāvās, zemgaleeši un ari kaimiņu zobeni, **bruņas.** tautas, nemēdza sēdet zirgu mugurā, jebšu zirgi bija segloti, bet nokāpuši kāvās kājās. Par lingām kā eeročeem nekas nav minets; bet zemgaleešeem bija zobeni, vairogi, bruņas un cepures. Vēlāk viņi ari eemācijušees šaut ar stopeem jeb lokeem. Par kuršu **Stops.** vairogeem stāsta Indriķis Latveetis, ka tas bijis koka galdiņš, salikts no diveem dēļeem, ar augšgalā leektu kļūgi, pee ka vairogu tureja. Tādi bija viņeem 1210. gadā. Vēlāk viņeem, kā ari citām tautām, būs bijuši labaki un stipraki, tādi kā vāceem. Par zemeēšu bruņām runadams, Rīm. kron. saka, ka viņeem esot skaistas bruņas, viņu cepures bagati zelta izrotatas (ir helme waren von golde rich) un laistijušās, kā spoguļa stikls (es luchte alsam ein spiegel glas), un viss, kas ap viņeem bij kalts no dzelzs, spīdeja sudraba krāsā (was gesmides an in was, das schein alles silber war). Kā zemgaleeši eemācijušees šaut ar bultām no stopeem, par to stāsta Rīmetā kronika: zemgaleeši nospreež vāceem atņemt Terveteeni, noleek laiku uz pavasaru un uzbrūk pilsētai; tur apkāva visus kristītos, tik veenu atstāja dzīvu, ordeņa kalpu Bērtuli, kas bija labs strēlnieks. Atrada tur ari daudz stopu bultu; nu Bērtulim bija jamāca zemgaleeši, kā uzvilkt stopu un šaut.

Kā jau mineju, zemgaleeši domaja virvēm eeraut Daugavā lksķili; bet ar laiku viņi eemanijās tāpat apkaŗot pils, kā to darija vāci. Lai sadragatu pils mūrūs, leetoja dažadas mašinas: **Kaŗa mašinas.** 1) metamās, kuŗām meta pili akmeņus un citas leetas (ribalde, paterellen, katapulten), 2) sārteem līdzigaš baļķu kaudzes jeb torņus, ko tik augsti kŗāva, kamēr sneedzas līdz pils seenai, 3) ežus un cūkas (ericios et porcos), kuŗeem paraka pils vaļņus. Indriķis Latveetis smalki un sīki apraksta Terbatas pils apsēšanu; vāci sariko mazakas un leelakas metamās mašinas, sagatavo visadus kaŗa rīkus, astoņās deenās uzceļ koka torni no leeleem un jo augsteem kokeem, tikpat augstu kā pils, dzen viņu pāri par pils grāvi un sāk no apakšas parakt vaļņus; deenu un nakti strādā puse no kaŗa spēka, veeni rok, otri dzen projam izraktās zemes, leels gabals vaļņa eebrūk grāvi, un torni dzen tuvak pilij; bultām viņi eevaino daudz no apsēsteem, kas stāv vaļņa galā, citus nokauj akmeņu meteeneem, metamām n.ašinām svaida pili kvēlošu dzelzi. Tādā pat kārtā apkaŗoja Moon pili uz Sāmu salas. Šis kaŗa mašinas noskatijās mūsu senči un izleetoja viņas aplencot vācu pils.

Vāceem uzbrūkot un eelauŗotēes zemgaleešos, kā ari leišos un zemeēšos, šim tautām bija eeradums tūliņ nolist mežus, aizsprostojot ceļu, lai eenaidneeku spēks lēnaki tiktu uz preekšu, peekustu, aizkavetos ceļus tīrot, bet pašeem būtu laika salasitees vajadzīgā skaitā. Prūšu zemeēši bija pat ap visu savu zemi no sausuma puses apjozušees tādeem lidumeem, it kā koka vaļņeem; no otras puses viņus jau aizsargaja jūra. Ja kautiņš gadijās **Mežu nolišana.**

zeemu, tad lai dzelzim apkalteem vācu jātneekēm nebūtu eespējams eelaustees pašu rindās, sakrāva no ragavām valni ap sevi, kā to darijuši peem. leiši, kuņi izlaupijuši Sāmu salu, devās pāri uz Viku, bet uz ledus jūrā panākti no ordeņa spēka, aiz ragavām aizstāvejās un sakāva vāceesūs. Pirmos laikos zengaleeši neizrādijās visai dūšīgi. Viņeem, leekas, bijuši seni strīdi un naidis ar kaimiņeem leišeem, bet no šeem viņi bij tā eebaiditi, ka eeraugot tos, bez mešanas tik muka. Vismaz Indriķis Latveetis pārmet zengaleešeem tādu bailību un aizrāda, ka vāceesi, paļaudamees uz zengaleešu leelo pulku, dažu labu reizi peevilti. Kad kau-
tiņš ar leišeem sācees, zengaleeši aizmukuši un atstājuši vācus veenus pašus. Vēlak, kad zengaleešeem bij jaaizstāv sava senā brīvība un vaļa, viņi gan prata kautees, pat nereti sakaut vāceesūs, un tik pēc 30 gadu ilga kara leelām mokām, grūteem ciniņeem viņi bija pārspēti un nomākti.

Ciņas pa-
ņāmeeni.

I. Krodzneeks.

VII. Eedzimto politiskee darbineeeki, tautas vadoņi un varoņi.

36. Kaupo.

Negribedami nu vairs ilgaki kavetees*), svētceļotaji turpinaja uzsākt ceļu un nonāca Rigā. Gauži preecadamees par viņu atnākšanu, pilsoņi un citi, kas uzturējās Rigā, izgāja teem pretim un saņēma biskapu un visu viņa pavadonību godam ar relikvijām. Aizeedams uz tam uz Vāciju ar teem svētceļotajeem, kas šo gadu bija Libijā Deevam zem krusta nokalpojuši, Dītriķ-brālis paņēma kādu libeeti līdz, vārdā Kaupi, kas bija it kā Turaidas libeešu kungs un vecakais; aplūkojušeem leelako Vācijas daļu, viņš to aizveda uz Romu un stādija apustuļu pēcnācejam preekšā. Uzņēmis viņu jo laipni, pāvests to noskūpstija, apklaušinājās smalki par tautu stāvokli Libijas apkārtnē un teica augsti Deevu par Libeešu tautas atgriešanu. Pārlaidušeem kādas deenas, šis pats ceenijamais pāvests Inocentijs pasneedza minetam Kaupim savas dāvanas, 100 zelta gabalus, un tam gribot eet atpakaļ uz Vāciju, viņš to svētija, sirsnigi no viņa atvadidamees, un sūtija ar Dītriķ-brāli Libijas biskapam bibeli, rakstītu no Deeva meerā dusošā pāvesta Gregora rokas.

Indriķa kronika.

37. Kaupo ceļojums uz Romu.

- Nu was da bie gesessen
60. Ein heiden, wol vormessen,
Beide gewaldic und riche,
Dar bin was er tugentliche,
Er hatte an manhen grose craft
In der selben heidenschaft.
65. Got der sante sinen geist
Mit der genaden volleist
An den tugendhaften man,
Das er die cristen lieb gewan.
Kope der selbe hies.
70. Des ersten er sich toufen lies
Vnd siner vrunde ein michel teil:

Bet tur dzīvoja kāds pagans,
gana drošsirdigs, varens un bagats.
Tas bija pilns tikumu, un tam
savu radu pēc bij leels spēks pee
šeem paganeem. Deevs tad nu
sūtija savu garu ar savas žēlastības
stiprumu pee tikumu pilnā vīra,
ka tas eemīloja kristitos. Kaupi
(Kope) to sauca; tas pirmais likās
kristitees un viņa draugu leels
pulks, dvēselei par svētu labklā-

*) Visbi pilsētā, kur svētceļotajeem, kas līdz ar Albertu brauca no Vācijas uz Libiju, iznāca uz jūras kauja ar igauņiem dēļ laupījuma, ko tee bij guvuši Danijas pavalstē Listrā. A. B.

Das was der sele ein selig heil.
 Von andern heiden quam ouch
 [dar
 Zu prister meynhart manche
 [schar

Vnd entpfiengen den touf
 Durch den himelischen kouf.
 Do dis was irgangen so,
 Die cristen wurden alle vro
 Das was der heidenscheffe leit,
 80. Das Kope die cristenheit
 Mit sinen vrunden hatte ge-
 [nomen.

Das wart vil schire vernomen;
 In deme lande ubirall
 Irhub sich ein michel schal.

85. Lettoven vnd ruzen
 Begunden sich uf struzen;
 Eisten, letten, vnd oselere,
 Den was die rede gar zu swere,
 Das der cristentum was komen
 90. Zu nieflande, als ir habet ver-
 [nomen.

Der merte sich von tage zu tage,
 Das was der heidenscheffe clage.
 Dar vndir lac vil mancher tot;
 Sie brachten manchen man in
 [not:

95. Beide stille und offenbar.
 Das ich uch sage, das ist war.
 Got lies doch becliben
 An mannen vnd an wiben,
 Das sie den touf entpfiengen

300. Vnd gutlichen dar zu giengen.
 Sumeliche satzten sich des wider,
 Als uch gesaget wirt sider;
 Mit gotes hulfe man die be-
 [cwanc.

Dis was darnach nicht uber lanc,
 5. Der gute prister meynhart
 Mit in do zu rate wart,
 Das sie in santen ubir see.
 Sie hetten gerne trostes me
 Vmme einen bischof in das lant.

10. Kope wart mit im gesant
 Durch des cristentvmes heil;
 Kouflute vur ein michel teil
 In den hof zu rome wart.
 Sie waren vrolich uf der vart,

šanu. No citeem paganeem ari
 dažs pulks nāca pee preesterja
 Meinharda un saņēma kristibu par
 debess algu.

Kad tā bij noticis, kristitee visi
 preecajās. Bet paganeem palika
 žēl, ka Kaupis, ar saveem draugeem
 bij peeņēmis kristigo ticibu; jo tee
 driz to sadzirdeja. Visur pa zemi
 sacēlās leels troksnis: leiši (Lettoven)
 uztrūkās, un igaņeem (Eisten),
 latveešeem (Letten) un sāmeešeem
 (Oselere) tās valodas bij jo grūti
 dzirdamas, ka kristiga ticiba no-
 nākuse Vidzemē (Nieflant), kā jau
 dzirdejat. Ta tomēr vairojās deenu
 pa deenai, un pagani par to sūrojās.
 Dažs labs tamlabad dabuja galu,
 un dažu labu tee eedzina spēlās,
 gan slepeni, gan klaji un gaiši.
 Bet ko es jums saku, tas teesa.
 Deevs tomēr pašķira pee vīreem un
 seevām, ka tee peeņēma kristibu un
 gāja pee tās no laba prāta. Taču
 daudz kas cēlās un pretojās, kā
 jums turpmak pasacišu; bet ar
 Deeva paligu tos pārspēja.

Bij pēc tam ne ilgi, kad labais
 preesteris Meinhards ar teem ap-
 runajās, lai tee viņu sūtītu pāri
 jūrāi un liktu lūgt, ka tee vēletos
 ta preeka vairak, aba biskapu savai
 zemei. Kaupi sūtīja tam līdz,
 svētu daritajus kristigas ticibas
 labad. Tirgotaju leela daļa ari
 brauca uz Romu pee pāvesta. Tee
 ceļā bija jautri, un tur nonākušus
 tos žēligi saņēma; tad tee lika
 preekšā savus ziņojumus, jo uzticīgi,
 kā klājas. Pāvests par teem sa-

15. Sie quamen genedelichen dar:
Da wurben sie ir botschaft gar
Getruwelichen, als in gezam.
Do der pabest sie vernam,
Er wart mit vliese vragen sie,
20. Das sie im sageten rechte, wie
Es in dem lande were gestalt.
„Da sint heiden manich valt,
Mit den sie wir vorladen;
Sie tun der cristenheit vil
[schaden.
25. Das tu wir, uater, dir bekant.
Littowen eine sint genant:
Die heidenschaft ist hoch gemut,
Ir her vil dicke schaden tut
An der reinen cristenheit.
30. Das komt davon, ir macht ist
[breit.
Da bie liet ein heidenschaft,
Die hat von luten grose craft:
Semegallen sin die gnant.
Die herent vmme sch die lant;
35. Wer in ist zu masen,
Vil note sin deme icht lasen.
Selen ouch heiden sint
Vnd an allen tugenden blint;
Sie haben abgote vil.
40. Vnd triben bosheit ane zil.
Da nach lint ein ander lant,
Die sint letten letten genant:
Die heidenschaft hat spehe site.
Sie wonet note ein ander mite,
45. Sie buwen besunder in manchen
[walt.
Ir wib sint wunderlich gestalt
Vnd haben selcene cleit;
Sie viten, als ir uater reit.
Der selben her hat grose macht,
50. Wenne sie zu samene werden
[bracht.
Da liet bie des meres strant
Ein gegende, heiset kurlant;
Die ist wol vumfzig mile lanc.
Wil cleine cristen macan irn danc
55. Zu deme selben lande quomen:
In werde lip vnd gut genomen,
Oseleve das sint heiden sur,
Die sind der kuren nakebur;
Sie sint bevlossen im dem mere.

rdejis, tos smalki izprašņaja un lai viņam pateesigi pasaka, kā laba izskatas pa to zemi. „Tur pagani daždažadi, tee mūs apgūtina un daudz kaitē kristiteem; tō, tēvs, tev darām zinamu. Veenus sauc par leišeem; tee augstprātīgi pagani, un viņu kaŗaspēks jo beeži nodara postu šķīsteem Kristus ticigeem. Tas nāk no tam, ka viņu vara plaša. Teem blakus pagani, kam ļaužu leels spēks; tos sauc par zengaleešeem; tee dzīvo postidami pa zemēm visapkārt, un kuŗš teem pa rokai, gana reti tam ko pamet. Sēļi ari pagani un akli visos tikumos; teem elku daudz, un tee nodara negantibas bez gala. Tālaku cita kāda zeme, tos sauc par latveešeem; šeem paganeem gudrs paradums, tee reti kad dzīvo veens pee otra kopā, bet eemetas savrup pa dažu labu mežu; viņu seevas ērmoti izskatas un nesā savadas drēbes: tās jāj kā viņu tēvi jāj. Viņu kaŗaspēkam leels spēks, kad to savāc kopā. Pee jūŗmalas kāds viducis, ko sauc par Kurzemi (Kurlant), ta jūdžu peecdesmit gaŗa. Maz kas no kristiteem eetop šai zemē; tee pateikdamees katram paņem mantu un dzīvību. Sāmeeši neganti pagani, kuršeem (Kuren) kaimiņos; teem visapkārt jūŗa, un tee nebistas no pašeeem leelakeem kaŗaspēkeem. Vasaru, tas mums zinams, tee eet postidami pa zemēm visapkārt, un kurp veen nokļūdami pa ūdeni, tee kristiteem un paganeem noņem dažu labu laupijumu; kuŗos viņu spēks leels. Igaunī ari pagani, teem dažs

60. Sie vurchten seldom grose here.
Des svmers, das ist vns bekant,
Sie heren vmme sich die lant,
Wa sie uf dem wasser mogen
[komen,
Sie haben vil manchen roub
[genommen
65. Den cristen vnd der heidenschaft;
Mit schiffen ist ir groste craft.
Eisten ouch heiden sint,
Die haben vil mancher muter kint;
Das kvmt davon, ir lant ist
[breit,
70. Vnd also wite entzwei geleit,
Das ich das nicht volenden kan.
Sie haben so manchen rischen
[man
Vnd ouch besunder lande vil.
Nicht mer ich uch der nennen wil
75. Liuen die sint heiden :
Da sal sie got von scheiden
Kurtzelich, des wir haben wan,
Als er kopen hat getan,
Der mit vns her kommen ist.
80. Den hat die milde gotts list.
Bracht zu der cristenheit.
Sin geslechte das ist breit;
Das ist almeistic zu vns komen
Vnd hat den touf an sich ge-
[nomen.“
- Der pabest bat in vurbas sagen
Vnd der warheit nicht verdagen,
Wie das were zu komen,
Das kope hette den taufgenommen
Der here meynhart was recht
90. Vnd ein getruwe gotes knecht.
Das sach der pabest an im wol,
Das er was gnaden vol:
Davon er liebe zu im truc.
Prister meynhart der was cluc,
95. Er hatte alles das beschriben,
Was got hatte mit in getriben
Zu den ersten [uun zu den
[letzten tagen.
Das begunde er im alles sagen,
Wie gotes gute hatte gesant
400. Den cristentvm zu niflante
Vnd wie da was becliben,
Als auch hieuor ist beschriben,

labs tēva dēls; tas nāk no tam, ka viņu zeme plaša un tik tāļu uz daudz pusēm izplatīta, ka nevaru to līdz galam pasacīt. Teem dažs labs bagats vīrs un daudz visadu zemju. Bet negribu tās jums vairak minēt. Libeeši (Liuen), tee pagani; bet no tam lai Deevs tos drīzumā atpestī, uz ko ceram, itin ka viņš ar Kaupi darijīs, kas mums atnācis līdzī; to žēlīgā Deeva gudriba peeveduse kristiteem. Viņa dzimums plašs; tas atnācis pee mums pa leelakai daļai un peeņēmis kristību.“ Pāvests tad viņu lūdza, tāļaku sacīt un ar pateesību nekavētees, ka tas nācees, kā Kaupis peeņēmis kristīgu ticību. Meinharda kungs bij taisnis un uzticīgs Deeva kalps, un pāvests gana noredzeja, ka tas bija pilns Deeva žēlastības; tamlabad tas uz viņu tureja mīļu prātu. Preesteris Meinhards tomēr bij ari gudris, viņš visu bij aprakstījis, ko Deevs ar teem darijīs no pirmām līdz beidzamām deenām. To tad nu visu tam sāka izsacīt, aba ka Deeva žēlastība uz Vidzemi sūtījusi kristīgu ticību un ka tā peeņēmusēs, itin kā jums to eepreekš aprakstīju, un ka tee citi pagani gribejuši turetees prctim ar varenu pulku. „Par jūsu pūlēm jūs eeligsmošu; ko jūs savā prātā no manis prasat, to visu jums atvēlu“, tā pāvests uz viņu sacīja. Par brango eepreecesānu dīkti preecajās tiklab kungs, kā viņa ceļa beedri, godajamee krustneši (Pilgerin), un ar preeku tee tūdaļ lūdza pēc biskapa tai zemē. To dzirdot pāvestam sirds

- Vnd wie die andere heidenschaft
Mit gewaltiger craft
5. Sich wolde da wider setzen.
„Ich wil uch sorge irgetzen;
Wes uwer ville kegen mir gert,
Des siet ir von mir gewert,
Sprach der pabest zu im do.
10. Des guten trostes wart vil vro
Der herre vnd die geuerten sin,
Die ersamen Pilgerin.
Mit vreuden baten sie zu hant
Vm einen bischof in das lant.
15. Do der pabest sie vernam,
Sin herze an vreude quam;
Vil inneclichen sprach er do:
„Ich bin der mere harte vro.
Meynhart, lieber son min,
20. Du salt da selbens bischof sin,
Ich gebe dir lute vnd lant
Vf dine sele in die hant,
Vnd gebe dir gewaldis vil.
Was vurbas pilgerime wil.
25. Hin zu nieflande quomen,
Die sin in gottes vridn genomen.“
Zu beschoue er gewiet wart,
E er dannen vur uf die vart,
Des sie nu lanc odir kurt.
30. Dis geschah von gotes geburt
Tusent vnd hundirt iar
Vnd dri vnd vierzik das ist war.
Kopen lieber nie gesschach,
Wen do er den pabest sach.
35. Der pabest gab im sinen segen
Vnd bat got in aller pflegen.
Sus vur der herre wider dan
Zu lande, als ein vroer man,
Vnd quamen genedecliche sider
Hin zu nieflande wider.

Livländische Reimchronik.
(v. 258—440.)

eepreecajās, un tas sacija jo sirs-
nīgi: „Par to ziņu no sirds pree-
cajos. Meinhard, mans mīļais dēls,
tu būsi tur par bīskapu. Ļaudis un
zemi nododu tavās rokās uz tavas
dvēseles atbildību un dodu tev arī
daudz varas. Kas turpmāk kā krust-
neši aizeetu uz Vidzemi, tee paleek
uzņēmti Deeva meerā“. Viņu eesvē-
tija par bīskapu, eekams tas aiz-
brauca projam savu ceļu, lai nu
bij ilgi vaj īsi pēc tam. Tas notika pēc
Deeva peedzimšanas tūkstsots simts
un četradesmit trešā gadā, tas teesa.
Bet Kaupim par to nekas nav mī-
ļaks noticis, ka aba redzejis pā-
vestu. Pāvests tam deva savu svē-
tību un lūdza Deevu, gādat par
viseem viņeem. Tā tas kungs aiz-
brauca atkal uz savu zemi, kā pree-
cigs vīrs, un Deeva žēlastības sar-
gati, tee pārnāca atpakaļ Vidzemē*).

Rīmju Kronika.

40. Veesturs.

Setitajā gadā ap gaveņu laiku, kad šis tautas visvairs mēdz
izrikot savus kaļus, izgāja kādi 2000 Leišu kaļā pret igaunēem.
Teem ejot pa Daugavu uz leju pilsētai gaļam, eegreezās tur kāds

*) Te kronista ziņas nesaskan ar pateesību. Ne Meinhardis braucis
uz Romu kopā ar Kaupo, bet Teodorichs. Ne pāvests eesvētījis Mein-
hardu par bīskapu, bet Bremenes vīrsbīskaps. Gada skaitlis 1143 pilnīgi
nepareizs. Eesvētīšana notikusi 1192. gadā.

no viņiem, Svelgaitis (Svelgatis) vārdā, bagats un eespējīgs vīrs, **Leišu kara** līdz ar saveem pavadoņiem. Starp citeem no pilsētas viņam argājeens un meeru pretim ejošiem vīriem, pasneedza tam kāds pilsonis **vadonis** Mārtiņš vārdā, malku meestiņa; to izdzēris, viņš gāja aizejošam **Svelgatis.** karaspēkam pakal un uzrunāja šādi savus beedrus: „Vaj jūs neredzejat vācešiem rokas trīcam, kad pasneedzā mums meestiņu? Viņi gan laikam no valodām sadzirdejuši mūsu atnākšanu un, pārņemti tamdēļ no bailēm, nav vēl nostājuši drebet. Šim brižam lai vēl atleekam pilsētas iznīcinašanu, bet kad būsīm aizsneeguši to apgabalu, uz kureeni dodamees, lai tad, sagūstijuši un nokāruši cilvēkus, izpostam viņu ceemu. Jo šis pilsētas pišļi knapi tik peetiks mūsu ļaužu dūrēm.“ Kādas deenas vēlāk atnāca steigšus uz Rīgu kāds Zemgales vecakais, **Veesturis** (Westards) vārdā, sadzirdejis leišus ejam karaceļu, un peebeedeja **— zemgaleešu** vācešus, ka viņi atļaujot eenaidneekem eet meerā caur savām robežām; izzinājuši veetas apstākļus, tee varot vēlāk iznīcinat **vecakais.** pilsētu līdz ar viseem eedzīvotajeem. Bet šeem negribot aiz saveju mazā skaita eesākt kara, eekams biskaps nav atnācis, tas pats **Veesturis**, kā jau karakāriģs vīrs, aizdeva viņeem patikšanu kauteis, peesolidams teem atvest jo daudz zemgaleešu palīgā; preekš sevis viņš izlūdžās tikai kādus kara pratīgus vīrus, kas saprastu vadīt karaspēku un uzstādīt kautiņā. Dzirredami viņa pastāvību, vāceši sacija, ka gribot peekrist viņa lūgšanai, bet tomēr tik tad, ja apsolitu no katras Zemgales pils pa veenam galveneekam, kuŗu viņi izlasītos. Par tādu atbildi gaužam eeligsmots, viņš atgriezās preekā pee savejeem, paņēma pee sevis noteiktos galveneekus un sapulceja peeteecīgi leelu karaspēku. To atvedis, viņš nodeva galveneekus, vācešu rokās; un izrādijušees ta deezgan uzticīgi, tee saņēma viņu palīgu un draudzību; jo biskapa ļaudis ar bruņeeciības brāļeem un Ikšķīles bruņeeks Konrads līdz ar kādeem citeem, kuŗus vareja peeceest mājās neesošus, aizgāja pee karaspēka un gaidīja ar zemgaleešiem uz kādas paaugstas veetas leišus atpakaļ nākam. Pa tam kļuva uz Turaidi izsūtīti derīgi izlūki, kas lai rūpīgi izlūkotu eenaidneeku ceļu un tad pavēstītu. Un minetais zemgaleešu vadons salasīja pa Rīgas dzīvokļeem ēdamas leetas un peeveda tās karaspēkam, kas tāļu bija nācis. Atgriezdamees ar gauži daudz sagūstīteem un neskaitamu pulku salaupītu lopu un zirgu, leiši, eenaķuši Libijā, gāja pamazam no ceema uz ceemu, nogreezās beidzot uz Kaupja pili un pārguleja tur nakti, paļaudamees uz meeru ar lībeešiem. Bet vācešu un zemgaleešu izsūtītee bija klusam izzinājuši viņus atgriezamees un atteica to savam karaspēkam; un otrā deenā nāca atkal citi izsūtītee, kas apgalvoja leišus taisamees eet pa Ropažu (Rodenois) ceļu uz Ikšķīli. Par tādām vēstīm preecajās viss karaspēks un sagatavojās nospēkodamees uz kauju. Nākdami nu ar visu laupījumu un sagūstīteem, kuŗu skaits gāja pāri par tūkstotu. Leiši dalīja savu karaspēku divās daļās, nostādīja sagūstītos vidū un gāja dziļa sneega dēļ visi pa veenu ceļu cits pakal citam.

Veesturis
— zemgaleešu
vecakais.

Veesturis
lūdz pēc
vācu kara
meistareem.

Veestura
kara
draudzība
ar bruņeeneekem.

Bet tikko preekšējee nomanija no atrastām pēdām, kādas jau gājušas pa preekšu, viņi apstājās, bīdamees nogultni un sapulcejās ķīli, peenākot klāt pakajejeem ar sagūstiteem. Redzedami viņu leelo pulku, daudz zengaleeši gribeja atgreestees uz kādu drošaku veetu, baiļodamees un needrošinadamees kautes. To nomanijuši, daži vāceēši greezās pee bruņneka Konrada, viņu gauži lūgdami, drīkstet pirmee uzņemt kauju ar Kristus eenaidneekem; labaki esam, Kristus dēļ eet godam nāvē, nekā savai tautai par kaunu negodigi bēgt. Un pēc bruņneeku vīzes peenācigi apbruņojis tik sevi pašu, kā savu zirgu, viņš uzbruka leišēem ar mazo vāceēšu pulciņu, kas tur bija pee rokas. Bet tee atvilkās uz visām pusēm atpakaļ, izbijūšees no viņu eeroču spīguļošanas, un ari Deevam uzsūtot viņēem izbailes. Redzedams viņus aiz Deeva zēlastības tā sabijušos, zengaleešu vadons uzmudinaja savejus, vīrišķi eesākt ar teem kauju. Un veenojotees tā visam kara spēkam, leiši kļuva izkaisiti pa ceļu kā aitas; un kādus 1200 no viņēem noguldija ar zobina asmini.

**Veestura
uzbrukums
leišēem.**

Kāds no biskapa ļaudim, Ditriķis Šiliņš, atrada Svelgaiti, kas bija teicees, iznīcinat pilsētu, un redzedams viņu sēžam uz ragavām, viņš to nodūra no sāneem ar šķēpu. Kādi zengaleeši, eeraudzijuši viņu nāvē raustamees, nogreeza tam galvu un aizveda to uz Zengali, uzlikuši uz savām ragavām, kuņas bija peekļāvuši veenīgi ar leišu galvām. Zobinam par algu krita ari daži sagūstiti igauņi, būdami katrā laikā eenaidīgi pret kristiteem. Un tā kristitee, saveenojušees ar zengaleešēem, eeguva pilnigu uzvāru par abām tautām, leišēem un igauņēem. Sakāvuši leišus un igauņus, vāceēši ņēmās ar zengaleešēem abas tautas aplaupit un sadabuja neapzinami daudz laupijuma, tik zirgu un lopu, ka drānu un eeroču; un uztureti no Deeva zēlastības, viņi atgreezās veseli un neaizkārti uz savu dzimteni un teica Deevu. Kāds preesteris, Jānis vārdā, kas tai laikā kļuva Leetavā turets sagūstīts, stāstija, ka savu viru nāves dēļ pakārušās kādas 50 seevas. Jo tām tāda ticiba, ka dzīvošot ar viņēem atkal drīz citu dzīvi.

**Zemga-
leešu un
vācu kara
laupijums.**

**Leeta-
veešu
bēdas.**

Indriķa kronika.

41. Veesturs kā virsaitis.

Veesturs ir pazistamākā un turklāt ari patikamākā un eevērojamākā persona latveešu vēsturē, tā ka ne veen latveeši, bet ari sveštauteeši, sevišķi vēsturneeks Rutenbergs to peemin sirsnigeem atzinibas un ceenibas pilneem vārdeem. Ari dzejneeki mēģinājuši un varbūt ari turpmak vēl mēģinās apdzeedat ša vīra darbus un cīņus. Bet jō patikamaka mums kāda persona, jō beežaki gar viņu nodarbojamees, jō vairak par to pārspreežam, jō labaki ar to eepazistamees, tā ka spējam izskaidrot daudz atgadijumu viņas dzīvē un darbībā, kuři līdz tam izlikās nesaprotami. Tā, domajam, būs ari ar Veesturu, jō nevaram līdz šim vēl leelitees un nevarsim laikam nekad, ka pilnīgi pazistam

**Veesturs
— eevēro-
jamākā
persona
senlatvee-
šu vēsturē.**

Veesturu, nav taču mums viņa dzīves apraksta, kas tēlotu viņu no dzimšanas līdz nāves stundai. Velti būtu, ja mekletum pēc gada, kurā Veesturs dzimis, velti jautatum pēc viņa vecakeem, tāpat arī bez sekmēm pūlētos, ja gribētu izzinat, kad un zem kādeem apstākļiem Veesturs sācis valdīt un cik tāli sneegusees viņa vara. Pat nevaram skaidri noteikt, kad un kādā veidā Veesturs beidzis savu darbu un cīņņu pilno dzīvi. Viņš tikai kā meteors peepesi parādas pilnā spožumā, acumirkli paspid un nozūd tad uz viseem laikeem novēledams vēlākām paaudzēm apspreest savus darbus, un vaj nu viņus slavēt, vaj arī pelt, jo ne visās veetās slavu veen pelnījis, viņš daudz reizu arī maldījees, lai gan labu veen gribējis darīt Zemgalei un savai šaurakai dzimtenei Tervetei.

**Veestura
dzimšanas
gads
nezinams.**

Nav arī uzglabājušās nekādas vēstis, kā un kur Veesturs pavadījis savu jaunību, jo mēs ar viņu pirmo reiz eepazīstamees, kad tas jau atrodas pilnos spēka un vīra gados, proti biskapa Alberta valdības sākumā, kur viņš nonāk Rīgā, lai uzmudinātu vāceesūs uz cīņņu pret leišu laupitajeem, kas bij eelauzušees Vidzemē. Bet domājams, ka Veesturs būs dzimis un uzaudzis Tervetē, varbūt pat, ka viņš ir tureenē virsaiša vaj kāda vecakā dēls, kas, vīra gados nākot un agrakam virsaitim mirstot, kļuvis par visa novada valdineeku. Tik daudz mēs gan vispārīgi zinām, ka Veestura jaunības laikā leišu-latveešu veeniba sen jau irusi, ka vecā Rāmava jau sen grimusi pišļos, ka daudz citas svētnicas stājušās viņas veetā, bet ka neveena nav spējusi eegūt veco vispārīgo ceenību pee leišu-latveešu ciltim; jo katfa cilts, katra novada eemītneeki mēģināja nodibinat savā vidū kādu svētnicu, ap kuņu tee varetu pulcetees. Netāļi no katras pils pacēlās elku kalns, uz kuņa virsaiši visa novada labā zeedoja deeveem, izpildidami vismaz pa daļai agrako krivju uzdevumus un peenākumus. Šādā veidā saveenoja virsaiši savās rokās tiklab reliģisko kā arī politisko varu, bet kad nu nebija neveena augstaka, kas par viņeem būtu pavēlejis, un katrs no virsaišeem vēlejš būt pirmais, tad zinams izcēlās caur skaudību mūžīgas ķildas pašu virsaišu starpā, kuņas daudz reiz izšķīra tikai veenu vaj otru novadneeku eeroči. Ķildām pašu mājās vēl peeveenojās nemitigeē kaņi ar kaimiņu tautām, kuņos pa leelakai daļai tikai kāroja pēc bagata laupījuma.

**Ar Vee-
sturu pirmo
reiz eepa-
zistamees
— vīra
gados.**

**Veestura
jaunības
laikā leišu-
latveešu
veeniba
jau irusi.**

**Virsaiši kā
reliģiska
un
politiska
vara.**

**Ķildas
virsaišu
starpā.**

Šādos apstākļos, zinams, katru deenu nu vareja sagaidīt kaņa tauri atskanam, vaj nu lai atgairātu eenaidneekus, vaj arī lai atreebtos kādam kaimiņam par padarītām pārestībām. Vecakeem peenācās tadēļ jauno paaudzi jau no mazatnes norūdit un ap-
radinat ar kaņu un viņa breesmām. Lai nu gan zemgaļi bij zemkopju tauta, tad tomēr varam droši sacīt, ka arī Veesturs jau bērna gados būs mēģinājis rīkotees ar eeročeem, lai vēlaki, par jaunekli un vīru peeaugdams, droši un bezbēdīgi varetu stātees eenaidneekam pretim. Caur šādu rīcību, protams eesakņojās jauneklī drošsirdība un vīrestība, tā ka viņš it labi zināja, ka viņa gods būs visas tautas gods, ka viņa kauns daris kaunu arī vīrestība.

**Weestura
drošsirdība
un
vīrestība.**

**Tēvu
tikumu
ceenišana.**

peederigeem un vecakeem. Vecaki, kā domajams, deva Veesturam ari vēl dažas citas mācības, kuŗas tam vareja noderet vēlākā dzīvē. Par visām leetām tee viņam būs mācījuši ceenit tēvu tēvu deevus, mīlet savu tēviju, zem kuŗas tee saprata laikam tikai to novadu, kuŗā paši dzīvoja. Neaizmīrsa varbūt ari jaunekļa preekšā allaž slavēt jauko veesmīlibas tikumu, atgādināja joprojam, ka draugs jamiļ un vecaki jagodā, bet ka nāvīgs eenaidis un mūžīga atreebiba peenākas pretneekam un naidneekam.

**Zem-
galeeši
mēģina
lkšķiles
pili ar
virvēm
eeraut
Daugavā.**

Šādas mācības Veesturs jau laikam bij baudījis un labi eegaumejis, kad Tervetē izpaudās vēstis — lai gan ta atradās tāļi no Daugavas un leelu gabalu no Leelupes aiz beezeem milziģeem mežeem — ka svešee dzelžu vīri, kas tirgošanās dēļ bij eebraukuši Daugavā un, kā cerams, ari Leelupē, jau apmetušeēs libeešu zemē uz pastāvīgu dzīvi, celdami sevīm ceeto lkšķīli. Tagad Zemgales vīri domīgi kratīja galvas; lai gan tee citadi svešneekēem labprāt atļāva jaunā zemē netrauceti tirgotees, pat gaidit gaidīja viņus atbraucam, lai varetu pret saveem ražojumeem eemainīt tālo svešzemju preces, bet apceetinatais vācu mitekļis tik tuvu pee viņu robežām teem nebij nebūt pa prātam. Kaut ari citās reizēs zemgaleeši tik tad mēdza rikotees uz kaŗu, kad pašeem uzbruka, un labprāt meerīgi noskatījās, kad kāds eenaidneeks laupīja naidīgo libju novados, tomēr šīni gadījumā, salasījuši leelu kaŗa spēku, viņi devās taisni uz lkšķīli, mēģinādami pēdejo ar kuģu virvēm eeraut Daugavā, bet še tee peedzīvoja, ka viņu spēks par vāju apgāst ceetos mūrus, un ka svešneeki ar metāmeem rīkeem iz notāleenes tos spēj atgaiņat (1186. g.). Zemgales vīri ātrak nekā visas citas Baltijas tautīņas bij pareizi noskatījušeēs, ka no svešneekēem Daugavas malā teem draud breemas un tadēļ ari vispirmee viņeem stājušeēs pretīm, grībedami izpostit pēdejo mitekli. Bet zemgaleešeem ari pirmajeem vajadzēja atzīt, ka ar šeem svešneekēem nav vis tik veegļs cīniņš, kā ar apkārtejeem vecajeem kaimiņeem, jo še nelīdzeja ne droša sirds, ne stīpra vīra roka, jo mazs pulciņš, pat neeci-

**Zem-
galeešu
eeskats
par
vāceešeem**

gako vīru, spēja pārvaret ar saveem kaŗa rīkeem un eeročeem leelaku pulku stiprako milžu. Ar šādu pārleecibu zemgaleeši, neka neizdarijuši, atgreezās mājup. Domajams, ka ari Veesturs būs dzirdejis par vācu pārakumu kaŗa mākslā, varbūt pat, ka viņš, kā jauns kaŗotajs atradees mineto zemgaļu pulkā, kas bij devušeēs uz lkšķīli. Saprotams, ka pēc ša atgadījuma Veesturs vēl vairak būs mēģinājis eevingrinātees kaŗa rīcībā, cīnotees daudzos gan sikakos, gan leelakos kautīņos ar leīšeem, libjeem un kuršeem. Slepēnībā tas būs ari vēlejees kautko noskatītees no vāceešeem, ja ne vairak, tad eegūt viņu eeročus, bet kad nu pēc Rīgas dibīnāšanas vīseem tirgotajeem pāvests noleedza eebraukt zemgaleešu ostā pee Leelupes grīvas, tad Veesturam neatlikās nekas cits, kā eet pee vāceešeem pašeem skolā. Šādu soli

**Weesturs
meklē
sakarus ar
vāceem.**

Veesturs ari spēris, nonākdams 1205. g. Rīgā ar ziņu, ka leīši eelauzušeēs Vidzemē, un dodams padomu, lai pēdejos apkaŗo. Šai laikā Veesturs jau kļuvis par Zemgales eevērojamako vīrsaiti

un eeguvis leelu kaŗa slavu, jo Indriķis Latveitis, to pirmo reiz peeminedams, nosauc par „vir bellicosus,“ t. i. kaŗa kārīgu vīru. Ša eemesla dēļ Indriķis laikam ari peemin Veesturu gandrīz tikai kaŗos un cīņīšos. Pēdejos mēs vislabaki eepazīstamees ar Veesturu, tadēļ sekosim vispirms Indriķim un aplūkosim pēc kārtas viņa pasneegtās ziņas par Veesturu.

Vir
bellicosus.

1205. g., kā jau minets, leiši zem vadoņa Svelgates bij gājuši caur libeēsū zemi uz Igauniju. Veesturs, vecs leišu eenaidsneeks, dabudams to zinat, uzmodina Rigas vāceešus, lai sagaida leišus, kad tee apkŗāvušeess ar bagatu laupijumu, greezisees atpakaļ, no Igaunū zemes. Bet vāceeši, gaididami biskapu Albērtu atnākam no Vācijas ar jauneem spēkeem, negribeja sava mazā skaita dēļ eesākt kaŗu ar leišeem; tikai tad, kad Veesturs bij apsolijees nākt palīgā ar leelu pulku zengaleešu, vāceeši apņēmas paklausit Veestura lūgumam. Bet pēdejais, kā rādas, ne tik veen gribejis atreebtees pret leišeem caur vācu palīdzību, bet lūkojis ari noskatitees vāceešu kaŗa mākslu, jo pee sava solījuma, ka nākšot palīgā, viņš ari vēl peemetina kādu lūgumu; proti, lai vāceeši dodot viņam līdzī, ja ne vairak, tad dažus vīrus, kas prastu rikot un vadit kaŗa spēku. Vāceeši apsolijās Veestura lūgumu izpildit, ja tas no katras Zengales pils dos pa galveneekam. Veesturs, savu nolūku panācis, ar preeku visu darija, ko vāceeši vēlejas. Salasījis deezgan leelu kaŗa spēku un paņēmis apsolitos galveneekus, viņš ātri atkal nonāca Rīgā. Tagad vāceeši, redzedami zengaleešu uzticību, izgāja līdz ar viņeem sagaidit leišus uz kādas pakalnites starp Ropažeem un Ikšķili. Caur izlūkeem sabeedrotee zengalī un vāci jau preekšlaikā dabuja zinat, ka leiši tuvojotees ar bagatu laupijumu un leelu daudzumu sagūstītu igauņu, dziļā sneega dēļ cits pakaļ cita pa veenam nākdami. Leišu leelo daudzumu eeraugot, zengalī sākumā atturas no kaujas, vaj nu ar nodomu, gribedami, lai vāceeši papreekšu izrāda savu spēju, vaj ari, kā Indriķis raksta, baididamees, ka leiši tos nepārvar. Bet pamanidami, ka leiši, caur vācu eeroču spoŗumu izbeedeti, dodas bēgt uz visām pusēm, ari zengaleeši metas virsū un pēdejos tik pilnīgi pārvar, ka tikai retumis kādam leitim izdodas laimīgi glābtees. Milzigo laupijumu ar vāceešeem izdalījuši un Svelgates, kā ari citu nokauto leišu galvas uz ragavām sakŗāvuši, zengaleeši dōdas mājup. Atreebiba pret leišeem bij pilnīgi izdevusees, un — kas vēl no leelaka svara — zengalī tagad bij redzejuši vācu ricību, eenaidsneekeem uzbrūkot.

Veestura
kaŗa
darbi.

Veestura
nolūks —
noskati-
tees vācu
kaŗa
mākslu.

Cīņa ar
leišeem.

Nākošā gadā (1206.) zengaleeši jau eespēja paplašinat savas eegūtās mācības kaŗa ricībā, jo vāci tos lūdzt palīgā pret turaideešeem, libeēša Kaupja radeem, kas pēdejo bij padzinuši un nekādi vairs negribeja viņu peenemt nedz ari ko zinat no viņa ticības. Ari pret turaideešeem, kā Indriķis vēsta, zengaleeši turejuši naidīgu prātu jau no veecem laikeem, tadēļ vācu uzaicinājums teem bij isti pa prātam. Ātri viņi nosteidzās uz Rīgu ar kādeem 3000 raka vīru un devās līdz ar vāceem uz Kaupja pili. Še zengaleeši labi vareja eevērot vācu kaŗa rikus, ar kureem tee

Otrs zem-
galeešu
kaŗa
gājeens
kopā ar
vāceem.

eeņēma libeešu koka pilis, bet arī vācu izveicībā tee vareja eevingrinātes, jo viņi līdz ar pirmajiem apkaŗoŗa Kaupŗa un Dabŗeŗa pilis. Pēc pabeigta kaŗa vāci ar pateicibām un leelu daŗu laupijuma atlaida zemgaleeŗus mājās.

**Veestura
slava un
ceeniba.**

**Veesturs
— zemga-
leeŗu
leelskungs,
vadonaŗ.**

Caur ŗādu rŗicibu Veesturs bij eeguvis leelu slavu un ceenibu pee zemgaŗem, ŗee tagad bez pretrunas tam paklausija visos kaŗos, jo zem Veestura vadības tee vareja ceret ne tik veen uz uzvaru, bet arī uz bagatu atlīdzinājumu par saveem pūliņem. Tagad Indriķis Veesturu nesauc vairs, kā sākumā, par vecako (majornatus), bet par zemgaleeŗu leelkungu jeb vadoni (dux), kas var pavēlet visos Zemgales novados. ŗādu savu varu Veesturs pāris gadus vēlāk (1208) arī izleetojis, kur tas sasauc no visām Zemgales malām milzīgu daudzumu kaŗavīru uz kaŗu pret leiŗem, atceredamees, ka pēdejee tam darijuŗi daudz pārestību. Veesturs, zinams, arī ŗoreiz prata izleetet vācu draudzību, lūgdams viņus sev talkā un atsaukdamees, ka ŗis teem pāris reizes jau palīdzējis. Vāci beidzot ļāvās arī peerunātes un sūtŗija Veesturam līdzī kādus peeddesmit vīrus uz Zemgali, starp kuŗem, kā Indriķis seviŗķi peemin, atradās arī daŗi lingotāji. Zemgaleeŗi ar gavilēm apsveica savus kaŗa beedrus un gāŗa tagad ar visu leelo spēku uz Leetavu. Nonākuŗi pee leiŗu robeŗām, zemgaleeŗi aptaujājās pēc savu deevu prāta, bet eevērodami nelaimīgas zŗimes, tee ne labprāt gŗibeŗa dotees Leetavā, seviŗķi vēl tadēŗ, ka breesmīgs leetus bij pārpludinājis gandŗiz visas malas. Vāceeŗi tomēr neevēroŗa zemgaleeŗu baŗas un pamudināja pēdejos sirdīgi dotees uz preekŗu. Bet visur, kur veen nonāca, atrada tukŗus ceemus, pat seevas un bēŗni bija glābuŗees. Tagad zemgaŗi skaidri nomanŗija, ka leiŗi sagatavojuŗees uz kaŗu un peerunāja vāceeŗus tūliņ uz pēdām greestees atpakaŗ. ŗoreiz vāceeŗi paklausŗija. Sūtŗidami zemgaleeŗus pa preekŗu un paŗi sargadami kaŗaspēka muguru, tee jau otrā deenā mēģināja atsneegt zemgaleeŗu novadus. Leiŗi, redzedami, ka eenaidneeki, peepeŗi atvirzĩdamees, tee gŗib izsprukt, āŗi veen aplenca ar saveem ŗīglajeem zirgeem pēdeeros vācus un zemgaŗus no visām pusēm, brĩzeem uzbrukdami, brĩzeem bēgdami, bet daudzus eevainodami ar ŗķēpeem un bultām. Zemgaleeŗi, nevaredami citādi glābtees, sāka mukt, tā kā vāceem veeneem bij jaŗtur sŗivais cŗiniŗš. Lai nu gan tee izveicīgi atgairņajās, tomēr tik leelam daudzumam tee nespēja ilgĩ turetees pretĩ; daŗi no viņem kŗita, daŗus leiŗi sagūstŗija, bet leelakā daŗa sekoŗa zemgaleeŗu peemēram un glāba tadā vŗzē savu dzŗivību. Ridzĩneeki, dabudami zināt saveju liktenĩ, ne bez eemesla piktoŗas par zemgaŗem, kuŗi, peepeŗi sākdami bēgt, bij padarĩjuŗi tik daudz posta. Tagad ridzĩneeki nospreeda, nekād vairs nepaļautees uz paganeem un viņu leelo daudzumu. ŗi ir tadēŗ arī pēdeŗā reize, kur Veesturu sastopam kā vācu kaŗa-beedri.

**Veesturs
pēdejo
reizi kaŗo-
kopā ar
vāceem.**

Nepagāŗa ilgs laiks pēc ŗa notikuma, kad leiŗi, gŗibdami atmaksāt, postidami un dedzinadami eelauzās Zemgales novados.

Bet zengaleeši tos sagaidīja atpakaļ nākam un nolīdzdami mežus viņi apkāva gandrīz visu leišu kaŗa spēku.

Kādu daļu no laupījuma zengaleeši nosūtīja ridzīniekiem, gribdami tos apmeerinat par nelaimīgo kaŗa gājeenu uz Leetavu. Izrādas deezgan ērnoti, apcerot augšā mineto gadījumu, ka tee vīri, kuŗi, vācu beedribā būdami, izturejās bailīgi, pat bēga no leišiem, šos pašus eenaidneekus, veeni būdami, spēja galīgi pārvaret. Atbildei varetu dažādi: savā zemē, kur visas, veetas pazīstamas, nākas veeglaki kaŗot nekā svešā, kur varbūt eenaidneeks glūn kādā slepenā veetā. Bet tāda atbilde šīnī gadījumā nevaretu būt pareiza, jo Svelgati sagaidot, tiklab zengāļi, kā leiši atradās svešā zemē, un tomēr pirmējee neuzdrošinājās sākumā leišiem uzbrukt. Varetu ari domāt, ka, mājās nākot, laupījums apgrūtinājās leišu kaŗa spēku; bet ari šādas domas atmetamas, jo tad jau zengaleeši bez bēdām hūtu varejuši ari toreiz dotees leišiem virsū, kad tee ar milzīgo laupījumu nāca no Igaunijas. Nebūs laikam ari izmērcetais ceļš un nelaimīgās zīmes kaŗa sākumā veenīgi vainīgas, kadēļ zengaleeši nav gribējuši uzsākt cīniņu ar leišiem. Galvenako eemeslu, kadēļ zengāļi vācu sabeedribā izturejušees glēvi, bet veeni būdami pratuši sirdīgi cīnītees, laikam atradisim, ja atceresimees, ka viņi grībeja no vāceeseem mācītees nevis sirdību, bet kaŗa ricību. Bet lai jo labaki varetu panākt savu nolūku, zengaleeši labprāt atstāja vāceeseem grūtako darbu un — ja vajadzeja sargat pašu ādu — ari leelakās breesmas. Rīgas vāceeši ļoti pareizi atzina, ka draudzība ar Veesturu teem nenes nekāda labuma, bet varbūt gan deenās vēl ļaunumu, tadēļ tee ari apņēmās nekad vairs nedraudzētees nedz ar viņu, nedz ar citeem paganeem. Bet Veesturs, gribedams ridzīneekus apmeerinat, nosūtīja teem, kā jau augšā minets, dāvanas, jo vācu eenaidu tas ari nevēlejš.

Pēc šiem notikumeem paēt vairak nekā desmit gadi, kur no Veestura neka nedzirdam. Nav nu domājams, ka darbigais Veesturs šo laiku būs meerīgi pavadījis, viņš, kā cerams, būs mēģinājis nostiprinat Zemgalē savu varu. No āreenes tam nebija neka ko bītees, jo visi kaimiņi ar vācu palīdzību bij deezgan pārmācīti, un vāceeši paši darba daudzuma dēļ to ari vēl netrauceja, bet Zemgalē pašā tam būs bijis deezgan darba.

Pēc laimīgi pabeigta kaŗa ar leišiem Veestura slava atskaneja visās Zemgales malās, bet šīs slavas spožums nestāveja nekādā samērā ar Veestura varu, kuŗa beidzās, tiklīdz ka nebij vairs kaŗu. Meera laikos slavenais Veesturs bij tāds pats, kā citi virsaiši, viņš bij, isi sakot, līdzīgs starp līdzīgem. Nav nu nekāds brīnums, ka Veesturs, izleetodams savu agrako svaru, kāroja palīkt ari meera laikos par Zemgales vadoni, kuŗam visi veenmēr paklausītu. Veesturs ļoti pareizi bij atzinis, ka tikai tad Zemgale var būt stipra, kad veens sagrābj valdības grožus savās rokās. Tagad tikai vajadzeja izšķīrt, kuŗš būs tas veens, kas spēs pulcēt ap sevi visus zengāļus. Pēc slavas un nopelneem spreežot, gan neveens nevareja būt derīgaks, kā Veesturs, kas

Zemgaleešu kaŗa gudriba un veiksmē.

Veestura politika pašu mājās.

**Veesturam
naidīgie
virsaiši.**

zemaļus bij vadījis tik daudz cīņiņos, Šā domaja Veesturs un šā domaja ari terveteēši, bet neba šīs bij ari citu virsaišu un citu zemaļu domas. Saprotams, ka tadā kārtā Veesturam radās daudz pretīneeku, ar kuņeem tam ilgi vajadzēja cīnītees, kamēr dabuja pārsvaru. Sevišķi eevērojamu pretīneeku, varbūt pat līdzcensoni tas, kā rādas, atrada Mežotnē. Uz Mežotni un Terveti vēriģi raudzījās visu zemaļu acis, nepaceetīgi gaidīdamas, kuņa puse uzvarēs. Tervete gan no dabas bij nabagaka un neecīgaka, bet caur savu virsaišu, sevišķi Veestura, izveicibu, ta bija eeguvusi pirmo veetu zemaļu starpā. Mežotne turpretim atradās no dabas deezgan eevērojamā veetā, jo taisni līdz tureenei ir eespējams kuģot pa Leelupi, varbūt pat, ka pee Mežotnes bijusi svešneeku kuģu attāļakā peestātne minetā upē. Svešneekem atbraucot, mežotneeki, zinams, vareja eegūt, kā jau pirmee, labakās un derīgākās preces, kuņas vēlāk, kreetnu peļņu ņemdami, atkal pārdeva saveem kaimiņeem, kas dzīvoja tāļak zemes eekšeenē. Lai nu gan Mežotne tadā kārtā vareja lepotees ar savu bagatibu, kuņa izveicībā tomēr, kā rādas, viņa nav spējuse mērotees ar Veesturu, kuņš pa tām starpām bij izlīdzis ar leīseem un pēdejos uzmundinajis vajat mežotneekus. Mežotneeki, sabeedroto leīšu un terveetešu uzbrukumeem nespēdami pretotees, mekleja palīdzibu pee vāceešeem Rīgā (1219. g.). Vāceeši labprāt apņēmās palīdzet, bet tikai ar veenu nosacijumu, proti, ja mežotneeki ļaujas kristītees un peņem kristīto likumus. Pēdejee ar šādu nosacijumu meerā, ja vāceeši tikai eeleek viņu pili savus kuņa vīrus, kas spētu tos sargat pret leīšu un citu zemaļu pārestībām. Vāceešeem mežotneeku solījums bij pa prātam, tadēļ tee ari nemaz nekavejās sūtīt uz viņu pili preesterus un kuņa vīrus. Kādi 300 mežotneeki bez seevām un bērneem likās kristītees, Mežotnes pils dabuja vācu sargus, kuņeem biskaps apsolīja vēlaki atsūtīt kuģi no Rīgas vajadzīgās leetas un rīkus.

**Mežotnes
atkrišana
no
Veestura.**

**Zemgales
brīvība un
patstāvība
apdrau-
detas.**

Šāds mežotneeku solis Veesturu stipri pārsteidza, jo viņš labi nomanīja, no kāda svara Mežotnes pils, ja viņa nāk vācu rokās. Veesturs noskāta, ka Zemgales brīvība un patstāvība tagad apdraudeta, jo no Mežotnes, kur vāceeši pa ūdens ceļu lēti vareja peevest vajadzīgos kuņa rīkus, tee spēja katru brīdi eebrukt Zemgales serdē. Kad vāceeši bij apmetušees Sērpilī (1207. g.) un pārvaldīja Zemgales daļu starp Daugavu un Leelupi, Veesturs vēl maz ko bēdaja, bet tagadejais vācu mitekļis pee Leelupes to par daudz apdraudeja, tadēļ tas nospreeda izdzīt vāceešus no Mežotnes, lai maksatu ko maksadams. Tagad zinams tam nenācās grūti eestāstīt zemgaļeem, cik vajadzīga veenprātība; šīnī gadījumā viņi tam labprāt paklausīja. Salasījis, cik veen eespējams, leelu kuņa spēku pa visām malām, Veesturs uzbruka Mešotnes pilij. Bet lai gan viņš izleetoja visadus līdzekļus, lai gan viņa zemaļi ar apbrīnojamu sirdību cīnījās eegemt stipro ceetoksni, tomēr visas pūles bij veltas — vāceeši atsīta viņu uzbrukumus tik pat sirdīgi atpakaļ.

Deenai beidzotees, Veesturs netik veen neka nebij eeguvis, bet daudzus, daudzus zaudejis no savejeem, to starpā ari savu māsas dēlu, kuŗa agro nāvi tas žēli apraudaja. Veesturs tagad noskārtā, ka ar varu še nekas nav izdarams, un nospreeda tadēļ izmērdet pils eedzīvotajus. Pa tām starpām tas ari jau bij dabujis ziņu, ka vācu kuģi braucot augšup pa Leelupi, šeeem Veesturs tagad steidzās pretim, un pēdejos sastapdams kādā sekļā šaurā veetā, tas apkauj kuģineekus un nolaupa viņu mantas. Vāceeši Mežotnes pili, dabudami zinat saveju bēdigo galu un redzedami, ka usturas un kaŗa riku trūkuma dēļ nespēs ilgi turetees pret leišeeem un Veestura zengaleem, apņēmās pili atstāt un eet uz Rigu. Tagad Veesturs bij panācis, ko vēlejees. Mežotnes ceetā pils atradās viņa rokās, vāceešeem vairs nebij mitekļa pee Leelupes krasteem! Bet Veesturs vareja jau labi eedomatees, ka vāci neliksees vis meerā, bet mēģinās no jauna dabut patikamo veetu savās rokās, tadēļ vajadzeja rīkotees pee laika, lai varetu sekmīgi atgaiņat viņu uzbrukumus. Vispirms Veesturs, zinams, būs mēģinajis peedabut mežotneekus, vaj nu ar labu, vaj ļaunu, lai atsakas no kristigas ticibas un kalpo atkal tēvu tēvu deeveem. Mežotneeki, kā rādas, šoreiz labprāt paklausijuši, jo vācu isā veesošanās teem laikam jau bij deezgan peerādijusi, ka viņeeem būs tāds pats liktens, kā libeešeem un latgaleešeem. Visi zengaleeši ar leišu palīdzibu tagad veenprātīgi ņēmās apceetinat Mežotnes pili.

Drīz ari izrādijās, ka viņu bažas bij dibinatas, jo nepagāja vēl nepilns gads, kad vācu kaŗa zirgi jau atkal zveedza pee Leelupes (1220. g.). Šoreiz vāceeši bij labi apgādajušees ar visadeem kaŗa rīkeem, un eevērojot viņu milzigo daudzumu — Indriķis stāsta, ka teem bijis līdz 8000 vīru — vajadzeja domāt, ka zengaleeši nejaudās nemaz pretotees. Bet mežotneeki šoreiz bij nodomājuši nomazgat savu kaunu un aizstāvet savu pili līdz pēdejam viram. Vairak deenu vāceeši apkaŗoja Mežotnes pili; un lai gan izleetoja visadus līdz paņemtos rīkus, šoreiz mežotneeki tomēr nebij eebaidami. Pēc 6 deenu ilga cīņiņa, nevarēdami sagaidit palīga, mēžotneeki noslēdza ar vāceem pameeru. Virsaiši Madis un Gaidis nokāpa lejā, lai sarunatos ar vāceešeem par meera nolīgumu, bet dzirdedami, ka tik tad glābšot dzīvību, ja atdošot pili un visu, kas tur eekšā, viņi, neka neizdarijuši, atkal atgriezās savā pilī. Eesākās cīņiņš atkal no jauna, tikai nākošā rītā, kad nekāds palīgs vēl nebij rādijees, mežotneeki līdz nāvei noguruši un badanāvē gandrīz jau pamirushi, padevās vāceešeem un sāka kāpt lejā no saveem apceetinajumeem. Ap pusdeenas laiku, kad jau kādi 200 bij nokāpuši, peepeši izpauddās vēsts, ka Veesturs tuvojotees ar leelu pulku zengalu un leišu, kuŗus tas uz ātru roku bij mēģinajis salasit, lai apestitu Mežotnes pili. Vācu vadoņi sāka tagad rīkot kaŗa spēku, lai varetu cīnitees ar jauno eenaidneeku. Pakal paliceji neļēgas pa tām starpām apkāva savās aklajās dūsmās kādu 100 Mežotnes vecako, kuŗi jau bij padevušees vāceešeem. Citi mežotneeki

**Weestura
cīņa ar
mežotnee-
keem.**

**Vāceešu
uzbrukums
Mežotnei.**

**Virsaishi
Madis un
Gaidis.**

**Mežotne
padodas.**

**100
Mežotnes
vecako
apkaušana.**

redzedami šādu breesmu darbu, gribeja labak palikt zem pils gruvešiem vaj nomirt bada nāvē, nekā ļautes no vāceem no-kautes. Vācu vadoņi pa to laiku veda sarunas ar leišiem, kuŗi it veenaldzīgi teem izskaidroja, ka negribot vācu eenaida, bet ka zengaleeši teem devuši naudu un lūguši viņus, lai nākot aplūkot vācu kaŗa spēku, tagad šee to esot redzejuši un varot meerigi eet uz mājām. Pee Mežotnes leiši atreebās Veesturam par atreebjas Svelgates nāvi. Ar sirdēsteem Veesturam vajadzeja peedzīvot, ka Veesturam viņa jaunakais nodoms, dabut Mežotni savās rokās, izput. Lidz par ar to izputeja ari viņa ceriba, saveenot Zemgali zem veena val- Svelgates dineeka varas un tādā ziņā radit vāceeseem nepārspejamu preti- nāvi. neeku. Pee Mežotnes ir Veestura darbības un politikas traģiskais gals. Veens palicis, Veesturs nemaz nemēģināja eesākt cīniņu ar vāceeseem, jo nevarēja jau zināt, vaj nodeveji leiši nestājas pat uz vācu pusi. Ko Veesturs agrak bij darijis vāceem, to tagad pašam vajadzeja peedzīvot. Visas ceribas bij vējā, visi agrakee pūliņi bij velti, jo drīzi pēc tam vāci peespeeda Mežotni pado- tees. Mežotneekeem vajadzeja no jauna liktees kristitees un atstāt visu peederumu, tiklab naudu, kā lopus vāceem par laupi- jumu, tikai savu dzīvību tee izgļāba. Zengale dabuja sevišķu biskapu, kurš gribeja dzīvot Mežotnē, bet, kā rādas, nekad nav tur nonācis, varbūt baididamees leišu un terveteešu tuvumu.

Vēlaki par Veesturu maz ko dzirdam, bet domajams, ka viņš sava darbīgā mūža pēdeļās deenas būs pavadījis Tervetē, Veestura rūpedamees par sava novada labklājību, gribedams, ja ne vairak, tađ mazā mērā izdarit to, ko bij vēlejees leelumā. Ka Veestura beidzamais pūliņi nebūs bijuši bez sekmēm, peerāda vēlākās paaudzes terve- cēleens. teesi, kas visos cīņiņos veenmēr stāvejuši zengaleešu pirmajās rindās. Maz gadu vēlak Indriķis vēl reiz peemin Veesturu, bet tagad nevis kā kaŗa, bet kā meera vīru, proti pāvesta legats Viļums no Modenas to bij aicinājis uz Rīgu, gribedams viņu pee- dabut pee kristigas ticības. Ilgi viņi sarunājušees, bet ari šim iz- veicīgajam vīram nav izdevees peerunāt stūrgalvigo paganu, lai peenem kristigo ticību. Veesturs tikai atļāva, ka kāds preesteris uzsāk Zemgalē misijas darbu, labi zinadams, ka visi pūliņi būs velti, jo ari viņa zemgaļi bij apņēmušees, tāpat kā viņš, palikt pee tēvu tēvu ticības, labi redzedami savu kristīto kaimiņu libeeshu likteni. — Ja atskatamees tagad drusku atpakaļ uz Veestura dzīvi, tađ redzam, ka viņš ir bijis vīrs, kas no visas sirds milejis savu tēviju un par visām leetām savu dzimteni Terveti. Tēvijas un dzimtenes dēļ tas cīņiees neizskaitamos cīņiņos, gribedams pacelt viņas slavu un eegūt viņai kādus labumus, kuŗos ar kaimiņeem Veesturs izleetojis gan labus, gan ļaunus līdzekļus, veenumēr tik domadams, kā tik zemgaļi eegūtu uzvaru. Kaujās Veesturs savejus nekad akli nevada breesmās, bet lūko vairak panākt ar apdomu, nekā ar eroču varu. Mežotnes pili tas, kā redzejam, neeeņēma vis caur kādu apbrīnojamu pārdrošību, bet caur labi pārdomatu taktiku, kur necēlās nekādi zaudejumi viņa kaŗotajeem. Vēlaki Mežotnei palīgā steidzotees un no leišiem atstāts, viņš ari akli

nedodas paredzamā postā, bet paleek, lai gan ar grūtu sirdi, atpakaļ, gribedams labak glābt mazumu, nekā pazaudēt visu. Ka Veesturs būtu glēvs bijis, nav domājams, vajadzības brīdī tas prata izrādīt tikpat leelu sirdību, kā ari izveicību. Tā kādreiz no vāceeseem pārsteigts un nevarēdams ātrumā neka cita sagrabt, ar ko atgaiņatees, Veesturs paķer degošu malkas pagali un izsit kādam brunieekam Markvartam, kas tam mācas virsū, visus zobus. Sava mūža leelako daļu kaņos un ciniņos pavadīdams, Veesturs bij spējis norūdit dabu un noceetināt savas jūtas, tā ka eenaidneekam preti viņš neeevēroja nedz žēlastību, nedz cilvecību. Leelu īgnumu viņš sacel mūsu sirdis, kad lasam, ka tas nokauteem leišeem liciis nogreest galvas un ar lepnumu viņas vedis mājup, bet nepeemirsisim, ka Veesturs dzīvoja tādus laikos, kur mācija, ka eenaidneeks jāeenīd. Ka Veesturam nav trūcis cilvecīgu jūtu, to redzam viņa skumjās par māsas dēla nāvi pee Mežotnes.)*

V. Plute.

42. Veesturs, zemgaleešu leelskungs.

Bij daudz citi, kas ņēma krustu, un taisnību sakot, uz Vidzemi atnāca daudz vairak, nekā jebkad. Mesters Volkvins tad labprāt ņēmās kaņot ar zemgaleešeem (Semgallen). Viņam gana patika teem atreebtees, un tas gāja ar leelu kaņa spēku uz viņu zemi. Leelkungu (Konic) Veesturi (Vester) viņš atrada mājās; ar leelu pulku tas nāca viņam pretim. Bet Deevs savejeem palidzeja pret paganeem, un bij ari laiks. Eesāka kautees. Zemgaleeši bij lepni un šāva ar tādām bultām, kam kāts veengabala ar aso galu. Vāceesi šāva pretim un apkava sešpadsmit simts paganu; tee citi atkāpās aiz breesmām. Mesters peemita tai zemē trīs nedēļas, un kā toreiz labi kopās, gāna tee zinās, pa kuņu zemi tas tur gāja. Jo kur veesis pavēletajs, tur saimneekam dažā laba nebaltā deena. Kristitee gana pa gōdam vareja greestees uz mājām atpakaļ; tee aizdzina no tureenes leelu laupijumu, bērnus, seevas un vīrus, un kas veen tai zemē bij atronams, to tee pārnesa uz mājām pilnas rokas. Krustneši aizbrauca ar kuģeem. Lai Deevs teem stāv klāt un palidz viņu dvēselēm visās bēdās, lai tee dzīvi vaj miruši. Leelkungam Veesturim bij žēl par savu nelaimi, un nākamu gadu tas jau laiku bij gatavs ar kaņa spēku. Nogājis uz Aizkraukli, tas eebruka brāļu zemē un saņēmās laupijuma pilnas rokas. Viņam patika šī kaņa gaita. Par pilskungu tur bij brālis Markvarts; tam šī vēsts nebij pa prātam; bet ne tā viņš rikojās. Tas sūtīja visapkārt pee latveešeem un libeešeem un noņēmās pee teem palikt, lai dzīvotu vaj mirtu, kauču veen varedams palidzet teem nabadziņeem, kas bij sagūstīti. Bet viņš bij gana saprātīgs uz nopeetnām leefām, un tā vajadzēja izdotees. Zemgaleeši dzina savu laupijumu projam; tad brālis Markvarts ar savejeem teem sāka eet nopakaļš, un tas būtu pat mokas ceetis,

Zemgaleešu
bultas.

Veestura
uzbrukums
krustnešeem.

*) „Austrums“. 1888.

Veesturs
kā kaņeivis

lai tikai atsvabinātu kristitos no viņu rokām. Viņš gāja, līdz kādu ritu tos atrada pee ugunskura. Nu dzirdat, kā viņš savejus lūdza. „Peeminat, viņš sacīja, brašee varoņi, ka te jūsu preekšā stāv saistīta jūsu meesa un jūsu asins. Lai šai pašā brīdī tad pametam savu dzīvību un atsvabinam vīrus un seevas.“ Par to padomu visi preecajās un sāka nikni kautees. Tee cirta dziļas rētas ar šķēpeem un ar zobineem un iztureja ciņā. Veestura kaņa spēks, peeci simts vīru leels, droši nāca kautees. Bet tos visus viņi nokava, un pats tas izbēdza tikai ar leelām breesmām. Viņš atgaiņadamees paķēra kādu leelu uguns pagali, un brālis Markvarts, to pamanījis, tam tūdaļ skrēja vīrsū, isten viņu izraudzīees. Tas bij Burbachā dzimis un bruņeeks ar brašu tikumu, kas savu godu gana pasargaja. Dažs labs vēl to noslavē; viņa dvēselei veenmēr novēlu labklāšanos. Tomēr zirgs to aiznesa mazuleet par tāļu. Tad Veesturs tam no mutes izsita dažu labu zobu un eebēdza kādā pili. Bet brālis Markvarts par to nepreecajās, ka viņš tam bij izbēdzis. Kristītee visi teica Deevu, sacīdami: „Nu velna apsmeeklis uzgājis paganeem pašeeem. Mūsu radītajs mums nodarijis leelu žēlastību.“ Miļu prātu tee atsvabināja bērņus, seevas un vīrus un aizdzina projam leelu laupījumu, pārvezdami līdz bruņas un zirgus, dažas labas markas vērtībā. Kristītee visi preecajās un teica deevu, kas debesu augstībā, par visu viņa žēlastību.

Rīmju kronika.

43. Zalgales Mada loms.

Un dūri uz galda cirzdams, jaunais Madis eekaisis kleedz:
„Viņš ir jaiztrenc, jaiztrenc no Mežotnes pils tas laupitāju lapseņu speets!

Virsaitis Veesturs ar terveteeseem jau šovakar turpu dodas,
Un mums, zalgaleeseem, rīt, pirmajos gaiļos Mežotnē jaerodas!
Paleeci vesels nu, tēv! Rītvakar nobaudisim, cik Vāczemes vīns
ir gārds“ . . .

„Lai deevi sargā tev', dēls! . . . Vēl varens ir sirmā Pērkoņa
vārds . . .“

* * *

Nakti murgeem nokāvees, no gultas
Stīveem locekļeeem kāpj vecais Madis,
Modina no meega mazo Gaidi,
Kas kā ābols sārts no cisām veļas
Un pēc stopa ķeņ pee seenas naiģi.

„Lai nu paleek, Gaidiņ, stops! nāc, eesim
Noķert kādu lidaciņu zaļu,
Tēvam meelastā ko celt uz galda,
Kad no Mežotnes viņš pārnāks mājās:
Tēvam pārnākot būs leelee preeki.“

Un ar dēla dēlu vecais Madis
 Atstāj būdu. Mikleem, salteem pirksteem
 Rudens migla tausta viņeem vaigus.
 Pārsvēdis pār kreiso plecu tīklu,
 Labā rokā ņēmis zivju trauku,
 Vecais gausi nokāpj upes lejā.
 Līdzās Gaidis, lēkadams kā kumelš,
 Katrā rokā gaļu, baltu airi.

Rīta dzesma Leelupi jau glāsta;
 Tāļos mežos sarkana deg blāzma;
 Migla mutuļo kā asinstvaiki.
 Zvejas rikus salikuši laivā,
 Aiņeem abi atgrūžas no malas.

Nurkstot kurn no krasta stumtā laiva,
 Negribedama tik agri modinama.
 Un ar skaļu baiļu eeklēedzeenu,
 Izbeedets no neparastā trokšņa
 Upes tārtiņš*) pārscreen upei pāri,
 Miglā zudams. Tad viss paleek klusu.
 Tikai mikstā aiņu šļupstešana
 Veenmēriģi traucē upes meeru . . .

Nava laimes šodeen vecam Madim:
 Reizi desmito viņš met jau tīklu,
 Bet kā tukšs, tā tukšs tas peenāk malā,
 Līdzī nezdams tikai zaļas gļotas,
 Brūnas ūdens nezāles vaj reizām
 Kādu vecu, glumu, mellu seekstu,
 Straumes atvēltu no augšas mežeem.
 Gaidim izleekas tas milzu vaguls,
 Ērmig-slaistošs leelos, mellos ragus . . .

„Nava Laimes, Gaidiņ, mums, nav Laimes!“
 Vecais gaužas, kasidams aiz ausim:
 „Vaj gan mūsu Laime noslikusi?
 „Vaj gan ūdensmāte sapikusi?
 „Vaj gan maz ta zeeda dabujusi? . . .“

Saulite jau debess kalnā gausi
 Pakāpusēs, raugas upes lejā.
 Sūrodamees vecais īgni sļaudas,
 Tīklu kārtu kārtām izvandījis:
 „Skaugī, skaugī mani noskauduši!
 „Burvji, pestēji man' apbūruši! . . .“
 Un ar kāju pasperdams prom tīklu,
 Gurdens nosēstas viņš krasta malā,
 Drūmām domām raudzidamees strauvē . . .

*) Upes tārtiņš: neleels ātrkājojais putns, kuŗš uzturas smilšainās upes peekrastēs.

Te tas dzird aiz sevis klusus soļus,
Atskatas, redz svešineeku stāvam,
Mellu, platu apmeslu*) uz pleceem
Un pee krūtīm asinssārtu rozi.
Svešais sveicina to bildinadams:

„Draugs, kā sokas? Lomi labi lobas?“
„Ko nu, ceemiņ — labuma nekāda:
„Ūdensmāte vaislu noslēpusi, —“
Būtu redzejis kaut zivju ādu . . .
Svešais nosmin sevī. Mella ēna
Aizklāj sauli. Smagi, gaī elšot,
Alpām**) uzpūš auksti rudens vēji,
Līdznezdami asu trūdu smaku.
„Nu tad izmet, draugs, uz manu Laimi:
Bagatu es allaž velku lomu . . .“
„Kādas puses ceemiņš — driikstu vaicat?“ —
„Smilškalneetis“.
„Un no kuņas nākdams?“
„Tur no augšeneekeem. Nesu vēstis.“
„Vaj no Mežotnes? Teic, ceemiņ, kādas?“
„Labas, draugs. Tavs dēls būs drīzi klātu.“
Un to teicis, svešneeks devās tālak,
Nozuzdams aiz pakalna kā ēna.

Ilgi viņam pakal vecais Madis
Nolūkojās zīlejošām acīm.
Uztrūkdamees tad it kā no sapņa,
Pārbrauka ar roku sev pār seju.
Un nu leek viņš laivā atkal tiklu
Un brauc mest uz svešineeka laimi
Lomu pēdejo. Pavecam airi
Veenmulīgi pļunkš, un laiva vago dzelmi,
Atstājot aiz sevis gaišu švītru.

Sargaitees jūs, zeltzvīgžņ lidaciņas!
Sargaitees jūs, jautree sapaliņi!
Bēdzeet, mūceet, sēracites raudas:
Viltus rokām leen pa tumsu tiklis. . .

Loma vilināti, zvejotaji
Nejūt, kā jau kārklu kailos krūmos
Sabrūk krēsli; kā pār ūpi blāzma
Gailedama pārlej asins lāmas;
Kā uz dusu upei pāri laižas
Vārnu bari, un pa mežeem tāli
Saaurojas izsalkuši vilki.
Tikai kad virš pašas galvas baigi

*) Apmeslis: uzmetamais, plats, brīvi apleekams virsuzvalks,

**) Alpām: spējeem atņēmeeneem, brāzmām.

Noskan pūces skarbi-mēdošs kleadzeens,
Zēnam pārskreen šermuļi, un vecais
Nospļaudamees izgrūž klusu lāstu.
Greezig' usčirkst krastā laivas preekšgals.
Naski zvejotaji izlec malā,
Saņē abām rokām tikla spārnus,
Savu katris, un velk vilkšus, steigšus,
Veenmēr ceešak virzinot tos kopā.
Gausi tiklis leen iz ūdens tumsas,
Lidzi nezdams smagu, dārgu nastu.
„Lūk, kur svešneekam bij Laimes mute!“
Vecais teic un nepaceetigs raugas,
Kad reiz parādisees tikla aste.
Un viņš preecigs velk ar visu sparū,
Velk un izvelk — sava dēla liķi. . .

Plūdona.

44. Zemgaleešu gari.

Balade.

Kad zeedonis pumpurus raisa
Un zaļot sāk birstalas,
Kad puķites pļavas jau glezno
Un gļavas un palejas;

Kad zeedonī mežos un birzēs
Jau skanīgi putni dzeed,
Un Zemgales dārzos un ārēs
Jau ābeles, eevas zeed;

Tad jaukajā zeedona naktī,
Kad palicis viss jau kluss,
Un Zemgales dēli un meitas
Sen saldajā meegā dus,

Ap pusnakti laiviņa ligo
Uz Leelupes slīdet slīd,
Un mēneša sidraba stari
Pār Leelupi burvigi spīd.

Sirms laivineeks laiviņu vada,
No auguma stalts un slaiks.
Lidz krūtīm tam baltajā bārda
Un virišķi nopeetns vaigs.

Un veentulis laivineeks steidzas
Un spēcīgi aires ceļ,
Un Leelupes sidraba viļņus
Viņš airedams spēcīgi šķeļ.

Pee Mežotnes nostājas Veesturs,
Kur maļā tas laivu greež ;
Pats izlēcis, smagajās aires
Viņš atpakaļ laivā sveež.

Tad virsaitis spēcigos soļus
Uz pilskalnu skubināt steidz,
Un augšā, kalngalā ticis,
Tur veentulis ceļu beidz.

No veetas, kur senatnē stalta
Bij Veestura stiprā pils,
Tam redzamas Mežotnes druvas
Un Leelupe, pļavas, sils.

Un tikko šē nostājeeš, virsait's
Uz apkārtni lūkojas,
Te peepeši dzīvība jauna
Uz kalna jau eestājas.

Jo pusnaktī sentiēvu kapi
Pee Mežotnes atdaras,
Un senajo varoņu gari
Ap Veesturu pulcejas.

Lūk, spodrajā mēneša gaismā
Šē eerodas tūkstoši,
Gan jaunekļi, spēcīgi vīri,
Gan sirmi jau varoņi.

Bet pārāks par viseem citeem
Ir Veestura staltais tēls,
Par galvu tas gaņaks par citeem
Un spēcīgaks, pārāks, cēls.

Veens otram tee noskatas vaigā,
Kā paziņas tikušees,
Ap lūpām teem sāpīgi smaidi
Ir manami redzotees.

Veens otram tee sneedzas rokas
Un sirsnigi viņas speež,
Bet redzamas bālajās sejās
Teem bēdas, kas sirdi greež.

Tad paceļ tee rokas uz augšu
Un Pērkonam klusi lūdz,
Kas zin, ko no deeva tee prasa
Ko viņam tee klusi sūdz ?

Un ilgi un ilgi uz svaigznēm
Tee kopīgi lūkojas,
Līdz gaismiņa maza no rīta
Jau austrumos parādas.

Tad senajo varoņu ēnas,
Kas gaišaju deenu nīst,
Kā nākušas, peepēši nozūd
Un kalnajos, lejās klist.

Un Veesturs, varoņu vadons,
Uz Leelupi nosteidzas;
Tur paķēris smagajās aires,
Viņš lai viņā eesēžas.

Viss klusu, kā eepreekš tas bija,
Tā ari vēl tagad tur ir,
Tik tāleenā dzirdams, kā aires
Uz Leelupes viņus šķir.

Ed. Zeibots.

45. Virsaitis Tālivalds.

Divpadsmitā gadu simteņa notikumi eekalti neizdzēšameem burteem Baltijas vēsturē. Bremenēs tgotaji, manigee veikalneeki drīz veen nomanija, ka gan reti kur vareja dzīt tik labu peļņu, kā augligajos Baltijas novados un tapēc apmekleja beeži jo beeži jaunuos peļņas avotus. Viņu tēvijā, Vācijā, aši izplatijās ziņas par „atrasto“ paganu zemi; līdz ar tirtogateem nāca garidzneeki, slunat še zeemeļos preecas vārdu paganeem.

Vidzeme
kā vācu
peļņas
avots.

Krusta kaļu laikmets nepalika bez eespaida Baltijai. Dedzi-geem paganu atgreezejeem likās, ka ar labu panāks pa daudz maz, ka kristišana vilksee pa daudz ilgi. Drīz veen sludinaja Vācijā krusta kaļu pret Baltijas eedzīvotajeem tikpat kaisligi, kā pret turkeem, lai atgreestu viņus ar zobinu un uguni pee kristi-gas ticibas. Asiņaina gaisma ausa Baltijā, trīspadsmitajam gadu simtenim sākotees.

Asiņaina
gaisma
Baltijā
13. g. s.
sākumā.

Trešais Vidzemes biskaps Alberts dibinaja savas valdibas ceturtā gadā Zobinu brāļu ordeni un ar viņa palīdzibu salauza pēc daudzgadigeem karsteem ciniņeem Baltijas tautu patstāvību. Drošakas ziņas par šo laikmetu pasneedz mums Latveešu Indriķa kronika, lai nu gan ari viņš īsts sava laika bērns, nav varejis un ari nevareja būt pilnigi bezpartejigs, aprakstot paganus un viņu eerašas. Veenigi no viņa mēs dabujam daudz maz eevērojamas ziņas par teem mūsu senčeeem, kam svarīga daliba pee ta laikmeta atgadijumeem. Zinams tikai šur un tur viņš mums min par viņeem un dažreiz viņam izsprūk, kā rādas, gluži ne-viļot, peezīmejumi, kas jo eevērojami aizrāda uz šo latveešu un viņu vīru stāvokli vaj raksturu.

Latveešu
Indriķa
ziņas par
latvju
vīreem.

Latvju virsaitis Tālivalds eeņem viņu starpā eevērojamu veetu. Eekāms apskatam viņa dzīvi un darbošanos, mums javee-

Tālivalds.

nojas par viņa vārdu. Indriķa kronikā atrodam „Taliāldus“, beežaki vēl „Talibaldus“; ja nu eevērojam, cik daudzkārt sagrozīti kronikā veetu un cilveku vārdi — laikam gan mazak no paša sarakstītāja, kā no vēlākajiem pārrakstītājiem — tad mums nemaz nav jābaidas drusku pārlabot viņu, lai dabutu īsti latvisko vārdu Tālivalds. Zem viņa valdišanas stāveja zeemeļa latvi, uz ko jau arī laikam aizrāda viņu novada nosaukums Talava. Domāju, ka viņš mums jaatvasina no leišu toli, latveešu tāli; no Rāmavas, latvju-leišu tautu sirds, dažas tautas daļas speedās arveen vairak uz zeemeļiem; no vecām dsives veetām viņi dzīvoja tāli, viņus sauca tāleesūs, viņu zemi Tālavu — Tolavu. Pee Tolavas peedereja, kā to redzam 1224. gadā pee dališanas, līdz ar daudz citeem Burtneeku (Astijerve), Alojās (Ale), Ķipeņu (Gibbe), Peebalgas (Prebalge) un Gulbenes (Culbane) apgabali, Šim veetām zīmets prāvs gabals tagadejās Vidzemes vidū, kur valdija Tālivalds ar saveem dēleem Rameķi, Druvaldi — pareizaki Druvaldi — un Varibuli. Tolava dalijusēs vairak daļās: Indriķis mums ziņo par trim: Triķates, Beverinas un Astijerves novadeem. Tālivalds pats, kā rādas, valdījis Tolavas vidū, Triķatē; viņu sauc, atskaitot kādas reizes, gandrīz arveenu Triķates virsaiti; igauņi sagūsta viņu Triķatē, pirti perotees; Triķatē laikam arī būs bijuse viņa dzīves veeta. Eevērojamos atgadījumos viņš minets kā visas Tolavas valdineeks, viņa dēli nāk pee biskapa noslēgt sa-beedribu un peeņemt preekš sevis un savas zemes katoļu ticību; pee šās svarīgās nolīgšanas viņus sauc par Tolavas virsaiša Tālivalda dēleem, laikam gan, lai apzīmetu, ka ne veen dēlu daļas, bet ar visa Tolava sa-beedribā ar biskapu.

Tālivalda dēls Druvaldis valdija Astijervē, Varibuls, kā rādas vēl bija bez sevišķas daļas un dzīvoja — varbūt kā jaunakais — pee tēva, jo leiši sagūsta viņu Triķatē kopā ar pēdejo. Indriķis mums ziņo, ka arī Beverinas novads valdīts no Tālivalda dēleem, ka viņi atgriezās pēc kara ar leelu laupījumu uz tureeni mājās. Še būs bijis Rameķis valdineeks un sargs. Beverinas pils atradās zeemeļos no Gaujas, tā tad vistuvaki igauņiem; Beverinas novadā igauņi eelauzās vispirms un visdrīzak. Še vajadzēja droša, izmanīga sarga, uz šeeeni sūtīja Tālivalds savu kreetnako dēlu.

Tai laikā karu vedot, vajadzēja bez ceļa pa mežeem un purveem ātri uzbrukt eenaidneekeem un tad, eekams pretineeki bija sapulcejušees, tikpat drīz atkal mukt atpakaļ. Karš bija saveenots ar grūtībām, kādas tikai vīri kā ozoli spēja panest. Tāds bija Tālivalds; no leišiem sagūstīts, viņš izmūk un nonāk desmit deenās, maizes ne-ēdis, pee savejeem dzimtenē. Igaunī, vēlaki sagūstījuši viņu, draudē, ja ne-izteikšot, kur paslēpis savas un savu dēlu mantas, cepinat viņu uz uguns. Ar apbrīnojumu sirdību viņš leelakās mokās nu mirst, neizpaudis noslēpumu saveem mocītājiem. Viram, kas izceeš tādas grūtības, kas panes tādas sāpes un tomēr paleek pee sava nodoma, gan vajaga būt ceetam kā akmenim. Ar tādu meesas stingrumu beedrojās pee Tālivalda

**Tālivalds
valdija
par
Zeemeļ-
Latviju.**

**Tālivalda
dēli.**

**Triķate
Tālivalda
dzīves
veeta.**

**Druvaldis
un
Varibuls.
Rameķis.**

**Tālivalda
izturība
un mora-
liskais
spēks.**

spēcīgs gars. Liktenis veenoja tēvu, savas tautas izmanīgo vadītāju, ar dēlu, slaveno varoni kaujas laukā, lai abi varetu ņemt svarīgu dalību pē savā laikmeta atgadījumēem.

Ar kreeveem sateekotees gan uz kaŗa lauka, gan tirgojotees, Tālvālds eepazinās ar kristīgu ticību un peenēma to preekš sevis un saveem apakšneekēem. Mazī meslī atsvabīnaja viņu no ša dažreiz nepatīkamā kaimiņa uzbrukšanām un sneedza viņam pat palīdzību vajadzīgā brīdī. Tā tad, kad vāceši sāka darbotēes ar latvju atgriešanu, jau leela daļa no pēdejeem — Tolavas latvju — bija kristīti, lai gan daži maldīdamees domā, ka latvjeem jāpateicas veenīgi vācešeem par kristīgu ticību.

Drīz pēc ordeņa dibīnāšanas bruņīneeki mēģīnaja sabeedrotes ar jau kristīgeem latvjeem, lai varetu vest īgauņus pēe kristīšanas un līdz pēe tam zīnams sev eekaŗot viņu zemī. Starp latvjeem un šeem viņu spēcīgajeem kaimiņeem zeemeļos pastāveja senu senais eenāids; no viņeem ceeta visvairak tee, kas tuvaki pēe robežām, un tee bija Tolaveeši. Tapēc mēs ari atrodam Tālvāldu starp pirmajeem, kas beedrojās ar bruņīneekēem pret īgauņeem, lai kopīgi pārvaretu šos savas valsts eenāidneekus. Nu sākās bēdu laiki Baltījai: ik gadus uzbrukumi, laupīšana un dedzīnāšana no veenas vaj no otras puses; ceemus un mājas izpostīja, katru pretīneeku nokava bez žēlastības un tīkai retī taupīja seevas un bērņus; veenīgi meitas veda kā vaņģīneeces verdzībā.

Tālvālds censīgi veen peedālījās pēe daudzkārtīgeem uzbrukumeem īgauņeem; kopam ar veco eenāidu jau ari kairīnaja uz kaŗu bagatais laupījums; reiz Tālvālda dēli eelauzšees Rotalījā, atgriežas atpakaļ savā Beverīnas pīlī ar trīs Vīdzemes talanteem sudraba līdz ar drēbēm, zirgeem un citu bagatu laupījumu īgauņī atmaksaja gandrīz arveem tādeem pašēem uzbrukumeem. Tālvālda dzīve tapēc jo raiba: vairak reizes īgauņī eelaužas viņa novadā un apsēž Beverīnas pīlī; droše pīls sargatajī atgāīņajās pret katru pretīneeku uzbrukumu. Pēe šādeem atgadījumeem izrāda daži latvī pateesī apbrīnojāmu stiprumu un sīrdību: Roboanus dodas veens pats iz Beverīnas pīls apsēdetāju pulkā, nokauj divus no viņeem un atgriežas tad neaiztīkts pīlī atpakaļ; viņa brālis Veko (Veekais?) atgāīņajās, atspēedes pēe koka, pret devīneem eenāidneekēem veselu deenu un krīt pēdīgi, eevainots no muguras puses. Latvjeem nebīj jakaŗo veen ar īgauņeem; vāceši sastapās ar leīšeem; še nu eelauzās Vīdzemē un latvjeem bīj jacees līdz. Leīšeem laimejās pat sagūstīt Tālvāldu pašu un viņa dēlu Varībūlī. Lai atsvabīnātu tēvu, Rameķīs steīdzās kopam ar Cēsu bruņīneekēem leīšeem preekšā, lai viņī neīzbēgtu; leīši, dabūjuši to zīnat, devās projam. Pa to starpu īzdevās Tālvāldim īzbēgt un viņš sasneedza pēc daudz grūtībām atkal dzīntēni.

1214. gadā Tolava sabeedrojās ar bīskapu. Tālvālds bija līdz tam vairak turejees uz bruņīneeku pusi; viņa dēli nu peenem katoļu ticību preekš sevis un savas zemes, turklāt apsīdīdamees

Saimneeciskās un reliģīskās atteecības pret kreeveem.

Kristītee latveeši pirms vācu atnākšanas

Tālvālds beedrojās ar bruņīneekēem pret īgauņeem.

Tālvālda dzīve raiba.

Tāļivalda dēli maksat baznīcai ik gadus „veenu mēru no divi zirgeem“. Pee tam noslēdz līgumu, ka vāceši un latvi būšot nākotnē „veena peeņem sirds un veena dvēsele“ un, ka kaŗa laikos būšot palīdzet veens katoļu otram pret eenaidneekeem. Mēs redzam, ka nav trūcis vilinājumu ticību. un apsoliĵumu. Tāļivalds nav peedaliĵees pee ša atġadiĵuma, jo citadi vēsturneeks droši būtu mineĵis viņa vārdu. Viņš, varbūt jau vees un peedzĵivoĵis, negribeĵa vairs mainit savu ticību, pee-augūsee dēli slēdza sabeedribu viņa veetā.

Iġauņi
Tāļivaldi
cep kā
zivi.

Driz pēc tam beidzās viņa raibā dzĵve: 1215. ġadā ġgauņi no jauna eelauzās Tolavā; Trikatē viņi sagūsta Tāļivaldu un cep viņu uz uġuns „kā zivi“, lai izteiktu, kur paslēpis mantas un naudu. Šo stāstot, Indriķis, kā rādas, ġluĵi neviġot aizrāda uz to, ka Tāļivalds nav peeņēmis katoļu ticību. Viņš saka, Tāļivalds bijis kristits un uzticĵigs latvis; tapēc ĵacerot, ka viņa dvēsele preecašotees mūĵigos preekos līdz ar citeem asins leecineekeem; ĵa katoļi krituši kautiņā, vaj nokauti kā vaņġineeki, tad viņš drĵz arveen peebilst, ka viņi bez šaubišanās eeņemšot veetu debesīs asins leecineeku starpā.

Rameķis
un
Druvvaldis
atreebĵas
ġgauņeem.

Iġauņeem bija breesmĵigi ceest Tāļivalda nāves dēļ. Viņa dēli, Rameķis un Druvvaldis sabeedroĵas ar Cēsu bruņineekeem un kopĵigi uzbrūk ġgauņeem. Šoreiz netaupĵija neveena, nokava tik labi seevas un bērnus, kā vĵrus. To vasaru latvi eelauzās devĵi reiz ġgauņĵā un pārvērta tur daŗus novadus tuksnesi; pēġĵigi tur vairs neatraduši ne cilveku, ne uzturas. Tāļivalda dēli veen, vaj nu sadedzināĵuši, vaj citadi nomociĵuši kādu simtu no viņu slavenakāĵeem, lai atreebtu savu tēvu. Tik breesmĵigi atmak-saĵa visi latvi un vāceši ġgauņeem par Tāļivalda nāvi.

Tolavas
valsts un
Tāļivalda
cilts ġals.

Tāļivalds neepeedzĵivoĵa savas valsts un savas cilts iznĵk-šanu. Driz pēc viņa nāves krĵt kauĵā viņa dēļs Varibuls. Par Rameķi un Druvvaldi mums trūkst tuvaku ziņu, varbūt ka viņeem bijis līdzĵigs liktenis ta laika nemišoos kaŗos. Dēļu varoņu nāve nebūtu preekš Tāļivalda tik rūġta bijuse, kā tas, ko atnesa 1224. ġads. Tāļivalds bija ġlābis tēviĵu, peeņemdams kristĵigo ticību; ar vācešeem viņš caur dēleem noslēdza sabeedribu, paļaudamees uz nolĵĵumu svētumu, lai atsvabinatu savu zemi ari no ġgauņeem. 1224. ġadā bĵskaps laupĵa un iznĵcināĵa viņa loloĵumu — Tolavas valsts patstāvĵību. ġgauņi pa leelakai daļai bija pārvareti, viņu vara lausta. Tolava veena, zaudējuse turklāt savu izmanĵigo vadĵtāĵu, vairs nebĵja ĵabistas. Bĵskaps izdalĵa viņu sev un bruņineekeem*).

J. Goldbergis.

46. Tāļivalda ġals.

Balade.

Kā sakalti zilā ledū stāv sili
ġar Talavas klāĵu; ġaiss spalĵs un salts.
No Taures purveem uz Triĵates pĵli

*) Rota 1886. 459—462 lapp.

No medihām aulekšo Tāivalds;
Tam ragavas pinkaino lāču pilnas:
Būs deezgan ij gaļas, ij ādu, ij vilnas.

Caur egļu beezokņeem deenām viņš gājis
Ta bārdas sudrabs no skumjām ir zaļš. . .
Ū! steepees! Šķimelis vārtos ko stājis,
Skan virsaiša sauceens tik stingrs un skaļš:
„Še medijums! zirgi! Šurp kreklu man ūru!
Lai pirti man rīkot steidz desmits viru!“

Pār purvu akacim, pāri par Gauju,
Kā viltīgi vilki, uz Trihati
Leen igauņi. Vairas tee atklātu kauju,
Tak cīņas alkst, simtreiz kaut sakauti.
Tee leen un peeleen kā ēnas baigas
Pee pirts, kur atskan driz troksnis un klaigas.

Nav eeroču, bruņu — Tāivalds veegli
Ir igauņeem rokā; tee veco steidz
Uz eereem izsteept. Skan velnišķi smeekli,
Un ļaundaņu vadons virsaitim teic:
„Hei, Talavas lāci, šurp naudas podu!
Reiz gribam nospreest tev pelnīto sodu!“

Smej Tāivalds nāvē, nekad kā nav smējis:
„Ha! Tas, kas pēc maneem dārgumeem kārs,
Var kaulus eet lasīt, ko mūžam es sējis,
Ar kuņeem balts nokrustots Talavas ārs!“
Viss apklust. Uz eereem meesa gruzd baltā.
Un lēna caur tvanu nāve nāk saltā. . .

Tā nobeidzās Talavas tāļā slava,
Tā nomira virsaitis Tāivalds.
Kas nāve! Par varoņeem varas tai nava:
Kad zemlikās klājas kluss veļugalds,
Nāk Tāivalds, stāj zem ozola zareem
Un veļi ap viņu pulcejas bareem.

J. Grīns.

47. Talavas tauretajs.

Balade

Uz Talavas beezajeem sileem
Nakts pelekus palagus klāj.
Pār kluseem koku galeem
Jodi un murgi jā.

Dus Meervaldis savā pili,
Guļ viņa laužu pulks,
Guļ vaidelaiši un sargi
Un zīmju gudrais tulks.

Tik augstakās egles galā
Tauretajs nomodā,
Tas speego pēc eenaidneeka
Tuvu un tālumā.

Te it kā pa sapņeem tam leekas,
Ka slepeni soļi čab,
Ka šķēpi pašķindetu,
Ka zirgu pakavi klab.

Un troksnis ap egli ceļas,
Un bultas augšup skreen,
Un asu cirvju zobi
Egles stumburā leen.

„Šurp tauri! Kāp zemē! Ceet klusu!
Tu glābsi sev dzīvību!
Mēs algosim tevi ar zeltu,
Ar godu, ar brīvību!”

— „Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods,
Kas postidams viņu šauta,
Uz pekli lai rauj to jods!”

Un tauretajs pūš ar spēku,
Ka koku galotnes tric,
Un lejā atskan lāsti,
Un bultas spindz un sīc.

Mirdz lāpu sarkanā uguns,
Sāk cirteens uz cirteena līt,
Dieb, šūpojas staltā egle
Un brākš un gāžas un krit.

Un tauretāja krūti
Šķēpi un cirvji šķeļ —
Bet taures skaņas pili
No meega Meervaldi ceļ.

Un viņš un viņa pulki
Uz cīņu kājas aun
Un šķēpnešiem pretim drāžas,
Dzen steegnajā tos un kauņ.

Bet uzvaras gaviļu svētkos
Meitenes vaiņagus pin,
Un varoni sirmā mātē
Sneegbaltos autos tin.

Uz sārta veetu tam taisa
No ozolu pazareem,
Un ligava puķēm to kaisa
Un dzintara gabaleem.

Un kamēr svaidītās leesmas
Pee deeveem jaunekli nes,
Dzeed vīri tam slavas dzeesmas,
Raud žēli meitenes.

R. Blaumanis.

48. Rusins.

No beidzotees uz tam meeram, kas bija noslēgts ar ugaunešiem, Cēsu bruņniecības mestrs Bertolds gāja līdz ar saveem ventīņiem uz Ugauniju, atsaucis Rusiņu ar saveem latgaleešiem un arī citus latgaleešus no Antiņiem, un atrada ļaudis savos ceemos, vēl neaizbēgušus uz pili, un nokava jo daudz pa viseem ceemeem, uz kuņiem vareja nokļūt. Un nogalinājuši daudz, viņi aizveda dažus sagūstītus un dabuja leelu laupījumu un, aizvedot seevas un meitenes līdz, ceemi palikās kā postaša; un kavuši; un sadedzinājuši viņi atgriezās uz savām mājām. To izdzirduši, Turaidas libeēši, turedami kopā ar igauņiem aizveen slepenus neuzticības nodomus, kļuva eedusmoti, tadēļ ka Bertolds no Cēsīm atjaunoja kopā ar latgaleešiem kaņu, pret igauņiem, un eerunaja biskapam, sūtīt meera dēļ us Ugauniju sūtņus. Un biskaps sūtija uz Odempeju preesteri Alobrandu, tik atjaunot meeru, kā atprasīt tirgotaju preci. Un izdzirduši atnākušus biskapa sūtņus, igauņi sanāca no visas Ugaunijas uz sarunu, un Alobrands, atvēris muti, mācija par Kristus ticību. To izdzirdedami, igauņi peeskrēja ar šķēpeem un zobineem, viņu nokaut. Bet daži vecakee viņu aizstāveja, sacidami: „Ja mēs šo biskapa sūtni nokaujām, kas tad mums turpmak vairs ticēs, vaj sūtīs kādu sūtni.” Un negribedami pestīšanas vārdu dzirdet, viņi sūtija Alobrandu biskapam atpakaļ un deva tam vīrus līdz, deret meeru. Un meers kļuva noderets ar

biskapa libeēšem un latgaleēšem Gaujas veenā pusē. Bet Bertolds no Cēsīm un Rusīns ar saveem latgaleēšem sagatavojās uz kaŗu, nepeņemdami meera.

Indriķa kronika.

49. Indulis un Arija.

Latvešu teika.

Lejas-Kurzemē, uz pašām leišu robežām, atrodas Embote. Embotes agabals ļoti kalnains un grāvains. Daudz veetās kalnus pušķo kupli skuju un lapu koki, bet pa vidu redzami ceemati, druvas. Kādā celejā, augstu kalnu starpā, paceļas Embotes muiža un baznīca. Sudmalu upīte, kas muižā greež dzirnavu leelo riteni, tek pāra simts soļu lejup gar stāvu, augstu, kupleem lapu kokeem apaugušu kalnu. Abās pusēs kalnam izrakti dziļi grāvji, to starpās samesti vaļņi, un pati kalna virsa — līdzena.

Uz ša kalna sirmā senatnē stāveja Embotes latvešu pils, jo Embotes apgabalu — kā teika stāsta — toreiz apdzīvoja brīva, neapspeesta latvešu cilts. Pār viņu valdīja latvešu virsaitis — Indulis. Uz Embotes pilskalna tai laikā pacēlās grezna, stipra ozola pils. Tur Indulis drošsirdīgi turejās pretim savam spēcīgam kaimiņam, leišu virsaitim Mintautam, kā arī vācu bruņiniekiem. Latveši, leiši par vēlu nomanija, kādas breesmas viņu brīvībai draudeja no svešiem eēnācejiem — vāceēšem. Par vēlu Indulis noslēdza sabēdribu ar Mintautu pret vāceēšem. Tālāk un tālak bruņinieki speedās uz preekšu. Viņi arveeņu vairak tuvojās Induļa robežām un uzcēla jau Kuldīgu, ir citas pilis.

Bija peenācis arī Embotei izšķirošais brīdis. Bruņinieki eelauzās viņas apgabalā. Droši Indulis tagad veda savu kaŗa spēku pret vāceēšem, kad jau eepreekš bija sūtījis pēc ātras palīdzības pee Mintauta. Latveši, lai gan nelāgi apbruņoti, droši uzbruka savam pretīniekam. Tomēr latveēšem nešmaidīja laime: viņus pārvareja. Vakarā drošsirdīgo latvešu kaŗeivju atleekas maldījās izkaisītas pa mežu apkārt. Šis bija viņu brīvības pēdejais vakars. Mokām Indulis izdevās no kaujas lauka aizmukt un tikai meža beezumā glābtees no vajatajiem. Peekusis, noguris, tas nolēca no zirga, lai kādu brītiņu atpūstos koku pavēnī. Visu viņš bija pazaudejis. Draugi un kaŗa beedri guleja kaujas laukā. Pils, viņa tēvu tēva mitekļis, bija eenaideeka rokā. Tagad pavalstniekus — Indulis domāja — speedīs ar uguni, zobīnu, atsacītees no senču deeveem, kuŗu apsardzībā viņi bija dzīvojuši no paaudzēs uz paaudzi.

Deenai austot, Indulis uzmodās, mocīts no nepatīkameem sapņeem. Te viņš izdzirda zirgu zveedzam un, uzlēcis kājās, eeraudzīja bruņīnieku jājam. Sagrābis savu āvu, Indulis devās bruņīniekam virsū. Bruņīnieks nolēca no zirga un metās uz Induli ar paceltu zobīnu. Krita cirteens pēc cirteena, bet tika atgaiņāts. Abu vairogi dārdet dārdeja aiz spēcīgeem siteeneem. Atgaiņadamees, izlocīdamees, Indulis mēcās arveenu vairak pre-

tineekam virsū. Bruņineekam pamazam zuda spēki, un viņš, trāpīts no Induļa āvas spēcīga cirteena, nokrita ar pāršķeltu bruņu cepuri. Indulis atraisīja cepures sprādzes un — tavu brīnumu — eeraudzīja kuplus, tumšsprogainus matus un smalku, bālu seju. Viss leecināja, ka kritušais bruņineeks — seeveete. Izbijees Indulis viņu uzskatīja un eeraudzīja vēl kā dzīvības zīmi lūpas raustamees. No tuvejā avota atnestais ūdens kritušo drīzi atspirdzināja. Ta apjukusi atdarīja acis un eeraudzīja svešo vīreeti. Pārleecinājušees, ka pazīta, uzvareta, stipri eevainota, viņa apmulsā un sāka pa murgeem plosīties. Tikai mokām Indulim izdevās viņu savaldīt, kamēr tad beidzot nespēcīga eekrita dziļā meegā. Ilgi Indulis prātoja, kas nu darams. Vaj gan lai eevainoto eenaidneeci atstātu veenu mežā nekoptu, tāļu no savejeem? Ja viņš to ņem līdz, tad kavets bēgt, drīzi veen varetu krist eenaidneekam rokā. Ilgi cīnījās viņa krūtīs brīvības mīlestība un līdzceetiba. Pēdejā uzvareja. Indulis atsvabināja ātri eenaidneeci no bruņām, uztaisīja no koka nestuvi starp abeem zirgeem, uzlika tur eevainoto bruņineeci un devās pa klusu meža teku projam. Reizu reizām bruņineece pamodās, atvērda acis, bet drīzi atkal eekrita dziļā meegā un murgos.

Saule jau nāca pusdeenā, kad Indulis no meža iznāca klajumā. Tur stāveja veentulš ceemats, kupla mežiņa vidū. Indulis gāja pa ceemata ganceļu uz preekšu, kur modrigee māju suņi viņu saņēma reedami. Veca māmiņa, uztraukta no suņu rējeena, peenāca pee dzīvokļa durvim apsveicināt savas tautas virsaiti. Isi Indulis tai izstāstīja pēdejo deenu notikumus. Daža laba asara noriteja seevām un jauneklēm pār vaigeem, un dažā nopūta vēlās pār lūpām, kad visā ātrumā bij sapulcejušās ap virsaiti. Dažai bij kaujas laukā gādneeks kritis, dažai bāliņš un tauteetis.

Bruņineeku nometnē visi bija kā sajukuši: pazudusi noceetejušos kaņeviju milule — skaistā Arija. Viņa līdz ar savu tēvu bijā atnākuse no Reinupes krasteem un līdz ar bruņineekeem nesuse kaņa breemas un grūtības. Mekletaji gāja, mekletaji nāca. Arijas tēvs sēdeja caurām deenām bēdīgs Induļa pili pee loga. Deenu no deenas jo vairak zuda tēvam cerības, redzet vēl reizi savu miļo bērnu. Dažs bruņineeks atcerejās viņu redzejis kaujas karstumā sev līdzās. Ari pats tēvs atmīnejās, ka redzejis bruņineeci baltā zirgā jājam. Tas viņu vairak reizu bija izgābis no nāves breesmām, atsargadams tai muguru no cirteeneem. Ari starp kaujā kritušeem nebija Arijas. Viņa bija pazudusi.

Ceemats, kur eegreezās Indulis ar Ariju, peedereja Pudiķim, Induļa draugam un kaņa beedrim. Ari pats Pudiķis ar saveem dēleem drīzi pārnāca mājā.

Rūpigā, mīligā kopšana, ceemata meers un mājineeku laipnība bruņineecei palīdzēja drīzi atveseļotees, atspirgt. Indulis ar Ariju klīda tagad pa mežeem, laukeem un neveenam nemanot viņu starpā nodibinājās ceeša draudzība un mīlestība. Pudiķa ceematā tas nevareja palikt par noslēpumu. Vecā Pudiķa māte

domīgi kratīja galvu. Izveseļojusees, Arija stipri ilgojās pēc savejiem. To nomanījis, Indulis negribeja viņas ilgāki aizturet. Viņi sagatavojās uz ceļu. Otrā rītā Indulis ar Ariju, pavadīti no Pudiķa un viņa ļaudīm, devās uz Emboti, sasneegdami to tās pašas deenas vakarā.

Kad Arija no savejiem bija saņemta un ar teem sasveicinājusees, ta steidzās pee sava tēva atzītees, ka mīleļot uzvareto, no tēvu pils izdzīto latveešu virsaiti — Induli. Lepnais Embotes uzvaretājs ilgi pretojās, savu veenigo bērnu laist pee uzvaretā un nekristītā Induļa. Arijas lūgšanās, kā ari Induļa apsolījums kristītees, lauzā ceeto tēva sirdi. Ar tēva atļauju Arija tagad sneedza Indulim savu roku. Pudiķis, visu to redzedams, dzirde-dams, stingri pretojās Induļa kristīšanai. Tas mēģināja Induli peerunāt, neatstātees no saveem tēvu tēvu deeveem. Pudiķis atgādīnāja Indulim Pērkoņa varu, visspēcību, apakšzemes deeva Joda viltību un kristīto Deeva nespēcību; stāstīja ari savus nelabos sapņus un paredzejumus, beedinadams Induli ar pārvareto brāļu postu, sūro verdzības likteni Latgalē, Tālavā, Sēlijā. Pudiķis vēleļās, lai Indulis atkal sasauktu kaŗeivjus un eesāktu ar svešineekeem kauju. Indulis, valdzīnāts no Arijas skaistuma, palīka kurš pret viseem draudeem, lūgumeem. Tas likās kristītees un sagatavojās Ariju vest drīzi pee altaŗa. Noskumis un ar sagraustu sirdi Pudiķis redzeja, ka Induli kristīja, dzirdeja, ka tas saveem tēvu deeveem atsacīja.

Induļa kaŗa beedrs — Mintauts drīzi dabuja dzirdet par sava kaimiņa kristībām. Dusmīgs, ka Indulis atkritis, Mintauts rīkojās jo sparīgi uz kaŗu. No malu malām sirdīgee, spēcīgee leišu kaŗeivji salasījās ap Mintautu, tuvodamees Embotei pa kalneem, lejām kā jūras viļņi. Kaŗa un deevu slavas dzeesmas atskaneja vakaros gar ugunsķureem no tūkstošu kaŗeivju mutēm.

Induļa kāzu vakarā leišu nometnes ugunis jau laistījās pa Embotes pakalneem. Izbailes, samulsums pārņēma pils mazo aizstāvju pulku — vāceesūs un latveešūs, kad izlūki atnesa ziņu par leišu pārsvaru. Tikai Arijas tēvs nezaudeja dūšu. Viņa padoms, apmeerīnātees, paceestees, eedrošināja visūs. Daudz veetās gar pils apceetinājumeem — resno baļķu sētu — nolīka leelus kubulus ar ūdeni, lai varetu peelaisto uguni nodzēst. Pukstošām sirdīm, drošu prātu un ar nodomu aizstāvetees līdz beidzāmam vīram, visi gaidīja rītu.

Indulis sēdeja domīgs uz augstā pils vaļņa, lūkodamees gaišajās leišu ugunīs pils preekšā un upītes grāvai pāri. Rītu bija gaidāma baīga deena. Citkārt drošajam, apkērigajam vīram nebīja neveena vārda, ko eedrošināt savejus. Te iztrauca to viņa draugs — Pudiķis. „Induli,“ viņš teica, „tu dariji nepareizi, pamezdams savūs tēvu tēvu deevūs, nododamees svešām, nepazīstāmām Deevām. Tagad breesmās viņš tevi atstājis. Greezees atpakaļ pee savas ticības, lūdzi vareno Jodu, lai tev palīdz. Pērkonu, lūk, esi sakaitīnājis un tas tagad jau leišu pusē. Šo kaŗu uzsūtījuši sadusmotee deevi tev atreebdamees.“

Indulis paklausija drauga padomam un nokāpa no pils zemē. Sargats no nakts tumsas, krūmeem, meža, tas nepamanīts aizlida gar leišu sargeem. Pa ceļu tālak eedams, viņš nonāca kokeem apaugušā eelejā, tā sauktā — Vilku laukā. Šis lauks bija svētīts Jodam. Te stāveja vecs, sirms ozols — deevu mitekļis. Senak turp nesa katrs savu zeedu un peesauca deevus. Indulis lūdžās: „Jod, tu visuvarēnais, valdidams apakšzemes valstī — esmu maldijees. Kristito Deevs mani atstājis un Pērkons tagad leišu pusē; nāci, parauji tu manus eenaidneekus; tev peederešu mūžīgi mūžam!“

Te peepeši atskaneja dobjs rūceens zem Induļa kājām, un zeme triceja. Tuvaki un tuvaki viņš dzirdeja dobjus rūceenus: stipraki un stipraki triceja zemē. Nejauši izšāvās no zemes ar leelu troksni plata uguns leesma, paceldamās līdz koku galotnēm. Indulis izbijees palēca atpakaļ: šaušalām viņš redzeja, ka leesma peenēma pamazam milzīga cilvēka veidu. Pats Jods draudošu, nopeetnu seju stāveja viņa preekšā. Bargeem vārdeem viņš pārmeta Indulim, ka atkritis no viņa un citeem senču deeveem. Joda dusmas tomēr pamazam rima, apsolidamees apsēstajeem un Indulim palidzēt, ja tas palikšot viņam uzticīgs. Te pacēlās lēna vēsma. Deeva parādījums pārvērtās gaišā mākonītī; rita vēsma nestis, tas pazuda koku galotnēs.

Pirmee saules stari jau zeltija rasainās koku galotnes, kad Indulis greezās atpakaļ uz pili. Pa reizai viņš dzirdeja tālumā Pērkoņa rūceenus. Pērkoņa tēvs dusmojās par Jodu, ka parādijees viņa valstī — virszemē un uzaicināja to cīnītees. Šad tad paspideja gaisas zibiņa leesmas. Jau tuvaki eerūcās Pērkoņa balts un krita retas, smagas leetus lāses, ko Pērkonis kā izlūkus sūtīja Jodam pakaļ. Vēl Indulis nebija ārā no eelejas, kad jau negaiss sacēlās pilnā bargumā. Leetus gāzās zemē kā spaiņeem, zibiņi laistījās pee tumšām debesīm un Pērkoņa rūceeni dārdeja kalnos, lejās. Precīgs un drošs Indulis steidzās uz preekšu, jo deevi bija viņa paklausījuši. Viņš sajuta atkal savās krūtīs seno viriškību.

Velti Arija, pilī taujadama, mekleja Induli. Te viņai eesāvēs prātā, ka Indulis, laikam no Pudiķa peerunats, būs greezees atpakaļ, pee saveem veecem deeveem. Pudiķa jautriba un meers to pilnīgi izrādīja. Aizteceja stunda pēc stundas. Ausa rīts un Indulis vēl nekur nebija manams. Induli gaidīja arī Pudiķis. Tas palika nemeerīgs un kopā ar Ariju devās uz Vilku lauku.

Uzvaras dzeesmas dzeedadami un gaviledami, leiši taisijās brukt pilij virsū. Te aiz pils, upites grāvā, peepeši redzeja izcelamees milzu stāvu un trim saujām zemju aizmetam upitei uzmetumu preekšā. Ūdens cēlās un sakāpa līdz pat uzmetuma augšmalei, izplūzdams pa visu upites grāvu gar pilskalna sāneem. Vēl Jods aizsteidzās pēc zemēm un nāca ar pilnu cepuri atpakaļ. Šīm zemēm būtu peeticis uzmetumu sabērt vaj grāvas augstumā, bet muklajā aiz pils Jodam pašluka nesamais — zemes izbira.

Mintauts, brīnidamees par negaiditeem kavekleem, sasauca sapulci un nospreeda uzmetumu pārrakt. Jau leiši ķērās pee darba, kad peepesi uz Krusta kalna, aiz tagadejās Embotes mācītāja muižas, redzeja ko mirdzam un zibam. Tee bija bruņeneeki ar kristīto kaŗa spēku, kas steidzās palīgā. No augšas nākdami, tee ar sparū eebruka leišu nesakārtotos pulkos. Leiši atkāpās un teem būtu nelabi klājees, ja Pērkonis pats teem nebūtu nācis palīgā. Sacēlās breesmīgs negaiss, Pērkonis rūca, zibiņi šķīlās. Pārbijušees kristītee palika stāvam. Pērkoņa tēvs dūsmās dzīnās ar zibiņeem saveem Jodam pakaļ. Jods bēdza gar durvju durvim, atrada tomēr visur uz muti apgāstus katlus un nevareja nekur glābtees. Apgāsts katls tēvu tēvu laikos nodereja aizsargam pret visadeem gareem.

Te ļaudis redzeja slaiku, baltu stāvu pa klajumu šurp steidzamees. Ta bija skaistā Arija. Jods žigli aiz tās... bet tai pašā acumirkļī pašķīlās zibins un Arija nokrita nedzīva gar zemi. Indulis viņu tā atrada. „Pērkoņa tēvs pats mani sodījis!“ viņš izsaucās, aizeedams sagrausts projam.

No ta laika viņu neveens nav vairs redzejis. Vaj viņš tureja savu Jodam doto solījumu un nogāja turp, kur zobinus vēl spēcīgi vicināja par tēvu tēvu ticību, brīvību? Par to cilveka mute ceesh klusu, bet Induļa peemiņa dzīvo vēl uz paaudžu paaudzēm. Vēl šo baltu deenu rāda uzmetumu, ar kuŗu Jods upiti aizsērīs un kādu kalniņu — Joda klēpi, aiz pilskalna purvainā pļavas vidū, kur Jodam izbirušas zemes no cepures. Bargā pērkoņa laikā ļaudis vēl saka neveen Embotes viduci, bet visur pa Latviju: „Pērkons Jodu gaiņā!“

50. Indulis un Mintauts.

Mintauts (uz Induli). Kas esi tu? — Es tevis nepazīstu!
Reiz bija Induls Embotē, nu nav,
Tas leišus mīleja.

Induls. Bet kungus ne.

Mintauts. Ha! ha! tu, prātneeks, esi pārprātojees.

Es nācu tev to teikt. Tavs leelais viltus;

Ka izrāvi man gūstekni un varu.

Pats pili ņemdams sev — velns! tādu spēku!

Tu veens tik ceenīgs sacenstees ar mani.

Induls. Tas spēks, kas gūstekni tev izrāva,

Kas mani dzen, nav viltus. Simtkārt leelaks.

Mintauts. Ko viss tev līdz? Lūk uzvareju es!

Es gribu tevi gūt.

Induls. Un pārdot vāceem!?

Mintauts. Ar labu nenāc tu, nu tad ar viltu.

Ar tevi kopā visas latvju ciltis

Sveest veenā vaŗa kausejamā krāsni

Un veenā vaŗa loku valstī leedet,

Kas balto jūŗu tveŗ, kā stīpa spaini!

— Es tevi cēlis būtu, bet — tu pats!

Nu godu rādu tev, kad bilstu tevi,

— Mans pavalstneeks!

Induls. Es brīvs. Par tevi brīvaks:

Tu tapsi karals un zem Romas nāksi.

Mintauts. Tu brīvs? — Tu manā gūstā. — Kūri, seenat!

(Rāda uz Induli: kūri kautrejas Induli aizskārt)

Induls. Nu lūk! es brīvs.

Mintauts (uz kūreem). Tad sāistis jūs!

Induls. Ha! ha!

Mintauts. Ko smejees, Indul?

Induls. Lūk, tu simtus kūrus

Par vergeem labak ņem, ne tūkstošus

Par saveenoteem draugeem! — Ko tev teicu?

Nav tavā spēkā, veenot latvjus-leišus.

Mintauts. Kas brīvs, nekad nav draugs: tik vara veeno.

Lūk, dzelžēem kopā kalu Leetavu!

Pee vārteem seenu tatarus un gudus!

Nu dzišu kūrus, latvjus, lībus, visus,

Cik mežos klist, eekš leelās leišu sētas!

Un nu!

Ko tāļos domu sapņos redzi tu,

To spilgtā pateesībā vērsu es.

Induls. — Caur asinim un dubļēem.

Mintauts. Lai! bet ir!

Induls. Bet nebūs! — Izirs tava asinsvalsts:

No dzelžu sētas izspraukseees, kas eekšā,

Pee vārteem citi tavus leišus sees.

Mintauts (rādidams uz leišu nometnes pusi, no kureenes
pa laikam atskan dobjs troksnis).

Ho! dzi, kā dūc ta vētra! ej to seen!

Laudis (sakustas).

Mintauts. Kad leiši klus, tos vairak dzird, ne kūrus,

Kad viņi kleedz. — Lūk, uzvareju es

Un uzvarešu vēl. Es leitīs kungs!

— Un tagad klausat! Kūru kaņēivji

Ar leišu pulkeem ees un eeņems pili.

Tur paliks leitīs, Induls ees uz leišēem.

Induls. Tad nebūs kūru pils? — Kur kūri paliks?

Vaj liksi apkaut tos, vaj kristisi?

Mintauts. Lai savās sētās sēd zem leišu soģēem.

Induls. Tad kūreem nebūt?

Mintauts. Ko tev tee tā rūp?

Vaj tee man ceļā stāv uz tavu sirdi?

Induls. Tavs ceļš ir nepareizs, kad manu sirdi,

Kad latvjus eegūt gribi — nokaudams.

Mintauts (ceeš klusu).

Induls. Tad kūreem nebūt? — Bet es saku būs!

Un nebūs kūri, latvi mūžam būs!

Un mūžos meerā izaugs leelā tautā!

Mintauts. Nav tautas tev, tik sika spītes cilts.

Induls. Un to var katris kaut?

Mintauts. Kam spēks, tam nags.

Induls. Bet es tev saku, spēku nebūs kaut!

Kuņš saimneeks druvā sētu sēklu min?

Mintauts. Nav sēkla, sīki jodi, — sper tos pērkons,

Zem lauku akmeņeem skrej paslēptees.

— Bet maņ kā krūtīs tūkst! — te leišu spēks,

Kā augums aug! — te plēšas leišu milzums,

Kā ozols zareem apņems pasauli!

Tu, kūrs, man pakājē tik zemā zāle,

Ko mana zīļu krusa nosītis!

Induls. Mēs zemā zāle, Mintaut'-tautu minejs —

Šai zālei sulā deviņviru spēks;

Veens pileens indeves, tas tevi gāž.

Mintauts. Lai oga rūgtā, lācis ēd bez kaites.

Induls. Nu esi lācis tu, tad kūrs ir vanags;

Pret lāci maza jo maza, bet valda gaisos,

Uz kuņeem mirkšķinadams skatas tas;

Lai kāpj cik augstu kokā, nekļūst gaisos,

Lai skreen cik brizdams purvās, neteek līdz,

Kur vanags slaidi laižas smeedamees.

Lūk, gars tik tautu ceļ.

Mintauts. Un kāds tas gars?

Induls. Kas neļauj duset tautai mūža šupli,

Leek celtees līdzī citām gudrakām.

Mintauts. Tu reģis leels, — un pareģošu es:

Starp diveem dziņņeem tapsat samalti!

Kā miltu putekļus jūs saslaucīs,

Un abrā jaus un ceps un apēdis!

Induls. Lād, lād, — bet notiks tas, kam janoteek,

Ko liktens lems, ne, tu. — Mēs maza cilts.

— Mēs būsīm leela tik, cik mūsu griba.

Caur gadu simteem latvju vanags skrees,

Pa tumšu mežu naktīm, dumburu purveem,

Pa kaileem, kaulu balteem kaujas laukeem,

Ar sauli sapņujūras skaidri sneeģs...

J. Rainis.

51. Namejs, zemgaleešu leelskungs.

Kas pa tam Zemgalē notika, to jums pa daļai izstāstīšu.*) Mestru Ernestu un dažu labu vīru nokaujot ar zobina asmini, zemgaleešus nekava, un tos redzeja no kaujas aizdrāžam projam. Tas notika gavenū laikā. Tad nākamā zāles laikā zemgaleeši uz to sanāca veenos prātos, ka Tervete slepus eeņemama. Ta pils

**Zemga-
leeši
nolemj
vāceem
atņemt
savu
Terveti.**

*) T. i. pa to laiku, kad mestrs kopā ar kuršeem un zemgaleešeem, uzbruka leišeem un tika sakauts (1278. g.). Sastād.

atradās viņu zemē, un viss notika kādu deenu, kas uz to bij nolikta. Pils sētā (Vorbürg) neveens nepalika sveiks; kas veen gribeja būt kristīta vārda, to saķēra vaj nokava. Bet tur bij kāds negēlis (Schalk), Bertholds vārdā; to zemgaleeši eeredzeja, jo tas bij strēlneeks un teem pēc daudz ko nodereja; tad to viņi pameta dzīvu, ja varbūt tas gribetu pāreet pee viņeem; bet viņš ar preeku to darija. Pa pils sētu zemgaleeši isā bridī sadabuja deezgan daudz stopu un bultu, un preecadamees tee sanesa visu jo zigli kopā. Ļaunais krīstīts tad ņēmās izlasītees cik stopu, tik strēlneeku, un kas vēl neka neprata, tos tas mācija šaut un uzvilkt. Par to tee viņam darija daudz laba. Brašee brāļi tomēr pa tam ar vīra prātu apsargaja tos stopus, kas bij pili, gribedami tos paturet sev par aizsargašanos. Bet pa tam steigšus atsteidzās kāds kašaspēks, Nameja (Nameise) sūtīts, kas bij visu viņu kungs (Houbetman). Nevaru visu lāga izteikt, kādu godu un ceenišanu tam brāļi bij dāvājuši. Bet viņš teem atmaksaja ar viltību, neba tomēr savam dzimumam par preeku. Drīz pēc tam viņu ļauno darbu palika tik daudz, ka tee visi mira aiz pašu vainas, to pateeši pelnījuši. Namejs ari atstāja to zemi, kā pēc gana dzirdesit. Bet nu pametišu šīs valodas un uzsākšu atkal pa otrreiz. —

Namejs.

Zemgaleešu
uzbrukums
vāceem
Tervetes
pili.

Kad zemgaleeši bij atnākuši, tee paņēma šķēpus un preeksturamas bruņas, kā esmu dzirdejis; jo prāts teem nesās eet pilij virsū. Bet tai pulkā (Convent) pavisam bij peecpadsmit brāļi; no teem kādu daļu apkavuši, tee uz teem citeem bij vēl jo negantaki. Bet kas bij pili, gana uz visu sapratās, kā peederas brašeeem varoņeem. Cik mazums ari nebūdami, tee turejās pretim, gan šaudami, gan ar akmiņeem svezdami, tā viņus mīlot apmīlodami; un kas veen teem peenāca tuvaku, to viņi vajā nepalaida. Sakāpuši uz valnes, tee aizstāveja grāvi un vārtus. Namejs tomēr neatlaidās un lika šaut saveem strēlneekeem. Brāleem nebij zinams, ka neuzticīgais suns no kristīteem atkāpees, un tee ne domat nedomaja, ka kāds uz teem varetu šaut. Tad to ņemdami vērā, tee palika jo pādroši. Bet Bertholds nelaiskojās; un tas isā bridī eevainoja dažu labu, tā ka tee aizmīrsa pretim turetees. Tee citi tad sargajās to teesu vairak, taču svezdami un šaudami un tā turedamees vēl līdz ceturtai deenai. Bet taisnību sakot, viņu pulks pa daļai bij par mazu; tomēr tee savā starpā veenojās, par dzīvību nebēdat un pili atstāt. Tad kāds brašs pili un aizvarons eerunaja aizdedzinat sudmalas, kas atradās kādu gabaliņu dedzina to. no pils, un brāļi uz labu laimi turp steigšus aiznesa uguni Pilij gana jau degot, viņeem vīseem pa prātam, to pamanija kāda seeva, kāda ordeni eestājusēs māsā. Gribedama glābt savu dzīvību un izbēgt no nāves, ta steigšus gāzās pāri plankām, bet eekrita divu dēļu starpā un tur sadedza. Lai Deevs palīdz viņas dvēselei visās bēdās. — Brāļi atdarijuši savus vārtus, atrada pils preekšā stāvam savus eenaidneekus, dusmu pilnus. Bet brāļu pulkā bij dažs labs vīrs. Tos pamanījis, Namejs tūda! uzrunaja savejus: „Brašee varoņi, ejat nu droši virsū brāļu pulkam!“ Un to viņš runaja no teesas. Bet zemgaleeši preecajās, ka tā viņeem

nonācees un ka pils deg viņu preekšā. Ari brāļus tee uzlūkoja, kas tur stāveja ne leelā pulkā. Tad viņi tos spaidit spaidija. Bet brāļi deezgan turejās, līdz pēdīgi tos apkava vaj saķēra. Tā ciņa beidzās un tā notika zengaleešu prāts. Drīz pēc tam tee notureja sapulci, sastājušees plašā aplokā. Tur vidū bij jaceeet kādam brālim, un viņus redzeja stāvam visapkārt; to tad ciršus sacirta. Kādu daļu no brāļeem aizsūtija uz leīseem. Bet pili, kuŗa kā jau lasiju, bij peederejusi brāļeem, tee tūdaļ atkal uzcēla un dzīvoja kaŗodami kā pirmak. Tomēr ko lai vēl vairak saku.

Zemga-
leeši uzvar
un uzceļ
atkal pili.

Rīmju kronika.

52. Leelskungs Namejs eebrūk Vidzemē.

Namejs (Nameise), Tervetes kungs (Houbet), sadomaja atreebtees par zengaleešu likstām un jāja uz Daugavas pusi, paņēmis līdz dažu brašu varonu, apbruņotu pa zemes paradumam. Ši gaita nāca Jelgavā zinama, un tee tūdaļ sūtija vēstnešus uz Rīgu, visu paziņodami. To pavēstija maršalam, vārdā brālim Gerhardam fon Kacenenbogenam. Pateesi, viņš to nenesā par negodu, būdams drošs un izveidigs. Dzirdedams to pateesibu, ka Namejs taisas nākt, viņš preecajās par tādu bridinašanu. Tad tas aizsūtija pee brāļeem un lika teem knaši sapostees. Kad teem pavēleja, tee nekavedamees aplikās savus kaŗa rikus, un teem joprojam lika izjāt klajumā ar savu pulku. Maršals ari tur nonāca, tāpat krustneši, lidza to sazinājuši. No Cēsīm tomēr, kā esmu dzirdejis, bij zemes sargos uz Rīgu atnācis kāds brālis, ar kādeem simts vīreem. Teem paziņot to vēstijot, tee smuki gliiti gāja turp, ar karogu sarkanā krāsā baltu strīpu pa vidu pa tagadejai cēsneeku (wendischen, ventiju) parašai. Bet Cēsis (Wenden), tā sauc kādu pili, kuŗai tāds karogs, un ta atronas Latveešu zemē, kur seeveetes pa paradumam jāļ gluži kā vīri. Tas latveešu karogs; to varu jums pateesam sacit. No teem, kā jau dzirdejat, kāds simts toreiz bij atnācis uz Rīgu zemes sargos. Kāds brālis bij teem par virsneeku, un tee tam labprāt paklausija. Nonākot pee maršala, kā jau dzirdejat, tās viņam izmekleja kādu veetu un lika tam turp jāt ar savu kaŗaspēku. Tur blakam atradās kāda muiža (Hof), kuŗā peemita mazums ļaužu. Ta ne tāju no tās veetas. Bet kaŗaspēks visu darija, ko viņš pavēleja, un vaj apnika, tur stāvedams, jo bij auksts un plika klaja veeta. Tad izsūtija izlūkus. Namejs teem uzbruka un noķēra veenu kādu, un nebūtu Namejs to pazinis, tam būtu izgājis nelāga. Tas tūdaļ viņu izprašņaja, pavēledams tam pavēstit, kā laba stāv ar brāļeem. Bet viņš breesmās leegtin leedzās ko zinot, bīdamees no negantas nāves. Nebij tomēr vairs nekāds agris rīta laiks, un tee steidzās uz Rīgas pusi. Tad Namejs ar savu pulku pāri klajumam eeraudzija karogu un brāļu preekšturamas bruņas. Tūdaļ prāts teem tā nesās bēgt, ka izlūku neveens nenodūra, un tee greezās atpakaļ uz savu zemi,

Namejs
grib
atreebtees
vāceem.

Senlatvee-
šu karogs.

Sen-
latveešu
seeveetes
jāja kā
vīri.

**Nameja iz-
turešanās
pret ee-
naidneeku
izlūku.**

daudz kas nometuši savas preeksturamas bruņas. Nevaredami citadi kā glābtees, tee aizbēdza divos pulkos. Namejs bēdza pa sausu zemi; bet viņa otris kaŗaspēks noskrēja pee kādas upes, kuru sauc par Leelupi (A). Nu tomēr izlūks jau bij tik tuvu, ka redzeja brāļu karogu; tad prāts tam nestin nesās nokļūt pee saveem kungeem, un tas sauca un meta ar roku. Tam klāt peesteidzees, maršals to izvaicaja, kā tam laba gājis un vaj redzejis eenaidneekus; tikai lai sakot viņam pateesibu. Tas teica: „Tos gana redzeju, un tikai ar breesmām teem izbēdzu, jo tee mani saķēra. Tomēr man būtu nelāga klājees, nebūtu Namejs mani pasargajis. Tas ar zengaleešu pulku te gribeja eet siŗot; bet pamaniijs karogu, viņš izpraŗņaja mani, cik leels gan kaŗaspēks. Es teicu: Te kopā brāļu kaŗaspēks tiklab no igauņu, kā latveešu zemēm. Tas viņeem nepatika, un tee gribeja māni nokaut; bet Namejs pretojās. Tad bēgt teem prāts tā nesās, ka man paļāva aizjāt projam.“ „Nav vairs ilgaki ko kavetees, tā sacija viss kaŗaspēks, preecajamees par labajām vēstim.“ Kaŗaspēku ŗigli sapulceja kā eet paganeem virsū. Bet maršals knaŗi steidzās eepreekšā un uztapa paganeem uz pēdām, kas bij aizskrējuŗi uz Leelupi. Karogi tam tūdaŗ sekoja, un tee visi dzinās pakaŗ tik pārmēŗigi, ka daŗš labs zirgs to neizceeta. Eekams tad peenāca pusdeena, kā esmu dzirdejis, maršals jau bij tik tuvu, ka eerau- dzija eenaidneekus; viņš skrēja teem virsū ar savu pulku, un nu tee bēgtin bēdza mājup. Tomēr teem bij ta laime, ka kādeem trisdesmit no teem eelūstot cauri ledum, tee taŗu bij tik prāŗigi, ka neŗēloja savus zirgus, bet pametuŗi tos turpat ledū, paŗi noskumuŗi aizbēdza uz jūŗmalu. Bet ne veens teem negāja pakaŗ. Pasaciŗu, kamdēŗ tā notika. Kas ledū neeelūza, teem prāts nestin nesās uz mājām, un maršals teem dzinās pakaŗ, gar laupijumu nelikdamees ne zinot. Bet tee citi bij prāŗā kā pārņēmti un brāŗus neeegādajās. Redzedami zirgus ŗideni, tee gribeja tos dabūt rokā. Bet marŗals nepamanija, ka viņa pulks tik mazz, pee viņa bij tikai peeci brāŗi un deviņi pavisam, bez teem aba tris kalpi un vēŗ kāds braŗš bruņeneeks, kas bij tikuŗu droŗu prāŗu Deeva un cilveku preekšā. Mineŗu tikai kādu vāŗdu, ko tas pee Rīgas sacija, eenaidneekam dzenotees pakaŗ: „Vēŗ ŗodeen devitā stundā tuvoŗos mūsu miŗai jumpravai debesu tronī, saņēmt savu baribu.“ To nodēveja par krustneŗu soŗi, un tas bij no Vestfalijas. Zirgs viņam aizkusis palika stāvot, un tam bij no brāŗeem jaatstājas. Namejs tomēr bēdza pa zemes ceļu un uzskrēja uz ledu; pamaniijs bruņeneeku, viņš tam peeskrēja klāt ar savu pulku un nokava viņu. To varonu pēc dzirdeja noŗēlojam. Bet Namejam prāts nesās uz mājām; tad redzedams tos astoņus savā preekšā un pazīdams brāŗus, viņš teem skrēja virsū ar savu pulku, teem bruktin uzbrukdams. Klāt tam bij viru trisdesmit; brāŗi tomēr nepamanija, ka teem no muguras nāŗ eenaidneeku pulks. Namejs uz teem dūra dusmu pilns, un tas bij teem par postu; tris brāŗus nokava, teem diveem bij viņeem auŗiku jaskrej līdz, un tos noveda uz Terveti. Veens no

**Nameja
ciņas at-
kāpjotees.**

teem bij maršals. Bet teem, kas ar karogu nāca nopakaļš, prāts nesās eet eenaidņeekeem vīrsū. Nonākuši tik tuvu, ka redzeja zirgus, kas no ledus bij izpestīti, tee tūdaļ prasīja: Kur tad maršals palicis? Tee ļautīņi sacīja: „Viņš dzenas pakaļ. Bet steidzatees, varoņi; viņš aizjāja ar mazu pulku.“ Tad ilgaki vairs nekavejās; dažs labs zirgs dabuja peešus baudīt, un tee drīz nonāca, kur tas bruņeneeks guleja nokauts. Tas viņeem nepatika, un tee ātraki nenostāja pakaļ dzītees, eekams eeraudzīja nokautos gulam un ka maršals pazudis. Tas teem bij par žēlumu un dūsmām; tee labprāt tur būtu kavušeēs, kauču veen pagani teem stājušeēs pretim. Vēl tee dzinās kādu brīdi pakaļ un greezās tad atpakaļ uz Rīgu. Bet zemes maršalu aizsūtīja tālaku zemē eekšā pee leelkunga (Kunic) Troidena (Thoreiden), kuŗu dēvē par leišu zemes kungu (Herre). Tur to peespeeda kautes, un abi cīnitajeēs palika pagalam. Tā nomira brālis Gerņards. Lai Deevs eepreecē viņa dvēseli tur debess valstībā; to visi viņam vēlē.

Rīmju kronika.

53. Tervete padodas, un Namejs noslēdz ar vāceem meeru.

Nākamū gadu mesters atkal saspreeda eet gaitās uz Zem-Mestrs eet gaitās uz Zemgali. gali un tas pats tūdaļ aizjāja pee biskapeem un ķēniņa vīreem. Tad lūgšus lūgdams viņš tos peedabuja, ka tee nosolijās viņam palīdzēt; un ko solījuši, tee ari tureja, tas teesa, aba tee no Terbatas, Leales un Rīgas. Tad nolika deenu, uz kuŗu teem jābūt gataveem. Izsūtīja tomēr ari vēstnešus visur pa brāļu zemi, tiklab pee zemju ļaudim, kā ordeņa vīreem un paziņoja teem laiku, kad jasanāk Rīgā, jo to ņēmās par sapulces veetu. Kad laiks bija pagājis, par kuŗu jums stāstīts, (Reveles) pilskungs turp pa godam noveda kādu pulku, no ķēniņa vīreem. To sauca par Odevarta kungu. Tur tad eepazinās ar dažu labu karogu, jo tee sanāca Rīgā dīženā skaitā no visām zemes malām. Ari brāļu tur atnāca brašs pulks no visureenes pa to zemi, pilsētneeki no Rīgas tāpat bij viņu pulkā pa savam vecam paradumam. Kas kādi krustneši bij atnākuši Rīgā, tos labprāt paņēma līdz, un tur atnāca ari fon Ruvena kungs ar kreetnu pulku. Kad tad nukaŗaspēks bij saposēes, itin tai laikā, kā norunats, tee tūdaļ izgāja gaitās, gan ar kuŗeem gan pa zemes ceļu, un nonāca Jelgavā košā līdzenā veetā (Owen). Kaŗaspēku noveda uz kādas plašas pļavas, un tur to gana uzņēma kā peederas mīleem veeseem. To nakti visi labi atpūtās, un no rīta, deenai austot, pa kaŗa spēku nodzeedāja mišas. Bet mesters Konrads no Feichtvangeses bij kaŗaspēka vīrsneeks, un tas par visu rūpet rūpejās. Kad nu kaŗaspēks bij nodalīts pa dažadeem karogeem, kā jau gaitās ejot, tas nonāca pee Tervetes. Tad pagani, to pamanījuši, izskrēja teem klajumā pretim; bet teem labi sadeva, un tos sadzina atpakaļ pili. Veens zemgaleešeem bij pagalam. Tad Ter-

vetes preekšā uzcēla dažu labu telti, košā klajumā un ar leelu spēku tee dzīvoja visapkārt postidami. Bet tas bij tāi laikā, kad labiba jau gatava; tad to nopļāva kā zāli un novāca pee kaļa spēka. Pēc pusnakts tomēr pagani paši izdarīja kādu darbu; tee nodedzināja savas pils sētu (Hachelwerc) klaji skaidri; visapkārt īstai pilij. Tad otrā deenā uztaisīja kādu torni ar pili veenā augstumā (Ebenhoe) un peestūma to pee grāvja. Bet mesters jau eepreekš bij aizsūtījis pēc Kurzemes kaļa spēka, un tas bij atnācis Dobelē; tur to ne labprāt redzeja kavejamees, jo tas zemgaleešem nodarīja tādu postu, ka tee sauca vaimanas. Nodedzinājis viņu pils sētu (Hachelwerc), tas aizgāja projam no pils un nokļuva pee mestra kaļa spēka, gana gatavs turetees. Tad kaļaspēka leelums bij pavisam četrpadsmit tūkstoti. Torni, par kuļu jau dzirdejāt, nostūma pee grāvja līdz ar dažu labu bīdamu nojumu (Ribalde), un nu ņēmās brukt ar joni virsū. Tur saveda malkas kopā pa daudz simts vezumeem un eekūra visapkārt uguni. Tad pils aizdedzās dažā labā veetā, bet tee to apdzēsa ar varoņa roku; tomēr eekams beidza teem brukt virsū, zemgaleeši lūdza, lai mesters ļaujot viņu leelkungam (Kunic) pee ta noeet. Tee labprāt došot meslus kristiteem par labu un dzīvošot ar teem meerā, kā agrak. Mestram viņu valoda nemaz nepatika, gana eegādajotees, ka tur nebij nekādas uzticibas. Tee beeži bij kaļojuši un kristitos apkrāpuši. Tad nu tur bij kāds godats bruņeneeks, fon Ruvena kungs vārdā; to pamanijuši, tee tūdaļ sauca, lai tas darot to labumu un lūdzot mestru, dāvat teem meeru, jo gribot pareizi dzīvot. Bet Rigas prāvests ari bij tur un brāļi baznickungi, tas teesa. Tos paņēmis, fon Ruvena kungs nogāja pee mestra un lūdza par zemgaleešeem. Bet brāļi sacīja uz tām pašām pēdām: „Mums tas nebūs par labu“. „Tee prasas pēc kristīgas ticibas, tā atteica fon Ruvena kungs, par to jums jāpreecajas un tadēļ jāņemās citads prāts. Tas mums viseem leekas derīgi.“ Ko tad ari pretim nerunāja, zemgaleešu prāts notika; teem dāvāja meeru, lai tee maksā meslus, bet kristiteem ne kad vairs nedara ļauna. Meera derību apstiprināja, kā peederas, ar leelām nosolišanām. Tad ilgi vairs nekavejās, un viss kaļaspēks sataisījās eet; torni nocirta, un tee greezās atpakaļ uz mājām. Kaļa spēkam Rigā nonākot, mesters ņēma veesus un patencināja teem jo laipni. Bet mesters Konrads no Feichtvangeres bij pilns ceenibas un labu tikumu, to gana redzeja dažs labs bruņeneeks, un mīļi viņš tos eelūdza veesos. Virsbiskapam no pilsētas ari bij tur jāpaleek un dažam labam ceenitam krustnesim, tāpat Odevartam un ķēniņa vīreem: teem viseem parādīja daudz goda. Kad nogurums tad nu bija pārgājis un tee pa draugam bij izveesojušees, visi drizumā atkal pārķļuva mājā, preecīgu prātu, kas veen bij atnākuši gaitās uz Zemgali, kā jau pirmak lasīju. Tas notika pļaujāmā laikā.

54. Leelskungs Namejs vada leišus karā uz prūšiem. Vāceši to eeskata par meera deribas pārkāpšanu.

Nākamū rudeni leiši izsūtīja kara spēku uz prūšu zemi. Tas bij leelkunga Troidena darbs, un Namejs bij tur pulkā. Prūšos kāda pils, kuŗu sāuc par Kristburgu (Birsburg). Tur par to dzirdeja un tur to redzeja pārkāpjam meeru, kuŗu tas Tervetē bij saderejis. Viņa nosolišanās nebij pateesa. Bet tas vairs nepārnāca Zemgalē. Tā pārkāpa meera derību, kuŗu nolīga ar zemgaleešiem.

Nameja
pēdejā
gaita.

Rimju kronika.

55. Kēniņš Nameizis.

Balade.

I.

Sen kēniņš Nameizis valdīja
Kurzemes klajumā plašā.
Viņš dedzīgs, straujs un nevaldams bij,
Kā zaļās Zemgales dvaša.

II.

Sen senā tēvu pils Tervete
Jau bija bruņneku varā.
Kēniņš Nameizis strauji sacēlās,
Kā pārkoņa negaiss garā.

Vaj Zemgales lepnums Tervete
Var palikt vācešu daļa?
Nāciet, kam cīņā elpot preeks,
Kam patīk drosme un vaļa.

Un pulkus uz Terveti veda tas.
Un vārti kad salausti bija,
Pilsētā bruņneeki pulceļās,
Kā peleka tērauda vija.

Tad kēniņš Nameizis zemgaļiem
Teica uzmuđinoši:
Ejeet nu, kreetnee varoņi,
Un cērteet aši un droši!

Tee cirta droši, un Tervete,
Zaļās Zemgales rota,
Tai deenā ligsmā un dunošā
Bij atkal eekaŗota.

III.

Pret kēniņu Nameizi spēkus reež
Igauni, vāci un daņi.
Ar svešneeku pulkeem pilni plūst
Zemgales lauki un klāņi.

Un ugunsjosta Terveti jož,
Bruņas skan šausminoši,
Bet Nameizis zemgaļiem teica tad:
Varoņi, cērteet nu droši!

Un pasaules pulki projām klist
Un lejas teek klusas un zaļas.
Ko svešneeki cīņās eeguva —
Kas zin? Zemgalē dziras bij skaļas.

IV.

Ar uguni Zemgale postīta teek —
Ta bēdu pagātne senā . . .
Beigts pēdejais kēniņa patvērums,
Guļ pelnos jau Sidrabena.

Grimst zaļā Zemgale verdzībā.
Vaj kēniņa vara jau reeta?
Ak, Nameiža gaišiem varoņiem
Bij citur vēl plaša veeta.

Ar gaudām no Zemgales seevas
[lai eet
Un bērni, un visi kas vāji,
Ar izsmeeclu spītīgu kēniņš eet
Un viņa kaŗotaji.

Aiz brīvās Leetavas Prūsijā
Kēniņš Nameizis gāja,
Viņš ceenīgi vācu bruņneekeem
Meslus tur samaksāja,

Jo teica viņš saveem kaŗeivjiem
Karsti un sveicinoši:
Tad ejeet nu, brīvee varoņi,
Un cērteet aši un droši!

Tos meslus teikas vēl daudzina:
Par ordeni nāve smējās,
Jo Nameizis savu Zemgali
Tur cirzdams atminejās.

Tā ķēniņš Nameizis mūžībā
Ar saveem kareivjeem gāja.
Kā karogs pār gadu simteņem
Viņa vārds vēl plivinajas.

V.

Kad zaļā Zemgale postīta teek,
Nāk svešneeki viņas lejās,
Ko tautas dvēsele nodrebota
Kā senteiku atminejās?

Tas ķēniņš Nameizis dedzīgais
Caur laikeem sauc uzmudinoši:
Tad ejeet nu atkal, varoņi,
Un cērteet aši un droši!

Kad mūsu zobeni paceļas
Cīņā karstā nu ašā,
Nes tautas karogu Nameizis,
Zaļās Zemgales dvaša.

VI.

Sen ķēniņš Nameizis valdīja
Kurzemes klajumā plašā,
Viņš dedzīgs, straujs un nevaldams bij,
Kā zaļās Zemgales dvaša.

J. Akuraters.

56. Lāčplēsis.

(Teika)

Lāčplēsis jeb Lāčausis radees no lācenes, lāča mātes, kuņu kāds mežu eemītneeks sev peelabinajis kā seevu. Augot tas ātri attīstījies par leelu, staltu jaunekli. No savas mātes tas mantojis tikai lāča ausis un leelu stiprumu, kadēļ to nosaukuši par „Lāčausi“. Pirmajos jaunekļa gados tas iztīrijis tēva mājas apkārtni no plēsiģeem zvēreem, lāceem, vilkeem un meža cūkām, kuņus tas prasti aiz žokļeem saķerdams pārplēsis; caur to arī dabujis to nosaukumu „Lāčplēsis“. Vēlāk, kad vairs mājā neatradis gadījumu preekš spēka izleetošanas, tas ceļojis apkārt pa Baltiju, darba meklēdams; bet viss, ko tas darijis, noticis ar pārleeku leelu stiprumu, kur salauzījis visas darba leetas. — Tā reizi tas bijis par pārcēleju pee Daugavas; kad ļaudis uz celtuves salasījušees, viņš sācis airt, bet tūliņ pee pirmēem vilceņeem aires salūzušas, un celtuve būtu eerauta straumē un sadragata, ja Lāčplēsis nebūtu airu veetā izleetojis plaukstis, — viņš ar plaukstīm sācis tik spēcīgi airt, ka celtuvi atgriezis no strau-mes un pārvilcis laimīgi otrpus Daugavas. Pee tam tas saderejies pee kāda kuniga par puisī, kurš tam uzdevis visadus grūtus darbus izdarīt, kā: ar lāceem art, velna dzirnavās kveešus malt, nogrimušo pili uzcelt, milzi aizdzīt u. t. t. arveenu apsolīdams savu skaistuli meitu par seevu. Lāčplēsis visu to izdara un atsvabina zemi no visadeem mošķeem un breesmoņeem. Beidzot kunigs vairs nevar aizleegtees, un Lāčplēsis dabū viņa skaistuli meitu par seevu un dzīvo kādu laiku laimīgi.

Aiz septiņām jūrām dzīvoja kāda breesmīga ragana; tai bija dēls ar trim galvām. Viņš katru rītu gāja pee mātes un vaicāja: „Māte, vaj es esmu stiprakais visā zemē?“ Arveen viņa atbil-deja ar „ja“, bet pēdīgi sacīja: „Būtu gan stiprakais visā zemē,

ja aiz septiņām jūram nedzīvotu Lāčplēsis, kuŗš vēl stipraks par tevi!* Nu dēls mātei meera nelika, gan lūdza, gan draudeja, lai ta caur savu velna skolu izdabujot, ka Lāčplēsi varetu pārspēt. Raganā nu skrēja pee viseem velneem, bet neveens nezīnāja padoma, kamēr pēdīgi pats Likcepure pamācija, ka Lāčplēša spēks pastāvot viņa lāča ausis; ja tās nocirstu, tad viņš būtu kā cits cilveks. Raganas dēls, to zināt dabujis, devās uz Baltiju. Viņš skrēja, kā vētra sacēlās, un visas straumes Daugavā šņāca breesmīgi. Lāčplēsis, to dzirdejis, devās breesmonim pretim. Tee sastapās pee Daugavas. Lāčplēsis cirta pirmais ar savu smago zobenu un nocirta raganas dēlam veenu galvu. Šis cirta atpakaļ un nocirta Lāčplēsim labo ausi; — tūliņ labā roka zaudeja stiprumu un nevarēja turet smago zobenu. Tadēļ viņš saķēra zobenu kreisā rokā un nocirta raganas dēlam otru galvu. Tas cirta atkal un nocirta Lāčplēsim kreiso ausi, un tūliņ kreisā roka zaudeja stiprumu. Smagais zobens nokrita zemē. Bēt ari raganas dēls bija pazaudejis divas galvas un caur to palicis divas trešas daļas nespēcīgaks. Nu Lāčplēsis metās tam virsū, tee sakampās ar rokām un sāka laustees. Viņi laužās līdz pat vakaram, bēt krēslai metotees teem slīdeja kājas, un abi eegāzās no krasta atvara dzelmē. —

Teiku uzrakstijis A. Pumpurs.

VIII. Kaŗš.

a) Vācu kaŗa pulki un kara darbiba.

57. Biskapa kaŗa pulki.

Vācu
pārsvars
par
Baltijas
eedzīvota-
jeem.

Ja nu vaicājam, kas deva atnācejeem vāceem tādu pārsvaru par Baltijas eedzimtajeem, tad jaatbild, ka te viņeem līdzēja daudz faktoru. Eedzimtajeem trūka veenprātības, katra tautiņa strādāja un rūpejās tik par sevi, ja pat ciltis naidojās savā starpā; bez tam eedzimtee, salīdzinot ar dzelzi kalteem svešineekeem, bija slikti apbruņoti un neprata kaŗa, nedz kaujas mākslas. Īpaši neveenprātība viņus saskaldīja tā, ka vāceem nekad nenācās kautees ar leelaku spēku: vācu spēki pa leelakai daļai mēdza būt leelakā skaitā nekā eedzimto, vismaz ne daudz mazakā.

Misione —
sāņleeta,
kaŗš —
svariga-
kais
uzdevums.

Biskaps Alberts, kārodams sev eekārot un dibinat laicīgu valsti, nedomāja būt tikai misionars, strādat sava preekšteča Meinarda garā; misione viņam bija sāņleeta, kaŗš svarīgākais uzdevums. Kamēr misioni viņš peešķīra saveem palīgeem, preesteereem un mūkeem, tamēr pats nepeekusis nopūlejš lasīt un rīkot kaŗa pulkus, kuŗus mekleja pa malu malām un no visadeem elementeem. Viņi sastādījās no: 1) paša saimes ļaudim, 2) vasaļeem, 3) Rigas tirgotajeem un pilsoņeem, 4) krustnešeem, 5) ordeņa brāļeem, 6) eedzimtajeem un 7) kādu laiku pat kreeveem.

Biskapa
saime un
vasaļi.

Kā saimes ļaudis (familia, ministeriales), tā vasaļi bija sava kunga klaušneši. Bet kamēr pirmāje, līdzīgi mūsu saimes ļaudim, dzīvoja pee un ap kungu, dabuja vajadzīgo dzīvokli, uzturu, apģērbu, eeročus, algu, izpildidami daždažādās gaitās kā mājās, tā laukā, tamēr otrājeem vispirms bija jāeet savam kungam līdz kaŗā ar zinamu skaitu apbruņotu viru un tad vēl jāpilda dažī citī klaūši, par ko dabuja uzturai zemi un ļaudis. Vasaļi bija brīvi ļaudis, līdzīgi mūsu laiku eerēdņeem, kas tikmēr klausīja savam kungam, kamēr grībeja; turpretim saimes ļaudis vareja gan būt arī no brīvājeem, bet pa leelakai daļai bija nebrīvi. Cik leela bijusi biskapa saime, nav kronikā uzrādīts; bet viņai bija savs zinams svars, jo biskaps nemēdza neko svarīgaku uzsākt un darīt, pirms nebija pārspreedis jautajumu, saimei klāt esot, un izklausījees viņas domas. Vasaļu biskapam nav bijis daudz; kronika min tikai trīs: Ikšķīles Meindorpu, Leelvārdes Daniēlu Banerovu un Ģercikas kņazu Visvaldi.

Pilsoņu
pedalīša-
nās kaŗos.

Rigas tirgotāji un pilsoņi arī dzīvi peedalījās kaŗos. Tirgotāju un biskapa labums bija kopīgi saistīts: pirmējo bagātība cēla pilnās kaŗos. sētu un biskapa varu, un kaŗos eegūtais ļaupijums, kā arī tirdznee-

cibas drošība, nāca pa labu viņiem. Pee tam toreizejs tirgotajs nevereja iztikēt bes eeročeem un kaŗa mākslas, tirgojotees pa svešām zemēm, kur nebija kārtīgas valdības un cita aizstāvja un patvēruma, kā tik paša dūre. Rīgas pilsoņiem nāca teeš labums no biskapa uzvarām, jo viņi dabūja gabalus no eekarotām zemēm.

Visleelako palīgu un atspaidu biskaps atrada krustnešos; tikai viņi nespēja dot ceetu un stipru atbalstu viņa nolūkeem, jo palika tikai gadu, retis divus, Livonijā un greezās, solījumu izpildījuši un grēku peedošanu svētceļojumā eeguvuši, atpakaļ uz mājām. Jebšu gan pāvests Baltijas peekrasti atzina un eecēla par Deeva-mātes Jumpravas Marijas zemi, kurp krustkaŗā dodotees, esot dvēselei tikpat eenesīgi, tādi pat nopelni, kādi Palestinas, Deeva-Dēla zemes ceļojumā, tad kristīto ļāužu prāti tomēr pēc eeraduma vairak nesās uz Jeruzalemi. Biskapa Alberta enerģijai un izveicībai bija nu ļaizpalīdzas un, kā redzam, ar labām sekmēm. Notaļ, ik gadus, vaj ik pāra gadus, pavasarī, kad Baltijā rima kaŗi, kuŗus ceļu dēļ veda zeemu, viņš brauca uz Vāczemi lasīt krustnešus, un vāca tos gan sprediķodams un mācīdams, gan solidams visadus laicīgus un mūžīgus labumus. Arī pāvests visadi balstīja biskapa sprediķus, pat nozeedzneekeem peesolidams grēku peedošanu, ja došotees uz Livoniju kaŗā pret paganeem. Jo izdevīgs gads Albertam bija 1211., kad viņu pavadīja pat trīs biskapi, no kuŗem Raceburgas Filips palika Baltijā aiz Vācijas politiskeem eemesleem četrus gadus.

Krustneši.

**Krustnešu
vākšana.**

Krustu uzņēmās daudz Vācijas augstmaņu, hercogu, grafu un citu kungu, kam viseem, zinams, bija līdz viņu kaŗa pulki.

Pee visa sava leeluma un daudzuma šee svētceļneeku bari bija tomēr vēl nepeeteekoši; jo nepalika ilgaku laiku: nāca un gāja, kā ūdens plūdi. Biskapa nolūkeem dereja tik tāds spēks, kas, vajadzības brīdī būtu pa rokai turpat eekšzemē, notaļ bruņots, notaļ gatavs dotees laukā. Tādus pastāvīgus kaŗa spēkus, kādi mūsu laikos, vidus laiki nepazina, izņemot garīgus bruņineeku ordeņus Spanijā un Palestinā. Un Alberts arī nekavejās dibinat šādu ordeni Livonijā. Jau 1202. g. sastādījās Kristus kaŗeivju brāļu (fratres militiae Christi) sabeedriba, kuŗai pāvests Inocents III. deva templeešu ordeņa statutus. 1210. g. pāvests noteic, ka viņiem jānēsā tas pats baltais templeešu mētelis, bet kā izšķirības un patstāvības zīme, uz šī mēteļa zem krusta zīmes sarkans, ar aso galu uz zemi greests zobīns, pēc kuŗa ordeni medz saukat par zobinnešu (ensiferi) ordeni.

**1202. g.
Zobinnešu
ordeņa
dibinašana.**

No šādeem elementeem biskaps sastādīja savu vācu kaŗas spēku. Nu vēl nāk klāt eedzimtee, libeeši, latveeši un pa reizai zemgaļi. Cik daudz eedzimtee, īpaši latveeši, palīdzējuši biskapam vest kaŗus, to esam jau redzejuši kaŗu aprakstos. Tik nākas aizrādīt uz to starpību, kādu palīdzību sneedza viņam no veenas puses libeeši, no otras — latveeši, kamēr pirmajee pa leelakai daļai, izņemot Kaupo, peespeesti, pret pašu gribu gāja laukā, tamēr otreē kaŗoja pat uzcītīgaki un kaislīgaki nekā pat paši vāci, īpaši pret saveem sensenajeeem eenaidneekeem igauņeeem. Zemgaļi

**Eedzimto
palīdzība
biskapam
kaŗos.**

bija vāceem par beedreem, jo bija jacīnas pret leišeem, un kādus gadus, no 1210—14., pat Pleskavas kreevi nāca biskapam palīgā pret igauņeem.

Salīdzinot šos biskapa spēcīgus ar mūsu laiku milzu armijām, viņi, protams, izleekas neecīgi, bet kaņot ar mūsu senčeem un viņus pee tam vēl pārvaret, peetika. Tā 1215., kaņā pret rota-leešeem, biskaps bija sapulcejis 6000 viru, 3000 vācu un tikpat daudz libeešu un latveešu spēku, kam kaņā neizmanigee eedzimtee nespēja pretotees. Cita leeta bija, kad kreevi sāka eemaisitees, kas spēja uzstādit leelakus kaņā-spēkus un daudz labaki prata kaņā mākslu. Izbāiles pārņēma biskapu pēc Odempes kaujas, redzot, ka līdzšinigajeem spēkeem neatvairisees pret kreeveem, ja šee pilda nodomu un gāžas virsū jaunajai kolonijai. Pee ka nu greestees, kur atrast tik varenu glābeju šai breesmu bridī? Ceret uz savu virskungu, vācu ķeizaru, kuņu toreiz bija pat divi, Otons IV. un Fridrichs II., bija velti. Te nu Albertam cits nekas neatlikās, kā greestees pee ta valdneeka, kas jau sen tikoja izplatīt savu varu pār Baltijas jūru un viņas peekrastēm, lūgtees palīga no daņu karaļa Valdemara II.

J. Krodzneeks.

58. Atteecibas pret kreeveem un leišeem.

Jau minets, ka vāceem visusvarigakais eemesls dibinat li-beešos koloniju bija tirdzneecibas labumi, cenšanās pārvaldit Svariga- Daugavu, ceļu, kas saista austrumzemes ar jūru un ar Reetum- kais Eiropu. Lai būtu ceļš drošs tirgotajeem un precēm, bija jauztur eemesls šai leetai vajadzigs spēks, un šo spēku biskaps salasija no krust- vācu tirdz- nešēem, vasajeem — klaušneekeem un ordeņa brājeem — ka- neecibas nešēem, vasajeem — klaušneekeem un ordeņa brājeem — ka- kolonijas ņeivjeem. Bet viseem šeem trim elementeem vareja būt tik veens dibinašanai mērķis, veena dzīšanās: viņi kāroja kaņā. Krustneši nāca šurp, lai kautos ar paganeem, vācu bruņineeki padevās biskapam par vasajeem, lai eegūtu sev zemes un bagatibu, un šis mērķis bij sasneedzams tik ar kaņeem un izplatot biskapa varu un valdibu: ordeņa brāļi, kas sastādija īpašu kaņotaju šķīru jeb kārtu, pro- tams, veenigi vareja pastāvet, kamēr bija kaņi: pēdejeem beidzo- tees, ari viņi būtu leeki, viņeem būtu jaizgaist. Daugavas tirdz- neecibas ceļa un kolonijas drošiba dzina biskapu un vāceešus Karu eemesli. notaļ uz jauneem kaņeem un ķildām. Te nevis meers baņoja un kaņš postija: Livonijas valdneekua, biskapu un ordeni, vistin pē- dejo, baņojā kaņš un postija meers.

Vāceem, uz mācot savu varu mūsu senčeem, celās sadur- šanās ar kreeveem, kas ari tikoja pēc šim Baltijas jūras pee- krastēm. No divām pusēm virzijās virsū kreevi, no Polockas (tagadejās Vitebskas guberņas austrumdaļas) un no Novgo- rodas-Pleskavas. Polockas kuningi (kņazi) jau bij uzmetušees par kungeem Daugavas latveešeem un libeešeem, uzcēluši divas pilis Daugavmalā, Ķerciku (Krīzburgas tuvumā) un Koknesi. Jebšu Meinhardam bija jaizlūdžas atļauja no Polockas kuninga

Sadursme
ar
kreeveem.

sludināt² Kristus mācību libeešiem, kas leecina, ka kreeveem bij mūsu senči padevušees, tad tomēr pēc Indriķa vēstījumeem šī padevība, leekas, bijusi ne visai ceeša: dažām, pat ne visām libeešu un latveešu ciltim, bijuši jadod veenigi mesli; citadi viņas bijušas pilnīgi brivas. Greeķu ķeizars Konstantīns Purpurā-dzimušais (Porphyrogenitus) 10. gadusimteni šādi apraksta kreevu kuningu rikošanos vineem padoto cilšu pārvaldības ziņā; kreevu kungī ar savu družinu (kaŗa draudzi) devušeēs no Ķijevas ceļā (на полюдьє, t. i. ļaudīs) novembra mēneša sākumā, lai savāktu meslus un spreestu teesu, un pavadījuši tā visu cauru zeemu. — Veetas, kur kunings mēdza apmestees, sauca par staneem un pagasteem (станъ, погостъ), no kuŗeem ar laiku izcēlās valdības un administrācijas centri. Latvju vārds pagasts, kas, leekas, aizņemts no kreevu valodas, it kā leecina, ka ari latveešus būtu apmeklejuši kreevu kungī un ņēmuši meslus. Ka viņi ari būtu pee tam spreeduši teesu, par to kronikas neka nemin. Jadomā, ka ne; jo no attālakām ciltim kreevu kungī mēdza peedzīt tik meslus un neeejaucās viņu eekšķīgā dzīvē.

Kreevu
kungī.

Tā redzam, ka saistes mūsu senčus ar kreeveem, bija visai slābanas, ka, vāceem atnākot, kreevi it nemaz vēl nebija spējuši ceeši kāju spert un nodibinat stingru virsvaru. Eemesls bija tas, ka kreeveem nebija nemaz jaudas spēcīgaki ūzmāktees balteešiem. Viņi bija saskaldījušeēs daudz mazās valstiņās, kas savā starpā dzīvoja notaļā mūžīgā eenaidā un kaŗā. Dažs no Polockas valsts (kas guleja gar Vidus-Daugavu) kungeem, p. p. Viseslavs, 11. gadusimtena beigās, gan nopūlejās izplatīt savu varu augšup gar Daugavu, tikoja dabūt savās rokās Daugavas un Dņepras iztekas un tādā vizē pārvaldīt tirdzniecības ceļu, kas saveenoja Novgorodu ar Ķijevu, bet Ķijevas un citi deņvidus kreevu kungī viņu pārmāca un eeņēma pat Polocku. 12. gadu simtena beigās un 13. sākumā jukas polockeešos bija sasneegušas augstako stāvokli, tā ka Polockas kreevi, ja ari gribetu, nekādi nebūtu spējuši kavēt vāceem nomestees Baltijā.

Kreevu
vājības
eemesli.

Tas pats ari jasaka par Novgorodu un Pleskavu. Kreevu kronists Nestors vēsta, ka Ķijevas kunings Jaroslavs dibinajis 1030. g. igauņos pilsētu Terbata (Юрьевъ*). No šī laika sākot, kreevu kronikas stāsta par notaļām ķildām kreevu un igauņu (чудь) starpā: drīz uzbrūk veeni, drīz otri; te posta un laupa kreevi pa igauņeem, te atkal igauņi uzklūp Pleskavai un Novgorodai.

Savu ticību kreevi ari nebija visai uzcitīgi pūlejušeēs izplatīt. Indriķis pārmet viņeem šo kūtību: esot kreevu kuningu eeradums, kuŗu cilti uzvarejuši, neatgreest viņu pee kristīgās ticības, bet uzlikt meslu un naudas maksas. No latveešeem zinām, ka tālaveeši (Tholova, ap Trikatī) bija no pleskaveešeem peeņēmuši kristību un ka jumareeši**) šaubijās, kādu no abām kristīgām

*) Skat. Iz Baltijas vēstures I., 67 l. p. peeziņi zem teksta.

**) Ymera (Jumara) upite, kas eetek pee Valmeeras Gaujā.

ticibām peņemt, vaj kreevu, vaj vācu? — Kad nu vāci sāka mūsu senčēem ar sparū māktees virsū, kur viņēem bija meklet palīga? Kreevi bija veenigee, pee ka greestees, bet viņu palīgs vareja būt jo neecigs, tee nespēja atturet vācu uz māksanos, pat nevareja ne acumirkli kavet. Balteeši bija atstāti pašu spējai.

Leiši. Vairak rūpju un raizū padarija vāceem leiši. Pēdejee, kā vēl šo labu deen, mita pee Ņemunas upes un viņas peetekām, zemes gabalā, aplātā mūžigēem leelmežēem un plašēem purveem un staigumeem. Kad te leiši apmetušeēs uz dzīvi, cik ilgu laiku šī tauta tur pavadijusi, pirms vēstures starj viņus apspideja, par to nav it nekādas vēsts.

Ja eevērojam, ka šis viducis kaimiņēem bija grūti peejams, ka leelā tautu ceļošana viņa meeru tadēļ nevareja traucet, ka tauta, kas še nometuseēs, vareja droši, nebaidita un netrauceta uzturetees, ja pee ta vēl leekam gaumē, ka leišēem bija attisti-juseēs un izstrādajuseēs vesela ticibas zistema, ka, viņai sastā-doteēs, vajadzeja paēt ilgam laikam, pee tam tautai dzīvot veenā un tai pašā veetā: tad varesim spreest, ka leišu nomešanos Lee-tuvā aizklāj sirma senatne. Slavu un ģermaņu ciltim, kas atra-dās notajā klaidošana, nav ari bijis eespējams, nav bijis laika, tik smalki izkopt savu paganu ticibu, izņemot skandinaveešus tālos zeemeļos, Islandijā. Bet šis uzturai neizdevigais, maz ap-koptais un apstrādātais zemes gabals, šis dabigais drošums pret ārejeem eenaidneekēem to teesu jo leeliski mudinaja un vilinaja leišus meklet sev pārtiku kaimiņu zemēs, viņēem uzbrūkot, viņus izlaupot un tad jo mudīgi pazūdot savos drošos staigos purvos un leelmežos. Leiši palika par baidekli apkārtejam tautām, poļēem un kreeveem.

**Leišu
uzbrukumi
Baltijas
tautiņām.**

Ari Baltijas tautiņām bija ne mazuma jaceeš no leišu lau-pitaju bandām. Zemgaleeši, kurši, latveeši, libeeši, igauņi, pat sāmi savā salā nebija droši, bijās dūšigo leišu vīru vāles. Īpaši zeemu, kad daba pati uzņemas ceļa bruģetaja amatu, kad visas veetas peejamas, ezeri un purvi ledu aplāti, bija leišēem izde-vigais brīdis saveem ātreem zirdziņēem nejaušis uzklupt un tik-pat žigli atkal aizmukt. Indriķis šādi apraksta leišu plosišanos pa apkārtejam zemēm (XIII., 4): „Jo to laiku leiši tik tālu bija dabujuši virsroku par visām tautām taiš zemēs, kā kristiteem, tā paganeem, ka tik reti kāds uzdrošinajās dzīvot savos ceematos (villulis), it īpaši latveeši. Pēdejee pamata savas mājas tukšas un slēpās mežu tumšumos. Un pat tādejadi viņi nespēja leišēem izbēgt. Pēdejee viņēem uzglūneja mežos, ķerstija viņus, dažus apkāva, dažus aizsteepa uz savu zemi un atņēma viņēem visu mantibu. Un kreevi bēguļoja pa mežēem un ceemeem no leišu tēla, pat no nedaudzeem, it kā zaķi bēg medineeka ģīmja, un libeeši un latveeši ir maltīte un ēma leišēem, kā avis vilku riklei, kad viņas bez gana.

J. Krodzneeks.

59. Vācu, latveešu un lībeešu atteecibas pret igauņiem.

Nokristot visu Lībiju un Latgali, notika, ka latgaleešu vecakee Rusins no Sateklas (Soteklas) pils, Varaidotis no Antiņeem (Antinas), Tālvaldis (Talevaldis) no Beverinas un arī Cēsu bruņneecibas brālis Bertolds sūtīja savus sūtņus pee igauņiem uz Ugauniju, prasit gandarijumu par visām no viņeem padarītām netaisnībām. Jo eekams latgaleeši vēl nebija ticības peeņemuši, tee bija neevēroti un nicinati un viņeem bija no lībeešeem un igauņeem japanes daudz netaisnības. Jo vairak viņi tadēļ preecajās par preesteru atnākšanu, tadēļ ka pēc kristības visi dzīvo zem veenadām teesībām un veenā un tai pašā meerā. Bet igauņi nicināja sūtņu vārdus, nedeve nekādas gandarišanas, bet sūtīja teem sūtņus līdz uz Latgali. Un bruņneecibas brāļeem jau dzīvojojot Cēsīs, tee sūtīja Bertoldu, kā savu preekšneeku, uz latgaleešu un igauņu sarunām. No biskapa puses nāca preesteris Indriķis un jo daudz latgaleešu. Un viņi eesāka sarunates par meeru un taisnību. Bet igauņu sūtņi runāja latgaleešeem visās leetās pretim, nicinādami, turet ar viņeem meeru, un leegdamees, atdot netaisni noņemtās mantas, un draudejuši veens otram ar visasakeem šķēpeem, viņi izšķiras bez ka būtu noderejuši kaut kādā vizē meeru. Peenākot tikmēr klāt kādeem Gotlandes tirgotajeem un vāceeseem, Varaidotis pacēlās līdz ar teem citeem latgaleešu vecakajeem, nogāja uz Rīgu un lūgšus lūdza palīgu pret igauņu varmācībām. Atgādajušees, ka arī pašeem notikuse netaisnība, ka ugauneeši noņemuši reiz viņu tirgotajeem bezzinas daudz preces, ridzeneeki paklausija lūdzeju vēlešanos un apsolija kaļa spēku visvairs ka arī pašu sūtņi šo tirgotaju preces dēļ vairak reizu bija atnākuši atpakaļ no ugauneeseem nicinati un izsmeeiti, teem negribot atdot, ko netaisni noņemuši. Peesaukuši visspēcīgā Deeva un Svētās Deevmātes Marijas palīgu, ridzineeki aizgāja ar bruņneecibas brāļeem, biskapa brāli Dītriķi, tirgotajeem un citeem vāceeseem uz Turaidu, sasauca no Lībijas un Latgales leelu un stipru kaļa spēku un, eedami deenām un naktim, nonāca Ugaunijā, izlaupija ceemu, apkāva paganu ļaudis, atreebdami ar uguni un zobinu padarītās netaisnības, un sanāca beidzot pee Odempejas pils kopā, kas nozīmē lāča galvu, un aizdedzināja šo pili. Un dusejuši uz tam trīs deenas, viņi atgriezās cetortajā ar lopeem, sagūstiteem un visu laupījumu uz savu zemi. Latgaleeši atgriezās arī uz savu zemi un sagatavojās sirdīgi uz činiņu, nostiprinādami savas pilis, sanezdami uz tureeni visu savu mantu, un gaididami igauņu kaļa spēku. Ugauneeši, peesaukuši sakaleešus palīgā, eebrauka peepeši latgaleešu zcmē Trikaes robežās un padarija latgaleešeem daudz ļauna, cepa kādu no viņeem, Vardeķi vārdā, dzīvu uguni un sagūstīja dažus: un apsēduši Beverinas pili, viņi apkaļoja visu deenu pili atrodošos latgaleešus. Bet latgaleeši, izgājuši no pils virišķi kaujā, peecus no teem nokāva un nolaupija viņeem zirgus, devās tad uz pili atpakaļ

Latgaleeši
pirms
kristīgas
ticības
peeņem-
šanas.

Sūtņi un
sarunas
par meeru
un taisnību

Latgaleešu
vecakee
lūdž palīgu
pret
igauņiem.

Sabee-
droto vācu,
lībeešu,
latveešu
kaļaspēks
eelaužas
Ugaunijā.

Ugauneešu
un
sakaleešu
eebraukums
Latgalē.

pee sava preesterā, kas toreiz tur atradās, un teica visi kopā ar viņu Deevu, kuŗu tee sajuta par sevi kaujamees. Veens no viņu stiprakaļeem un sirdigakaļeem bija Roboms; tas nokāpa eenaidneeku vidū, nokāva divus no viņeem un atgriezās sveiks un vesels no otras puses uz pili pee savejeem, Deevu teikdams par tādu īpašu godu, ko tas Kungs viņam devis pee paganeem. Ari viņu preesteris, maz ko rūpedamees par igauņu uzbruceenu, uzkāpa uz apceetinajumeem un lūdza Deevu, citeem kaujotees, spēledams muziķa riku. Un dzirdedami saldo muziķi un stipro muziķa rika skaņu, nemācītee ļautiņi apstājās, jo tādas leetas tee savā zemē nebija dzirdejuši, un mezdami no kaŗa meeru, viņi apprasījās, pēc šādas ligsmības cēloņa. Bet latgaleeši atbildeja, ka redzot, ka Deevs šos aizstāvam, kas viņi nupat ka peeņēmuši kristību, tadēļ preecajotees un slavejot Deevu. Igauņi lika preekšā. saderet meeru atkal no jauna. Bet latgaleeši atteica: „Vēl nesat atdevuši nei tirgotajeem viņu preces, nei ari ko mums beēzi noņēmuši. Bet starp kristiteem un paganeem ar nevar būt nei veenas sirds un dvēseles, nei ari kāda pastāvīga meera, kā veen tad, ja peeņēmuši līdz ar mums to pašu kristitu ļaužu jūgu un muŗigo meeru, jūs ticat veenam Deevam.“ To dzirdejuši, igauņi aizgāja ignuma pilni no pils, un latgaleeši, dzīdamees pakal, nokāva viņu daudz un aizsūtija vēl pa nakti pee Kristus bruņineecības mestra Vinnona uz Cēsīm, kas tai laikā tur atradās, likdami lūgt, nākt ar saveem ļaudīm, dzītees igauņeem pakal. Un sasaucis visus apkārtejos latgaleešus; viņš nonāca no rīta agri Beverinā, un atradis paganu kaŗaspēku jau aizgājušu, tas dzinās viņeem visu deenu pakal. Bet nākošā nakti uznāca leels sals, un klibojot gandrīz viseem zirgeem, viņi nevoreja eenaidneekus panākt, tadēļ ka, nokāvuši lopus un palaiduši sagūstītos vajā, tee negaididami cīniņa, bēgšus bija atgriezušees katris uz savu zemi. Noslukuši par saveju nāvi, kuŗus igauņi bija nogalinājuši un sadedzinājuši, Beverinas latgaleeši sūtija pee viseem apkārtejeem latgaleešeem, lai tee būtu kaŗagatavi, ka lai ar Deeva palīgu eenaidneekeem varetu par savejeem atreebtees. Tadēļ notika, ka pee minētās Beverinas pils, leelā pulkā sapulcejās tee vecakee, Rusins, kas bija latgaleešu sirdigakaļis, un Varaidotis ar viseem latgaleešeem, kas atradās viņu robežās. Un būdami pret igauņeem veenos pratos, tee sagatavojās viņu zemi izlaupt, aplikās eeročus, kādi viņeem bija, gāja veenas deenas gājumu, apstājušees sakārtoja savu kaŗaspēku, un gāja deenām un naktīm un, nokļuvuši Sakalas novadā, atrada pa ceemeem un visām malām vīrus un seevas un bērņus savos dzīvokļos un kava, kuŗus veen atrazdami, no rīta līdz vakaram, tik seevas, kā viņu bērņus, ari 300 labako Sakalas novada vīru un vecako, nepeeskaitot neskaitami daudz citus, līdz kamēr viņu rokas peekusa un saveju delni kļuva nespēcīgi aiz parāk leelas ļaužu kaušanas.

Latvju kaŗa laupijums. Un nokrāsojuši visus ceemus ar daudz paganu asinīm, viņi griezās nākošā deenā atpakal, salasījuši pa viseem ceemeem daudz laupijuma, darba un citus lopus, un meiteņu jo daudz —

jo veenigi tās mēdz karaspēki šais zemēs saudzet — un aizveda līdz, atgriezotees eedami lēnam vairak deenas savu ceļu un turedamees gatavi, ja varbūt atlikušee igauņi viņeem uzbruktu no muguras puses. Bet aiz tāda leela savejo nokauto skaita igauņi neeedrošinajās latgaleešee dzītees pakal, bet lasija noskumuši vairak deenas savus liķus kopā, atstātus viņeem no latveešee, sadedzinaja tos un svineja bēres, gauži gaudodami pēc sava eeraduma un dzerdami. Bet latgaleeši apstājās pee Burtneeku ezera, dalijās visā laupijumā un atgriezās precīgi uz Beverinu. Un atraduši tur bruņeecibas brāli Bertoldu un savu preesteri līdz ar dāzeem biskapa bruņeekeeem un stopneekeeem viņi deva teem no visa kādas dāvanas. Un esot patlaban „Gaudete“ (t. i. preecajatees) svētdeenai visi teica veenprātīgi preeka pilni Deevu, tadēļ ka tas Kungs ari caur jaunatgreesteem nodarijis citām tautām tādu leelu atreebšanu. Ari Rusins, atgreezdamees uz Beverinas pili, atdariaja savu muti un sacija: „Mani bērnu bērni stāstis saveem bērneem līdz trešam un ceturtam augumam, kādas bēres Rusins padarijis sakaleešee.“ To dzirdedams, libeešu soģis Hermanis kļuva gaužam eedusmots, tadēļ ka ar igauņeem arveen vēl atjaunošot kaŗu, un sūtija un lika sasaukt visus libēešu un latgaleešu vecakos; un noturot ar viņeem, kā ari ar vāceeeem pārspreeešanu, viseem patika, ka, dzivojot zemē vēl arveen mazumam vāceeešu, ar igauņeem jaaprunajas par meeru, līdz biskap-kungu atnākšanai, kas atradās Vācijā, salasit nākošam gadam svētceļotajus. Šis padoms patika ari igauņeem un tee peeņēma meeru, tadēļ ka pēc savu labako nokaušanas viņi sāka jau gauži bītees no latgaleešee, un stridam neesot vēl nobeigtam, viņi sadereja savā vīzē pameerū uz veenu gadu.

Rusina darbi.

Meers uz veenu gadu.

Indriķa kronika.

60. Kuldīgas pilskungs eet sirodams uz Dōbeli.

Nu jums darišu zinamu, kas Kurzemē notika, eekams atnāca brālis Konrads, kas tai laikā vēl bij Vāczemē, kaut gan jau bij eecelts par Vidzemes mestru. Tad dzirdat to valodu tāļaku, kuŗu pametu, runadams par leetām, kas notika Vidzemē. Kurzemi un Vidzemi svešās zemēs nosauc ar veenu vārdu, tas teesa; jo kas lai gan izraksta, kā nosauc kuŗu katru viduci. Visu sauc kopus par Vidzemi (Niefland, Libeešu zemi). Tad nu stāstišu par kādu varonu, un nebūtu tās valodas pavairak, tad teiktu gaŗus stāstus, kādus vīra darbus viņš savā laikā izdarijis pa Vidzemi. Bet man ta valoda japamet, jo viņu darbu pa pulka. Tūliņ minešu viņa vārdu; viņa slava gana pazīstama tiklab Leišoš, kā kreevu zemē. To sauca brāli Jāni no Ochthenhusenes, un tas bij čaklis uz viseem labeem tikumeem, šķists un tikls visā savā dzīvošanā. Ordenī eestājušos, viņa mesters to sūtija uz Vidzemi, kur tad tas izdaria dažu brašu darbu; viņa slava nāca dzirdama. Bet ko viņš Vidzemē izdarijis, ari te pēcak vēl pa daļai uzrakstīts, kauču viņa

Jānis no Ochthenhusenes.

Bruņneeku tikumi.

Kuldigas soģis. vārds tur nestāv klāt. Nu sākas no viņa kāds notikums. Šis varons peemita Kuldigā, kur bij eecelts par soģi, kuršēem par pārzinataju. Tas bij drasotajs kā vīram peederas, un paganeem viņš beeži nodarija kādu kaiti, tā ka viņš teem palika par leelu nastu. Ceļi tam gana bij pazistami, un dažā labā brīdi tas eebruca Zengalē, laupidams un dedzinadams gar Dobeli un Terveti. Viņš beeži ko sadomaja un uzbruka eenaidneekem, tos visai agri modinadams. Kādu reiz tad nu notika, ka tas vedinājās eet gaitās un steigšus apziņoja kuršus ar brāļu prātu un ziņu. To dzirde-dami, tee atnāca pee viņa bez kavešanās. Paņēmis no brāļēem kādu ne leelu pulku, pavisam četrus, viņš tad izgāja uz Dobeli gaitās un izvadīja dažu labu drasotaju, gan jāšus, gan kājām, pa neganteem ceļēem un beezeem mežeem; bez tam bij ari kavekļi ar dažu labu tiltu, un pārtiku dažs labs vīrs nesa uz savas muguras. Bet viņu soģis bija gudris. Izklūvušēem cauri izcirtumam, kas bij cirsts uz zemes robežām, viņš pārtiku lika pamest turpat, lai to pavisam peecēs, un paņēma no ļaudim tikai kādu mazu pulku un veenu brāli. Tad prāts viņam nestin nesās uz Dobeli, viņa kaŗaspēks tomēr tam gāja nopakaļš. Bet nosteidzees vārtu preekšā, viņš atrada tur brašus varoņus. Tee stājās tam klajumā pretim, un viņš droši ar teem cinijās. Taču viņu pulks bij soģim par leelu, un tee nedomaja atkāptees, viņam par leelu nepatikšanu. Tam bij klāt peecdesmit vīri; ar teem tomēr tas droši jāja virsū; tad tee atkāpās, saeedumi vārtos. Bet viņa vīrestiba to noveda par tālu; daudzkārt viņš peejāja peē vārteem, tāļu preekšā kuršu pulkam, un zengaleeši to deenu viņu beeži redzeja savu vārtu preekšā. Pēdīgi izskrēja ārā kāds varons un eesveeda soģim pa bruņu cepuri, ka tas nokrita pišļos. Tomēr pee viņa bij kāds brālis, tas tūdaļ no zirga nokāpa zālē un palīdzēja soģim. Pa tam atnāca kaŗaspēks un izglāba savu soģi. Tad tee nogāja vārtu preekšā un svaidījās ar šķēpeem līdz pat pusdeenai. Daudz kas pee tam dabuja galu. Abas puses turet turejās, soģa kaŗaspēks tomēr palika sveiks; eevainoja tikai kādu daļu no kuršēem. Brāļi pālika veseli. Kā joprojam esmu dzirdejis, tad kas ar soģi bij atnākuši uz Dobeli, aba brāļi ar savu pulku, visi nogāja pils preekšā uz kādu košu klaju veetu, tā atstādamees no pils. Tur tee uztaisija nestavas, zirgeem nesamas, preekš eevainoteem; bet soģim palika mazuleet labaki, un tas sēdās zirga mugurā. Viņa kaŗaspēks tad sapulcejās kā peederas, ar sargu pulku nopakaļš, un tā tee greezās atpakaļ uz mājām. Atskrēja tomēr Namejs, vezdams līdz dažu labu brašu vīru, kuļu skaitu jums nevaru pasacit. Tas Tervetē viņēem bija par kungu (Houbetmann). Tad žigli viņš sadomaja brāļēem dzītees pakaļ un prāts tam nesās steigtin steigtees. Kas bij Dobelē, no teem viņš izlasijās brašakos un aizgāja nekavedamees. Tee dzinās brāļēem pakaļ, skreešus skreedami un maz ko atpūzdamees, līdz panāca pakajejos sargus. To paziņoja soģim; bet tas bij vēl visai nevesels un noskuma par to savā prātā. Tomēr Deevs to eepreeceja, ka tas atspirga no sava eevainojuma, un atkal samanija spēku

Beeži nodara paganeem kādu kaiti.

Laupišana un dedzinašana.

Uzbrukums Dobelei.

Ciņa pee zengaleešu pils.

Zengaleešu vadons Namejs.

EEKŠ SEVIS. Tad viņa sirdi eēnāca leels preeks, un tas tūdaļ sa-
kārtōja savu kaŗa spēku, eēnaidneēkeem turetees pretim; visus
nopulceja kājām un zirgus gana apsargāja, jo tee negribeja bēgt
projam. Bet Namejs un daŗš labs vīrs steigšus nāca pa kādu
meŗu, nikniļ un lepni visi kopā, kas tam bij nākuši līdz. Izdzir-
duši, ka soģis ar savu kaŗa spēku teem taisas turetees pretim,
tee nokāpa zālē, kas no teem bij jāšus, un viņu kara spēks bij
drīz peenācis klāt; teem viseem prāts nesās eet brāleem vīrsū,
bet soģis bij savam pulkam preekšgalā. Eeraudzijis eēnaidneekus,
viņš skrēja kādam vīrsū un dūra; tad kaŗa spēks izjuka. Ko lai
vairak saku. Zemgaleešu kaŗa spēku visai sakapāja. Tee kaŗa
laukā pameta peeddesmit nokautus; tee citi bij deezgan kāvušees
un bēdza mājup, pamezdami tur ķilām kādas divisimts preekštu-
ŗamas bruņas. Tā zemgaleeši āizbēdza it vaj kā īsteni meŗa
zvēri. Bet brāļi dalija savu peļņu ar kuršeem, cik viņu tur bij
pulkā. Par Baboti (Baboten) sauc kādu pili, kas nodedzinata jau
vecos laikos; pee šīs pils valnes notika ta kaušanās. Tur blakam
košs meŗš un klajums. Brāļi un kurši tad preecigi gāja mājup, kur
tos gana saņēma. Tā ciņa beidzās, un par to teica Jezu Kristu,
kas katras slavas ceenīgs. — Ne ilgī pēc tam notika, ka soģis ar
pilskungu atkal aprunājās par kādu gaitu. Tad ilgī nekavedamees,
apziņoja brāļus; tee tūdaļ sagāja Kuldigā, un visi nāca pee ta
padoma, ka zemgaleeši nav taupami, un tūdaļ jaēet uz Dobeli gai-
tās; bet Kuldiga, ta pils, kas atronas Kurzemē. Tad tūdaļ aizsūtija
vēstnešus pee kuršeem un apziņoja tos uz kaŗa gaitu. Tee atveda
daŗu brašu vīru pee kāda meŗa, zāles veetā, kurp bij saukti.
Pilskungs un soģis tad nogāja pee kuršeem uz mauriņa, jo tur
bij viņu sapulces veeta. Kaŗa kalpu (Knappen) bij diŗens pulks;
tee brāleem gāja līdz. Kad kaŗa spēks bij sanācis kopā, pee-
ņēma ceļa vedejus un izgāja uz Dobeli gaitās. Tee atrada daudz
negantu ceļu un purvu un meŗu bez gala, un iznākot cauri pē-
dejam meŗam, patlaban gaisma taisijās. Tad izlasijās kādu daļu
brašu ļaužu, kas kaŗa spēkam bij atnākuši līdz, ari brāļus pa-
ņēma un teem viseem pavēleja eet soģim līdz. Zirgus tee pa-
meta turpat un steidzās projam uz Dobeli; tur zirgus teem
noveda pakāļ. Soģis tad tā gāja ar savu pulku, ka ātraki nepa-
manija, kad jau bij pee kalna un sakāpuši pils sētā. Tur tee
modināja daŗu labu guletaju, kad tas pēc vairs ne sauktin ne-
eesaucās, un tee nokāva vaj sakēra tāi burzā kādus trīssimts, tik-
lab seevas, kā vīrus. Kas pilī neēebēdza, visi nāca kristiteem
rokā, un viņu pilsētu tee nodedzināja, tur saņēmuši daudz laupi-
juma. Bet nu ari pilskungs ar savu spēku jau bij nonācis Dobeļē,
atvezdams zirgus teem, kas kājām atnāca, kā jau dzirdejāt. Tad
ķatrs paņēma savu zirgu, un laupijumu savākušeem kopā, kaŗa
pulku sapulceja, kā peederas, un brāļi ar to greezās atpakāļ uz
Kuldigu, preecigu prātu. Bet no Dobeles uz Kurzemi pārdzina šu
seevas un bērnus, bez tam zirgus un daŗu labu govš lopu; jo un
bērnus pilsētā tee bij saņēmušees laupijuma pilnas rokas. Nonākuši
savā zemē, tee visu izdalija veenlīdzīgi savā starpā, lai nabags
gūstekņus.

Zemgaleešu
bruņas.

Pateiciba
Jezum.

Otrs
uzbrukums
Dobelei.

Pils dedzi-
našana un
izlaupišana

Kurši
aizved

zemgalee-
šu seevas
un bērnus
kā
gūstekņus.

lai bagatais, un kas veen bij viņu pulkā, katrs saņēma kādu guvumu. Deevam par labu tee arī atdeva kādu daļu, to teiktin teikdami par to laimi, ka atkal pārnākuši no Dobeles mājā, kā jau dzirdejat. Tad zemju ļaudis atgriezās katrs uz savu piemītamu veetu. Bet brāļus ar viņu pulku redzeja jājam uz Kuldigu. Eeraugot viņus nākam, teem, kas bij mājā palikuši, rūpes pa daļai izgaisa, un visi kopā teica Deevu kas debess augstībā. Bet zemgaleešiem bij dikti žēl, ka no Kurzemes tik beeži jāja pee viņiem uz Dobeli. Tomēr tee no tam nevareja izsargatees un teem nodarija daždažadu postu, viseem viņiem par nepatikšanu.

Rīmju kronika.

b) Leišu kaņi ar vāceem.

61. Leiši iznīcina ordeņa karaspēku. Volvins dabun galu.

Bet Deemžēl pa tam viņu nokava, kā jau bija stāvējis Deeva prātā, tomēr gluži bez viņa vainas, un līdz ar to dabuja galu arī dažs labs krustnesis. To bija daudz uz Rīgu atnākuši, gan Krustneši dzirdedami, kas šai zemē izdarīts, un tee to daudzkārt lūdza un vēlas kaņi negribeja no tam atlaistes, lai viņš arī vasaru saceltu kādu kaņa arī vasaru. Sevišķi tamlabad pūlejās kāds muižneeks fon Haseldorfs un fon Dannenberg, kāds brašs grafs, un vēl bij dažs labs cits varons, kas to prātā veen tureja, kā eet uz leišiem. „Jums no tureenes būs ciršus jaicērtas, mesters Volvins sacija, to jums apgalvoju.“ „To visi gan dzirdeja. „Aba tamdēļ esam šurp nākuši,“ tā visi tūdaļ atteica, lai nabags, lai bagatais. Tad mesters paļāva kaņot, sacidams: „Esam te Deeva dēļ, kas lai jūs gana pasargā. Labprāt jums eesim līdz, kad kautees jums tāda vajadzība. Dodeet mums tikai mazuleet laika, jūs drizumā novedišu tai veetā, kur mums viseem paliks deezgan.“ Viņš aizsūtija uz kreevu zemi pēc paliga, kas arī tūdaļ atnāca; nāca tomēr arī igauņi mīļā prātā ar dažu labu pulku, un latveeši ar libeešiem tāpat negribeja mājās palikt. Krustneši par to precējās un lasijās kopā. Ar brašu leelu kaņaspēku tad gāja uz leišiem pa klajumeem un pāri dažai labai upei un izceeta leelas grūtības, līdz kamēr nonāca tai zen.ē. Tur tee dzivoja laupidami un dedzinadami ar dažu labu pulku pēc sirds patikšanas un siroja šurp turp pa zemi, līgsmi visapkārt postidami. Tad tee griezās uz Sauli (Soule) atpakaļ pa purveem un pa sileem. Ak vaimanas par leelo nelaimi, ka jeb kad uz šo gaitu domājuši! Tee nokļuva pee kādas upes un tur eeraudzija eenaidneekus. Tad dažu labu, kas Rīgā bij leelijeas kautees, maz kō redzeja uz to steidzamees. Mesters peejāja pee brašakeem un sacija: „Tagad laiks kautees; tur stāv viss mūsu gods. Nogāzīsim tikai šos pirmos garagar zemi, tad varesim līgsmi atkal jāt uz mājām.“ „Te negribam stāvoklis. kautees,“ sacija dārgee varoņi, jo zaudejot zirgus, mums jakaujas

kājām.“ Bet mesters teica: „Tad galvu līdz ar zirgeem te gribat pamest“ un izteica tā jau eepreekš, kas pēc notika. Pagani steigšus peenāca klāt. Tad kristītee otru ritu agri domaja aizjāt projam, bet teem ar paganeem bija jakaujas bez tencinašanas (pa nepatikšanai). Kā varguļi tee purvā turejās pretim, un tos apkāva kā bābas. Man žēl dažs labs varons, ko tur nokāva bez pre-tim turešanās; daudz no teem redzeja tik izmisušus, ka bēgšus bēdza atpakaļ uz mājām. Tos zemgaleeši apkāva nožēlojamā kārtā, lai nabagus vai bagatos. Mesters un viņa brāļi tomēr turejās kā varoņi, līdz kamēr teem nogalināja zirguš. Tad tee kājam stājās savai nelaiimei pretim, un eekams tos pār-vareja, tee nocirta gar zemi vēl dažu labu vīru. Labais mesters Volkvins gana drošināja savus brāļus; bet četrdesmit astoņi no teem dabuja galu. Tos dzenāja dažu labu gabalu, līdz leiši viņus pēdīgi nogalināja, teem kokus mežā virsū laizdami. Lai Deevs viņu dvēseles glabā; tee godam aizgājuši un līdz ar teem dažs labs krustnesis. Lai Deevs teem viseem žēlīgs un ar savu grūto nāvi tos izpestī no visas nelaiemes. Tā dabuja galu mesters Volkvins un viņa brāļi. Par mestru tas sabija deviņpadsmit gadus, tā dzirdeja sakam, un Jūs gan zināt, ko Deeva žēlastība pasākusi viņa laikā; daudz kas noticis, bet negribu vairak par to runāt.

Leiši
apkauj
brūņenee-
kus.

Mestrs
Volkvins
un 48 bru-
ņeneeki
dabū galu.

Rīmju kronika.

62. Kauja pee Saules.

(1236.)

Gadu no gada vācu spēki vairojās, gadu no gada vāci tuvojās arveen vairak Leetavai un viņas tuvejai radneeci Zem-galei: 1207. gadā vāci izposta sēleešu pili, lai leišeem nebūtu, kur apmestees, kad grib eelaustees Vidzemē; 1218. gadā vāci dabū Mežotni savās rokās, un drīz pēc tam eebrūk kāds bruņi-neeku bars jau pašā Leetavā. Kad vāci kādu reizi ari pārspēja leišus caur savu leelako kaŗa mākslu, tad tomēr viņi atzina, ka jarikojas vēl leeliskaki, lai varetu ko eevērojamu panākt. Un vācu vadoņi ari prata rikotees: viņi atviļināja caur leeleem apsoliņumeem kaŗa kāriģu cilveku pulkus tādā mērā, ka trīs-padsmītā gadu simteņa trīsdesmitajos gados šķēpneeku ordeņa mestris Volkvins jutās deezgan stīprs, uzbrukt leetaveešeem viņu pašu zemē. Bija ari pēdejaiss laiks preekš tāda mēģinajuma, jo nāca drošas ziņas no Leetavas, ka leiši sāk veenotees zem Ringauta karoga, ka viņi nedzīvo vairs naidīgi savā starpā, bet atzīstas par brāļeem.

Pēc Rīmju kronikas jadamā, ka Volkvins baidijees uzsākt kaŗu ar leišeem un ticis uz to pamudinats, vaj gandrīz peespeests caur atnācejeem — svētceļotajeem, kuŗi tanī laikā atbraukuši īpaši leelā skaitā uz Baltiju, un starp kuŗeem atradušeess divi

slaveni kaŗa vadoņi, Dannenbergas grafs un Jānis Haseldorfs. Pirmajā acumirkļi, eevērojot, ka Leetava veenojusees, būtu gan jasaka, ka Volkvinam bij deezgan eemesla baiditees, bet cik zinams, tad viņš nemaz nebij bailigs vīrs, un viņš gan būs ari nopratis, kā izdevigaka briŗa vairs nesagaidīs, jo ne ik gadus tas vareja ceret uz tādu pulku svešineeku; bez tam viņš klusumā gan bij jau veenojees ar kreeveem pret Ringautu un it īpaši ar Ķijevas leelkņazu Svetoslavu. Kavetees, kā redzams, viņš nedriksteja un nebūs ari gribejis. Bet kad nu mēs Rīmju kronikā lasam, ka veenigi Volkvīns novilcinajis kaŗu un tik tad nospreedis to eesākt, kad visi svešineeki viņam izskaidrojuši, ka neka nebēdā par leišeem, un ar kaŗa dēļ veen tik nākuši uz Baltiju, tad jadomā, ka viņš kaŗu neeesākdams, vaj nu gribejis vairak eekarset atnācejus, vaj ari gaidijis, kamēr viņa paligi būs pilnigi sarikojušeess.

Rīmju kronika gan stāsta, ka tik tad Volkvīns sūtijis pee kreeveem pēc paliga, kad apsolijees svešineekus vest kaŗā pret leišeem un peemetina: „Die qamen in zu Hant“. Bet tanīs laikos nebij vis kaŗa spēks katrā acumirkļi sadabunams, it īpaši leelaks kaŗa pulks, kāds kreeveem pēc Kojalovica vārdeem bez šaubišānās bijis, jo viņš saka: „Svetoslavs, Ķijevas kņazs, domaja, ka īpaši viņam peekrīt Ringauta pārdrošībai ceļā stātees, un tadēļ ir pašam vajaga viseem spēkeem rikotees uz kaŗu un peedabūt ari citus valdneekus, lai ņem dalību pee šāda nolūka un darba.“ No šīs veetas gaiši redzams, ka kopejas intereses beedroja kreevus un vācus kaŗā pret Ringautu. Vaj nu Ķijevas kņazs, vaj Volkvīns bijis pirmais, kas nācis uz domām, noslēgt saheedribu, nav zinams, bet abi viņi bij nodomājuši viseem spēkeem uzbrukt Leetavai un pēdejo galigi iznicinat.

Ķijevas kņazs, salasijis, cik spēdams, leelu kaŗa spēku, gāja taisni uz Novogrodeku, Ringauta galvas pilsētu. Volkvīns, zinams negribeja palikt parādā savam kaŗa beedrim un sasauca tadēļ visus balteešus: igauņus, libeešus, latgaleešus, uz kaŗu pret paganu leetaveešeem. Sanāca ari tāds spēks, kādu Baltija vēl nebij redzejusi. Gaviledami visi devās ceļā uz Leetavu. Volkvīns, redzedams spigoļojam tik daudz spoŗu bruņu cepuru un eedomadamees, ka kreeveem nebūs nemaz mazak kaŗa vīru, vareja gan ceret, ka viņa nodoms reiz izdosees, ka viņš Leetavu pārsteigs, pirms ta vēl nebūs spējusi bruņotees. Un uzskatot leelos ļauŗu barus un kalpu pulkus, kas bruņineekeem sekoja, bij gan jadomā, ka Deeva sods izgāzisees par paganu leetaveešeem; tad teešam bij jasaka, ka Leetava pazudusi.

Vāceem eesākumā veicās īsti pa prātam: tee aizdedzināja sādŗas un nopostija ēkas, apkava seevas un bērņus un paņēma viņu mantu, jo visi spēcigee vīreeši atradās Ringauta kaŗa pulkos, kuŗi vispirms bij greezušeess pret kreeveem. Savākuši bagatu laupijumu, viņi steidzās atpakaļ uz zeemeleem, ceredami laimīgi sasneegt Vidzemes robeŗas. Bet Pērķons bij nospreedis citadi; viņš bij lēmis atreebt savu zemi.

Ringauts pa to laiku nebij vis turejis rokas klēpi, bet salasijis leelu kaŗaspēku, sūtidams savus vēstnešus pa visām Leetavas malām, no veena ceema uz otru, no būdiņas uz būdiņu, un ar salasīto kaŗaspēku pagalam sakavis Ķijevas kņazu. Tagad viņš, uzvaras gaviļēm atskanot, devās taisni uz Leetavas zeemeļeem un aizkrustoja vāceem ceļu. Pēdejee jau bij cerejuši, ka laimīgi un nesoditi sasneegs Daugavu, bet peepeši viņi pamanija pee kādas upites leišu kaŗeivjus, tērtus baltās linu drēbēs. Mestrs Volkvins izturejās kā istis virs; viņš uzmodināja savus beedŗus, aizstāvet tēvu tēvu godu, jo nu peenācis bridis, kur jacīnas uz dzīvību un nāvi. Volkvins, redzedams, ka vāci nonākuši muklainā veetā, deva padomu, labak atstāt zirgus un kājām dotees kaujā; bet lepnee bruņineeki kaunejās kaŗot kājām kā veenkāršo ļaužu burzma. Volkvins, redzedams viņu stūrgalvību, izsauca praveeša vārdus: „Nu tad mirsim līdz ar mūsu zirgeem!“

Pa to laiku bij jau peenācis vakars, un tā kā leiši nekustejās, tad arī vāci bij peespeesti apmest lēģeri. Otrā rītā agrumā vāci gribeja nepamanīti dotees tāļak, bet leiši nebij snauduši, jo katrs no viņeem zināja, ka viņš tik var savejus atreebt un uzvaret, vaj varonīgi cīnotees mirt. Tiklīdz ka vāci sāka kustetees, tad arī leiši viņeem uzbruka no visām pusēm un speeda tos ar sparū pee upites muklajā. Tagad katrs, kas veen paspējā, raudzīja izbēgt, tikai Volkvins ar saveem škēpneekem turejās pretim. Bruņineeki cīnijās kā lauvas, bet leetaveeši saspeeda viņu mazo pulciņu ar veenu ceešakā kamolā. Bruņineeku zirgi samuka, un viņi nespēja tik veikli apgreestees kā leiši ar mazajeem sirdziņeem. Lai gan arī daudzi no leetaveešem krita, tomēr tas viņu leelajam skaitam maz ko kaiteja; arveenu jauni bari mācās bruņineekem virsū, un kad viņu zobeni un škēpi bij salūzuši, tad tee ar vālēm škēla pušu vācu bruņu cepures. Vācu skaits arveenu vairak sašļuka un kad saule nolaidās jūrā mazgatees, tad viņa vareja svešām tautām paziņot par leišu uzvaru. Uz kaujas lauka palika 48 bruņineeki līdz ar mestru un vairak tūkstošu prasto kaŗotāju. Ari no bēgļeem tikai retajeem izdevās sasneegt Rīgu, jo zemgaleeši leelako daļu apkāva.

Neizsakamas bailes pārņēma ridzineekus, kad tee dabuja dzirdet bēdu vēsti. Katrā bridī sagaidīja leišus. Bet leiši ne domat nedomāja vāceem uzbrukt, viņi apmeerinājās, ka bij atreebuši savas seevas un bērņus un atņēmuši ļaupijumu, un meerīgi atgreetzās atpakaļ uz Leetavu. Pirmajā acumirkli izleekas, ka Ringauts darijis neprātīgi, ka nav labaki izleetojis savu uzvaru un dzinees vāceem pakaļ. Varbūt, ka viņam būtu izdevees atņemt vāceem Zemgali un Kurzemi, kur viņu valdība jau tā kā tā bij deezgan vāja. Bet kad eeskatamees dziļaki toreizejos Leetavas apstākļos, tad jaatzīst, ka Ringauts ar apdomu greezēes atpakaļ uz tēvijū.

Jo tagad, kur viņš bij pārvarejis ārejos eenaidneekus, tam bij vaļas greestees pret vēl niknakajeem eekšejeem. Tagad, kur

visā Leetavā atskaneja viņa slava, viņa vārds, tas galīgi paspēja nodibinat līdz tam vēl deezgan nedrošo virsvaldību un apradinat leišus ar domām, ka tad viņi sargati, ja paklausa veenam kunigaistim. Ringautam ari izdevās šādu nodomu galā vest; no ša laika, kur Ringauts sakava eenīstos vācus, leiši veenmēr pulcejās ap dižkunigaista karogu. Vāceeši pa to starpu ari nebij stāvejuši dikā, bet šķēpneeku ordenis peeveenojees vācu ordenim. Lai nu gan vāci pēc eespējas izlaboja savu zaudejumu, jo no Prūsijas atnāca uz Vidzemi 54 bruņineeki zem jaunā mestra Balka vadības, bet pret leišeem tee nedrīksteja daudz neka eesākt.*)

Plutu Vilis.

63. Zemaiši eebrūk Kurzemē.

Alģimants un viņa naidis. Taī laikā zemaišos bij kāds vīrs, Alģimants (Alemau) vārdā; tas bij jo drošs varōns un zemaišu eeceltais. Viņš savā sirdī nesaja sūras sāpes un pee tam leelu naidu, bet pasacīšu jums ari kamdēļ; tamdēļ ka leelskungs (Kunic) Mintautis un dažs labs cits leitīs bij palikuši par kristiteem un paganu būšanas likuši novārtā, būdami gatavi kalpot Deevam, kas debess augstībā. Alģimants tad nodomaja, ko tas pēc ari izdarija, aba izeet drošā gaitā un padarīt breesmas brašeem kuršeem, kas tam kaimiņi. Nodoms uzbrūkt kuršeem. Alģimants nešaubīgi sacija: „Kad jums, zemaiši, tā patīk, tad savu dzīvību netaupidams, gribu eet kaŗā pret kuršeem, pret kristiteem un viņu bērneem.“ Zemaiši gana klausijās uz šo padomu, un viņš sacija joprojam: „Kad Kurzeme būs izpostita un no mums visai apmaitata, tad Mintautis darīs mums pa prātam, cik visai ari nedusmodamees.“

Zemaiši taisās eet uz Kurzemi. Zemaiši tūdaļ sāka taisitees, ka eet uz Kurzemi; ari braškos netaupija, no gaitas tee vajā netika. Visi tad sāka eet, un prāts teem nesās uz Kurzemi; nebij nekāds leels kaŗa spēks, bet gaita teem gana izdevās. Nonākuši ar kaŗa spēku Kurzemē, tee saņēmās pilnas rokas, tas teesa. Kuršeem gāja grūti un tee nespēja atturetees pretim. Tad zemaiši jāja projam un aizveda līdz seevas un vīrus un daudz laupijuma, braļeem par leelu nepatikšanu un ari lepneem kuršeem, kas gana vareja izturet lai kaujā, lai kaŗa gaitās. Tee sacija: „Par bērneem, kas te nu padarīti par bāriņeem, par teem pateesam atreebesimees, eekams atees nākams gads; veeni tikai esam par vājeem.“ Kad zemaišu kaŗa spēks bija pārgājis uz savu zemi, mesters Anne sadzirdeja to vēsti, kā zemaiši pa Kurzemi dzīvojuši postidami. Viņš tad nodomaja saukt kādu kaŗa spēku, padarīt rāmaku viņu leelgalvību, un pavēleja pa visām savām zemēm, izeet gaitās, zemaišeem nodarīt kaunu.

Rimju kronika.

*) Sēta, Daba, Pasaule V.

64. Leiši ar kuršēem pee Durbes gluži sakauj ordeņa kara spēku.

Mesters pa tam sadomaja eet brāļus apsargat, kas bij pamesti Karšavā. Tad nu uz igaunēem steigšus aizrakstija grāmatas, un tam tūdaļ no tureenē atnāca palīgi. Bet lai kristiteem labi izdotos, tad mesters Burchards no Hornhauzenes tikmēr žigli aizjāja uz prūšēem, un viņam bij darba bez gala, lai agri, lai vēlu, bet tam nekas nelikās būt pa daudz. Nonākuši tai zemē, brāļi to sāņēma jo laipni. Maršals nogāja pee Vidzemes mestra, un tas viņam izstāstija, kamlabad atnācis, un lūdza brāļus, lai tee pret Karšavu izeet gaitās. Par tādu lūgšanu tee dikti preecajās, visi tā runadami: „Mēs katrā laikā tūdaļ gatavi jūsu labad ceest, lai labu, lai ļaunu, tiklab gaitās, kā kaujās.“ Pa tam no Vāczemes atjāja trīsdesmit brāļi visi veenā pulkā un ar krusteem, pa ordeņa parašai. Tee gribeja nešaubīgi deevam kalpot, pamezdami draugus, radus un mantu, bet vēl tee nebij peemituši ne kādās ordeņa sabeedribas veetās (Conventen). Maršals tomēr kaļa gaitai izlasijās prūšu brāļus, un visi nekavedamees gāja uz Nemunas (Mimele) puši. Vēl bij deezgan agrā (gada) laikā. Bez tam gar jūrmalu no Vidzemes arī nāca brašs kaļa spēks, gana gatavs kautees.

Leiši gana redzeja, ka ar joni uzbrūkot, teem pils preekšā jasamaksā leela muiža ar pašēem labakeem ļaudim; tad joprojam tee nostāja brukt vīrsū, sataisijās kautees un gāja uz Kurzemi. Tur mestrs teem tūdaļ nāca pretim ar diveem kreetneem kaļa spēkeem, gribedams atturetees pret viņu spēku. Viņa kaļa spēks bija leels un plašs; tomēr tas maz ko tam bija par labu. Kaļa spēks uz abām pusēm saposās, lai kaujā abus izšķir, kristitos un paganus. Bet kurši jau eepreekš bij sadomājuši kādu leetu, ko tagad nu izdaria. Tee, lūk negribeja kautees; uz to tee bij saspreedušees un visu tā izdomājuši: „Noteek, ka brāļi te pamet savu dzīvību un kaļa lauks teem jaatstāj, un arī viņu palīgi apkūst, tad būsīm bez kungeem. Bet tad vāceēseem, kas pee mums Kurzemē, arī nav japaleek dzīveem.“ Tee visi tā atkāpās, un igauni, to redzedami, teem steigšus sāka eet līdz. Brāļi ar saveem vīreem tomēr iztujeja, domadami, ka viņu kaļa spēks gluži tāds, kādu to atveduši; bēgt tee nedomaja. Bet domajot, ka teem kāds palīgs, jau šis palīgs viņus bij atstājis. Tad paganu pulki teem apstāja gluži visapkārt, un stājotees teem pretim, jau bij izgaisusi visa pretim turešanās, jo kurši bij aizbēguši ar savu kaļaspēku, traukdamees savu dzīvību glābt jo ātraki par igaunēem. Tee prata bēgt, kā jau dažkārt darijuši. Tad brāļi un brašēe zemeēši (Semen) breesmās palika veeni; bet nevenam no teem nenāca ne prātā, ka kāds būtu aizbēdzis, un tur bij dažs brašs vīrs, kas nezināja, ka kurši aiz eenaida jau projam pašā nebaltā stundā. Dažs labs vīrs caur tam dabuja galu, atnācis šurp kautees kristigās ticības labad, un tur nogrūda gar zemi cik dažu drošu varoni, ka tas beidzās

Mestra
kaļaspēks
leels un
plašs.

Kurši
nepabalsta
vāceēšus.

Pee
Durbes.

Vāceem
izdodas
nelabi.

sūrās mokās pee Durbes plašā klajumā, eekams maz jel paguva pretim turetees. Pagani ar savu kaŗa spēku kristitos ciršus nocirta gar zemi, un maz ko kristitee teem turejās pretim. Tur mesters izceeta moku nāvi līdz ar pusotra simts saveem brāļeem, bet tur bij ari daŗš labs krustnesis, kas Deeva dēļ izceeta tās pašas breemas, beigdamees grūtā nāvē. Kaujai beidzotees, kas vēl bij dzīvi no kristiteem, lai brāļeem vaj kalpeem, zemešeem un krustnešeem, tee nāves breemās visi bēdza, kā kuŗš varedams, vairs nespēdami kautees. Tad pagani netrauceti saņēmās jo leelu laupijumu. Lapas uz kokeem mežā vēl visur stāveja jo krāšņi. To kristitee labi tureja vērā; kas gribeja glābtees un no nāves pasargatees, tee ņēmās savu gaitu uz mežu, un daŗš labs tur mācijās projam aizslapstitees, kur tik nelāga bij izdevees. Tā kaŗa spēku pārvareja. Mesters Burchards bij Vidzemē sabijis par mestru pus ceturta gada un mazleet vairak, tik teešam ka to esmu lašijis. Viņu gauŗam noŗēloja. Tas bij diŗens drasotajs, dzimis Hornhauzene.

Rimju kronika.

c) Kurši un viņu kara gājeeni.

65. Kurši Gotlandes salā.

Pēc kādeem gadeem nāca frīzi līdz ar svētceļotajeem uz agrak mineto Gotlandes salu, atrada tur kūrus ar leelu laupijumu un kavās ar teem, apstājuši viņeem visapkārt, un nokava gan drīz visus; dabujuši četrus laupitaju kuŗus līdz ar visu laupijumu, viņi aizveda tos uz Rīgu; ari neskaitāmi daudz aitu viņi noņēma, kas bija salaupitas pa kristīgām zemēm un aizveda tās uz Rīgu. Un preeks par kūrēem padarīto atreebšanas bija leels.

Indriķa kronika.

66. Kurši uz jūras.

Bija biskapa divpadsmitais gads un draudzei bija kādas deenas meers. Jo biskapam aizejot ar svētceļotajeem us Vāciju un atstājot Libijā savus ļaudis līdz ar kādeem svētceļotajeem, parādījās peepeši jūŗmalā pee Zundas Kristus vārdam eenaidigeejeem. kūrī ar astoņeem laupitaju kuŗeem. To redzedami, svētceļotaji nokāpa no leelajeem kuŗeem, sakāpa mazakos un speedās paganeem virsū, un neprātīgi steidzotees, kuŗi teecās veens otram preekšā, lai sasneegtu eenaidneekus jo drīz. Bet kūrī atveegloja savu laupitaju kuŗu preekšgalus, tos tā paaugstinadami pret nāejeem, un nostādija viņus pa diveem kopā, pametot starp katreem nākošeem otreem diveem kādu starpu. Svētceļotaji, nākdami ar pirmajām divām laivām jeb mazakam kuŗeem, kļuva eespeesti šai laupitaju kuŗu starpā, un teem esot mazakos kuŗos, viņi nevarēja sasneegt augstak par sevi stāvošos eenaidneekus.

Eenaídneekeem nokaujot nu tadēļ dažus no viņeem ar saveem šķēpeem, dažus noslicinot un dažus eevainojot, tee citi izmuka, atgredzamees pee saveem leelajeem kuģeem. Salasijuši uz tam nokauto liķus, kūri tos novilka plikus un dalijās drānās un citā laupījumā. Tomēr divus Gotlandas pilsoņus viņi vēlāk ņēma un paglabaja godam. Bet pavisam tur bija kādu 30 nokautu, bruņeeneeku un citu. Un biskaps tureja par savejeem kādas deenas skumjas, tomēr zinadams, cik derīga vajašana tam, kas viņu ceeš: jo laimīgi tee, kas vajašanas ceeš pateesibas dēļ, jo ceplis pārbauda podneeka trauku un taisnos peemeklešanas.

**Goda
parādijums
eenaid-
neekam.**

Indriķa kronika.

67. Kurši pee Rigas.

Pēc biskapa aizeešanas un kūru saduršanās ar svētceļotajeem, apkārteļās tautas, izdzirdušas dažus svētceļotajus no kūreem nokautus, sūtija savā starpā sūtņus, vispirms libeeši pee kūreem, kūri pee igauņeem, ari pee leišēem, zengaleešeem un kreeveem, mekledami pēc visada padoma, kādā vizē viņeem izpostit Rīgu un vāceešus saņemt ar viltu un nokaut. Bet leiši, domadami, ka Koknesē palicis maz ļaužu, atnāca pee šis pils ar leelu kaŗaspēku; un atraduši pili Rudolfu nō Jerikus līdz ar citeem biskapa vīreem, viņi tos sirdīgi apkaŗoja. Biskapa kalpi un latgaleeši, izgājuši teem nō pils pretim, nokava dažus nō viņeem ar saveem šķēpeem, eevainojot un nokaujot kādus uz apceetinajumeem ari stopneekeem. Ne-eespēdami panešt viņu uzbruceena, leiši nō teem atkāpās. Daži Adijas libeeši nogāja uz tam uz Kurzemi, kas viņi, lai gan jau nu kristiti, tomēr bija pilni atkritibas žults; un sacēdami visu zemi pret Rīgas draudzi, viņi salasija leelu un stipru kaŗaspēku, atsaukdamees uz tam, ka pilsētā, kā tas ari pateesi bija, palicis gauži maz ļaužu. To izdzirduši, pilsoņi sūtija uz jūru izlūkus. Bet kūri, sapulcejuši visu savu kaŗaspēku un uzturedamees četrpadsmit deenas tuvumā, izmēģinaja savu deevu paligu un izdevigu laiku. Izlūki, ne kā neredzejuši, atgriezās tikmēr atpakaļ. Šlades grafs, bruņeneeks Markvards, nobrauca uz tam ar saveem divi kuģeem uz Dinamindi kopā ar citeem svētceļotajeem, kas bija palikuši uz leeldeenām un nu gribeja atgreestees uz Vāciju, un pametuši kādus uz kuģeem, tee nakti pārguleja klosteri. Un gaismai austot visa jūra parādijās it kā ar melnu padebesi apklāta. Redzedami paganu pulku nākam ar leelu kaŗaspēku virsū, daži nō teem, kas bija kuģos, sagatavojās uz pretim turešanos, citi aizbēdza uz klosteri. Bet pagani, ceredami acumirkli eeņemt ne nō kādām vēstim paziņoto pilsētu, neuzbruka svētceļotaju kuģeem, bet airejās cik ātri veen varedami uz pilsētu. Tomēr zvejneeki, viņus eeraudzijuši, bēdza nō visām Daugavas malām uz Rīgu un pavēstija, ka nākam kaŗaspēks. Bet pilsoņi un bruņeeneecibas brāļi un stopneeki, lai gan viņu bija maz; saskrēja visi līdz ar garīdzneekeem un seevām pee eero-

**Eedzimto
apspreša-
nās par
Rīgas
izpostīšanu**

**Kurši
14 deenas
Rīgas
tuvumā.**

**Kuršu
kaŗa flote.**

**Kuršu
uzbrukums
Rīgai.**

čeeem, sasauca ļaudis ar zvana skaņu, ar kuŗu zvanija tikai kaŗa
 laikā, izgāja eenaidneekeem Daugavmalē pretim un eevainoja
 viņu daudz, šaudami ar stopeem. Un kūri, pametuši savus kuŗus
 Daugavā, izstādīja savu kaŗaspēku klajumā, un katris nesa koka
 galdu, salaistu no diveem dēļeem, un nūju kā gana speeķi, pa-
 stutet šo galdu. Un saulei spidot uz baltajeem galdeem, atspī-
 deja no viņeem ūdeņi un klajumi. Jo tas kaŗaspēks bija leels
 un stiprs un tuvojās pilsētai. Un satikdami viņus pee pirmajeem
 apceetinajumeem, kūri atradās klajumā pilsētas vārtu preekšā,
 libeeši un stopneeki kavās ar teem līdz trešai deenas stundai.
Kauja pee Rigas. Bet pilsoņi aizdedzināja ceemu, kas bija ārpus mūjeem. Kādeem
 no mūsejeem bija trīszobainas dzelzs nagliņas klāt, tās viņi pa-
 sveeda uz ceļu, pa kuŗu nāca kaŗaspēks. Un dažeem pilsoņeem
 ejot virišķi kaujā un nokaujot daudz zem galdeem stāvošu
 eenaidneeķu, šee pakrita atpakaļ ejot uz nagliņām, un daži no teem
 kļuva nokauti un citi atmuka pee mums. Kaŗaspēks gāja uz tam pee
 saveem kuŗeem, notureja brokastu un sagatavojās atkal kautees un
 sacīja, dzirdedami leelā zvana skaņu, ka kristīto Deevs viņus ēdam
 apēdam; un peeedami atkal pee pilsētas, viņi kavās visu deenu.
 Un teem izejot no savu galdu apakšas, sanest malku ugunspee-
 likšanai, strēlneeki eevainoja viņu daudz; un kas veen no viņeem
 krita, eevainots no mašīnu akmeņeem vaj no stopneeekeem, tam
 viņa brālis vaj citš kāds beedris nogreeza galvu, nokaudams to
 pavisam. Un teem apņēmot pilsētu no visām pusēm un eekurot
 leelu uguni, atnāca salineeki jāšus pee vecā kalna, draudeja
 eenaidneeķeem ar saveem zobiņeem un atvilkās pa citu pusi uz
 pilsētu. Šos eeraudzījuši, kūri atkāpās no pilsētas, salasīja savus
 nokautos un atgriezās pee saveem kuŗeem. Un pārgājuši pāri
 Daugavai, viņi duseja trīs deenas un sadedzināja savus mīrušos
 ar gaužām gaudām. Turaidas libeeši, izdzirduši Rīgu apsētu no
 kūreem un vēledamees pilsētu iznīcināt, salasīja leelu kaŗa spēku,
 nākt kūreem palīgā. Jo daži atkritīgi libeeši, zengaleeši un
 citas tautas gaidīja, kas kūreem izjuks, lai tad visi uz reiz sa-
 nāktu, pilsētu izpostīt. Bet tai pašā deenā eenača saleneeki
 pilsētā, nokāvuši pa salām dažus kūrus un paņēmuši viņu kuŗus.
 Bruņeneeks Markvards, nākdams no Dinamīdes, atgriezās caur
 eenaidneeķu vidu uz pilsētu un peeveenojās vēlāk bruņeēcības
 brāļu beedribai. Nākošā naktī eenača Kaupis pilsētā, līdz ar
 viseem saveem radeem, draugeem un uzticigajeem libeešeem.
 Konrads no Ikšķiles atnāca rīta agrumā ar augšgala libeešeem
 uz klajuma blakām pilsētai, un viņam izdarot leelu rotaļu ar sa-
 veem zirgeem un eeročeeem, iznāca pee ta visi no pilsētas, un
 viņu starpā bij leels preeks. Un tee peegāja kūreem tuvāk un
 sauca viņus kautees, gatavi, sirdīgi mirt vaj uzvaret. Bet rūpe-
 damees vairak par saveju apbērošanu, viņi runāja meera valodu
 un aizgāja pēc trim deenām. Bet libeeši, visas šās nelaimes cē-
 leji, deva Deevam un biskapa kalpeem paši no laba prāta gan-
 darišanu, bez ka tee būtu kļuvuši aizkārti, un apsoliņās būt uztī-
 cīgi. Bet pilsēta pateica Deevam, izglābta caur viņa žēlastību

**Kuršu
vairogs
koka galds**

**Kauja pee
Rigas.**

**Vācu trīs-
zobainās
nagliņas.**

**Kurši
nokauj
savus
eevainotos**

**Kurši
salasa
savus
nokautos.**

**Kaupis
pret
kuršeem.**

**Kurši
aizeet.**

ari šoreiz no paganeem, un nolika, ka pilsētā turpmak svinama Sv. Margreetas deena, kuŗā ta izpestīta no aplenkšanas. Ari Bertolds no Cēsim bija tāi laikā ar latgaleešiem atgriezies no Ugauņijas, aizdedzinājis daudz ceemu, nokāvis daudz paganu un nodarijis visadu ļaunumu, un arī viņš nāca ar leelu pulku ridzeneekiem palīgā; bet kūrēem aizejot, katrs atgriezās uz savu zemi.

Indriķa kronika.

68. Kuršu un lībeešu apbruņojums.

Tādas bruņas, kādas bija vācu kaŗeivjiem, Baltija laikam neleetoja, un vācešu acīs lībeeši izlikās nebruņoti, bez eeročiem. Metala un ādas vairoga veetā kurši sevi aizsargāja, slēpdamees aiz dēlīšiem, tas būtu koka vairogeem. Ari par igaunēem stāsta, ka teem bijuši vairogi, bet neteic, vaj tādi kā kuršiem, jeb vaj isteni ādas, bet laikam no ādas, kā vāceem, jo ja būtu no koka, tad tas gan būtu minets. Ja nu vāceši dēvejuši balteešus par neapbruņotiem, tad tas saprotams tā, ka viņiem nav bijis bruņu, t. ir dzelzs rinķu kreklus, kādi bija bruņiniekiem. *)

J. Krodznieks.

d) Latgaleešu kara gājeeni.

69. Latgaleeši un ugauneši.

To tā nolīcis un pametis tos trīs bīskapus Libijā un atstājis nule kā eesvētīto ceturto savā veetā, bīskaps Alberts aizgāja uz Vāciju, sadabūt svētcēlotajus un visa, nākoša gada vajadzību, lai Libijas draudze, svētcēlotajiem reiz atraujoties, neceestu parāk leelu skādi.

Sakaleeši un ugauneši, vēl līdz šim sveiki un veseli, sasauca tikmēr leelu kaŗaspēku, eebruka latgaleešu novados, iz-Ugaunešu dzenāja tos pa mežiem no paslēptnēm, saķēra dažus Rusinaeebrukums radīniekus un draugus, nogalināja tos, aplaupīja Trikatē Tāli-Latgalē. valdi un apkārtejos novadus un sapulcejās pee Beverinas pils. Un apsēduši pili un kavušeēs visu deenu ar latgaleešiem un pili eesveduši daudz uguns, viņi sacīja: „Vaj jūs peemirsuši savejus, kas nokauti pee Imeras, kā arveen vēl mūs nelūdzat derēt meeru? Bet šee atbildeja: „Un vaj tad jums vairs nav atmiņā savi vecakāje un neskaitami citi, kas nokauti pee Turaidas, ka līdz ar mums netīcat veenam Deevam un nepeņemam kristību līdz ar mūžīgo meeru.“ To dzirdedami, viņi kļuva īgnuma pilni, atkāpās no pils, un aizgāja steigšus ar visu Beverinas vecakee: laupījumu uz savu zemi. Bet Beverinas vecakee, Dotis un Paikis aizgāja uz Rīgu un lūdās pret sakaleešiem palīga. Un Dotis un Paikis. sacēlās svētcēlotaji ar bruņeneceibas brāļiem un bīskapa brālis

*) J. Krodznieks. Iz Baltijas vēstures I.

Ditriķis un Kaupis ar viseem libeešiem un Bertolds no Cēsim ar latgaleešiem, un sapulcejuši Metzepolē leelu kaŗaspēku, tee izgāja pee jūŗas, gāja triju deenu gājumu gar jūŗmalu, nogreezās tad uz Sakalas novadu un gāja trīs deenas pa sliktakajeem meŗa un purva ceļeem; un viņu zirgi ceļā aizkusa, un no teem krita kāds simts un nosprāga; un septitajā deenā viņi nokļuva beidzot pee ceemeem un izdalijās pa visu zemi un nogalināja visus vīrus, kuŗus atrada, un paņēma visus puisenus un visas meitenes, un zirgus un lopus tee aizdzina uz Lambita ceemu, kur bija viņu māja, t. i. sapulces veeta; un nākošā deenā kļuva libeeši un latgaleeši izsūtīti pa tumšajām paslēptnēm meŗos, kur igauņi turejās paslēpušees, un tee atrada vīru un seevū jo daudz, izvilka tos no meŗeem līdz ar visu viņu mantību, nogalināja vīreešus un aizveda citu visu uz savu mājas veetu. Un tee divi latgaleeši Dotis un Paiķis eegāja kādā ceemā, un peepeši teem uzbruka deviņi igauņi un kavās ar viņeem visu deenu; latgaleeši dažus no teem eevainojuši un nokāvuši, krita beidzot ari paši. Trešajā deenā pārgāja kaŗaspēka stiprakee pāri Palas upei, izlaupija visu Nurmungundas apgabalu, aizdedzinādami visus ceemus un apkaudami vīrus, un nokļuva līdz Jervai, greezās tad nakti atpakaļ, izdarijuši rotaļu, saceldami kleegšanu un sizdami vairogus, aizdedzināja nākošā deenā pili, un atgreezās preekā uz Libiju, eedami pa citu ceļu un dalijuši visu laupijumu veenlīdzīgi savā starpā. Un visā Libijā izcēlās leels mēris, un cilveki sāka slimot un mirt, un nomira leelākā daļa ļaužu, eesākot no Turaidas, kur paganu liķi guleja neaprakti, līdz Metzepolei, un tā uz Idumejas pusi līdz pat latgaleešiem un ventiņeem, un nomira vecakee Dabrels un Ninnis un citi. Tāpat mira daudz pa Sakali un Ugauniju un pa citām Igaunijas robežām, un daudz, kas bija izmukuši no zobina asmina, nepaspēja izbēgt rūgto mēra nāvi. Bet kāds mazums Beverinas latgaleešu aizgāja mazā pulciņā atkal uz Ugauniju, saķēra igauņus ejošus uz saveem ceemeem pēc partikas, nokava, kas bija vīreešu kārtas, saudzeja seevas, aizvezdami tās līdz un saņēma daudz laupijuma. Un ejot uz mājām, viņi ceļā satika citus latgaleešus, ejošus atkal uz Ugauniju: ko viņi bija pametuši, paņēma šee, ko viņi nebija padarijuši, padarija šee; kas no pirmeeem bija izmukuši, kļuva no teem nokauti; uz Ugauniju. novadeem un ceemeem, kur viņi nebija nonākuši, aizkļuva šee; un tee greezās atpakaļ, saņēmuši daudz laupijumu un sagūstījuši daudz. Un atgreežotees, šee satika atkal citus latgaleešus ejam uz Ugauniju; kas no agrakajeem nebija deezgan pilnīgi padarīts, kļuva no šeem galīgi papildināts. Jo viņi kava visus vīrus, kuŗus tika saķēruši, netaupīja bagatos un vecakos, bet sodīja tos uz zobina asmini. Bet Rusins tāpat kā citi visi, atreebdams savus draugus, nogalināja visus, kuŗus fika saķēris, citus cepdams dzīvus, citus nomocīdams citādā moku nāvē. Un pārejot ari šeem uz savām pilim, sacēlās atkal citi Beverinas latgaleeši, aizgāja mazā skaitā pa meŗeem uz Sakalas novadu Alisti, atrada visus pa ceemeem un apkava tos no leela līdz

Māja —
sapulces
veeta.

Kaŗa
rotaļa.

Mēris
Libijā.

Vecakee
Dabrelis
un Ninnis
mēra upurī

Latgaleešu
sirojums
uz
Ugauniju.

Rusina at-
reebšanās.

mazam; un nogalinājuši viņu daudz, tee ņēma seevas un zirgus un lopus un izdalīja savā starpā līdz ar visu laupījumu. No tam izbeedeti, alistegundeeši un tāpat tee citi sakaleeši sūtīja uz Rīgu savus sūtņus un saņēma meeru, dodami savus puisenus par galveneekeem un apsolidamees, peņemt kristības sakramentu. Ari biskapa brālis Dītrīkis ar saveem kalpeem un Bertolds no Cēsīm, salasījuši leelu kaļaspēku, gāja zeemai nākot uz Ugauniju un pārgāja pāri Matras upei, atraduši visu to zemi izpostītu no latgaleešiem un Terbatas (Tarbatas) pili atstātu, kas arī no latgaleešiem bija agrak nodedzināta; un eegājuši ceemos un atraduši tur maz ļaužu, viņi gāja uz mežu, kur pagani visbeezakajos beezumos bija sataisījuši aizcirstni, salaizdami krustam un šķērsam leelus kokus, lai, kaļaspēkam nākot tur varetu paglābtees ar savu mantību. Tuvojotees nu kristīto kaļaspēkam tee nāca sirdīgi pretim, turejās ilgi, grūtās peeejas dēļ, bet greeza beidzot muguru, nespēdami leelajam pulkam atstāvet pretim, un izbēdza pa mežu. Bet citi dzinās bēdzejeem pakal, nokava, kuņus tika saķēruši, aizveda seevas un bērņus sagūstītus, aizdzina zirgus un daudz lopu un salaupīja daudz mantas. Jo tur bija sabēguši ļaudis no visa ta novada, turedami visu savu mantību pee sevis. Un dalījuši savā starpā visu laupījumu, viņi atgriezās ar sagūstīteem uz Lībiju. Nosvinot zeemassvētkus un nākot vēl visbārgajam aukstumam un sasalstot staignajeem ceļeem, biskapi sūtīja pa visām libeešu pilīm un pa viseem latgaleešu novadeem, lai nākot vāceeseem līdz kaļā, un izsūtījuši savus bruņeneekus un svētceļotājus un bruņeneecibas brāļus, viņi nospreeda kaļaspēkam sapulcetees pee Beverinas pils. Un Igaunijas biskaps Dītrīkis gāja viņeem līdz, un nosvinejuši zvaigznesdeenu, tee aizgāja uz Ugauniju kādi 4000 vāceesu, kājeneeku un jājeju, un libeešu un latgaleešu tikpat daudz. Un viņi gāja uz Terbatas novadu, pārgāja pāri Matrai un nonāca pee aizcirstņa, kuņ kristīteie agrak bija izpostījuši; un svētceļotajeem tur atdusot, libeeši un latgaleeši un žiglakee no kaļaspēka aizgāja līdz Vaiagai, izlaupīja visu šo novadu un sapulcejās pee Zomelindas pils. Nākošā deenā tee atgriezās pee savejeem uz Vaigu, duseja trīs deenas un izlaupīja visu apkārtejo apgabalu un atdeva mājas un ceemus ugunij par laupījumu, sagūstīja daudz, nokava daudz un saņēma daudz laupījuma. Un aizgājuši ceturttā deenā uz Jervi, viņi izdalīja kaļaspēku pa viseem novadeem, ceemeem un mājām, nokava daudz paganu, tos saķēruši, aizveda seevas un bērņus sagūstītus un salaupīja daudz lopu un zirgu un citas mantas; un turedami Karedas (Karetēs) ceemā savu sapulces veetu, viņi izpostīja visu apkārtni ar uguni. Bet toreiz bija Karedas ceems gauži jauks un leels un pilns ļaužu, kā visi Jervas un visi Igaunijas ceemi, kas vēlāk beeži no mūsejeem nopostīti un nodedzināti. Atgreezdamees pēc trim deenām ar visu laupījumu, viņi aizdedzināja tuvejos ceemus un Mochas un Nurmundas novadus un nonāca tā beidzot pee Virc-ezera (Vorcejerva) un atgriezās pa ledu preekā uz Lībiju.

Gūstekņi
un
laupījums.

Vāceesu,
libeešu un
latgaleešu
kaļā
gājeens uz
Ugauniju.

Eebruceji
aizved
seevas un
bērņus.

Atgreezda-
mees
aizdedzina
ceemus.

e) Zemgaleeši un viņu kaŗa gājeeni.

70. Zemgaleeši pret libeešiem.

Ridzeneeki atsauc uz tam zemgaleešus palīgā, atreebtees
Ridzeneeki eenaideekeem, atgādajušees visu ļauna, ko viņeem padarijuši
 aicina paganu turaideeši, un beeži laustā meera. Bet zemgaleešiem bija
zemga- arveen naidis uz turaideešiem, un viņi preecajās un nāca līdz ar
leešus visu virsaiti Veesturi ridzineekeem pretim ar kādeem trīs tūksto-
palīgā. šiem vīreem. Un nogājuši līdz Gaujai, viņi dalija savu kaŗa
 spēku un deva pusi Kaupim, kas bija kaŗa spēka vadons; jo
Kaupis pārnācis no Romas, viņš bija palicis gaužam uzticīgs un aiz lī-
pēc Romas beešu vajašanām eebēdzis pilsētā un palicis tur gandrīz visu to
ceļojuma. gadu. To otru kaŗa spēka daļu viņi sūtīja uz Dabreļa pili. Un
 Kaupis gāja ar savu kaŗa spēku uz savu pili, kur atradās viņa
 paganu radi un draugi. Un eeraudzījuši negaidot un peepēši
 kaŗa spēku nākam, tee izbijās, un mazums veen viņu sakāpa ap-
 ceetinajumos, pili aizstāvet. Leelakā daļa no viņeem izlēca pa-
 kaļpusē no pils un mekleja eebēgt mēžos un kalnājā. Bet kri-
 stītee, sirdīgi apkaŗojuši pili, uzkāpa beidzot virišķi augšā, un
 pārspējuši eenaideekus un izdzinuši no apceetinajumeem, viņi
 eeņēma pili un nokāva gandrīz 50 paganu, dzidamees teem visur
Kaupja pa pili pakaļ, un tee citi izbēdza. Paņēmuši tad visas mantas
pils node- un daudz laupījuma, viņi aizdedzināja pili. Bet redzedami uz-
dzinašana. kāpjam uguni un dūmus un Kaupeja pili degam, Dabreļa pils
 libeeši salasījās otrpus Gaujas visi savā pili, bidamees, ka viņeem
 un viņu pilij nenoteek tāpat; un tee gaidīja eenaideekus, sa-
 kāpuši apceetinajumos, un turejās, teem nākot, sirdīgi pretim.
Dabrels Jo tos eestiprināja viņu vecakais Dabrels un aizdeva teem sirdibu,
aizstāv ka reiz vilisteeši, sacidami: „Turaitees, vilisteeši, sirdīgi un kau-
savu pili. jatees, kā nekalpojat ebrejeešiem.“

Bet svēteļotaji ar zemgaleešiem apkaŗoja pili visu deenu
 un nespēja to eeņemt, un kādi no viņeem, raudzīdami mazumā
 uzkāpt no otras puses, pameta tur peecus no savejeem, nokautus
 no libeešiem. Redzedami pili stipru un neeeņemamu, viņi no
 tās atkāpās un atgriezās, izlaupijuši to apgabalu, uz savām
 mājām. Pārejot viņi apstājās ar visu kaŗa spēku pee Rigas un
 dalija līdzpaņemto laupījumu. Un biskaps, Deevu teikdams, at-
 laida zemgaleešus ar preeku uz savu zemi.

Indriķa kronika.

71. Zemgaleešu un vāceešu draudzīgās atteecibas.

Ridzeneeki un kristītee, kas atradās Libijā, vēlejšās šāī laikā
 meeru, un tas nenāca; viņi mekleja laba, un lūk iztrūkšanās!
Veesturs Jo Kreeveem aizbēgot, viņi domajās izmukuši no Karibdas, bet
līdz vēl draudeja Skillas breesmas, jo zemgaleešu vadons Veesturs sa-
vāceešus gatavojās uz kaŗu pret leišeem, atgādajees visu karu un visu ļau-
palīgā. numā, ar ko tee viņu beeži bija peemeklejuši visās Zemgales

robežās, un lūdza Rigā kristītos gauži pēc palīga, tadēļ ka agrak nācis ridzeneekem palīgā, apkaņot citus paganus; un bez tam viņš vēstīja savu deevu izmēģinašanu kritušu uz labo pusi. Ridzeneeku vecakee leedza savu palīgu, nerūpedamees gar viņa deevu izmēģinašanu, visvairs savejo maza skaita dēļ, un runāja kaņam pret leišeem visadā ziņā šim brīdim pretim. Bet peelausti no saveju uzstājīgas lūgšanas un dažu bezprašu stūrgalvības, kas tam gribeja eet līdz, viņi nospreeda teem kaņa neaizleegt, bet paklausot, viņus sūtīt kaujā, lai tee nesaskādetos savā meesā un dvēselē. Ta nu sūtīja Veesturim viru peedesmit jeb druscīņ vairak līdz, bruņneekus, stopneekus un arī dažus bruņneecības brāļus. Paņēmuši līdz idumejeešu preesteri Danielu, viņi aizgāja uz Zemgali. Nākot teem nu jāšus un viņu eeročeem spīguļojot, zengaleeši tos saņēma jo laipni. Un sūtīdami pa visām savām robežām, tee sakrāja leelu kaņaspēku, un nogājuši Leetavas tuvumā, viņi duseja nakti un dusedami izprasīja savus deevus pēc nākotnes, izdarīdami mēģinašanu, un izlūdās no viņeem labvēlibu un izmekleja, un vaj vēstis par viņu atnākšanu teem aizskrējušas preekšā un vaj leiši sapulcejušeas ar viņeem kaņot. Mēģinašana iznāca tāda, ka vēstis izgājušas un ka leiši gatavi uz kaņu. No tam pārak iztrūkušeas, zengaleeši uzaicinaja vāceešus, eet atpakaļ, gauži bīdamees no leišu uzbruceeneem. Bet vāceeši atbīldeedami sacīja: „Lai tāļu no mums to darīt, ka no viņeem bēgam un padaram savai tautai kaunu. Eesim labak saveem eenaidneekem pretim, vaj varbūt nepaspēsīm ar teem kautees.“ Un zengaleeši viņus nevoreja norunat. Jo zengaleešu bija leels pulks, un uz teem vāceeši paļāvās. Lai gan stipris leetus visu pārpludināja, tomēr viņi sirdīgi eebruka Leetavā un izdalīja savu kaņa pulku pa ceemeem, bet atrada tos tukšus un visus virus aizbēgušus, līdz ar seevām un bērneem. Bīstīdamees, ka gaidams kautiņš, viņi salasījās cik ātri veen varedami kopā un sagatavojās, ne ko nekavedamees, tai pašā deenā eet atpakaļ. To nomanīdami, leiši viņeem lidoja visapkārt uz saveem ātrajeem zirgeem un jādīja pēc sava eeradama šurp un turp, te bēgdami, te atkal dzīdamees pakaļ, un eevainoja jo daudz ar saveem šķēpeem un savām lingām. Vāceeši saspeedās ķīli un lika zengaleešeem eet pa preekšu, paši sargadami kaņa spēku no muguras puses. Bet sākdami tūdaļ bēgt, viņi samīnās cits citu paši, citi bēdza uz purveem mežā, un visa kaņa nasta krita uz vāceešeem. Lai gan, dažeem no viņeem sirdīgi turotees, tee ilgi kavās, tomēr, būdami skaitā maz, tee nespēja tādām pulkam atturetees pretim. Bija tur arī klāt sirdigee vīri Gervins, Raboōs un daži citi; tee pa daļai krita, eevainotī pēc ilga cīniņa, pa daļai kļuva aizvesti no eenaidneekem sagūstīti uz Leetavu; citi izbēdza un nonāca Rigā pavēstīt, kas noticis.

Dzīrdedama par saveju bēgšanu un arī par leišu sirdību, pilsēta noskuma; un ridzeneeku kokle pārvērtās noskumšanā un viņu dseemas gaudās. Un peesaukdami debesis, visi vecakee un saprātīgakee vīri nospreeda, ka turpmak nekad vairs neesot japa-

Bruņneeki ar zengaleem pret leišeem.

Eebrukums Leetavā.

Leišu uzvara.

Ridzeneekļaujās uz pagānu pulku, nei arī ar pagāneem kopā jakaujas pret nospreēž citeem pagāneem, bet ka jauzticotees Deevam un javirsōtees sirdīgi ar zem- pagāneem virsū ar jau kristiteem libeešēem un latgaleešēem. Tā gajeem arī notika. Jo tāi pašā gadā kļuva svētās jumpravas karogs no nekad libeešēem, latgaleešēem, un vācešēem ar Deeva palīgu, kas veevairs ne- nīgi pārvarejis visas valstis, nonests uz Igauniju un tā jo projam beedroteespee viseem apkārtejeem igauņēem un visām apkārtejām ciltim.

Uz tam eebruka Zemgalē leiši ar leelu kaņaspēku un sāka kaut un izpostit visu ko veen atrazdami. Bet teem ejot atpakaļ, zengaleeši nokava viņus gandrīz visus, uzglūnedami teem pa ceļēem un apcirzdami mežus. Un no laupijuma viņi godam sūtija ridzeneekēem dāvanas.

Indriķa kronika.

72. Zengaleeši gluži sakauj ordeņa brāļus.

Otru deenu, paēdušēem, steigšus atskrēja kāds vēstnesis, mestram paziņodams, ka zengaleešu spēks to pašu nakti dzīvojis gar lkšķīli postidams. No pils to gan atsargājuši, tomēr posta noticis deezgan. Tā vēstnesi dzirdeja stāstam. Pils sētu zengaleeši esot nodedzinājuši, un tee saņēmušees tur leelu laupijumu. Bet tee pa leelakai daļai atnākuši kājām, kamlabad tad drīz veen panākami. Tā vēstnesi dzirdeja sakam. To sazinājis, mesters viseem tūdaļ lika sapostees, cik veen brāļu bij Rīgā.

Ziņa par zengaleešu uzbrukumu lkšķīlei. Kas bij labprātīgi, gaitās gājeji un pūliņēem ko dereja, tee no sirds par to preecajās. Bet neveenu netaupija un tee preecīgi izgāja gaitās. Palika tikai atpakaļ Vilandes un Veisensteines pilskungi un cits neveens. Tee citi visi gāja līdz mestra Vilekina pulkam. Bet mesters lūdza kādu brāli, lai tas paleek viņa veetā; tas arī notika, steigšus apspreežotees. Tad ilgaki vairs nekavedamees, viņš lika savam kaņa spēkam jāt uz kādu muižīņu, (Hof), kuņu sauc par Rīgas salu (Rigeholm) un kas atradās netāļ no pilsētas. Bet mesters Vilekins lūgšus lūdza, lai turp pee viņa aizeet, kas veen tik vēl gribetu eet pulkam līdz. Viss notika pēc viņa prāta, un pee brāļu pulka redzeja no kalpeem dažu labu brašu varoni. Viņu bruņas mirdzeja un bruņu cepures spiguļoja kā glāzs. Cik tur bij latveešu un libeešu, tos arī paņēma līdz, un no teem redzeja atnākam kādus divisimts. Pilsēneeku un krustnešu tur gana redzeja kādus sešdesmit, visus braušu varoņus un labprātīgus gājejus; tee visi atnāca pee brāļu pulka. Tad kaņa spēku sarikoja kā peederas, un tam pateica, kur lai kaujotees katrs nostājas. Bet kaņogu uzticeja brālim Bertholdam no Šauenburgas; visi brāļi uz to tureja labu prātu, un tas uz labeem tikumeem nebij mudinams, aba būdams diženu vīra prātu, ko tāi gaitā no viņa peeredzeja. Tad apzinājuši, ka atnācis viss viņu kaņa spēks, tee ilgaki vairs nekavejās, un kaņa spēks steigšus saposās eet. Izgājuši gaitās, tee steidzās nekavedamees līdz kamēr nonāca lkšķīlē; tur dzirdeja visu pateesību, kāds posts bij nodarīts. Mesters tomēr lūdza tam pateikt, vaj jau

Latveeši un libeeši pret zengaleem.

ilgam kamēr pagani atgriezušees atpakaļ. Tad Ikšķiles pils, kurās vārdu jau pirmak mineja, kāds bruņeneeks mestram tūdaļ izteica, kurp lai tas eenaidneekem dzenas pakaļ, kādā laikā tas noticis un kad īsteni eenaidneeki aizgājuši projam. Uguns vēl gaiši dedza; no kam bij gan redzams, ka tas no rīta noticis. To paziņoja ari mestram, un tas maz ko vairs kavejās. Kurp tad nu pagani pa preekšu bija gājuši, turp viņš pa pēdām teem dzinās pakaļ. Paganu prāts nestin nesās uz mājām; bet brāļu kaŗa spēks teem steidzās pakaļ, kauču skaitā tas nebija leelaks kā pavisam kādi peecisimts vīri. Zemgaleešu tomēr bij daudz vairak; ļaužu, kas gatavi kautes, bij četrpadsmit simti, kā to pēc gana redzeja. Bet brāļi bij izgājuši klajā, un lai būtu par labu vaj ļaunu, kur veen eenaidneekus atrazdami tee gribeja teem stātees pretim, Deeva un kristigas ticibas labad. Teem ari bij žēl par to nelaimi, kas notika Stalī pee Rigas*). Tad sacija mesters Vilekins: „Zemgaleešeem padarisim breesmas, jeb vaj mēs visi lai paleekam pagalam.“ Brāļeem, kas mestram bij līdz, tas tomēr visai bij pa prātam, kad tas runaja tik drošu valodu, jo prāts teem nestin nesās eet eenaidneekem virsū. Bet tee izgājās pa dažu labu nelāga ceļu, kur nekad vēl nebija taisiti nei tilti, nei laipas. Tris deenas tee bij gaitās, ceezdami leelas grūtibas, un tee palika slapji dažā labā upē. Trešā deenā, vakaram peenākot, kaŗaspēks apmetās lēģeri pee upes kādā mežā, gribedami tur atpūstees. Mežs bij beezin beezs, un teem nebij vajadzigi ne kādi meeti, kur zirgus pōeseet; tos pameta mežā. Kad nu kaŗaspēks bij sanācis kopā un apmetees atpūstees, tad cirta, ka viss mežs skaneja un visur eetaisija uguns kurus; jo ļaudis bij peekusuši un ari viņu zirgi, katris vēlejās meera. Tad dažs nolikās gulet, kas nekad vairs nepārnāca mājā. Pagani bij gan sadzirdejuši, ka teem nāk pakaļ. Tad nu apmetees, kaŗaspēks, gribeja atpūstees un bij gluži bez rūpēm. Bet zemgaleeši tale pat jau bij turpat tuvumā. Tam otram kaŗaspēkam tomēr tas nebij zinams. Tad pagani nelaiskojās un lika brašeem varoņeem gana izlūkot brāļu kaŗaspēku un apskatīt viņu lēģēra veetu. Izlūkeem tomēr prāts nesās pasteigtees. Kaŗaspēka ugunis bij gana redzamas, un tee peenāca tik tuvu, ka aplūkoja visu kaŗaspēku. Vēl to pašu nakti tee pārgāja atpakaļ un sacija: „Mums tikai kāds mazs spēks no Daugavas atnācis pakaļ.“ Tad kāds zemgaleetis sacija: „Gana mums viseem zinams, ka brāļu kaŗaspēks mums nē reti nodarijis daudz posta; tamdēļ sataisatees turetees, un lai ņemamees kautes, tagad laiks, jo kaŗaspēks mums tuvumā. Pārvaram brāļus, tad Kalna muižas pilij ļaet bojā. Tee tūdaļ atstās to pili, un tā mūsu zemei būs meers. Bet mums ļaazeet no savas zemes, kad šī pils paleek stāvam. Tad labaki ka mirstam, ne kā tā aļzeedami postā. Tadēļ ne-
taupisim savu dzīvību. Bet gribēs mums deevi dot ļaimi, tad mūsu spēks te deezgan leels, ka atturamees pret šo kaŗaspēku,

Mestra
kaŗaspēks
dzenas
zemga-
leem pakaļ

Ordeņa
brāļu un
zemgaļu
sastapša-
nās mežā.

Zemgaļu
ciņas
vajadzība.

*) Te domats kāds zemgaleešu uzbrukums, kas bruņeneekus pārsteidza nakti brāļu zirgu stalī (Marstal).

kas mums no Daugavas atnācis pakal.“ „Šis padoms mums viseem labs un derīgs, tā kaŗaspēks sacīja vispārim, par to visi preecajamees.“ Tad laupījumu tee tūdaļ aizsūtīja uz Zemgali un paši ari vairs ilgak nekavejās. Kaŗaspēku nopulcejuši deezgan veenlidzīgi, tee kārtīgi gāja pretim brāļu kaŗaspēkam. Patlaban gaisma ausa. Tad mesters sacīja uz kādu vēstnesi: „Leekat brāļeem atnākt.“ Dzirdedami to vēsti, tee sanāca pee mestra, cik veen viņu bij tai pulkā. Viņš pasēdās ar teem apspreestees un lūdza kādu brāli, lai tas leek pārlūkot sargus un ari lai gana apskatas, vaj nav eeraugamas kādas svešas pēdas. To mesters lūdza aplūkot. Izsūtīja izlūkus; bet tee tūdaļ atnāca atpakaļ un teica: „Eenaidneeki nāk!“ tos tepat pamanijām, gana nopulcetus. Mūsu kaŗaspēkam te gluži tuvumā.“ Mesters tomēr sēdeja sapulcē, un visi brāļi izlūku tā dzirdeja runajam. Tādu valodu dzirdedami, tee vairs nekavejās un žigli steidzās turetees pretim. Kas bij eecelts par kaŗoga neseju, brālis Bertholds, tas varons, tas paņēma kaŗogu savā rokā un tūdaļ izgāja kādā klajā veetā. Bet brāļi neveens nebij skubinami, tūdaļ tee atnāca pee kaŗoga; ari pilsētneeki un krustneši gribeja palikt pee sava kāŗoga. Zemju ļaudis tomēr vēl nebij sakārtojušees, jo tee bij apmetušees mežā. Tad kāda daļa atnāca turetees pretim, bet tee ātri aizbēdza no kaŗaspēka, un dažam labam tā notika, ka tas eenaidneekus nedabuja ne redzet. Tee bēdza mājup, savus zirgus pamezdami mežā. Bet tur bij dažs labs brašs kalps; tee turejās gana tikuši, kā peederās, un palika pee saveem kungeem. Tad dažs labs vīrs diženi nāca pa mežu, nezdams preekšturamas bruņas. Bet brālis Folmars, tas varons no Bernhauzenes, nepameta savu vīra prātu. Paganus eeraudzījis, viņš droši skrēja viņu pulkā eekšā; jo prāts tam nestin nesās eet eenaidneekem virsū. Viss pulks tam speestīn speedās pakal; bet tikai viņš veens pats bij jāsus; tee citi kavās kājām. Tad tur redzeja cērtam un duŗam, un pagani atkāpās. Vairak kā dividesmit no teem guleja nokauti; tee citi bēdza no kaŗa drausmas. No kalpeem tomēr ari kāda daļa guleja gar zemi. Brālis Folmars kā varons tā atnāca atpakaļ pee sava kaŗoga. Bet viņš saskubināja savu zirgu un skrēja atkal eenaidneekem virsū. Tad to varonu nokava, un tas mira ar drošu vīra prātu. Viņa dvēselei novēlu daudz laba. Bet mesters uzsauca brāļeem, lai tee nāk laukumā. Tomēr laukums bij par mazu, tā ka tee burzā nevarēja kā peederas uz cīņu nostātees. Tad redzeja nākam šurp kādu leelu pulku; no tā tee nevarēja izvairitees, un teem tūdaļ bij tam jastājas pretim. Brāļi nebij skubinami, tee gana cīnijās pee sava kaŗoga; ari kalpi bij labprātīgi kavejees. Bet nāca šurp vēl cits kāds pulks un eegāja starp brāļeem un zirgeem; jo teem prāts nesās pēc brangā laupījuma. Tad brāļi, tos pamanijuši, tūdaļ greezās turp ar savu kaŗogu. Bet tee no zemgaleešeem neaizsargāja nei zirgus, nei sevis pašus, jo viņu spēks bij teem par leelā. Zemju ļaudim tas bij par leelu nepatīkšanu, un dažs labs laidās bēgt. Tā brāļi breesmās palika veeni, skaitā kādi četra-

Kauja.

desmit un pavisam kādi peedesmit vāceši, un zemgalešu pulks
tos gluži eļenca. No teem citeem kāda daļa aizbēdza projam,
nemekledami nei tiltus, nei laipas. Pēc tomēr tos pa daļai sa-
ķēra; bet daudz ko apkava. Mestru redzot kaujamees, tad notika
daža laba dižena cīņa. Brāļi kavās kājām, bet ari zemgaleši
nebij jāšus. Uz abām pusēm gāja grūti, un cauri bruņām redzeja
speežamees dažus labus sarkanus sveedrus; tur dzirdeja zobinus
skanam un redzeja bruņu cepures pāršķelam, un uz abām pusēm
nokauti pakrita uz kaujas veetas. Aiz dūreeneem un cirteeneem
dažs labs nolēcās zemjup, ka aizmirsā visus savus prātus un
sēstin apsēdās zemē. Pagani no brāļiem daudzkārt atkāpās mežā,
un kaŗa drausmā tee uz abām pusēm zaudeja dažu labu brašu
varonu; bet no brāļiem šai veetā trīsdesmit trīs dabuja galu;
tee citi apkusa kautees. Sešiem nogadijās, ka tos eevainotus
sagūstīja, un tikai veens brālis izcirtās pulkam cauri. Dažs labs
zemgaleetis to redzeja sava paša acim un pēc runaja par to, kā
pateesīgi bijis. Viņš nocirta no teem kādu vīru, un zirgs viņu
pārnesa mājā, kauču sveedeeneem eevainotu. Tomēr viņš gana
atspirga no savām kaitēm. Bet mestru Vilekinu nokava; tas
pateesīgi nožēlojams. Viņš tai zemē bij savaldījis peecus gadus
un peecus mēnešus, tas teesa, un mira Deevam par godu pee
viņa miļās mātes karoga. Tad nu mums jālūdz mūsu miļā jum-
prava, lai ta apžēlojas par viņeem viseem; jo viņa tikumu tik
pilna, ka ta labprāt to dara, un tee ari izlēja savas asinis viņas
dēla labad. Kaŗa lauks bij sarkans no asinim. Tad kas no kau-
jas ar mokām izglābās, tam prāts nesās uz Rīgu. Bet zemga-
leeši teem dzinās pakaļ un veda tos saķertus atpakaļ; tikai čak-
lakee pārķļuva mājā. Rīgā dzirdedami, ka tik daudz no viņeem
apkauti, tee visai nožēloja savus draugus, kas kaujā dabujuši galu.
Bet ari zemgaleešiem bij ta nelaime, ka viņu kungs bij pagalam,
un teem sacēlās dusmas uz brāļiem, kas kaujā bij sagūstīti. Vee-
nam kādam tā notika: to uzsēja uz zirga un nodarija tam tās
mokas, ka meta uz to ar metamām vālēm (Klupfel), kamēr bij
pagalam. Kad tas bij miris, tūdaļ ņēma citu kādu brāli un to
sadedzināja, uzlikdami to uz restēm un tā viņu atpestidami no
dzīvības. Tad trīsdesmit peeci bij pagalam, un četri tikko palika
dzīvi, tomēr sagūstīti būdami. Tā kauja beidzās. Zemgaleši
preecājās, ka teem tā bij izdevees, un tee pateicās saveem dee-
veem, ka kaujā teem gana veicees. Tee saņēmās eeročus un zir-
gus dažas labas markas vērtībā un greezās ar sagūstīteem atpa-
kaļ uz savu zemi. Tee pēc tos atveda pret izpērkamu maksu, un
kas nenomira, pārnāca atpakaļ gana eepreecets un no paganeem
izpestīts. Bet pa visu zemi dzirdeja žēlojamees, ka mesters Vile-
kins nokauts līdz ar soģeem un viseem pilskungeem, kas bij
gājuši viņa pulkam līdz. Brāļu skaits, gaitās izejot bij pavisam
četradesmit; no teem trīsdesmit peeci bij pagalam un četri tik
ar mokām palika dzīvi, tos kaujā sagūstot. Peektajam tomēr tā
nogadijās, ka tas izglābās cīnidamees.

**Zemga-
leešu pulks
eelenc
vāceesūs.**

**Bruņas un
asinis.**

**33 ordeņa
brāļu gals.**

**Tikai veens
ordeņa
brālis
izglābjas.**

**Kaŗalauks
sarkans no
asinim.**

**Zemga-
leešu
uzvaras
preeks.**

IX. Politiski dokumenti un līgumi.

73. Honorius III. verbietet den Gebrauch der Eisenprobe bei den Neubekehrten im J. 1222.

Honorius III. etc. Dilecti filii noviter in Livonia baptizati gravem ad nos querimoniam destinarunt, quod fratres, Templariorum ordinem in Livonia profitentes, et alii quidam advocati et iudices, qui temporalem in eis potestatem exercent, si quando de aliquo alio crimine infamantur, eos ferri candentis iudicium subire compellunt, quibus, si qua exinde sequatur adustio, civilem poenam infligunt, qua re conversis et convertendis scandalum incutiunt et terrorem. Quum igitur huius modi iudicium secundum legitimas et canonicas sanctiones sit penitus interdictum, ut pote in quo Deus tentari videtur: mandamus, quatenus dictos fratres et alios, ut ab huiusmodi conversorum gravamine omnino desistant, monitione praemissa per censuram appellatione remota compellas.

74. Balduin von Alna schliesst mit einem Theile der Curen einen Vertrag über die Annahme des Christenthums, d. 28. Decbr 1229.

Frater B (alduinus), monachus Alnensis, domini Othonis cardinalis, sedis apostolicae legati, poenitentiaris ac nuntius, omnibus Christi fidelibus in perpetuum. Cum, inspirante gratia spiritus sancti, ubi,

Honorijus III. noleedz pārbaudijumu ar dzelzi pee jaunatgreestem 1222. g.

Honorijus III. u. t. t. Miļee bērni, tikko kristitee Livonijā ar grītu žēlošanos mums ziņu deva, ka brāļi, pee Tempļa ordeņa Livonijā peederoši, un citi daži pārvaldneeki un soģi, kuņeem laiciga vara par viņeem ir, kaut kādā nozeegumā tos apvainojot, ar baltu dedzinātu dzelzi pārbaudijumu uzņemt peespeež, un, ja viņeem sekas ir apdedzinašanās, sodu uzleek, no kam atgreestos un atgreežamos eenestas teek jukas un bailes.

Tā ka tādi pārbaudijumi pēc likumu un baznīcas aizrādijumeem ir pilnīgi noleegti, kā deeva kārdinašanas, — mēs pavēlam, lai minete brāļi un citi no tādas šo jaunatgreesto spīdzinašanas pavisam atstājas, un lai tos pēc eepreekšejas peerunašanas un atraiditas apelācijas caur baznīcas sodeem peespeestu.

Tulk. K. Straubergs.

Alnas mūks Balduins noslēdz ar daļu no kūrēem līgumu par kristīgas ticības peenemšanu.

Brālis Balduins, Alnas mūks, kunga un kardinala Otona, apustuļu krēsla sūtņa mantzinis un vēstneeks, vīseem Kristus ticīgeem mūžīgi mūžam. Tā kā apdvests no Svētā Gara svētības, kur, kad un cik tas

quāto, atque quantum vult, Lame-
 mechinus rex, et pagani de Curonia,
 de terris Esetua, scilicet Durpis, et
 Saggara, et Kiligundis, quarum haec
 sunt nomina: Tnargolara, Osua,
 Langis, Venelis, Normis, Kiemala,
 Pügawas, Sarnitus, Riwa, Saceze,
 Edualia, Aliswanges, Ardu, Alo-
 stanotachos, et de aliis Kiligundis
 villis ex utraque parte Winda sitis,
 offerrent se ad fidem Christi susci-
 piendam, terras suas, se et obsides
 suos per manum nostram ad manus
 domini papae conferentes; omni-
 modae eiusdem ordinationi stare
 perpetuo promiserunt. Nos vero,
 domini papae vices in hac parte
 agentes, de communi consilio eccle-
 siae Rigensis, abbatis de Dune-
 munde, mercatorum omnium, mili-
 tium Christi, peregrinorum, ac civium
 Rigensium, tale cum eis pactum
 inivimus, et firmavimus conditionem,
 videlicet, quod in continenti sacer-
 dotes recipient, auctoritate nostra
 sibi destinandos, honeste in neces-
 sariis procurabunt eos, et eisdem,
 tanquam veri Christiani, in omnibus
 obedient, et eorundem per omnia
 salutariibus monitis acquiescent; ab
 hostibus eos, sicut se ipsos, defend-
 ent; ab eisdem omnes, tam viri,
 quam mulieres et infantes sacri
 regenerationem bap-tismatis indilate
 recipient, et aliorum ritus Christi-
 anorum observabunt. / Episcopum
 autem, domini papae auctoritate,
 instituendum eisdem cum reverentia
 et devotione tamquam patrem suum
 et dominum, recipient, et in om-
 nibus, tamquam domino suo et
 episcopo, aliorum more debito
 Christianorum, perfectissime obe-
 dientes, eidem obtemperabunt, ipsi
 reverentiam ac subiectionem, domi-
 no et episcopo suo dicitam, impen-
 dentes. Ad ea vero iura, quae
 persolvere tenentur indigenae de
 Gothlandia, per omnia perpetuo

grib, kēņiņš Lamekins un pagani
 no Kuronijas no Esetuas novadeem,
 t. ir Durpis (Durbe), Zaggara (Sak-
 kaleja) un kiligundām (pagasteem)
 kuru vārdi ir sekošee: Thargolara
 (Targale), Osua (Ušava), Langis
 Venelis, Normis, Kiemala, Pügavas
 Sarnitas, Riva, Zaceze, Eduali-
 (Edole), Aliswanga (Alšvanga), Ar-
 dus, Alostanotachos un no citām
 kiligundēm, ceemeem abpus Ventai
 esošeeem, peeteicās peeņemt Kristus
 ticibu, savas zemes, sevi un savus
 ķilneekus caur mūsu roku kunga un
 pāvesta rokā nododami; visadā viņa
 rīcībā būt uz mūžigeem laikeem ap-
 solijās. Tad mēs kunga un pāvesta
 veetā tajā gadījumā būdami, kopā
 un saziņā ar Rigas baznicu, Dina-
 mindes abatu, viseem tirgoņeeem,
 Kristus kaņeivjeem, ārzemneekem
 un Rigas pilsoņeeem uz tādu līgumu
 eegājām un apstiprinajām notei-
 kumu, proti, sekošos: ka pastāvigi
 viņi uzņems preesterus, kuņus mūsu
 noteikšana teem apzīmēs, godigi
 tos ar nepeceesāmo apgādās, un
 viņeeem kā īsti kristīgi, visās leetās
 paklausis un ar viņu visās veetās
 svētigeem atgādinajumeem meerā
 būs; no eenaidneekem tos, kā
 sevi pašu sargās; no teem visi,
 gan viri, gan seevas un bērni, svē-
 tas kristibas atdzemdinašanu bez
 eerunas peeņems, un citu kristigo
 ritualus turēs. Bet biskapu, kuņš
 caur kunga un pāvesta noteikšanu
 viņeeem tiks eestādīts, ar godbijību
 un pazemību, kā savu tēvu un
 kungu uzņems, un visās leetās kā
 savam kungam un biskapam, kā
 citeem kristigeem tas peenākas, vi-
 supilnigaki padodamees, tam pa-
 klausis, un viņam godbijību un pa-
 devību, kungam un biskapam pee-
 nācigo, pretim nesīs. Līdzīgi teem
 peenākumeem, kādus maksat pee-
 nākas Gotlandes veetejeem eedzī-
 votaļeeem, par visu notaļ teem nāk-

tenebuntur episkopo suo, suisque praelatis annuatim persolvenda, ita quod nec regno Daciae, nec Sueciae subiiciuntur. Perpetuam enim eis indulsumus libertatem, quamdiu eos apostatare non contigerit; pacto tamen inito et in chartula praesenti conscripto robur perpetuum obtinente, expeditiones super paganos tam pro terrae Christianorum defensione, quam pro fidei dilatatione faciendas frequentabunt; infra biennium domino papae se praesentabunt, et secundum eiusdem, arbitrium per omnia perpetuo se habebunt, et ordinationem. Medio autem tempore instituta nostra perfecte servantes ac praecepta, nobis obedient in omnibus, et per omnia obtemperabunt, salva in omnibus auctoritate domini papae. Quid ut perpetuam obtineat firmitatem, praesentam cartam exinde conscriptam, sigilli nostri, domini H. Lealensis episcopi, et aliorum supra denominatorum munivimus appensione. Actum anno Domini MCCXXX in die Innocentium*.

sees maksat savam biskapam un saveem prelateem ikgadus, tā ka ne daņu ne Zveedrijas ķēņiņeem tee nebūs padoti. Jo mūžigu bribu mēs viņeem atvēlejam, cik ilgi viņeem atkrist neeenāks prātā; tomēr pēc līguma noslēgšanas un eerakstišanas šajā grāmatā, kad viņš nāks spēkā uz mūžigeem laikeem, viņi kaŗa gājeeni pret paganeem kā kristigo zemes aizsardzibai, tā ari ticibas izplatišanai vajadzigeem, jaizdara beeŗaki; divu gadu laikā viņi kungam un pāvestam preekšā stādisees, un pēc viņa lēmuma un rikojumeem arveenu visās veetās turesees. Bet starplaikā mūsu rikojumus un preekŗakstus pilnībā turēdami, viņi mums klausis visās leetās un visur padosees, pee kam paliks neaizkārta kunga un pāvesta noteikšana.

Lai tas būtu mūžīgā spēkā, šo grāmatu tad sastādītu, mūsu, ar Leales kunga un biskapa un citu augšā mineto zīmogus peeleeķot, apstiprinajam.

Ta Kunga 1230. g. Nevainigo deenā (28. dec.).

Tulk. K. Straubergs.

75. Līgumi ar kurŗeem 1230. gadā.

Pēc trešā Livonijas biskapa Alberta nāves izcēlās strīdus Bremenes arķibiskapa un Rigas dombaznicas kapitula starpā, kam peenākas teesiba vēlet jaunu biskapu. Arķibiskapam, kas Livonijas baznicai bija devis trīs pirmos biskapus, ūķīta, ka viņa teesibas, kā metropolitanbiskapa, nav izdzisuŗas un tadēļ viņam jaceļ jauns biskaps Rigai. Turpretim dombaznicas augstakee garidzneeki aizrādija, ka Bremenes arķibiskapa virsteesibas pāvests 1213. gadā atcēlis un ūo atcēlumū vēlak vēl kādas reizes atkārtojis, ka Livonijas baznica caur to tikusi patstāvīga un neatkarīga. Tomēr arķibiskaps neatkāpās un apzimeja par Livonijas biskapu sava kapitula locekli, skolas preekšneeku Albertu Zuerbeeru. Rigas Sv. Marijas baznicas (doma) kapituls atkal iz sava vidus eecēla premenstrateeŗu ordeŗa mūku Nikolavu. Nu bija

*) Bunge, Urkundenbuch.

divi biskapi, un kam īsti būt, to nācās izšķirt pāvestam Gregoram IX. Šis atdeva leetas meklešanu legatam Vācijā kardinalam Ottōnam, kurš pagaidam par biskapības pārzini eelika savu biktstēvu mūku Alnas jeb Alvas Balduinu. Šim nu laikam bija likts pēe sirds, raudzitees uz baznīcas un pāvesta labumu, kā to bija jau eesācis un pa daļai izvedis bijušais legats Viļums.

Kad nu Balduins bija nonācis Rīgā, pašu laiku radās kuršu jautajums. Lībji bija kristīti, latveeši labprātīgi peeslējušeēs vāceem, igauņi galīgi nomākti un noklusinati un visas zemes Daugavas zeemeļos vācu eekarotas; ari zemgaļi bija it kā ceļā klausit vāceem. Atlikās tik kurši, kuņi joprojam vēl dzivoja savā vaļā un turpināja savu parasto sadzīves veidu. Kurši gan nebūs bijuši tik stulbi, ka nebūs manījuši, ka nu būs viņu rinda izbaudit vācu dzelzsdūri. Tadēļ viņeem bija jālūko iztikt ar vāceem labā ceļā, izkaulejot pēe tam cik eespējams labakus noteikumus.

Kuršeem ar preeku nāca pretim Balduins. Šis cēla viņeem preekšā tādus noteikumus, kas bija leelakā mērā labvēlīgi. Vispirms uz viņa uzaicinājuma atsaucās Peeventas kurši ar Esestuas valdneeku (dokumentā nosauc viņu par „rex“) Lammechīnu preekšgalā. Ši valsts dalījās divā pavalstīs: Durpis un Zaggōra ar ceemeem (Kiligundae): Thargolara jeb Thargolae, Osua, Langis, Venelis, Normis, Kiemala, Pūgavas, Zarnitus, Riva, Zaceze jeb Zauge, Edualia, Alisvanges, Arduš, Alostanoachos un citas Kiligundas, ceemi (villae) viņpus Ventas. Līgums ar kuršeem skan: „Kurši solas peenemt kristību, caur mūsu rokām atvēledami savas zemes un dodamos ķilneekus pāvestam. Viņi uzņemas notaļ un stingri turetees pēe pāvesta pavēlēem. Mēs atkal, kas no pāvesta esam eecelti par rīkotajeem, uz Rīgas baznīcas, Daugavgrīvas abata, visu tīrģoņu, Kristus kaņeivju brāļu, krustnešu un Rīgas pilsoņu kopeju lēmumu slēdzam ar viņeem (t. i. kuršeem) līgumu un apstiprinam šo norunu, zinams tad, ja viņi tūlin uzņems preesterus, kādus mēs viņeem apzīmesim un solas apgādat viņus ar visu vajadzīgo un visās leetās klausīs, kā tas jau peenākas isteem kristīteem un jutisees eepreecinati no viņu svētīgām pamācībām, aizstāvešot, kā sevi pašus, pret eenaidneekem, bez kavešanās visi, kā vīreeši, tā seeveetes un bērni peenems kristību un turetees pēe visu citu kristīto baznīcas eerašām (ritus). Biskaps, kuņu viņeem eecels pāvests, viņeem jauņzem ar godbijību un pazemību, kā tēvs un kungs, kā tas jau peenākas kristīteem ļaudim. Viņeem uzcītīgi jāklauša un jādara viss pa prātam šim savam kungam un biskapam ar peenācīgo godbijību un padevību. Tādas pašas teesas, kādas dod Gotlandes eedzimtee, viņeem mūžīgi būs jādod savam biskapam un ikgadus saveem prelateem, augstakajeem garīgo amatu vīreem, nepadodotees nedz Danijas karalim, nedz Zveedrijas. Mēs nodrošinajam viņeem uz mūžigeem laikeem vaļu, kamēr viņi neatkritis no kristīgās ticības.

Kad nu ligums noslēgts, rakstiski apstiprinats un tā dabujis pastāvošu spēku, viņeem nāksees eet pret paganeem, aizstāvot kristito zemes, kā arī izplatot ticību. Divu gadu laikā viņeem jastādas preekšā pāvestam un visās leetās jarikojas tā, kā viņš to gribēs un pavēlēs. Pagaidam viņeem japilda tas, ko mēs vēlam un rakstam preekšā, jaklausa mums un jadara mums pa prātam, neaizkaļot pāvesta autoritati.

Lai šim rakstam būtu spēks, mēs apstiprinam viņu, peeleeot klāt mūsu, Leales biskapa un citu augšam mineto zeeģelus“.

Šis ligums uzrakstīts 28. dec. 1229. gadā. Tūliņ pēc tam, jau 17. janv. 1230. g. Balduins noslēdza ligumu ar kuršēem, kas mita šaipus Ventas ap Abavu, valstis Bandove un Vanneniie jeb Vanneman, ar ceemeem Rende, Vasa, Galle, Matichule, Vanne, Pyrre, Ugenesse, Cadove, Ances jeb Angens, Talse, Arovelle, Pope un vairak citeem. Viņi peenēmuši kristigo ticību, pee tam devuši savas ķilas. „Mēs atkal pēc kopeja pārspreduma un peekrītot Rīgas baznicai, kaņevju brāleem, krustnešu kopumam, viseem Rīgas pilsoņeem un tirgoņeem, eegājām ar teem pašēem (t. i. kuršēem) tādā ligumā un apstiprinajām noteikumus, zinams, ka viņi uzņems biskapu un pēc kristiteem peenācīgās parašas klausīs šim visās leetās un visur un dos pašam biskapam un saveem prelateem notaļ visur teesas, bez kavešanas uzņems preesterus, kuŗu mēs viņeem apzīmesim, apgādās viņus godīgi ar vajadzīgo un klausīs viņeem visās leetās, kā tas peenākas īsteem kristiteem un pār visām leetām atradis apmeerinajumu viņu svētīgās pamācībās, aizstāvēs viņus pret eenaidneekeem, kā sevi pašus, un bez kautrešanās peenēms no viņeem kristību visi, kā vīreeši, tā seeveetes un bērni, un eevēros pārejo kristito baznicas eekārtu. Viņi peedalisees gājeenos pret paganeem, kā arī aizstāvot kristito zemes un izplatot ticību, visās leetās turot ceenā pāvesta autoritati. Lai šim rakstam būtu pastāvīgs spēks, mēs apstiprinam tadēļ viņu, peeleeot klāt ceenigo tēvu Leales biskapa Hermaņa, Daugavgrivas abata Teodorika, kuŗu klātbūtnē ligums taisits, mūsu un krustnešu kopuma zeeģelus“.

Abi šee ligumi visai zīmīgi un rāda mums atteecibas, kādas tūliņ pēc Alberta nāves uzleesmoja Livonijā dažado šķiru un vartuŗu starpā. Uzmanigaki apskatot šo dokumentu pavadošos apstākļus, redzam, ka ligums rakstits, it kā steidzošā kārtā, kur paši kurši, nemaz nav bijuši klāt, jo tanīs viņi nemaz nav mineti. Varetu nu eebilst, ka kurši, kā grāmatas neprateji, nav varejuši parakstitees, nedz viņeem bijuši savi zeeģeļi ar saveem ģērboņeem; bet taču peevesti gan itkā būtu bijuši klāt, bruņineeki un ordeņa brāļi, kuŗu zeeģeļi tomēr arī nav peelikti. Godīgs bruņineeks tos laikos arī bija negrāmatneeks, viņam bija kauna leeta prast lasīt un rakstīt: viņam nācās nevis ņemt rokā spalvu, bet tik vicinat zobinu un turet šķēpu. Kad eevērojam tos dokumentus, kur viņi liguši ar biskapu, bruņineeki tomēr peevesti kā leecineeki un kurši, kā jau teikts, nav mineti: tā domajams kurši nav bijuši klāt, kad Balduina kanceļjā rakstija dokumentus.

Ka viss šis ligums bijis veenpusīgs raksts, leecina ari tas fakts, ka viņas runā par „mēs“ un „viņi“ (tā trešā personā) un visa „šo“ (t. i. kuršu) darbība atteecas veenīgi uz nākotni: viņi peņņems ticību, viņi dos, viņi klausīs, viņi aizstāvēs. . . . Kā redzams no abeem šeem raksteem, Balduinam ari nemaz nav bijis laika novilcināt šo leetu: viņam bija jasteidzas aizsprostīt ceļu viseem citeem Livonijā, kam ari bija kāme, eeraut sev kādus gabalus no Kurzemes. Viņš sola kuršēem tādus noteikumus, kādus citi nekādi nevarēja eedomatees peesolit. Balduins uzleek viņeem tik parasto kristīgo ļaužu jūgu, tas būtu: desmito garidzneeku uzturam un kaŗa klausus. Tad viņš steidzina kuršus uz Romu pee pāvesta, isti neparasts solis, līdz šim neizleetots, nedz pee ka vēlaki būtu cits kāds ķērees. Ar šādu paņēmeenu Balduins gribeja eegūt pāvesta sankciju, kuŗa nebūtu vairs ne grozama, ne atceļama.

Ar tādu ligumu kurši vareja būt pilnā meerā; bet ridzeneeki un ordeņa brāļi, kur viņi pavisam pee malas atstumti, negribeja apmeerinatees. Rakstā gan teikts, ka ligums slēgts ar viņu atļauju un peekrišanu, bet viņu preekšstāvju vārdi nav peevesti un nav viņi ari peeaicināti par leecineekeem, kas rāda, ka visa šī leeta noritejusi bez viņeem un bez ka viņeem būtu ticis zināms sīkaks noteikumu saturs. Rakstā runā tik par bīskapu un ne pušplēstu vārdu nedzirdam, ka ari citeem būtu kāda daļa gar Kurzemi. Bija tak pats pāvests nolīcis, ka trešā daļa no visām eekarotām zemēm nākotees ordenim.

Kad nu pārejee dabuja zināt ša liguma noteikumus, viņos sacēlās leels rūgtums pret Balduinu. Viņi steigšus veen sagatavoja ari rakstīsku ligumu ar Apabavas kuršēem.

„Sv. Marijas Konvents Rigā, ordeņa brāļi, rātmaņi un Rigas pilsoņi slēdz sekošu sameerinašanās ligumu (Compositionen) ar kuršēem apgabalos: Rende, Galevalle, Pidevalle, Matekule, Vane, Pure, Ugesse, Candove, Anses, ka šee uzņemas kristības jūgu, ka paši un viņu pēcnāceji dos no arkla ik gadus pa pusbirkavu (5 pūdi jeb 2 pūri) labības un no ecešas tāpat pusbirkavu. Bet ja kāds ar veenu zirgu un veenām ecešām apstrādā arklu zemes, viņš dod tik pusbirkavu. Saveem preesteereem, kuŗi, cik ātri eespējams, breesmām neapdraudot, aicināmi, viņi turklāt peegādās vajadzīgo dzīvei un paklausīgi peņņems kristību un kristīgo tīkumus, paturedami savu eegūto mantību un lauku īpašumu un citas leetas, bez ka jeb kāda vara drikstetu viņeem to leegt. Līdz ar to šee paši kurši ees kopā ar mums kaŗā pret Kristus nīdetajeem. Un tā lai tas, ko te esam nospreeduši, laikam tekot, neizgaistu un neaizetu novārtā, izņemot gadījumu, kad kurši kaŗotu pret kristiteem, mēs šķeetam, viss tas jaapstīrina un jaizpilda, kadēļ mēs peešķīram šai grāmatai pastāvību un ar mūsu zeeģeļeem, leecineekeem parakstotees, kuŗu vārdi sekoši: Mauritius Sv. Marijas preekšneeks Rigā, Hedenriku pārtikas pārzinis (celerarius), Heirikus mantas pārzinis (camerarius), Volquinius kaŗeivju brāļu mestrs, Rudolphus no Kasseles, Gerefriedus Vir-

dik, Marcquardus no Turingijas, tās pašas kareivju draudzes (ordeņa) brāļi. No rātmaņeem (rātskungeem): Vernerus, Fride-rikus no Venden, Albertus Utnordius, Volderikus. Svētcelotaji jeb krustneši: Justavius no Dantes, Aleksander no Vechtes, Thomas no Hunefeldes, Dodo no Travenemines. Pilsoņi iz Lūbekas: Marcquardus no Hagenes, Sifridus no Hasenberges, Hēnrikus Clenebur un daudz citi. Izdarīts atklāti Rigā. Ta Kunga ceme-sošanas (dzimšanas) gadā 1230.“ Mēneša deena nav teikta.

Tā tad arī šis līgums noslēgts tāi pašā 1230. gadā. Balduina līgumeem tomēr jādod preekšroka, jo viņi padarīti ta pašā gada pirmajās deenās. Te nu jājautā, kas gan būtu peespeedis kuršus līgt ar abām pusēm, pee tam uzņemtees no ridzineekeem nelabvēligus noteikumus? Ridzineekeem, leekas, ir bijušas kaut kādas berzešanās ar kuršeem; uz to aizrāda deezgan zīmīgi vārdi: „fecimus compositionem“ (deram sameeru) un nav vis teikts „pax“ (meers). Balduina grāmatās stāv „pactum“ (līgums).

Starpbrīdī pēc Alberta nāves līdz jaunā biskapa Nikolava apstiprinašanai ir robs, par kuŗu laiku nav teešu ziņu. Vācu vēsturneeķi to vaj nu noklusē, kā Rutenbergs, vaj ņemdamees papildinat, lūko šā tā viņu sašūt. Richters „Geschichte der deutschen Ostseeprovinzen“ stāsta, ka kurši kopā ar atkritejeem libjeem un latveešeem uzbrukuši Rigai. Kur viņš to ņēmis, nav teikts. Ticams tas nav, ka latveeši būtu naidīgi uzstājušees pret vāceem, turpretim viņi nataļ pabalstijuši šos visos viņu centeenos un uzņēmumos. Ari no libjeem nav tas peeņemams, jo šee jau galīgi bija nomākti un nomeerinati. Richters vispārim neizšķīr veenu tautu no otras. Seraphims „Geschichte Liv-, Est- und Kurland“ atkal zin stāstīt, ka Rigas pilsoņi pa to laiku, kamēr ordenis kaŗojis ar igauņeem, jau esot spēruši kāju Kurzemē. Ermīgs šis stāstiņš, jo pirmkronikā nemaz nav minets par to, un kronists gan to nebūtu noklusejis. Tad, Seraphims turpina, bis-kaps Nikolavs noslēdzis līgumu ar kuršeem, kuŗā šee solijušees kristitees; bet te eešāvees starpā Balduins un izjaucis visus viņa rēķinus. Nelaiime tik ta gadijusees Seraphimam, ka Nikolavs vēl nemaz nebija biskaps, ka viņš nemaz nevoreja rikotees Livonijā, jo viņu par tādu apstiprināja tik gadu vēlaku, 1231. gadā.

Balduina un Livonijas vartuŗu starpā bija neizbēgami jaiz-ceļas kildām. Balduina uzdevums bijis, kā aizrādits, turpinat le-gata Modenas biskapa Viļuma politiku, pagūt visu Livoniju teeši zem pāvesta ziļļa; un tāda izredze livoneešeem nekādi nevoreja smaidit: zemi izmantotu tad ne viņi, bet gan pāvests. Jebšu pā-vesta vārdam un varai tos laikus bija leelisks svars un spēks kristitos, bet jau laikus livoneeši sāka rādit stīvu kaklu un gribu padotees ārejam spaidam, ja tas atteecās uz viņu labumu. No kādeem stipri sabojatu peerādijumu punkteem nojaužams, ka jau 1230. gadā viņeem bijusi strīdus leeta ar Balduinu. Bet no šī dokumenta nevar neko izprast, jo viņā tikdaudz robu, ka saturs maz izprotams. Par veenu tādu strīdus punktu prot stāstīt Brotce, kuŗš redzejis šo veetu grāmatā nesabojatu: „Balduins vi-

sadi nopūlejees atņemt pilsētai legata Viļuma doto privilēģiju, aizrādīdams, ka legats esot peevilts un citādi izskaidroja privilēģijas vārdus. Ka nu Balduins ar to neka nepanāca, viņš likās, itkā gribot ar pilsētu sameerinatees, un ja viņi ļaušot šim pār-grozīt šo grāmatu, viņi neveen paturešot savas teesibas, bet viņš no sava peederuma vēl viņas paleelinašot . . .” Kas nu gan tas strīdus ābols varejis būt cits, kā zeme un varbūt Kurzeme.

Atkal šis strīdus bija jaizšķīr pāvestam. Alberts raksta savā kronikā zem 1232 g.: „Alnas Balduins, kas kardinala Ottona bija sūtīts uz Livonijas zemēm un dažas paganu zemes leelā plašumā eeguvis, atgriezās atpakaļ un nonācis Romas kurijā (galmā) atrada preekšā tur dažus pretineekus, kuŗi saucās par Deeva kaŗeivjeem (ordeņa brāļi) . . .” Tā kā viņi ir tirgoņi un bagatneeki un vecos laikos nozeegumu dēļ bija izdzīti iz Saksijas, viņi tādā mērā nēmuši pārsvaru, ka domā, viņi varot dzīvot bez likuma un bez valdneeka.

Par ko gan varejuši sūdzetees pāvestam šee iz Saksijas padzītee nozeedzneeki, kas nevīžoja klausit nedz likumeem, nedz kādai valdībai? Tak cits nevareja būt šis eemesls, kā tik veenīgi mantas kāre. Un te nu Balduins negrib dalītees ar viņeem laupījumā, neka nedod no Kurzemē eegūtām zemēm, un tā viņus dikti apbēdinajis. Un vaj nu gan domajams, ka kurši žēlsirdīgi un no mīla prāta būtu peedāvajuši dot viņeem pa 5 pudī labibas no zirga, kad Balduins pagēr, lai tik uzturot baznicas un preesterus? Janāk pee slēguma, ka kurši šai pēdejā līgumā ar ridzineekeem un ordeņa brāļeem nav peeminami, ka viņeem varbūt ne jausma no viņa nav bijusi, ka līgums bez viņu ziņas veenpusīgi un patvarīgi uzrakstīts.

Un tō teesu jo vairak vedina uz tādām domām tas fakts, ka no abeem kontrahenteem peevesta veenīgi tik veena puse: Rigas baznicas konventa locekļi, ordeņa mestrs ar brāļeem un Rigas pilsētas rātmaņi, bet no otras puses nav neveena, kas būtu bijis klāt. Balduina līgumā kā otrs kontrahents minets kuršu valdineeks Lammechins. Ridzeneeku līgumā runa par kuršeem vispārim, itkā šeem pašeem klāt nemaz neesot. Un tādus līgumus tak var slēgt cik uzeet, bet vaj tādeem peedodama kāda saistoša nozīme, par to jašauhas.

J. Krodzneeks.

J. Osits

C. Kultura.

1. Materialā kultura.

X. Senlatveešu dzimts un cilts satversmes saimnieciskā dzīve.

76. Strids dēļ druvām un bišu kokeem.

Druvu un bišu koku dēļ izcēlās stridus starp Cēsu bruņniecības brāļiem un Antiņu latgaleešiem, kas toreiz peedereja pee biskapa daļas. Un brāļiem eebrūcejojot kādus latgaleešus, biskapa preekšā nāca sūdžiba. Un biskap-kungs pacēlās līdz ar ceenijamo Raceburgas biskapu Vilip-kungu un sasauca bruņniecības brāļus līdz ar libeeseem un latgaleešiem uz sarunu, lai, izlīdzinot strīdu, viņus vestu pee agrakās veenprātības: Un izstrīdejušees divas deenas, viņi nepaspēja panākt izlīgšanas meerā. Atšķirušees tadēļ no vāceeseem, libeēši un latgaleēši saveenojās un apstiprinaja savu sabeedribu, mīdidami pēc pagāņu eeraduma zobinus. Ceenigakais no viņem bija Kaupis, kuŗa runa izgāja uz tam, ka viņš nekad neatkāpšotees no Kristus ticības, bet tomēr gribot libeēšus un latgaleēšus pee biskapa aizrunat, lai tas teem atveeglotu kristitu ļaužu nastas. Bet tee citi visi, nerūpedamees gar viņa nodomu, sabeedrojās pret bruņniecības brāļiem un nodomaja visuš vāceēšus un kristīgu vārdu izdzīt iz Libijas.

Indriķa kronika.

77. Senlatveešu nometnes un saimniecība.

Kronists izšķir dažadas nometnes, kādas bijušas mūsu senceem. Viņš runā, par castra, urbes, villae, domus un villulae. **Pilsētas.** Te izteikšu sīkaki savas domas par „urbes“ jeb pilsētām. Kā jau pats nosaukums to māca, viņas bijušas leelaks vaj mazaks laukums, sētas aizsargatas un peeslējušās pee pilim. **Pilsētu uzdevums.** Vispirms šādu pilsētu uzdevums bija, dot breesmu brīdi patvērumu saveem valsts un pagastu ļaudim, kur tvertees ar seevām un bērneem un visu kustamu mantību, zirgeem un lopeem. Tā latveēši pēc tam, kad bija parastā kārtā laupījuši, dedzinājuši un kāvuši igauņus, un gaididami pēdejo atreebibas uzbrukumu, ņēmās apstiprinat savas pilis un savākt apkārtejos ļaudis ar viņu mantību pili, protams tak pilsētā, kur bij vairak tēlpu un kas ar bij apceetinata

ar sētu un grāvi visapkārt. Ar laiku no pagaidu patvēruma veetas vajadzēja izaugt pastāvīgai nometnes veetai ar tirgoņiem un rūpneekiem. Tādu pilsētu Rīmetā kronika nosauc par „Hakelverk“, un tāds hakelverks bij Dobeles pilij. Šādas pilsētas kronists pareizi nosaucis par „urbes“, jo tādas viņam jau bija pazīstamas no ārzemēm un tāda arī gan pirmo laiku bijuse Rīga: vidū pils un apkārt pils sēta. „Villae“ ir ceemi, kādus mums notāļ min kronists un to laiku dokumenti, kā pee lībeešiem, tā pee igauņiem un latveešiem. Ceemā eet, ceemiņi un ceema kambaris ir vēl tagad vārdi, kas joprojam mūs raida atpakaļ uz senseneem laikeem, kad latveeši vēl nedzīvoja tā, kā tagad atsevišķās mājās, bet tu-rejās kopā, sētu pee sētas.

Rīga
pirmajā
laikā.

Ceemi.

Un tas toreiz bija vajadzīgs, citādi nevareja būt ne kādas sadzīves drošības. Ceemeem bija jarodas tiklīdz dzimts sāka skaldītees saimēs; jo katrai saimei nu bij javed sava šķirta, patstāvīga saimniecība un tamdēļ jaceļ sevišķas ēkas. Protams tādas ēkas pirmo laiku cēla veenu līdzās otrai tikmēr, kamēr to atļāva sadzīve un nebija manams pārtikas trūkums. Bet tiklīdz kā ceema ļaužu bij tā peeaudzis, ka sāka trūkt lauku un ganību, te kopdzīvei veenā ceemā bij beigas, un dzimts bij peespeesta dažus raidīt laukā no ceema, novest viņus uz citu veetu, no vadā. No novada ar laiku atkal vareja izplestees jauns ceems, jauns ļaužu sadzīves centrs. Bet vareja arī vecais ceems peepa-turet savu agrako nozīmi un paliktees joprojam par cilts galveno nometni, novadneekiem nenometotees kopā, bet dzīvojot atšķirtās mājās. Un tāds paradums, leekas, jau bijis latveešos, vāceem nonākot, un šis mājas kronists laikam, nosaucis par „villulae“. Ari rīniju kronistam šī latveešu šķirtā dzīve dūrusees acīs; jo viņš to peeved kā kaut kādu ērmīgu parādību, peerakstidams to latveešu savstarpejai neuzticībai un viltībai:

Ceemu
izcelšanās

Novads.

Mājas.

„Die heidenschaft hat spehe site.
„Sie vonet note einander mite,
„Sie buwen besonder in manchen walt.“

Laikam šāda novada zistema ar laiku saimniecībā izrādījusēs par derigaku nekā kopdzīve ceemos, un mūsu laikos reti kur vēl redzam, ka mājas būtu pa divām kopā, nerunājot par trim.

No ēku nosaukumeem kronists peeved divus: māja un pirts. Bet mēs nealosimees, ja arī rijām, klētīm, kūtīm un nameem ļausim viņu vecumu; ja pat nebūs mums pārmetama pārdrošība, ja teiksim, ka latveešu mājas dzīve pa šiem simteem gadu nav daudz ko mainījusēs, bet uzturējusēs līdz mūsu deenām tādā veidā, kāda bijuse, vāceem eeronotees. Mūsu aukstajos zeemeļos, kur vasaras tik mitras, rudenī jo mitraki, zemkopība bez rijām nevareja iztikt, bez rijas un bez peedarba. Nu nebija grūti pee rijas peebūvet leelo galu saimei un mazo galu saimneekam ar mazajiem lodziņiem un aizšaujameem, ar zemajām durvim un augstajiem slegšņiem, šeem sargeem pret bargo

Ēkas.

Mājas
dzīve.

Rija.

- Istaba.** zeemas aukstumu. Šis divas istabas bija zeemai, pa vasaru dzīvoja klētis. Arī nams ar uzkuru, kuŗā uguns nekad neizdzisa ēdeenu vārīšanai, un pee nama maltuve ar abajiem dzirņiem nebūs trūkuši. Pirts bija tāda ēciņa, ko kronists vairak reizes bildina, laikam vāceetim neredzeta, ērmīga mājele. Šo ēku, īpaši rijas, kā galvenākās ēkas, architektura ir veenlīdzīga un raksturīga viseem Zeemeļeem, neveen pee latveešiem — fakts, kas jau pats par sevi leecina par viņa senību.
- Nams.**
- Māltuve.**
- Pirts.**
- Ka mūsu senči jau tos laikus bijuši labi zemkopji un lopkopji, kā ari dravneeki, par to runā daudzās veetās kronikā un vēsturiskās aktis, tā kā uzmašis uz to aizrādīt būtu tīri velti. Te tikai varetu rastees jautajums, kādas zistemas to laiku zemkopībā peepaturejušās, vaj joprojam pirmbūtīgās līduma, vaj nu bijuse pazistama un eeveesusēs pilnīgākā triju lauku zistema. Kas vēl peedzīvojis un atminas zemkopības stāvokli gadus peedesmit, sešdesmit atpakaļ, tam it labi būs vēl prātā, cik leela nozīme bija toreiz līdumam. Līdumu līst un dedzinat prasija gan daudz pūliņu un sveedru, bet pūles nebija veltas un raža nodrošinata. Šāda saimneecība var tikai būt tur veetā, kur meža zemes daudz un kokeem nav cenas. Bet ļaužu vairumam augot, un saimneecībā lopu skaitam vairojotees, līdumi nepeeteek un saimneecībai jāpāreef uz tīrumu, t. i. triju lauku zistemu. Un lopkopība toreiz pee mūsu senčeem stāveja pilnos zeedos. Tā latveeši trīs deenas laupidami igauņu apgabalu Sakalu, bija savākuši ap četrītūkstošeem leellopu, zirgu un citu mājas kustoņu bez skaita. Cēsu bruņineeki sanāca strīdū ar Antines latveešiem, tāpat Siguldās bruņineeki ar libeešeem lauku dēļ, un pee tam tik leelā naiqā, ka tikai eeroči spēja izšķirt, kam taisnība. Ja nu šee lauki būtu bijuši tikai līdumi, tad taču viņeem tik svarīga nozīme nebūtu bijuse un šis niknais strīdus būtu bijis pilnīgi neveetā. Tā tad šee lauki vareja būt tikai tīrumi, un kur tīrums, tur daudzlauku zistema, kāda ari to laiku Reetum-Eiropā jau bija eeveesusēs.
- Lauku apstrādes zistema līdums.**
- Tīrums.**
- Lopkopība.**
- Daudzlauku zistema**

No lauksaimneecības darba rikeem latveešiem bija pazīstami arkli un ecešas, jo ari leišu valodā atrodam šo rīku ar to pašu nosaukumu „ekeczios“. Tāpat vajadzēja būt kaut kādam izkaptij līdzīgam rīkam, ar ko plaut zāli, jo bijušās jau pļavas. Kas atteecas uz labību, tad tos laikus jau gan audzeta ta pate, kādu tagad peekopj: meeži, rudzi, auzas un cita. Vispirms latveeši laikam pazīnuši meežus, jo „maize“, kā pats nosaukums leecina, cepta tak no meežu milteem. Leekas, ka ari kāpostus audzejuši dārzos, jo ja viņus mēs būtu dabujuši no vācešeem, tad viņus nesauktu par kāposteem, bet kaut kā citadi vārdu atvasinot no vācu valodas.

Darba rīki lauksaimneecībā.

Labība.

Dārza saknes.

Kā jau teicu, esmu turejees pee Indriķa kronikas nostāsteem un, pamatojotees uz viņeem, lūkojis iztēlot senlatveešu sadzīves ainu. Ir tās ziņas mums jau rāda, ka nevar būt, it kā latveeši būtu ļoti izšķirušees savā kulturā no apkārtejam tautām reetumos un austrumos. Kādu virzeenu viņu tālakā attīstīšanās būtu pee-

Kulturas stāvoklis.

ņēmuse, to protams, nevaram noskārst. Vāci atnāca un pārtrauca šo viņu sadzīves gaitu, uzmauca viņiem savu kundzību un eespeeda viņus Reetum-Ēiropas sadzīves sistēmā, feodolismā.*)

J. Krodzneeks.

78. Senlatveešu agrarapstākļu attistība.

Jau ilgi preekš vācu nomešanās Baltijā, eedzimto tautu galvenā nodarbošanās bija zemkopība. Visvairak zemkopība, kā Zemkopība galvenais un pat veenigais nodarbošanās veids, bija attistijusēs pee dažām libeešu ciltim un Zemgales leteem un vēl citām leišu-latveešu tautiņām un ciltim. Igaunū tautiņas turpretim blakus zemkopībai nodarbojās arī ar zvejneecību; bez tam jūras peekrastes eedzivotaju galvenā nodarbošanās bija — laupišana. Igaunī — sevišķi salu eedzivotaji — mēdza uzbrukt vācu, daunū un c. tautu tirdzneecības kuģeem, eegūdami beeži jo bagatu laupijumu.

Pirmās ziņas par zemkopības stāvokli Baltijā atteecas uz XI. g. s. pēc Kr. Lauki tika apstrādāti pēc 3 lauku zistemas ar koka arkleem, eecēšām, lāpstām. Druvas un ganības bija visas ciltis kopīpašums. Katrai saimei tika nodots leetošanai tāds zemes gabals, kuŗš bija peeteekošs saimēs uzturam. Kopejās ganības bija eezogotas ar leelu augstu žogu, lai aizsargatu lopus no plēsiņu zvēru uzbrukumeem.

Gfūti nosacit katras atsevišķas zemkopju ciltis leelumū. Ir zinams, ka libeeši sadalijās vairak kā 10 mazākās ciltis. Bija Turaidas libeeši, Vidus lib. u. t. t. Vēl vairak ciltis sadalijas leti (Zemgales, Tervetes u. c.); šo cilšu skaits būs bijis nē mazak par 20. Cilts locekļi savukārt sadalijās saimēs. Katra saime apdzivoja veenu būdu — līdz 20 cilveki: saimes galva, viņa dēli, meitas, seevas un atsevišķos gadījumos arī vaņģineeki-dreļļi. Visas ciltis preekšgalā stāveja ciltis vecakais — no sākuma ša vārda teešā nozīmē, bet kad ciltis locekļu skaits peeauga, tad ciltis preekšstāvja amats tapa peešķirts ceenigakam un izveicigakam ciltisloceklim-virsaitim, preesterim; kā daži vācu vēsturneeeki apgalvo, dažos gadījumos ciltis preekšstāvi dēveja arī par karali, ķēniņu. Cilts preekšstāvja peenākums bija izšķirt stridus starp atsevišķeem ciltis locekļeem, izpildit virspreesterā uzdevumus, kaŗa laikā vadību par ciltis kaŗa pulku u. t. t. Cilts preekšstāvja vara bija deezgan nenoteikta un neleela; viņas robežas pilnīgi nosacija komunistiskā ražošanas kārtiba, kuŗas uzturešana bija cilšu vadoņu galvenais uzdevums.

XII. gadū simteni notika ļoti svarigas pārmaiņas latveešu zemkopju cilšu dzivē. Cilšu locekļu skaits bija pavairojees tik stipri, ka radās vajadziba paplašinat ciltis lauku un ganību robežas, lūkotees pēc jauneem nodarbošanās veideem. Pamazam zemkopju māja ar viņai peešķirteem laukeem palika saimēs pastāvīgā dzivē

Jūras peekrastes eedzivotaju nodarbošanās.

Pirmās ziņas par zemkopības stāvokli Baltijā.

Kopīpašums.

Ciltis.

Cilšu skaits.

Saime.

Ciltis vecakais un viņa uzdevumi.

Ciltis vecakā vara.

Svarigas pārmaiņas latvju zemkopju dzivē

XII. g. s.

*) I. Krodzneeks. Iz Baltijas vēstures I.

**Mantošana
nas
teesības.**

leetošanā — pārgāja privatīpašumā. Pēc saimes vecakā locekļa nāves viņa mantotais zemes gabals ar visām ēkām un inventaru pārgāja viņa mantineeka īpašumā mantošanas teesības ceļā. Mantošanas teesības tika peesķirtas jaunakam dēlam — vecakeem bija jālūko nodibināt sev saimniecību pilnīgi patstāvīgi, eegūstot sev no cilts kopīpašuma jaunus zemes gabalus, vaj apstrādājot vēl neaiztiktus zemes gabalus (lidumus, plēsumus). Jauni peenākumi tapa uzlikti arī cilts virsaišiem. Sakarā ar visas cilts saimnieciskās strukturas pārmaiņu, pārgrozījās arī cilts virsaiša stāvoklis, visu pirms kā tās pašas cilts locekļa stāvoklis. Pirmatnejā zemkopju komunā cilts virsaitim nebūt nebija peesķirtas privatīpašneeka teesības; viņa stāvoklis ne caur ko neizšķīrās no visu cilts locekļu stāvokļa; viņa teešais uzdevums bija — būt par kopīpašuma galveno aizstāvi. Gluži citādi tas kļuva, kad kopīpašuma veetā nāca privatīpašums. Ari cilts virsaitis eeguva pastāvīgai leetošanai zinamus zemes gabalus, ēkas etc. Un reizē ar to viņam nu tapa uzlikts jauns uzdevums — aizstāvēt privatīpašuma teesības un intreses. Ša uzdevuma izpildīšanai virsaitim tapa doti arī vajadzīgie līdzekļi un vara — viņa leetošanā nu atradās zinams skaits apbruņotu kareivju, kuņus virsaitis izleetoja ne tik veen cilts aizsargašanas vajadzībām, — kaņa gadījumos — bet arī sava eekšējā saimnieciskā un politiskā stāvokļa nostiprinašanai. Cilts virsaitis nu kļuva par pirmo un bagatāko privatīpašneeku; aizstāvedams vispāri privatīpašuma teesības, viņš vispirms aizstāveja savas privatīpašneeka teesības.

**Cilts
virsaiša
stāvokļa
pārgrozī-
šanās.**

XIII. gadu simteņa sākumā latvju un igauņu cilšu virsaiši jau dzīvoja savās pilīs, ņēma no cilts locekļiem zinamas nodevas un bez tam daudzēm no viņēm jau peedereja leelaki zemes gabali. Viņu vara gan vēl bija eerobežota no tautas saeimām, viņu pilis bija nolemtas visu cilts locekļu vajadzībām, kur eenaidneeku uzbrukšanas gadījumos viņi vareja meklet patversmi. Nodevas, kuņas viņu labā maksāja cilts locekļi-zemkopji, bija pa leelakai daļai labprātīgas un ne leelas; bet virsaišu varaš un zocialā stāvokļa tāļakas attīstības virzeens bija ceēši noteikts — tas bija pārejas laikmets no pirmatnejā komunisma uz feodalo kārtību.

**Latvju
virsaiši
XIII. g. s.
sākumā.**

Un taisni šini pārejas laikmetā Baltijā eeradās vācu bruņeneeki, katoļu mūki un garīdzneeki. Vācu eekarotajeem — pateicotees galvenām kārtām viņu kaņa mākslas pārukumam — nenācās grūti izskaust vēl nenostiprinājušos veetejo eedzīvotāju organizāciju un pašēm eeņemt Baltijā valdošo šķiru veetas. Savu sabeedrisko uzdevumu pret veetejeem eedzīvotajeem — meerīgām zemkopju ciltim — eekarotaji izpildīja vēl sekmīgāki, nekā viņu līdzsinejā valdība. Pateicotees vācu kulturas pārukumam, vācu bruņeneeki vareja labāki aizstāvēt zemi pret naidīgu laupitāju tautu uzbrukumeem, vācu mūki prata eedzimteem eemācīt daudz derīgu mākslu un amatu, un ar to izskaidrojās, ka dažas libeēšu ciltis pilnīgi labprātīgi padevās vācu bruņeneeku virsvaldībai un

**Pārejas
laikmets.**

Eekarotaji.

peenēma kristigo ticību. Ta nebija gļēvulība vaj savas zemes nodevība. Libeēšiem bija jāizvēlas starp divām valsts organizācijām: savu, vājāko un vācu — bez šaubām stiprāko un tadēļ nodērigāko preekš zemes eedzīvotājiem. Taisni libeēšu zemē virsaišu vara bija sasneegusi visaugstāko pākāpi; tās nodevas, kuņas libeēšiem uzlika vācu eekarotāji, nebūt nebija leelakas par tām, kuņas līdz šim libeēši maksāja savu virsaišu un preesteru labā. Vāceēši prata būvet jo stipras akmeņu pilis, aiz kuņu mūrēem libeēši jutās pilnīgi droši no leišu un igauņu uzbrukumeem; vācu kaņevji jo sekmīgi atsita visus laupitāju cilšu uzbrukumus, un tadēļ libeēši atrada par izdevīgāku labprātīgi padotees vācu virsvaldībai.

Libeēšu padošanās saimnieciskē eemesli.

Citadi stāveja ar kūru, sēļu un seviški igauņu tautu eekarōšanu. Šo tautu padošanās vācu virsvaldībai nozīmeja preekš viņām visu nodevu un klaūšu paaugstinašanu, tautas sapulču brīvības eeroberōšanu un tadēļ šīs tautas eesāka nopeetnu cīņu pret vācu eekarotājiem. Seviški ilgi un sparīgi pretojās igauņi, kuņu saimnieciskā dzīvē vēl valdīja pirmatnejs komunisms. Pēc ilgās un asiņainās cīņas visas eedzimtās tautas tapa pārvaretas un padotas vācu virsvaldībai. Bet šī uzvara maksāja vācēem daudz upuru un pūlu. Vajadzēja nodibinat Baltijā sevišku kaņa organizāciju — zobenbrāļu (vēlak Livonijas) ordeni, uzbūvet un uzturet še vairākas pilis. Ne mazu lomu vācu eekarōšanas — kolonizācijas — politikā spēleja veetejās, no vācu eenācejiem nodibinatās pilsētas.*)

Kūru un sēļu eekarōšana.

K. Landers.

79. Baltijas kuņneeciba 12. un 13. gadu simteņos.

Nav mūsu nolūks aprakstit Baltijas senlaiku eedzīvotāju cīņas un kaņus, bet tomēr mums jāpakavejas pee teem, īpaši pee tādām cīņām, kas noteek jūrmaļā vaj uz jūras. Jo te redzam darbojamees pašus mūsu zemes toreizejos jūrneekus un mums nav jāklausas svešneeku stāstos veen. Te redzesim, cik tālu attistijusees Senbaltijas kuņneeciba un kādu veiklibu sasneeguši mūsu zemē jūrneeki. Ir gan žēl, ka mums, kas tikko labi satikušees ar saveem jūrneekēem iz seneem laikeem, atkal jo drīz no viņēem būs jāšķīras un jāšķīras uz ilgu laiku, uz vairak gadu simteņēem. Bet ir zināms, ka jo īsaki satikšanās brīži, jo sirsniģaki sasveicinamees, jo dzīvāki paleek atmiņā šee satikšanās brīži. Tadēļ sekosim senājiem Baltijas jūrneekēem jūrā un noskatisimees viņu sirdigajās cīņās, eevērosim viņus labi, lai pēc ilgeem gadeem atkal satikdamees viņus varam pazīt un izšķirt no citeem.

Cīņas uz jūras.

Mūsu seneē jūrneeki.

Bet vaj nedaram nepareizi, saukdami ša laikmeta (12. un 13. g. s.) Baltijas jūrneekus par saveem jūrneekēem? Vaj atrodām vēl Baltijā tagad tās pašas jūrneeku tautas, kuņas te dzīvoja un nodarbojās ar jūrbraukšanu preekš 700 gadeem? Lai pareizu atbildi dabutum, tad jāapskatas, kas bija toreizejee Bal-

*) Vārpas. 1908. № 1.

Spēcīga-
kee
jūrneeki
libeēši,
kūri,
igaunji.

tijas jūrneeki un kas ir tagad. Vāceem atnākot, top mineti Baltijā kā spēcigakee jūrneeki libeēši, kūri un igaunji, visi somu ciltis, ja neskaitam kūrus pee leišu-latveešu ciltim, kā to tagad dara eevērojami Baltijas senlaiku pētītāji. Kūri apdzīvoja jūrmalu no Klaipeēdas līdz Kolkas ragam, libeēši no Kolkas raga līdz Salacei un igaunji no Salaces līdz Narvai. Tagad turpretim Baltijas jūrmalu apdzīvo latveēši, igaunji un mazs pulciņš libeēsu, tā tad pēc tautibām tikai veēna daļa no toreizejeem jūrmalneekem. Igaunus mēs varam saukt par savejeem tikai kā mūsu zemes, Baltijas, lidzeedzivotajus. Tā tad latveeēem kā tādeem mums būtu maz teēsas saukt 12. gadu-simtenā Baltijas jūrneekus par savejeem, ja vēl neesam droši uzskatit kūrus par saveem sentēveem. Bet leetu tuvāk apskatot, tomēr izrādas, ka sakars starp tagadejeem latveešu un senajeem libeēšu jūrneekem nav visai tāls. Lai tikai jautajam, kur palikuši libeēši un kūri, kuŗu veetas tagad eeņem latveeši? Un atbildi dabujam, ka tee nav vis atstājuši savas dzīves veetas, bet pārgājuši latveešos, tapuši pārlatvinati. Tā ari te redzam, ka nespēcigakai tautai ja-atsakas ar laiku no savas tautības teētibām par labu tādām tautām, kuŗas ar vājakām kopā dzivojot izrāda leelaku dzīvības spēku. Latveēši, lai gan paši nebrīvi būdami, darijuši leelu eespaaidu uz libeēēem. Tā tad tagadejee latveešu jūrneeki ir gan uzskatami par šo kūru un libeēšu jūrneeku pēcnācejeem, par viņu hērnū hērneem. Uz tuvo sakaru aizrāda ari tas, ka latveēši peenēmuši no libeēēem daudz kuŗu leetu un vēju nosaukumus. Ari mūsu tagadejo jūrneeku censiba un izturība atgādina, ka eekš viņeem mājo senais libeēšu jūrneeku gars. Bez tam esam tanis domās, ka ari pašu latveešu ciltis, zemgaleēši, nodarbojušees ar kuŗneecibu, lai gan nē tik leelā mērā, kā libeēši. Par zemgaleēēem runasim turpmāk vairāk. Te vēl atgādinasim, ka pēc libeēšu teikām jedomā, ka starp libeēšu jūrmalneekem bijuši māisiti ari latveēši, kuŗi varbūt, libeēēem sirmā senatnē Baltijas jūrmalā nometotees, vēl paturejuši savas pirmeedzimtās dzīves veetas. Libeēši bija spēcigaki uz jūras, nekā latveēši, jo viņeem peedereja, kā teika stāsta, upju grīvas un viņi nelaida latveešus jūrā, caur ko nāca naidā ar latveeēem, „bez tam gadijās, ka lībi laupija svešus kuŗus un izkleedza latvjus par vainigeem, vaj atkal lajda latvju zemē svešus ļaudis, lai tee tos laupa un kauj.“ Te būtu no leela svāra zināt, kad teika cēlusees: varetu būt, ka viņa radusees vācu laikmetā, bet tad nav izprotams, kā libeēši, dzimtļaudis būdami, vareja tik brīvi rikotees. Bez tam pēc teikas latveeši atkarīgi no libeēēem, kas vācu laikmetā nav labi domājams, bet drizak gan otrādi. Japeeņem, ka teika atteecas uz laikmetu preekš vācu uznākšanas, jo itin labi domājams, ka bez citām latveešu ciltīm, peemēram, zemgaleēši, kuŗu galvenā dzīves veeta vāceem atnākot nebija tālu no jūrmalas, tad nu ari agrāk dzivoja izkaisiti starp libeēēem līdz pat jūrmalai.

Tagadejee
latvju
jūrneeki
seno
libeēšu un
kūru
pēcnāceji.

Zemgaleeši dzīvoja gar Leelupi un kreiso Daugavas krastu. Viņi bija tee, kas no Baltijas eedzīvotājiem, vāceem atnākot, visvairak nodarbojās ar tirdzniecību. Nu mēs zinām, ka tirgotāji vecos laikos paši izvadāja savas preces svešumā, un tā tad arī zemgaleeši nebūs vis gaidījuši veen, kamēr svešneeki nāca un viņu ražojumus nopirka, bet būs tos arī paši svešneekiem peedāvājuši, un tā tad leelakā vaj mazakā mērā nodarbojušees ar kuģniecību. No jūrmas gan viņi tai laikā neizsūtīja savas preces svešumā, jo libeēši tad jau bija viņeem aizspeedušeēs preekšā. Zemgaleeši veda savas preces pa Leelupi lejup, un kuģi tad devās no Daugavas grīvas jūrā. Kronists gan nemin zemgaleešu kuģus, bet tomēr viņš runā par zemgaleešu ostu. Osta meklejama tur, kur tagad atrodas Sloka. Pee jūras cīņām zemgaleeši nēpeedalijās, tāpat viņi arī nenodarbojās ar jūrļaupišanu, preekš tam jau, neskatotees uz citeem eemesleem, nebija derīga viņu no jūrmas atstatā dzīves veeta. Meera laikos turpretīm it labi vareja izvadat savas preces, uz to viņus mudināja arī uz Daugavas grīvu vilņojošā Leelupe, pati Daugava un svešneeku preekšzīme ar saveem tirdzniecības kuģeem. Vissīkstaki un ilgaki no Kurzemes eemītneekiem turejušeēs pret svešneekiem zemgaleeši, kuģi citadi bija vairak meera mīletāji ļaudis. Galīgi viņi pārvāreti tikai 1290. gadā. Viņu tirdzniecībai gan jau vajadzēja ātrak beigtees, jo vāceēši, Daugavas grīvu savās rokās dabujuši, vairs neļāva ar zemgaleešeem tirgotees un aizleedza jau 1200. gadā vācu tirgotājiem braukt uz zemgaleešu ostu.

Zemgaleešu nodarbošanās ar tirdzniecību.

Zemgaleešu osta tagadējā Sloka.

Konkurence starp zemgaleem un vāceem.

Tikdaudz par zemgaleešeem. Būtu nepareizi, kad mēģinatum uzteept latveešeem kā tādeem 13. gadusimteni tādus pat diženus panākumus jūrniecībā, kādus tos redzesim tai laikā pee libeēšeem un igauņeem. Latveešu kuģniecība visvairak aprobežojās ar upju kuģniecību. Bet griedami apskatīt Baltijas kuģniecību vispārīgi un zinadamī, kādā sakarā stāv mūsu tagadejee jūrneeki ar toreizejeem, turam par vajadzīgu apskātīt arī libeēšu un kūru kuģniecību. Pee tam eevērosim arī igauņus, jo kopā ar teem libeēši un kūri daudzreiz devās jūras cīņos, kopīgi dalijās ļaupijumos. Eekam runajam par libeēšeem, lai atgādinam, ka vēsturneeku leelakā daļa aizstāv tās domas, kūri nav cits nekas, kā libeēši, nosaukti pēc veetas un nosaukuma par kūreem, bet, kā jau agrak mineju, šām domām sāk pretotees eevērojami senlaiku pētītāji.

Latveešu kuģniecība — upju kuģniecība.

No visēem kronisteem, kuģi min libeēšus vaj kūrus, dabujam to eespaidu, ka viņi bijuši tik spēcīgi un dūšīgi, kādeem vajadzēja tanīs laikos būt, lai varetu pastāvet citu jūrneeku starpā. Nepeētīka ar to veen, ka viņi atgaiņājās no citeem jūrļauptājeem, spēcīgi un sirdīgi viņi paši ar uzbruka citeem. Un kad eevērojam, ka viņu pretineeki preekš vāceēšeem bija varenee normaņi, tad varam gan noskārst, ka libeēši bija pēc ta laika apstākļeem un jēdzeeneem labi attīstījušeēs jūrniecībā. Normaņi apmekleja, kā no viņu teikām spreekšams, jau sākot no otra gadu simteņa pēc Kr. Bal-

Kūru un libeēšu spēks, izveicība, drosmē, rosība jeb aktivitāte.

Ciņas ar
norma-
ņeem.

Kūru
veesmilība.

Ciņas ar
zveedreem

Baltijas
tautu
stāvoklis
Baltijas
jūrā XI. un
XII. g. s.

Zelta
daudzums
kūru zemē

Kūru
jūrneeki
ārzemēs.

tijas peekrastes, gan izmainidami savus ražojumus ar Baltijas zvērādām, gan laupidami Baltijas jūrmaalneekus. Caur to tapa libeēši un igauņi izaicināti uz ciņam un atreebšanu. Ciņas notika vaj nu jūrmaalā vaj uz jūras. Kaņos viņeem klājās dažadi, gan viņi dabuja padotees, gan palika paši uzvaretaji. Tā teika stāsta, ka kāds normaņi karalis uzbrucis otrā gadu-simtenī kūreem, bet šo vadonis pārvarejis un savaņģojis normaņi karali. Teika tāļak peemetina, ka kūri neturejuši vis karali kā vaņģineeku, bet kā veesi un beidzot palaiduši viņu brīvu. Jauks aizrādijums uz kūru veesmilību. Biskaps Rimberts (9. gadu-simtenī) stāsta, ka kūri bijuši atkarīgi no zveedreem, bet 862. g. viņi nokratījuši jūgu un vēlāk sakavuši daņus. Ta ir pirmā vēsturiskā leeciba, ka kūri jau izauguši par patstāvigeem, pašapzinigeem jūrneekem. Tādu kūru pārdrošību zveedri nevoreja paceest un viņu kabalis Olois devās ar leelu spēku ceļā uz kūreem. Viņam izdevās eeņemt kūru pilsētu Zeltburgu, no kureenes tad viņš greezās pret Apulijas pilsētu. Bet zveedri nedabuja ilgi gavilet par tadām uzvarām. Tiklidz kā viņi bija uzvareteem greezuši muguru, te libeēši un igauņi devās viņeem pakāl jūrā, uzbruka viņeem un atņēma savu mantu. Kad klausamees, kā Adams no Bremenis 11. gadu-simtenī tēlo Baltijas tautas un skatamees uz viņu darbeem un panākumeem Baltijas jūrā 11. un 12. gadu-simtcņos, tad jadamā, ka viņi eeņēmuši tai laikā Baltijas jūrā bistamu stāvokli un darijuši daudz nepatikšanas pat daņeem un zveedreem. Tā Adams stāsta, kurš pats bijis Kurzemē: „Kurzeme ir leela, 8 deenas gaņa sala. Viņa loti bagata ar zeltu un brangeem zirgeem, bet apdzīvota no breesmigās jūrļauptaju tautas, no kuņas katrs labprāt bēg. Tikai pēc padoma greežas pee viņeem, jo visas mājas ir pilnas ar pareģeem un zilneekem, kuņi ģērbjas kā mūki. No visām pasaules malām te sastop svešneekus, kuņi meklē padomus (orakulus).“ Tas gadijums, ka Adams sauc Kurzemi par salu, ved dažus vēsturneekus uz domām, ka Adams esot samainījis Kurzemi ar Sāmu salu un ka viņš beidzamo apmeklejis. Bet viņš Kurzemes ģeografiju nepazīdams, vareja arī Kurzemi noturet par salu. Citi Adama izsacijumi visi var it labi atteektees uz Kurzemi un viņas toreizejeem eedzīvota-jeem. Zelta daudzums vareja būt eenests Baltijā no tirgotajeem un svešneekem, kuņi mekleja padomus pee zilneekem.

12. gadu-simtenī kūri saveenojās ar igauņeem un eeņēma Elandes salu pee Zveedrijas krasteem. No tureenes nu draudeja posts visām Austruma jūras peekrastēm un viseem tirdzneecibas kuģeem, jo kūri un igauņi eetaisija uz salas jūrļauptaju nomettes. Daņi karalis Valdemars I, redzedams, ka viņa un viņa pavalst-neeku tirdzneeciba tapa no jūrļauptajeem trauceta, apņēmās iz-nīcinat viņu mitekļus, kas viņam arī pēc grūtas un sirdigas ciņas izdevās. 1171. gadā viņš pārvareja kūrus un igauņus un no-dedzināja jūrļauptaju pilis. Bet ar to nebija lausts kūru spēks un viņu dūša. 1188. gadā viņi kopā ar igauņeem peemekleja Zvee-drijas peekrastes, eebrauca Melaras ezerā, izļauptja un nodedzināja Zveedrijas galvas pilsētu Ligtumu un brauca ar bagatu laupijumu

uz mājām. Zveedri, zinams, neatstāja tādus varas darbus neatreebtus, un tā pastāveja mūžīgi uzbrukumi un cīņas starp Baltijas jūrneekeem no veenas puses un zveedreem un daņeem no otras puses. Daņi mēģināja vairak reizes nodibinat kolonijas Baltijā, bet tas viņeem izdevās tikai uz kādu laiku. Tiklīdz kā vairs nebija peeteekošs spēks, ko eedzimtos no savām kolonijām atturet, tad tee viņus peespeeda atstāt jaunas dzives veetas un dotees atpakaļ uz savu dzimteni. Vācu laikmeta sākumā atrodam Baltijā tikai veenu daņu tirdzniecibas noliktavu Lindanisu, tagadejo Reveli.

Te nu mēs nonākuši tai laikmetā, kur Baltijas senlaiku kuģnieciba sasneegusi visaugstako pakāpeenu, bet patlaban ari pamanam, ka viņai driz tuvojas vakars. Kamēr mūsu jūrneeki sacenšas ar normaņeem, tikam viņu patstāviba nebija apdraudeta, jo tad vēl stājās kā jūrneeki dabas cilveks pret dabas cilveku. Bet nu nāca vāceeši ar saveem asajeem kulturas rikeem, viri, kas bija tērpti dzelžu bruņās, un tos vairs Baltijas eedzivotajeem neizdevās tā aizdzīt kā agrak daņus un zveedrus. Visu Baltijas eekaņošanas vēsturi aplūkojot, redzam, ka vāceeši gudri darijuši un papreekš mēģinājuši eekšzemē stātees uz drošām kājām. Tur eemītneekus pārvarejuši, viņi pamazitiņam izplatija savu varu ari gar jūrmaalām, un tā no zemes, tā sakot, no pašas saknes tikai viņeem bija eespējams iznīcinat Baltijas kuģniecibu. Jo libeēseem un kūreem bija dažas slēptuves jūrmaalās, kuņas vāceeši nēzināja, un kamēr jūrmaalneeki vēl nebija pārvareti no zemes, tikam viņi vēl nebeidza no savām slēptuvēm uzbrukt vācu kuģeem. Kāvāceeem un uz zemes, tāpat ari uz jūņas vāceeši, neskatotees uz viņu eeroču pārakumu, dabuja daudzreiz sāpigi sajust kūru un igauņu varu un vāceešeem bija jaatzīst, ka viņeem nav vis vairs darišanas ar jūrneekeem, kas atrodas uz paša pirmatnibas stāvokļa. Tā izturigeē kuģi, kā dušigeē karotaji rādija, ka viņeem stājās pretim norūditi jūrneeki. Par toreizejo libeēšu un igauņu kuģniecibas stāvokli mums pasneedz dažas ziņas Indriķis savā kronikā. Lai gan viņš neraksta nekādu kuģniecibas vēsturi, tad tomēr, par jūņas cīņām stāstot, viņš tēlo kuģotajus un peeziņē kaut ko par kuģeem. Tā tad klausisimees no Indriķa, kā vāceeši Baltijā eenākuši, kādi bijuši Baltijas kuģneeki un viņu kuģi un beidzot ņemsim vērā, kā un kad beidzās Baltijas eedzimto kuģnieciba. Mūsu nolūks, zinams, nav atstāstīt visu eekaņošanas vēsturi, bet tikai cik daudz ta atteecas uz kuģniecibu un stāv sakarā ar to. Pee tam neuzskaitisim ari visas sadursšanās uz jūņas, bet visvairak tādus gadījumus, kas der mūsu nolūkam, lai varam daudz maz sev preekšā stādīt toreizejus jūrneekus un kuģus.

Lēni un meerigi Daugavas māmiņa šūpoja savā klēpī pirmos vācu tirgotajus, draudzīgi uzņemdama tos savā paspārnē un sargadama no bargajeem jūņas viņeem. Un veesmilīgi viņus uzņēma Baltijas eedzivotaji. Nebija jau ari vācu pirmais nolūks rādīt un uzspeest Baltijas eedzivotajeem savu varu, bet nākt tirdzniecibas sakarā ar viņeem. Tāda draudziga tirdzniecibas nolūki.

Baltijas
senlaiku
kuģniecibas
augstākā
pakāpe.

Cīņas ar
vācu eekaņošanas
saimnieciskee
paņēmeeni.

Vācu tirdz-
nieciskee
nolūki.

**Tirgoņi,
misionari,
kaņaspēks.**

satiksme pastāveja starp viņiem vairak gadus, un vāceši dabuja eepazitees ar Baltijas toreizejām būšanām. Baltijas eedzīvotaji vēl bija pagani un kalpoja elku deeveem. Tas mudinaja kristigos vācu pirmos atnācejus gādāt par paganu dvēseles labklāšanos un vest viņus pee kristigas ticibas gaismas. Vāceši sāka tūliņ līdz ar tirgotajeem vest misionarus, lai atgreestu paganus. Misionareem sekoja kaņa spēki un nu sākās atgriešanas darbs ar uguns un zobina palīdzību, kā to toreiz atļāva laika gars. Eedzimtee nu gan atzina, ko bija eelaiduši savās mājās, bet bija jau par vēlu. Kamēr vāceeseem bija daudz darbu ar zemes eedzīvotajeem, kuři viņeem stājās pretim, visus spēkus uzupuredami, tik ilgi vēl jūr- neeki vareja darbotees ar kuģneecibu un turpinat jūrļaupišanu. Ipaši igauņi, kuři bija tāļak nost no jūras ceļa, pa kuŗu nāca vāceši, rikojās pirmā laikā svabadi un netrauceti uz jūras. Jo vācu kaņavīri un tirgotaji mēdza visvairak braukt uz Daugavas grīvu un no tureenes (no Rīgas) tad izplatija savu varu pār zemi. Bet ka vācu tirgotaji apmeklejuši ari citas veetas Baltijas jūrmaļās, tas redzams no tam, ka Meinhards grib 1191. gadā, kad viņam draud breemas no libeeseem, dotees no Ikšķiles uz Igauniju, lai no tureenes taptu ar vācu tirgotaju kuģeem atpakaļ uz Gotlandi. Kuģi bija palikuši Igaunijā par zeemu. Tā tad tur bijušas jau drošas kuģu peestātnes, kur kuģeem nebija zeemas laikā jabaidas, ka netaptu sabojati no ledus. Tādas kuģu peestātnes Baltijā bija upju iztekas un jūras likumi, kur kuģi vareja pārzeemot un vētru laikā atrast patvērumu. Kā tādas minamas Kurzemē tā veeta, kur tagad Leepaja ar savu ostu, un Baltijā — Sakas, Ventas, Irbes un Rejas upju grīvas, Vidzemē zemgaleešu upju — osta pee Leelupes, Daugavas, Gaujas un Salaces grīvas, Igaunijā iztekas un jūras liči. starp citām Lindanisa, tagadejā Revele, dibinata no daņeem 1218. gadā.

**Senās
kuģu
peestātnes
Baltijā —
upju
iztekas un
jūras liči.**

N. Ozoliņš.

XI. Feodalisms.

80. Kā feodalisms Baltijā cēlees.

Kad Alberts atnāca, tad tik sākās istā Baltijas pārvarešana, lai gan jau viņa preekšgājejs Bertolds atveda pirmos krusta kaŗotaju pulkus us Lībiju. Bet tee tur nepalika ilgi; viņi drīz, tai pašā gadā, atgriezās atpakaļ uz Vāciju, apmeerināti, ka panākuši grēku peedošanu caur kaŗu pret paganeem. Biskaps Alberts redzeja, ka caur krusta kaŗotajeem veen nekas daudz nav eespējams, ja pēdejee rudenī aizbrauc projam. Viņš atzina, ka Lībija tik tad pārspējama, kad viņā atrodas veenmēr apbruņoti spēki. Tadēļ viņš raudzija krusta kaŗotajus saistit pee Lībijas, ko ari panāca, zemi atdodams par lēni, feodalismu eeezdams Baltijā. Jau 1221. gadā viņš dibinaja pirmās lēnes, Ikšķili atdodams Konradam no Meindorpas un Leelvārdi Danielam Banerovam. Tagad viņam bij vasāļi, kas bij pee viņa saistiti dažadeem noligumeem, tagad viņam bija ļaudis, kas vareja kaŗot vasaru un zeemu pret paganeem. Bet šādu ļaužu uzturešana maksaja dārgi, jo vajadzeja veenmēr dot zemes gabalus.

Bez tam ari vasāļi, lai gan paklausija biskapam, nebij nekādā ziņā viņa apakšneeki; viņi bij brīvi ļaudis, brīvi kungi, kuŗeem biskaps bez noliguma neko nevareja pavēlet, neko nevareja uzspeest. Viņš tik tad vareja atņemt pēdejeem lēni, kad tee tam atklāti pretojās. Alberts atzina, ka ari caur šādu metodi neko daudz nepanāks preekš sevim. Tadēļ viņš dibinaja šķēp-
neeku ordeni, pastāvošu iz bruņineekeem, kas bij zvērejuši visu mūžu kalpot svētai Deevmātei. Šee bij biskapa asais eerocis, ar ko tas apzņaudza Baltijas tautiņas; šee bij katrā brīdī apbruņots kaŗa pulks, katrā brīdī gatavs eet pret paganeem, Bet kas tas leelakais, bruņineeki kalpoja eesākumā veenīgi biskapam par labu, viņi bij pilnīgi nodoti viņa varā. Šā gan negāja ilgi, jo ordeņa bruņineeki, redzedami, ka viņeem jacīnas tāpat kā vasāļeem, negribeja vis būt meerā ar grēku peedošanu veen, bet kārvoja ari pēc atlīdzinajumeem šai pasaulē.

Viņi, it pašapzinīgi eevērodami savu eespēju, prasija biskapam, lai dod ari viņeem kādu zemes gabalu. Biskaps nespēja pretotees, jo pēdejo rokās bij vara; viņam vajadzeja padotees, paklausit un atdot ordenim trešo zemes daļu (1207.). Pāvests apstiprinaja šādu noligumu un peespreeda bruņineekeem vēl trešo daļu no visām paganu zemēm, ko tee eekaŗos uz preekšu. Drīz kļuva ordenis pavisam patstāvigs, jo dabuja sev peešķirto zemi ar visām pasauliga valdineeka teesibām. Kāda maza daļa tikai no eeņēmumeem bij jadod eesākumā biskapam, bet vairak tikai tadēļ, lai vārda pēc viņu atzītu par savu virskungu.

Alberts
dod krusta
kaŗotajeem
zemi uz
lēni —
eeved
feodalismu

Vasāļi.

Šķēp-
neeku
ordenis.

Ordeņa
teeksme
pēc zemes

Ordenis
dabū
trešo
daļu no
eekaŗotām
un eeka-
ŗojamām
zemēm.

Pēc šādeem panākumeem kļuva ordenis arveenu pārgalvigaks un gribeja arveenu vairak.

**Strīds
starp
ordeni un
biskapu.**

Starp viņu un biskapu izcēlās vēlaku strīdi, kuŗi vilkās gadu simteņus un kuŗos beidzot ordenis pārvareja biskapus. Jau drīz pēc tam, kad ordenis dibinats, bruņineeki parāda savu pārgalvību un nepaklausību, bet pirmajos laikos valdība tomēr vēl pilnīgi garīdzneeku rokās. Pirmajā laikā Alberts vēl īstais valdineeks, jo viņš par tādu atzīts netikveen no baznīcas, bet arī no pasaulīgās puses. No vācu ķēniņa Vilipa viņš jau 1206. g. bij dabūjis visas valdineeka teesības, kad paņēma Vidzemi no viņa par lēni, tamdēļ viņš arī vareja dalīt eekaŗoto zemi, tadēļ arī neveens nedrīksteja bez viņa ziņas neko pārgrozīt.

**Alberts —
īstais
valdneeks.**

Biskaps atdeva zemi, kam gribeja, neko nelūkodamees uz eedzivotajeem, vaj tee arī meerā jeb ne. Biskaps gan atzina par labu, viņeem neņemt veenā reizē ticību ar īpašumu un brīvību. Viņš un pāvests baidījās, ka eedzimtee neatkrīt no ticības pee paganu būšanām, ja viņus šādi aplaupīs, tadēļ atdeva eedzimtajeem arī pēc uzvaras ceemus atpakaļ, lai gan teica, ka pēc taisnības viņi tos jau esot zaudejuši.

**Eedzimtee
— vasaļi.**

Eedzimtee vairs nebij brīvee zemes valdineeki, viņi palika to vasaļi, kuŗeem bij no biskapa atdoti viņu novadi. Kā vasaļi paši par sevi gan viņi bij pilnīgi brīvi, viņi paši eesākumā arī nemaz nemanīja leelo zaudejumu, bet tā kā viņi eeņēma zemako pakāpeenu vasaļu starpā, tad viņeem vajadzēja drīz zaudet savas lēnes teesības, savu vasaļu brīvību, jo viņeem taču nebij nekādas varas, ar ko to aizstāvet, aizsargat; viņeem bij jaizpilda peenākumi pret saveem lēnes kungeem, bet viņeem vairs nebij apakšneeku, kam būtu bijuši arī kādi peenākumi pret viņeem.

**Kaupo un
daži
virsaiši
paleek par
vasaļeem.**

Pat tādi iz eedzimtajeem, kas nemaz nebij pretojušees, palika par vasaļeem. Vāceem uzticīgais Kaupis un daži latgaleešu virsaiši nepatur vis savu zemi kā peederumu uz mūžigeem laikeem, kā alodu, bet kā lēni. Kaupim gan tas labums, ka viņš stāv taisni zem biskapa, ka viņš nav apakš tāda lēnes-kunga, kas pats kāda leelaka, augstaka vasaļis. Lai gan vairs nebij eedzimtee brīvi zemes valdineeki, lai gan bij tapuši par vasaļeem, tomēr viņi patureja savu īpašumu, savu brīvību. Bet netikveen šis stāvoklis bij pārvērtees caur kristību; caur kristību viņeem bij uzliktas arī kristītu ļaužu nastas (jura Christianorum).

Kristīto likumi deva lēnes-kungam teesību, pārvērst kāda īpašumu, kāda lēni par vispārīgu īpašumu. Eesākumā gan vēl maz izleetoja šo teesību, eesākumā vēl slēpa eedzimtajeem, ka viņi zaudejuši savu peederumu, ka viņi tik tad to var paturet, kamēr lēnes-kungs atļauj. Bet zem kristītu ļaužu nastām saprata netikveen šādu atņemšanas metodi, bet arī vēl nodokļus, kuŗi eedzimtajeem bij jadod, bij jamaksā. Un šo nastu smagumu viņi sajuta jau no paša eesākuma*).

Plutu Vilis.

*) Kā dzimtbūšana Baltijā cēlusees. „Austrums“, 1888.

nodokļus, tad arī skaidri redzams, ka nodokļi zemākajiem preesteļiem teek šķirti no valdineeka desmitās.

**Eedzimta-
jeem grūti
atdot
desmito
daļu no
viseem
eeņē-
mumeem.**

Eedzimtajeem, pee viņu toreizejās nabadzības, bij gauži grūti, atdot desmito daļu no viseem eeņēmumeem; nekas gan viņiem nebij tik smagi kā ceest ka šī nasta. Tadēļ libeeši no Daugavmalas un turaideeši greezās ar lūgumeem pee biskapa, lai pamazina viņiem desmito. Viņi atzina, ka ar varu neko vairs nepaspēja, ka, ja teek pārvareti, viņus spaida vēl vairak, tadēļ apsolija biskapam mūžīgu uzticību un paklausību visās leetās, ja tik viņus apžēlos. Biskaps bij gudrs, viņš apsvēra, ka vēl javed daudz kaŗu ar paganeem, ka tadēļ ļoti vajadzīga uzticība no to puses, kas jau pārvareti, jo kad nebij no teem jābistas, tad gan vareja eet viseem spēkeem pret paganeem; bez tam taču pārvarētee paši vēl solījās palīdzet. Viņš paklausīja viņu lūgumam un atveegloja desmito, nosacidams viņas veetā no katra arkla mēru, kas bij astoņpadsmit pirkstu (collu) leels.

**Biskaps
nosaka
desmitās
veetā
nodokli no
katra arkla**

Tagad eedzimtajeem nebij vairs jaatdod nepececešamā daļa; ja paauga, tad viņi vareja preecatees, ka taču būs ko pārtikt, ja izdevās labs gads, tad viņiem gan nācās deezgan veegli atdot nosacito mēru, tad viņiem gan bij labi mazak ko maksat, nekā kad bij jadot desmitā teesa no viseem eeņēmumeem. Bet kad peenāca grūti gadi, kad kaŗš, kas toreiz nebij nekāds retums, izpostīja viņu druvas, tad bij smagi, ļoti smagi atdot arī šo mēru; tad bij viņi tee veenīgee, kas ceeta, kamēr senak taču līdz ar viņu zaudejumu gāja arī mazumā desmitā teesa. Ja, pār peemēru, kādam bij viss laupits, tad no viņa nevoreja arī neko ņemt, tad desmitās nebij, tad nodošanas nebij jamaksā; bet tagad mērs palika, neskatotos, vaj kas uzauga, vaj ne, viss veena alga, vaj bij ko ēst pašeeim vaj ne. Šādā atgadījumā eedzimtee bij netikveen pēdīgi nabagi, šādā atgadījumā viņi paši ceeta netikveen badu, bet palika vēl arī sava kunga parādneeki, bez ka būtu paši taisījuši paradus. Kad nu peenāca arī kāds labaks gads, tad vajadzeja atlīdzinat parādus un beigās atkal ceest trūkumu, kā neizdevīgajos, tā bada gados. Viņi nevoreja nekad vairs izkultees iz dziļās nabadzības, viņi tik vareja ceret uz sava kunga žēlastību.

**Zemes
nodokļa
labās un
ļauņās
pusēs.**

**Eedzimtee
krit para-
dos.**

Eevērojot biskapa Alberta labo prātu uz eedzimtajeem jasaka, ka pirmajos laikos bij veeglaki maksat nosacito mēru nekā desmito teesu. Alberts nekur neparādas kā izsūcejs, viņš savā ziņā deezgan žēlīgs; ja viņš kādā veetā izturas drusku ceetaki, tad tas izskaidrojams pa leelakai daļai caur laika garu, kāds toreiz valdīja. Kamēr biskaps Alberta dzīvoja, eedzimteem bij deezgan patversmes, viņi vareja preecatees par atveeglotajām nastām. Bet visur netika uz reizi eevests desmitās veetā zinamais mērs. Indriķis teic, ka ordeņa daļā visi maksajuši desmito teesu; ja, arī biskapa daļā nebij tādu trūkums, kas deva desmito. Biskaps bij tik zem tāda nosacijuma atveeglojis libeešeem desmito, ka viņiem mūžīgi vajaga būt paklausīgeem, ka ja atkritīs no ticības, būs jauzņemas maksat arī vēl desmitā teesa bez citeem nodokļeeem. Bet kad nu eedzimtee

sacēlas tomēr pret vāceeseem, tad zinams vajadzēja citeem par beedinašanu izpildīt draudus.

Pirmajos laikos tadēļ nav daudz to, kas maksā nosacīto mēru; leelakā daļa no tādeem peedereja pee latgaleeseem un libeeseem, bet igauņi gandrīz veenumēr deva desmito. Igauņi sajuta sāpīgi šo nastu smagumu, lai gan arī libeēši un latgaleēši nebija izņemti. Pat Kaupo, dedzīgākais vācu peekritejs, aizstāv 1212. gadā savus tauteesūs pee biskapa un grib viņu peerunat un visur dzird eedzimtos sūdzamees par desmito, gandrīz veenumēr viņi to leedzas maksat. Preesterēem daudz jaspredīko, ka vajag dot Deevam, kas Deevam peeder un pasauligeem valdīneekēem, kas teem peenākas.

Eedzimtee nopūlas, lai nokratītu, lai mazinātu šo smago jūgu; kungi, valdīneeki dzenās atkal jo vairak eegūt teesības pee desmitās. Pee katras zemes dališanas bij leelakais jautajums: Kam peederēs desmitā? Tad tik uzskata zemi par pilnīgi atdotu, tad tik par eevērojamu mantojumu, kad arī desmitā peeder. Bruņīneeki dabuja visur šo svarīgo teesību, bet vasaļi gan būs maksājuši vismazākais eesākumā desmito savam virskungam, zinams gan ne visu, bet, kā leekas, tad desmito no desmitās. Tas apstākļis, ka desmitā nāca tādu rokas, kas paši bij vasaļi, padarija eedzimto stāvokli vēl grūtaku. Viņi nestāveja vairs nekādā sakarā ar virskungu, bij pilnīgi nodoti sava lēneskunga varā.*)

Eedzimto un kungu intereses pretejas.

Bruņīneeki arveen dabu

teesību uz desmito.

Eedzimtee lēnes

kunga varā

Plutu Vilis.

82. Laicīgie eepēmumi.

Lēnes kungs, maksadams kādu daļu no desmitās atkal savam virskungam, gribeja jo vairak izspeest no saveem apakšneekēem, viņš izleetoja izdevīgu brīdi un uzlika no viņa pārvaldīteem novadeem jaunas maksāšanas, kas nāca veenīgi viņam par labu. Jau 1206. gadā panāca leelvārdeēši, kas bij sacēlušees pret vāceeseem, tik tādā kārtā meeru un atdabuja tik zem tādeem nolīgumeem savus laukus, kad apsolīja maksat savam lēneskungam Danielam Bannerovam ik gada pa puspodam (dindium talenum) rudzu no katra arkla. Še parādas pirmoreiz noma par zemi, še eedzimtajeem pirmoreiz jaatpērk caur mesleem atpakaļ sava zeme, ko pēc Kunga vārdeem bij zaudejuši. Viņi vairs nebija kungi par to zemes stūri, uz kuļa dzīvoja, no kuļa pārtika. Eedzimtee paši nemaz pilnīgi nenomanija leelo zaudejumu, viņi domāja, ka maksa viņēem tik uzlikta par atkrišanu no ticības, par sacelšanos pret kungeem, par nepaklausību pret preesterēem. Soda maksa par atkrišanu tā gan bija, bet šis sods nebija nekad atlīdzinams, viņš pastāveja mūžīgi. Eedzimtajeem nebija vairs peederuma, viņu senākā lēne bija tādā kārtā palikusi par kunga īpašumu, kuļu tas viņēem iz zēlastības atdeva leetošanai pret atlīdzinajumeem. Eesākumā, kā redzams, šī atmaksa nav leela, bet viņa jau norāda, kāds liktens gaida eedzimtos. Tais laikos

Lēnes kungs uzleek

novadeem jaunās maksāšanas.

Leelvārdeēši sāka maksat nomu par zemi.

Eedzimtee zaudēja īpašuma teesības uz zemi.

*) Austrums, 1888.

viņu liktens gan vēl nav tik breesmīgs, bet viņš vareja palikt arveenu smagaks, grūtaks, ja tik eedzimtee kādu reizi atkal sacēlās.

Ar laiku varbūt šee nodokļi labibā saveenojās ar mēru, kas bij nosacīts desmitās veetā, tā tad maz ko dzird vēlaki no viņeem, jo to maksaja zem desmitās vārda veeneem un teem pašeeem kungeem veeni un tee paši apakšneeki, maksataji. Caur to kļuva labi leelaks desmitās teesas veetā nosacitais mērs. Tā varbūt jau būs saveenojušees laicigee nodokļi labibā ar desmito ordeņa bruņineeku un Rigas pilsoņu nolīgumā ar teem kuršeeem, kuņus viņeeem peešķira. Kamēr tais apgabalos, kas peedereja biskapam, kurši maksā tik daudz, kā gotlandeesi; kamēr tee maksā, kā domajams, zinamo mēru, bruņineeki uzleek saveem novadeem pa pusbirkavam (dimidium navale talentum) rudzu no katra arkla un tik pat daudz no katras ecešas, un teem, kas strādā ar veenu zirgu arklā un ecešā, tik pusbirkavu veen. Šeeem, kā redzams, daudz vairak ko maksat nekā viņu brāļeeem, un tas būs gan caur to izskaidrojams, ka viņeeem uzlika ari laicīgus nodokļus. Viņi pēc pateesibas jau ari bij zaudejuši savus laukus caur veenmērigo vācu apkaņošanu, caur uzglūnešanu jūras šaurumā pee Sāmu salas, jo visi šee novadi, kas bij atdodi bruņeneekeem, atradās Kurzemes pussalas zeemeļos.

**Eedzimto
kļauši un
teesibas.**

Visi lēnes-kungi gan nedabuja šos laicīgos nodokļus labibā, vlsi gan nenāca tik agri pee tādām teesibām, kā minetais Banne- rovs, bet laicīgi eeņēmumi (temporale emolumentum) peenācās ari viņeeem no saveem novadeem. Pee laicīgām teesibām peedereja ari kļauši, kas eesākumā pastāveja piļu mūrešanā un ceļu taisišanā, īsi tādos darbos, kas nāca visam novadam par labu. Eesākumā ari eedzimtajeem bij teesiba, dzīvot pilis, slēptees aiz mūņeeem, kuņus tee bij cēluši. Indriķis teic, ka bruņineeki līdz ar ventīneem un latgaleešeeem dzivojuši Cēsu pilī; tāpat viņš peemin, ka bruņineeki Igaunijā cēluši ceetas pilis un ka igauņi, kas palīdzēja mūret, kaņa laikā slēpušees ar savām mantām tāpat aiz stipreem vaļņeeem un mūreem kā bruņineeki. Bet kā šāda kopdzīve vāceem nebij patikama, gan domajams, jo eedzimtee taču zaudē arveenu tureja ļaunu prātu pret viņeeem, un līdz tik pēdejee parādīja to ari savos darbos, tad zinams viņeeem vajadzēja zaudēt šo kreetno patversmi kaņalaikā, tad viņi tika izstumti iz pilim. Tā zaudē ikšķileeši jau 1205. gadā līdzdalību pee Ikšķiles ceetokšņa, ko atdeva Konradam no Meindorfes, tā zaudeja ari igauņi savas līdzteesibas pee bruņineeku pilim savā zemē.

**Eedzimtee
zaudē
teesību,
dzīvot
kopā ar
vāceem
pilīs.**

**Piļu
celšanas
nasta.**

Piļu celšanu sajuta it īpaši igauņi un libeēši, kamēr latgaleeši gandrīz nepazina šo nastu pirmajos laikos, jo viņi izturejās meerīgi: tadēļ ari nevajadzēja viņu vidū nekādu ceetokšņu. Bet viņu kaimiņi nebij tādas paceetīgas, padevīgas dabas. Jo libeēšu zemē laba teesa ceetokšņu: Salaspilis, Ikšķile, Leelvārde, Aizkraukle gar Daugavu kā sargi pret pagānu leišeeem; zemes vidū: Sigulda un bruņineeku centris Cēsis. Libijā ceetokšņi celti ari pret ārejeeem eenaidneekeem, pret leišeeem, kamēr Igaunijā gan-

driz visi, kā Vilandē, Revelē u. c., lai varetu tik nodibināt vācu valdību paganu starpā, lai varetu pēdejos peespeest, peedabut pee kristibas, pee paklausibas. Igaunji paši sev cēla ceetumus, caur piļu būvi uzlika paši sev valgus. Si nasta viņeem bij nepaceešama, jo viņeem bij jastrādā neerasts darbs. Alnpeke saka it nevainīgi, ka viņi šādu darbu uzskatījuši grūtaku par pekles mokām, un ka gan nekad to nebūtu strādājuši, ja tik nebūtu tikuši peespeesti. Igaunēem, kā redzams, bijušas grūtas nastas caur piļu būvi; latveeši jeb pareizaki latgaleeši, kā jau teikts, pazina maz vēl tādu darbu; ceļu bruģešana gan nebūs bijusi tais laikos ari nekāda leelā; tā tad nu būtu jadamā, ka viņi bijuši brīvi no laicigeem nodokļeem, bet ka tā nebij, peerāda kāds Alberta nolīgums ar bruņineekeem. Minetā nolīgumā biskaps peešķir ordenim kādu daļu Tālavas latgaleešu ar baznicām, desmito un laicigeem eeņēmumeem (temporale proventus). Kā tālaveeši nav būvejuši pilis, zinams; bet tad nu jajautā, kas tad saprotams zem laicīgā peenākuma? Šis tik vareja būt divejads, jeb nu labibas maksa, kā pee leelvārdeeseem, jeb varbūt kādas deenas vispārīgu klausu lēnes-kungam. Kad tālaveeši būveja pilis, tad vajadzēja citādi atklausīt, un bruņineeku daļā šādi klausī būtu lēti izskaidrojami. Viņeem bij netikveen zeme, kuŗu tee bij atdevuši par lēni, zeme, kuŗu apstrādāja eedzimtee, bet ari savi īpaši peederumi. Bet viņeem, kā kaŗavīreem, neklājās nodarbotees ar zemes apstrādāšanu, zemes apkopšanu; tā tad nu gan būs domājams, ka viņi jau šais laikos būs peespeeduši eedzimtos, strādāt kādas pāri deenas preekš sevis, kā to vēlaki darija nolīgumā ar zemgaleešeem. Bruņineekeem nebij citādi eespējams apkopt savas muižas. Lai gan pee bruņineekeem peedereja ari kalpi (fratres servientes), bet tee tik savus kungus apkalpoja kaŗā un nenodarbojās vis ar zemes kopšanu. Izņemot viņus, Baltijā nebij tādu cilveku, kas būtu gājuši bruņineeku muižas strādāt; še neatnāca tādi vācu kolonisti kā prūšos. Kas nāca uz Lībiju, tee vaj nu nodarbojās ar kaŗu, mēģināja savu laimi eegūt ar zobenu jeb dabuja paši zemi, paši palika par valdineekeem. Vācu zemneeki še neatnāca, tādu še trūka, tadēļ japeņem ka vismazak bruņineeku daļā eedzimtee palidzeja apstrādāt laukus, varbūt ka eesākumā ari pret mazu atlīdzinajumu. Lauki gan nevareja būt leeli, jo bruņineekeem nebij toreiz laika viņus paplašināt, viņeem bij tik jarikojas uz kaŗu. Tadēļ eedzimtajeem gan nebūs bijis daudz jakalpo šai ziņā.

Pilis ceļot,
eedzimtee
uzlika paši
sev valgus

Bruņ-
neeku
zemēs
eedzimtee
palidzeja
apstrādāt
laukus.

Laicigo
nodevu
kopejais
leelums.

Laicigeem
nodokļi
klausu
sakne.

Bet visas laicīgās nodošanas kopā bijušas deezgan eevērojamas; to jau var redzet no tam, ka viņas nostāda blakus desmitai. Iz šeem laicigeem nodokļeem attīstījās vēlakee klausī, šee ir klausu pirmās saknes. Šee nodokļi, šis nastas saistīja eedzimtos pee lēnes-kunga. Eedzimtee atsvešinājās vēl vairak no virskunga, kad vasalji un bruņineeki dabuja savās rokās soģa amatu, kad peesavināja sevim jurisdikcijas (teesnešu) teesibas.*)

Plutu Vilis.

*) Austrums. 1888.

83. Kaŗa klauŗi.

Jau 1207. gadā, kad leiŗi bij eebruķuŗi Lībijā un izposti-juŗi daudz ceemus un baznicas, Alberts pavēleja, ka ari eedzim-tajeem būs eet kaŗā pret leiŗeem, un nosacīja, ka tee, kas nepa-klusīs, sodami trim markām. Libeeŗi ņoreiz paklausīja biska-pam; nebūtu ari nemaz vajadzejis izleetot draudus, ja nebūtu tagad bijis jacinas pret vispāriģi bīstamajeem leiŗeem. Pret lei-ŗeem eedzimtee gan negribeja eet, bet vispāriģi ņemot, jasaka, ka kaŗā viņi bij vāceēseem deezgan paklausīģi. Kaŗa-ķlauŗu eedzimtee eesākumā gandrīz nemaz nesajuta kā nastu, viņi jau par daudz bij apraduŗi ar kaŗeem; bez tam viņi ari cereja, ka sabeedribā ar vāceem taču varēs atreebtees saveem eenaid-neeķeem.

Pirmajos laikos eedzimtee vēl bij vācu sabeedrotee kaŗā. Viņi ciniģās zem saveem virsaiŗeem, sastādīja savus īpaŗus pulkus. Eedzimtee Latgaleeēseem esot bijis savs karogs vēl līdz trīspadsmitā gadu-cīnas kopā simteŗa beigām. Kaŗā eedzimtee dzīvo kā īsti beedri ar vācee-ar vāceem,ŗeem. Viņi kopā apspreeŗ, vaj kaŗŗ eesākams jeb ne, kopā at-bet zem gaiŗā eenaidneeķus, kas teem uzmācas. Kaŗos pret leiŗeem viņi eet veenprātīģi ar vāceem, pēdejeem jaiztura pat galvenakais virsaiŗeem. ciniŗŗ, jo eedzimtee, eebaidīti no leiŗeem, nedrīkst tik sirdīģi ci-nitees ar saveem vāģajeem eeroēķeem, kā apbruņotee vāci. Vā-ceeŗi aizsargā eedzimtos ari no kreeveem un īģauņeem. Te ja-peemin, ka runajot par kaŗa ķlauŗeem pirmajos laikos, ĵazin, ka tee tik zīmeģās uz lībeeēseem un latgaleeēseem, jo īģauņi ķļuva pilnīģi pārvarēti tik 1224. gadā. Bet tūliņ pēķ tam viņeem ari vēl pilnīģi neuzticeģās, bet baidīģās, ka viņi ķauģā nepāreeet uz eenaidneeķa pusi.

Latgaleeēŗi un lībeeēŗi, kā jau teikts, bij visur vāceēŗu uztī-camee beedri, vāci viņus ari aizstāveģa pret viseem uzbrucee-neem, pat kaŗā savanģotos raudzīģa atdabūt atpakaļ. Tā ķāda no-ķauta leiŗu virsaiŗŗ Daugerunta galva teek atdota pret savanģotu lībeeti. Vāceēŗi gāģaja, ka lībeeēŗi un latgaleeēŗi tīķa svabadi no mesleem, ko tee pēķ eeraduma deģa kreeveem. Bīskaps sākumā uzņēmās vēl pats viņu veetā maksat, lai gan ne īģi, jo viņŗ bij tik uzmanīģs izliģt ar Polockas ķņazu tādā ziņā, ka pēdeģais at-svabinaja lībeeēŗus un latgaleeēŗus no meslu maksas, ka viņŗ at-sacīģās no savām teesībam. Vāceēŗi daģija vēl ļaupīģumu ar eedzimtajeem līdzīģās daģās, un tas īģ īpaŗi peevīķķa latgaleeēŗus. Viņi caur vāceem tagad bij nāķuŗi pee eespēģas, atmaksat īģau-ņeem, saveem senajeem eenaidneeķeem. Latgaleeēŗi nebīģ nemaz ĵaskubina pret īģauņeem, viņi gāģa jau no laba prāta. Daudzreīz atģadīģās, ka viņi uz savu roku veen eebruķa Ķģaunīģas novados. Latveeēŗi, kā leekas, daudz mācīģuŗees no vāceēēseem kaŗa-mākslā; viņi ņīnīs laikos cīnas daudz sirdīģaki, nekā aģrak. Preeķŗ vācu atnāķŗanas viņi, kā rāģas, tee ĵļēvakee iz balteeēseem, kas pilnīģi padodas savam liķtenim, bet tagad viņi, dzīvodami kopā ar vā-ceem, tīķuŗi jau tik tāļ, ka var stāteees ķatrā ziņā līdzās saveem

kaimiņiem, igaunieem. Latgaleešu vidū netrūka vairs varonīgu vīru; jāpeemin tik Rusīns un Vekis, kas veens pats ciniņās ar deviņiem kreeveem.

Tagad latgaleešiem nebij ne mazākā eemesla sūdzetes par kaŗa-klaušiem, bet citadaki bij vēlākos laikos, citadaki bij pee igaunieem un kuršiem. Ka vācešiem bij pilna teesiba, saukt eedzimtos palīgā, kad viņu zemei draudeja breemas, kad viņiem uzmācās eenaidneeki, atzis gan katrs; kad vāci uzaicināja latgaleešus, apkaŗot igaunus, ari pilnīgi peedodams, jo tee taŗu viņu pēc daudzreiz ciniņās ar igaunieem; bet kad vāceši peespeeda vēlākos laikos eedzimtos eet sev lidzi kaŗā pret leišiem un kreeveem, uzskatams par nastu, par smaŗu nastu, kas izpostīja eedzimto labklāšanos, kas grūda viņus dziļā nabadzībā. Tas apstākļis, ka teem vajadzēja eet kaŗā ari preekš ticības izplatišanas, ir vēlāk gan visusmagākais jūgs, kādu sajuta balteešu tautiņas.

Eedzimtee nevareja nekad vairs nākt pee meera, nekad nevareja meerā apstrādāt savus laukus, jo bruņineeki kaŗos veen dzīvoja; jo bruņineekeem nekad netrūka kaŗu. Kad ordenis bij eeguvis pārsvaru par biskapu, tad eedzimtajeem vajadzēja eet katru gadu vaj nu uz Leetavu jeb Kreeviju, kamēr mājās palika seevas un bērni neapsargāti, kamēr varbūt pa to laiku eelauzās viņu zemē eenaidneeki, kas sadedzināja būdiņas, nopostīja druvas. Bruņineeki caur savu kaŗa kārtību eeguva sev daudz eenaidneeku, kas isdevīgā brīdī izlaupija viņu zemi. Šādā atgadījumā eedzimtee jeb zemneeki gandriņ veenīgi ceeta kaŗa skādi, jo bruņineeki glābās līdz ar savu mantu aiz ceetajeem mūŗiem un vaļņiem, kamēr viņiem tee bij leegti, tee bij slēgti.

Aplūkojot vispārīgi balteešu likteni pirmajos laikos, jāsaaka, ka viņš, salīdzinot ar vēlāko, vēl paceešams, ka viņš vēl cilvecīgs. Lai gan viņiem daudz nastu, daudz maksāšanu, bet viņiem taŗu vēl savi peederumi (possessiones), sava manta, un kas tas leelākais, viņiem atstāta vēl pilnīga personīga brīvība (libertas). Bet ka šī jau apdraudeta, redzams iz daudzem pāvesta nosacijumeem, iz daudzām pāvesta pavēlēm, lai neņem eedzimtajeem brīvību, lai nespeeŗ viņus atkrist atpakaļ pee paganu ticības. Pāvests sūtīja Viļumu no Modenas uz Libiju, kas tur ari sekmīgi strādāja. Minetais sūtnis pūlejās visadā ziņā preekš eedzimtajeem; izspreeda teesu, izšķīra daudz strīdu; viņš esot pats ari izmācījees eedzimto valodu un esot vēl tulkojis kādu grāmatu viņu valodā. Viļums no Modenas atnesa daudz svētības Libijai. Bet kad viņš aizgāja (1226), atjaunojās agrākās pārestības, atkārtojās atkal senākās sūdzības, it īpaši par bruņineeku varmācību, tā ka pāvests bij peespeests, kādus gadus vēlāki sūtīt vēl reiz mineto Viļumu no Modenas uz Libiju. Otru reizi viņam bij daudz vairak darba; viņam bij stingri jālūko, ka bruņineeki neuzleek jaunatgreestajeem verdzības jūgu.

Tāpat kā ar eedzimto brīvību, bij ari ar viņu peederumu. Lai gan viņiem to neatņēma uz reizi, tomēr jau daudz veetās redzama vācešu kāriība pec viņu zemes. Eedzimto virsaiši, kas

Peedališanās ticības izplatišanas karos eedzimtajeem — smagākais jūgs.

Pirmajā laikā balteešu liktenis vēl paceešams.

Bruņineeku varmācība.

Bruņineekusacēlās pret vāceem, tika allaž notesati uz nāvi, un viņu lēni cenšanās peesavinajās kungi. It īpaši redzama bruņineeku cenšanās pēc zemes. zemes kādā prāvā ar Antiņu latgaleešiem. Latgaleeši apsūdēja bruņineekus, ka tee esot viņiem noņēmuši druvas un dravas. Eesākumā biskaps gandrīz negribeja šo sūdzību peņem, viņš negribeja latgaleešu pēc saķildotes ar varenajiem bruņineekiem. Bet strīdus bij gandrīz nenovēršams, kad viņš gribeja izturtees pēc taisnības, kad gribeja stātees uz latgaleešu pusi. Pēdejee šoreiz bij ļoti pikti, sacēlās pret vāceem; kad ari apspeeda ne-meeru, tomēr vēlāk atjaunoja savu sūdzību.

**Strīds
starp bru-
ņineekiem
un latga-
leešiem
dēļ lau-
keem un
druvām**

Tagad nebij neko darit, vajadzeja atrast teesu, vajadzeja atrast lidzekļus, kā var apmeerinat abas puses. Un manigee teesneši to ari atrada: teesa nospreeda, ka abas puses japeelaiž pee zvēresta. Bruņineeki nozvēreja un patureja laukus, t. i. laupijuma leelako daļu, latgaleeši zvēreja un atdabuja savas miļās druvas. Tagad bij abas puses meerā: latgaleeši, ka atdabujuši savas dravas, bruņineeki, ka paturejuši laukus, par kuŗiem viņi vēl peemaksaja latgaleešiem pēc teesas spreaduma kādu mazu zumu kā atlidzinajumu par padarito skādi.

Ka šis nav bijis veenigais atgadījums, peerāda kāda iz pavelsta bulām, kuŗā pēdejais peekodina biskapam, lai neatņem bruņineeku pēc eedzintajiem peederumu, lai neizslēdz viņus iz mantošanas teesibām bruņineeku netaisnības pēc.

Pirmajos laikos eedzintos aizstāveja pāvests, pirmajos laikos par viņiem rūpejās, bet ilgi tā negāja. Bruņineeki neko nebēdaja par pāvesta lāsteem, bet darija kas patika, bez tam pavests, redzedams, kā viņam vairs nav nekādas varas par ordeni, apklusā ar savām pavēlēm, viņš atstāja eedzintos viņu liktenim.

Veeglakais stāvoklis iz balteešiem gan bij latgaleešiem un kuršeem, bet igauņiem no paša eesākuma jau bij grūti. Viņu zeme bij visvairak ceetusi caur kuŗiem, viņu ceemi bij izpostiti; viņiem vajadzeja dzivot apakšzemes alās un slēptees beezā mežā no eenaidneekeem. Igaunija, pirms vāci vēl nav nonākuši, bagatā zeme, kas beeži apdzivota, bet caur kuŗiem viņa palikusi pustukša, caur kuŗiem bij daudz ceemu izzuduši uz mūžigiem laikeem.

Mēris.

Ar kuŗu bij nācis ari mēris, kas it īpaši laupija daudzus iz libeešiem. Libeeši, kā leekas, caur mēri ļoti daudz ceetuši, viņu skaits būs sācis jau gan tad eet mazumā. Viņu tuvee kaimiņi, latgaleeši, dzivodami izkaisitās mājās un nevis ceemos, kā igauņi, nezaudeja tik daudz caur breesmigo sērgu, pee viņiem tā nevarēja izplatitees tik breesmīgā mēra, kā beeži apdzivotos ceemos. Viņi ari neceeta tik daudz caur kuŗa breesmām; kad ari viņu būdiņas tika sadedzinatas no laupitajiem leišeem, tomēr zaudejums nebij uz reizi nekad tik leels, kā kad uguns tika peelaista pee kāda ceema.

Kad vēl eevēro, ka vāceeši viņus pabalstija, tad gan var saprast, ka viņi drīz pārspēja savus kaimiņus, tad gan var nojēgt, kadēļ libeeši pazuda iz vēstures, un izskaidrot, kadēļ latveeši vairojās, izplatijās *).

Plutu Vilis.

*) Austrums. 1888.

84. Feodalisma nodibinašanās.

Pirmee vāceši nenāca uz Baltiju ne kā bruņās kalti kaŗa vīri, ne kā viltīgi preesteri, bet kā tirgotāji, kuŗi atveda ņurpu dzelzi, sālī un tamlīdzīgas leetas un apmainīja tās pret dzintaru, ādām, lineem u. t. t. Ari vācu laikos, gluŗi kā agrakos kreevu un daŗu laikos, Baltijā pa laikam uzplauka paprāvas kristīgas draudzes, bet drīz tās atkal iznīka. Vecais Jannaus pareizi saka — un ņis viņa apgalvojums ir dibinats uz dziļu vēstures zinašanu — ka „Pēc Vidzemes biskapa Bertolda nāves (Bertolds tika nokauts 1198. g.) visa Vidzemes mīšione laikam būtu atkal pilnīgi izbeigusēs, ja nebūtu eeraees trešais biskaps Alberts, kuŗš raudzīja nodibinat lēŗu kārtību. (Jannau, Gesch. I. 5,36). Ar veetejo eedzīvotāju ziŗu un peekrišanu viņš proti, eerādīja Danielam Bannerovam Leelvārdes muiŗu uz tādeem nosacījumeem, uz kādeem toreiz visā Eiropā bruņineeki tureja muiŗas, t. i. pret apsolījumu uz muiŗas izdeveja (ņinī gadījumā biskapa Alberta) uzaicinājumu jāt kaŗā pret viņa eenaidneekem. Reizē ar to ņis pats Daniels Bannerovs apņēmās apsargat, ari eedzīmtos Leelvārdes eedzīvotājus, par to pēdejee viņam solīja no katra arkla zemes, t. i. no katrām mājām dot va mēram labības. Tas bij pirmais vācu kaŗa vīrs, kuŗš uzņēmās eedzīmto virsaiŗu peenākumus, t. i. uzņēmās tās funkcijas, kuŗu izpildišanai aiz veetejo eedzīvotāju saimneeciskās attīstības vajadzeja sevišķas ļauŗu ņķīras. Otrs vācu eenācejs, kuŗš tadā pat kārtā uzņēmās Baltijas virsaiŗa peenākumus, bij Konrads von Meindorfs, kuŗam biskaps eerādīja lēŗu muiŗu lkšķīlē. Tiklab ņee lēŗu bruņineeki, kā ari kristīgee katolū preesterī dabūja no veetejeem eedzīvotājeem (pēdejee tikai no kristīteem eedzīvotājeem) gluŗi neecīgu nodoklīti: pa mēram labības no arkla zemes. (Jannau).

Savu personisko brīvību eedzīmtee pazaudēja pamazam; un turklāt nebūt ne visi. Dzīmtbūšanai attīstotees, ļoti daudz eedzīmto nāca „leelkūngu“ kārtā un ļoti daudz vācu eenāceju noslīka verdzībā.

Pirmos trijos gadu simtenos pēc vācu kolonijas un kristīgās draudzes nodibinašanās mūsu peekrastē par klauŗīneekem vaj pat par dzīmtļaudīm nav runa. Nemaz nerunājot par Vidzemes vecako likumu krājumu, pat vēl videjos bruņneeku un Vikas-Ezeles novadu aizdošanas likumos nav runa par klauŗīneekem. Baltijas vēstures dokumentos pirmo reizi sastopam vārdu dzīmts cilveks (Erbmann) 15. gadu simteŗa paŗās (1494. g.) beīgas kādā līgumā par aizbēguŗu zemneeku izdošanu*).

Ir jau taisnība, ka no pat sākuma, tiklīdz sāka nodibinatees kaŗeivju un teesneŗu kāŗta, zemkopju ceemi un pagasti, kuŗi uz ņo kāŗtu kameeŗeem novēla viņeem paŗeem par neērtām kļuŗušās

*) Sal. Richter, Gesch. der Ostseeprovinzen, I, daŗas, 2 sj. 142 lpp. Tāpat G. von Bunge's Geschichtliche Entwicklung der Standesverhältnisse in Liv-, Est- und Kurland pg. 4. E. A. Kluges apgādībā, Terbatā, 1858.

Pirmo vāceŗu atnākŗanas eemesli.

Feodalās kārtības dibinaŗana.

Vāci uzņēmās eedzīmto virsaiŗu peenākumus. Lēŗu bruņineeki Nodoklis.

Eedzīmto personīgā brīvība.

Pirmajā laikā dzīmtļauŗu nav.

Pirmais dokuments par dzīmtļaudīm 1494.

Kareivju un teesne-šu kārta un viņu peenākumi. zemes aizsargašanas un pārvaldīšanas nastas, uzņēmās zinamus peenākumus pret šīm kārtām. Bet šee peenākumi bij peelidzi-nami real-nastām, kuŗas guleja uz zinameem grunts gabaleem, un viņu arkleem, un nekādā ziņā neaizkāra šo grunts gabalu ipašneeku peenākumi.

Sākumā eedzimto brīvība netika laupīta.

Par teešu peerādijumu, ka eedzimto brīvība no sākuma netika laupīta, var noderet:

1. Viņu ipašuma teesības palika neaizkārtas un mantojumi pārgāja uz viņu pēcnācejeem pēc tēvu tēvu eerašas un kārtības*). Sevišķi ipašuma teesība uz viņu zemi teek eedzimteem atstāta un pee katra gadījuma par jaunu apstiprinata un apleecinata. Pat tanīs gadījumos, kad eedzimtee atkāpās no reiz noslēgta līguma un tika ar varu peespeesti atjaunot nolīgumu, pat tad viņu zemes ipašums, mājas un kustināmā manta palika neaizkārti. Tā peem. vecais Grubers stāsta par kāda livu dumpja apspeešanu 1204. g. un peemin ar uzsvaru, ka dumpineeku ceemi un lauki, kuŗi pēc taisnības būtu caur šo sacelšanos pazaudeti tikuši viņeem atstāti. (Gruberi, Origines, Livoniae pag. 34).

1230. g. Marijas Konventa pilnvarneeks noslēdza ar dažeem kūru pagasteem līgumu par kristīgās ticības peenemšanu un padošanos vācu bruņineecības apsardzībā. Šinī līgumā kūri patur sev pilnīgu ipašuma teesību par visu savu kustamu un nekustamu mantu. 1253. g. Kurzemcs biskaps Indriķis sastādīja dokumentu par Kurzemes dališanu starp viņu un vācu bruņineeku ordeni. Bet pee tam teek atkal uzsvērts, kā eedzimto kūru manta un zemes ipašumi paleek neaizkārti**). Tādu dokumentu mums uzglabajees daudz. Ari par to mums ir dokumenti, ka eedzimto ceemi un pagasti pārdevuši vaj atdāvinajuši citeem ceemeem, pagasteem vaj pat svešām ciltim novādus sava pagasta robežās. Tā peem. kāds dokuments, kuŗu pāvesta sūtnis Viļums parakstījis 1226. g. maja 7 d. peemin laukus, kuŗus sēļi pirkuši no liveem.

Kā vāci sākumā eeguva zemes, ipašumu.

Vispār, vācu eenāceji pirmatneji neeguva zemes ipašumu citādi, kā pret samaksu vaj kā labprātīgu dāvanu. Tā peem. ari biskaps Alberts to zemes laukumu, kuŗu tas bij izredzejis Rigas doma būvei, eeguva no liveem pa daļai eemainidams pret citeem zemes gabaleem, pa daļai pret samaksu skaidrā naudā. (Skat. bisk. Alberta dokumentu no 1211. g. jūlija 25. d). Tāpat Ezeles biskaps Indriķis apleecina 1279. g., ka viņš uz savu lūgumu dabujis no „mūsu jaunatgreesteem kaimiņeem“ par velti zemes gabalu, kur būvet

*) Skat. F. G. v. Bunes, Urkundenbuch I. 591, 477, dokumentu, kuŗā Dinamindes klosterim Utenpevi, pee tam neaizkārot kūru bišu kokus un teesību dzīteeš pakaļ savām bitēm. Bez tam skat. J. Brotces rakstu eekš Hupeja Neue nordiže Miscellen. St. 17. S. 133, tad, Sonntaga rakstu: Ueberreste und Vorbereitung eines günstigeren Zustandes der Letten in Livland von 1200—1639, eekš Jāresverhandlungen der Kurl. Gesellsch. für Literatur und Kunst. Bd. I. S. 310.

**) Ond die gemeyne Curen en holen en ghene wis ofgewiset werden van iwen als in ackern und hoyeflach.

Hapsales pilsētu. Šādu dokumentu varetu peevest daudz. Bet man šķeet, ka peeteek jau ar šē mineteem, lai varetu pārleecinatees, ka jaunatgreesto un pat ar varu pee liguma peespeesto balteešu ipašuma teesibas palika neaizkārtas.

2. Eedzimto zemes eedzīvotaju eerašas, likumi un tikumi palika neaizkārti ari pēc padošanās vāceeseem un teesa tika spreesta no ceemu vecako sapulces, kā starp citu noredzams ari no ordeņa meistara Andreja von Velvena liguma ar sāmsaleeseem 1241. g.*)

Likumu krājumus sastādot, tika uzzīmeti pastāvošie eeraduma likumi, un ja tos gribeja pārgrozīt un šā vaj tā papildinat, tad vajadzēja ceemu un pagastu vecako peebalsojuma un apstiprinājuma. Tā peem. visvecakais Baltijas zemneeku likumu krājums ir tas, par kuŗa sastādītaju gandrīz visi vēsturneeki atzist Rīgas bīskapu Albertu I. (1198.—1229.). Ši likuma krājuma uzraksts (Igaunijas „sarkanā grāmatā“) skan: Dyt is dat wertlicke Recht, dat gesettet is von egnem Hern Bischope tho Lyfflande und von den Godes Riddern und von den oldesten Lyyen, von dem Burrecht, wol in Lifflande gewohnlich tho holde (Šee likumi ir doti no Vidzemes bīskapa un bruņineekeem un līvu vecakeem). Paukers ne bez eemesla domā, ka mums² teit darišana ar eedzimto tautu seneem eeraduma likumeem, kuŗus bīskaps un ordeņa meistars varbūt papildinājuši un eedzimto ceema vecakee apstiprinājuši. (Paucker, Quellen der Ritterrechte S. 84—90.).

Senos
likumus
grozija
ar ceema
vecako
ziņu.

Daudz līdzības ar augšmineto zemneeku likumu krājumu ir kādam Kaŗalauču slepenajā ordeņa arķivā uzglābatam likumu krājumam zem virsraksta: „Diet seit von rittern Gotz un von den Deutschen und olden Lifflanderem.“ (sastāditi no bruņineeka Goca un vāceeseem un vecajeem vidzemneekeem.). Kāds cits likumu krājums, kuŗu Fr. G. Bunge min savās teesibu vēstures 129. lpp., saucas: „Vispārejee zemes likumi, kuŗus vecakee apstiprinājuši un kuŗi bijuši spēkā Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē.“ (Das gemeine Landrecht, was die Alten bewilliget und in Lief- und Cuhrlant und Semgallen im üblichen Brauch gewesen).

Senee
likumu
krājumi.

Tā tad varam uzskatīt ar dokumenteem peerādītu, ka vāceesi mūsu zemē nomezdamees, neaizkāra eedzimto tautu likumus, tikumus un eeražas un neuzspeeda teem kaut ko svešu, no ārzemēm eenestu. Tāds uzspeešanas mēģinājums ari būtu bijis veltīgs, kamēr eedzimto tautu saimneeciba, t. i. pārtikas un mantu eegūšanas kārtība nebij tiktāj pārgrozījusees, ka prasija jaunu sabeedribas kārtību.

3. Pee padošanās zem vāceesu apsardzības eedzimto tautu personas brīvība tika ceesi un teeši ligumos nodrošināta. Pee-

*) Sal. Rusova kronikas 18 lap., Grubera Origines 59. un 86. lp. Sontaga augšminētā rakstā 309. lp. un Bunges Standesverhältnisse 20 lp. 20 peezīme.

Dokumenti mēra un peerādijuma dēļ minesim dažus šādus dokumentus.
par Inocenta deenā, 1230. g. daži kūru pagasti slēdz ligumu ar Al-
eedzimto nas mūku Balduinu, kardiņaļa Otona pilnvarneeku un sūtni, par
personas kristīgās ticības peenēmšanu. Šinī ligumā Balduins apstiprina:
brīvību. „Nodrošinam viņem (kūreem) mūžīgu brīvību, kamēr veen tee
 neatkāpjas no kristīgās ticības.“ 1234. g. aprīļa 1. un 27. d. Zem-
 gales biskaps Balduins parakstījis divus dokumentus, kuŗos teeši
 min un apstiprina eedzimto kūru brīvību. Pirmā dokumentā,
 kuŗā biskaps apleecina, ka viņš 56 Rīgas birģeļeem aizdod Kur-
 zemē zemes gabalus, sacīts „bet pee tam paleek jaunatgreesto
 brīvība neaizkārtā.“ (inter haec omnia salua erit libertas Neo-
 phytorum). Otrā dokumentā tas pats biskaps aizdod Rīgas Petera
 baŗnicas mācitajam 25 arklus zemes Kurzemē, bet pee tam pee-
 saka, ka eedzimto brīvība paleek neaizkārtā.

Tā tad ari tanīs gadījumos, kad biskapi aizdeva muižas un
 novadus svešajeeem eenācejeeem pēc toreizejās lēņu kārtības,
 eedzimto personas brīvība netika aizkārtā.

Ceemu un 4. Eedzimto ceemi un pagasti peepatureja ari pēc vācu
pagastu valsts nodibinašanās savu agrako kārtību un satversmi. Viņu
satversme ceema vecako vara uzturas no senakeem laikeem (Skat. Bunes
pirmajā Entwicklung der Standesverhältnisse 6. lap.). Tomēr pilsētām
laikā nodibinatees, daudz pagastu un ceemu eedzīvotaji atstāja ceemu
paleek sabeedribu un nometās pilsētās uz dzīvi. To peerāda starp citu
neaiz- ari kāds pants Hapsales pilsētas likumos, kuŗš nosaka, ka katram,
kārta. kas grib eegūt pilsoņu teesības ir jamaksā zinams nodoklis; un
 proti: vāceetim 1 artīgs 6 oeri, nevāceetim (īgaunīm) — 1 artīgs
 7 oeri. Ja eedzimteem nebūtu bijis brīv eegūt pilsoņu teesības,
 tad tāda takse nevareja eekļūt pilsētas likumos.

Vēl citi eedzimtee peenēma no zemes jaunajeeem valdnee-
 keem (biskapeem) muižas un novadus pēc novadu aizdošanas
 kārtības (Lenrecht). To starp citu peerāda Kurzemes biskapa
 Indriķa dokuments, kuŗš sastādīts Kuldīgā, 1253. g. aprīļa 4. (?) d.

5. Ka eedzimtee bij un palika brīvi ļaudis ari pēc vācu eenākša-
 nas, to peerāda ari tas, ka viņu padošanās vāceeseem arveen notikaļuz ab-
 pusīgu nolīgumu pamata, kā kronists Latveesu Indriķis vairakkārt teeši
 apleecina. Bunes augšminētā grāmatā tādu ligumu var atrast daudz.

Eedzimto 6. Trīspadsmītā gadu simtenī eedzimtee bij politiski piln-
politiskās teesīgi cilveki, bez kuŗu ziņas un peebalsojuma augstā valdība
teesības (biskaps) nevareja noslēgt nekādus politiskus aktus. Peerādijums:
XIII. g. s. 1230 g. daņu kēniņš Valdemars II uzaicināja biskapu Albertu
 padotees zem Danijas. Pēdejaīs par šo leetu aprunājās neveen
 ar dažādām vāceesu šķīrām, bet ari ar eedzimtajeem un izprasija
 viņu domas. (Skat. Arnda kronikas 2. daļas 168. lpp.)

Mēs jau augšā redzejam, ka tūliņ pee preesteru un kaŗeivju
 kārtas nodibinašanās zemkopji novēleja šīm kārtām daļu no sava
 darba. Šīs kaŗeivju un preesteru kārtas funkciju (darbību) pamazam
 uzņēmās mūsu zemē eenākušee vācu garīdzneeki un bruņneeki.
 Tā tad viņi ari saņēma šij kārtai peekritošu daļu no veetejo zem-
 kopju darba. Un saņēma viņi to galvenām kārtām trejadā veidā:

1. Dažados ražojumos. Šis nodoklis vispirms bij neecigs, bet drīz veen iztaisija veselu desmito daļu no viseem dažnedažadeem, zemkopības ražojumeem, kuŗus jaunatgreestee apņēmas dot baznicai jeb garidzniecībai (sk. pāvesta Inocenta III. bulu no 1210. g. okt. 30. d.). Bet tā kā viseem leelakeem garidzneekeem tika aizdotas muižas un novadi pārvaldišanā pēc lēņu kārtības, tad šis baznicai dodamais „desmitais“ drīz izvērtās par muižas vaj novada kungam dodamu nodokli, kā to Bunge savā kārtu attīstības vēsturē ar dokumenteem peerādījis.

Tiklab videjos bruņneeku likumos, kur runa par ceema sabeedribām, kā arī Vikas-Ezeles novadu aizdošanas kārtībā mēs redzam zemneekus kā savu māju pilnīgus īpašneekus, bet „kungam“ jau ir teesiba uz „desmito“*). Videjos bruņneeku likumos pat ir noteikts laiks, kad no kuŗa ražojuma janodod šis desmitais: sveesta desmitais — Jāņu vakarā, rudzu desmitais uz Jekabeem, dažadas dārza saknes, auzas, apiņi un rokas darbi [Verkgut (dzijas, tiklu deegi, virves)] — uz Bērtuļeem (aug. 24.) un visas citas nodevas, kas nododamas no veenām mājām — uz Miķeļeem (sept. 28. d.).

Ar laiku šis desmitais pārvērtās ceesi noteiktā nodokli, kuŗu ņēma ik no arkla jeb mājas, nelūkojot uz to, cik daudz šo preekšmetu īpašneeks ražojis un vaj viņam pēc nodokļu nomaksašanas vēl paleek ko graust, vaj ne.

2. Otrs veids, kuŗā Baltijas zemneeki atdeva kungeem daļu no sava darba, bij teeši kļauši. Ari šee bij sākumā ļoti neecīgi. Tā peem. kāds līgums, kuŗu ordeņa meistars Otons Lutensbergs noslēdza ar kūreem 1267. gada augustā, nosaka, ka katrs kūrs apsolas strādāt 4 deenas gadā preekš ordeņa un proti 2 deenas vasarā, 2 zeemā. Tamlīdzigs nosacījums atrodas līgumā, kuŗu ordeņa meistars Volters Nordeks noslēdza ar zemgaļeem 1272. g. jūlija 6. d. Šinī līgumā ir vēl sevišķi peemīnēti darbi pee piļu un ceļu būves.

Bet lai gan neecīgi, tad tomēr kļauši, kā rādas, bijuši vispār izplatīti. To peerāda tas, ka Modenas biskaps Viļums, pāvesta sūtnis 1226. g. aprīļa 11. d. peešķīj uz baznicu zemes nometušamees zemneekeem sevišķu balvu, kuŗa pastāv eekš tam, ka viņus atsvabina no kļaušeeem**).

Ari šee kļauši ar laiku tika neapzināmī pavairoti, tā ka zemneeki to nespēja nest. Bet pirmatneji tee bij deezgan neecīga uz zemneeku mājām guloša realnasta.

3. Interesants ir veens sevišķs kļaušu veids, kuŗš attīstījās vēlajos laikos, proti: kaŗa klausība. No peemēra ar Danielu Bannerovu un Konradu Meindorfu mēs redzejām, ka zemkopju nodevas bruņineekeem sākās kā atalgojums par ceema apsargašanu. Bet bruņineeku varai peeaugot un nodevām vairojotees, zemneekeem sāka kaŗa gadījumā uzlikt sevišķu kaŗa nodokli (teenden des Reise gudes), kas plūda nevis katrā atsevišķā lēņu

Daļa no zemkopju darba — bruņineekeem un biskapeem. „Desmitā“ izvēršas par kungam dodamu nodokli.

Kļauši.

Kļauši sākumā neecīgi — vēlāk teek pavairoti.

Karākļauši

*) Skat. Richter, Gesch. der Ostseeprovinzen I. daļas, 2. s. 142 lpp.

**) Sal. Russova kronikas 6. l. b, un Arndta kronikas II. daļas 48. lpp.

kunga, bet ordeņa mistra kasē un tadēļ teek ari saukts par „mistra naudu“ (Meistergeld). Tā tad par apsargašanu pret eenaidneekeem vaj pat preekš bruņineeku ordeņa veeglprätigām kaŗa gaitām zemneekeem bij neveen jauztur lēņu kungi un to eeroču kalpi, bet ari vēl jamaksā sevišķs nodoklis ordeņa kasē. Sis „kaŗa desmitais“ ir pirmatnejais valsts nodokļa veids.

**Biskapi
kā
teesneši.**

4. Pee šīm trijām realnastām, kuŗas uzgulās uz balteešu pleceem, bruņineeku un garidzneeku kārtai nodibinatees, gribetos peemetinat vēl ceturto, kuŗa pateesibā nav nasta, bet tomēr ir zemneeku atkariba no valdneeku šķirām, dīglis no kuŗa ar laiku izauga varens apspeešanas eerocis dzimtkungu rokā. Es šeit zimejos uz biskapu un viņa pilnvarneeku teesneša lomu. Lai gan paši teesas spreedeji, kā jau augšā aprādits, bij eedzimto vecakee, tomēr pār viņeem stāveja „teesas kungi*“.

Šādu zemneeku atkarību no „kungeem“ daži vēsturneeki jau uzlūko par verdzibas, dzimtbūšanas vaj, mazakais, klaušu stāvokli. Bet to tas nebūt vēl nenozīmē. Viņos laikos atradās tādā pat stāvokli ari visi Vācijas s v a b a d e e eedzīvotaji, kuŗi nepeedereja pee bruņineeku kārtas**).

**Dzimt-
būšanas
dīgli**

Tomēr dzimtbūšanas dīgli šinis sakaros bez šaubām jau atronas. Un no šeem dīgleem ar laiku izauga tumšais verdzibas koks, kuŗa nāves ēna guleja uz mūsu zemi trīs gadu simteņus un nav pilnīgi izklidusi vēl pat mūsu deenās.

**Vasaļu
interese —
paaugsti-
nat zem-
neeku
klausas un
nodokļus.**

Baznicas un ordeņa vasaļeem, t. i. tām personām, kuŗām ordenis un biskapi aizdeva zemes gabalus (muižas un novadus) pēc toreiz vispār izplatītās lēņu kārtības, bij teeša interese, pēc eespējas paaugstinat zemneeku klaušus un nodokļus. Paaugsti-
našana driz veen nezinaja ne mēra, ne robežu. Jau latveešu In-
driķis min vairak tādu gadījumu, kuŗos ordeņa brāļi spēlē ne-
smuku plēsoņa lomu. (Skat. ari Grubera Origines 86 u. 91. lpp.
un Rusova kronikas lapu 8, b.).

**Pāvestu
bullas
un ķeizaru
pavēles
pret vasaļu
plēsonību.**

Ķeizari un papsti uzstājās pret šādu plēsonību un aizstā-
veja eedzimto teesibas. Bunge aizrāda uz Inocenta III. bulu no
1213. g. oktobra 11. deenas, uz Honorija III. bulu no 1222. g.
un uz Gregora IX. bulām no 1237. un 1238. g. g., kuŗas visas
greežas pret plēsonigeem vasaļeem. Ķeizars Friedrichs II. izdeva
pavēli, kuŗā jaunatgreesteem un viņu mantineekeem nodrošina
neveen mūžigu brīvību un apstiprina visas viņu teesibas, kādas
tee baudījuši, eekams pārgāja kristīgā draudzē, bet atsvabina
viņus no viseem klaušeem (servitus) un no vasaļu teesašanas, tā
ka lai viņi būtu padoti veenīgi zem baznicas un valsts, „kā citi
s v a b a d e e valsts eedzīvotaji“ (Vācijā).

**Semneeku
svētdeenas
darbi
ordeņa
laikmetā.**

15. gadu simteņa pirmā pusē Baltijas arķibiskapi un her-
mistri gan vēl izdod pavēles pret zemneeku pārleecīgu apkļau-
šanu klaušeem. Tā peem. arķibiskapa Heninga Šarfenberģa
šādu svētdeenas izdoto baznicas likumu peektais tituls (de ferij) aizleedz speest

*) Gruberi, Origines Liv. pg. 44, 46, 59, 154.

**) Skat. Eichhorn, Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte §§ 302, 304, 343 u. 368.

zemneekus pee darba svētdeenās un svētku deenās. Tāpat Vidzemes bruņineeku hochmeistars savos ordenim dotos statutos 1451. g. pavēl ordeņa meistareem un preekšneekem (Meister und Gebietiger) lūkot uz to, ka muižu pārvaldneeki pārak neapgrūtinātu zemneekus ar klaūšiem.

Šādu labi domātu pavēju un preekšrakstu varetu sameklet vēl daudz. Bet tee visi nepaspēja neneeka pret attīstības gaitu.

Kā katra ražošanas un uz viņu dibinata sabeedribas kārtība, tā ari zemkopība pēc trīslauku zistemas un tai peemērotā ceemu un pagastu kārtība, patē savā vaļā atstāta, būtu pārgrozijusēs tikai tad, kad ta vairs nebūtu spējuse uzturet visus eedzīvotajus, kas mūsu zemē saradušeēs. Tas būtu peespeedis ņemt zem sējas ari papuves lauku un caur to būtu neizbēgami iziruse senejā trīslauku zistema un līdz ar to ceemu kārtība. Vaj atkal veenai eedzīvotaju daļai būtu bijis jāaizeet uz citeem apgabaleem, dibinat jaunus ceemus. Daži pat eevērojami vēsturneeki un sociologi domā, ka ģermaņu tautas tikušas spēestas uz eebrukšanu Romas valstī caur to, ka bijis saradees tik daudz ļaužu, ka pašu zeme, pēc trīslauku zistemas apstrādata, nespējuse vairs visus uzturet. Tā kā Romas valsts bij tik tāļu savājinata, ka to sagraut bij veeglak nekā atsacitees no gadu simteņu vecās un no tēvu tēvu laikeem parastās ražošanas kārtības, tad ģermaņi greezušeēs pret pirmējo.

Lai ņu kā, pee mums Baltijā vēl ne lēti nebij sasneegta trīslauku ražošanas spējas robeža, kad jau eesākās pārgrozība. Un šīs pārgrozības raditaji nebūt nebij bruņineeki un garidzneeki ar savu krustu un zobinu, bet pilsētu pilsoņi un tīrgotaji ar savu dālderī.

Bruņineeki un garidzneeki mūsu zemē rikojās pārs simts gadu preekš vācu eenaķšanas. Mēs redzejām, ka eenačeji peeslējās eedzimto tautu sabeedribas kārtībai un uzņēmās tās sabeedriskās funkcijas, kuļu izpildišanai bij radusēs vajadzība pēc sevišķas ļaužu šķiras. Tas viss nebij nekas jauns. Bet jauna bij mūsu zemē nodibinatā pilsēta un to apdzivojošā pilsoņu šķira.

Pee Vidzemes biskapa Alberta viseevērojamakeem darbeem, bez šaubām peeskaitama Rigas dibinašana. Varbūt, ka Albertu uz šo soli pamudinaja katoļu baznicas likumu noteikums, ka biskapu sēdeklīm jābūt pilsētā un nevis kādā nomaļā ceemā vaj pili. Ikšķiles pils, kur biskaps līdz tam bij savu sēdekli turejis, nenodereja pilsētas būvei. Lai gan ta atradās pee Daugavas krasta, tomēr ta bij tik tāļu no jūras, ka leelakeem kuģeem turp grūti aizklūt. Tapēc nebij cerams, ka šī veeta peevilks daudz eenačeju: tīrgotaju un amatneeku.

To apsvērdāms — stāsta biskapa Alberta kronists, Latveešu Indriķis — Alberts, jau savas valdišanas otrā gadā (1200. g. rudenī) eeguva no liveem — kā domajams, pret samaksu vaj caur dāvinajumu — gabalu zemes netāl no jūras, pee Rigas upes eetekas Daugavā. Še viņš nolēma dibinat pilsētu un, lai nodrošinātu viņas uzplaukšanu, izdabuja no pāvesta pavēli, kuļa nolād uz pazudi-

Eedzīvo-
taju pee-
augums
speež
pāreet uz
jaunu ra-
žošanas un
sabeedri-
bas kārtību.

Dāldera jeb
tirdzne-
ciskā
kapitāla
loma sen-
saimnee-
cībā un
vēsturē.
Pilsētas
loma mūsu
vēsturē.

Pāvesta lāsts tirgotajiem, kuri brauc uz Zemgales ostu. našanu katru kristīgu tirgotāju, kuš ar savu kuģi eebrauc netājājā Zemgālijas ostā.*) Jau nākošā, t. i. 1201. gada vasarā Alberts pārcēla savu biskapa sēdekli no Ikšķiles uz Rīgu un 1202. gada pavasarī biskapa Alberta brālis Engelberts eeradās no Holsteinas ar pirmēem pilsoņem. Šo pilsoņu skaits, laikam, ātri auga, jo 1211 g. jau Rīgā bij saradees tik daudz eedzīvotāju, ka bij jābūvē nami ārpus pirmatnejeem pilsētas mūreem. Lai peevilktu eespējami daudz jaunu pilsoņu, biskaps teem dāvināja dažadas brīvības un preekšrocības: viņš atsvabināja no muitām Visbijas un Gotlandes tirgotājus, kuši apmekleja Rīgas ostu, apsargāja tos pret jūmalneeku eeradumu, aplaupit kuģus, kuši vētras trenkti, vaj aiz cita eemesla peebrauca malā ārpus ostas, viņš nokārtoja naudas zistēmu un teesašanas kārtību u. t. t.

Pirmee pilsoņi. Es, protams, šeit nevaru sekot Rīgas pilsētas vēsturei un aizrādu interesenteem uz Bunges grāmatu „Die Stadt Riga im 13-ten und 14-ten Jahrhundert. Geschichte, Verfassung und Rechtszustand. Leipzig. Duncker u. Humblot 1872. g. un tur mineteem raksteem. Daudz interesantu monografiju ir izkaisits pa Baltijas senatnes pētneeku izdevumeem: Rīgas Mitteilungen, Jelgavas Jahresverhandlungen u. t. t.

Biskaps dāvina pilsoņem brīvības un preekšrocības. Mums no visleelakā svāra ir tas, ka pilsētai attistotees, Baltijas ceemu un pagastu dzīvē eemitinājās jauns, līdz tam reti redzets veesis — nauda.

Nauda. Ir jau taisniba, ka senejee balteeši pazina naudu un veda zinamu tirdzniecību ar zeemeļu tautām arī pirms pirmo pilsētu dibinašanas. Bunge gluži pareizi aizrāda, dibinadamees uz Einborna, Lōvis un Parrotta sakrātām ziņām, ka senejo līvu un latveešu tirdzniecība ar ārzemēm bijuse deezgan eevērojama. Bet pārdeva viņi tikai tādus ražojumus, kušu teem bij vairak, nekā paši spēja paļēret: lopu ādas, taukus, medu, vasku, šad un tad linus un kaņepes. Nekad nepārdeva labību. Pret pārdotām precēm tee eemainija vaj par eeņemto naudu pirka galvenām kārtām sāli un dzelzi, kušu pēdejo leetoja tik maz, cik eespējams. Vēl 17. gadu simtenī ara zemi ar koka āķi, bez dzelzs lemeša.

Seno līvu un latvju tirdzniecība ar ārzemēm. Ja pēc šo vajadzību apmeerinašanas vēl atlika izmainamu jeb par pagasta robežām pāri dodamu preču, tad pret tām centās eegūt rotas leetas. Ja kādu vasaru nepeenāca tirgotāju kuģi, tad eedzimtee balteeši varbūt sajuta mazu neērtību, bet tee nebij apdraudeti savā dzīves kārtībā. Teem tapēc nebij jāceeš ne bads ne kailums. Jo visu, kas teem dzīvē nepeeceešamī vajadzīgs: drēbes, uzturu, darba rikus etc., tee ražoja paši savās mājās.

Mūsu senči visu nepeeceešamo ražoja paši. Leeta pārgrozijās, pilsētām nodibinatees. Tur bij pastāvīgs tirgus, kur vareja pārdot visu, kas veen bij atlicinams. Tur arī Pastāvīgs vareja katrā laikā dabūt pīrt visadus greznumus, ērtības un tirgus kārumus. Vajadzeja tikai naudas. Tapēc zemneeki sāka dzītees pilsētā.

Pastāvīgs tirgus pilsētā.

*) Ši Zemgālijas osta atrodas pee Leclupes, kuša toreiz eeteceja-taisni jūrā.

pēc naudas un vest uz tirgu arī tādās mantas, ko tee itin labi būtu varejuši pašu mājās patēret. Uz dažādu ražojumu pārdošanu speeda pat viskonzervatīvākos kaimiņus arī vēl tas, ka tagad sāka nodevas un klausus pārvērst naudas maksājumos un pat par nozeegumeem galvenais sods bij naudas ātlīdzinājums. Par cilvēka nosīšanu bij jamaksā 10 markas un kas tās nevarēja samaksāt, tas pārvērtās uz 10 gadeem par vergu tam, kuŗš par viņu samaksāja soda naudu. Tapat par dažādeem sakropļojumeem bij noteikts naudas sods pēc ceešas takses.

Nodevas un klausus pārvērs naudā. Sodus pārvērs naudā.

Ka caur šīm soda naudām sanāca prāvas zumas, to starp citu leecina tas, ka pēc latveešu Indriķa nostāsta, jau 1206. g. Turaidā, uzlaužot livu teesas kunga, bruņineeka Gotfrieda lādi, tanī vēl atrada 19 markas (9 un pus mārciņas) sudraba.

Par naudu tagad vareja katrā laikā dabūt dažādas rotas un gardumus, kas ražoti tālos, siltos zemes strēķos un kulturas ziņā tāļak attīstītās zemēs. Bet pee naudas vareja tikt veenīgi caur tirdzniecību. Ar to tad arī nodarbojās neveen pilsētu eedzīvotāji, bet arī ordenis, garīdznecība, bruņineeki, preesteri un vasaļi (Richtera vēstures 1. daļas 2. sēj. 75. lpp.)

Nodarbošanās ar tirdzniecību.

Tiklidz ceemu ļaudis sāka ražot preces pārdošanas un ne vairs veenīgi mantas preekš pašu patēriņa, tad ceemu un pagastu kārtībai tuvojās breesmas no trim pusēm:

Preču ražošana apdraud ceemu kārtību.

1. Preekš tirgus ražojot, vajadzeja peegreest vēribu tām precēm, kuŗas uz tirgus visvairak peeprasa. Kā mēs augšā redzejām, tas ceemu kārtībā ar ceeši noteikto trislauku saimniecību nebij eespējams.

2. Pastāvīgi izvedot pārtikas veelas no ceemu robežām, ar laiku vajadzeja sašķobitees ceemu kārtības un trislauku zistemas līdzsvaram jau caur to, ka laukeem netika atdotas atpakaļ tās spēka veelas, kas no teem izvilkta pārdodamo ražojumu veidā.

3. Visresnakais ķīlis, kas ar preču ražošanas eeveēšanas eespeedās ceemu un pagastu kārtībā bij tas, ka līdz ar to, ka zemes ražojumi kļuva par precī un eeguva tirgus vērtību, pārvērtās arī pate zeme par precī, kuŗai bij sava vērtība. Pirmos divi gadusimtenus pēc kristīgās kulturas nodibinašanās bruņineeku, teesas kungu un ceemu vecako zemes īpašumi bij dažos retos gadījumos muižu zeme, t. i. ārpus ceema uzceltās nometnēs, bet pa leelakai daļai tee bij izkaisīti pa ceemu un pagastu tīrumeem, tāpat kā visu citu ceema locekļu īpašumi. Dāvadami saveem kalpeem zemes gabalus, biskapi teem vareja dot vaj nu ne pee veena pagasta nepeederošus zemes gabalus (muižu zemi), vaj atkal aizdot veenu vaj divu vaj arī pusi un ceturto daļu no mājām kādā pagastā, kuŗš bij biskapam padevees. Tā peem. ordeņu meisters Ebenhards no Monheimas 1333. gada debessbraukšanas deenā dāvināja Tautgodim 2 mājas Siales pagastā, atsvabinadams tās no nodokļeem uz bērnu bērneem*). Tādu dāvinājuma doku-

Zemes ražojumi un zeme pārvēršas par precī.

*) Tautgulden et suis veris heredibus contulimus in pheodum duos uncios in Pagasta Syallen colendos, habendos et possidendos perpetue absque census solitione et laboris factione, libere et quiete sicut ceteri neophyti Curoniae bona sua feodalia sunt soliti possidere.

mentu Kurzemes Ķoniņeem veen ir 9 gabali. Šādi dāvinājumi nozīmē to, ka biskaps atsakas no tik un tik māju daļas to nodokļu un klaušu, kurus zinamais ceems vaj pagasts caur līgumu baznīcai apsolijs un uz visām ceema vaj pagasta mājām izdalijs. Ja šāds dāvinājums peekrita kādam ceema loceklim, tad apdāvinatais veenkārši strādā savās mājās, kā visi citi kaimiņi, bet nedod baznīcai to desmito un tos klausus, kuŗi citeem kaimiņeem jādod. Ja turpreti tāds dāvinājums peekrita kādam bruņiņeekam, teesas kungam vaj preesterim, kuŗš pee ceema sabee-dribas nepeeder, tad „apdāvinato“ māju īpašneeki (zemneeki) kopj savas mājas kā kopuši un pilda savas nodevas un klausus kā visi citi kaimiņi, tikai viņu desmito saņem nevis baznīca, bet apdāvinatais kungs, kuŗš varbūt ceemā nedzīvoja.

Tā kā katru māju daļa bij tik ideala daļa no visa ceema zemes, un katru māju lauki un pļavas bij izkaisitas pa visu ceema platību, tad viņu plašums bij nenoteikts un robežas nebij pastāvīgas. Un ari bruņiņeekem aizdotās ceemu mājas bij padotas tādai saimneekošanas kārtībai, kādu ceema sapulce nolēma*).

Fr. Roziņš.

* Latveešu zemneeks, 1906.

XII. Pilsētas, pilis un baznīcas.

a) Bruņencu pilis un pilsētas.

85. Rīga.

Pirmā vācu noņemne Iksķilē, lībeešu ceemā, izrādījās drīz veen neveetā, jo bija par tālu no jūras un pee tam satiksmi ar pēdejo kaveja leelas krāces jeb rumbas pee Doles. Nedz tirdzniecība vareja te uzplaukt, ne paši vāci bija te droši no lībeešu un citu kaimiņu uzbrukumeem. Pirmais biskaps Meinards, kam citu nekādu nolūku nebija, kā tik sludināt kristīgo ticību, gan vēl nejutās peespeests meklet sev derīgaku uzturas veetu; bet biskaps Alberts, kas nāca ar nolūku dibināt sev biskapības valsti, tūlī raudzījās pēc derīgakas veetas un to atrada pee Rīgas upites eetekas Daugavā. Kronists nosauc šo veetu par „Locus Rige“ par noņemni jeb ceemu, protams, lībeešu ceemu, no ka arī upite, kas gaļam teceja, dabujusi savu nosaukumu, kā tas jau ar mazām upītēm pee mums parasts.

Savā trešā biskapības gadā (1201. g.) Alberts, atgriezees no Vācijas, „uzcēla Rīgas pilsētu uz plaša lauka, pee ka vareja būt kuģu osta.“ Pēc kronista vārdeem izleekas, it kā te būtu bijis plašs, tukšs lauks, bez ēkām, un tā arī mēdz tēlot Rīgas sākumus. Bet jau pats nosaukums „locus“ aizrāda uz to, ka te jau agraki bijusi kaut kāda noņemne, kāds lībeešu ceems, un kronika stāsta (XIII. 3), ka vēl 1209. g. dzīvojuši pilsētā pagani lībeeši. Ja nu Rīga no paša eesākuma jau būtu bijusi vācu celta, veenigi īsta vācu pilsēta, tad tak nekādi nebūtu laiduši eekšā lībeešus un vēl paganus, vācu svarai tik nedrošus elementus. Tadēļ jadamā, ka Rīga bijusi pirms lībeešu ceems, un ka šee augšam minetee pagani lībeeši bijuši senajee ceema eemītneeki, kas joprojam palika savās mājās un dzīvoja līdzās vāceeseem. Teešam šīs domas apstiprina arī vācu vēsturneeks Maurers (Geschichte der Städteverfassung in Deutschland, 1. sējumā §§ 7 un 8): „Būtu tadēļ jadamā, un tā arī domā, ka pilsētas celtas uz reizu un tādās veetās, kur agraki nebija nekādas noņemnes, nedz ceema, nedz pils, nedz mājas, jeb kāda cita cilveku dzīvokļa. Tas nav vis tā. Pilsētas celtas visur tādās veetās, kur jau pastāveja vaj nu ceems, vaj cita kāda noņemne, jeb arī, ceļot pilsētu, viņai peevenoja kādu ceemam līdzīgu noņemni. Jo vecās pilsētas atšķirās no ceemeem tik ar to, ka viņām bija mūri vaj citi kādi apceetinajumi. Senās pilsētas arī tadēļ nebija cits nekas, kā ceemi, kam apkārt mūris un citi kādi apceetinajumi. Eemesli, kadēļ cēla pilsētu, vareja būt dažādi; taču ikreizes te jau bija kāda noņemne,

Rīga —
lībeešu
ceema
veetā.
1201.
Alberts
dibina
Rīgu.

Veetas,
kur izrejas
pilsētas.

vaj viņu saveenoja ar jauno pilsētu. Pa leelakai daļai jau pastāveja tādas ceemeem līdzīgas nometnes, un šos ceemus apnesa mūļeem un citeem apceetinajumeem.“ Maurers peevēd veselu virkni pilsētu, kas tādi cēlušās pašā Vāczemē un tad 10. pantā turpina, ka arī tāpat 13. un 14. g. simteņos celtas pilsētas Silezijā, Brandenburgā, Pomeranijā, Bohemijā un Moravijā, tas ir ārpus senās Vācijas. Tāpat arī redzam peē citām Baltijas pilsētām, kas cēlušās Alberta laikā, peē Cēsīm, Vilandes, Terbatas, Reveles, visās viņās bijuši ceemi vaj pilis. Mums tadēļ arī nav it nekāda eemesla domat, ka vāci, Rīgu ceļot, būtu atkāpušees no ša paraduma; turpretim paši kronikas aizrādījumi leecina, ka Rīga bijusi libeešu ceems, ko vāci pilsētu veidā apceetinājuši ar grāvi un pirmo laikam ar sētu.

Rīgas! Pati pilsētas eekša arī vareja līdzinatees tikai ceemam: eelas **pirmatne-** bija platas, peē mājām bija pagalms, leela sētas rūme un sakņu **jais veids.** dārzs. Ar laiku, kad radās vajadzība, kad eedzīvotaju skaits auga, tad arī bija japeebūvē dzīvojamās ēkas, caur ko zuda dārzi un pagalmi. Pat eelas sarāvās šaurumā un pilsēta dabuja savu tā dēvēto vidus laiku tipu: šaurās eelas, maza sēsrūme, augstas, bet to teesu jo šaurās ēkas. Tā kā Rīga atradās tirdzniecībai ļoti izdevīgā veetā, tad te drīzumā saplūda tik daudz ļaužu, ka veetas vairs nepeetika un pilsēta bija japaplašina.

Vec-Rīga. Vec-Rīga, biskapa Alberta pirmā nometne, pacēlās uz trīsstūra, ko aprobežoja no diveem sāņem Daugava un Rīgas upite*); trešos sānos bija jarok grāvis. Paša biskapa nams ar Sv. Marijas baznicu bija peē Jāņa baznicas. Gavenī 1215. g. izcēlās naktī ugunsgrēks, un leesmas aprija šo baznicu ar leelako daļu pilsētas. Jau 1212. g. biskaps bija sev izraudzījees un eesvētījis veetu, libeešu ceemu, ārpus mūļeem uz Daugavas pusi, kur celt sev katedrāli un namu sev un kapitulam. Tā nu peenāca klāt Dom-

Biskapa nams un pirmās baznicas. baznicas apgabals jeb Jaun-Rīga, uz ko vēl tagad aizrāda Jaunās eelas nosaukums. Ari bija radusees jau ārpuspilsēta un Jekaba baznica mineta kā tāda, kas atrodotees ārpus mūļā. Tad Kaleju un Vēveru eelas leecina, ka arī te bijusi preekšpilsēta, jo šeem amatneekem vidus laikos neļāva nomestees eekšpus mūļā. 1210. g., kad kurši uzbruka pilsētām, pilsētneeki bija peespeesti nodedzinat preekšpilsētu.

1202. g. nonāca Rīgā biskapa brālis Engelberts, augustineešu ordeņa garīdzneeks no Jauminsteras (Novum Monasterium) Holsteinā, viņu bij aicinājis pats biskaps. Viņam līdz atnāca pirmee pilsoņi. Jadomā, ka šee gan bijuši Alberta dzimtsļaudis, kuļpus vareja tā līdz paņemt, un varbūt vēl kādi citi, kas no laba prāta bija peebedrojušees. Drīz veen jaunās zemes nāca slavā un plūda šurp ļaudis no Vācijas no malu malām. Kā jaunlaikos Amerika un Austrālija peevilkušās un aizmudinājušās aizgājejus, tā toreiz vāci dzinās uz austrumeem, uz reetumslavu zemēm un

1202. Pirmee pilsoņi.

*) Rīgas upite tagad aizbērtā un pārbruģeta; no viņas atlicees Rīziņeelas nosaukums. Ši upite eeteceja Daugavā peē Marijas tilta, augšpus tagadejā dzelzstīlta.

Baltijas jūras peekrāstēm, un jebkurš, kas kāmeja brīvakas, labakas dzīves un bagatības, vaj kam dažādu citu eemeslu dēļ dzimtenē nebija paleekama veēta, tas devās šurp, kur svešumā vareja sākt dzīvi jauku un eenesīgu. Tomēr leekas, ka divas pilsētas raidījušas visvairak pilsoņu: Minstera (Münster) un Zosta (Sozeta, Soest), jo leelo un mazo ģildi senak sauca par Minsteres un Zostas ģildēm. Ari Petera un varbūt ari Jurģa baznicas nosaukumi it kā leecinatu, ka še, viņas ceļot, leelako dalību ņēmuši zosteeši; jo pee Zostas pilsētas peedereja sešas zemju draudzes, kas, jebšu gan bija dzimtslaudis un nebrīvi, taču peedereja pee pilsētas pilnteesigajeem pilsoņeem, un šo draudžu starpā bija Petera un Jurģa draudzes.

Kādas gaitas un amatus pirmeenāceji peekopuši, varetu noģist no pirmeeelu nosaukumeem, ja tee būtu zinami; jo viduslaikos amatneeki dzivoja kopus. Tā būtu jadamā, ka bijusi tirgotāju eela (Kaufstrasse), Skārņu eela (Scharrenstrasse), Kungu eela (Herrenstrasse), Cūku eela (Schwimmstrasse, senak viņu sauca par Svinestrate, strata porcorum), Nozeedzneeeku eela (Sünderstrasse) un Kaleju un Vēveru eelas ārēpilsētā*).

Ne ikkatrs pilsētneeks, kas bija nometees pilsētā uz dzīvi, bija tūliņ jau pilnteesīgs pilsonis; viņam vajadzeja eegūt sev īpašumu, tas ir, savu māju pašā pilsētā un tad vēl pilsētai ārpus mūrjeem peederošu zemes gabalu. Pilsētas zeme pastāveja no kopzemes, mežeem, pļāvām un ganībām, uz ko viseem pilsoņeem bija veenadas teesibas, ko ikkatrs vareja leetot, un no laukeem, kas bija dalīti pilsoņu starpā un bija privatīpašums. Ari Rigas pilsoņi dabuja zemi ārpus mūrjeem. Kā ar kopzemi, pee kuņas peedereja ūdeņi, tā ar privatzemi pilsoņi vareja rikotees pēc patikas; viņi vareja pļaut un celt šķūņus, cirst baļķus un malku savai vajadzībai, zvejojot un eerikot zivju tačus, rakt mālus, celt keeģeļu un kaļķu ceplūs, kopt bites, būvet dzirnavas u. t. pr. Pirmā laikā nav nekur runas par šo pilsētas zemi: brīvas zemes ap Daugavas grīvu bija daudz, un katrs gan vareja ņemt sev, cik un kur tik gribejās. Bet vēlaku, kad sāka jau trūkt un gribetāju radās no jauna, izcēlās strīdiņi, un nu bija sikaki jānoteic Rigas un viņu pilsoņu zemes un robežas.

1225. g. pilsētai izcēlās strīdus ar Zemgaleešu biskapu Lambertu zemes dēļ, kas atradās uz Leelupes labā krasta, sākot no tās veetas, kur Leelupē eetek Babites ezers lejup līdz jūrai. Te Lamberts, laikam gan teepdamees uz tam, ka šis apgabals vēl peeder pee Zemgales, bij sev uzcēlis pili, Babetes jeb Sv. Marijas pili. Ridzeneeki, kas gan mazak rūpejās šī purvainā un smiltainā apgabala dēļ, bet bijās, ka te neizceltos jauns tirdzniecības centrs, kas, Rīgu pametot sāņus, sagrābtu savās rokās Zemgales un Leetavas tirgu, rādīja, ka šī esot pilsētas zeme. Legats Viļums, kam šī leeta bija jāizšķir, stājās uz Rigas pusi un izspreeda šai par labu, noteikdams viņai visu labo krastu un pus

* Vislabākais aizrādījums būtu atrodams nekustamo pilsētas mantību grāmatas, ja tādas uzglabājušās.

Leelupes; Leelupes otrā puse un kreisais krasts peekrita biskapam, un te bija viņam ļauts būvetees un eerikot zivju tačus, bet leegts pilsētai par skādi, kaut ko no savas zemes pārdot vaj atdot uz klaušem (Lēn), vaj kaut kā citadi atdalit. Lai ridzeneekeem būtu eespēja notaj uzraudzit biskapa rikošanos, Viļums viņeem atļāva teesibu ari te pļaut seenu un cirst baļkus un malku. Par Babites pili, kas palika Rīgai, pēdeajā maksā biskapam 37 markas sudraba. Ja Rīgas biskaps un ordeņa mestrs tomēr atrastu par vajadzīgu celt viņpus Leelupes pili, tad ridzeneekeem jasneedz vajadzīgā peepalīdzība un pusgadu jauztur pili peecpadsmit apbruņotu vīru, it kā uzraudzība, ka pilsētai nenotiktu kaut kas ļauns. Kā pilsoņeem, tā biskapam Lambertam un viņa ļaudim ļauta brīva zveja Babites ezerā.

Pilsoņi, redzedami legata Viļuma labo prātu, nekavejās viņu izleetot un ari no citām pusēm nodrošināt sev likumīgās robežas un jau 1226. g. legats izšķīra šo jautajumu starp pilsoņeem no veenas puses un biskapu, prāvestu un ordeņa mestru no otras.

Legats
Viļums
nosaka
pilsētas
robežas.

Pilsētas teesas robeža sākās no Daugavas pee Doles rumbas un eet taisnā linijā uz Ropaižu (Juglas) ezeru līdz tiltam pār Pitkrogu (Gaņupi), no tureenes uz ezera galu un tā saukto „Mēli“, kas atrodas vidū starp ezeru un Kulaguaiza (Kilupes? Biel.) ūdeni, un tad tāļaku šaipus ezera lejup līdz Daugavgrīveešu robežām. Eekšpus šām robežām starp Ropaižu tiltu un Nabas un Ērgļu kalneem, kas abi pee ezera veens otram pretim, ir pļavas*). Ordeņa brāļu tureenes zivju tacis (vaj Jugas upē starp abeem ezereem?) paleek viņu, tik viņeem jaatstāj vaļā ceļš kuģeem, un ļauts viņeem ķert tik uz leju peldošās zivis. — Viņpus Daugavas robeža eet no rumbas taisni uz Misas upi un tad tāļaku līdz tai veetai, kur Leelupe satek ar Babitī, pa Leelupes vidu līdz jūpai un uz sauszemes līdz Daugavgrīvas klostera robežai. No šīm pilsētas zemēm veenīgi krustnešu, pilsoņu un tirgotaju, — bet ne biskapa, prāvesta un mestra — kopejā leetošanā paleek gabals, kas Babites ezera un Leelupes starpā, kā ari visas tās pļavas, kas pa abām pusēm Leelupei un pirktas no Zemgales biskapa; tāpat ari visas pļavas ap Ropaižu ezeru, kas šai pusē līdz Pitkorgas upitei un abpus viņai. Zveja Ropaišu ezerā viseem atļauta, izņemot tos tačus, kas ordeņa brāļu. Visu citu, kas atrodas pilsētas teesā, atļauts leetot viseem, kā: zvejoj, ganit, cirst malku un baļkus, rakt mālus, dedzināt ķeeģeļus un kaļkus un šim mērķim celt krāsnis un šķūņus; tāpat pļaut seenu, taisīt dravas kokos u. t. pr. Bet kas te jau senak bijis no laukeem, pļavām, dravām, sudmalām un zivju tačeem, paleek jo projam agrakajo īpašneeku rokās, kādas kārtas ļaudis viņi ari nebūtu. Ja kāds no jauna gribetu eerikot vaj zivju tacī, vaj sudmalas, tad tik ar visu citu atļauju. Ja pilsētas teesā dzīvo-

Agrako
īpašneeku
teesības
paleek
neaizskār-
tas.

*) Minētās te pļavas, kas atrodas starp Juglas un Kīšu ezereem. Bet brīnūms, kā kronists šos abus ezerus nav sevišķi apzīņējis, bet sanc viņus abus par Ropaišu ezeru, it kā viņi toreiz būtu bijuši veens ezers.

jošee sēji dod meslus*) mestram vaj kādam citam, tad ari pilsētai būs dot viņeem meslus. Bet sēji, leekas, nav bijuši meerā Sēji Rigā. ar šo noteikumu, un legats Viļums papildina savu spreedumu tāi ziņā, ka noteic, ka viņeem jadod mesli nevis no vecajeem laukeem un tūrumeem, kas viņeem peederejuši jau agrak, bet tik no jaunajeem, un šo lauku jautajumu dod izšķirt trim zinameem zvērinateem pilsoņeem.

Osmesarā, veena no Daugavas salām pee Rigas, visa paleek pee Sv. Marijas, t. i. pee Dombaznicas.

Tā kā zemes pilsētai bija peesķirts bagatigi un trūkums tik ātri nebija paredzams, tad ari viseem bija ļauts, kā pilsoņeem, tā ari biskapam un prāvestam un mestram apstrādat brīvzemes, cik katrs spēj, un bija noteikti astoņi brīvgadi; pēc tam ganibas un pļavas atdodamas kopejai leetošanai un par tūrumeem jamaksā pilsētai par labu zinama rente. Ja te nu zemes dēļ izceltos kāds pārpratums vaj stridus, tad šī leeta jaizšķir trim zvērinateem pilsoņeem, kas kopeji eeceļami no biskapa, prāvesta un mestra. Ja šee šķīreji nav veenis prātis, tad divas balsis pārsveļ veenu, un ja no viseem trim katram savas domas, tad izšķiņ loze. Atlikās vēl noteikt robežu lejas pusē, un Daugavgrīvas abats ar saveem klosteļa brāļeem no veenas puses un Rigas sindiks Alberts ar pilsoņeem no otras puses ar legata Viļuma atļauju veenojās dot izšķirt šo leetu šolastikam Lambertam no Stendales, kanonikam Ludolfam no Libekas un tirgotajam Lud. Humbrektinam no Zostas; un kas viņu spreedumu kaut kā pārkāptu, tam jamaksā soda 40 markas zeltā. Šee šķīreji nu noteica robežu starp pilsētu un klosteļa daļu šādi: no Milgrāvja eetekas Daugavā gar Milgrāvi uz Ropaižu (Kīšu) ezeru, pa Langas (Langhena) upiti uz Gauju un tad lejup us jūru. Uz Kīšu ezera attekas bija uzbūvetas sudmalas un no pēdejam ari jaunizraktais grāvis dabujis savu nosaukumu Milgrāvis (Dzirnu grāvis). Šim grāvim nu ari noteica zinamu platumu: kur viņš sākas — 80 asu, un kur eetek Daugavā — 100 asu; pee tam viņam vajadzeja būt vestam taisnā linijā. Eekšpus šām robežām daugavgrīveešu daļā bija aizleegts ganit lopus, eerikot apiņu dārzus, lobit kokus (dravām), cirst ozolus, izņemot tāi gadījumā, kad krastmalā jaizlabo kuģis; ari bij atļauts ganit to ļaužu zirgus, kas caur negaisu aizkaveti ostās. Zvejot šais ūdeņos atļauts viseem, tik zivju tači paleek to īpašums, kas pāši viņus eeataisijuši. Citeem, kā Daugavas grīvas mūkeem, nav atļauts būvet sudmalas uz Kīšu upites. Otrpus Daugavas robeža it siki noteikta ar kokeem, grāvjeem, upitēm (Mordica un Pele) pakalnēm un Zemgales ceļu, uz Leelupi un viņas eeteku jūrā.

Briv-
zemes
Kopejas
ganibas
un pļavas.

Sods zelta
naudā.

Milgrāvis.

*) Kad šee sēļu kolonisti eenākuši Rigas teesā un nometu-
šees libeešu vidū, mēs nu gan nezinam; tik teikts, ka viņi savu
zemi pirkuši no libeešeem. Laikam viņi eeradušees tik vācu
laikmeta un pēc ordeņa dibinašanas, jo viņi mestram maksā meslus. Tee
nu ir leeciba, ka latveešu ciltis mākusās uz vakareem kā eenācejas un
nav bijušas pirmemīneecēs libeešu zemē, kā to domā Dr. Bielensteins
(sk. Die Grenzen des lettischen Sprachgebietes).

Pilsēta nu bija gan dabujusi leelu zemes gabalu, kas vēl tagad peedeļ viņai un ar ko Rīga tikusi veena no bagatakajām pilsētām, bet pilsoņiem ar to vēl nepeetika. Kā visi citi, kā biskapi, ordeņa locekļi un citi eenāceji, tā ari viņiem prāts nesās uz mantu un bagatību, un tee peeprasija ari sev daļu no gaidamā laupijuma, un jauneekaņojamām zemēm, jo ari viņi ejot karā pret nekristiteem un tāpat pūlejotees izplatit Deeva vārdu mācību un krisigo ticību. Un legats Viļums ari te atzina viņu prasījumus par dibinateem un peespreeda viņiem trešo daļu no tām zemēm, ko viņi kopā ar biskapu un ordeni eekaņošot, ar visām laicīgām teesibām (jus temporale); garīgās teesibas (jus spirituale) un desmito (nodokli baznicu uzturai) no šīm zemēm noteica tur eeceļameem biskapeem.

Pilsoņu nodarbošanās. Jau no pilsētas zemes robežu akts un no peevesteem noteikumeem par zemes leetošanu un peederību redzams, ka pilsoņi viņiem deva pārtiku, un ar mālu rakšanu, ķeeģeļu un kaķu dedzinašanu, lai būtu materials, no ka celt mūrus, baznicas un klosteru ēkas. Ari dzivojamās ēkas jau sāka būvet no ķeeģeļeem un kā tāda 1212. g. mineta veena, kas atradās ārpus mūreem. Zemkopiba pirmo laiku nav devusi tik daudz ražas, ka pilsoņi būtu pārtikuši no pašu laukeem; bija labiba dažu reiz vēl japeevēd no āreenes, lai novērstu draudošo badu (1206. g.).

Svarīgais avots — Svarīgākais peļņas avots ridzineekeem tomēr bija tirgošanās, un biskaps darija visu, lai viņu apveenotu savā jaunceltā pilsētā, lai šī būtu veenigee vārti, kas veda laukā no Baltijas zemēm, kā aizsarga- leedza kuņneecibas ceļu pa Leelupi, kas atšķirtu Zemgali un Leetavu no Daugavas. Tāpat vēlāk, kad Zemgales biskaps Lamberts konkuren- cēs. Leelupes apkārtnē, legats Viļums viņam to leedza.

Tirgus teesibas. Protams, šāda tirgus koncentrēšana Rīgā bija saveenota ar visām tirgus teesibām (jus forense), kā stāpeļa teesību (jus emporii, Stapelrecht), naudas kalšanas teesību, muitas brīvību un tirgus drošību. Stāpeļa teesiba pastāveja eekš tam, ka visu tirgošanos pilsētā, kā ar eekšzemēm, tā ārzemēm nodeva pilsoņu rokās; šī tad peedereja pee pilsoņu pārtikas („Bürgerahrung“). Preces, ko eevēda pilsētā, bija pārdodamas tik veenīgi pilsoņiem un eekšzemneekeem — nepilsoņiem bija leegts kaut ko taisni pirkt no ārzemneekeem vaj ari viņiem pārdot un otradi, tā ka visa tirgošanās gāja caur pilsoņu starpneeku rokām, viss labums atleca tik viņiem. Ar stāpeli vajadzeja būt veenoteem zinameem gada

Gāda tirgi. tirgeem, un varbūt abi Rīgas gada tirgi jau sākušees lidz ar viņas dibinašanu, veens vasaru, Jāņu tirgus — no ārzemēm pavasarī eevestām precēm, otrs zeemu — preekš eekšzemes precēm. Šādus gada tirgus pa leelakai daļai notureja tādā laikā, kad mēdza pulcetees daudz ļaužu, p. p. leelos baznicas svētkos un beeži veen pašu

Tirgus pee baznicām. baznicu apkārtnē. Un Jāņa tirgu vēl nesēn notureja Dombaznicām. nicas apkārtnē. Agrak vēl pašā Domgangī. Kā preces, ko no

ārzemēm eveda minetas (L, 11.) sāls un vadnala; un bez tam gan būs eveduši visadas ta laika rūpniecības leetas, kā luksus leetas, dzelzsleetas, vīnus un laikam jau arī silķes, kamēr izveda zvērādas, lopādas, vaskus, medu, taukus. Nav domājams, ka jau pirmo laiku būtu izvesta labība, viņu pat vēl eveda. Vistuvākās tirdzniecības saites saistīja Rīgu ar Visbi pilsētu uz Gotlandes salas, kur bija visu Zeemeļ-Vācijas pilsētu kantoris. Šeem Gotlandes tirgotājiem biskaps Alberts 1211. gadā dāvāja dažādas privilēģijas, kas viņus Rīgā nostādīja uz veenas līnijas ar viņas pašas pilsoņiem. No Visbi tirdzniecības ceļš veda tālāk uz Libeku, Bremeni, Minsteru, Zostu, Dortmundu, Greningu. No visām šīm pilsētām plūda uz Rīgu neveen tirgotāji ar savām precēm, bet arī eenačēji un krustneši. — Uz sauszemes tirdzniecības ceļš gāja veens pa Daugavu uz Polocku un Smolensku, otrs gar Cēsīm uz Pleskavu. Šī Pleskavas ceļa dēļ izcēlās kari ar igauņiem, jo pēdejee bija aplaupījuši vācu tirgotājus, kas bija ceļā uz Pleskavu, un latveeši izleetoja šo strīdu, lai dabutu vācu peepalīdzību savos karos ar igauņiem.

Kur bija tirgus, tur vajadzēja būt naudai; jo tad vēl neko nezināja no kredīta un pīrka un pārdeva tik pret skaidru naudu, izņemot tos gadījumus, kad pīrcejs vareja uzrādīt galvineekus, kam pārdevējs dāvāja uzticību, vaj arī pīrcejs eekilāja savu kustamo un nekustamo īpašumu. Nauda bija visādi vajadzīga. Bet nu vidus laikos nebija tādas naudas, kas vispārīgi būtu atzīta. Tadēļ tirgotāji ņēma līdz zeltu un sudrabu, un lika nu tai veetā, kur bija jātirgojas, viņu izkalt naudā, vaj arī izmainīja pret veetejo kalto naudu. Tā tad katrā tirgus veetā vajadzēja būt naudas kaltuvēm, un arī Rīgā tādas bijušas, jo to leecina abas Naudkaļu eelas (Münzstrassen), Leelā un Mazā. Šo teesību, kalt naudu, valdneeki uztičeja sevišķeem amatneekeem, pa leelakai daļai zelt- un sudrabkaļeem, kas vaj nu maksāja par teesībām renti kungam, vaj saņēma viņas dāvatas kā lēni (beneficium) un par to pīldīja zinamus klaušus.

1211. g. biskaps Alberts noteica naudas vērtību un labumu: Rīgas $4\frac{1}{2}$ markām peniņu būt vērtes tik, cik veenai Gotlandes markai; peniņeem būt balteem (no sudraba) un labeem; naudkaļeem par savu pūliņu ņemt no $4\frac{1}{2}$ markām tādu peniņu 2 eerus (oer); Rīgas peniņeem būt tādas pašas vērtības, kāda Gotlandes peniņeem, ja arī forma būtu savāda. 1225. g. legats Viļums apstīprināja šo Alberta nolēmumu, un tā bija noteikts, ka veenai markai (Gotlandes) svērt pūsmārčiņu sudraba; kas līdzinājās 8 eereem (oer), 24 artiģeem jeb šīliņeem jeb 192 peniņeem.

No evedamām precēm zemes valdneeki mēdza ņemt zinamu nodokli, muitu (Zoll, telonium). Vaj Rīgā arī jau no paša eesākuma bijusi muita, gan nekur nav teikts, bet jādōmā, ka gan; jo 1211. g. biskaps Alberts aiz pateicības īpaši Gotlandes tirgotājiem atsvabina tirgotājus, kas eeved preces pa Daugavu vaj pa citu kādu Livonijas ostu, no jebkādām muitas maksām.

Vidus laiku tirdzniecības visleelākais un breesmigākais eenaideeks bija vispāreja nedrošība. Nebij stingras, spēcīgas val-

Preces no
ārzemēm.

Visbi.

Tirdzniecības
ceļš.
Sauszemes
tirdzniecības
ceļš.

Nauda.

Naudas
kalšana un
naudas
kaltuves.

Rīgas
nauda.

Veena
marka —
pus-
mārčiņas
sudraba.

Muita.

dibas varas, kas spētu apsargat cilveku un viņa īpašumu no ļauna kaimiņa uzbrukumeem. Kam bija nags, tam arī teesa, un vai Tirdzniecības breesmiga-kais ee-naidneeks — dūres teesiba. Jūras laupitaji. Peekrastes teesibas.

tam, kas bija vājaks: nekas viņu ne sargāja, ne glāba no stiprakā varmācībām. Šī dūres teesiba (Faustrecht) valdīja toreiz vispār un bija pašu reiz, Rigai ceļotees, pilnos zeedos. Rigai nu gan bija veens veenīgs un pee tam drošaks ceļš pa jūru. Bet arī te draudeja breesmas no jūras laupitajeem un no peekrastu īpašneekem. Ja vētra kuģi sadragāja un viņi viņu uzdzina uz krasta, tad ša īpašneeks paņēma kuģi un preces, izleetodams tā saukto peekrastes teesibu (Strandrecht), un kuģa ļaudis vareja pateikt Bisk. Alberts aizleedza šo peekrastes teesibu Livonijā un noteica, ka viss, ko tirgotajs glābis no kuģa, paleek viņa paša īpašums.

Kad vāci bija jau labi tāļu izplatījuši savu varu un viņeem klausīja libeeši, latveeši un deenvidus īgaunī, tad nu arī viņeem bija jagādā par labeem satiksmes ceļeem, lai tādi jo labaki nodrošinātu savu stāvokli. Un te pee Rigas atradās upju, ezeru un staigumu virkne, kas visai apgrūtināja īpaši dažādās gadskārtās un leelūdeņos ceļu uz zeemeļeem. Tee bija Juglas un Kīšu ezeri ar savām upēm, pļavām un purveem. Viņeem pāri biskaps Alberts nu ņēmās taisīt tiltu, un 1221. gada akts, skan šai gadījumā šādi: „Deeva Tēva, Dēla un Sv. Gara vārdā. Amen. Alberts, no Deeva žēlastības Rigas biskaps viseem Kristus ticigeem, viseem teem, kas dzīvo un kas dzīvos mūžīgi mūžam (proti: sūta savu sveicinajumu). Rigas pilsēta gan peevelk ticīgos vairak ar to brīvību, kas viņā valda, nekā ar apkārtejās zemes (praediorum, muižu) auglību, bet teem, kam jāceļas pāri pār ezeru, ko pēc ceema sauc par Ropaižu ezeru, tas bija grūts apstākļis un notaļas breesmas. Tadēļ uz Volkvina kunga, Kristus kaņeivju mestra un visu viņa brāļu padomu un ar viņu atļauju, kā arī vispārejā ceļineeku labuma dēļ, mēs nolēmām taisīt tiltu pār šo pašu ezeru, pee kam pavēlam, drošības dēļ norakstam un apzēģelejam, ka no ceļotajeem nebūs ņemt it nekādu nodokli, un tā ejot pār tiltu, kā arī zvejojot pašā ezerā ticīgajeem būs būt brīvai zvejai uz mūžigeem laikeem. Un tā nu mēs izdevām ša gada krustnešeem Bodonam Hoenborgas kungam un pārejeem visu viņu grēku peedošanas dēļ celt šo tiltu viņeem pašeem par mūžīgu peemiņu. Šo darbu viņi arī uzcītīgi padarijuši. Tad mēs pavēlam un, peedraudedami baznicas lāstus, noteicam, ka lai neveens neuzdrošinas spaidīt ceļotajus, peeprasot no viņeem muitu, vaj aiz kāda neģēlīga nolūka nopostīt pašu tiltu. Šai tik vajadzīgai leetai ar savu labvēlību peekrit: Daugavgrīvas abats Roberts, Kristus kaņeivju mestrs Volkvins ar brāļeem, Sv. Marijas prāvests Jānis, Leelvārdes Daniels, Ikšķiles Konrads, Straupes (Rau-pena, Rubenes?) Teodorichs, Doles Jānis un visi zemes eemītneeki.“

Tiita nozīme.

Šis tiits īpaši Rigai bija no leelu leelā labuma un svētības, jo visas zemes uz zeemeļeem un zeemeļriteem tika nu notaļā sakarā ar pilsētu, kamēr agraki tik zeema, kur ezeri, upes un purvi aizsaluši, bija bijusi veenīgā tirdzniecības satiksmei drošā gadskārta.

Tirdzniecības saites bija jo dzīvas ar kreeveem. Kamēr uz Pleskavu ceļš gāja pa sausu zemi un prezes bija javadā ar rateem vaj ragavām, tamēr otrs ceļš gāja pa Daugavu uz Polocku un tālak uz Smoļensku. 1210. g. ordeņa brālis Arnolds Rīgas tirgotāju uzdevumā nogāja uz Polocku noslēgt meeru un tirdzniecības nolīgumu ar kņazu Vladimiru. Tā kā arī kreeveem tikpat vajadzīgs bija jo projam uzturet tirgu ar reetumeem, tad Vladimirs ar laipnu prātu uzņēma sūtni un no savas puses sūtīja Ludolfu, gudru un bagatu vīru (bajaru) no Smoļenskas uz Rīgu, lai salīgtu galīgu meeru un draudzību uz mūžīgeem laikeem. Tomēr šis Daugavas ceļš bija leišu laupitāju dēļ deezgan nedrošs, un tirgotājus un viņu preces mēdza pa upi pavadīt un apsargat ordeņa brāļi. Tūlīņ pēc biskapa Alberta nāves, tai pašā (1229.) gadā, Rīga savā un citu pilsētu tirgotāju vārdā noslēdza arī ar Smoļenskas kņazu Vladimiru Davidoviču tirdzniecības nolīgumu, kuŗā pēc ta laika uzskateem un eeradumeem jo sīki apzīmeti savstarpīgie noteikumi par personas un satiksmes drošību.

Preces, kuŗas gan izveda no kreeveem, gan eveda viņos, bija tādas pašas, kādas bija latveešos un igauņos. Senakais austrumu ceļš, par kuŗu nāca preces pat no Indijas, bija te beidzees un nogreezees pa jūru uz Itāliju.

**Preces no
kreevu
zenies.**

J. Krodzneeks.

86. Vāceeši ceļ Kuldīgas pili.

Kaŗaspēks tūdaļ cēlās un nojāja pee kāda branga kalna; tur izdarija brašu darbu un uzcēla pili, gana kreetnu, Kuldīgu (Goldingen) vārdā; vēl tagad ta Kurzemē. Kad pils bij gatava, izraudzījās brašus brāļus, kas lai gādatu par pili, bet arī no kaŗa kalpeem tur pameta dažu labu drošu vīru līdz ar seevām un bērneem. No kreetnakeem kuršeem tāpat veena daļa palika pee brāļeem uz kopīgu labu laimi. Tee citi deva galveneekus kiļām un bij preecīgi, ka tos labprātīgi saņēma. Tad izgāja brāļu pavēle, lai zeme atkal apmeerinās, kā to ta grāmata arī vēsta. Kaŗaspēks vispārim par to preecajās un teica Deevu, kas debess augstībā, un viņa miļo māti, kas teem arī tur bij par palīgu. — Kaŗaspēks atgriezās uz Rīgu atpakaļ; bet kas palika Kuldīgas pili, tee joprojam pūlet pūlejās. Brāļeem tur bij jamācas nelaimes brīdī palikt jautrā prātā, Deeva dēļ, kas debess valstībā.

Rīmju kronika.

87. Ordenis ceļ Jelgavas pili.

Nākamu gadu mesters ar leelu diženu kaŗa spēku izjāja uz Zemgali, uz šo gaitu jau ilgām gana saposées, kā nupat man jums sakāms. Viņš lika celt kādu pili, četras jūdzes tālumā, pee (uf) Leelupes (Semegaller A), Semgales tuvumā (vor Semegallen); par to neveens zemgaleetis nepreecajās, un tee arī izteicās skaļi

gaiši. To pili sauc par Jelgavu (Mytowe), un ta atronas pee Zemgales robežām. Bet zembaleešem no tureenes joprojam notika daudz ļauna. Mesters tur pameta daudz brāļu un kalpu, kas nekavēti tur driksteja nodarit savu traci. Teem licis tur palikt, viņš pārjāja atkal Rigā. Bet zembaleeši joprojam visi sabēdza savās pilīs, svešo veesu labad, kādi bij brāļi ar savu pulku. Tee no Jelgavas teem beeži nodarija daudz posta, lai agri lai vēlu.

Rīmju kronika.

88. Vāceeši Zemgalē ceļ Kalna muižas pili.

(Heiligenberg).

Mestra vēlešanās zemgaleešem nodarit postu. Mesters Vilekins joprojam domaja, kā zembaleešem nodarit postu un nepatikšanas, lai taptu no teem vaļā, un apprasijās pee saveem brāļeem, kā tas panākams. Brāļi tam tūdaļ deva to padomu, lai tai zemē ceļ kādu pili; tas būšot kristiteem par labu. To dzirdedams, viņš no sirds preecajās, un tam nebij ne kāda meera, līdz visu bij sadabujis, kas pateesi vajadzigs gan drēbēm, gan pārtikai. Bet mesters bij arī tik gudris, ka ne ko nepakleedēja un lika visu novest uz Jelgavu. Kad tā bij noticis, pēc viņa prāta, tas nākamū zeemu vedinajās eet gaitās un netaupija nekādas pūles pee biskapa un ķēniņa vīreem. Tad no teem viņš dabuja dažu labu varoni un no brāļu ļaudim dažu labu pulku. Kaļa spēkam Rigā sanākot, mesters preecajās un noveda to uz kādu ezeru, kuļu sauc par Babi (Balot). Tur eepazinās ar dažu labu karogu, un kaļa spēks bij leels un dižens. Tad jāja uz Jelgavu un peekrāva tur dažas labas ragavas. Tā kaļa spēks nogāja pee Tervetes, zembaleešem par postu, un mesters nospreeda celt pili uz kāda kalna. Tad izdarija kādu darbu pa godam un cēla tur pili ar brāļu prātu un ziņu; to nosauca par der **Mestrs nolemj celt pili pee Tervetes.** Heilige Berc (Svētkalna, Kalnamuižas pili), un tas vārds pēc gan kļuva pazīstams. Pili tikuši apgādaja ar pārtiku, un kas veen bij vajadzigs, to visu labi pārdomaja; arī divas leelās lingas (Bliden) tur eevāca eekšā. Kad grāvis bij gatavs [un pils gana pārgādāta, visi greezās atpaka], pamezdami tur kādus trīs simts vīrus. Tee citi jāja projam, un tā pārnāca Rigā mesters un viņa brāļi, bruņineeki un krustneši un kas veen pili nepalika. Mestra prāts bij noticis, un katrs jāja mājup, teikdams Deevu, kas debess augstībā, un viņu slavedami visi preecajās, ka darbs padarīts, gluži kā eepreekš nodomats.

Rīmju kronika.

89. Baznicas.

Kristot eedzimtos, misionari arī cēla baznicas, un daudz no tagadejām, kā arī pee viņām peederošām draudzēm dibinatas jau šai laikmetā. Kronista vēstis par šīm baznicām nav pilnigas; viņš peeved tik kādas, kas viņa dzīves veetai bijušas tuvākās, tik tās,

kas celtas Rīgas un Valmeeras apriņķos, kur viņš gandrīz visu savu mūžu nodzīvojis.

Ikšķīles baznīca, par ko jau agrāki bijusi runa, bīskapa Meinarda būvēta. Rīmetā kronika gan stāsta, ka viņu uzcēlušī tirgotāji; bet tā kā Indriķis savu darbību uzsācis Baltijā gadus desmit pēc Meinarda nāves, kamēr Rīmetās kronikas saceretāju no minētā notikuma šķīr gadusimtenis, tad mums arī nav eemesla dot preekšroku Rīmetās kronikas stāstam un preekširt Ikšķīles baznīcas būvi tirgotājiem, šiem pirmēem eēnācejiem mūsu zemē. Drīz pēc tam Meinards uzcēla otru baznīcu Salaspilī, kas eesākumā atradās uz Mārtiņa salas, pretim tagadejai Salaspils baznīcai. 1201. g. bīskaps Alberts eesāka būvet Rīgā Sv. Jumpravas Marijas jeb Domabaznīcu, un 1205. g. Daugavgrīvā Sv. Nikolaja baznīcu un klosteri. 1206. g. libeeši bija tik tālu pārmākti, ka nejaudāja vairs pretotes, un viņēem bija japadodas kristībai. Lidz ar pēdejo preesteri viņus apbalvoja arī ar baznīcām.

Tā preesteris Alobrands uzcēla Kubesele, Krimuldas baznīcu un laikam arī Lēdurgas baznīcu, jebšu tas kronikā nav minets. 1218. g. ir runa par Lēdurgas draudzi, kuņas preesteris bija dūšīgais Gotfrids. Preesteris Aleksandrs kristīja Metsepolē (Limbažu apgabalā) un uzcēla baznīcu, bet kuņā veetā isteni viņa bijusi, nav zinams. 1206. vaj 1207. g. preesteris Daniels uzcēla Straupes baznīcu idumeešos. Tai pašā gadā bīskaps izsūtīja preestējus uz visām libeešu baznīcām, uz Turaidu, Metsepoli, Idumeju, uz Daugavas libeešēem, laikam uz Leelvārdi un Aizkraukli, kā arī uz ventu Cēsim, kur visur preesteris Daniels bija kristījis, tā kā, protams, tur arī jau vajadzēja būt baznīcām. 1208. g. Alobrands un Indriķis uzceļ baznīcu jumareešos, laikam tagadejo Rubenes baznīcu.

Jau 1207. g. vācēem peedereja pus Kokneses un gadu vēlāk viņi eēņēma visu pili. Te, kur valdīja kreevi, jau gan būs bijusi baznīca, kuņu tad nu pārvērtā par katoļu. 1214. g. toloveeši pāreet katoļu ticībā. Kur te bijusi baznīca, kronists gan nepeeziņē, bet jadomā, ka toloveešu galvenā pili Trikatē. Zinams, ka kronista minētās baznīcas nav visas, kas cēlušās to laiku. Kā jau teikts, viņš runā tik par tām, kas viņam, kas pats dzīvoja Rubenē, bija pa rokai, ceļā uz Rīgu: par Straupes un Krimuldas baznīcām. Pārejās nav peevestas pee vārda. Nevarēsīm arī noleegt, ka kreeveem latveešos bijušās baznīcas, uz ko aizrāda dažādi baznīcas būšanu un garīgu leetu nosaukumi, kas eēnākuši no kreevu valodas. Ordenis, cik noprotams, viņam peederošās zemēs šīnī laikmetā nav dibinājis nekādas baznīcas. Kādas vispārīgi bijušās baznīcas, varam noskārst no Modenas bīskapa, legata Viļuma ceļojuma apraksta 1228. g. pa libeešu, latveešu un igauņu zemēm. Kur viņš apstājees sludināt jaunatgreestājeem Deeva vārdu, tur arī gan bijušās baznīcas. Minetas stāstā šādas veetas: Kubesele (Krimulda), Vitisele (?), Lethegore (Lēdurga), Metsepole (?), Iduma (Straupe), latveešu zeme (jumareešos Rubene), Trikate, Cēsis, Sygelvalde (Sigulda), Salaspils, Ikšķīle, Leelvārde, Aizkraukle un Koknese.

Krimuldas baznīca.

Straupes baznīca.

Rubenes baznīca.

Kādas bijušās baznīcas Alberta laikā.

Pāvests, sūtot viņu uz Baltijas zemēm, viņam gan bija uzdevis dibināt, kur atrastu par vajadzīgu, jaunas baznīcas; bet viņš arī cēlis lauku baznīcas, nav zināms.

Baznīcu eekārta. Kādi pirmās baznīcas bijušas eerīkotas, par to maz ko teikt. Tā kā leela daļa no tagadējām baznīcām, īpaši pilsētās, uzglabājusees no katoļu laikeem, tad laikam viņas bijušas tādā pat veidā, un uz laukeem, laikam, no koka, jo beēži veen viņas nodedzinatas. Ta starpība tomēr bijusi, ka bijušas bez soliņeem, jo Krimuldas baznīcā leiši pabijuši gan jāšus, gan braukšus ragavās. 1209. g. vāci, izlaupidami Ģercikas pilsētu, paņēm līdz ar citeem dārgumeem arī no kreevu baznīcām zvanus un svētbildes, laikam tak, lai ar šeem preekšmeteem pušķotu savas baznīcas. Pēdejo izpušķošanas labad kaŗa-spēks, dalot eenaidneeku zemēs eegūto laupījumu, mēdza zināmu daļu atšķirt baznīcām. Ari mirstot dažs labs atvēleja savu mantību viņām, p. peem. Kaupo.

Ja nu zemju baznīcas bijušas veenkāršaki eerīkotas, tad bīskapa baznīca Rīgā, kas bija svētīta Sv. Jumpravai Marijai, būs celta tādejadi un ar to pašu deevnamu lepnumu un spožumu, kādu vāci bija raduši savā dzimtenē. Jau bīskaps Meinards bija eerīkojis Iksķīlē savu baznīcu pēc Reetum-Eiropas bīskapu baznīcu parauga un eevedis kapitulu.

J. Krodzneeks.

2. Zocialā kultura.

XIII. Zocialās kārtas un šķītras.

90. Garidzniecība.

Biskapeem, kā savu eecirkņu augstakajeem baznīcas kungeem, kuŗu pārziņai bija padotas neveen visas garīgās leetas un būsanas, bet kas ari pee tam vēl bija laicīgi valdneeki un zemes kungi, bija jaizpilda daždažadas gaitas, ko veeni paši izdarit nekādi nespēja. Tadēļ viņi ņēma sev palīgus, kam katram peešķīra savu zinamu gaitu un amatu. Tā ar laiku izcēlās vesela eestāde jeb koleģija, ko par konventu jeb kapitulu*) sauca un viņas locekļus par kanoniķeem.**)

Konventa preekšneeks bija prāvests (praepositus) jeb dekanus (decanus), kuŗš vadīja tā biskapa saimniecību, tā ari visas biskapības eekšejas darišanas. 1202. g., kad pats Alberts bija aizceļojis uz Vāczemi, atbrauca Rīgā viņa brālis, ordeņa garidzneeks no Jaunminsteras ar pirmajeem pilsoņeem. Drīz pēc tam konventa brāļi viņu eecēla par savu prāvestu. 1206. gadā šis Engelberts saņēma ar leelu godu Lundas archibiskapu Andreju un Šlezvigas biskapu Nikolaju, kas vidzemneekeem veda divus kuŗus ar pārtiku. Engelberts, archibiskapa peerunats, ari paņēmis ķilām libeešu augstmaņu dēlus, izsūtīja pa libeešu zemi pirmos misionarus, Alobrandu, Aleksandru un Danielu. Nākošā, 1207. g., biskaps sūta Engelbertu un Teodorichu Daugavgrīvas abatu, ar leelu kaŗaspēku pret sēļeem. Pēdejee padodas un jadomā, kristas, jebšu kronists teic, ka sēļus tik pamācija ticībā un ar svēto ūdeni apslacija pili. 1209. g. mira Engelberts. Pēc ša nāves biskaps izvēleja par savas baznīcas prāvestu Jāni no Šeidas konventa, lēnu, prātīgu un gudru vīru. 1212. g. viņš pavādīja biskapu uz Ģercīku pee Polockas kņaza Vladimira, kuŗš aizleedza, lai vāci vairs nekristot libeešus. Biskaps gan nopūlejš labā izlīgt ar Vladimīru; bet kad viņam nekādi neveicās, tad pēdīgi vēl Jānis mēģināja peerunat kņazu un izdarīja to ar tādām sekmēm, ka viņš esot visu libeešu zemi pilnīgi

*) Koleģijas locekļi sanāca ik deenas, kuŗ viņeem lasīja preekšā (capitulum) no bibeles, vaj no viņu ordeņa statuteem, no ka cēlees nosaukums „kapituls“.

**) Šee locekļi bij eerakstīti baznīcas matrikulā jeb kanonā, un tadēļ viņus sauca par „kanoniķeem“.

atļāvis biskapam, noslēdzis pastāvīgu meeru un sabeedribu pret leišiem, kā arī pret citeem paganeem, un tirgotājiem atļāvis brīvu tirdzniecības ceļu pa Daugavu. Leelā libeešu dumpī, tai pašā gadā, prāvestu Jāni tikko nenokāva. Rāceburgas biskaps Filips, kas to laiku aizceļojušā Alberta veetā pārvaldīja zemi, nosūtīja pee dumpīgājiem libeešiem Jāni, biskapa Alberta brāli Teodorichu un Kaupo. Kad pašu laiku bija sākušās sarunas, peeskrēja daži libeeši ar vēsti, ka ordeņa brāļi sirojot pa turaideešiem. Te libeeši sagraiba Jāni, Teodorichu, soģi Ģerhardu un visus citus vācus, eestēpa viņus pili un eeslodzīja ceetumā, bet driz atlaida brīvā. 1217. g. Jānis pavadīja kristīto kašpēku uz Sakalu, kur kaujā pret igauņiem krita Kaupo. 1123. g. viņš arī bija kļāt leeliskā igauņu kaujā pee Jumaras. 1225. g. viņš pavadīja legatu Viļumu ceļā pa libeešiem, latveešiem un igauņiem. Tad viņš vēl peevests kā leecineeks dažādās biskapa Alberta izdotās aktīs.

Otrais
pēc
prāvesta.

Otrais pēc prāvesta baznīcas kapitulā bija biskapa baznīcas skolas (kur jauni ļaudis sagatavojās uz garīdzneeku amatu) preekšneeks jeb šolastiks (scholasticus); pee tam viņš vēl bija biskapa kanclers (cancellarius), t. i. biskapa rakstvedis (kanclejas preekšneeks). Tāds Bremenē baznīcas šolastiks gan laikam bijis kanoņiks Alberts, ko archibiskaps eecēla par Rīgas biskapu; jo kronikā Indriķis dēvēts par Alberta mācekli (scholaris). Citi kapitula locekļi bija bikts un garigo sodu preesteris (poenitentiarius), labdarīgo eestāžu pārzinis (eleemosynarius, Almosenier) u. t. pr.

Laika vajadzības bija radījušās šos dažados amatus, un tos izpildīja garīdzneeki, kam eesākumā nebija nekādu sevišķu teesību, kā tik izpildīt uzdoto gaitu un turet savu garīdzneeku solījumu, ko Sv. Augustīns min savās divās runās „par garīdzneeku dzīvi“ (de moribus clericorum). Uz šā paša pamata bija izcēlušās 12. gadu simtenī Itālijā dažadas veentulu sabeedribas, kuņas sev peesavināja nosaukumu „augustīneeši“. Ari kapitula locekļus peeskaitīja šeem augustīneešiem, un pirmais biskaps Meinards un prāvests Engelberts bija no šī ordeņa. Ar laiku kapituls uzstājās par īpašu korporāciju, sāka vairak līdzinatees mūku sabeedribai un prata pee tam sev eegūt dažas teesības. Tomēr no īstenājiem mūkeem viņus šķīra leela plaisma: kamēr pirmejee, eestājotees klosterī, pavisam atteicās no pasaules un viņas preekeem un bēdām, no dzimts radneecības, no mantas, no savas vaļas, tamēr kapitula locekļi nepārrāva visas saites ar pasauli, viņeem palika teesība katram par sevi turet savu mantību, valdīt savu īpašumu. Caur kapitulu veda ceļš uz augstākājiem garīgeem amateem, no kapitula locekļeem cēla abatus, biskapus; tadēļ kapitulā arī eestājās bagāti, augstako kārtu locekļi, kas kāroja kļūt godā un varā. Bagatneeki, zināms, arī dzīvoja bagāti un eenesa kapitulā lepību, augstprātību, negausību un citus netikumus. Ari jaundibinatā Livonijas baznīcā jau pašā sākumā, leekas, bij eeveesees uzpūtības un lepības gars, kas it īpaši izrādījees apģērbā. Uz to aizrāda pāvesta Inocenta III. aizleegums nēsāt mūkeem un kanonikeem dažados apģērbus, lai caur to

Mūki un
kapitula
locekļi.

nemulsinatu jaunatgreesto prātu un nesētu viņu sirdis neuzticību pret evaņģēlija sludinātājiem.

No paša kapitula vidus izcēlās pretestība pret kanoniku pārleekus pasaulīgo dzīvi. Kēlnes dombaznīcas kanoniks un ķeizara Indriķa II. pilsbaznīcās mācītājs Norberts, eebaidīts un satricināts, kā teika stāsta, ar parādību, līdzīgu Zaula (apustuļa Pavila) parādībai ceļā uz Damasku, atstājis savu goda veetu un amatu, bagātību un lepno dzīvi, un ar septiņiem pavadoņiem apmetees mežā Laonas pilsētas tuvumā, Francijā uz „Deeva rādītas lankas“ (pratum monstratum pré montré) un 1120. g. dibinājis klosteri un ordeni, ko par premonstrateešu ordeni sauca un kas isā laikā izplatījās pa visām katolu zemēm. Norberts eveda stingrākus sadzīves noteikumus, kas vairāk līdzinājās mūku eestādēm un pārmainīja augustīnešu melno apģērbu, mēteli un cepuri, par baltu apģērbu, lai, kā mūsu kronists teic, tā labāki apzīmetu īsto šķīstību. Tāds premonstrateešu mūks bija prāvests Jānis no Šeidas. Viņu ceenidāms, biskaps Alberts peenēma ar pāvesta atļauju savam kapitulam arī balto premonstrateešu apģērbu, agrākā melnā veetā*). Pee tam viņš eerādīja kapitulam uztura avotus un noteica viņa teesības, gribedams nodrošināt Rīgas bīskapības patstāvību un neatkarību no Bremenē archibīskapa un mātes baznīcas kapitula. Biskaps atdeva 1223. g. kapitulam savu Rīgas katedrāli, dombaznīcu, apstiprināja līdzšīnejo viņam peederošo īpašumu, eerādīja zemes gabalu pilsētas tuvumā klostēra būvei un tos laukus, kas baznīcai peedereja Akminssalā (insula lapidea, Steinhölm). Tad viņš vēl peedeva mežu, kas steepās no Daugavas līdz jūrai, izņemot tos lauku gabalus, kas bija libeešu īpašums. Bet kas bīskapam un Livonijas baznīcas labumam un patstāvībai bija svarīgākais — viņš kapitulam peesķīra teesību celt bīskapu. Pāvests visus šos noteikumus apstiprināja. Aiz ceenības pret prāvestu Jāni, saka kronists, biskaps dāvājis savu baznīcu premonstrateešu ordenim; pateesībā viņš tik gribeja eegūt bagatā un varenā ordeņa pabalstu un palīgu pret saveem eenaidneekēm, kā eekšejeem, tā ārejeem, pret ordeņi, pret daņeem un bremeneešeem.

**Kapitula
apģērbs
un uzturas
avoti.**

Veeta, kur būvet jauno premonstrateešu klosteri, bija jau 1211. g. noteikta un apzīmēta. Svinīgā procesijā (gājeenā) bija biskaps devees uz izredzēto veetu ārpus mūrēm, kur bija libeešu dzīvokļi, un eesvētījis viņu Sv. Jumpravai Marijai par galveno baznīcu (katedrāli).***) Libeešeem un vāceem, kas tur mituši, pa daļai eerādītas citas dzīvojamās veetas, pa daļai viņu mājas un zemes gabali nopirkti.

**Klosteris
uz
libeešu
zemes.**

Rīgā bez dombaznīcas bija Sv. Jekaba baznīca, ārīpilsētā un Sv. Jurgā baznīca, tagadejās Jāņa baznīcas tuvumā. Pirmās dēļ izcēlās ordeņa un bīskapa starpā strīdus. Abas puses bija saīgušas, ka trešā daļa libeešu un latveešu zemes peeder ordenim,

**Strīdus
dēļ
baznīcas.**

*) Šis augustīnešu melnais apģērbs ir tas, ko vēl tagad nēsā mūsu mācītāji.

**) Šī ir ta veeta, kur stāv tagadejā Dombaznīca. Pirmā bīskapa baznīca bijusi vecā pilsētā.

un ordenis, pamatodamees uz nolīgumu, peeprāsija sev trešo daļu Jekaba baznīcas; biskaps atkal atsaucās uz pāvestu, kas viņam atvēlejis baznīcu. Legats Viļums izšķīr strīdu tādejādi, ka atdod Jekaba baznīcu biskapam un Sv. Jurgā baznīcu, atsvabinādams viņu no biskapa patronāta un virsuzraudzības teesībām, peesprež ordenim 1226. g. — 1220. g. Alberts dibināja Rīgā hospitalu (svētceļotāju patversmi un slimnīcu), kur arī notureja deevkalpošanas.

Dunemundas
klosteris

Daugavas grīva bija vācu kolonijai Ikšķilē un vēlaku Rīgā no leelu leelā svāra. Te bija veeta, kur vareja sargatees no sāmeem un kuršēem, kā arī pārraut zengaleešēem satiksmi ar jūru. Tad arī leele jūras kuģi pirmo laiku nokļuva tikai grīvā un augstaku pa upi negāja. Tādēļ biskaps, tikko uzsācis būvet pilsētu, atrada par neceesāmi vajadzīgu apstiprināt grīvu un pār-cēla turpu Meinarda Ikšķilē dibināto klosteri, nosaukdams viņu par Dunemundas (Dünemündes) klosteri un Sv. Nikolaja*) kalna kopdzīvokli (coenobium). Trīs gadus vēlāk biskaps, nākdams atpakaļ no Vācijas ar leelu pulku krustnešu, uzcēla šē klosteri, eelika par viņa pirmo abatu Teodorichu un deva šim klosterim cistercešu ordeņa noteikumus.

Mūku un veentuļu būšana bija cēlusees austrumos, Eģiptē, 3. gadu simt. Teika dēvē par pirmajēem veentuļēem, kas, bēgdami no grēcīgās pasaules, nometušees uz dzīvi tuksnesī, Tebas Pavilu un Sv. Antoniju. Pirmais, kas pulcejis veentuļus zem veena pajumta un tādejādi licis pamatu klostera dzīvei, bijis Sv. Pachomijs. Reetum-Eiropā, Itālijā, mūkeem deva stingri noteiktus kopdzīves preekšrakstus Nursias Benedikts, Monte Kasino (pee Neapoles) klostera preekšneeks 529. g. Šos noteikumus peeņēma visi Reetum-Eiropas klosteri, līdz ar to dabudami nosaukumu „benedikteeši“. Šim ordenim leeli nopelni, izplatot kristīgu ticību un veicinot zinības. Bet ar laiku ordenis, kļuvis pee bagatības un varas, palaidās un, peemirdams savus garigos peenākumus, eeprima pasaulīga dzīvē un negausibā. Radās mūku tikumu censoņi, kas nebija meerā ar tādām būšanām. Tāds bija Akvitanijas leelskungs Viļums Deevbijīgais. Viņš atjaunoja aizmirstos Benedikta noteikumus un peesprauda mūkeem klāt vēl jaunu solījumu: ceest klusu, un dibināja 910. g. kluneešu ordeni. Arī šis neizrādījās vēl deezgan stingrs, un benedikteešu abats Roberts dibina 1098. g. Sīto (Citeaux, Cistercium) pilsētā, Dižonas (Dijon) tuvumā, cistercešu ordeni. No pēdejā peederigeem prasīja, lai viņi, turotees jau pee zināmo mūku solījuma: šķīstas dzīves, atteikšanās no mantības un jebkāda personīga īpašuma, paklausības, darbības, klosterja kopdzīves, klusu ceešanas, bez tam vēl dzīvotu pilnīgā nabadzībā, nepušķotu un neizgreznotu savas baznīcas, pat zelta un sudraba krustī bija leegti, būtu paklausīgi biskapeem, neemaisitos draudžu dvēseļu apkopšanā; ar to ce-

*) Sv. Nikolajs bija kuģineeku aizstāvis.

reja mūkus atturet no satiksmes ar pasaulīgām būšanām. Tāds ordenis bija biskapeem visai pa prātam. — 1211. gadā Teodorichs tika par igauņu biskapu un viņa veetā par abatu eecēla Lipes grafu Bernhardu.

Misiones laukā, kā ari baznīcas deevkalpošanai bija vajadzīgi garīdzneeki, un to bija trūkums. Ne labprāt, kā redzams, viņi nākuši uz zemi, kur paredzams, ka dzīve būs grūta, darba un pat breesmu bagatīga, bet preeka un labuma maz. Biskaps Alberts, notāļ vākdams pa Vāciju krustnešus, gan pats aicinaja uz Livoniju garīdzneekus, gan, kad tas nelidzeja, greezās ar lūgumeem pee pāvesta. Pēdejašs šai ziņā izdeva trīs bullas (rakstus), visas 1220. g. Pirmā viņš atļauj Reveles biskapam pēc tam, kad dabujis vajadzīgo atļauju no abateem un prāvesteem, ņemt sev līdz visus ordeņa mūkus, kuņus astrastu par derigeem Kristus ticibas sprediķotajeem paganos. Otrā bullā viņš pavēl visu ordeņu abateem un prāvesteem, ja Reveles biskaps peeprasitu viņam derigus mūkus, tādus viņam ļaut. Trešā bullā, dotā visu ordeņu abateem, prioreem un prāvesteem, viņš paziņo, ka Livonijas, Zemgalijas un Leales biskapi viņam vēstījuši, kā kristīgā ticība gan tālaku izplatotees, bet garīdzneeku esot par maz. Lai šo trūkumu novērstu, Honorijs III. peekodina un lūdž šos, ja augšā minetee biskapi peeprasitu mūkus, tādus viņeem sūtīt.

Garīdz-
neeki.

1211. gads bija bijis bagats krustnešu garīdzneeku. Albertu pavadīja uz Livoniju trīs biskapi: Verdenes — Iso, Padeborņas — Pleses Helmolds un Raceburgas — Filips, kuņus, protams, pavadīja daudz citi garīdzneeki. Nākošu gadu divi pirmee greezās atpakaļ uz Vāciju un Livonijā palika vēl Raceburgas Filips līdz 1215. gadam. Viņš peedereja pee ķeizara Otona pilsgalma tuvineekeem, un kad šo pāvests izstūma no baznīcas draudzes (ekskomuniceja), biskaps, nevarēdams un negribēdams uzstātees pret prāvestu, uzņēma svētceļojumu uz Livoniju. Biskaps Filips bija Albertam leels palīgs. Kad Alberts brauca uz Vāciju, Filips izpildīja viņa veetu un vadīja baznīcas eekšējās un ārejās darīšanas. Viņš palīdzēja apmeerināt leelo lībeešu dumpi 1212. g., kur izceeta nāves breesmas, uzcēla 1213. g. Turaidas pili (Fredeland), sapulceja 1215. g. leelu kaņa spēku un vadīja viņu pret igauņeem. Tai pašā gadā viņš atstāja Livoniju un devās uz Romu, uz Laterana baznīcas sapulci. Viņu pavadīja biskaps Teodorichs un Indriķis. Ceļotaji tikko izglāba savu dzīvību sāmū uzbruceenā. Filips, nokļuvīis Romā, nomīra.

Biskapi.

Kronists viņu ļoti mīleja un ceenīja un runā par viņu ar leelako godbijību: „Viņš bija visai deevbijīgs savā deevkalpošanā un visā savā dzīvē un ļāva reti kad savam garam atpūstees no lūgšanām, turedams savas acis un rokas arveen paceltas uz debesīm. Mīlēdams bruņineekus, mācīdams garīdzneekus un rūpedamees par lībeešeem un vāceem istā tevišķā mīlestībā, viņš paganu vidū gaužam apgaismoja jauno draudzi vārdeem un darbeem.“ (XVII, 1.).

I. Krodzneeks.

91. Biskapa kaŗa spēks: saime, vasaļi, eedzimtee, krustneši.

Biskapa kaŗa pulki, kuŗus viņš rikoja gan pret leišeem, zemgaļeem, gan pret kreeveem un igauneeem un kuŗi daŗu labu reiz bija deezgan leeli, sastādijās no daŗzadeem elementeem: no paŗa ļaudim jeb saimes, no vasaļeem jeb klausitajeem, no krustnešeem, no ordeņa brāļeem, no eedzimto, libeeŗu un latveeŗu paliga spēka un no Rigas pilsoņeem un tirgotājeem.

Vidus
laiku
kunga
saimē.

Vidus laikos katram kungam bija sava saime (familia), kas bija viņa dzimtsļaudis, nebrīvi, viņam peederīgi kalpi (servi). Bez šādeem nebrīveem viņam vareja kalpot arī brīvi vīri, kas par to, protams, dabuja zinamu algu vaj pārtiku. Jo augstaks un varenaks tāds kungs bija, jo leelaka bija viņam saime. Un tādai leelai saimei bija vajadzīgi savi uzraugi, kam katram atkal bija sava zinama noteikta gaita un zem kuŗeem stāveja savi kalpi. Tādi uzraugi leelās saimnecībās bija: 1) mareskalkus, zirgu puisis, zirgu uzraugs, stallmeistars, marštals, comes stabuli, connetable; 2) camerarius, kambara sulainis, Kämmerer, Kammerherr, kamar kungs, major domus; 3) dapifer, bļodnesis, Truchsetz*), ķēķa uzraugs, Senešall, (vecs puisis), un 4) cellarius jeb buticularius jeb piocerna, pagraba uzraugs, vīnnesis, Šenk, Mundšenk, Kellner. Tā tad šo vīru uzraudzībā atradās meera laikos zinamās mājas un saimnecības būšanas un kaŗa laikā viņeem bija arī jāeet līdz saveem ļaudim, jagādā par viņeem, javed kaujā, bija viņu virsneeki. Tā cēlees nosaukums maršals, armijas vadonis; tāds virsvadonis bija franču konnetabls. Arī dapifer'am bija tāda nozīme, un kā tāds biskapa dapifer's saimes virsneeks, minets Ģevehards 1206. g.

Maršals.

Pirmee
vasaļi
Livonijā.

Vasaļi bija brīvi ļaudis, bruņineeku kārtas, kas pildīja kaŗa klausus, gāja, kad bija vajadzīgs un kad kungs to prasīja, viņam palīgā ar zinamu skaitu ļabi un pilnīgi apbruņotu kaŗa vīru; un par to viņi dabuja zemi ar ļaudīm, kas atkal viņeem klausīja. Kā tādi biskapa vasaļi mineti Aizkraukles Daniels Banerovs, Ikšķīles Konrads Meindorps, Doles Jānis, Kokneses Burchards no Aldenburgas, Valters, senakais biskapa bļodnesis (dapifer). — 1224. g., kad nodibinājās Terbatas biskapība, biskaps Hermans te arī eveda vasaļu būšanu un atdeva uz klausēem savam māsas vīram Engelbertam, brālim Teodoricham, Luneburgas Helmoldam un augšam minetam Doles Jānim pa kilegundai jeb novadam (Kihelkont pa igauniski baznīcas draudze). Kā leekas, pirmajiem biskapeem peeticis ar šo skaitu vasaļu, un viņi nav vairak devuŗi zemi uz klausēem. Šee klasitaji (vasaļi) drīz veen izrādījās par pārgalvigeem, nepaklausigeem, patvarigeem ļaudim, kas maz bēdaja par saveem kungeem, bet darija, kas pašeem patikās, ipaŗi,

Vasaļu
nepaklausība
un
patvarība.

*) Trūt — kas nesams, nests; nesamee jeb nestee ēdēeni. Bet senvācu valodā „trūt“ apzīmē arī pulku, kaŗa-pulku, un „trūzaesse“ būtu tas, kas sēd ar ļaudīm, gādā par pārtiku, viņa preekšneeks un vadonis.

ja bija cerams kāds labums. Tā Leelvārdes Daniels uzbruka Koknesei un izlaupija šo pili, jebšu tas biskapam, kas toreiz gribeja uzturēt meeru ar polockeeseem, it nebūt nebija pa prātam. Doles Jānis bija no viseem šeem vasaļiem leelakais nebēdneeks, kas neveena negribeja klausīt, pat pretojās pāvesta sūtnim, legatam Viļumam. Bet lai runā pati akts (Bunge UB. № XXXVIII), kas izdota 1226. g.:

„Viļums, caur Deeva žēlastību Modenas biskaps, apustuliskā sēdekļa legats, sveicina pasaules Pestītāja vārdā Rīgas pilsoņus. Kad mūsu preekšā izteesaja strīdu starp biskapu, pāvestu, Rīgas ordeņa mestru no veenas puses un jums no otras puses, pilsētas robežu dēļ, jūs caur labeem leecineekeem, leekas peevedāt deezgan peeteekošus peerādījumus jūsu robežu un teesību leetā; bet vairak miledami veenošanos nekā teesas spreedumu, jūs, Deeva pamudināti un ar mūsu starpneecību visu šo leetu atdevat mūsu vaļai un labvēlībai, kā to leecina abu pušu zeeģeli, kas peekārti veenošanās grāmatai. Mēs, turedamees wairak pee peenācības nekā taisnības bardzības, aiz žēlastības un ar tās divkārtīgās varas spēku, kas mums dota šai leetā (pr. kā legatam un kā šķīrejam teesnesim) esam aizsargājuši katram savu apstrādato lauku minētā zemes gabala robežās. Bet Doles Jānim mēs nerādam žēlastību, nedz atstājam viņam kaut ko jūsu zemes robežās; jo pirmkārt, kad bijām kā legati Vironijā, un daņi šo zemi meerīgi tureja, viņš, mūs neprasijs, apsmeedams Deevu un Romas baznicu un mums par kaunu un apsmeeclu, patvarīgi un ar viltu eeņēma šo zemi. Kad nu mēs, viņu saudzedami un meera dēļ, daņeem un vāceem peekritot, paņēmām šo zemi Romas baznicas varā un aizsardzībā, viņš tomēr tur patureja veenu pili, nebēdadams par viņam pasludināteem baznicas lāsteem. Tā tad augšam minetais Jānis, zvērastu lauzejs, daudzkārtigeem baznicas lāsteem apkļautais laupitajs, kas lauzis savu pašu zvērastu, ko mūsu rokās nolīcis, nav vērts it nekādas žēlastības, un mēs atļaujām un pavēlam, — pamatodamees uz mums no apustuliska sēdekļa dotas pilnvaras, kā arī uz mums peešķirtās varas, rikotees un kārtot šīs zemes būšanas, — ka jūs paņemat sev pār mūžīgu īpašumu Doles pili un visu to apstrādato zemi, ko jūs, kamēr biskaps jums viņu devis, apstrādājuši un ko minetais Jānis tagad tur jūsu daļā; bet tik ar to eemetumu, ka ja viņš izlūgtos sev žēlastību un savu nedarbu peedošanu, greežotees pee Romas baznicas, jūs pildītu visu to, ko baznica jums rakstītu preekšā. Kā nu arī nebūtu, saņemt peevestos zemes gabalus nevar jūs kavēt minetais uzticību zaudējušais laupitajs, teikdams, ka šī zeme pederot viņam uz klašu teesību pamata. Ja arī nu zināmā mērā viņam bija atļauta teesība, savākt desmito, augļus un teesas (census), taču jūsu zemes grunts nebij nedz viņam, nedz kādam citam, tam lidzīgam atdota, lai celtu tur pili, jeb viņu apstrādātu. Un ja nu jūs, bīdamees pagānu, vaj aiz kāda cita eemesla, visu šo paļāvuši, tomēr jums tadēļ nebūs ceest skādi“. Leeta ta, ka Doles Jānis lūkoja sev par labu izleetot daņu toreizejo nespēcību

Doles
Jānis
un viņa
darbi.

un sagrāba savās rokās Vironiju. Tad viņš vēl pretim viseem nolīgumeem bija uzcēlis Rīgas pilsētas daļā Doles pili un ņēmees Tagadejās apstrādāt laukus, nebēdadams ne legata Viļuma draudu, ne bazmuiszniecības laikos pat valdneeki nespēja pretotees. Šee biskapa vasaji jeb preekšteči. klausitaji ir mūsu tagadejās muiszniecības sentēvi.

Eedzimto Eedzimto tautiņu savstarpīgās ķildas bija eekarotajeem vā- tautiņu ceem labakais līdzeklis apspeest veenu cilti ar otras cilts peepa- ķildas līdzību. Biskaps izleetoja zemgaleešus, latveešus, pat kreevus, lai kā apspee- nomāktu libeešu un igauņu pretestību un lai atgaiņātu leišu uz- šanas bruceenus. Peenākošā veetā jau bija runa, kā Kaupo pēc kristības līdzeklis palīdzējis savaldīt savu dzimti, turaideešus, ka visi libeeši pade- vūšeēs, un vāci noslēdza kaļa draudzību ar latveešeem. Īpaši vācu pēdejee izrādijās par vācu sirdigakajeem beedreem igauņu kaļos. rokās. Sevišķu slavu sev eeguva Rusins, ko kronists dēvē par dūšigako

no latveešeem. Viņa sirdī kvēloja nerimstošs eēnais pret igau- ņeem, un vāceem palīdzot, īpaši kopā ar Cēsu ordeņa pils vecako Bertoldu, viņš laupija, dedzināja, kāva un plosijās pa Sakalu un Ungauņiju, neatstādams ne dzīvu dvēseli ēkā, ne ēku virs zemes. Leelidamees viņš par sevi teica, ka bērni un bērnu bērni stāstīšot par teem varenajeem darbeem, ko viņš savu laiku pastrādajis igauņos. Viņš beidzās nevis igauņu rokas, bet beedra vāca — kauts, kad viņš libeešu dumpī 1212. g., pārleecees pār Dabreļa pils valli un noņēmis cepuri, apsvēicināja savu sirds draugu Bertoldu. Pašu laiku, kad viņš runāja ar pēdejo un mudināja vācus labā izlīgt ar libeešeem, kāds no vācu strēlneekeem no apakšas viņam eēsāva bulti rīklē, tā ka viņš drīz pēc tam izlaida savu garu.

J. Krodzneeks.

92. Ordeņbrāļu bruņneecība.

Tā kā ordenis arveen jo vairak top par zemes kungu, tad te būtu veeta, teikt kādu vārdu par viņa eekšejo kārtu. Ordenis visur, kur veen gāja eekarodams, būveja ceetas pils, pa daļai lai eekaroto zemi varetu paturet, pa daļai lai pārvaldītu ik veenai pilij peedalīto eecirkni. Ordeņa brāli, kuļam bija uzticeta tādas pils apsargašana, sauca par ordeņa komtururu. Pašā ikvee- nas tādas pils tuvumā un zem tās apsardzības atradās beeži sabūvēts ceems, ar grāvi un valni apkārt, ar laiku tādi ceemi izauga par pilsētām un tad pēc Vācijas pilsētu parauga dabuja savu satversmi. Komturs nu bija pilij peederīgā ceemā un visā eecirknī valdīneeks un teesnesis. Bet komturam arī bija vairak Konvents. vaj mazak ordeņa brāļu, tā sauktais konvents, ar kuļeem un ar samērā leelaku pulku kaļa kalpu viņam bija jaapsargā pils un tās eecirknis. Leelakos kaļa gājeenos viņam līdz ar savu garnizonu un teem lēneneekeem, kuļeem bija jāizpilda kaļa klausība, un tādeem pašeeem zemes eedzīvotajeem, bija, jāstājas zem ordeņa maršala pavēles un šim vaj arī šī veetneekam jāpaklausa bez

pretrunas. Bet citadi viņš arī uz paša rēķinu un pats ar saveem spēkiem vareja izdarīt mazākus sirojumus pret tuvejiem eenaideņkiem, kā piemēram Ochtenhuzens to bija darijis iz Kuldigas uz Dobeli. Tādas komturejas 1290. gadā Vidzemē bija Rīgā, Cēsis, Siguldā, Pernavā, Lealē, Aizkrauklē, Vilandē, Zemgalē, Jelgavā un Dobelē, Kurzemē — Kuldigā un Klaipeidā (Memelē).

Sirojumi.

Bez komtureem ir arī vēl soģi (Vögte), un starpība starp abiem nav tik veegli noteicama. Foigts domā, ka Prūsijā soģi bijuši veselu provinci preekšneeki un uzņēmušees zemes pārvaldišanu, īpaši kaļa laikos, kad komturi bijuši kaļā vaj arī nodarbojušees ar piļu aizstāvešanu. Soģeem Vidzemē sākumā laikam gan bija uzticēta līdzīga darbība; vēlāk mums šķēst, ka komturi eecēti tikai leelakās un svarīgākās pilis, kamēr soģi pārvaldīja un aizsargāja tikai mazāk svarīgās pilis. Kurzemē jau 1290. gadā peemin soģus vecakajā Klaipeidā, Jirgensburgā, Embotē, Grobiņā; bet sastopami vēl daudzi citi. Komturi un soģi sastādīja zemes kapitulu, kuļu zemes mestrs svarīgos gadījumos sasauca uz apspreešanos; viseem kopā viņeem arī bija teesība, kad zemes mestrs nomira, eevēlet ta veetneeku, līdz kam augstmestrs to galīgi eecēla.

Soģi.

Zemes kapituls.

Ordeņa maršalam bija jārupejas par kaļu. Ja viņš kaļā gāja kopā ar zemes mestru, tad viņš stāveja zem pēdeja; ja viņš turpret gāja veens pats, tad ordeņa bruņeeki bija peespeesti viņam paklausīt tāpat, kā citadi zemes mestram. Ordeņa maršals pārraudzīja ordeņa bruņeeku, kā arī pārejā kaļa un zemes eedzīvotāju apbruņojumu un eeročus, kaļa zirgus, aplencamas mašinas u. t. t. un viņam bija jāatbild par to, ka kaļa gadījumā viss vajadzīgais bija peeteekošā daudzumā un labā stāvoklī.

Ordeņa maršals.

Zemes mestrs bija zemes pārvaldneeks un atbildīgs augstmestram; eekšeenē tam bija valdneeka teesības, uz āreeni tas aizstāveja zemi. Ar ārvalstīm tas noslēdza līgumus un draudzības, izlaida likumus un rikojumus, kala naudu un t. t., bet visu to tikai ar zemes kapitula ziņu un svarīgos gadījumos ar augstmestra apstiprinājumu.

Zemes mestrs.

Beidzot visa ordeņa preekšgalā stāveja augstmestrs ar monarkisku varu, tam blakus ordeņa kapituls, kuļš augstmestru izvēleja un kuļam bija arī sava spreešana svarīgās leetās. 1290. gadā augstmestra sēdeklis vēl bija Akonā, Zirijā; bet jau nākamā gadā nāca svarīgas pārgrozības.

Augstmestrs.

Tā, no āreenes aplūkota, šī ordenā piramide izskatas deezgan laba, un ordeņa slavetajeem nenācā gļūti, to apkārt ar labi skanošām frazēm, kā ar sudraba zvārgulišeeem. Bet ja paskatas ordeņa eekšejā dzīvē, tad jāatzīstas, ka deez' vaj bijuse jebkad kāda valsts, kuļai tā trūcis jebkuļa tikumiska pamata, kā šai Vidzemes-Prūsijas ordeņa valstij.

O. Rutenbergs.

93. Pilsnība.

Biskapa valdneeka teesības. Biskaps bija zemes un tādi arī Rīgas kungs un valdneeks; viņam, kā tādām, peekrita visas valdneeka teesības, kā: izdot dažādas pavēles un noleegumus; apstiprināt likumus; pilsoņus saukt un vest kaļā; gādāt par vispārēju drošību un kārtību; sprest kakla teesu, kā arī izšķirt stridīņus par īpašumu un pilsoņu godu; uzlikt un ņēmt savai uzturā zinamus nodokļus, tā saukto desmito; kalt naudu; ņēmt muitu no eevedamām precēm; rakt metalus un rūdu . . . Par visu šo gaitu pārzini un izpildītāju mēdza eecelt eerēdni, ko par zemes valdneeka advokatu jeb **soģis** (advocatus noster) sauca. Ari zeme peedereja biskapam, un veenu daļu, dibinot pilsētu, viņš atdeva jaunajiem pilsoņiem pa daļai par privatīpašumu (laukus), pa daļai par kopīpašumu (ganības, pļavas, mežus, ūdeņus), kā to jau redzējam. Šinīs pilsētās un pilsoņu īpašuma leetās biskaps un viņa soģis neemaisijās, bet atstāja viņas pašiem pilsoņiem, kadēļ radās vajadzība celt zinamus amata vīrus, kam nu bija jāpārvalda un jāpārrauga visas privatās un pilsētas kopleetas, kā izdalot zemi, gādājot par ceļiem un ūdeņiem, uzturot pilsētā kārtību, tas ir: izpildot policijas gaitas, uzraugot tirgu pārtikas būšanas, gādājot par pareizieem mēriem un svareem, uzraugot un eedzenot pilsētas nodokļus. Šādus vīrus, kam nācās rūpetees par pilsētas vajadzībām, izpildīt visas šīs gaitas, sauca par ratmaņiem jeb konsuļiem.

Ratmaņi jeb konzuļi. Taču pirmo laiku, leekas, šo pilsētas aizstāvju nav vēl bijis, un biskapa vārdā rīkojies no biskapa eecelts eerēdnis, ko arī par soģi sauca un kas pee tam vēl izpildīja teesneša amatu. Kārtīga pilsētas valde (Stadtrat) pašā eesākumā nemaz nebija vajadzīga un pat ne domājama, jo pilsoņu bija maz un tee paši salasijās no malu malām. Pilsētas un pilsoņu kopleetas izspreeda soģis, visiem nedaudzeem pilsoņiem peedalotees, un kur bija tik kādi vajadzīgi, tādus izraudzījās un dēveja par zvērināteem (conjurati). Kā pilsoņu aizstāvis minets pāri reizes zindiks jeb pilsētas skrīveris. Tik legats Viļums 1226. g. eecēla kārtīgu pilsētas valdi, pastāvošu no divpadsmit konsuļiem, kuŗu preekšneeks joprojam palika tas pats soģis. Cēla viņus arī, laikam, tik uz veenu gadu, jo viņu vārdi notaļ mainas aktīs, un cēluši viņus būs gan paši pilsoņi pēc citu pilsētu parauga. Šee pilsoņi (cives jeb burgenšes) bija veenīgi pilsētas eemītneeki; jo tanīs laikos tik zemes īpašums deva politiskas teesības. Ar to, ka pilsoņiem peedereja zeme, viņiem arī bija teesība turet laudis jeb kalpus (Hintersassen), līdzīgi bruņineekeem (Ritter, milites); viņi bija it kā kungī, un laikam Kungu eela (Heerenstrasse) dabuja no viņiem savu nosaukumu. Citām kārtām, kā tirgotajiem un amatneekiem, kam nebija zemes īpašuma pilsētas robežās, arī nebija teesības peedalitees pee pilsētas valdes; viņi bija tik pilsētas līdzeezdīvotāji (Beisassen). Senak arī tirgotāji un amatneeki nebija bijuši nekas cits, kā kungu kalpi, bet, 13. gadusimtenim sākotees, viņi bija sev jav izkaŗojuši dažādas teesības un preekšrocības. Šo

Pirmā pilsētas valde 1226.

Pilsoņi kā zemes īpašneeki un viņu kalpi.

viņi bija panākuši ar sabeedribām jeb ģildēm, un tirgotāju ģildes sauca par hanzām, amatneeku ģildes par cunftēm. Vēl tagad Rigā pastāv divi ģilžu nami: Leelā jeb tirgotāju ģilde un Mazā, Jāņa jeb amatneeku ģilde.

Preekš Rigas tirgus un pilsētas būšanām bija no visu leelakā svara vācu tirgotāju noņemta uz Gotlandes salas Visbi pilsētā. Pēdeajā bija vidutāja starpkreevu un vācu pilsētām, un te sa- plūda tirgotāji no malu malām, izmainidami savu zemju ražo- jumus un preces. Te vācu tirgotāji bij nodibinājuši sevišķu kopdraudzi ar saveem vecakeem un preekšneekem (advocatus) consules et commune Theutonicorum civitatis Wisbucensis) līdzās gotlandeešu draudzei. Jebšu nu gan bija divas tautības un divas draudzes, tad tomēr abas sastādīja tik veenu pilsētas draudzi ar kopeju pilsētas valdi. Vācu draudze atkal dalījās mazākās sabeedribās pēc pilsētām, kuņām preekšgalā bij savi vecakee jeb oldermaņi. Tādā vizē te nu bija attīstījusees zinama kārtība, ko sauc par gotlandeešu teesībām. Un 1211. g. biskaps Alberts dāvināja ari svešzemes tirgotājiem Rigā šīs Gotlandes teesības:

1) Gotlandes tirgotāji, kas cenāk Daugavā vaj kādā citā Livonijas ostā, atsvabinati no muitas nodokļiem.

2) leegts kaut kādu no viņeem peespeest pee kvēlošās dzelzs proves un divkaujas;*)

3) ko viņi glābj, kuņim bojā ejot, peeder viņeem pašeem (biskaps atsvabina tirgotājus no peekrastes teesības);

4) katras svešpilsētas peederigees izšķiņ, ja grib, strīdus paši savā starpā. Bet sūdžības, kas nāk biskapa teesneša preekšā un stridiņus pilsoņu un to starpā, kas pee neveenas pilsētas nepeeder, izšķiņ šis pats teesnesis;

5) neveena ģilde nav atļaujama bez biskapa ziņas, nedz ari, kad caur viņu celtos kāda skāde pilsētas teesnesim, jo viņš ir augstākā teesas veeta;

6) ja cilveks nokauts, veenalga kāds, jamaksā atlidzinājuma (Wergeld, vīra naudas) 40 markas peniņu;

7 un 8) atļāva tirgotājiem pašeem kalt naudu, par ko viņi peņnija divus eerus no veenas markas, tik noteica, ka nauda nedrikst būt sliktaka par Gotlandes naudu.

No ša dokumenta skaidri noprotams, ka Rigas tirdzniecība tik ātri nespēja attīstītees, kā to biskaps vēlejš, un ka viņš, lai peevilktu tirgotājus no āreenes, deva šeem tādas privileģijas. Bet nepagāja ilgs laiks, auga Rigas pilsoņu skaits, sāka ari viņi meklet sev labumu tirgojotees un, zinams, kāmeja pēc tādām

Ģildes un cunftes.
Rigas sakars ar Visbi uz Gotlandes salas.

Gotlan- deešu teesības.

Tirgotāju privileģiju mērķis.

*) Divi „Deeva soda“ veidi. Ļaudis, veselas tautas, kas atrodas uz zema attīstības stāvokļa, nevarēdami paši prātigeem līdzekļeem atrast taisnību, greežas pee visaugstākās varas, pee Deeva Viszinātāja, lai tas ar kādu brīnumu atklātu cilveku vainu vaj nevainību. Kvēlošās dzelzs prove pastāveja eekš tam, ka apsūdžetam bija vaj nu basām kājām jāeet pa devīneem, līdzās nolikteem lemešeem, vaj plikām rokām kādus soļus tālu jānes kvēloša dzelzs. Ja nu kājas vaj rokas neapsvila, apsūdžeto atzina par nevainīgu. Divkauja, jebšu mūsu laikus mēdz dēvet jau par appaismoteem, pastāv vēl jo projam.

pašām teesibām, kādas baudīja ārzemneeki. Biskapam turpretim nekādi tas nevarēja būt pa prātam, jo ar to viņš zaudētu labu daļu no saveem eenākumeem, kā muitu, teesas soda naudas un naudas kaltuves eenākumus. Pilsoņiem nebija nekādas eespējas peespeest biskapu, lai tas izpilda viņu gribu; un viņiem bija janogaida izdevīgs brīdis. Tāds arī peenāca, kad atnāca uz Rīgu pāvesta legats Viļums. Tūliņ 1225. gadā pilsētās zindiks (likumu pratejs, rakstvedis) pilsoņu vārdā un uzdevumā steidzās ar sūdzbām un žēlabām peē legata, un šis, kam bija uzdots locīt un pārdabūt ļaužu prātus uz pāvesta pusi, nekavejās izšķirt strīdu par labu pilsoņiem un peespeeda biskapu peekāptes un izpildīt viņu vēlešanos.

**Pilsoņu
cenšanas
pēc
teesibām.**

Pilsoņiem visvairāk tīkojās atsvabinatees no biskapa un viņa soģa jurisdikcijas un eegūt teesību pašeem celt savu teesnesi. Biskaps to arī nu atļāva, tik ar to aprobežojumu, ka pilsoņiem gan ļauts viņu sev izvēletees, bet viņš jāstāda biskapam preekšā apstiprinašanai. Šis teesnesis teesā laicīgās leetās visus pilsētas un viņas robežu eemitneekus, izņemot biskapa, ordeņa, prāvesta un Daugagrīvas abata ļaudis un saimes. Tomēr ja pēdejeem bija līgumi un darišanas pilsētas robežu teesā, vaj viņi te bija kaut kādi nozeegušeēs, tad viņus teesaja pilsētas teesnesis. Tad pēdejaīs nevarēja saukt savā preekšā nedz garidzneekus, nedz visus, kas peedereja peē kaut kādas garīgas eestādes, kā ordeņa mestru un brāļus, Sv. Gara un Sv. Lazara hospitaļu apkalpotajus. — Biskaps peepatureja arī sev teesību kalt naudu jebkādās formās, tikai ar to nosacijumu, ka viņai vajaga būt veenada labuma un svara ar Gotlandes naudu. (Tā tad arī, kā noprotams, pilsētai atļauts kalt naudu.) — Pilsoņiem atlaīda muitu, atcēla peekrastes teesības, kvēlošās dzelzs provi un divkauju. — Viseem, kas tik gribeja nomestees pilsētā uz dzīvi un tikt par pilsoņiem, bija tas atļauts, un viņi baudīja visas augšam minētās teesības. — Ja pilsoņi triju gadu laikā peerāda, ka Gotlandē dzīvojošeē vāci vēl bauda kaut kādas teesības, tad viņi arī tās dabūs, tik izņemot teesību pašeem sev eecelt garidzneekus. — Pamatodamees uz pēdejo noteikumu, pilsoņi gadu vēlāk peeprasīja sev pastāvīgu pilsētas valdi (consilium) un arī dabuja viņu.

J. Krodzneeks.

94. Sogis Gotfrīds.

**Soģa
mant-
kāriba.**

Izdalījušieem šādā vīzē Lībiju, biskaps sūtīja uz savu peederumu preesterus, atstādams bruņneecības brājeem kopt pašeem savu daļu. Šai gadā kļuva uz Turaidu aizsūtīts arī kāds svētceļotajs bruņneeks Gotfrīds, kopt laicīgās leetās soģa amatu. Eedams apkārt pa draudzēm un izšķirdams ļaužu sūdzbības un strīdus, viņš salasīja daudz naudas un dāvanu, un atdevīs biskapam kādu drusku, viņš patureja leelako pusi sev. Par to dusmodamees, daži svētceļotaji saplēsa viņa kasti un atrada no zagligi salasītās

mantas 19 markas sudraba; neeerēķinot daudz cita, ko viņš jau bija izšķērdis. Un darijušam netaisnību, apgriezot teesu, apspēžot nabagos, un attaisnojot netaisnos un izsūcot jaunatgrestos, notika caur Deeva taisno teesu, ka viņš šādā kaunā nāca citeem par beedinašanu; un tas esot nomiris, kā mums kļuva vēlaku stāstīts, visnegēligakajā nāvē.

Indriķa kronika.

95. Zemgaleešu bajari un viņu loma politikā.

Caur savu politisko izveicību biskaps Alberts bija apveenojis Lībiju un Latgali par veenu Sv. Marijas valsti un bija nodrošinājis jaunās valsts deenvidus robežas caur draudzību ar Zemgales ķēniņu Veestartu. Pēc tam Alberts vareja brīvi rikotees pret igauņiem, kuŗi desmit gadu sīvā cīņā top no latgaleešiem un libeešiem galīgi pārvareti. Tāda kārtā visa igauņu zeme teek peeveenota pee Latvijas jeb Sv. Marijas valsts. Kad nu biskaps tādā kārtā bija nostiprinājis visās zemēs uz zeemeļiem no Daugavas, viņš peegreeza atkal uzmanību Zemgalei, ar kuŗu līdz šim bija turejis nepārtrauktu draudzību 20 gadus. Biskaps šoreiz meera ceļā leek Veestartam preekšā, eestātees Sv. Marijas valsti un atzīt pāvesta virsvaldību, jo tādā kārtā notiktu visas Latvijas galīga apveenošana un līdz ar to nostiprinašana. Bet Veestarts uz šo preekšlikumu negrib eeeet, bet vēlas labak uzturet Zemgales pilnīgu neatkarību, jo galvenais, kas zemgaleešus no Latvijas apveenošanas atbaidīja, bija svešā ticība, kuŗa caur to tiktu uzspeesta. Bet veena daļa Zemgales kungu un bajaranu bija citādās domās. Tee bija mežotneeši jeb tagadejā Bauskas novada zemgaleeši. Šee sagāja visuvairak robežās ar Sv. Marijas valsti: austrumos ar sēļiem, kuŗi arī bija atzinuši biskapa virsvaldību, un zeemeļos pee Daugavas ar Lībiju. Bez tam Mežotnes jeb Bauskas novads bija visuvairak apdraudets no leišu uzbrukumeem, un tapēc mežotneeši svērās vairak uz Latvijas apveenošanos, lai arī caur to pa daļai ceestu Zemgales patstāvība. Bez tam Rīgas biskaps bija peesolījis Mežotnes kungeem dažādas privilēģijas un preekšrocības, kamēr Veestarts bija ļoti bargs un stingrs patvaldneeks, kuŗš muižneekeem neļāva daudz vaļas un stingri stāveja arī par veenkāršo zemneeku un ļaužu interesēm. Visi šee apstākļi kopā rada mežotneešu atkrišanu no Veestarta, kuŗu, saprotams, veicināja arī vēl biskapa nauda. Šis bija pirmais gadījums pee zemgaleešiem, kur viņiem zuda veenprātība, un tas leecināja arī par teem nopeetnajeem eemesleem, kādi šo šķelšanos radīja: pirmkārt, Latvijas apveenošanās, kuŗa vareja saistīt dažu labi domajošu cilveku, un, otrkārt, zemgaleešu muižneecības privilēģiju pavairošanās, kas vareja peevilkt vairak muižneecību pee Rīgas biskapa. Rīgas biskaps, pēc ārzemju parauga, bija eevērojami paplašinājis Latgales, Sēlijas un Lībijas eedzimtās muižneecības (resp. kungu

Plaisa
starp zem-
galeešu
bajareem.

Biskapa
naudas
loma.

un bajaran) teesibas, un itin dabigi, pēc tadeem pat labumeem vareja sākt kārot arī Zemgales muižniecība. Līdz tam laikam Latvijā gan pastāveja pilnīga zemes privatīpašuma kārtība (alodialkārtība) tikpat pēc muižneeku, kā pēc zemneeku kārtām, bet katrā kārtā bija par sevi brīva (latveši bija brīva tauta sabiedriskā ziņā), nebija nekādas dzimtbūšanas, nedz pārleekas veenkāršo ļaužu kārtas atkarības no muižneekiem. Visas kārtas veenādā mērā bija padotas valsts likumeem un katrā bija savi peenākumi teeši pret valsti. Tādā kārtā, toreizejā latveešu valsts un sabiedriskā kārtība atgādina tagadejo XX. gadusimteņa Eiropas kārtību. Reetrumu Eiropā, turpretim, tai laikā, t. i. XIII. gadusimterā, sāka jau attīstīties dzimtbūšana un ļaužu likumīgā atkarība no muižneekiem. Muižneeki tur sajēma savas zemes uz lēņu teesībām (valdišanas teesībām) no zemes virsvaldneekiem (ķēniņiem, biskapeem u. t. t.), un par to nodrošināja valdneekiem zinamas nodevas un zinamu kaŗaspēku kaŗa gadījumā. Pār savā novada ļaudīm tādī lēņu muižneeki dabuja drīz veen neaprobežotu kungu teesības un varu, jo no feodalās valsts stāvokļa tādas varas muižneekiem vajadzēja, lai varetu peedzīt nodevas un izriktot kaŗeivjus. Tādā kārtā Reetumu Eiropā zemes valdneeki nevaldīja pār tautu teeši, bet caur muižniecības starpniecību.

**Zemes
īpašuma
veida
maiņa.**

Tādu kārtību eeveda arī biskaps Alberts Latvijā. Senā latveešu muižniecība labprāt pārmainīja savu agrako zemes privatīpašuma valdišanas kārtību (alodialkārtību) pret lēņu kārtību, lai tikai varetu dabūt leelaku varu pār ļaudīm, un līdz ar to, saprotams, arī pār to zemi, kas zemneekiem peedereja. Privatīpašums pats par sevi leelus labumus toreiz neveda, jo muižneeks tikai caur saveem personīgeem pūlīņiem un kārtīgu saimneekošanu vareja no zemes labumus gūt. Turpretim, atzīdami zemes valdneeku par visas zemes īpašneeku un sajēmdami no pēdejā zemi leetošanā, līdz ar to nodrošinot valsts eenākumus un apsardzību, muižneeki dabuja pamazām teesību izmantot bez sevišķas atlīdzības ļaužu darba spēku arī preekš savu muižu apstrādašanas. Tā muižneeki ar laiku tapa par faktiskajiem zemes valdneekiem jeb kungeem. Šāda valsts un ar to agrarkārtība, saprotams, stāveja daudz zemāk par senso latveešu brīvo šķīru un zemes privatīpašuma kārtību, viņa bija zemakas sabiedriskas kultūras pazīme un nebija saveenojama arī ar racionalu lauksaimniecību. Bet muižneeku (bajaran) šķīrai tas bija izdevīgi un viņa labprāt uz to eegāja. Toreizejee politiskee apstākļi to arī peelaida.

Zemgales ķēniņš Veestarts nu bija stingrs veecēns latveešu valsts un sabiedriskās kārtības aizstāvis un negribeja muižniecības varas paplašināt pēc Reetumu Eiropas parauga. Tapēc arī no viņa atkrit daļa muižneeku un peeveenojas biskapam. Veestarts, saprotams, ar stipru roku jemas atkritušos muižneekus nomeerināt, bet līdz ar to nākgalīgā sadursmē ar Rīgas biskapu un Sv. Marijas valsti un no šī laika sākas īstee zemgaleešu kaŗi par patstāvību.

Šee kaņi tika vesti tikpat par Zemgales valsts patstāvību, kā arī par latveešu senseno valsts un sabeedrisko eekārtu, par latveešu ipatnejo augsto sabeedrisko kulturu.

Notikumus, sākot ar 1219. gadu, kad sākās istee zembaleešu kaņi par patstāvību, apraksta Latveešu Indriķis. Mežotneešu sakari ar biskapu Albertu un atkrišana no Veestarta norisinājās neveen aiz Zemgales muižneecibas sabeedriskām simpatijām pret biskapa un Sv. Marijas valsti, bet arī aiz leišu uzbrukumeem, kuņi tai laikā atradās kaņā ar zembaleešeem, un pret kuņeem Sv. Marijas valsts (Latvijas) palīdziba Mežotnes zembaleešeem vareja noderet. Caur Veestarta vareno speedeenu uz Leetavu, pēdeja sajuta apveenošanās vajadzību, un no ta laika arī pateesi leišu valstiņas sāka pamazam apveenotees zem saveem leelkungeem. Tādā kārtā Leetava palika tikpat preekš Zemgales, kā arī Sv. Marijas valsts (Latvijas) arveenu draudigaka.

Notikumu gaita 1219. gadā bija šāda, pēc Latveešu Indriķa ziņām. Mežotnes zembaleeši (t. i. mežotneešu bajari) sūtija uz Rīgu pēc biskapa Alberta vēstnešus, uzaičinadami biskapu pēcdalītees kaņā pret leišeem. Un biskaps sacija: „Ja gribeet liktees kristitees un peejemt Kristus mācību, tad eešu pēc Jums un būšu ar jums brāligā sabeedribā.“ Un vēstneši atbildeja: „Liktees kristitees gan nedrikstam dēļ citu zembaleešu un leišu neganības, bez veen tad, kad sūtisi pēc mums uz mūsu pilsētu savu kaņaspēku un gribesi ar mums kopā turetees pret viņu uzņēmānos; palikdami tad pēc mums, tavi preesteri var izdarit kristibas sakramentu un mācit Kristus likumu.“ Un biskapam līdz ar Rīgas lībeešeem patika mežotneešu valoda, un viņš sūtija teem līdzī savus pilnvarneekus, lai dabutu visu Mežotnes bajaranu pēckrišanu. Tad nāca atkal mežotneešu vēstneši uz Rīgu un apstiprina līgumu. Tad sacēlās beidzot biskaps ar saveem ļaudim (lībeešeem un latgaleešeem) līdz ar Saksijas leelkungu un ar dažeem citeem svētcēļotajeem un nogāja uz Zemgali. Un apmetees visā meerā blakus Mežotnes ceetoksnim, viņš lūdza pēc sevis Mežotnes novada bajaranus. Turedami līgumu, kā solijušees, tee nāca pēc biskapa un sajēmuši evaņģeliuma mācību, likās nokristitees kādi trīs simti, neeskaitot viņu seevas un bērņus. Tad biskaps atstāja pēc viņeem Mežotnes ceetoksnī šavus lībeešus un latgaleešus) līdz ar dažeem svētcēļotajeem, un citus viņš sūtija uz Rīgu, lai atvestu ar kuņi dažas vajadzīgas mantas. Bet pats viņš atgriezās līdz ar teem citeem uz Rīgu.

Kad nu Zemgales ķēniņš Veestarts Tērvetē dzirdeja, ka mežotneešu bajari likušees kristitees, viņš lauza meera derību ar savu līdzšinejo draugu, Rīgas biskapu, saziņoja pa visām savām robežām kaņaspēku un nāca pēc Mežotnes un kāvās ar atkritejeem mežotneešeem veenu deenu. Un viņš lika sanest leelas koku un malkas kaudzes ap ceetokšņa seenām un peelikt ūguni, bet ceetoksnis vēl turejās. Kaņošana no abām pusēm bija varena. Un Veestarta māsas dēls tika ar bultu nokauts. To redzedams, Veestarts ļoti noskuma. Un Veestarts dzirdeja,

**Mežot-
neeku
bajars un
biskaps.**

**Veestarta
politikas
maiņa.**

ka citi Rīgas lībeeši nākot ar kuģi pa Leelupi uz augšu. Teem viņš sūtīja steigšus preti savus vīrus, kas to sastapa kādā šaurā veetā, kur upe nebija dziļa, sagrāba no teem kādus trīsdesmit vīrus un nokāva tos, un tee citi atgriezās bēgšus uz Rīgu. Dzirde-dami nu par savejo nokaušanu, tee ridzineeki, kas bija Mežotnes ceetoksni, izbēdza no ceetokšņa un nogāja uz Rīgu, jo viņi sāka manīt zengaleešu un leišu viltību un negantību. Jo Veestarts prašīja mežotneeku pilnīgu padošanos un visu ridzineeku aizdzīšanu. Mežotneeši, redzedami Veestarta stipro prātu, galīgi padevās un Veestarts lika teem mežotneešu bajareem, kas bija kristijūšees, pāreet atkal atpakaļ ticībā. Pēc tam Veestarts, redzedams biskapa Alberta viltību, galīgi pārmaina savu politiku un nošlēdz kaŗa sabeedribu ar leišeeem. Ši sabeedriba bija visupirmā kārtā vēsta pret biskapu un Sv. Marijas valsti. Tad Veestarts sasauca Mežotnē leelu kaŗa padomi, kuŗa nolēma nekavejoši uzsākt ar biskapu kaŗu. Visupirms zengaleeši jo stipri noceetināja Mežotnes ceetoksni un pēc tam nekavejoši eebrauka Lībijā, eedami pār Daugavu pee Salaspils. Zengaleeši galīgi izpostīja Ikšķiles un Salaspils novadus, līdz pat Rīgai un ar bagatu laupījumu atgriezās mājās. Tā bēdīgi šoreiz izbeidzās biskapa Alberta taisitais Zengales saskaldīšanas plans. Nu biskaps rikojās uz jaunu kaŗu ar Veestartu. Par to raksta Latveešu Indriķis :

„Un biskaps, dzirdejis par savejo apkaušanu un par visām tām negantībām, kuŗas zengaleeši nodarijuši, sūtīja pa visām lībeešu un latgaleešu zemēm, ka tee turetots gatavī, atreebtees paganeem.“

Sapulcinajis leelu lībeešu un latgaleešu kaŗa spēku, biskaps Alberts jau nākošā 1200. gada gaveņa sākumā uzjēma kaŗa gaitu pret Zengali, un visupirms pret mežotneešeeem, kuŗi bija atkal padevušees Veestartam un atkrituši no kristības. Par kaŗa eemeslu biskaps teica, ka mežotneeši lauzuši savu viņam agrak doto vārdu. Bez tam, starp Mežotnes bajareem bija biskapam daudz draugu un peekriteju, kuŗi tikai to gaidīja, lai biskaps atnāktu ar kādu stipraku spēku. Uz šo mežotneešu nodevību biskaps arī visuvairak paļāvās. Šo kaŗa gaitu Latveešu Indriķis apraksta sekoši :

„Pēc Zeemas Svētkeem (1219. g.) sanāca Rīgas valsts (t. i. Lībijas un Latgales) kungi kopā un peeteica kaŗa gaitu tai atkritīgai ciltīj, kas bija sapulcejušees Mežotnē. Nōsvētījuši Sv. Jauņavas Škistišanās deenu (2. feb.), tee sasauca no Lībijas un Latgales leelu kaŗa spēku. Preekšgalā stājās pats ceenījamais Rīgas biskaps, līdz ar Saksijas leelkungu un svētceļotajeem un ar zobenbrāļeeem. Un jēmuši 8000 kaŗa vīrus, tee nogāja uz Salaspili, nezdami līdzī leelu kaŗa mašīnu un citas mazakas un citus ceetokšņa aplenkšanas rikus. Un gājuši visu nakti un sakārtojuši pee Misas upes kaŗa spēku, viņi nonāca pee ceetokšņa un apmetās tai pilsētā, kas tur klātu bija, sajēmās laupījumu un apsēda ceetoksni (tagadejā Bauskas pilskalnā) un apkaŗoja to daudzas deenas. Dažeem taisot kaŗa torni, citi uzcēla patereles

(šķēpu metamās un akmeņu un ugunsodu sveežamās mašīnas), citi rīkojās ar stopeem (šāva dzelzs lodes līdz 300 soļu tālumā un 200 soļu tālumā cauri bruņām), citi taisīja ežus un sāka ceetokšņa valni un seenas aizrakt no apaksas; citi pildīja ar sanesto malku grāvi ap ceetoksni un uzstūma tur virsū kaļa torni, un citi raka tur pa apakšu. Daudzi zemgaleeši ceetoksni tika eevainoti ar akmeņu sveedeeneem, daudzi ar bultām un daudzi tapa nokauti no kaļa torņa ar libeešu un latgaleešu šķēpeem. Bet dumpigee mežotneeki tomēr nenostājās kaļot preti. Beidzot uz-cēla leelako mašīnu un sāka ceetoksni sveest leelus akmeņus, kas ārdīja dažas apceetinajumu koka daļas un nosīta ļaudis. Un ceetokšņa ļaudis nogāja no augšējiem apceetinajumeem drošākās veetās, bet tā apkaļojūšees tee lika preekšā noslēgt pameeru, kuļu ari noslēdza. No ceetokšņa nokāpa Medis un Gailis*) (eevērojamakee Mežotnes bajari, ceetokšņa pārvaldneeki) līdz ar citeem bajareem zemē. Teem lika preekšā, lai nodod ceetoksni ar visu, kas eekšā, ar labu, paturedami savu dzīvību un īpašumu. Tāda meera viņi nepeejēma un atgriezās ceetoksni, un kaļošana kļuva vēl stipraka. Visas kaļa mašīnas jēma leetošanā. Kaļevīji aplika bruņas un uzkāpa ar Saksijas leelkungu uz valņa un gribeja eejemt apceetinajumu augšmalu, bet zemgaleeši atsīta viņus atpakaļ. Pēc tam sakļāva daudz malkas, peelika uguni un apkaļoja mežotneekus visada kārtā.“

Mežotnes bajari ved ar biskapu vairakkārt sarunas, gribedami izkautēt labakus noteikumus. Radās, ka pašā ceetokšņa vadībā bija divas partijas: Veestartam uzticīgā kaļa partija, un otra, kuļa jau agrak biskapam bija devusi solījumus un bija jau senak vairakkārt sūtījusi preekštāvjus uz Rīgu dēļ sarunu vešanas. Beidzot tomēr nodevaju partija jēma viršroku un nodeva ceetoksni biskapam. Ceetoksnis bija citādi vēl gluži vesels un vareja vēl ilgi turetees. Apm. 209 zemgaleešu bajaru nokāpj no ceetokšņa pee biskapa. Tad biskapa ļaudis izdara kādu neģēlīgu darbu. Neskatotees uz to, ka pilnīgs meers noslēgts, tee sagrābj un nokauj visus tos zemgaleešu (mežotneeshu) bajaranus, kuļi agrak bija bijuši uzticīgi Veestartam un bija vēlejušees kaļu, skaitā vairak kā simtu. Vēlak biskapa ļaudis aizbildinājās ar to, ka minetee zemgaleešu augstmaņi neeesot gribejuši meera turet, bet esot veduši slepenas sarunas ar leiseem, kuļus Veestarts bija sūtījis Mežotnei palīgā. Bet ta bija tikai izruna. Leiši gan bija nākuši Mežotnei palīgā, bet bija nokavejušees un galu galā ari netureja sava Veestartam dotā solījuma. Kāds no Aizkraukles bajareem, Vijvaldis vārdā, nogāja pee atnākušā leišu kaļa spēka, vest ar leiseem sarunas. Bet tee (leiši) sacīja: „Esam no zemgaleešiem (t. i. Veestarta) dabujuši algu, lai nāktu apskatīt jūsu kaļa spēku; to izdarijuši, atgriezāmees uz savu zemi, negribedami ar jums laust meera.“

*) No šiem zemgaleešu bajareem cēlušās tagadejās Zemgales muižneeku ciltis Medemi un Hāni, kuļi peeder pee zemes eedzintajeem muižneekiem.

Tādā kārtā leiši, lai gan no Veestarta bija algoti, izrādījās viltīgi un neuzticīgi. Eespējams, ka biskaps šoreiz leišu vadoņus nopirka ar kādu naudas zumu. — Ar leišiem šoreiz Veestarts bija pārskatījis. Mežotneeši pēc tam noslēdz galīgu līgumu ar biskapu, atzīdami pēdejā virsvaldību, t. i. oficiāli pēveenodamees pē Sv. Marijas valsts.

Libeešu un latgalešu karaspēks, saņemis bagātu laupījumu, aizeet uz Rīgu, bet mežotneeši patur savu ceetoksni, kā biskapa apakšneeki. Tādā kārtā biskaps bija Zemgalē panācis visai svarīgu eeguvumu, pēveenodams savai valstij Zemgales austrumu stūri, kuš sagāja robežās ar jau agrak pēveenoto Sēliju.

Bet cik no tālakeem vēsturiskajiem notikumeem redzams, tad mežotneeki tomēr vēl atzina arī Veestarta virsvaldību, t. i. skaitījās par peederigeem pē Zemgales valsts. Mežotne arī turpmak skaitas pē Zemgales, tikai viņa atzīst arī Rīgas biskapa virsteesības tapēc, ka bija pēejēmusi kristību. Kādā kārtā šis Veestarta un biskapa valdišanas teesības tika saskaņotas, vaj caur sevišku savstarpīgu nolīgumu vaj kā citādi, tas nav zinams. Bet biskaps pēelika nākošajos gados visas pūles, lai eevilktu Veestartu meera ceļā Sv. Marijas valsti kā sabeedrotu. Tāpat viņš sūtīja uz Zemgali preesterus, kušiem gan panākumu nebija.*)

96. Latvju zemturība ordeņa laikos.

Lai sabeedribas šķiras ordeņa laikos labaki notēlotu un uzrādītu to ceesus pamatus, mums jāmeģina visnotaļ noteikt zemes īpašumu leelumu, kas atradās lībju un latvju virsaišu, tāpat arī visu bajaran rokās.

No 13. gadu-simteņa mums gandrīz nav nekādu skaidru un drošu ziņu par latvju zemes īpašumu leelumu. Daži virsaiši būs droši veen bijuši leelaki zemtuji, peem. slavenais virsaitis Kaupo, eevērojamais Tālavijas pārvalditājs Tālivaldis, varenais cīnītājs Remekis. Mēs lasam kronikā, ka Kaupa pretineeki izpostījuši viņa īpašumus, saimneecību, ganamus pulkus, auļus u. t. t. Tikpat pavirši kronika peemin Tālivaldi, ka tas vasaru pavadijis „savās pirtīs“ (in balneos), kā toreiz dēveja zemju dzīvojamās ēkas, dzīvodams aiz Beveriņas pils apeetinajumeem. Jadmā, ka Tālivaldis vasaru uzturējās savu lauku, strādneeku un ganamo pulku tuvumā, lai pats vadītu un rikotu saimneecību. Tāds apstāklis ļoti zīmīgs preekš tā laika latvju zemtušiem: viņu īpašumi bijuši tik leeli, ka tee lāga nav spējuši no pils saimneecību visos sikumos pārlūkot. Tādā laikā Tālivaldam uzbruka vecee eenaidneeki — igauņi, noķēra, dzīvu pē lēnas uguns cepinadami, lai no viņa izspeestu vairak naudas un dārgumu.

**Rameķa
īpašumi.**

Tādā pat kārtā atrodam tikai nenoteiktas ziņas par Rameķa īpašumu. 1224. gadā biskaps Alberts, dalīdams zemes ar ordeni,

*) „Zemgalešu 100 gadu ciņas par patstāvību“ 1915.

peemin Rameķa īpašumus, kuŗi pēc pirmavota vārdeem spreežot, bijuši stingri nodalīti, bet to leelums nav peeminets.

Igauņu virsaitis Klemens būs saveenojis savās rokās leelus īpašumus, kā par to ziņo Li. Census Daniae (1240—42). Vēlāk dumpī viņš toš pazaudejis, un četri vācu vasaļi nometušeos uz viņa zemes. Nevar tirdi apgalvot, ka viņa preekšteči būtu peeminētās lēņu zemes valdījuši. Tomēr tāds neparasts gadījums vedina mūs uz domām, ka igauņu virsaiši vareja būt ļoti bagāti, kā to varam nomanīt no ta sīkstā un stūrgalvigā spēka, ar kādu viņi aizsargāja savu tēvu zemi.

Daudz zīmīgaka leeciba uzglabajusees Baltijas pirmavotu grāmatā par Suchu, kādu bagatu augstmani (nobili de Lettonia-Lettovia provincia) no leišu un kūru robežām, kuŗš kristijās Kopenhagenā. Lai bagatneeks Sucha kristijās šur vaj tur, viņa zeme nāca Rīgas archibiskapa varā. Pati pirmā lēņu grāmata, kas Sucham izdota, gājusi zudumā, tikai uzglabajees archibiskapa archiva izvilks, kuŗā teikts, ka Sucha savu leelo mantu un īpašumus novēlejis baznīcai un saņēmis lēņos atpakaļ. Jaatgādina, ka Suchas īpašumi jau 1268. gadā, pirms zemgaļu eekaŗošanas, bijuši jau Rīgas archibiskapa varā. Jadomā, ka viņa īpašumi būs atradušeos Karalauču apgabalā, tai Žemaites nomaļitē, caur kuŗu gāja tirgotāju ceļš uz vakareem, uz jūrmalu.

Ļoti zīmīga šai leetā otra robežu apgabala lēņu grāmata no 13. g. s. vidus (1253. g.) Minetā lēņu grāmatā Kurzemes biskaps, kuŗš tolaik dzīvoja Karalaučos, atdod pusi no Kretinas pils Veltunam un viņa brālim Reiginam, Tvertikenam un Sovēidim ar pašu pili. Atdodams mineteem četreem leimaņeem pusi no Kretinas, biskaps peemin viņu nopelnus kristīgas ticības izplatīšanas labā. Stavenhagens*), polemizedams ar Šillingu, domā, ka minetee leimaņi esot leiši, tapēc ka Kretina atrodotees Leetavā. Šis veenīgais peerādījums vēl mūs nespēj galīgi pārleecināt, tapēc ka latvju robežas tai apgabalā, kā to Dr. Bielensteins peerāda, gājušas atpakaļ. Vēl jo vairak mūs apmulsina tas fakts, ka žemaiši, kas ļoti sirdīgi cīnijās pret ordeni, būtu stājušeos eenaidneeku pusē. Drīzak tee būs kūri vaj pat jaukti ļaudis robežu apgabalā.

Cik no peevesteem peemēreem noskārstams, kroniku un citu pirmavotu ziņas par eedzīmo zemes īpašumeem visai nenoteiktas. Mēs gan varam cerēt, ka eevērojamakee virsaiši peeskaitami leelakeem zemes īpašneekeem, bet peerādīts, cik daudz zemes atradās Kaupo, Tāivalda vaj Suchas rīcībā, ar mineto datu palīdzību nebūt nav eespējams. Mums jaķeras pee tādām ziņām, kas kādus gadu-simteņus jaunakas, bet to teesu dod mums rokās skaidrus peerādījumus, cik zemes atradees veena vaj otra rokās.

Nesen (1908. g.) iznāca jauns „Vidzemes lēņu grāmata“ (Livländische Güterurkunden) izdevums, kuŗā uzņemtas visas lēņu grāmatas un ziņas par tām līdz 1500. gadam. Mine-

**Kāda
igauņu
virsaiša
īpašuma
leelums.**

**Bagat-
neeks
Sucha.
Lēņu
grāmata.**

**Otra
zīmīga
grāmata.
Leimaņi.**

**„Vidzemes
lēņu
grāmata.“**

*) Freibauern und Landfreie in Livland während der Ordensherrschaft. Beiträge IV. B. 315.

Libju-latvju virsaiši Maneginteni. tais jaunizdotais pirmavotu krājums apņem taisni to laikmetu, t. i. ordeņa laikus. Peemīnētā jaunizdevumā pašā pirmā veetā atrodam ļoti interesantas ziņas par libju-latvju virsaišiem Maneginteneem, par kuņģiem līdz šim nekas nebij zinams. Pašas senās Manegintenu lēņu grāmatas nav vis uzglabājušās, bet veen izvilkumi no tām.

Vecākā lēņu grāmata. Manegintenu lēņu grāmata ir vecākā no citām līdz šim pazīstāmām. Viņu izdevis pirmais ordeņa mestrs Venno († 1209.). Pēc tam, kad biskaps Alberts 1207. g. bija libju zemi izdalījis, ordeņa mestrs būs arī Maneginteneem izdevis grāmatu uz viņu īpašumeem. Tas vareja notikt vēl 1207. g. otrā pusē. Minētā pirmā Manegintenu lēņu grāmata vēl uzglabājusees līdz 16. gadu simteņa beigām, kad Manegintenu ģimene jau sen bij izmiruse un viņu īpašumi atradās vācu leimaņa Budenbroka rokās. Jau poļu laikos, kad revīzijas komisijas lūkoja pakal muižneeku dokumentus, Budenbroks uzrādīja Manegintenu lēņu grāmatas. Revīzijas komisija taisīja no katras lēņu grāmatas īsus izvilkumus. Veenā no šādeem izvilkumeem (1582. g.) atrodam sekošas ziņas

Ziņas par Manegintenu īpašumeem. par peemīnētās cilts īpašumeem: Mag. Venno aizdevis lēņus Maneginteneem un viņu ģimenei pašu īpašumu, kas sastāv no divēem tīrumeem pee senlaiku Idoves pils, Punduru (Tondekeren) tīrumu ar Grebažes salu un citām peecām salām, kuņas atrodas pee purva un upites, sauktās par Slouku. Poļu revīzijas komisijas protokolos minētais izvilkums eeveetots zem nōdālījuma: *L e m b u r g a l i s M a l o p i l.*

Manegintenu dzimtene. Idoves pils. Pēdejā peezīme gaiši norāda, kur meklejama Manegintenu dzimtene. Tapēc arī veens no Baltijas lēņu grāmatu izdevejeem, N. Bušs, greezees pee Mālpils mācitāja, vaicadams par seno Idoves pili. Veetejais mācitājs it veegli atrada Mālpils muižas robežās brangu pilskalnu, kuņu varam turet par seno Idoves pili, kā to vēl citi peerādījumi no poļu laikeem jo gaiši apstiprināja.

Maneginteni — Mālpils virsaiši. Tā redzam, ka Maneginteni ir bijuši Mālpils virsaiši. Minētais apgabals senos laikos bijis no libjeem apdzīvots. Pats vārds „Maneginten“ sastāv no divām daļām, no kuņģām otra peeder pee latvju-leišu celma — ģinte, lat. gens. No tā varam spreest, ka minētie virsaiši nav bijuši skaidri libji, bet gan jaukti latvji-libji.

Manegintenu tautība. Kā redzams, pirmā Manegintenu lēņu grāmatā atzīmetas tikai zemes īpašuma fiziskās savadības: pilskalns, purvs, upite, salas purvajā. Ar to nevaram noteikt zemes platību tuvaki. Un kā arī? Kur agrak bijis purvs, tur tagad ligo zeedoša pļava vaj druva, upite pagalam izsusejuse, izarta... Tikai brangais pilskalns atlicis kā mēms leecineeks.

Manegintenu zemesleelums. Šādā klizmā mums nāk palīgā ordeņa mestrs Gotfrīdus, kas kādā Manegintenu lēņu grāmatas apstiprinājumā, 1300. gadā izdotā, peesprauž peezīmi, ka tīrumi ar salām aptverot 2 arklus. Tā tad Maneginteni valdījuši divus arklus. Ari vēlākās lēņu grāmatās, kuņas apstiprina virsaišu pirmatnejo lēni aizveen uz jauna 1316. un 1327. gados, runats pastāvīgi par veenu un to pašu Manegintenu cilts zemi. Bet

kapēc libju-latvju virsaišiem tik maz zemes? Kapēc vecai ciltij tikai divi arkli? Kur tādam divainam gadījumam vaina meklejama? Te jāeevēro mums dažādi to laiku zemkopības un visas saimniecības apstākļi.

Ordeņa laikos, sevišķi 13. gadu-simtenī, ar zemkopību nodarbojās tik daudz, cik labības vajadzēja paša usturam: līdumus list un zemi kopt nebij tik veegli, kā medijumam mežā uzglūnet, zivis upēs un ezeros sazvejot, bites dravot un lopus ganīt. Tos laikos ļaužu vēl mūsu dzimtenē peemita it maz, varbūt tikai desmitā daļa no tagadnes eedzīvotāju skaita. Tapēc ari ceematus, mājas un sādžas paretam sastapa pirmatnejā meža klusumā. Nevis lauks un tirums, bet mežs, varens mūža mežs pārvaldīja visu semi un ari cilveku saimneecisko dzīvi. Lauks deva zemkopjeem veenigi maizi (no labības pārdošanas toreiz nedomāja), kamēr mežs un ūdeņi — visas mantas, kam tirgū vērtība. Vajadzēja tikai izsteept roku un nošaut zvērus ar dārgiem kažokeem, vajadzēja aizeet uz auļeem uu izdravot vērtīgo vasku. No ūdeņeem vajadzēja izzvejot brangas zivis, kuņām katoļu laikos, īpaši gavenos bij pavisam cita cena. Visu to eevērojot, mēs izpratisim, kapēc vecā virsaišu cilts tureja sava rīcībā tikai divus arkļus, kamēr visapkārt neaizņemta zeme guleja atmatā, uz savu araju gaididama.

Bez peemineteem vispārejeem aizrādījumeem, mums te vēl apcerama veena it sevišķi preekš Manegintenu cilts bēdīga leeta. Jau pirmā izvilkumā lasam teikumu, ka Manegintenu zeme atradusēs pee senās Idoves pils (apud antiquum castrum). Minetā savadā peezieme vedina mūs uz visai bēdigām domām: Idoves pils jau tos laikos saukta par senlaiku pili. Tas nozīmē, ka viņa jau preekš vācu atnākšanas būs stāvejuse nopostīta un nodedzinata. Pats pils nosaukums libju valodā nozīmē zeemeļ-austrumu pusi: Manegintenu pils atradusees libju zemes galejos zeemeļ-austrumos. Šās tālas un pret uz mācīgeem eenaidneekem gŗūti aizstāvamās pozīcijas nebij veegli uzturamas. Kaņeivigees kaimiņi aplenca, eeņēma, nopostīja pili, kaņeivjus apkāva, ļaudis ar lopeem aizveda gūstībā. Pēc šādeem leeleem siņotaju uzbrukumeem, kuņi nemaz negribeja mitetees, senā virsaišu pils grima postā. Ja domā, ka viņi nespēja pili vairs uzcelt, nespēja savu mantu, ļaudis un lopus aizsargat. Tapēc posts un nelaieme negribeja vairs viņu novadu atstāt un senā cilts slīdeja pamazam lejup. Viņas rocība uz diveem arkleem nevareja būt nekāda leelā un tapēc tee eekaņošanas vēsturē nespēlē nekādu leelo lomu. Manegintenu vārdu mums mīn veenigi lēņu grāmatas rādītajs.

Visas šās ziņas par 13. gadusimteni savelkot kopā nākam pee tās atziņas, ka leelako virsaišu Kaupo un Tālivalda un tirgotaju (Suchas) zemes īpašumi vareja būt it leeli. Par Kaupo eespaīdu un svaru no ta fakta varam spreest, ka biskaps Alberts izvēleja sev Turaidas apgabalu, lai eegūtu Kaupu par savu leimani un sagādatu sev uzticamu un varenu palīgu. Ari Tālivalda eespaīds un bagatība būs tik leela bijusi, ka viņš spējis saveem dēleem sagādat Tālavijas apgabalos atsevišķas pilis.

Kamdē!
latvju-libju
virsaišiem
tik maz
zemes.

Manegin-
tenu pa-
nikšanas
cēloņi.

Tomēr ceeti noteikt īpašumu leelumu 13. gadu-simtenā leelako virsaišu novados mēs nekad vairs nespēsīm: vajadzīgie dati gājuši laika straumē galīgi zudumā.*)

R. Klaustiņš.

---

*) Baltische Monatschrift 1910, LXX sējums: „Der lettische Grundbesitz während der Ordenszeit“. R. K. Latvešu valodā, autora pārstrādats, „Dzintenes Vēstnesis“ 1911, Nr. 19 u. c.

C. Garīgā Kultura.

XIV. Teesibas un likums.

97. Teesibu avoti Baltijas vēsturē.

Kad ap 12. gadu simteņa beigām Livonijas ordenis un biskapi sāka savu politisko eksistenci Baltijas piekrastē, tad šīs piekrastes politiskais stāvoklis bij diezgan nenoteikts, kā vispār tas bij ar publiskām teesībām tajos laikos. Pēc ta laika valstīm un valstu atteecībām nevar peelikt tādu noteiktu un stingru robežotu juridisku mērauklu, kā to ir paraša darīt tagad. Istenībā jau valsts pēc savas dabas nav kautkas stingri noteikts un stabils, bet atrodas nemitīgā tapšanas un pārveidošanās procesā, un par peem. prof. Reisners savā jaunajā valsts teorijā valsti ikuŗā viņas pastāvešanas momentā taisni apzīmē kā sabeedriski-psicholoģisku procesu. Tikai šim procesam dažados laikos ir dažāda eekšeja pilniba, dažādas juridiskās noteiktības pakāpes. Augšminētā laikmetā ordenis un biskapi bij diveji valsts organismi Baltijā, bet abi vēl atradās uz ļoti zemas pakāpes juridiskās noteiktības un izpazīstamības ziņā, ar ļoti vāji attīstītām valsts īpašībām. Ordenis bij pa pusei laicīga, pa pusei garīga organizācija. Ta uzdevums (ar pāvesta svētību) bij vest cīņu ar paganismu kristīgās ticības vārdā, bet reizē ar to tas organizēja sevi arī kā laicīgu varu. Tad vēl tagadejās juridiskās konstrukcijās nekādi neeetilpst tas apstākļi, ka ordeņa un biskapu valsts varas atradās zem divām virsvaldībām — Romas pāvesta un Vācijas ķeizara. Tomēr preekš ta laika šāds „garīgā un laicīgā zobena“ dualisms bij eerasta leeta. To eevērojot, nebūs arī ko brīnetees, ka starp ta laika Baltijas teesibu avoteem ir atrodamas normas, kas nākušas no Romas pāvesta un no Vācijas ķeizara un reichstaga. Pāvesta bullas (vissenākā bulla — no pāvesta Celestina 1196. g.) uzskubināja uz kaŗu pret paganeem, eecēla biskapus, izšķīra strīdus starp biskapeem un ordeņa bruņineekeem, kā arī vispār tā sakot noteica pārvaldības leetas. No Vācijas teeši Baltijai nodomas teesibas nāca divejadā kārtā: 1) kā Vācijas ķeizara patents jeb grāmatas un 2) ar reichstaga līdzdalību izdoti visas Vācijas likumi tika atteecināti arī uz Livonijas ordeņa un biskapu zemēm, kā par peem. Vācijas policijas ustavs no 1548. gada, Speieras reichstaga lēmums no 1529. g. par mantojuma dališanu.

Protams, ka oficiālo teesibu radišana neaprobežojās ar šīm divām virsvārām veen. Ari veetejās valdības izdeva savas teesibu normas, visbeežak atsevišķu patentu (грамоты, Briefe) jeb grāmatu veidā: ordeņa maģistri jeb mestri, biskapi un arī daŗu ka-

Valsts un valstu atteecības XII. g. s.

Divi valsts organismi Baltijā.

Teesibu normas no Romas un Vācijas.

Veetejo valdību teesibu normas.

raji, kuŗeem peedereja zemes tagadejā Igaunijā. Šādas „grāmatas“ tika dotas gan atsevišķām pilsētām, gan dažādu atsevišķu novādu muižniecībām, gan atsevišķu muižneeku dzimtām. Tāda likumdošana, kas aptvertu visu ordeņa vaj biskapa valsti reizē, bij vēl pavisam neattīstīta, tāpat kā valsts pilsoņu kopības un veenības ideja. Pēc sava satura šīs „grāmatas“ noteica eestāžu kārtību, teesu eekārtojumu un procesu, zemes turešanas atteecības uz lēņu teesībām, tirdzniecību, kā ari dāvāja privileģijas lēņu turetajeem (vasaļeem, vēlakeem dzimtmuižneekeem), rūpneekeem un amatneekeem. Uz ordeņa laika beigām lēņu turetaji-vasaļi bij jau tāļu nostiprinājuši savas un savu familiju un radu teesības uz zemi, atkarība no lēņu kungeem (ordeņa un biskapeem, kuŗi skaitījās par zemes īpašneekeem) bij stipri vājinata. Tadēļ peeauga ari muižniecības eespāids publiskajā dzīvē, publiskajās teesībās. Tai bij jau savi landtagi, kuri ari izdeva dažādus nosacījumus ar oficiālu teesību spēku. Šo pilnvaru sferu dēveja par kārtu autonomiju.

Muižniecības eespāids teesību dzīvē.
Pilsētu auto-nomijas teesības.

Šīs kārtu autonomijas teesības bij ari pilsētām, kuŗām tajos laikos vispār bij leela patstāvība. Pilsētu maģistrati noteica ziņamās robežās ģilžu un cunftu organizāciju, kuŗas tad atkal pašas pārvaldījās savā šaurākā sferā un organizēja savas eekšējās teesības. Maģistrati izdeva teesību normas atteecībā uz pārvaldību un civilteesībām, p. peem. noteica amatneeku peenākumus pret patērejtajeem un otrādi. Bez tam vēl, protams, pilsētām tika dotas teesību normas ari no atteecīgām valstsvarām, p. peem. Rigai Visbi pilsētas (Gotlandes) teesības*) un biskapa Alberta. Pilsētās, tāpat kā uz laukeem, plašas atteecību sferas tika norēmetas no eeraduma teesībām, kuŗas nekur nebij uzrakstītas un ne no kādas valsts varas toreiz netika kontroletas.

Teesu prakses teesības.

Savu lomu spēleja ari teesu prakses teesības. Kad nevarēja atrast atbildes uz teesību jautājumeem citur, tad lūkoja, kā sperež teesas līdzigos gadījumos. Sevišķu svaru peešķīra apelācijas teesu spreedumeem, kā vispārigakeem (līdzīgi tam, kā tagad senata kasācijas spreedumeem). Preekš Terbatas toreiz apelācijas instance bij Rigā, preekš Vezenbergas un Narvas — Revelē, preekš Reveles — Libekā (Vācijā), jo Revele teesajās toreiz pēc Libekas teesībām (teesību pārņemšana no veenas pilsētas otrai toreiz bij parasta leeta, sevišķi ja pilsētas atradās līdzigos apstākļos, kā tas ari bij ar Reveli un Libeku). No Rigas vairs nevarēja pārsūdzet tāļak uz Vācijas ķeizaru, kā tas bij

*) Kasso un Bunge domā, ka visas Rigas teesības nebūt nav no Visbi (Gotlandes) ņemtas, jo Rigā bij ari savas veetejas un vēlāk it sevišķi Hamburgas teesības. Rigas biskapa Nikolaja patentē (Brief no 1238. g. ir gan teikts: venerunt ad nos consules civitatis Rigensis significantes nobis quod a prima fundatione civitatis ejusdem vixerint secundum jura Gotlandiae. Bet Kasso un Bunge domā, ka izteiceens jura Gotlandiae (Gotlandes teesības) zīņejas tikai uz Rigas municipalkārtību, bet ne uz civilteesībām, kriminalteesībām un procesa teesībām. Rigai bij pašai ari savas teesības.

bijis eesākumā, jo Livonija jau agri dabuja teesu ziņā neatkarību no Vācijas ķeizarišķās teesas (privilegium de non appellando).

Vidus laikos valsts varai rokas vēl bij par īsām, lai vadītu, kontrolētu un pārredzētu visu sadzīvi, kā tas noteek tagad; likumdošana un tās tehnika bij ļoti neattīstīta; šini (tagad tik visvarenā) ceļā valsts nespēja apkalpot teesību vajadzības. Atsevišķas valsts daļas un eedzīvotāju grupas leelā mērā bij speestas pašas uz savu roku apmeerināt teesību badu. Teesību imperatīvi-atributīvā daba prasa pēc viseem redzamām normām, noteikumeem, kas lai novērstu veltīgus strīdus un konfliktus. Ja valsts nedod šādu pa durvīm, tad pate dzīve eevēd tās pa logu. Cilveku dabā bez tam ir teeksme pēc normatīvā, un par katru jaunatrastu normu cilveks preecajas, kā bērns par klingeri, un tad ilgi nelaiž to vaļā. Ar to izskaidrojas tradīciju leelais spēks, no šeeenes izaug arī leelee kavekļi jaunu pateesību un vispār jaunu garīgo vērtību radišanai. Bet no otras puses ņemot, normativee peeturas punkti (netik veen teesībās, bet arī citur) — pozitīvās normas (kuņās cilveks atsaucas uz rakstītu noteikumu vaj eeradumu) ir nepeeceesamas sabeedrišķajā dzīvē un enerģijas ekonomijā, pate cilveka psihiskā daba nenovēršami noved pee tām, it sevišķi teesībās, kur bez pozitīvām normām valdītu mūžīgs kaņš un plūkšanās.

Likumdošana vidus laikos vēl neattīstīta.

Tad nu, eevērojot augšmineto valsts darbības neattīstību vidus laikos, teesību pozitīvajai nāca talkā privata uzņēmba. Grāmatās, rakstos un teesībās veikli cilveki dažkārt savāca kopā teem zināmās teesību normas, it sevišķi no eeradumeem, bet arī gan no citās zemēs uzrakstītām teesībām, uzrakstīja tās veenkop, un tā radās daudzi privati rakstītu teesību krājumi. Tee bij peemēroti ikreizejām veetejām vajadzībām un drīz veen eeguva vispāreju atzišanu. Visbeežāk šādi teesību krājeji bij kautkādi amata viri, p. peem., teesu prezidenti vaj sekretari. Valsts varai parasti pret to nebij neka ko eebilst; ta par to vareja tikai preecatees. Tā šādi privati krājumi beeži eeguva faktiski likuma spēku, tā ka vēlāk vēsturēeki pat nevareja izšķirt, vaj zinams teesību krājums ir oficiāli, formēli izdots jeb privati radees. Tādi strīdi norisinājās p. p. ap pazīstamo veco kreevu teesību krājumu „Русская Правда“, kuņš tomēr galu galā izrādījās par privati izcēlušos teesību avotu. Ja kādreiz paseem nebij neveena teesību krājuma vaj arī tas bij neapmeerinošs, tad tādus pārņēma sev (recepēja) no citureenes; šāda teesību „aizņemšanās“ jeb recepēja ir it sevišķi beeža parādība teesību vēsturē. Visgrandiozakais tāds notikums ir romeešu teesību recepēja Vakar-Eiropas ceetzemē, no kureenes tās gan atklāti, gan zem maskas pārņāca arī uz Baltiju, Poliju un Kreeviju leelakā vaj mazakā mērā.

Privata uzņēmba teesību laukā.

Protams, ka arī Livonijā savu vēsturisko lomu nospēleja dažādi — gan savi, gan recipeti — privati teesību krājumi. Vispirms Livonijā bij apgrozībā romeešu un baznīcas (kanonisko) teesību krājumi (corpus juris canonici un kompilācijas no Justīniana romeešu teesību kodeksa). Tālāk — dažādi Vācijas teesību krājumi: 1) Langobardu lēņu teesību krājums (libri feudorum);

Privati teesību krājumi.

2) Zaksijas teesibas, jeb t. s. zakšu spogulis (Sachsenspiegel) — privats teesibu krājums no 13. gadu simteņa; šis teesibas pārstrādātā veidā iztaisa zemes un lēņu teesibas Vikas-Sāmsalas teesibu krājumā*); 3) Danijas karalis Eriks IV. 1248. gadā atļāva Revelei leetot Libekas pilsētas teesibas (latiņu un lejas-vācu valodās). Tās pašas teesibas tika dāvatas arī Vezenbergai (1302. g.) un Narvai (1345. g.); 4) Hamburgas pilsētas teesibas, kuņas bij radušās un izkoptas uz pilsētas autonomijas pamateem un izdotas veenkop 1270. g., pārņēma sev — ar pārgrozībām — Rīga 13. gadu simteņa beigās, jo Rīga bij tādos pašos ģeografiskos un tirdznieciskos apstākļos, kā Hamburga.

Starp veetejeem teesibu krājumeem būtu minami: privati sastādīts teesibu krājums zem nosaukuma „Valdemara Erika lēņu teesibas“, kuņas Danijas karalis Valdemars II. 13. gadu simteņa sākumā deva Igaunijas vasaļiem (lēņu muižu turetajeem); tās pateesībā nebij vis daņu teesibas, bet daņi tās bij aizņēmušees no „Saksijas spoguļa“ teesibām. Privatā ceļā ir sastādītas arī Vidzemes bruņniecības teesibas (privatteesibas). Sastādītais nav zināms. Še jāizšķir divas redakcijas: a) Senakās Vidzemes bruņniecības teesibas (no 13. gadu simteņa), kuņas nosaka lēņu muižas saņemšanas kārtību (investituru), uzticības zvērastu lēņu kungam no vasaļa (muižneeka) puses, vasaļu teesibas un peenākumus atteecībā pret lēņu kungu (ordeni un biskapu), zemneeku atkarību no vasaļiem, teesašanās kārtību starp vasali un lēņu kungu, aizbildneecību u. c. b. Videjās**) Vidz. br. teesibas — arī privati uzrakstītas (15. g. s.), pēc izvilkuemeem un senakajām teesibām, no „Zaksijas spoguļa“ u. c. nodrukatas veenkop 1537. gadā, atzītas no zveedru valdības un dažādā veidā palika spēkā līdz pat 1864. gadam, kad izdeva Baltijas civillikumus (III. sēj.). — Par Vikas-Sāmsalas lēņu teesibu privato krājumu jau tika minēts citā sakarā: tās ļoti līdzīgas videjām Vidz. br. teesibām, tikai ar dažām Sāmsalas bruņniecības savadībām. Tas sastādīts laikam 15. g. s.

Zemneeku teesibas. Veetejo teesibu krājumu starpā bij arī 4 zemneeku teesibu krājumi, visi minētā ceļā sastādīti starp 12. un 14. gadu simteņiem: 1) Zemneeku teesibu krājums, kas atrasts Kenigsbergā ordeņa arhīvā. 2) Livu zemneeku teesibas (no biskapa Alberta laikeem), kuņas sastāv visvairāk no kriminalnormām. Preekš ta laika soda likumeem raksturīgi, ka šee livu zemneeku kriminallikumi nosaka sodu p. peem. par katra pirksta noraušanu atsevišķi, katram pirkstam sava taksa (sodi visi aprēķināti naudā „in stiftischer Münze“). Tāpat sava takse bārdas izraušanai, zobu izdauzišanai (skatotees pēc ta, cik zobu izsists), meitas pavešanai u. t. t. Ta laika juridiskā domašana vēl nespēja necik tālu paceltees pāri par konkrēteem fakteem, nespēja necik

*) „Dies seyndt die Lehenrechte bey de deutsch und undeutsch in der Wieck und im Sticht von Oessel.“

**) „De gemenen Stichtlichen Rechte ym Sticht van Riga geheten dat Ridderrecht.“

generalizēt, neprata atrast vispārīgas, abstraktākas normas, zem kurām pavest visu radniecīgo gadījumu dažādību. Teesa spreeda pēc rupjām ārejām zīmēm, nozēdzneeka dvēseles kustības un vainīguma mērs netika ņemts vērā. 3) Kurzemes zemneeku teesības atgādina Kenigsbergā atrasto krājumu. 4) Vikas zemneeku teesības, kā jau minēto Vikas-Sāmsalas lēņu teesību sastāvdaļa.

Preekš teesību recepcijas sevišķi zīmīgs ir Rīgas pilsētas teesību (civil- un kriminālteesību) krājuma rabais ceļojums pa Baltijas pilsētām. Kā jau minēts, Rīga, kad tai nepētika ar saveem neizkopteem, nepilnīgeem eeradumeem, 13. gadu simteņa beigās pārņēma sev Hamburgas pilsētas teesību krājumu, kurš 1293. g. tika pārstrādāts preekš Rīgas, pēveenojot tam Rīgas-Hapsalas teesības un vēl citas speciēli preekš Rīgas savadībām izkoptās normas. Pirms šī „ārejā aizņēmuma“ izdārīšanas, starp 1219. un 1248. g., uz Reveles maģistrata lūgumu Revelei tika nosūtīts Rīgas toreizejo teesību krājums, bet tika atkal atsūtīts uz Rīgu atpakaļ, kā nevajadzīgs. Ap 1279. g. Rīgas maģistrats savas teesības nosūtīja Hapsalas pilsētai, kurai tās bij atļāvis leetot Sāmsalas biskaps Hermans v. Bukshevdens. Vēlak caur Hamburgas teesībām papildinatās Rīgas teesības teesu prakses ceļā eesakņojās un tika recipetas arī Pernavā, Aizputē, Kuldīgā un Ventspilī (14. g. simt.), Terbatā ap. 15. g. s. beigām un vēlāk arī Vilandē, Valmeerā un Cēsīs.

**Rīgas
pilsētas
teesības.**

Beidzot vēl kādus peemērus no Vidzemes livu zemneeku teesībām („Das weltliche Bauerrecht, wie es von den ältesten Liven vor Burgrecht gehalten und von den Bischöfen in Liefland bestätigt und genemigt worden“) iz sodu likumu lauka (kriminālteesības). Tee ir tee paši noteikumi, kas Igaunijas vecajās Harijas-Vierlandes zemneeku teesībās („Dyt is dat wertlike Recht, dat gesettet is von eynem Herrn Bischope tho Lyfflande vnnd den Godes (Gottes) Riddern vnnd von den oldesten lyuen (ältesten Liven), von dem Burg Recht voe In Lyfflande gewonlik tho holden“). Še ir tipiski veclaiku noteikumi, kazuistiski, kad cilveki vēl neprata peeteekoši abstrakti un vispārīgi domāt, neprata formulēt vispārīgas normas, zem kurām varetu pavest lokani un elastīgi dažādus dzīves gadījumus, kā tas ir ar jaunlaiku sodu likumu panteem. Tee ņem atsevišķu, konkrētu gadījumu un to noteic likumā atsevišķi, sarindo daudzus tādus: to sauc par kazuistisku (no latīņu casus = gadījums) likumu formulēšanu. Tā tas ir visās veclaiku teesībās, p. peem. kreevu „Русская правда“, romeešu 12 tabeļu likumos, Mozus grāmatās, ciktāl tur izpaužas seno ebreju kriminālteesības un privatteesības u. c. Šis nepilnīgās juridiskās domašanas pēdas ir pamanamas arī Baltijas civillikumos. Visu tautu juridiskā kultura ir gājusi šo attīstības ceļu — no kazuistikas uz vispārīgām, abstraktām pozitīvo teesību normām.

**Līvu
zemneeku
teesības.**

Harijas-Vierlandes un livu zemneeku krimināllikumi ir veens un tas pats pēc sava satura. Peemēra dēļ minesim šādus noteikumus:

1. Vpth erste dem eyn oge vthgeschlaggen, vert Is xx. marck: kas otram izsit aci, tas maksā 20 markas biskapa naudā.
2. Eyn voeth aff — Is xx. marck: kas nosit kāju nost — 20 markas.
3. Eyn handt aff — Is xx. marck: par roku 20 marku.
4. De Dume Is v. marck: par nodragatu iksti 5 markas.
5. De vinger negest dem dymen Is. v. marck: pirksts, „kas blakus ikstim“, t. i. „poda laiža“ 5 markas.
6. De myddelste vinger — Is jxxx marck: par videjo (gaŗo) pirkstu 4 markas.
7. De derde vinger Is jxx marck: par ceturto pirkstu 3 markas.
8. De latste vinger Is jxx marck: par pēdejo (mazo) pirkstu 3 markas.
9. Eyn dotslach Is xl. marck: par smagu peekaušanu 40 markas, ja kauslis savu darbu ir nožēlojis un peekauto peelūdzees.
10. Sprecket eyn den andern vmb duffte, der angesprochen wert mach sick des entleggen mit synem ede, vnnd we em dat ouerbringenn will, de schall em dat ouerbringenn mit dren bedar-nede Mans: ja kāds otru nosauc par zagli, pēdejais var to no-leegt zem zvēresta; ja negrib zvēret, tad savu nevainibu peerā-dit ar triju uzticamu vīru leecibu.
11. Woe eyner den andern wundett mit einem stek Meste Is jxx marck: ja kāds otru eevaino ar meetu vaj nazi, tas par to eevainotam maksā 3 markas.
12. Wen eyner den andern wundet mit einem swerde Is j marck: ja kāds otru eevaino ar zobenu — 1 marku.
13. We den andern wundett mit eynem Broth Meste Is vj marck: kas otru eevaino ar maizes nazi, maksā 6 markas.
14. We den andern wundett mit eynem spete, Is jxx marck: kas otru eevaino ar šķēpu, maksā 3 markas.
15. — „— „— „— . . . mit eynem Bule, Is j marck: kas otru eevaino ar cirvi, maksā 1 marku.
16. We eyne Vrouwen becreffitiget, dar se betuegen khann mit dren bederuen Mans, Is de Halsz: kas kādai seevai cel neslavu, tam galvu („kaklu“) nost, ja ta seeva neslavas celšanu var peerādīt ar triju uzticamu vīreešu leecibu (seeveetes tā tad nevar leecināt).
17. We des andern Roeth welth, Is jxx marck: kas nolist otra mežu, maksā 9 markas.
Valodas peemēru deezgan būs. Tāļakos peevedisim tāpat:
18. Kas uzaŗ otra lauku, maksā 9 markas.
19. Kas noŗauj otra kustoni vaj paŗem to no otra staļļa, tas maksā soda 9 markas.
20. Bet kas to paŗem no otra pagalma — 6 markas.
21. Kas otra kustoni paŗem no lauka ar varu, maksā soda 9 markas.
22. Kas otru eevaino ģīmi, maksā 3 markas, un no ta treŗā daļa peekrītas kungam (dzimtkungam).

23. Kas otram ģimī eesit zilumu — 3 markas.
24. Kas otram eekož, kad tas kož ar 4 zobeem, katru zobu tas izpērķ ar 4 markām, vaj ari tam šee zobi jaizsit.
25. Par zilumu (zilu brūci) zem drēbēm — 1 marku.
26. Par asins brūci zem drēbēm — 4 markas.
27. Par zilu brūci galvā — 1 marku.
28. Kas otru nokauj, tas sadragajams uz rata.
29. Kecerī un raganu būs sadedzinat.
30. Kas Deevu zaimo, tam galvu nost.

31. Kas otram eet teesā par palīgu (helppet tuegen, hilft zeugen, Hilzeuge, pee kreeveem „послухъ“, kā tas agrakus laikus bij prāvās parasts), bet neka nevar izdarīt, maksā 1 marku, izņemot gadījumu, ja tas zvēr.

32. No soda naudas, kas eenāk par smagu peekaušanu un par brūcēm, kungs dabū trešo daļu un pārejās divas trešdaļas — sūdzetajs (t. i. ceetušais).

33. Teesas nodevas nāk kungam.

34. Kas kungam nozog gubu seena, tam par to jasmaksā, un bez tam vēl jamaksā 3 markas kungam.

35. Kas otru aplaupa uz ceļa sešu feniņu vērtībā, tas atdod tam to naudu un vēl maksā 40 markas.

36. Kas to pašu izdara istabā vaj baznicā, tam galvu nost (t. i. nāves sodu).

37. Kas eesneedz nepateesu sūdzību un otram grib kaitēt, tas maksā 1 marku.

38. Ja algots kalps preekšlaikā aizeet no sava kunga, tad tas pazaudē savu algu un neka nedabū par nokalpoto laiku. Tāpat ir darams ar algotu kalponi.

39. Kas otram salauž pagalma sētu, vāj vārtus, vaj lauka sētu, vaj pļavas sētu, tas maksā par labu tai muižai vaj mājai 9 markas.

Ko mēs šajos sodu likumu noteikumos redzam? Vispirms jau mineto kazuistiku. Tur pēc kārtas ir notakseti visi rokas pirksti, katrs par sevi; tāpat par sevi ņemta rokas un kājas nociršana, acs izsišana, — visādi meesas organi par sevi (šee gadījumi visi aptveŗ to, ko krlminalteesibās dēvē par sakropļojumu = увъчье) un katram sava takse naudas soda veidā. Ja nu ta laika teesnesim būtu jaizteesā leeta par auss nociršanu, bārdas izraušanu vaj izplūkašanu, deguna nosnājumumu, kājas pirksteem, dzimuma organeem, tad tas būtu grūtā stāvokli — zem kāda panta tos pavest un kādu sodu uzlikt. Tāpat par atsevišķām meesas daļām runā ari vecais senkreevu teesibu krājums — „Русская Правда“ un ari noleek naudas sodus (вира) grivnās, no kuŗeem daļa nāk ceetušajam, daļa kņaza kasē. Ari līvu zemneeku kriminalteesibās ir noteikums (32), ka no soda naudām par brūcēm un smagu peekaušanu trešo daļu dabū kungs (t. i. dzimtkungs un nevis zemes valdneeks, kā pee senkreeveem, kuŗeem ap Jaroslava Gudrā laiku — 11. gadu-simtenī — dzimtbūšanas vēl nebija) un $\frac{2}{3}$ — ceetušais. Pārejee naudas sodi,

domajams, krit ceetušajam pilnā zumā. Kazuistikas gars redzams arī eekš ta, ka tāda kunga trešā daļa ir minēta atsevišķi pee ģimja eevainošanas, kas nemaz nebūtu vajadzīgs, reiz ir minētais vispārīgais noteikums. Tāds atsevišķs noteikums būs radees vispirms; pēc tam būs juridiskā doma pacēlusēs jau līdz zinamai vispāribai un noteikusi peevesto vispārīgo noteikumu par kunga trešdaļu. Bet nespēja zistematizēt likuma normas ir kavejusi pamanīt šo pretrunu un izmest atsevišķā gadījuma normu.

Kazuistika. kazuistika parādas divos vīrzeenos. Vispirms trūkst apziņas, ka no svāra ir vispārīgi pate brūce, bet nevis eerocis, ar ko tā sista: še katram eerocim savs noteikums, sava takse — meetam, nažam vispār, maizes nažam sevišķi, cirvim, zobenām, šķēpam. Ta laika cilveks, jadomā, pēc eeroča ir sreedis arī par nozeedzīgā nodoma leelaku vaj mazaku ļaunprātību. Tad vēl brūces teek šķirotas asiņainās un „zilās“, t. i. kad nav asiņu, bet tikai zilums zem ādas, un asins brūce aplikta ar leelaku sodu, kā bīstamaka. Ja nu ir asins brūce „zem drēbēm“ (4 markas), kas eedurta ar maizes nazi (6 markas), tad teesnesim atkal būtu grūti izšķirti, pee ta turetees. Tādu starpību pazīst arī „Русская Правда“ — кровавая рана un синяя рана („ще придетъ мужъ кровавъ или синь“).

Visus augšminētos meesas organu nocirtumus atpveļ jaunlaiku kriminalteesībās vispārīgs jēdzeens — sakropļojums (увѣчье) bet atsevišķi gadījumi neteek minēti. Pēc kreevu sodu-likumeem sakropļojumi teek eedaliti smagos un veeglakos, pee kam smagi ir tee, kas pavisam iznīcina zinamu likumā minētu organu spēju funkcionēt, vaj tos nosit pavisam nost. Šee organi ir: redzes un dzirdes organi, mēle, rokas un kājas un dzimuma organi. Tādas vispārīgas šķirotāšanas agrak nepazīna. Tāpat arī brūces (раны) tagadejais kreevu likums apzīmē vispārīgi, neminot ne eeroča, ne brūces veetas, par ko teek atvēlēts spreest teesnešam katrā atsevišķā gadījumā. Brūce tagad ir tikai asiņaina; tas, ko vecee sodu likumi sauca par „zīlu brūci“, tagad teek peeskaitīts siteeneem (побои), kā īpašai vispārīgakai kategorijai, pee kam (рѣс уложо на к.) siteeni ir smagi un dzīvību apdraudoši, smagi, bet dzīvību neapdraudoši, un veeglaki; pēdejee divi veidi teek peeskaitīti apvainošanai ar darbeem, kas jau saveeno savī netik veen meesas kaites jēdzeenu, bet arī goda aizskāršanu. Visa šī sadalīšana, šee vispārīgee jēdzeeni bij sveši senlaiku kriminalteesībām, to starpā arī līvu zemneeku kriminalteesībām. Tāpat tajās neatrodam arī nozeeguma subjektīvās puses vainīguma mēram, ar vaj bez nodoma kas darīts, bet visa vēriba tika peegreesta objektīvai, redzamai ārejai kaitēi, kuju ta laika cilveks veenīgo spēja saprast; psiholoģiski sikumi tam bij grūti izprotami. Nav līvu kriminal-likumeem pazīstams arī pats vispārīgākais jēdzeens šinis visās leetās — meesas apskādešana, тѣлесное повреждение, Körperverletzung, kuļš teek uzstādīts mūsu laiku kriminallikumos un atpveļ visus atsevišķos veidus: tāds jēdzeens toreiz bij par abstraktu.

**Nozee-
gumu**

šķirotāšana.

**Teesleetu
psicholo-
ģija.**

Tur teek paredzets pat tāds nejaušs atsevišķs gadījums, kā košana ar zobeem (24); likumdevejs nu ir gribejis izteikt to vispārīgo domu, ka cik zobu eecērt, par tikeem jamaksā sods pa 4 markas uz zoba; tāds vispārīgs domašanas veids tam ir bijis par grūtu, un viņš ņem peemēru — 4 zobus. Raksturīgi, ka tas noteic ari otru sodu veidu — zobu izsišanu: ar kužeem zobeem kosts, tee izsitami. Še atspoguļojas senlaiku taliona princips, kuš ir minets ari Mozus grāmatā — „aci pret aci, zobu pret zobu“; tas ir raksturīgs itin visām veclaiku kriminalteesibām; ko kāds apskādejis pee otra, tas par sodu apskādejams ari pee viņa. Tas gan neparādijās visos sodos, bet tur, kur tāda ideja vairak „krita acis“. Vēl 17. gadu simtenī Kreevijas sodu likumos, p. peem., bij noteikts, ka par viltotas naudas taisišanu, bez citeem sodeem, vēl jaeelaj nozeedzneekam rīklē kausets, karsts metals, jo ari naudu tas taisijis no metala. Visvairak tas izpaudās nāves sodā par slepkavību, kuš ir noteikts ari līvu kriminallikumos (28) pēc principa, kas izteikts ari bibelē: „kas otra asinis izlej, ta asinim ari būs izleetām tapt“, vaj „ar kādu mēru jūs mērojeet, ar tādu jums taps atmērots“.

Raganu un ķeceru sadedzinašana ir teeši pārnesta no Vācijas, kur ta pat vēl 17. gadu simtenī tika peekopta.

Tagad neslavas cēlajam, kad tas par to ir apsūdzets, ir japeerāda (lai izvairitos no šoda), ka no ta minētās ziņas ari fakti ir pareizi, izņemot zinamas sugas neslavas veidus (it īpaši to, ko sauc par difamaciju) kušos tas teek sodīts ari tad, ja no viņa minetee fakti ir pareizi. Vispār apkaunojošu ziņu izplatīšana par otru (опозорение) var tikt eedalita pēc tās sodišanas divās zistemās: 1) **D i f a m a c i j a s** zistema: še likums jau eepreekš izeet no prezumpcijas (likumīgā prezumpcija, presumptio juris et de jure), ka katrs cilveks ir turams par godīgu un ka katra izplatīta neslava ir melīga; neslavas cēlejs nevar atsauktees uz to, ka tā un tā teešam ir bijis, ka tam ir fakti, ka tas var peerādīt u. t. t. Še teek dota preekšroka privatpersonas neaizskāramībai, bet ne sabeedriskai kritikai. Pee šīs zistemas peeturas Anglijas un Francijas tagadejee kriminallikumi privatās dzīves leetās: par peem., lai kāda netikumības Bābele valditu cilveka privatā darbībā, familijas dzīvē u. t. t. — kas par to ziņos atklātībā, tiks sodīts. Turpretim sabeedriskā laukā, vaj kad šo faktu izziņošana ir par nolūku sabeedribas labums, ir citada sodišanas zistema — ja apsūdzetais peerāda, ka minetee fakti ir pareizi, tas neteek sodīts. 2) **A p m e l o š a n a s** (клевета, Verleumdung) zistema, pēc kušas katram ir brīv izziņot atklātībā patesus apkaunojušos faktus par otru, lai cik nepatīkami tee būtu otram un lai zīmetos uz kādu sferu (privatu vaj sabeedrisku) zīmedamees. Pee šīs zistemas — bet ari ar izņēmumeem — peeturas Vācijas kriminallikumi. Pee šīs zistemas eepreekš zinama melīguma elements eemit pašā nozeeguma sastāvā un tā tad vispārīgi peerādīšanas uzdevumam (onus probandi) vajadzētu krist uz sūdzetaju, kušam japeerāda, kadēl tad isti tas ir cēlis sūdzību, t. i. japeerāda, ka tādi un tādi fakti ir

meligi. Bet tee kriminallikumi, kuži seko šai zistemai, allaž no-saka otradi: viss tas, ko apsūdzetais pee teesas saka par labu savu izpausto ziņu pateesigumam (t. i. ka tādi un tādi fakti ir gan bijuši), teek uzskatīts par repliku, eebildumu (возражение, exceptio veritatis) pret sūdzetaja apsūdzību; un replika (eebil-dums) ir japeerāda tam, kas to ceļ, t. i. šini gadījumā apsūdze-tam, t. i. peerādišanas uzdevums guļ uz apsūdzeta; tam jurūpejas par peerādijumu savākšanu, tas nevar teikt, lai sūdzetajs peerāda, ka tā un tā nav bijis. Pee šis (āpmelošanas, клевета) zistemas principā peeturas ari kreevu kriminallikumi, un difamacijas zi-stemū peelaiž tikai kā izņēmumu (t. i. vecee sodu likumi — улож. о наказ.).

**Livu
zemneeku
kriminal-
likumu
ipatniba.**

Šo vispārigo aizrādijumu gaismā tad nu greezisim vēribu uz livu zemneeku kriminallikumu panteem, kuži augstak apzīmēti zem Nr. 10 un 16. Tur (10) ir teikts, ka ja kāds otru nosauc par zagli, pēdejais var to noleegt zem zvēresta; ja negrib zvēret, tad savu nevainību peerādit ar triju uzticamu vīru leecību. Tas gan nav gluži tas, ko apzīmejām par apmelošanu resp. difama-ciju, bet drīzak ir tas, ko tagadejee sodu likumi (Улож. о наказ., §§ 214, 215, 216, 245—268, 261, 279—287, 394, 395, 400, 1040, 1063, 1512, 1537 — šausmīgi kazuistiski un izklaidēti, bez ap-veenojošas vispāribas, un meerteesu ust. §§ 31, 131, 132) ap-zīmē par apvainošanu ar vārdeem (словесная обида). Bet te mums no svara ir tikai peerādišanas veids. Pēc livu lik. apvainotam jaapzvēr sava nevainība, kas tagad nekur vairs nenoteek; pēc mūsu kriminalteesibām katrs par to var sūdzēt, kā par apvainojumu, kamēr pats nav oficieli apsūdzets par zā-dzību. Livu lik. min. pantā it kā atbalsojas veco romeešu actio popularis, t. i. tāda apsūdzība, kužu vareja celt kužš katrs pret tādu, kužš pēc viņa domām nozeedzīgi pārkāpis likumus vaj ti-kumus, bet tur tam bija sava apsūdzība pašam japeerāda, pre-tejā gadījumā pats eekrita (pirmais vareja celt pret viņu sū-dzību — actio injuriarum par goda Iaupišanu). Bet pēc Vid-zemes vecajeem zem. kriminallik. apvainojuma cēlejs vēl vareja neapmeerinatees ar leegšanos zvēret un tirdit tāļak: dod leeci-neekus, ka esi tīrs no grēkeem! Pēc kreevu kriminalteesibām, ja apvainojošais izteiceens ir skaidri redzami apvainojošs, sūdzeta-jam ne par ko nav jadeevojās, bet tikai veenīgi japeerāda (ja otrs leedzas), ka tāds vārds ir teikts. Tikai ne tik droši redza-mas zākajošās nozīmes gadījumā apsūdzetais var taisnotees ar to, ka šini gadījumā tam ir bijis eemesls domat, ka tas vārds vaj izteiceens nav apvainojošs preekš minētās personas. Bet sū-dzetajam kā veenā, tā otrā gadījumā ne par ko nav jazvēr un nekādi peerādijumi par savu „bezgrēcigo“ dzīvi nav jādod.

Otrs pants (16) Vidz. livu zemn. vecajos kriminallikumos jau pilnā mērā aptveļ apmelošanas jēdzeenu. Tur teikts: kas kādai seevai ceļ neslavu, tam galvu nost (t. i. nāves sodu), ja seeva tādu neslavas celšanu var peerādit ar triju uzticamu vīreešu leecību. Še izpausto apkaunojošo balumu melīgums eemīt pašā nozeeguma

sastāvā, un likums gluži pareizi (pareizaki nekā p. peem. tagadejeje kreevu un vācu kriminallikumi, kā jau redzējām) uzleek peerādišanas nastu uz sūdzetaju, t. i. uz apvainoto seevu. Tai japeerāda divas leetas: 1) ka tas un tas tādas un tādas baumas ir izlaidis, kuņas ir pee tam apkaunojošas, un 2) ka šis baumas nav pareizas, nesaeetas ar pateesibu; tai japeerāda, kadēļ ta isti ir eeraudzijusi nozeeguma sastāvu un cēlusi sūdzibu, japeerāda, ka tādi un tādi fakti ir melīgi, nepateesi. Tad sūdzetajs var replikas veidā, ja grib, peevest pretpeerādījumus, ka tādi un tādi fakti ir gan bijuši. Difamacijas jēdzeens tā tad šim kriminalteesibām ir gluži svešs. Un tas arī ir saprotami, jo difamacijas jēdzeena rašanās prasa leelaku ceenibu pret cilveka personu un tās neaizskaramību nekā toreiz bija, sevišķi vēl atteecībā pret zemneekem, kuņus pat par cilvekeem lāga negribeja uzskatīt.

Līdz šim apskatijām pārrunajamās vecās Vidzemes zemneeku kriminalteesibās tikai nozeegumus pret cilveka personu. Tur ir arī vairaki panti, kuņi runā par nozeegumeem pret mantu, pret privatu īpašumu. Ja atskaitam sodus par roku, kāju un acs sakropļošanu, siragu peekaušanu un nonāvešanu un seevas goda laupišanu, tad pārejee nozeegumi pret personu teek soditi mikstaki, nekā nozeegumi pret mantu un privatu īpašumu. Toreiz 9 markas bij samērā leels sods. Un šis sods tika uzlikts (taisni kā sods un ne kā skādes atlīdziba) par līduma lišanu otra mežā, par otra lauka uzaršanu, par otra kustoņa paņemšanu no lauka ar varu. Pirmos divos pretlikumigos darbos tagad saveenojas skādes atlīdziba kopā ar īpašu sodu. Tāda kumulacija (skādes atlīdziba + sods) īpaši ir mineta gadījumos par seena zagšanu (34) un otra aplaupišanu uz ceļa. Pēdeajā gadījumā atkal interesanta ir ta laika juridiskās domašanas nevariba vispārīgu jēdzeenu izteikšanā: tur vajadzēja izteikt, ka viss nolaupītais jaatdod, bet tai veetā ir atkal ņemts peemērs (tāpat kā ar teem 4 zobeem) — „ja aplaupa uz ceļa sešu feniņu vērtībā“; cita eemesla nevar eeraudzīt — kadēļ taisni 6 feniņi un ne vairak vaj mazak, un kadēļ ne vispār nauda vaj manta. Par sētas salaušanu (39) jamaksā veenmēr 9 markas, kaut gan sētas vērtiba var būt dažada un salaušanas apstākļi dažadi, tīrumā vaj dārzā radusees skāde arī dažada. Mēs redzam, ka sodi teek nolikti abzoluti noteiktā zumā (abzoluti noteiktā sankcija); teesnešam pee soda uzlikšanas jaizpilda tīri mehaniska loma, tas nevar spreest pēc ikreizejeem apstākļeem, tas nevar arī ņemt vērā subjektivo vainīgumu, ja tas to arī spētu. Jo tāļak attīstas valsts un teesibu kultura, jo elastīgaks top kriminallikums (un arī citi likumi), jo vairak uzticibas var dāvat teesnešam, tadēļ ka tas pats ir kultura gaitā līdzī attīstijees un pilnīgaks kļuvis. Tagadejos kriminallikumos nekur vairs nav — ar ļoti reteem izņēmumeem — tādu abzoluti noteiktu sodu, bet viscaur valda t. s. relatīvi-noteiktā sankcija, ar robežām no augšas un apakšas, vaj arī no apakšas veen (vismazakais soda mērs) un no augšas veen (augstakais likumā noteiktā soda mērs);

Persona,
manta,
privat-
īpašums.

šinīs robežās tad var brīvi rīkotees teesnesis, pēc leetas apstākļiem un pēc savas sirdsapziņas.

**Veco
teesisko
normu
nepilnība.**

Nav nemaz īpaši jāpērk, cik nepilnīgas ir šie apskatāmās veco Vidz. kriminallikumu normas, cik maz dzīves gadījumu tās paredz, noedamas sīkumos un daudz ko aizmirzdamas pavisam, Būtu, protams, vēsturiski aplam par to „noteesat“ ta laika teesības. Tās ir sava laika bērni, atspoguļo sava laika teesību kulturu ar tās nepilnīgo attīstību un savādībām. Tās eet pa to pašu ceļu, pa kuŗu ir gājušas kriminalteesības pee visām tautām. Tikpat nepilnīgas bij romeēšu vecās 12. tabelis ar saveem sarausti- teem, kazuistiskeem noteikumeem (no visadu teesību lauka). Romas vēlakee juristi no tām caur iztulkošanu, smalku juridisku domašanu un jaunradišanu izveidoja veselu mežu visadu normu un juridisku institutu. Baltijas teesību pasaulē tādu juridisku meistaru nebij.*)

K. Ducmanis.

98. Kreevu eespaids uz senlatveešiem.

**Vāceem
atnākot,
Vidzemē
kreeveem
bij divas
pilis.**

Ķijevas kreevu ķņazi bija peeņēmuši krsitību 10. gadusim- teņa beigās. Cik tāļu valsts un vara sneedzās, tik tāļu viņi eeveda kristigo ticību, un kurp viņu valdība izplatījās, turp viņi ari nonesa Kristus mācību. Kad kreevi nonākuši un nometušeēs Baltijā, mums gan skaidri nav zinams; bet jadomā, ka jau labi agri kreevi pārvaldījuši Daugavas peekrasti, kur, vāceem atnākot, stāveja divas kreevu pilis, Koknese un Ģercika, kas peedereja pee Polockas ķņazu valsts. Ka tanīs pilīs mituši kristitee, bi- jušas baznīcas, redzam no Indriķa kronikas (XIII, 4): „Vācu kaķā spēks palika tur (Ģercikā) visu deenu un savāca daudz laupi- juma un sanesa no visām pilsētas malām drānas, sudrabu un purpuru, daudz zvanu un svētbilžu un saveda daudz lopu.“

**Kristīga
ticība
Zeemeļ-
Latvijā
pirms vācu
atnākša-
nas.**

Domajams, ka neveen kreevi būs godājuši šīs svētbildes, bet ari apkārtejee latveeši. Seemeļlatveeši atkal stāveja zem Pleskavas kreevu ķņazeem, un ari tur jau bija izplatijusees kristīga ticība. Jumaras latveeši bija ļoti preecīgi, kad 1208. g. preesteris Alo- brands pee viņeem atnāca, jo viņus beeži aplaupīja leiši un notāj apspeeda libeeši un tai cerībā, ka vāci viņus atveeglinās un aiz- sargās, viņi preecīgi saņēma Deeva vārdu. Tomēr pirms viņi meta meslus jeb burtu kokus, lai izzinātu savu deevu prātu, vaj peeņemt viņeem Pleskavas kreevu, kas greeķu ticības, vaj latiņu un vācu mācību. Jo kreevi bija savu laiku nākuši un kristījuši Tolovas latveešus, kas viņeem notāj bijuši meslu deveji (Ķron XI, 7).

**Tolovas
latveeši
maksā
meslus
kreeveem.**

Tā no paša Indriķa kronikas redzam, ka latveeši, vismazak viņu leelakā daļa, kas dzivoja uz reetumeem līdz Valmeerai, ne- bija vairs pagani, bet jau kreevu kristīti. Par jumareešiem un vidumeešiem gan kronists izsakas, ka viņi bijuši vēl pagani; bet

*) Cand. jur. K. Ducmanis. Iz Baltijas provinču teesībām 1913. g.

jau no paša vispārigā stāsta par viņiem un no citu latveešu kristības it kā noģeedams, ka ja ne vēl visi, tad tomēr kāda daļa no viņiem būtu bijuši kristīti, kadēļ viņi arī tik veegli peeslējās vāceem un viņu misionareem. Ka viņi metuši burtu kokus, lai izzinātu savu deevu prātu, nav vēl pilnīga zīme un leeciba, ka viņi joprojam būtu bijuši pagani. Jebšu kristīti, viņi vareja joprojam peepaturet daudz no saveem tēvu eeradumeem. Leekas, ka kronists arī tadēļ neeskatījis latveešus par pilnigeem kristīteem, ka kreevu kņazi ne tā kristot paganus, kā to paraduši vāci (XVI, 2): „Ir kreevu kņazu eeradums, ka viņi tautai, ko uzvarejuši, neuzmācot kristīgo ticību, bet uzkrājot viņai tik maksat meslus un naudu (et enim consuetudo regum ruthenorum, quamcunque gentem expugnaverint, non fidei Christianae subicere, sed ad solvendum sibi tributum et pecuniam subjugare)“. Kronists te grib teikt, ka kreevi gan uzkrāvuši uzvaretām tautām nastas un dažādas nodokļus, bet peņņemt kristīgo ticību nav viņus speeduši un atstājuši viņus viņu senajā paganībā.

Ko te kronists stāsta, nav nu gan teesa: kreevu kņazi, cik no vēstures redzams, itin uzcītīgi, cik tāļu viņu spēks tik sneedzās, izplatīja kristību, bet vairak lūkoja to panākt meera līdzekļem, bez kaļa, bez zobina, bez uguns. Un arī latveešos viņi bija izplatījuši kristību, un pat tad nerima viņu veicināt, kad jau vāci bija nometušeem un sekmīgi eerikojušeem Baltijā. Pāvests Honorījs III. raksta Livonijas soģeem 1222. g.: viņam esot bīskaps darijis zināmu, ka nākot un nometotees Livonijā kreevi, kas greeķu ticības, nolādot latīņu kristību par nešķīstu, neeeturot gaveni un noliktos svētkus un šķīrot jaunkristīto starpā slēgtās laulības. Šis pavesta raksts gaiši leecina, ka kreevu misionari, arī kad vāci jau pilnīgi bija eeveesūšeem Baltijā, tomēr nerimās turpināt savu misioni, ka kreevi neveen savākuši meslus, bet arī kristījuši latveešus.

Bez šīm vēsturiskām leecībām mums ir vēl daudz un jo svarīgu leecību par to, ka latveeši, vismaz leelakā daļa no teem, vāceem atnākot, jau bijusi kristīti. Šis leecibas uzglabājušās mūsu valodā. Daudz no vārdeem, kas atteecas uz baznīcu un garīgām leetām un būšanām, aizņēmti no kreevu valodas, p. p. baznīca, kristīt, krusttēvs, tulkot kūma, zvanīt, grēks, gavet, ne-deļa, pagrabs.

Baznīca. Šis vārds nav latvisks, bet ņemts no kādas slavu valodas — божница (богъ — deevs). Te nu jāvācā, kad latveeši vareja eepazītees ar šo vārdu? Ja viņi, vāceem atnākot, vēl būtu bijuši pagani, tad, protams, Deeva namu viņi dēvetu ne kreeviski, bet būtu ņēmuši vārdu vaj nu no vācu, vaj no latīņu valodas. Bet tā kā vārds baznīca ņemts no kreevu valodas, tad tas vareja notikt tik pirms vāci bija atnākuši un „baznīca“ latveešeem tad jau vajadzeja būt kristīteem un pazīt kristīgos Deeva namus, baznīcas. Ja nu gribētu teikt, ka ar šo vārdu latveeši eepazinūšeem un viņu peņņēmuši vēlākos laikos, kad leecineeks.

Kreevu kulturas izplatīšanas pāņņēmeni.

Kreevi turpina savu misioni arī pēc vācu apmešanās.

Vārds „baznīca“ kā vēstures leecineeks.

katoļi valdija Vidzemē, tad tomēr nevaretam saprast, kā poļu nosaukums būtu varejis izspeest agrakajo latiņu vaj vācu vārdu, bez ka tak kristiba un 300 gadu kristigais laikmets nemaz nav domajams. Pee tam poļi valdija Vidzemē tik 60 gadu, Kurzemē viņi nemaz nav valdijuši. Neatleekas nekas cits, kā atzīt, ka bazniņa ir kreevisks vārds un latveešu valodā visadi eevesees, pirms vāci nākuši.

„Vārds „Kristit“. Kristit. Tāpat ari šis vārds ir kreevisks un cēlees no крѣстити (kristit) un apzīmē: kādu pataisit par kristitu, apzimejot to ar krusta zīmi (крестъ), kā to kreevu preesteri vēl tagad dara, peeveenojot ūdeņa kristibai eļļas svaidišanas sakramentu. Latveeši gan ari mēdz teikt vārda kristit veetā krustit: bet ari pēdejais cēlees no latveešu vārda krusts un apzīmē mest krustu. Tāpat ari vārdi krusttēvs, krustmāte, krustdēls, krustmeita ir tulkojumi no kreevu valodas: крестный отецъ, крестная мать, крестный сынъ, крестная дочь.

„Zvanit“. Zvanit — kreevu звонить, vārds, kas atvasinats no звать (saukt).

Kūma. Vāci kūmu sauc par „Gevatter“ un par „Pate“. Pēdejais vārds ņemts no latiņu valodas com pater, atmetot pirmo zilbi com, un Gevatter ir ta paša com pater tulkojums. Latveeši savu pāde, pādite peeņēmuši no vāceem, un vārdu kūma atkal no kreeveem (кумъ). Ari šis kreevu кумъ ir latiņu un pāsinajums no vārda com pater; bet tomēr nevaram teikt, ka latveeši, peeņemot latiņu com pater un com mater, būtu tos isti uz mata tāpat sāsinājuši, kā kreevi.

„Kūma“. Pateesibai nāksim tuvākī, teikdami, ka kūma nākusī mums no kreevu valodas un, protams, atkal, pirms vāci bija eeradušees.

„Grēks“. Grēks, leekas, gan ari cēlees no kreevu грѣхъ, un latveeši būs mācijušees pazīt un izšķirt grēku līdz ar kristigo ticību no kreeveem. Tas pats jasaka par vārdeem gavēt — говѣтъ, tulks — тлѣкъ un svece — свѣча.

„Nedeļa“. Nedeļa — недѣля. Šis vārds isten nozīmē svētdeenu, bezdarba deenu (не дѣлать) un viņam ari kreevu valodā vēl uzglabajusees tāda nozīme, р. р. Омина недѣля (Toma nedeļa), понедѣльникъ (deena pēc svētdeenas, t. i. pirmdeena). Bet pee tam недѣля nozīmē laikmetu no svētdeenas līdz svētdeenai, un šai pēdejā nozīmē mēs latveeši esam dabujuši šo vārdu no kreeveem, protams tak reizā ar kristigo ticību. Tāpat nedeļas deenas kreevi skaita, kā mēs: вторникъ — otrdeena un t. pr. Ja vāci būtu pirmee kristīgās ticības neseji bijuši latveešeeem, tad viņi ari būtu devuši savus vaj teem līdzigus nedeļas deenas nosaukumus.

„Pagrabs“. Pagrabs. Šim vārdam ir gan latviska sakne — grābt, ko ari atrodam vācu valodā graben; bet tomēr viņš ir svešneeks un ņemts no kreevu погребъ (sakne грѣб, грести). Vārdam погребъ ir divas nozīmes, vecākā: bedre, kur uzglabā zeemai saknes un vasarai ledu. Un ari latveešeeem ir pagrabs abās šais nozīmēs, kas skaidri rāda uz tam, ka mēs viņu dabu-

juši no kreeveem. Ja latveeši pirms būtu eepazinūšees ar vācu „Keller“ (cellarium), tad viņi gan arī būtu peenēmuši šo vakareiropeešu nosaukumu.

Šee vārdi ir pateesi un nešaubīgi leecineeki: ka pirmee kristīgās ticības neseji un misionari latveešos bijuši kreevi; ka viņi kristījuši latveešus, kūmām (krusttēvam, krustmātei) kā kristības leecineekeem klāt esot; būvejuši baznīcas, kur jaun-kristiteem peelūgt veenigo Deevu, kur Deeva vārdu mācītajs (законоучитель) sludināja Kristus mācību, uz kureeni pēc sešu deenu nedēļas darbeem, zvanoņ, sauca kristitos; gavejot kristitee sataisijās uz Deeva galdu, lai šķīstitos no grēkeem, pee kam dedza vasku sveces, un mirušu kristito vairs nededzināja sārta, bet beda pagrabos.

Par kreevu laicigo rīcību un valdību, leekas, atlicees daudz mazak leecību latveešu valodā, jebšu te grūtaki spreest nekā garīgās leetās. Leeta ta, ka latveešu valoda jau par sevi stāv tik tuvu kreevu, ka grūti nākas teikt, vaj vārds latveešu vaj kreevu celma, vaj kopīgs abām valodām. Tomēr ir dazi, kas īsti kreevineeki: bajars, pagasts, meests, muiža, kažoks, sedli, pātaga un un vēl daži citi. Bajars, kreevu бояринъ, apzīmē tautas dzeesmas muižneeku, leelkungu. Bet šis vārds vareja arī vēlākos laikos, kad bija leelee kreevu kaņi, eeveestees latveešu valodā. Tāpat meests (мѣсто), kažoks (кожухъ), sedli jeb segli (сѣдло) pātaga (багогъ). . . Cita leeta ar vārdu:

Pagasts (погостъ), kas visadi jau agrak nekā vāci eēnācis Baltijā. Kreevu князи, apmekledami savas tālās zemes, nezdami teesu un sodu un savākdami par to meslus, eerikoja zinamas pometnes, kuņas sauca погосты. Nestors stāsta, ka князеene Olga cēlusi pagastus un uzlikusi meslus (Ольга ставила погосты и дани). Laikam arī latveešos kreevu князем būs bijuši tādi погосты, kurp viņi zinamā laikā nonākuši, teesaja, sodīja un saņēma par to meslus. Par tādu княza Valdemara (Володимѣръ) pagastu eeskatama tagadejā Valmeeras pilsēta (Володимѣрецъ), kuņa no šī Valdemara, anteneešu un vidameešu soņa, leekas dabujusi savu vārdu. Vārds погостъ cēlees no vārda гость, kas īsteni apzīmē eēnaidneeku, un tad vēlāk veesi un tirgotāju: kad senajos barbariskos laikos kur parādījās svešneeks, tad viņš, ja vareja, laupīja, ja nevareja, tirgojās. — Pee mums tagad vārdam pagasts divejada nozīme: 1) vecakā un šaurākā — baznīcas draudze, sadalīta pagastos, kuņas preekšneeks pagasta pērminderis un 2) jaunākā un plašākā — pagasts apzīmē to pašu, ko valsts; valsts jeb pagasta vecakais, valsts jeb pagasta māja, pagastteesa: pagastskola var būt baznīcas pagasta skola, vaj arī valsts skola.

Tagadejā vārda погостъ nozīme kreevu valodā izmainijusees tādā ziņā, ka zem viņa saprot pavisam ko citu nekā Nestora laikā. Погостъ apzīmē baznīcu un kas pee baznīcas peederīgs, kā mācītāja un citu baznīcas kalpu mājas; arī kapsētu, ja viņa klāt basnīcai, apzīmē visu to, kas atrodas eekšpus baznīcas

Kreevu
laicīgās
kulturas
leecineeki
mūsu
valodā.

„Pagasts“.

Valmeeras
celšanās.

sētas, tā ka arī te mūsu pagasta nozīme daudz maz stāv sakarā ar kreevu погостъ. Oļgas погостъ nekādi nevarēja būt baznīca, jo viņa bija vēl nekristīta, kad ņēmās „ставить погосты и дани“. Tā tad latveeši dabuši no kreeveem tad tik vārdu pagasts, kad pēdejee jau bija kristīti un paši tālak citām tautām nesa Kristus mācību, kad погостъ bija dabujis nozīmi: baznīca un viņas eecirknis.

„Muita“.

Muita apzīmē nodokli, meslu, to pašu ko tulla. No vārdu muita nevar isti zināt, kā un no kureenes viņš īsteni cēlees. Viņu atrodam kā ģermanu, tā slavu valodās: senvācu mûta; vidusvācu mûte; tagadējā bavareešu izloksnē Muat: slavu мыто. Ja latveešiem šis vārds būtu nācis no vāceem, tad mēs teiktu muta vaj mauta, bet ne muita. Muita viņi vareja teikt, peņemot viņu no kreeveem, jo pēdejo мыто ir mūsu мuita (ы — ui); un, protams, šis vārds vareja latveešiem nākt no kreeveem tik tad, kad vāceši vēl nebija Baltijā, kad kņazi pārvaldīja latveešus, no viņiem ņēma мыто jeb muitu.

Velti kronists Indriķis pārmet kreevu kņazeem, ka viņi nevīžojuši kristīt: viņi nēmuši gan muitas, bet arī kristījuši. Un droši varam teikt, ka leelākā daļa latveešu bijusi jau kristīta, kad vāci eeradās. Kristīta bijusi Tolova, pēc Indriķa vārdeem tas ir apgabals uz deenvideem un austrumeem no Valmeeras, un tad tak, zinams, arī viss tas Vidzemes apgabals, kas saetas ar kreevu robežām. Paganī vareja būt, ja daudz tad tik jumareeši un Vidumas latveeši, kas bija uz reetumeem un zeemeļeem no Valmeeras līdz libeešu un igauņu robežām.

J. Krodzneeks.

99. Vecakās Rīgas pilsētas teesības, uzrakstītas bīskapa Alberta I. laikā.*)

Līdz šim eeskatīja, ka Rīgas pilsētas teesības šaurākā nozīmē, t. i. statūtī, kuņi eetveļ pilsētas privatās, kriminalās un procesualās teesības, cēlušees 13. g. s. beigās, peņemot, ka Pufendorfa no Hamburgas statuteem 1270. g. ņemtās un uzrakstītās teesības ir preekš Rīgas visvecakās. Toteesu interesantaks ir 13. g. s. pirmajā ceturksnī uzzīmēto Rīgas pilsētas teesību (tā tad vārdā pilnā nozīmē par vecakām apzīmejamo) atradums, kas dod deezgan svarīgus materialus, lai izkleetu to tumsību, kādā ir tita tiklab eekšējā, kā ārejā pilsētas teesību vēsture. Šis dokuments rakstīts uz apm. 1^{1/2} pēdas platas un 2 pēdas garas pergamenta lapas, brūnas krāsas, un uzglabajees Rīgas rātes arķivā. Uz otras puses vācu burteem ar kādu roku no apm.

Teesību
uzzīmē-
jums
atrats
XIII. g. s.
sākumā.

Doku-
mentu
ārejā
tērpa.

*) Dr. F. G. von Bunge. Archiv I, sēj. 1842. Pasneedzu še L. Napierskija preekšvārdu un arī dokumenta oriģinalu saīsinatā veidā.

17. g. s. stāv rakstīts: Gabals novecām Rīgas teesībām.

Dokuments sarakstīts latīņu valodā. Pašā sākumā reveleesi un vironeeši sūta sveiceenu viseem, kas šo lapu dabū redzet, un paskaidro: „tās pašas pilsētas teesības, kādas Rīgas pilsoņiem, viņi, ar biskapa Alberta atļauju, dabuši Vidzemes atgriešanas sākumā un uzrakstījuši, arī Revelē un apkārtejos apgabalos nolēmusi pee viņām negrozami turetees, un proti tamdēļ, ka viņi vēlotees, lai pee viņeem tāpat, kā tas esot Rīgā, svešneeki (svētcēļneeki, peregrini) turetoss pee tām pašām teesībām, kā pilsoņi, un otradi“. Pēc tam seko pašas pilsētas teesības, veenā laidā rakstītas bez atsevišķu gabalu numerācijas. Veeglaka pārskata dēļ, te sneegtais novilkums eedalīts 48 pantos jeb paragrafos, no kuņeem katrs apskata īpašu preekšmetu. Kas zīmejas uz saturu, tad leekas, ka uzrakstot turejušees pee zinamas zistemas; vismaz panti 1.—14. runā vairak par kriminalteesiskeem nosacijumeem, panti 15.—25. vairak par privatteesiskeem un panti 26.—48. vairak par policejiskeem un procesualeem nosacijumeem. Atsevišķi ņemot, viņi runā:

Doku-
menta
valoda.

Trūkst
eedalījuma
pantos.

- Pants 1. Par pašpalīdzību.
2. Par slepkavību un zādzību.
3. un 4. Par slepkavību, nonāvēšanu un eevainošanu.
5. Par laupitāju, slepkavu un zagļu slēpšanu.
6. Par divkauju.
7. Par sakropļošanu.
8. Par mājas meera traucēšanu.
9. Par goda aizkaršanu meerīgās veetās.
10. Par nepeerādītu apvainojumu zādzībā.
11. Par apvainošanu vārdeem.
12. Par viltotu mēru un svaru.
13. Par peeķerta zagļa bezteesigumu.
14. Par nepareizu mārciņas svaru.
15. Par sūdzības noilgumu vairak kā gadu kustamās leetās.
16. Par rāts kungeem kā leecineekeem parādu prasījumos.
17. Par parādu sūdzību.
18. Par eeķīlašanas teesību peerādījumeem kustamās un nekustamās leetās.
19. Par bezmantineeku mantu.
20. Par zirgu pirkšanu.
21. Par dzimtļaudīm un gūstekņeem.
22. Par noklīdušeem lopeem.
23. Par māju teesībām.
24. Par galvojumu ugunsgrēka zaudejumos.
25. Par atbildību mājas iznomašanā.
26. Par neerašanos pee teesas.
27. Par parādneeka atturešanu, kuņš nodomajis bēgt.
28. Par viltotu naudu.
29. Par bigamiju.
30. Par sūdzešanu pee ķēniņa un svešneeku peeaicinašanu.

- Pants 31. Par plikēšanu pee teesas.
 „ 32. Par apvainošanu vārdeem.
 „ 33. Par nelikumīgu sveša mantas leetošanu.
 „ 34. Par nodošanu kakla teesai.
 „ 35. Par izvarošanu.
 „ 36. Par laulības pārkāpšanu.
 „ 37. Par ārļaulības leetām.
 „ 38. Par svešneekeem.
 „ 39. Par nemeeru celšanu.
 „ 40. Par ūdenskrājumeem preekš ugunsgrēkeem.
 „ 41. Par durvju uzlaušanu un zādzību.
 „ 42. Par malkas-, seena-, augļu- un labības zādzību.
 „ 43. Par guļošeem sargeem.
 „ 44. Par namačeva peenākumeem pret apsardzību.
 „ 45. Par viltotu mēru un svaru.
 „ 46. Par zirgu zādzību.
 „ 47. Par aizdotu leetu atprasišanu.
 „ 48. Par netaisneem spredumeem.

Vecako Rigas pilsētas teesību teksts.

Omnibus Christi fidelibus hanc paginam inspecturis Renalientel. Wironientel. pacem pectoris temporis atque eternitatis. Notum sit presentibus et futuris quod iura civilia que civel Rigenfel obtinuerunt et scripto commendauerunt, concedente domino alberto Rigenli episcopo ab inicio conuersionis liuonice, nos eadem quoque in reualia et circumpositis regionibus firmiter elegimus obseruare. Volumus. enim, vt sicut in Riga unum ius habent peregrini cum urbanis et urbani cum peregrinis sic et nos habeamus.

1. Primum quidem sit vt nemo ipse iudicet. sed si quis nocet aliqui aduersus proximum suum coram iudice satisfactionem exigat secundum ius ordinatum.

7. Siquis manum uel pedem alterius debilitauerit. reddet manum pro manu. pedem pro pede. pro oculo autem soluentur. XX. marcae.

21. Quicumque de paganismo fugerit ad urbem. seu undecunque fugerit. hic liber sit sine contradictione nisi cuius proprius aut captiuus fuerat. et eum sicut iustum est requirat. siquis talem subtraxerit fur civium erit.

34. Quicumque ante iudicem pro debitis legitime datus fuerit proprius nusquam secure ibit nisi ambobus (nisi ombobus) pedibus compeditus. atque si uno pede compeditus est. Alter superueniens cui ipse debitor est eum detinere potest pro suis debitis nec in hoc delinquit.

39. Siquis pro lite prouocanda vexillum erexerit sine conscientia et uoluntate civium conuictus dabit urbi. XXXX. marcas.

48. Demum statuimus quod nullus iudicum captiole aliquem iudicabit. quod tevthonice sonat thouare.

100. No politeisma uz monoteismu.

No sākuma eekarotaji maz interesejās un rūpejās par eedzimto reliģiju un garigo dzīvi. Nokristīt eedzīmtos nozīmeja tikai peespeest tos kamsat mācītajū un bruņeneeku uzturešanai vajadzīgās nodevas un izpildīt zinamus klausus. Bet tee, kuři strādaja līdz šim pee eedzīmtu tautu garīgās dzīves izkopšanas — viņu preesteri un skolotaji — bija apkauti un izskausti. Un tautas reliģijai, ipatnejai, dabiskai, nacionalai reliģijai ar to bija darīts gals, un tas notika ne likumīgā attīstības, reliģiozo ideju un uzskatu progresa ceļā, bet — ja tā var sacīt — drusku nelaikā, ar varas līdzekļiem, tā ka notika nesamēriģi leels un nedabisks lēceens tautas garīgā dzīvē. Latvija (Baltija) tad vēl nebija sagatavota kristīgās ticības peenēmšanai — t. i. nebija tā sakot saimneecisku pamatu šādai reliģiozu uzskatu un kulta maiņai. Un tadēļ šī ticība ar viņas kultu un dogmām palika tautai vēl ilgi sveša. Viņu še nevareja uzņemt pat tādā veidā, kā tas notika pee seno ģermanu un franku kristīšanas. Dažās provincēs, kur jau bija attīstījušees virsaišu abzolutiskee centeeni, kur jau pa daļai bija sabrukuse vecā komunistiskipatriarchalā kārtība — kristīga ticība atrada deezgan auglīgu zemi, kā peem. pee libeešeem. Daži virsaiši, peem. Kaupo, peenēma kristīgo ticību, jo cereja ar viņas palīdzību stiprināt savu varu. Bet pa leelakai daļai šīs ticības mācības nesaskaneja ar zemes toreizejo saimneeciski-politisko stāvokli — un tadēļ arī viņas atdūrās uz tādu sīvu pretošanos un nesaprašānu, uz pilnīgu eedzīmtu veenalīdzību un kristīgo dogmu ignorešanu. Kristīgas ticības peenēmšana tika atzīta kā politiskā zvēresta akts, bet ne kā reliģijas maiņa. Vecais politeisms ar sabeedriskā elementa pārsvaru še vēl palika spēkā arī pēc eekaņošanas. Teesa gan, arī pirmatnejs christianisms, sevišķi pee nule ka „nokristītām“ paganu tautām, nebija stingri monoteistiska reliģija; par tādu viņš kļuva veenīgi, kad sāka attīstītees un peeaugt politiskais abzolutisms un naudas saimneecība — cik tālu tas attecās uz reliģiju kā sabeedriska rakstura procesu. Bet preekš senajeem Baltijas eedzīvotajeem zemes eekaņošanas laikmetā viņš nebija peeeetams un peenēmams arī tādā stadijā.

Eekaņotaju-krustnešu, valdneeku, bīskapu, mūku, bruņeneeku u. t. t. pa daļai peespeestā indifirentā izturešanās pret eedzīmtu garīgo dzīvi, valodu, reliģiju arī še spēleja leelu lomu. Viņi paši tikpat kā nemaz nerūpejās par kristīgās ticības izplatišanu starp eedzīmteem. Viņi neprata eedzīmtu valodas, un arī misionareem tā bija sveša.

Baltija pārdzīvoja šo procesu vēl labu laiku pēc zemes eekaņošanas. Tas notika tad, kad te bija jau nodibinājees un nostiprinājees privatīpašums, un jo asas un atklāti naidīgas un pretejas kļuvušas dažādu eedzīvotaju šķīņu un kārtu atteecības. Tad christianisms sāk še spēlet jo eevērojāmu lomu tautas masu dzīvē, veenīgi tad pamazām attīstas arī kristīģais monoteisms —

**Eekaņotaji
maz
interesejas
par
eedzīmtu
reliģiju.**

**Kristīģas
ticības
peenēmšanai
trūka
vēsturiska
pamata.**

**Kristīģas
ticības
peenēmšana —
politisks
akts.**

Reliģisko eeskatu maiņa. uz privatpašuma pamateem. Tad arī tautas apziņā reliģiozo uzskatu maiņa norisinājās pakāpeniski likumīgi, ne uz reizi, ne pēēpeši. Vecās ticības, vecā politeisma atleekas ir vēl novērojamas tānī kristīgā ticībā, kuļu pamazam sāk atzīt un peēņemt tautas plašākās masas. Uzskati par viņpasaules dzīvi, nāvi vēl ir gandrīz veenadi kā jaunā, tā vecā ticībā. Tikai zinamu pārsvaru jau ņem etiskais elements. Seneē deēvi atdzīvojas kristīgo svētajos zem citeem nosaukumeem. Senās mitoloģijas eespaids vēl viscauri novērojams seno latveešu ticībā arī pēē reformācijas laikmeta.

Eekarotāju kristīšanas paņēmeeni. Tā kā eedzimto kristīšanai bija ļoti šaura politiska akta nozīme, tad tā tika izdarīta apbrīnojami veenkārši. Preekš tam lai varetu tikt kristīts un svēts, nevajadzēja kristīgo baznīcas mācību pazišanu nedz arī eepreekšējas sagatavošanās. Netika arī prasīts pēē eedzimto gribas un atļaujas. Kristītāji — mūki un bruņneeki — beeži veenā personā eeradās paganu ceemos un nokristīja to eedzīvotājus. Ja tee neļāvās — tad ceemi tika nopostīti un nodezīnāti, eedzīvotāji apkauti un aizvesti vangņeēcībā. Pretošanās nebija peelaizama, jo kristītees jau nozīmeja atzīt par sevi baznīcas virsvaldību. Tikai tāda nozīme bija šai ceremonijai. Un tad arī krusta karotāji un misionāri vareja nokristīt veenā deenā vairakus simtus, pat līdz tūkstotam.

Labprātīgas kristīšanas eemesli. Lai paturetu savu agrako stāvokli, tad dažī eedzimto virsaiši, vecakee un preesteri arī likuši kristītees (peem. Kaupo). Bet tikai nedaudzdos gadījumos ar to viņi glābuši savu stāvokli. Indriķa Latveeša, Russova un Vartberģa kronikās teek minēti tikai pārīs gadījumi, kā eedzimtee tikuši eecelti par mācītajem vaj to palīgeem. Ar kādeem līdzekļem krusta karotāji še izplatīja „kristīgo ticību“, to var redzēt no lībeešu aizrādījuma bīskapam Bertoldam, kad tas ar krustnešu-laupitāju baru eelauzās Vidzemē. Lībeeši paziņoja bīskapam, ka ar varas un viltus līdzekļem, ar siteeneem viņš nevar atgreest eedzimtos peē kristīgas ticības*). Ka eedzimtee uz kristīgas ticības peēņemšanu lūkojas kā uz padošanos Romas virsvaldībai, uz šās virsvaldības — atzīšanas aktu, to norāda tānī pašā veetā peēvestā lībeešu atbilde minētam bīskapam. Lībeeši atzīst bīskapa teesības peespeest jau reiz nokristītos palikt uztīcīgeem. Pēē kristīšanas ceremonijas lībeešem vajadzējis uzņemt savos ceemos un pilīs kristīto mācītājus — baznīcas preekštāvjus. To uzturešanai līkšķīles lībeeši devuši 1 mēru labības no katra zemes arkla.**)

Baznīcas un pilīs varas centri. Krusta karotāji cēluši arī pirmās baznīcas un pilīs, kuļas eedzimteem nācees uzturet. Baznīcas un pilīs bija tikpat garīgas, kā laicīgas varas centri — mācītāju, soģu un atsevišķu zemes apgabalu pārvaldneeku mīteklī. Kā dažādas nastas un nodevas, kuļas pirmee zemes eekarotāji uzlika eedzimteem, beeži sneedza pāri par to spēkeem un līdzekļem, to mums peerāda daudzās

*) Sal. L. Indriķa kronika, pants 5.

**) Latv. Indr. kron. p. 7.

kristito eedzimto sūdzības, kuŗas aizsneegušās pat līdz pāvestam, un vēl labaku leecibu par to dod mums beežās eedzimto sacelšanās pret kristigo valdību. Nemitošu klaušu un nodevu peeaugšana un ligumu pārķāpšana no „kungu“, krustkarotaju, bruņneeku, mācītajū puses ir šo sacelšanos galvenakais eemesls. Un ka eedzimtee tik šādā ceļā vareja peespeest gaismas un kulturas nesejus peekāptees un daudz maz eevērot ari eedzimto intereses, to mums leecina paši Baltijas vācu kronisti. Tā Vartbergs min divus līdzigus gadījumus: 1) 1241. g. sāmsaleeši „atkrituši“ no kristīgās baznīcas un peekāvuši savus kungus. Bet ordeņa mestrs tos atkal uzvarejis un lai saistītu tā viņus ceešaki pee baznīcas — tad peešķīris teem dažas teesības un brīvības. 2) Aiz teem pašem eemesleem 1255. g. sāmsaleešeem atkal tikušas peešķirtas dažadas „žēlastības“ dāvanas.

Biskapa Alberta laikā Baltijā norisinājās ari visasakās cīņas dēļ katoļu baznīcas uzvaras. Katoļu mūki un mācītaji, atbalstīdamees uz krustnešu bareem, nokristīja un „atgrieza“ pee katoļu baznīcas leelako daļu veetejo eedzīvotaju. Ka šeem misionareem visvairak rūpeja biskapa laicīgās varas stiprinašana — to mums leecina pašu vācu kronistu nostāsti. Tā pat veens no apdomīgakeem kronisteem, Latveešu Indriķis, saka (sk. viņa „kronikas X. nod. 15 p.) — ka katolu mācītaji tad izpildījuši ari laicīgā valdneeka uzdevumus — turejuši par eedzimteem teesu u. t. t., un ka, protams, eedzimtee bijuši ļoti meerā ar valdišanu.

K. Landers.

D. Vispārejs raksturojums.

XV. Pārmaiņas eedzimto tautu stāvoklī un etnografiskā sastāvā.

101. Sidabreni, pēdejo zemgaleešu pili, nodod ordeņa brāļiem. Tee to nodedzina.

(1290.).

Kad Rakes (Racken) pils bija nodedzinata, vēl kāda pils atradās zemgaleešu zemē, ta, kuŗu sauca par Sidabreni (Sydobre); tanī atradās braši varoņi, un turp bij jajāj vaj jaeet pa dažu labu leelu mežu. Tee šķīstai Kristus ticibai bija nodarijuši daudz ļauna, Deeva bruņeneekeem par žēlumu. Tamlabad tee gāja pilij virsū, lai agri, lai vēlu, un nekādas pūles teem nebij par grūtu. Ūdeņi uzplūzdami teem nekad nebij par leeleem, lai bij silts, lai auksts, kad brāļi gribeja eet gaitās, tee no saveem preekšneekeem neveenu netaupija, un nedz ari drīksteja kāds no teem atrautes no sava peenākuma, lai bij ķīlu zemes turetajs (Lehenmann), lai kalps. Tee visi gāja, un tas bij viņu peenākums. Ari Rigas biskaps nepalika atpakaļ, ne reti likdams saveem ļaudim izeet gaitās. Tāpat kurši atnāca ar savu pulku, kad teem lika, ja prasija no teem tikai to, kas viņu peenākums. Tā saposās dažs labs kaŗaspēks un gāja uz Sidabreni, gan jāšus, gan kājām, un nodarija teem leelisku postu. Viņu pils sētu redzeja beežak degam, nekā teem vareja būt pa prātam, un kas neglābās pili, to sagūstīja vaj nokava.

Tad zemgaleešus tur dzirdeja žēlojamees un dzeedam to pašu gaudu dzeesmu, ko dzeedaja Dobelē un Raktē. Viņu prāts bija noskumis, ka teem tik beeži paņēma viņu mantību, dažu labu ari mocīja bads, un tā tee savā prātā palika šaubīgi.

Tad kāda daļa no teem eeņēmās prātā kādu padomu un ar pateesi to izdarija. Tee aba darija, kas veen teem vēl bij darams; tee paņēma savus peederigos un lika teem saeet pili, tā atstādami pils sētu (Hachelverc). Bet savu eedzivi un visu mantību tee gana noglabāja un ari eevāca pili, neveenam nemanot. Tad paši tee turp nogāja pakaļ. Tik līdz tas bij noticis, tee skaļi gaiši sāka saukat un runaja uz teem citeem: kas pee brāļiem gribot turetees, lai visā meerā pee viņeem ejot eekšā, un drīz tee zinaja, kas pee teem gribeja ee-eet.

Kas palika pils sētā, tomēr pavadija savu laiku ar grūtībām kaudamees. Bet tee vairs nebij tur ilgam, teem bij jaizeet uz citureeni. Bads tos mocit mocija, un visi baidījās ari no nāves, ka brāļi atnākdami tos neapkauj. Tad no Sidabrenes teem prāts nestin nesās projam. Tomēr tas teem bij par leelu zēlumu, ka ta teem bij japamet un jaet projam, lai braukšus, lai kājām. Tee aizgāja uz leišēem. Bet tas teem bij visai par ļaunu, ka tee izraudzījās kādu svešu zemi, tee zaudeja tā savu mantojuma teesu, (t. i. savu mantotu tēvu tēvu zemi).

Bet tee kas bij tādā prātā, kā jau lasiju, visi bij droši varoņi un patureja Sidabreni savā rokā, kuŗu jau mineju. Viņu vēstneši tad steigšus steidzās uz Jelgavu (Mitove) cauri mežam un pa dažu labu zāles klajumu. Tee pilskungam paziņoja savu nodomu un tāpat visu, kas noticis Sidabrenē. Visu tam izstāstījuši, tee prasija no viņa paligu un ari lai pats turpu nonākot un ar teem darot, kā veen gribedams. Pilskungs, par to preecadamees, darija viņeem pa prātam un bij tūdaļ tais domās, ka uz labu laimi teem brāļi sūtami līdz. Bet no zengaleešēem viņš kādu daļu tam bridim patureja ķilām. Tad brāļus sūtija turp. Zemes parašas gana pazidami, tee paņēma līdz savus stopus.

Tad līdz ko tas bij noticis, pilskungs ari ilgi nekavejās un steigšus gādāja ar brāļu prātu un ziņu, ka to dabuja zināt tas, kas bij palicis mestra veetā. Mesters Kune aba zemes labad bij aizgājis citur kur, un brāļeem uz to gaidot, viņš bij kādu gudru viru pametis savā veetā. Tam tad nu atnāca vēsts, kas Sidabrenē tale ka noticis, un tam visu paziņoja, ka tee grib dot galveneekus un dzīvot kristīgu dzīvošanu. Mestra vārdu nezdams, viņš tomēr ar gudru ziņu neko nepameta nedarītu, ka lai labās vēstis iznāktu par preeku. Sapulcejis gudros brāļus, kas pee viņa bij tai brīdī, viņš teem cēla to leetu preekšā un lūdza tos, dot savu padomu, kā lai visu izdarit ordenim par labu. Tad visi sanāca tai prātā, ka zengaleeši peeņemami; bet tee lika pasteigtees un lai Sidabreni drizumā nodedzina līdz pašeem pamateem.

Kad bij apspredušees, tūdaļ steigšus lika brāļeem jāt uz Jelgavu. Tee steidzās bez kavešanās un maz ko atpūdzamees, līdz kamēr nokļuva, kurp sūtīti. Pilskungam tee paziņoja, ka tam jaet viņeem līdz, tomēr lai gana peesargotees. To vēsti dzirdedams, viņš saveem brāļeem žigli lika sapostees, kā gana peederas, un jāja uz Zemgali.

Tad dažu labu brašu varoņi tas noveda mežā pee Sidabrenes. Tur kaŗaspēks apmetās lēģeri, un viņš brāļus lūdza pagaidīt, jo pats gribot redzet visu pateesibu un izzināt, kas noticis. Tad viņš ar kādu brāli jāja uz pili tai nodomā, izlūkot, kā viss pateesigi; ari kāda daļa no kalpeem tam jāja līdz. Bet to ātrak nepamanija, līdz kamēr tas jau bij nokļuvis pee vārteem. Tad tee viņu saņēma jo laipni, preecadamees par viņa atnākšanu, un viņš ar teem sarunājās par meera derību. Viss notika pēc viņa prāta, un tee tā izlīdzinājās savā starpā, ka zengaleeši par to preecajās.

Tad atsūtija brāļiem pakal, un kaŗaspēks tūdaļ labprātīgi atnāca. Pils teem bij jaatstāj, viseem lika izeet no tureenes, lopus arī visus izdzina ārā, un no viņu mantibas tur neka nepalika eekšā. Bet brāļiem nekādas pūles nebij par grūtu, līdz kamēr pili gluži nodedzināja. Tad tee atkāpās no valnes, Deevu teikdami un preecadamees. Saņēmuši ļaudis un mantibas, tee visus gana sargatus drīzumā sveikus veselus noveda uz Jelgavu.

Rīmju kronika.

102. 100.000 zengaleešu aizeešana uz Leetavu.

Rīmju kronists nestāsta, cik zengaleešu 1290. gadā pēc ordeņa breesmu darbeem aizgājuši no Tērvetes, Dobeles, Žagares, un Jānišķes uz Leišeem. Bet tikpat no daudzām bagatām pilsētām, kā arī no leelajeem kaŗapulkeem, kuŗus zengaleeši uzstādīja, ir skaidri redzams un saprotams, ka Zengale bija beeži apdzīvota kulturas zeme. Bet arī par aizgājejiem mēs teekam pee noteikta skaitļa. Nākošajos gados pēc zengaleešu aizeešanas, t. i. pēc 1290. gada, izcēlās strīdi un kaŗi starp mežonigo teitoņu ordeni un Rīgas arķibīskapu, kuŗa pusē turejās arī Rīgas pilsēta. Ordenis visadi apspeeda katoļu baznicu, nicināja un apsmēja savu kungu Rīgas arķibīskapu un pat pašu pāvestu, kuŗa rīkojumu vairs neklausīja. Ar vācu ordeni katoļu baznīca bija seveeguvusi visniknako eenaidneeku, kuŗš pēc 200 gadeem katoļu baznīcu Latvijā un Prūsijā galīgi izpostīja. Baznīca arveenu stāveja Latvešu tautas pusē un veenumēr protestēja pret ordeņa breesmu darbeem. Veenu laiku Rīgas arķibīskaps pat noslēdza sabeedribu ar leišeem, kuŗus tureja par cilvecigakeem, nekā ordeņa breesmoņus, lai gan leiši tolaik vēl bija pagani. Par ordeni arķibīskaps rakstīja daudz sūdzību pāvestam un veenā šādā sūdzībā teikts, ka ordenis arsaveem breesmu darbeem aizdzinis uz Leetavu vairak nekā 100.000 zengaleešu.

Tagad, mūsu jaunakajos laikos, šai Tērvetes, Dobeles, Žagares un Jānišķes apgabalā, no kuŗa toreiz zengaleeši aizgāja, ir nepilni 75.000 eedzīvotāju. Ja nu peeskaita kaujās kritušos zengaleešus un tos, kuŗi vēl palika Zengalē, skaidri redzams, ka XIII gadusimtenī Zengale bija divreiz beežaki apdzīvota, nekā tagad.

Ar 100.000 kaŗeiviskeem zengaleešeem palika bagata Leetava, sevišķi Žemaitē (tagadejā Kauņas guberņa).

Tālu visapkārt ordeņa Svētkalna pilij Zengalē viss bija, kā jau teikts, izpostīts un pārvērsts par tukšnesi. Nebija vairs ordenim ne ko kaut, ne postīt, ne arī no ka eevākt nodevas, pēc kuŗām tas tik ļoti dzinās. Tapēc arī Svētkalna pils pastāvešanai nebija vairs nozīmes un, kā kronists raksta, „mestrs ar brāļiem nolēma, ka Svētkalna pils (pee Tērvetes) noplēšama“.

Tas gan laikam notikās drīz pēc 1290. gada, kad turenes zemgaleeši aizgāja uz Leetavu.

„Zemgaleešu 100 gadu cīņas*.

103. Zemgaļu un kuršu aizstāvēšanās cīņa.

Neveena tauta nava mazakeem līdzekļiem un leelaku dūšību savu brīvību aizstāvejusi. Pēc leelmestra Kniprodes 1351. gadā sastādītā rēķina 84 gadu laikā cīņos pret latveešiem krituši 2 biskapi, 6 ordeņa mestri, 28 firsti un grafi, 49 augsti muižneeki, 11,100 bruņinieku un muižneeku, 4,000 pilsoņu, 8,000 (?) dzimstļaužu, kopā 117,000 kristīto. Zemes eemītneeku skaits bija stipri mazinājies, jo daudzi krita kaŗā, daudzi aizbēga pē radneecigajiem leišeem, kuŗi vēlāk ordenim atreebās par saveem brāļiem. Kuršu pēcnāceji tā panika zem vāceešu smagā jūga, ka ne druskas nepalika no tā gara, kas reiz eejūsmināja viņu senčus. Varonīgie pagani bija pārvērsti par kristīteem vergeem.

Mirbachs.

104. Eedzimto tautu asimilacija.

1280. gadā 6000 vīru leels ordeņa kaŗa spēks zem ordeņa mestra Konrada fon Hercogsteina vadības devās uz Zemgali. Uzvara palika ordeņa pusē. Zemgaļu pilis tika eņemtas un nodedzinatas, zemgaļi atbruņoti un pilnīgi pārvareti. Zemgales patstāvībai nu bija darīts gals. Ari leiši tika pārvareti 1283. gadā un tā nu galīgi nodibinājās vācu virsvaldība par leišu un latveešu tautām un pār visu Baltiju.

Pēc šī kaŗa Baltijā sākās interesants vēsturisks process — eedzimto tautu asimilacija. Virsvaldība par visām eekaŗotām tautām nāca veenas stipras organizācijas rokās — un tā kā saimneeciske apstākļi jau eepreekš pē šīm tautām bija veenadi, tad, pateicotees politiskās virsvaldības centralizacijai, šo tautu asimilacija kļuva neizbēgama. Eedzimtee nepārvācojās, jo, ar vācu tautas plašākām masām viņeem nebija nekādu sakaru; tee vāceeši, kuŗi bija eeradušeas Baltijā, pēdereja pē šķirām, kuŗu saimneeciskās intereses bija taisni pretejas eedzimto tautu interesēm, jeb gluži svešas un neatkarīgas no viņām (pilsētu). Tadē eedzimtee asimilejās nevis ar vāceešiem, bet ar spēcīgākām un skaita ziņā leelakām veetejām (eedzimto) tautām. Leišu-latveešu tautas sakusa veenā leelakā latveešu tautā un igauņusomu-igauņu tautā. Kā izņēmums minami lībeeši, no kuŗeem veena daļa vēlaku asimilejās ar latveešiem, bet pārejee vēl ilgi patureja savu nacionālo īpatnību — savu valodu un dažas eerašas*).

K. Landers.

*) Latvijas vēsture, I. d. 67, 68 lapp.

105. Kā izskatījās pa Zemgali, kad ta pēdīgi pārvareta nāca vāciešu rokās.

Sidabreni (Sydobre) nodedzinot, zeme gana bij izpostīta, un neveens nekad nav dzirdejis stāstam, kā jeb kad agrāk tā noticis. Gribētū tomēr man mazuleet paļaut, tad sacīšu visu patesību, kādā laikā tas notika, ka redzeja to zemi izpostam, aba tad, kad uz Deevu paļaudamees Zemgalē cēla kādu pili, kuŗu dēveja par Kalnamuižas pili. Divpadsmit deenu pēc tam, kad ta bij uzcelta, terveteēši sanāca veenos prātos, ka viņu pils nodedzinama pašu leelā posta labad. Bet tee gana to pēc vareja nožēlot. Tad ceturtā gadā pēc tam, kad teem notika šī pirmā nelaime, tee nodedzināja tās pils, kas jums te eepreekš minetas; minešu tomēr tās vēl reiz, lai tās pazīstat; tās aba Rakte (Racken), Dobele (Doblen) un Sidabrene (Sydobren), kuŗas visas trīs jau mineju. Tās nevareja atturetees pretim, un tās nodedzināja pēc Deeva peedzimšanas tūkstots divi simts un deviņdesmitā gadā, tas teesa. Toreiz ar gūdrū ziņu valdīja kāds mesters, kas gana bij pazīstams, brālis Kune vardā, dzimis Hacigenšteinē. Tas brāļu pulkā bij veens no skaistakeem, kāds veen acim eeraugams. Tā tad nu jums esmu to laiku pateicis un ari kam valdot tas notika, ka Zemgali redzeja izpostam. Kas tomēr vairak ko peedzīvojis, lai raksta tālaku.

Rīmju kronika.

106. Dzimts satversmes sabrukšana.

Atlikusi mūsu darba beidzamā un grūtākā daļa*): formulēt noteiktos jēdzeenos, kādā sabeedriskā satversmē dzīvoja latveeši 13. g. s. un vēl vēlāk, kamēr Baltijā galīgi nenodibinājās un neizveidojās jaunā valsts eekārta — ordeņa, biskapa un pilsētu konfederacija un lēņu zistema. Kas bija senlatveešu sadzīves valdošā forma — ģimene, saime, dzimts vaj cilts? Izmest no šīs četrpantu formulas pirmo locekli — ģimeni — varam ar vistīrāko sirdsapziņu. Tik sīka un nevarīga zociala šūniņa var pastāvet tikai jaunlaiku valsts aizvējā, ne ari viņa var eksistēt pee tādas sadzīves eekārtas, kur zeme un zemkopība ir naturalās ražošanas pamats.

Izšķirtees par cilts izslēgšanu no augšējā saraksta ari nav grūti. Lai gan ciltis pastāveja, tad tomēr viņu saimneeciskā un politiskā loma nebija leela un galvenais viņām trūka valsts stabilitates. No viseem valsts jēdzeena elementeem, 13. g. s. ciltis kā neatņemamu sastāvdaļu redzam tikai teritoriju — cilts zemi. Turpretim cilts virsneeka jeb kunga vara, kuŗa bija reizē ari valsts vara, bij ļoti vāja un parādījās tikai no gadījuma uz gadījumu. Cilts bija ļoti irda un amorfa zociala masa, kuŗu tikai āreji veidotaju spēki, sevišķi kaŗi, uz laiku saorganizeja

*) Gabaliņš no A. Švabes leelā darba: „Latvju kulturas vēsture“. 1921.

par politisku ķermeni ar veenām domām un veenotu gribu. Bet kad breemas vairs nedraudeja un ārejā militārā galvanizacija izbeidzās, zemes sargi atgriezās peē savām saimēm un dzimtim, tad tikai pilis vēl uzglabājās šī organisma pamirušee pulsa siteeni — kungi un viņu draudzes. Ari cilts kulurelās saites bij vājas, jo kulturdzīvi neveidoja daži pilsētu centri vaj kungu galmi ar saveem dzeesmineekem un preestereem, bet to darinaja tēva dēlu un bajaran sētās nodarbinatee bāliņi un māsiņas. Tamdēļ latveešiem nav savas varoņdzejas, nav epa, bet veenigi darba un sadzīves četrindū pantliņi. Pat valoda nevarēja dot šīs garīgās saites, jo veenas valodas robežās nodalijās vairakas ciltis. Tamdēļ ari vāceem tik veegli izdevās veenu cilti un novadu pēc otra dabūt zem Jumpravas Marijas karoga.

Ka Senlatvijā un ordeņa laikos leelu lomu spēleja saimes, un ka viņu pastāvešanai bij dziļš ekonomisks pamats, tas vairs nebūs jauzsvēj pēc visa ta, kas teikts jau agrak. Atleek dzimts. Un te nu sākas mūsu grūtības. Ka senlatveeši pazinuši dzimtis, ari nevar būt šaubu. Viss jautajums grozas ap to, vaj dzimtim kā saimju apveenibām bij ari sava teesiski izveidota satversme, kuļa uzlika citus peenākumus un deva citas teesības bāliņiem un māsiņām, nekā tās, kuļas jau tēva dēli un mātes meitas baudija saimē. Tā kā te eet runa par tiri teesisku institutu, tad saprotams, ka šo jautajumu galīgā un kategoriskā veidā var atrisināt tikai uz eeradumu teesību kriļjumu pamata, kāda mums nav. Še no noteicoša svāra būtu zināt vismaz divu teesību un peenākumu sferas: mantošanas kārtību un asins atreebību. Bet mums viņu nav. Atleek veenigais ceļš: no beidzamos gađu simteņos uzglabatām eeradumu teesību drumsliām un fragmenteem mēģinat atveidot visu zistemu. Saprotams, ka šādā ceļā mēs ari varam eegūt tikai fragmentaru ainu, tikai māksliģi satvertu ģindeni, ne dzīvu sadzīves meesu. Bet cita ceļa pagaidam nav.

Šo dzimts satversmes atleeku nav daudz, un viņas ir sekošās. — Bāliņi pēc savām teesībām un peenākumeem dalas isteneekos un nozareešos. Dzimts pastāvešanas pamats ir veens vaj vairaki ceemi ar viņu satversmi, agrarū un teesisko. Kaļa laikā ceemiņi dodas uz pili zem savas dzimts emblemas — bāliņu karoga. Kritušo bāliņu nāvi atreebj ar visa kolektīva bruņotu spēku un vaidineekus jeb nozeedzneekus izraida no sava vidus. Politiski visi bāliņi ir veenlidzīgi, bet vadoniba peekrīt vecakeem gados vaj padomā. Visi peeder peē veenas kārtas — peē ļaudim. Aiz bāliņu novada, vaj aiz kāda leelaka meža gabala atrodas pārnovads — „tautas“, t. i. sveša dzimts. Seevas teek ņemtas ne no savām māsiņām, bet no pārnovadu tautu meitām. To sauc par ekzogamiju. Katrs, kas atrodas ārpus dzimts un neatrodas kunga deenastā, stāv ārpus likuma un aizsardzības. Kā svešu un naidīģu vāģu viņu katrs var nosist vaj izmantot.

Bet pat šis dzimts satversmes ģindenis ordeņa laikos jau sāka sairt un sabirt pa atsevišķeem skreemeļeem. Peē kam šis

process dažādās Latvijas daļās norisinājās ar dažādu ātrumu, atkarībā no zemes kungu (ordenis, biskaps, pilsētas) dažādās ekonomiskās politikas un pašu eedzīvotāju neveenadā nacionalā un rasialā sastāva. Tomēr par pašu svarigako dzimts satversmes likvidetaju jauzskata pilsētu izcelšanās un uzplaukšana no veenas puses un ceemu kopzemes un kopsaimniecības iznīcinašana no otras puses.

Kopuma likvidešanu un leelo lēņu zemju sadališanu uz saimes vīru galvām uzsāka vispirms vācu leele vasāli, kujeem drīz veen sekoja mazee leimaņi, vāci un nevāci. Sākumā viņi tēva zemi dalija tikai uz laiku — uz 6, 10 un 16 gadeem, pee kam katrs dabūja savu lati, t. i. izlozeto daļu.

1382. g. brāli v. Tiezenhausenī šķīr tēva zemi un tad mantu uz 10 gadeem. (Ģ. U. 111). 1449. g. brāli v. Ungernī dalas tēva atstātās muižās un ceemos arī uz 10 gadeem (Ģ. U., 335).

1473. brāli Engedes dala tāpat uz 10 gadeem savas zemes Igaunijā. (Ģ. U., 488.) [Ģ. U. = H. v. Bruiningk u. Nikolaus Busch. Livländische Güterkunden, I. — Rīga, 1908.]

1494. g. brāli Arnis un Dīriķis dalas Poceemā un Ārceemā uz 6 gadeem. (Ģ. U., 630).

Šis process eesākas 14. g. s. beigās un straujā tempā eevirzas no 15. g. s. otrās puses. Bet arī bāliņu ceemā redzam to pašu.

Pārlozes termiņi gad' no gada paleek gaŗaki, līdz beidzot pārloze vairs nemaz neteek izdarīta, un šņores paleek saimneekem par dzimtu. Bet ne pilnīgi. Jo katra ceema šņore nebij vēl privatīpašums, bet peedereja kopīgi visai saimei. Kad saimes sāk sairt savrupģimenēs, tad arī saimes novads teek sašņorets starp atsevišķeem „tēva dēleem“ un nekustamā īpašuma individualizacija ir pabeigta. Ari latveeši ir izgājuši caur abām stadijām.

Viņas tika paātrinatas savā attīstībā no vācu baroneem, kuŗi veenmēr centās likvidēt visus latveešu ceemus un viņu radīto komunālo īpašumu. Jo pret atsevišķas sētas saimneeku bij veeglak cīnītees un vareja to vairak izsūkt nekā dzimti un ceema sabee-dribu, kur desmiti stāv par veenu. Šo muižneeku politiku, attee-cībā uz ceema un saimes kopzemēm, tēlo mums arī dažas dainas.

Apaiš brāļa novadiņš	Trīskārt jāja sīvi kungi,
Kā veens vaska rituliņš;	Nevareja izdalīt,
Paši kungi izdalīja,	Saved brāli sīvas māršas,
Daudz gabalu gribedami. 3768.	Ežiņām izdalīja. 3771.

Kungi vaļas veen nedeva
Darīt leelu tūrumiņu. 29976.

Kā kopzemes sadališanas eemeslu min arī bāliņu un it sevišķi māršu nesaticību. To pašu mēs zinām no leelkreevu saimes vēstures: arī te seeveeti uzskata par to privatīpašuma fermentu, kas saskaldīja saimes un dzimtis viņu elementos. To grib izskaidrot tā, ka seevas tika eeprecetas no svešām tautām, tās bij „savadatas salašīņas“ (3453) un tamdē] viņas nesaistīja pee vīra dzimts nekādas radu saites; viņām dzimts bij naidīga, un viņas cīnījās pret to, zināms,

ne atklāti, bet inspiredamas un vadīdamas savu vīru domas pretim dzimts satversmes vadošām idejām.

Apaļš tēva tīrumiņš
 Kā tas vaska ritentiņš;
 Savadatas tautu meitas
 Šņoritēm izdalija. 3770³.
 Kad pārveda sīvas māršas,
 Stūņu stūris izdalija. 3770¹, 3771.
 Dzīvojam bāleliņi,
 Valdam savas līgaviņas,
 Lai palika mūs' laikam
 Tēva zeme nedalīta. 3776.
 Daleet, tautas, tēva zemi,
 Kamēr augu bāliņos;
 Dalīsat, kad noeešu,
 Sacīsat manu vainu. 3776.
 Eetaļiņ eetaļiņ,
 Brāļi dala tēva zemi;
 Tekam abi šņoru greestu,
 Lai paleek nedalīta. 3778.
 Eetin eešu tautiņās,
 Pušu šķiršu tautu zemi. 9595.
 Bite druvas nesleedeja,
 Māsa zemes nedalija. 3773.
 Labak būtu bāleliņi,
 Veenu veetu dzīvojuši,
 Nekā tēva tīrumiņus
 Šņoritēm dalījuši. 3785. 3779.

Dainās valda divi pilnīgi preteji uzskati par kopzemes sadalīšanas vainīniekiem: pēc veenas variācijas, vainīgas ir māršas, pēc otras — vainīgi ir paši bāliņi, kamēr eetaļas un māršas cenšas savus vīrus atturet no šī soļa. Bet abas šīs variācijas nav nekas vairak, kā nezinatniski mēģinājumi izskaidrot to sarežģīto vēsturisko procesu, kuŗa leecineeki bija dainu saceretaji. Lidz ar vācu sakamo vārdu „die Luft macht eigen, die Luft macht frei“, mums jāsaprot, ka vainīgas bija ne svēšās savadatās tautu meitas, ne arī veenu veetu dzīvojošee un asins tuvee bāliņi: ekonomiskās attīstības „gaiss“ bij tas, kas te veenus, te otros „speeda“ pāreēt uz jaunām sadzīves formām. Tee, kuŗi dzimts sairšanu meklē seeveešu nesaticībā, aizmirst, ka pēc viņu pašu uzskateem seeveete dzimts satversmē bijusi pilnīgi bezteesīga būtne, lidzīga verdzenei, un tā tad viņas nepaklausība vareja katru brīdi tikt apspeesta un sodīta, bet it nebūt neizsaukt dzimts sabrukšanu un kopzemju pāreēšanu privatā rīcībā un īpašumā.

Dzimts satversme sabruka tad, kad naturalās saimniecības veetā stājās naudas saimniecība, radās eekšējais un ārējais tirgus, un katrs labības pūrs vareja tikt novērtēts naudā. Tagad katra

saimneeka un saimes locekļa interesēs bij ražot cik eespējams vairak labības, jo ta „svēra zeltā, sudrabā”. Raža bij paceļama diveem līdzekļiem: ekstenzivā ceļā, eestrādājot jaunus lidumus, un intenzivā — pārejot uz vairaklauku zistemu un noteiktu sējas kārtību. Abi ceļi veda pee veena rezultata: pee ceema un dzimts kopzemes sadalīšanas. Atsevišķs ceema saimneeks nevarēja rīkotees ar savu šņori tā, kā viņam gibetos ražas pacelšanas labā. Viņš bij saistīts ar ceema kolektiva „tūruma noteikumeem”, ar Flurzvang. Progresiveem ceema elementeem, kas saprata, ka kopsaimneeciba ir palikusi par pinekļeem starp kājām, vajadzeja padotees konzervativām ceema vairakumam un vājakeem šņoreneešeem, kuņi ceema komunalā kārtībā atrada labu atbalstu un palīgu savai bezspēcībai, kūtribai un vājumam. Tā tad ķildas, nesaticiba un strīdi dzimts locekļu starpā bij tikai āreja izteiksme tām dziļām ekonomisko interešu pretešķībām, kas pastāveja starp vājakeem un kūtreem bāliņeem no veenas puses un stipreem, darbigeem— no otras, starp dižeem un sikeem radeem. Kreevu zemneeka argumenti par labu saimes kopipašuma likvidešanai ir sekošee: „Kopsaimneeciba speež spējigos un uzcītigos strādat preekš slimmeem un nespēcigeem; nav taisnīgi puiša cilvēkam dalīt savus eenākumus un eetaupījumus ar radi neekeem, kuņi bauda ģimenes dzīves un pēcnāceju labumus, un kuņi bērni savās jaunības pēc nav spējigi neka nopelnīt saimes kopejā kasē.” (M. Ковалевский, l. c. 41). Bet puiseem varēja rastees privateenākumi un eetaupījumi tikai tad, kad viņi uz ilgaku laiku, sevišķi zeemu, atstāja savu ceemu un sētu un devās uz pilsētām, kur jaunā tirdzneeciba un rūpneeciba deva viņeem darbu un naudu. Kamēr viņi par savu darbu nedabuja naudas, bet teem maksāja graudā, tikmēr neveenam dzimts vireetim nebija eemesla meklet darbu citureenē, jo maizi un apģērbu viņam deva ari pašu dzimts. Tikai tai brīdī, kad labība no pārtikas veelas ķlūst par preci, sākas dzimts sairšana un privatipašuma uzvara uz laukeem. Tad mērneeka ķēde (1993) vaj pašu pagatavota šņore uzsāk savu kaņa gājeenu pa kluseem ceemateem un sētām, un viņai pakaļ staigā dzimts un saimes eekšējās ķildas un intrigas, kuņas beeži beidzas ar kaušanos zobeneem.

Uz ežām mani kava,
Tēva zemi dalidami.
Vaiju, manu resnu kaklu,
Nepārtika zobentits. 3793.

Sirsniņ mana paceešam,
Redz' brāliti nokaujām
Vidē lauka uz ežiņas,
Tēva zemi dalidams. 3790,3464.

Lai naidojas bāleliņi,
Teem jadala tēva zeme. 3783—86.

Lai gan saimju izdališanās no dzimts un ģimeņu izdališanās no saimēm bij dažādi procesi, tad tomēr zemes jautajumā

mums deezgan grūti uz daiņu pamata izšķirt abas šīs fazes. Eemesls tas, ka dainu valodā ir notikusi pilnīga sakrustošānās un kontaminācija starp abām svešām valodas formām „brālis“ un „bālis“, no kurām pirmā attecas uz ģimeni, kamēr otrā uz dzimti*). Tapēc ir tik grūti katrā konkrētā gadījumā uzstādīt pareizo formu un līdz ar to pateikt, par ko eet runa, par saimi vaj par dzimti.

Jo vispār abas šīs socioloģiskās formācijas stāv ļoti tuvu veena otrai. Tikai tur, kur par kopzemes dalitājiem teek mineti „tēva dēli“, mēs esam droši, ka ta atteecas uz saimi; un kur tee ir „bāliņi“, zinam, ka mums ir darišana ar dzimti.

Peeci seši tēva dēli
Zemi dala raudadami. 3788.

Tēvs dēliņu audzedams
Izaudzeja pušcneeku. 3792.

Lai baras bāleliņi,
Teem jadala tēvu zeme. 3783.

Bez šņoru zemes bāliņeem peedereja ari viss cits saimneecības eerikojums. Dainas min bāliņu ceemu (15049), ceematu (3491), sētu (17631, 17651, 18718, 22431), mājas (18100, 26627) namu (17205—389—436—583), pagalmu (17839⁴), istabu (17438, ar mebelēm: galdeem (18578), soleem (24021), logeem (18128¹⁰), cepli (18397¹); bāliņa klēti (17437, 17775¹, 18868, 2195²), riju (17973—74—80), ar dzirnavām (21578, 22478—484—544), vārteem (18658), olnicu (18258), dārzu (23016), sētmaļēm (21803—807), ozoleem (25921, 26508), birzi (17702, 29018, 28749), mežu (18521—491), līdumu (30654), līnu druvu (28310—11—38), rudzu lauku (18507, 27899—901), pļavām (28607—604), govim (17664, 29469—8) kumeļeem (22703, 23958), gaiļeem (18114) un t. t. Pateikt, cik tāl šee saimneecības atributi bij dzimts un saimes kopīpašums, un kur sākās privatā leetošana un peederība, nav eespējams. Bet ka pirmā veetā te tomēr teek uzsvērtā kolektiva un individuāla peederība, tas izreet jau no paša peevārda „bāliņi“ — bāliņu ceems, bāliņu nams un t. t. Jō lai ari cik tumšs bij vēlakeem daiņu dainotājeem jēdzeens par vārdu „bāliņi“ pirmnozīmi, tad tomēr viņu apziņā ar šo vārdu veenmēr saistijās šauraka vaj plašaka radineeku grupa, bet ne veenpatīgs valdneeks. Kur gāja runa par pēdejo, tur „bāliņu“ veetā saka „tēva“ — tēva zeme, tēva zirgi un t. t. Bet tā kā šādi saveenojumi nāk preekšā daudz retak par pirmeeem, tad jāpeeņem, ka 13.—16. g. s. radu grupas kolektīvais īpašums un saimneecība bij pārsvarā: uzņēmīgi muižneeki pastāvīgi cīnijās pret katru komunismu agrarās leetās. Dzimts satversme ar zemes privatīpašumu nav saveenojama. Tamdēļ pēc dzimts ekonomiskās bāzes—kopuma un

*) Šādi valodas bastardi ir brāliņš (bāliņš veetā): 16065, 16134, 16532, 17463, 17463, 17549, 17697, 17883, 17884, 18032, 18146, 22215, 22958 u. t. t. un brāleliņi (bāleliņi): 16050, 16047, 16156, 18037³, 18059, 19014, 19150, 19524 21140, 22536, 22693 u. t. t.

kopnovada — sadrupšanas vajadzēja sagrūt arī dzimts militārai un teesiskai satversmei. Militārā ziņā šis dzimts varas sabrukums izpaudās tā, ka senā, bāliņu karogos dalītā, kara spēka veetā uzrodas kungu kara draudzes, organizetas ne uz dzimts radniecības un kolektīvā peenākuma, bet draugu beedriskuma un personīgā liguma pamateem. Dzimts beidza pastāvēt kā teesiska korporācija, un ja arī bāliņi vēl ilgi pēc tam ģurpināja veens otru aizstāvēt, eerastees uz kopigeem dzimts godeem un svētkeem, tad viņi neizpildīja vis eeraduma teesību preekšrakstus („veco teesu“), bet to darija aiz moraliska peenākuma, par kura neizpildīšanu viņeem nedraudeja nekāds sods (izstumšana no dzimts). Visas tās saimnieciskās, teesiskās, politiskās un kultūrelās funkcijas un preekšrocības, kuras agrāk peedereja dzimtij un bāliņeem, tika sadalītas un pārņemtas pa daļai no valsts, pa daļai no leelģimenes jeb saimes. Saprotams, ka reizē ar to viņas pārveidojās un izmainījās formā un saturā. Visas publiskās teesības pāriet uz valsti un viņas varas neseju kungu, bet privatās — uz leelģimenes galvu saimneeku. Saimes eekšējās darišanas: mantas un zemes dališanu, seevas ņemšanu un izprecinašanu, saimes pavairošanu ar kalpeem un audzēkneem, darbu sadališanu, saimes vīru un seevu izpirkšanu no gūsta, aizstāvēšanu, sodīšanu un citas tamlīdzīgas leetas izspreež un izlemj saimneeks kopīgi ar saimneeci, pee kam tikai pirmais ir saimes oficialais preekštāvis pagasta un kunga preekšā. Bāliņu instituta vairs neredzam. Saimneeka un saimneeces lēmumu var pārsūdzēt ne bāliņu pulkam, bet kungam. Zinams, vēl ilgi pee visu svarigāko saimes jautājumu izlemšanas saimneeks kā leetpratejus vareja peeaicināt sava rada vecākos un jaunākos bāliņus. Bet, kā leetpratejeem, viņu domām nebija lemjošas baiss teesības. Viņu kopigam padomam bij tikai moralisks svars. Turpretim uz valsti pārgāja visas agrākās dzimts valstiskās funkcijas, kā kara spēka organizēšana un izleetošana, smagāko kriminālo leetu izspreešana, naudas sodu un citu publiko klausu un nodokļu noteikšana un eevākšana, kara peeteikšana, meera slēgšana un taml. Sakarā ar to notika arī pašu ciltsteritorijas lokālo nodalījumu — draudzju, pagastu un ceemu pārveidošanās un pārkārtošanās uz jauneem pamateem. Šee pamāti ir ne asins radniecība un kopīga izcelšanās, bet teritorialā veenība, nāburdzība. Radu būšanas veetā — kaimiņu apceems jeb pagasts. Dzimts satversmes veetā — valsts un viņas pagastu satversme.

A. Š v a b e.

107. Sēļu valodas pēdas Leetavas ģeografijas nomenklaturā.

Kreeveem bija paraša skaust ārā mazo tautiņu veetu nosaukumus un atlīdzināt viņus ar saveem, pa leelakai daļai veenmulīgeem nosaukumeem par godu viņu ķeizareem jeb pareizticīgai baznīcai. Tā cēlās visādas: Aleksandrovas, Nikolajevas, Petrovkas, Blagoveščenskas, Preobraženskas u. t. l. Viņu bijušās Kree-

vijas maleenēs ir tik daudz, ka atsevišķi, bez aprinča un guberņas vārda, tās nav nemaz leetojamas un izšķiramas. Mazās, patstāvīgas tapušas, tautas šos neveesus atmet un sāk leetot savus vecumvecos nosaukumus. Ari mūsu kaimiņiem leišiem ir laba teesa šādu neveesu. Bet atejot atpakaļ uz veciem nosaukumiem, dažkārt atrod, ka ari tee nav īsti tautiski. Leišu aprinča pilsētiņa Novoaleksandrovskā (uz Kauņas un Daugavpils šosejas, netālu no Kurzemes robežas) leitiski tika saukta par Zaraseem (Zarasai). Kaut gan šis vārds ir parasts un pazīstams apkārtnes ļaužu mutē pa leitiski, tomēr oficiālā leišu valdība viņu par tādu negrib atziņ, domadama, ka viņš cēlees no poļu vārda Jeziorasy, jo pēdejee tā mēdz saukt mineto pilsētiņu. Leišu valodnieks Kazimirs Būga (Svietimo Darbas, II. s. g. num. 34. un sek. lapp.) apgalvo, ka ari poļu vārds Jeziorasy nav īsts, bet cēlees no agrākā Ezerasai. Šo vārdu minetais valodnieks tura par sēļu tautiņas vārdu, kuŗa pēc Mindauga 1261. g. aktu leecibas esot dzivojusi Zarasu aprinķi, kā peem. Zarasos, Laukesos, Antazamē, Duzetos, Zalakos un vēl citos šīs apkārtnes novados. Paši sēļi zem leišu eespaيدا pārleitojušees, bet veens otrs viņu dzīves veetas nosaukums uzglabajees ļaužu mutē un ari minētā arķivā un tā peedzivojis mūsu laikus.

Sēļu vārds Ezerasai, pēc Būgas domām, tureenes leišu izlokšnē pārvērtās par Azarasai, jo e skaņa vārda sākumā pārvērsās par a un balseens ze tāpat kā se Zarasu apvidū izrunajams kā sa. Kamēr šinī aprinķī bija vēl nepārtautojušees sēļi, tikmēr Zarasus sauca par Azaraseem no vārda azaras (ezers), bet leišu valodas nojautā izzuda sakars ezeras un Azarasa i starpā, tad pēdejaais, sākuma a skaņai atkritot, kļuva par Zarasai. Tāda vārda sākuma patskaņas atkrišana leišu valodā ir parasta, sal. bezdžionka no kreevu обезьянка lementorius no poļu elementarz, švokšles no senakā ašvokšles. — Ja Zarasu vārds būtu leitisks, tad zaraseeši izrunatu viņu vēl tagad Ažerasai tāpat kā tee leeto vārdu ažeras ar ž skaņu, kuŗa senajā sēļu izlokšnē, tāpat kā latvju un zengaleešu izlokšnēs ir atlīdzinata ar z (l) skaņu.

Zarasu pilsētas tuvumā ir ari ezers, saukts par Zarasu ezeru (Zarasas). Ar sufiksu —asa—, kuŗš cēlees no —esa—, ir atvasinati vēl daži meestiņu vārdi, kā peem. Čedasai, Svedasai, ari ezera „Laukezas“ un upes „Laukeza“ nosaukumi.

Ka Zarasu, Dusetu, Čedasu apkārtņē ir dzivojusi neleitiski runajoša tautiņa, uz to aizrāda ari vēl citi veetas nosaukumi ar tādu pat z istā leišu ž veetā, tā peem. ezeri: Z ad no ja s (no kuŗa nosaukumi — Z ad no ja, P a z ad no je), Z al va s (no kuŗas muižas vārds — Anta-zavè) un Z ir ne ja s (no kuŗenes sādžas vārds — Žirnejai). Ja šee būtu īsti leišu vārdi tad z veetā vajadzētu būt ž skaņai, kā peem. vārdos: Ž a d i k i (upite, Šužves eeteka), Z a l v a j e b Ž e l v a (ari upite Šužvas eeteka), Z i r n a j a i (sādža Pabaiskas parapijā).

Ari nosaukumi Čedasai un ezeru vārdi Čičirys,

Ciĉiraitis ar savu ģ skaņu nav tiri leitiski vārdi, jo tad viņus veetejee leiši vēl šodeen izrunatu: Kēdasai (līdzīgi meestiņa vārdam Kēdainiāē), Kikirys, Kikiraitis. Leišu mīkstais k (kepu, kitas, kiaeēnē) sēļu izloksnē pārvērtēes par ģ jeb c, tāpat kā latvju valodā (cepu, cits, caune). Zarasu apriņķa veetu vārdi rāda, ka leišu eedzīvotaji še eēnākusi ne visai sen, un ka ši apvidus sensenee eedzīvotaji sēļi savā leelum leelā vairumā atstunti uz Daugavas pusi, tagadejos lūkstes un Jaunjelgavas apriņķos, bet mazākā viņu daļa ir pilnīgi pārleitojusees, uzglabadama veenigi savus veetu nosaukumus. Sēļu valodas pēdas, pēc Kazimira Būgas domām, Zarasēs apriņķī daudz beežaki sastopamas. Mums viņas nezinamas tadēļ, ka nav vēl sakrāti un uzrakstīti pilnīgā mērā šo apriņķu veetu nosaukumi.*)

J. Plāķis.

108. Pētījumi par senajeem zemgaļeem.

6. un 27. novembri**) Latvijas Augstskolas filologu beedriba notureja savas sēdes, kuļās profesori P. Šmidts un J. Endzelīns eepazīstināja klātesošos ar saveem pētījumeem par seneem zemgaļeem. Pēc pirmā domām ir grūti noteikt seno zemgaļu tautību. Virspareizaki gan būs uzskatīt viņus par patstāvīgu baltu cilti, kuļa valodas ziņā tomēr bijusi visai tuva kā latveešeem, tā leišeem. Daži veetu nosaukumi senās Zemgales apvidos skan pilnīgi latviski, citos turpreti sastopam dažas vairak leišu valodai peemērotas skaņas, peem. formās Raģene, Eekava. Ari daži latveešu vārdi, kā ģints, ķeire, ģelze, ģimis u. t. t., kuļos pirmā skaņa nesaskan ar latveešu valodas likumeem, uzskatami pēc referenta domām par atleekām no zemgaļu valodas. Daži citi kronikās uzglabati zemgaļu vārdi tikpat labi atgādina leišu, kā latveešu vārdus.

Zemgaļu austrumu kaimiņi — sēļu cilts, kuļa kādreiz apdzīvoja tagadejo Austrumkurzemi, ir etnografiskā ziņā tikpat mīklaina. Viņi jāpeeskaita vaj nu pee austrumlatveešeem, vaj arī uzskatami par patstāvīgu baltu cilti. Tā kā veetu nosaukumu materials no senās Sēlijas ir ļoti neecigs — pavisam 7 vārdi — tad uz ša materiala pamata jautajums grūti atrisinams.

Apskatījis vēl jautajumu par robežām leišu, latveešu, zemgaļu, sēļu un kuļšu starpā, cik par šim robežām spreežams pēc latveešu tautas dzeesmām, referents aizrāda uz cēloņeem, kuļi noveduši pee zemgaļu, sēļu un kuļšu sakušanas ar latveešeem. Galvenee cēloņi bijuši kuļi, kas speeduši dažas ciltis leelā mērā atstāt savas parastās dzīves veetas, dažu cilšu daļu bojā eēšana un rosīga eekšeja kolonizacija no latveešu puses. Šāda kolonizacija pastāvejusi jau labi sen, un viņas pamatcēlonis bijis tas, ka pee latveešeem pēc tēva nāves īpašums pa laikam nedalīts peešķirts

*) Latvijas Sargs 1921. Nr. 1. Pastripojumi mani Sastād.

**) Latvijas Vēstnesis 1920. Nr. 121, 122. Retinajumi mani. Sastād.

tikai veenam — parasti jaunakam dēlam. Pārejie bijuši speesti meklet zemi citur un tapēc gājuši uz kaimiņu novadeem, kur bijušas sastopamas vēl peeteekošā daudzumā brīvas zemes.

Dažus papildinājumus pee referata sneedza profesors Endzelins. Jau no XV. un XVI. g. s. ir drošas ziņas, ka latveeši jaukušes ar kuršeem, zemgaļeem un sēļeem, peem. ap Salaci ir jau sastopamas no XVI. g. s. „Kurseešu“ mājas, ap Saldu ir sastopamas mājas „Sēļeeši“ un ap Dobeli mājas „Latveeši“. Šādi māju nosaukumi leecina, ka viņas dibinātas no eēnācejeem svešineekeem vēl tad, kad apkārtejā kompaktā eedzīvotāju masa peederejusi pee kādas citas cilts.

Dažus aizrādījumus prof. Endzelins sneedza arī par sēļeem. No kronistu ziņām spreežams, ka sēļi dzīvojuši ne tikai tagadejā austrumu Kurzemē, bet arī pretejā Daugavas krastā Vidzemes pusē ap Aiveeksti, varbūt līdz pat Koknesei. Šo faktu apstiprina arī tagadejās latveešu izloksnes. Austrum-Kurzemes izloksnēs ap Sēlpili un tāpat Vidzemes izloksnēs ap Aiveeksti ir stipri izplatīta tā saucamā pārskana (Umlaut), t. i. patskani a, u un divskanis o pārvēršas tad, ja nākamā balseenā stāv i vaj šaurais e, par ä, ui un uoe, peem. no golds (galds) pamazināmā forma gāldiņš, no muca — mučiņa, no oga — uoedziņa u. t. t. Pārskana minētās izloksnēs uzlūkojama par ļoti spilgtu fonetisku parādību, bet tāļak uz austrumeem — Neretā, Dignajā, Biržos — nav sastopama. Tur acim redzot jau senatnē pastāvejusi cita izloksne, kuŗa ir pilnīgi kopeja ar tagadejo latgaleešu izloksni uz zemeļeem no Daugavas. Tādā kārtā peenemams, ka tagadejajos Latvijas austrumu apvidos sēļi jau no seneem laikeem jaukušes ar latveešeem. Vidzemē ap Aiveeksti, kur, varbūt, sēļi no savām pirmatnejām mītnēm bija eespeedušeem latveešu apvidos un attāļakos Austrum-Kurzemes apgabalos, kur, nākdami no zemeļeem, starp sēļeem un kreeveem bija apmetušeem latgaļi.

Pēc tam prof. Endzelins uzstājās ar patstāvīgu ziņojumu par zemgaļeem, uzkavedamees galvenā kārtā pee šās cilts nosaukuma un pee jautājuma, kādos Latvijas apvidos meklejamas vēl tagadnē zemgaļu atleekas.

Kronikās zemgaļu vārdu sastopam rakstītu gan Zemigalli (pee Indriķa), gan Zemegallen (Atskaņu kronikā); kreevu kronisti raksta Зими-гола un Зимъ-гола, skandinaveešu kronikas Zeim-gala. Kreevu kroniku uzraksti peerāda, ka zemgaļu nosaukumā pirmais patskanis nav bijis e, bet patskaņu saveenojums, no kuŗa kreevu valodā vēlāk izveidojās i, t. i. divskanis ei. Šis divskanis ei latveešu valodā dažreiz pārvēršas par ee, bet dažreiz arī pa-leek. Lidzīgos leišu vārdos sastopam ei, peem. Zeime, Zeimiai un citos. Ja peenemam, ka vecākais zemgaļu vārds bijis ar ee, t. i. zeemgali, tad skandinaveešu vārds Zeim-gala jauzskata par nosaukumu, kas aizņemts no kuršu valodas, jo kuršu valodā parastā ee veetā sastopam ei, peem. tagadejā Gaveeze XIII. g. s. rakstīta Gaweysen. Tā kā tomēr nav skaidri nosakams, vaj senā pareizā vārda forma bijusi zeemgaļi jeb zeim-gali, tad paturams

no vāceeseem nēmtais nosaukums — zemgaļi. XV. g. simtenī franču ceļotājs Lannoy nosauc savā ceļojuma aprakstā zemgaļus par zamegalc, bet viņš vareja pee ša vārda pirmā patskaņa apzīmešanas maldītees zem tādu viņam pazīstamu nosaukumu eespaida, kā Zamland, Zamaiten u. t. t.

27. novembrī prof. Endzelins apskatīja zemgaļu izlokšnes savadības. Atgriezotees pee profesora Šmidta peevesteem nosaukumeem Raģene un sevišķi Eekava, referents aizrāda, ka vispārīgi tomēr senās Zengales veetu nosaukumos sastopama skaņa c, peem.: Au ce, Vil ce. Kādai izlokšnei peeder peevestee veetu nosaukumi ar k un vispārīgi vārdi ar k, ģ saknē, grūti spreest. Tas būs noteikti nosakams tikai tad, kad būs eevāktas sīkakas ziņas par to, kādos Latvijas apvidos un cik leelā mērā vispārīgi izplatīti nosaukumi un vārdi ar nelatvisku k, ģ saknē.

Vispārīgi tomēr jāpeņem, ka kaut kādas atleekas Lejas-Kurzemes izlokšnē no zemgaļu valodas būs palikušas. Šinī ziņā mūsu uzmanību vispirms vērs uz sevi dažas šo izlokšņu vokalās savadības. Pee tādām ir jāpeeskaita oriģinālā patskaņu izruna šais izlokšnēs saveenojumos ar un er. Vidus izlokšnēs mēs šinis saveenojumos sastopam gaŗus patskaņus, ja saveenojumi teek izrunati ar stepto vaj kritošo intonaciju (uz patskaņa); ja intonacija saveenojumā ir lausta (uz līdzskaņa), tad patskanis iss, peem. izrunajam kārts, bērs, vārds, bet varde, karsts u. t. t. Visattālākās Reetum-Kurzemes izlokšnēs turpretim sastopam saveenojumos ar, er arveenu gaŗu patskani (šāda parādība sastopama arī leišu žemaišu izlokšnē); vairak uz austrumeem, bet arī Reetum-Kurzemē, sastopam šinis saveenojumos arveenu isu patskani, bet gaŗu zonoro elementu, peem. izrunā nevis bērs, bet berzs. Pirmā izruna, kad patskanis saveenojumos ar, er arveenu gaŗš, uzskatama par kuršu izrunu, otra izruna ar isu patskani un stepto r par zemgaļu izrunu. Austrumos tagad šo pēdejo izlokšņu robežas pa daļai sakrīt ar kādreizejo plašo mežu joslu. Sākot apm. no Kurzemes-Leetavas robežām uz reetumeem no Rengū stacijas šķērsam pāri visai Kurzemei līdz Slokai. Ši platā mežu josla kādreiz šķīrusi kuršu apvidus no Zengales. Tā kā izlokšnes ar isu patskani un gaŗu r saveenojumos ar, er sastopamas arī uz austrumeem no šīs kādreizejās mežu joslas, (tā tad tīri zemgaļu novados), tad acim redzot — pārejās šādas izlokšnes vairak uz reetumeem ir atleekas no to zemgaļu izlokšnēm, kuŗi bija no vāceeseem bēgdami glābušees kuršu teritorijā.

Dažās šinis reetumu izlokšnēs saveenojumos ar, er ar isu patskani sastopam izveidotu aiz r sevišķu patskani, tā saucamo svara (b) hakti patskani, peem. varana, varati u. t. t. Ari šādas savadības uzskatamas par zemgaļu izlokšnes atleekām, jo kādā 13 g. s. dokumentā sastopam nosaukumu Tervete, rakstītu Terevete n. Dažos Lejas-Kurzemes apvidos sastopam arī izrunu galads, gala va, bet šo teritorija ir šauraka, lai gan daži fakti leecina, ka kādreiz šāda izruna bijusi izplatīta plašakos apvidos. Ja šādu izlokšņu teritorija tagad sastopama pirmatnejo kuršu apgabalu

vidū, tas izskaidrojas caur to, ka te zengāļi apmetušees pirmat-
nejā kuršu teritorijā. Ka zengāļi vēlākos laikos dzīvojuši teešam
ari Leepajas apkārtņē, leecina jau augstak minetais franču ceļotajs
Lannuā (Lonny) 15. g. s. Viņš braucis no Klaipēdas gar Gro-
biņu caur Kuldigu uz Rīgu, sastapdams pa ceļam tagadejā Kurzemē
pēc kārtas — zengāļus, kuršus (ap Kuldigu), libeešus un taga-
dejā Vidzemē, braucot uz zeemeļaustrumeem, libeešus, zengāļus,
latveešus. Leepajas apkārtņē no Lannuā sastaptee zengāļi, bez
šaubām, bija izceļojuši no Jelgavas apvidus — pēc leeleem
kaŗeem 13. g. s. Bet kā radušeēs zengāļi Vidzemē?

Pēc prof. Endzelina domām, kuŗas saskan ar jau pagājušā
gadu simteŗa 80-tos gados izteiktām Baltijas vācu vēsturneeka
Dōringa domām, daļa zengāļu teešam pārvesta no eekaŗo-
tajeem vāceešeem uz Vidzemi. Šo zengāļu bija par maz, lai
tee būtu atstājuši eespaidu uz Vidzemes latveešu izloksnēm, bet
peeteekoši daudz, lai atstātu par sevi pēdas dažados veetu nosau-
kumos. Pee tādeem Vidzemes veetu nosaukumeem prof. Endze-
lins peeskaita Preekuļu muižu (salīdz. Preekule Lejas-Kur-
zemē), nosaukumu Araiži (sal. Bukaiši), Nītaure (sal. seno Jel-
gavas latvisko, resp. zengalisko nosaukumu Nītauja, no kuŗa
uzglabajees nosaukums Nytauja Juškeviča izdotās leišu dainās,
kā ari veco nosaukumu Nītava, kuŗu peeved Stenders un no kuŗa
radusees poļu forma Nītava un pee ta paša Juškeviča Nytava),
vecakais nosaukums Nītov. Galotni re Nītaure, varbūt, dabujusi
zem kaimiņos esošas Mores muižas nosaukuma eespaida, tāpat
kā Krimulda savu tagadejo nosaukumu eeguvusi zem Siguldas
nosaukuma eespaida (salīdz. vācu nosaukumu Kremon, kuŗa pamats
ir kāds latvju vārds Kremona jeb Krimona, kas savukārt ļoti
atgādina Krimonas Kurzemē). Vēl varetu atzimet Auceem a
nosaukumu, kas atgādina Auci Kurzemē.

Savos dzimtos novados ap Jelgavu un Dobeli — zengāļi
pilnīgi iznīcinati un viņu veetā eespeedušeēs latveeši. Caur to
izskaidrojas, ka tagadejā vidus izlokсне ir veena visā Latvijas
videenā, sākot no Jelgavas līdz Valmeerai. Tikai uz reetumeem
no tuvakeem Jelgavas un Dobeles apvideem sastopamas dažas
izlokšņu savadības, kuŗas jau uzskatamas par zengāļu valodas
atleekām. Ka latveeši jau agri eeradušeēs apvidū ap Dobeli,
leecina tureenes māju nosaukums — Latveeši, kas vareja rastees
tikai, tad, kad tur vēl pamateedzīvotaji bijuši zengāļi, un latveeši
tikuši uzlūkoti par svešineekeem.

Debatēs par referatu peedalas prof. Felsbergs, doc. Kauliņš
un citi. Profesors Felsbergs starp citu aizstāv domas, ka daļa
zengāļu būs tomēr palikusi savās dzimtās veetās ari pēc XIII. g. s.
un pēc tam, pastāvot meeram, vēlākos gadu simteŗos būs skaita
ziņā stipri peeaugusi. Tamdēļ zengāļi meklejami pa daļai ari
vēl tagadejos Jelgavas un Dobeles apvidu eedzīvotajos. Prof.
Endzelins uz to atbild, ka viņš savas domas atbalsta uz kronistu
peevesteem faktee, kronisti ir dzīvojuši Rīgā un būs gan pus-
līdz labi zinājuši, kas noteek ap Jelgavu.

XVI. Chronologija.

Vēsturiskas personas	Politiskā dzīve.	Kulturas dzīve
1186.—1196. Meinhards		Ap 1188. Celtas Ikšķiles baznīca un pils.
1196.—1198. Bertolds 1198. Imants		
1199.—1229. Alberts I.	1202. Zobenbrāļu ordeņa dibināšana	1201. Rīgas dibināšana.
	1207. Sēļu kristīšana	1201.—1279. Baznīcu celšana Vidzemē.
	1207. Lībijas izdališana	
	Ap 1207. Izdota Maneģintenu lēņu grāmata, vecākā no līdz šim pazīstamām	
	1210. Kurši pie Rīgas	
	1212. Lībiešu dumpis	
Ap 1203. Kaupo	1220. Cīņas ap Mežotni un Mežotnes bajoru nogalināšana	1212. Antiņu latgaleešu un Cēsu bruņinieku strīds dēļ bišu kokiem.
Ap 1205.—1229. Veesturs	1230. Līgumi ar kuršiem	
	1236. (22. sept.) Kauja pie Saules	
	1237. Zobenbrāļu ordeņa apveenošanās ar Vācu ordeni	
	Ap 1250./51. Zemgaleešu peespež ordenim maksat meslus.	
	1259. Zemgaleeši padzen savus soģus.	
	1260. Kauja pie Durbes. Leiši un kurši sakauj ordeni (13. aug.)	
12. 9./81. — Nameizis	1266. Jelgavas dibināšana.	
	Ap 1279./80. Nameizis eibrūk Vidzemē.	
	1281. Tervete padodas.	
	1286. Vācieši Zemgalē ceļ Kalnamuižas pili.	
	1290. Sidabrenes izpostīšana un Zemgales patstāvības gals.	
		1293. Rīga pārņem un pārstrādā sev Hamburgas teesības.

Bibliografija.

1. Alnpeķe, Ditlebs. Rīmju kronika, latviski M. Siliņa. 1893.
2. Bunge. Liv-Est-Kurländisches Urkundenbuch.
3. Ducmanis, K. Iz Baltijas provinču teesibām. 1913.
4. Klaustiņš, R. 1) Peteris Leelais un Vidzeme leelā zee-meļņeeķu karā. Ar atskatu uz mūsu dzimtenes likteni senakos tautu cīņos. 1910.
5. Kārkluvaks, Fr. Libeēši. „Sēta, Daba, Pasaule“.
- VIII. 1892.
6. Krodzņeeķs, I. 1) Iz Baltijas vēstures I—III. 1912.—1914. g.
2) Līgumi ar kuršēem 1230. g. „Izgl. Ministrijas Mēnešraksts“ 1921. Nr. 1.
7. Landers, K.: 1) Agrarapstākļu attīstība un zemņeeķu kustības Baltijā līdz XIX gadu simtenim. „Vārpas“ 1908. Nr. 1—3.
2) Latvijas vēsture. I. 1908. g.
8. Latveešu Indriķa kronika. No latīņu valodas tulkojis M. Siliņš. 1883.
9. Ozoliņš, N. Baltijas kuģņeeķība. „Latvju tauta“ I. 1894.
10. Plutte, V.: 1) Baltijas tautu liktens dzimtbūšanas vēsturē līdz 1561. g. „Sēta, Daba, Pasaule“ V. 1889.
2) Kā dzimts-būšana Baltijā cēlusees. „Austrums“ 1888. I. sēj.
11. Roziņš, Fr. Latveešu zemņeeķs. 1906.
12. Rutenbergs, O. Baltijas vēsture. Tulkojis Vidiņu Jānis.
13. „Zemgaleešu 100 gadu cīņas par patstāvību“. 1915.
14. Зомбартъ, В. Современный капитализмъ. 1903
- I. т. 1. вып.
15. Skujeneēķs, M. Eeēēļošana un izēēļošana Latvijā. „Domas“ 1912. I. pusg.
16. Vippers, R. Vidus laiku vēsture. Tulkojis L. Paegle. A. Gulbja apgādībā. 1920.
17. „Latvijas Sargs“ 1921. Nr. 1. J. Plāķa raksts: „Sēļu valodas pēdas Leetavas ģeografijas nomenklaturā“.
18. „Latvijas Vēstnesis“ 1920. Nr. 121, 122. Doc. E. Blesses referats: „Pētījumi par senajeem zemgaleem“.
19. Mirbachs. Vēstules par Kurzemes hercogu Jekabu. Tulkojuse E. Z. 1899.

Autoru rādītajs.

- Alņeķe, Ditlebs. Sk.: „Kronika, Rīmju“.
Akuraters, I. 135.
Blaumanis, R. 121.
Blesse, E. Doc. 272.
Bunge. 79., 166, 254.
Ducmanis, K. Cand. jur. 239.
Goldberģis, I. 117.
Grīns, I. 120.
Klaustiņš, R. 86.
Krodzņeeks, I. 5., 6., 19., 39., 43., 45., 57., 63., 73., 91.,
138., 140., 157., 168., 174., 205., 214., 217., 222., 226, 250.
—Kronika, Rīmju. 23., 61., 68., 80., 81., 96., 111., 129., 131.,
133., 135., 145., 148., 153., 162., 213., 214, 260, 264.
—Kronika, Indriķa. 31., 56., 69., 71., 72., 72., 96., 100., 122.,
154., 154., 154., 157., 160., 160., 174., 228.
• Landers, K. 55., 177, 257, 263.
Mirbachs. 263.
Napierskijs. 254.
Ozoliņš, N. 179.
Plāķis, I. 270.
• Plūtē, Vilis. 82., 185., 185., 189, 192.
Plūdonis. 112.
Pumpurs, A. 136.
Rainis, I. 43., 127.
Roziņš, Fr. 195.
Rutenbergs, O. 224.
Zeibots, E. 115.
Zemgaleešu cīņas, 100 gadu. 229, 262.
Zombarts, V. 12., 14., 14., 18.
Skujeneeks, M. 25.
Teika. 21., 123., 136.
Vippers, R. 11., 15., 17.

Nodaļu rādītājs.

A. Feodalisms un kolonizācijas kustība.

- I. Vācu atnākšanas ekonomiskie un socioloģiskie pamati . . . . . 5. lapp.
II. Vācu kolonijas dibināšana Vidzemē un pirmie kolonizatori . . . . . 23. „

B. Politika.

- III. Livonijas valsts un viņas satversme . . . . . 39. „
IV. Vācu politiskie darbinieki . . . . . 56. „
V. Baznīcas politika . . . . . 69. „
VI. Senlatvju politiskā satversme . . . . . 86. „
VII. Eedzimto politiskie darbinieki, tautas vadoni un varoņi . . . . . 96. „
VIII. Karš . . . . . 138. „
IX. Politiski dokumenti un līgumi . . . . . 166. „

C. Kultura.

1. Materialā kultura.

- X. Senlatvju dzimts un cilts satversmes saimnieciskā dzīve . . . . . 174. „
XI. Feodalisms . . . . . 185. „
XII. Pilsētas, pils un baznīcas . . . . . 205. „

2. Sociālā kultura.

- XIII. Sociālās kārtas un šķiras . . . . . 217. „

3. Garīgā kultura.

- XIV. Teesības un likumi, reliģija un valoda.*) 239. „

D. Vispārejs raksturojums.

- XV. Pārmaiņas eedzimto tautu stāvoklī un etnografiskā sastāvā . . . . . 260. „
XVI. Chronoloģija . . . . . 276. „

*) 239. lapas pusē virsraksts neparedzētu apstākļu dēļ espeeastsāisinats.

Peelikums.

1. Zemgaleeši padzen savus sogus.

Ne ilgi pēc tam notika, ka zemgaleešus redzeja sametamees kopā uz kādu ļaunu padomu, ko tee arī pateesi izdaria; tee atmetās uz savu roku, bet pa daļai smuki godīgi. Soģeem tee atstāja visu viņu mantu. Bij tur kāds brašs varons, Žabis (Schabe) vārdā, tas zemgaleešiem deva to padomu, lai tee ne veenam soģim neatņem mantu, bet ļauj teem aizjāt projam sveikeem veseleem (wohlbehut). Tā aba lai atteicoties no meera ar kristiteem. Visi preecajās par Žabja padomu, un pa viņa teikumam tūdaļ izsūtīja vēsnešus visur pa zemi, kur soģi atradās. Tad zemgaleešu soģi sanāca steigdamees, un teem visiem paziņoja, lai eet no zemes ārā; bet lai to gana eevēro'ot un nekad vairs nenākot atpakaļ uz to zemi. Tee tūdaļ aizgāja uz Rīgu un izstāstīja, kas teem noticis. *)

Rīmju kronika.

2. Sogi un viņu darbība.

Libeēšu
raksturo-
jums.

Indriķis stāsta, ka preekš vācu atnākšanas libeēši bijuši neuzticama tauta, kas zaga, ņēma, plēsa, ko vareja. Šādas būšanas vairs nevarēja pastāvēt pēc kristības; viņiem aizleedza laupīt un zagt, aizleedza izleētot varu pē nolaupītā īpašuma atdabušanas. Agrak bij katrs caur savu spēku raudzījis eegūt atpakaļ nozagtās mantas, bet tagad vairs nedriksteja. Tagad vajadzeja apzagtajeem greestees pē teem pēc palīga, kas viņiem aizleedza ņemt ar varu; viņiem vajadzeja lūgt preesterus pēc padoma, jo šee bij aizleedzeji. Ar tādu lūgumu greezās turaiideēši jau 1206. gadā pēc sava preesterā Alobrandā, gribedami, lai tas atpesti viņus laicīgās būšanās tāpat, kā to darijis garīgās. Alobrands uznēmās arī laicīgā soģa amatu. Viņš spreeda taisnu teesu, un libeēši bij ar viņu gluži meerā. Bet ilgi viņš nespēja izpildīt dīvus amatus, ilgi viņš nevarēja būt par laicīgu ņeesnesi un dvēseles ganu.

Preesteris —
laicīgais
soģis.

Kristīgā ticība izplatījās arveenu vairak paganu starpā, jaunatgreesto skaits tapa arveenu leelaks, caur ko arī soģim bij vairak darba, caur ko arī viņa amats tika arveenu svarīgaks. Tagad vajadzeja tādu vīru, kas vareja sevišķi nodarbotees ar soģa amatu,

*) Zemgaleešu sacelšanās notika 1259. g. — Šee eevētotēe gabaliņi (1., 2.) uzskatami kā Nr. 94. papildinājums. A. B.

kas vareja to sevišķi kopt. Biskaps un līdz ar viņu arī citi zemes valdīneeki greeza uz šo apstākli savu vēribu un apņēmās gādāt eedzimtajeem soģus, kas varetu spreest teesu pēc kristitu ļaužu likumeem. Eedzimto virsaiši nespēja šo amatu izpildit, jo viņi taču nepazina kristito likumus, kristito eerašas, tadēļ palika arī neeevēroti, tadēļ viņeem arī bij jaatkāpjas.

Biskaps savā daļā eecēla par soģeem svešīneekus, atnācejus uz Lībiju, kas še uzturejās tikai kādu laiku un vēlāk gāja atpakaļ uz Vāciju. Starp šeem atgadījās allaž arī tādi, kas bij nonākuši uz Lībiju, netikveen lai eegūtu mūžigo dzīvošanu citā pasaulē, bet arī laicigus labumus, laicigu mantu šinī. Ja tādi atgadījās par soģeem, tad eedzimteem bij daudz ko ceest, ja gadījās tādi teesneša amatā, kas rūpejās vairak par sava maka pildišanu nekā par Deeva taisnību, tad soģis palika par nepanesamu nastu.

Kā redzams iz Indriķa kronikas, tad šādu cilveku nebij trūkums. Jau Alobranda pēcnācejs Turaidā, bruņīneeks Gotfrids, parādas kā izsūcejs un plēsejs. Viņš, staigadams pa draudzēm, salasa daudz dāvanu, daudz naudas.

Soģeem nebij jādod toreiz noteikta alga, viņi nedabuja aprobežotu atlīdzinajumu par saveem pūliņeem, viņeem bij japārteek no dāvanām, ko teem nesa viņu novadi. Tāpat kā alga, nebij arī stingri noteikts viņu darba lauks, nebij arī stingri nosaciti viņu peenākumi. Viņi gandrīz tik tam spreeda teesu, kam gribeja; ja kāds deva par maz dāvanu, tad to nemaz neeevēroja. Atgadījās, ka soģi tik tos peenēma teesat, kas deva, cik viņi pagēreja, cik viņi prasija.

Uz tādu vīzi minetais Gotfrids bij sev eeguvis leelu teesu naudas, bet citi svešeš sasirdijās par viņa negantību, saplēsa viņa kasti un atrada tanī 19 marku. Bez šīs paslēptās naudas Gotfrids bij vēl labu teesu patērejis, izšķērdis un kādu daļu maksajis arī biskapam, kas tam peenācās kā zemes valdīneekam.

Citi zemes valdīneeki, kam bij mazaki gabali ko pārvaldit, kā vasaļi patureja soģa veetu paši, izpildīja paši soģa amatu savā daļā.

Biskapa novados mainas soģi, jo katru gadu nāk svētceļotaji uz Lībiju, katru gadu eet atpakaļ uz Vāciju. Biskapa apgabals eedzimtee var ceret, ka tiks vaļā no kāda netaisna soģa, jo viņš jau ilgi nepalika; viņi vareja ceret, ka drīz nāks labaki, taisnaki soģi, kas spreeda teesu pēc labas sirdsapziņas. Saprotams, ja atgadījās kāds negodīgs cilveks par soģi, tad tas, labi zinadams, ka drīz būs jaatstāj eenesīgā veetiņa, raudzīja pēc eespējas apdrošināt savu nākotni, lai gan biskaps ceeti lūkoja pēc tam, ka nedaritu netaisnību, ka nedaritu pārestību jaunatgreestajeem. Citadi, daudz citadaki bij tādos novados, kur zemes-kungs pats izpildīja soģa amatu. Viņam gan bij vairak intereses pee savas zemes vispārigā labuma; viņš neraudzīja apspeest izsūkt uz reizi, viņš eeguva varu par eedzimtajeem pamazitiņam. It īpaši biskapa vasaļi, kas ar laiku palika gandrīz par pilnīgi patstāvīgeem valdīneekem, kas ar laiku pārvaldīja savu lēni kā dzimtu īpašumu,

Biskaps eecēļ par soģeem svešīneekus.

Soģis-plēsejs.

Soģis Gotfrids.

Vasaļi kā soģi.

Vasaļi dabuja caur teesneša amatu savās rokās varu par eedzimto personu, caur savu lēni, saveem peederumeem eedzimtee bij saistiti pee lēnes-kunga; kad nu pēdejais bij viņu soģis, kad nu pēdejam viņa soģa amats deva ari teesibu tos sodit, un kad ši teesiba neaprobežotu, tad vajadzeja viņeem ar laiku zaudet savu meesigo brivibu, jo viņi taču bij pilnigi sava kunga varā, kuŗa nekad neapmainijās.

caur soģa amatu dabū neaprobežotu varu par eedzimtajeem. Bet kā jau teikts, šādas būšanas tik izcēlās ar laiku, kad jau biskapa vara bij sašļukuse. Pirmajā laikmetā, kad biskaps Alberts valda, eedzimtajeem vēl teesiba pārsūdzeļ lēnes-kungu, t. i. soģu spreedumu pee biskapa, pee virslēnes-kunga. Caur šo teesibu soģu vara gan cik-necik aprobežota, bet tomēr viņa vēl deezgan leela. Soģeem toreiz vajadzeja spreedt teesu pēc kristito ļaužu eerašām, rakstītu likumu eesākumā vēl nebij, tādi tik eera-dās vēlaki. Richter's it īpaši apgalvo, ka likumi cēlušees vēlākos laikos, kamēr Rutenbergs un daži citi vēsturneeķi grib peerādit, ka biskaps Alberts licis jau sastādīt zemneeku likumus.

Likuma bardziba. Kā redzams, vēsturneeķi paši nav veenis prātis, kādā laikā īsteni cēlušees zemneeku likumi, bet ja ari peeņemtū, ka viņi bijuši jau Alberta laikos, tomēr nebij eedzimtajeem caur viņeem nekādas patversmes pret soģa netaisnību; viņi neaprobežoja pēdejo varu. Minetais likums jau pats par sevi ļoti bargs. Kāds pāris peemēru iz minētās soģu grāmatas jau peerādis pilnigi viņas garu:

Kas kādam citam izsit aci, sodams 20 markām.

Kas nocērt kāju, sodams 20 markām.

Kas nocērt roku, sodams 20 markām.

Kas nocērt ikšķi, sodams 20 markām.

Vidus pirksts maksā 5 markas.

Mazais pirkstiņš 3 markas.

Kas savam kungam zog desmito, sodams 20 markām jeb zaudē kaklu.

Naudas sodi. Kā redzams, tad pēc šeem likumeem gandrīz katrs sods atlīdzinams naudā; bet kad apdomā, ka toreiz bij grūti tikt pee naudas, ka toreiz bij gandrīz neespējami, sadabut nosacīto zumu, tad gan jateic, ka šāds sods bijis bargs, it īpaši vēl tamdēļ, ka viņš gandrīz veenads preekš viseem nozeegumeem, neskatotees, vaj tee leeli vaj mazi. Šee likumi gan nav preekš eedzimtajeem veen tīk bargi, tādi viņi pa leelakai daļai ari preekš vāceem, preekš pilsoņeem. Bet preekš vāceem viņi nebij tik asi, kad eevēro, ka viņeem bij vairak naudas, jo pilsoņi taču nodarbojās ar tirdzniecību. Vāci, varedami tikt lētaki pee naudas, tadēļ nesajuta šo likumu bargumu, bet eedzimtee, nespēdami maksāt noteikto soda zumu un gribdami glābt savu dzīvību, bij peespeesti aizleenet naudu, nereti eeķiladami savu pašu personu. Viņi apņēmās kalpot zinamu laiku tam, kas aizdeva naudu, un šādi aizdeveji bij allaž viņu pašu soģi, viņu pašu lēnes-kungi.

Pirmajos laikos notika, teesas spreesanā daudz netaisnības arī caur **Netaisnība** nekreetnām eerašām. Toreiz lika par daudz leelu svaru uz zvērasta, caur nekreetnām

rešanas. Pēc eeraduma ļāva zvēret apsūdzetai pusei. Bet lai **eerašām.**

varetu palaistes uz izteiktajeem vārdeem, tad vajadzēja vēl būt dažeem, kas caur zvērastu apstiprināja izteikumus. Ja divpadsmit cilveku bij noleeguši kādu leetu un zvērejuši, ka viss pateesiba, ko viņi teikuši, tad apsūdzetajs nevarēja neko vairs panākt ne ar visgaišakajeem peerādijumeem, pat rakstītu leecibu tad vairs neeevēroja (Gruber). Pāvests Honorijs III., redzedams, ka šāda eeraša tik der par postu, pavēleja, ka vajag pēc eespējas eevērot apsūdzetāju, ka vajag uzklausesites viņa peerādījumus. Skatotees, kādu svaru lika uz zvērastu, pēdeja:is bij ļoti barga paša un peederigo nolādešana. Viņš skaneja: Es zvēru eekš **Zvērasts.** Deeva ta Tēva, Deeva ta Dēla un Deeva ta svēta Gara. Amen. Un ja es neteicu pateesibu, tad lai Deevs dod, ka es paliktu melns kā ogle, tik ceets kā akmens, ka es sažūtu kā zeme, sakalstu kā koks; un nolādeta lai ir mana seeva un bērni un lopi un mani lauki, še laicīgi un tur mūžīgi. Amen“.

Bez zvērasta lūkoja izdibinat taisnību arī caur nodedzinātu dzelzi, jo pēc to laiku māņu ticības domāja, ka taisnam, ka nevai- **Taisnības** nīgam pat uguns nevar neka skādet, nevar neka padarīt. Šādu **izdibina-** netaisnu izmeklešanu pāvests atcēla, aizleegdams jaunatgrestos **šana caur** mocit caur nodedzinātu dzelzi. Pēc tādām prāvām, kas atgadījās **nodedzi-** starp vāceem un eedzimtajeem, bij vairak teesnešu, tādos atga- **natu dzelzi.** dijumos nevarēja būt soģis veens pats. Bet starp eedzimtajeem viņš bij veenīgais teesas spreedejs pēc savas sirds-apziņas, lai gan pēe svarigakajeem atgadijumeem ņēma varbūt ar dalību eedzimto vecakee. Vironijā dabuja vecakee pat savās rokās soda amatu caur pāvesta sūtņa žēlastību.

Lai gan dažās veetās parādas eedzimto vecakeem arī kāda vara, bet vispāri ņemot, jasaka, ka jau pirmajos laikos atradās šis svarīgais amats vācu, uzvaretāju rokās. Jau pirmajos laikos eedzimtee bij atdoti viņu žēlastībai. Neveenam citam Indriķis neuzbrūk tik sivi, kā soģeem; viņš allaž izsaka savu nepatikšanu par soģu mantas kāribu, viņš veenmēr atgādina teem, ka lai dara pēc Deeva taisnības. Kādā veetā viņš teic: „Uzmanat arī un peelūkojat, kas jūs bīstatees ta Kunga un atrodetees soģa amatos, ka jūs neapspeežat pārak nabagus, es teicu nabagos libeešus un latgaleešus vaj kaut kuņus jaunatgrestos Svētās Jumpravas kalpus, kas viņas Dēla Kristus mācību līdz šim nesuši pēe paganeem un vēl nesīs kopā ar mums!

Indriķis
sivi
uzbrūk
soģeem.

Stādat preekš savām gara acim dažu ļaužu moku nāvi, [kas savus apakšneekus apgrūtinājuši, un to apdomadami, izbīstatees! Jo Svētajai Jumpravai nepatik leelee mesli, ko jaunatgrestee mēdz dot; viņa nav peelūdzama ar naudu, kas teem noņemta caur dažādām izspeešanām, un negrib, ka teem uzleek grūtu jūgu, bet kas jo vairak peemilīgs un panesams; viņas Dēls saka: „Mans jūgs peemilīgs un mana nasta veegla.“

Ši gandrīz ta veenīgā veeta visā kronikā, kur Indriķis tik atklāti, tik enerģiski aizstāv eedzimtos, un kā redzams, libeešus un latgaleešus, kuŗi taču pa leelakai daļai labprātīgi bij peenēmuši vācu valdību. Ari redzams, ka viņš ar saveem pārmetumeem greežas pret soģeem, atgādinadams pēdejeem to nāvi, kas tikuši nokauti no eedzimtajeem.

Igauņi karstakas dabas, tee breesmīgi atmaksaja soģeem, kad 1222. gadā sacēlās pret vāceem un dabuja savā varā viņu pilis. Viņi nomocija soģus breesmigā nāvē, kā Vilandē un Tērbatā, lai gan caur to netika no viņeem vaļā. Igauņi tika driz pārspēti un peespeesti uzņemt soģus no jauna. Jaunajeem soģeem viņi maksaja vēl soda naudas par to, ka atkrituši no ticibas, ka nepaklausijuši un traucejuši meeru. Izleekas, ka visas soda naudas, ko eedzimtajeem uzlika par atkrišanu, par nepaklausību, nāca soģeem par labu. Indriķis peemin, ka latveeši un libeeši, kas tik apseglojuši savus zīrgus un gribejuši peedalitees pee ne-meereem 1212. gadā, maksajuši saveem soģeem gandarišanu naudā. Biskapa daļā tādos novados, kuŗi atradās taisni zem viņa paša pārvaldišanas, ari nebij cita neveena, kas būtu varejis peedzīt no eedzimtajeem soda naudu; soģis bij tas veenīgais, kas to vareja darit. Iz šis teesibas attistijās ar laiku soģa vara par eedzimtajeem kaŗaleetās. Soģi saveenoja vēlāk savā personā divus amatus: teesneša un kaŗa-kunga. Eesākumā viņa vara šai ziņā nav leela, viņa tik parādas, kad eedzimtee nepaklausa vācešeem uz viņu kaŗa sauceenu.

**Soģa vara
peeaug.**

Plutu Vilis.

Peezīme. Gotlandes markas, kuŗas leetoja ari Baltijā, bij pusmārciņas sudraba vērtībā; biskaps vēlaki lika kalt iz 1 Gotlandes markas $4\frac{1}{2}$.

Satura rādītājs.

Lapp.

Eevada dzejolis: Karaļmeita, Raiņa 3

A. Feodalisms un kolonizācijas kustība.

I. Vācu atnākšanas ekonomiskie un socioloģiskie pamati.

1. Vidus laiku feodālā kārtība no viņas eesākuma līdz 13. gadu-simtenim, J. Krodzņeeka	5
2. Vācu kolonijas dibinašanas laikmets, J. Krodzņeeka	6
3. Naudas saimniecība un politika, Prof. R. Vippera	11
4. Camera apostolica, V. Zombarta	12
5. Bruņņeeku ordeņu eenākumi, V. Zombarta	14
6. Zemes ipašņeeku eenākumi, V. Zombarta	14
7. Krusta kaŗu mērķi, Prof. R. Vippera	15
8. Kaŗeivju garigee ordeņi, Prof. R. Vippera	17
9. Laupišanas tirdzņeecība, V. Zombarta	18
10. Vācu speešanās uz austrumeem, J. Krodzņeeka	19
11. Teika par Vidzemes „uzzēģešanu“	21

II. Vācu kolonijas dibinašana Vidzemē un pirmee kolonizatori.

12. Vāceeši pirmo reiz Vidzemē, Rīmju kronikas	23
13. Vāceešu eeceļošana, M. Skujeneeka	25
14. Gesta Meinardi priimi Episkopi (Pirmā biskapa Meinarda vēsture), Indriķa kronikas	31
15. Biskaps Bertolds, Indriķa kronikas	36

B. Politika.

III. Livonijas valsts dibinašana un satversme.

16. Rigas biskapība, J. Krodzņeeka	39
17. Biskaps — laicigs valdņeeks, J. Krodzņeeka	43
18. Zobinnešu jeb garigo bruņņeeku ordenis, J. Krodzņeeka	45
19. Teitoņu ordenis un ordeņu apveenošanās, K. Landera	55

IV. Vācu politiskee darbineeki.

20. Biskapa Alberta eerašanās un Rigas dibinašana, Indriķa kronikas	56
21. Alberts kā politiķis, J. Krodzņeeka	57
22. Vinne, pirmais zobina brāļu mesters, Rīmju kronikas	61
23. Legats Viļums, J. Krodzņeeka	63
24. Vācu ordenis stājas zobina brāļu veetā. Hermanis Balke ordeņa mesters, Rīmju kronikas	68

V. Bazņicas politika.

25. Lībjas kristišana, pirmās nodevas un pirmee teesņeši, Indriķa kronikas	69
26. Lībjas izdališana, Indriķa kronikas	71
27. Sēļu pils un sēļu kristišana, Indriķa kronikas	72

28.	Nodoklis, Indriķa kronikas	72
29.	Vāci un libeeši, J. Krodzneeka	75
30.	Alberts, Rīgas biskaps, peešķir Rīgas Doma baznīcai zemes gabalu 25. jūlijā 1211. g., no Bunges senraksteem	79
31.	Polockas kņaza un biskapa strīds dēļ mesleem, Rīmju kronikas	80
32.	Embotē ceļ pili: kuršus peespeež maksat meslus, Rīmju kronikas	81
33.	Uzbrukums zengaleešeem. Tos peespeež maksat meslus, Rīmju kronikas	81
34.	Nodokļi preesteru uzturam, Plutu Viļa	82

VI. Senlatvju politiskā satversme.

35.	Kapēc mūsdi dzimtene palika par cīņas ābolu citu tautu starpā? R. Klaustiņa	86
36.	Zengaleešu dzimts satversme un valsts, J. Krodzneeka	91

VII. Eedzimto politiskee darbīneeki, tautas vadoņi un varoņi.

36a.	Kaupo, Indriķa kronikas	96
37.	Kaupo ceļojums uz Romu, Rīmju kronikas	96
38—40.	Veesturs, Indriķa kronikas	100
41.	Veesturs kā virsaitis, V. Plutes	102
42.	Veesturs, zengaleešu leelskungs, Rīmju kronikas	111
43.	Zalgales Mada loms. Balade no Plūdoņa	112
44.	Zengaleešu gari. Balade no E. Zeibota	115
45.	Virsaitis Tāivaldis, J. Goldberģa	117
46.	Tāivalda gals. Balade no J. Grīna	120
47.	Tālavas Tauretajs. Balade no R. Blaumaņa	121
48.	Rusins, Indriķa kronikas	122
49.	Indulis un Arija. Teika	123
50.	Indulis un Mintauts, J. Raiņa	127
51.	Namejs, zengaleešu leelskungs, Rīmju kronikas	129
52.	Leelskungs Namejs eebrūk Vidzemē, Rīmju kronikas	131
53.	Tervete padodas, un Namejs noslēdz ar vācem meeru, Rīmju kronikas	133
54.	Leelskungs Namejs vāda leišus kaļā uz prūšeem. Vāceši to eeskata par meera deribas pārkāpšanu, Rīmju kronikas	135
55.	Kēniņš Nameizis, J. Akuratera	135
56.	Lāčplēsis. Teika.	136

VIII. Kaŗš.

a) Vācu kaŗapulki un kaŗa darbība.

57.	Biskapa kaŗa pulki, J. Krodzneeka	138
58.	Atteecibas pret kreeveem un leišeem, J. Krodzneeka	140
59.	Vācu, latveešu un libeešu atteecibas pret igauņeem, Indriķa kronikas	143
60.	Kuldīgas pīlskungs eet sirodams uz Dobeli, Rīmju kronikas	145

b) Leišu kaŗi ar vācem.

61.	Leiši iznīcina ordeņa kaŗaspēku Volkvins dabū galu, Rīmju kronikas	148
62.	Kauja pee Saules, Plutu Viļa	149
63.	Zemaiši eebrūk Kurzemē, Rīmju kronikas	152
64.	Leiši ar kuršeem pee Durbes gluži sakauj ordeņa kaŗaspēku, Rīmju kronikas	153

c) Kurši un viņu kaŗa gājeeni.

65.	Kurši Gotlandes salā, Indriķa kronikas	154
66.	Kurši uz jūras, Indriķa kronikas	154
67.	Kurši pee Rīgas, Indriķa kronikas	155
68.	Kuršu un libeešu apbrūojums, J. Krodzneeka	157

d) Latgaleešu kaŗa gājeeni.

69. Latgaleeši un ugaņeeši, Indriķa kronikas 157

e) Zemgaleeši un viņu kaŗagājeeni.

70. Zemgaleeši pret libeēseem, Indriķa kronikas 160
71. Zemgaleešu un vāceēšu draudzīgās atteecibas, Indriķa kronikas 160
72. Zemgaleeši gluži sakauj ordeņa brāļus, Rīmju kronikas 162

IX. Politiski dokumenti un līgumi.

73. Honorijs III noleedz pārbaudījumu ar dzelzi pee jaunatgreestem 1222. g., no Bunges senraksteem 166
74. Alnas mūks Balduins noslēdz ar daļu no kūreem līgumu par kristīgās ticības peepemšanu, no Bunges senraksteem 166
75. Līgumi ar kuršiem 1230., J. Krodzņeeka 168

C. Kultura.

1. Materialā kultura.

X. Senlatveešu dzimts un cilts satversmes saimnieciskā dzīve.

76. Strīds dēļ druvām un bišu kokeem, Indriķa kronikas 174
77. Senlatveešu noņemnes un saimniecība, J. Krodzņeeka 174
78. Senlatveešu agrarapstākļu attīstība, K. Landera 177
79. Baltijas kuģniecība 12. un 13. gadu simteņos, N. Ozoliņa 179

XI. Feodalisms.

80. Kā feodolisms Baltijā cēlees? Plutu Viļa 185
81. Desmitā daļa, Plutu Viļa 185
82. Laicīgie eepēmumi, Plutu Viļa 189
83. Kaŗa klausi, Plutu Viļa 192
84. Feodalisma nodibinašanās, Fr. Rōziņa 195

XII. Pilsētas, pilis un baznīcas.

a) Bruņeneeku pilis un pilsētas.

85. Rīga, J. Krodzņeeka 205
86. Vāceēši ceļ Kuldīgas pili, Rīmju kronikas 213
87. Ordenis ceļ Jelgavas pili, Rīmju kronikas 213
88. Vāceēši Zemgalē ceļ Kalnamuižas pili (Heiligenberg), Rīmju kronikas 214
89. Baznīcas, J. Krodzņeeka 214

2. Zocialā kultura.

XIII. Zocialās kārtas un šķiras.

90. Garidzņeēcība, J. Krodzņeeka 217
91. Biskapa kaŗaspēks: saime, vasaļi, eedzimtee, krustneši, J. Krodzņeeka 222
92. Ordenbrāļu bruņniecība, O. Rutemberga 224
93. Pilsonība, J. Krodzņeeka 226
94. Soģis Gotfrīds, Indriķa kronikas 228
95. Zemgaleešu bajari un viņu loma politikā, „Zemg. 100 g. ciņas“ 229
96. Latvju zemturība ordeņa laikos, R. Klaustiņa 234

3. Garīgā kultura.

XIV. Teesības un likumi, reliģija un valoda.

97. Teesību avoti Baltijas vēsturē, K. Ducmaņa 239
98. Kreevu eespāids uz senlatveeēseem, J. Krodzņeeka 239
99. Vecakās Rīgas pilsētas teesības, uzrakstītas biskapa Alberta laikā, no Bunges senraksteem 239
100. No politeisma uz monoteismu, K. Landera 257

D. Vispārejs raksturojums.

XV. Pārmaiņas eedzimto tautu stāvoklī un etnografiskā sāstāvā.

101.	Sidabreni, pēdejo zemgaleešu pili, nodod ordeņa brāļem, tee to nodedzina, Rimju kronikas	261
102.	100.000 zemgaleešu aizešana uz Leetavu, „Zemgaleešu 100 gadu cīņas“	262
103.	Zemgaļu un kuršu aizstāvešanās cīņa, Mirbacha	263
104.	Eedzimto tautu asimilācija, K. Landera	265
105.	Kā izskatijās pa Zemgali, kad ta pēdigi pārvareta nāca vāceesu rokās, Rimju kronikas	264
106.	Dzimts satversmes sabrukšana, A. Švābes	264
107.	Sēļu vaļodas pēdas Leetāvas ģeografijas nomenklaturā, I. Plāķa	270
108.	Petijumi par senajem zemgaļem, Doc. E. Blesses	272

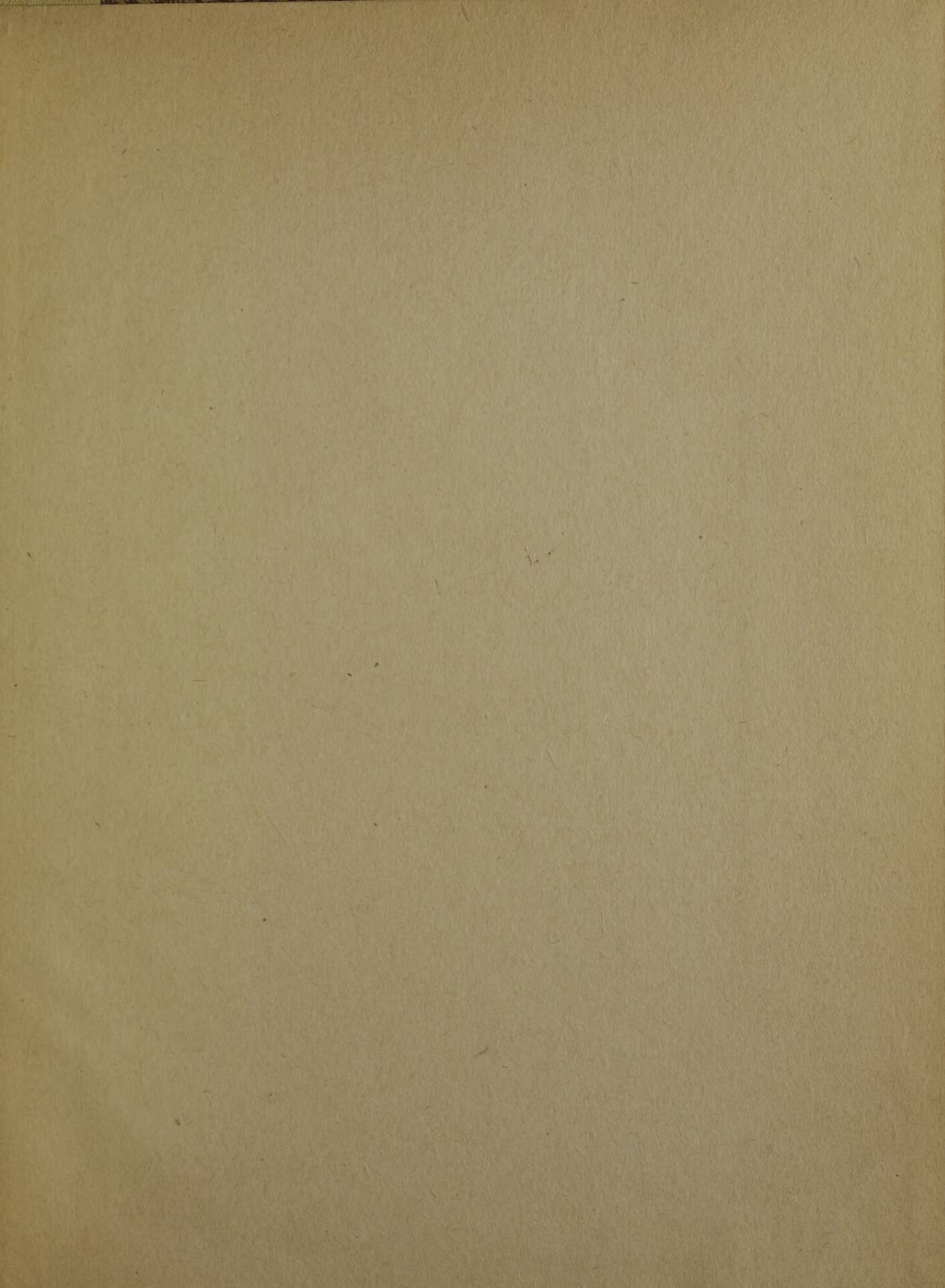
XVI. Chronologija.

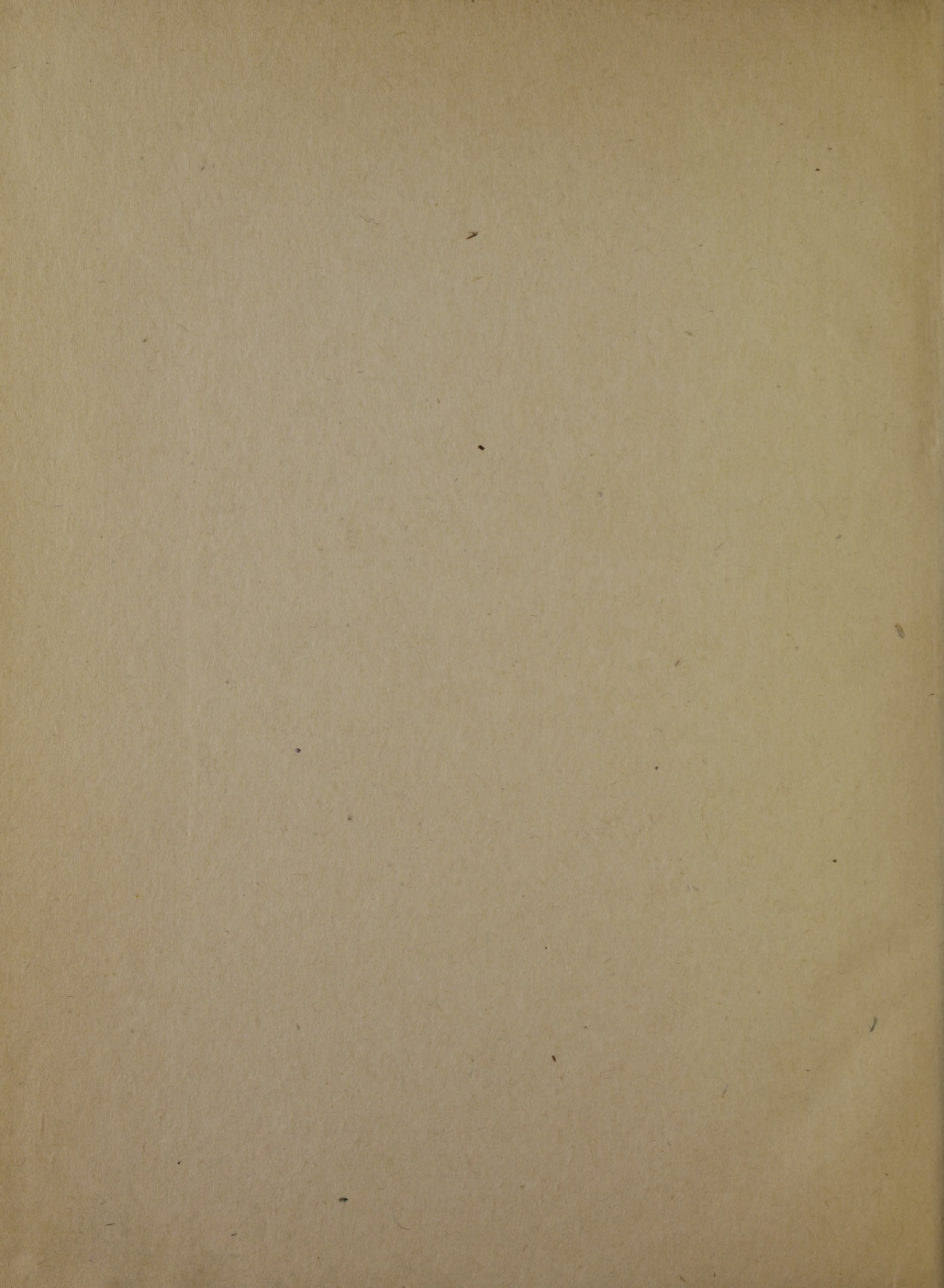
Bibliografija	277
Autoru rādītājs	278
Nodaļu rādītājs	279

Peelikums:

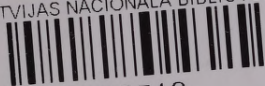
1. Zemgaleeši padzen savus soģus, Rimju kronikas	280
2. Soģi un viņu darbiba, Plutu Viļa	280

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309098519